

Vytautas
Mažiulis

2

PRŪSŲ KALBOS
ETIMOLOGIJOS ŽODYNAS

I-K

Vytautas
Mažiulis

ALTPREUSSISCHES ETYMOLOGISCHES
WÖRTERBUCH

Bd. 2.

Vytautas
Mažiulis

PRŪSŲ KALBOS
ETIMOLOGIJOS ŽODYNAS

2

I-K

SUTRUMPINIMAI (priedas)

A. ŠALTINIAI IR LITERATŪRA

- BLL** Baltic Literature and Linguistics. Columbus. Ohio 1973.
- Brückner** Brückner A. Słownik etymologiczny języka (Brückner SE) polskiego (przedruk). Warszawa 1957.
- Brückner SIFw** Brückner A. Die slawischen Fremdwörter im Litauischen. Weimar 1877.
- Burrow SL** Burrow T. The Sanskrit Language. London 1973.
- CDW** Codex diplomaticus Warmiensis. Mainz 1860 —.
- DLKŽ** Dabartinės lietuvių kalbos žodynas. Vilnius 1972.
- Dundulienė** Dundulienė P. Lietuvių etnografija. Vilnius 1982.
- Gause** Gause F. Geschichte der Stadt Königsberg. Köln 1972 —.
- Илищ-Свитыч IA** Илищ-Свитыч В. М. Именная акцентуация в балтийском и славянском. Москва 1963.
- Karaliūnas** Karaliūnas S. Baltų kalbų struktūrų bendrybės ir jų kilmė. Vilnius 1987.
- BKS (ir BKB)** Laučiūtė SB Лаучюте Ю. Словарь балтизмов в славянских языках. Ленинград 1982.
- Laučiūtė SB** Laučiūtė SB
- LEtn.** Lietuvių etnogenezė. Vilnius 1987.
- LKA** Lietuvių kalbos atlasas. Vilnius 1977 —.
- LPG** Mannhardt W. Letto-Preussische Götterlehre. Rīgā 1936.
- Martynov** Мартынов В. В. Язык в пространстве и времени. Москва 1983.
- Meillet Étud.** Meillet A. Études sur l'étymologie et le vocabulaire du vieux slave. Paris 1902—1905. T. I—II.

- Mikkola BS Mikkola J. J. Baltisches und Slavisches. Helsingfors 1902–1903.
- OLJ Известия Академии наук. Отделения литературы и языка. Москва–Ленинград 1950—.
- PKD Petras Dusburgietis. Prūsijos žemės kronika. Vilnius 1985.
- Pedersen Hitt. Pedersen H. Hittitisch und die anderen indoeuropäischen Sprachen (2. Aufl.). Kopenhagen 1948.
- PSRL Полное собрание русских летописей. Санкт-Петербург.
- PU Preussisches Urkundenbuch. Königsberg 1882—.
- PW žr. Riemann.
- Riemann Riemann E. (hrsg.). Preussisches Wörterbuch. Neumünster 1974 —.
- Rosinas BĮ Rosinas A. Baltų kalbų įvardžiai. Vilnius 1988.
- Sabaliauskas Sabaliauskas A. Lietuvių kalbos leksika. LKL Vilnius 1990.
- Smoczyński Smoczyński W. Studia Balto-słowiańskie. Krakow 1989 —.
- SSP Słownik staropolski. Warszawa 1953 —.
- Szemerényi Szemerényi O. Einführung in die vergleichende Sprachwissenschaft. Darmstadt 1980.
- SzD³ žr. Pirmasis lietuvių kalbos žodynas. Vilnius 1979.
- TLE Tarybų Lietuvos enciklopedija. Vilnius 1985 —.
- Vitkauskas Vitkauskas V. Šiaurės rytų dūnininkų šnektų žodynas. Vilnius 1976.
- VLŽ Križinauskas. J. Vokiečių—lietuvių kalbų žodynas. Vilnius 1989 —.

C. KITI SUTRUMPINIMAI

def.	definitum (pron.)	indef. indefinitum (pron.)
etn.	etnonimas	relat. relativum (pron.)

I (J)

ia „ja — taip“ III 57₂₁ [39₂₃], III 57₂₂ [39₂₃], III 71₁₅ [47₁₄], III 99₂₀ [63₈], III 105₂₃ [67₅], III 125₁₂ [77₂₁], III 125₁₆ [77₂₄], III 127₂ [77₂₈], III 127₆ [77₃₂], III 127₁₈ [79₇], III 129₂ [79₁₃] = particula (teigiamam atsakymui pasakyti) pr. *jā „taip“ (dėl adv. pr. „taip“ žr. s.v. *tīt*), kuri, kaip ir lie. dial. *jó* „t. p.“ (VE nevar-toja) bei la. *jā* „t.p.“, yra skolinys iš vok. *ja* „t.p.“.

*iagno, žr. I lagno.

*Jāt(u)vā „Jotva“ — vienos vak. baltų žemės vardas [žr. dar *Sudowia* (ten pat ir dk. *Denowe* „Dainava“) = *Jātvā resp. (*Jātvā = *Jāt“vā →) *Jātuvā. Čia virtimas *-tv- = *-t“v- → *-tuv-, tiksliau — [su bilabialiu jotv. *u (ne labiodentaliu *v!), kaip ir pr. *u] *-tu- = *-t“u- → *-tuu-, yra visiškai galimas (nors ir ne-*ū*tinas) jau vien dėl to, kad jis neatsietinas nuo labai senų vartimo *-u- = *-“u- → *-uu- atvejų, dėl kurių žr. Mažiulis *Baltistica* III 39 t., išn. 102.

Beveik visi baltistai pritaria K. Būgai, iš s. rus. *Ятвягы* „jotvingiai“ (acc. pl.) ir pan. atstačiusiam jotv. *jātvingas „jotvingis“ ← jotv. *Jātvā „jotvingių žemė“ (Būga III 153 t.) ir juos sulietuvinusiam į (lie.) *jótvingas* (vietoj jo vėliau išgalėjo lie. *jótvingis*) resp. *Jótva*.

Iš s. rus. *Ятвягы* ir pan. K. Būgos atstatytą jotv. *jātvingas „jotvingis“ (Būga I. c., žr. ir Toporov PJ III 15–19) įprasta laikyti sufikso *-ing- (jį čia atstato visi, be išimties, tyrinėtojai!) vediniu iš jotv. *Jātvā „jotvingių žemė“ (žr., pirmiausia, Būga I. c., Toporov I. c.), kurio resp. jotv. *Jāt(u)vā „t. p.“ rekonstrukcija yra visiškai patikima (žr. toliau). Kitokios etnonimo „jotvingių žemė“ rekonstrukcijos (ir ta, kurią siūlo J. Nalepa, Jaćwiegowie. Białystok 1964) yra aiškiai nepagrindžiamos (apie tai kitąkart pakalbėsiu), žr. ir Toporov PJ III 17–18.

Tačiau etnonimo jotv. *jātvingas „jotvingis, jotvingių krašto gyventojas“ rekonstrukcija dėl sufikso (jotv.) *-ing- iš tikrųjų yra ydinga: baltai jokių sufikso *-ing- vedinių etnonimų (kaip kalbos faktų!) neturi ir neturėjo [nėra baltams nei sufikso (sudurtinio) *-t(u)ving- hidronimų]; plg. pvz., lie. *lietūvis* (*lietuvys*)

„lietuvių krašto gyventojas“ (← *Lietuvā* „lietuvių kraštas“), sūd. *sūduvis „sūduvių krašto gyventojas“ (← *Sūduvā „sūduvių kraštas“, žr. *Sudowia*) ir pan. Todėl reikia sakyti, kad buvo ne jotv. *jātvingas „jotvingis“, o greičiausiai jotv. **jāt(u)vīs* „t. p.“ — fleksijos vedinys iš jotv. **Jāt(u)vā* „jotvingių kraštas“. Taigi šiuos etnonimus reikėtų lietuvininti į (lie.) *jótvis* (*jotvỹs*) resp. *Jótva* arba *jotùvis* (*jotuvỹs*) resp. *Jotvā*; beje, lytis lie. *Jótva* turi šokią tokią tradiciją (nuo K. Būgos), o atsisakyti lie. *jótvingis*, kuris dabar jau visuotinai išgalėjęs, tuo tarpu (ir šiame straipsnyje) nedrįstu.

Iš to, kas pasakyta, išplaukia ir tokia išvada: s. rus. *Ямьязы* (ir pan.) segmentas -яз- < **eg-* suponuoja ne jotv. *-ing-, o prie [jotv. **jāt(u)vīs* „jotvingis“ >] sl. **jat(ъ)въ* „t. p.“ pridėtą slaviską sufiksą -яз- (ryt. sl.) < **eg-*, abstrahuotą iš etnonimo s. rus. *вар-язъ* „variagas“ (plg. dar s. rus.: *кълб-язъ* „variagas“, *бур-язъ*, dėl jų žr. Vasmer II 287 s. v. *Колбязи*, I 250 s. v. *Бурязи*, I 276 s. v. *варязъ*) < *egъ, ir čia ėjusį suslavintojo žodžio „jotvingis“ darybos pejoratyviniu markeriu; plg. etnonimą rus. *Мордва* „mardvių kraštas“, kurio sufiksas -ва greičiausiai abstrahuotas iš rus. *Литва* „lietuvių kraštas, Lietuva“ (tai pagrindė prof. V. Čekmonas savo pranešime Tarptautinėje baltistų konferencijoje 1985 m.). Vadinasi, s. rus. *Ямьязъ* (ir pan.) „jotvingis“ < *jatvegъ „t. p.“ (plg. lenk. *jatvegъ „t. p.“, kuris, tiesa, gali būti paprasčiausia transformacija iš s. rus. *ямьязъ* „t. p.“) buvo hibridinis pejoratyvas, kurio (kaip pejoratyvo!) atsiradimo priežastis, beje, nesunku paaiškinti: jotvingiai yra labai daug kariavę su savo kaimynais slavais.

Etnonimas jotv. **Jāt(u)vā* „jotvingių žemė“ kildintinas iš hidronimo jotv. (up.) **Jāt(u)vā* (žr. Būga I c., plg. Toporov PJ III 19), kuris bus buvęs nedidelės upės (upelio) vardas, man rodos, jau seniai išnykęs (vargu ar jis sietinas su tuo Lydos apylinkių upeliu, kurį XVI a. istorijos šaltiniuose aptiko Būga III 154). Šito jotv. hidronimo kilmę Būga mėgino aiškinti tam tikrais etimologiniais gretinimais (Būga III 154 t.), tačiau jie, neparemti žodžių darybos istorijos analize, iš tikrųjų dar nėra etimologija, o tik jos prielaida, kuria galima tikėti (žr. toliau) arba netikėti

(žr. Toporov I c.). Juk iš tos prielaidos (Būga I c.) išplaukia tik tokia išvada: hidronime jotv. (up.) **Jāt(u)vā* slypi verb. balt. **jā-* „eiti, (priekin) judėti ir pan.“ (> lie. *jó-ti* „reiten“ ir kt.) < ide. **ǵā-* „t. p.“ (> s. ind. *yā-ti* „jis eina, vyksta, važiuoja“ ir kt.); tokia išvada yra šiaip jau visai patikima (žr. toliau), tačiau ji, kaip sakyta, dar nėra pati šio jotv. (up.) **Jāt(u)vā* etimologija.

Jotv. (up.) **Jāt(u)vā* iš kilmės yra greičiausiai *ā*-kamenis adj. (fem.) balt.-sl. **jāt(u)vā* „turinti ėjimo, (priekin) judėjimo ypatybę“ [jo reikšmė nustatoma pagal šaknį verb. balt.-sl. **jā-* (žr. anksčiau) ir iš tolimesnio dėstymo] greta *o*-kamenio adj. (masc., neutr.) balt.-sl. **jāt(u)va-* „t. p.“ Iš šio balt.-sl. adjektyvo neutr. resp. fem. lyčių bus išriedėję ir substantyvai (deadjektyvai) sl. (neutr.) **jāt(u)vā* „tai, kas turi ėjimo, (priekin) judėjimo ypatybę“ resp. (fem.) **jāt(u)vā* „t. p.“ (plg. pvz. s.v. *gūrian*) → rus. dial. (neutr.) *ямво* „tinkle žuvų gausumas“ resp. (fem.) *ямва* „didelis žuvų susibūrimas vandeny“ ir kt. (plg. Būga III 150, ESSJ VIII 183 t.).

Toks adj. balt.-sl. **jāt(u)va-/jāt(u)vā-* laikytinas fleksijos (kamiengalių *-a-/*-ā-) vediniu iš subst. balt.-sl. (neutr.) *jātu „ėjimo, (priekin) judėjimo ypatybė“ < ide. (neutr. < genus pass.) *ǵātu „t. p.“, t. y. iš nomen abstractum, kuris buvo aiškiai ne *u*₁-, o *u*₂-kamenis (žr. Mažiulis BS 279 tt.), pagal Benveniste'ą — ne *eu-*, o *u*-kamenis; dėl tokių substantyvų ir iš jų išvestų adjektyvų, panašių į minėtą adj. balt.-sl. **jat(u)va-/jat(u)vā-*, plg. Benveniste Origines 79 tt., 57 t., 71 tt.

Tas nomen abstractum ide. *ǵātu „ėjimo, (priekin) judėjimo ypatybė“ > balt.-sl. *jātu „t. p.“ (neutr.) yra, man rodos, deadjektyvas — substantyvu virtusi *u*-kamenio adjektyvo *u*₂-kamenė lytis (adj.) ide. (genus pass.) *ǵātu „einantis, (priekin) judantis“ > balt.-sl. (neutrum, nom.-acc. sg.) *jātu „t. p.“ (plg. pvz. s.v.v. *dolu*, *garian*), egzistavusi greta *u*₁-kamenės lyties (adj.) ide. (genus act.) *ǵātu-s „t. p.“ > balt.-sl. (masc., nom. sg.) *jātus „t. p.“ Žinant visuotinai priimtą teiginį, kad ide. substantyvų ir adjektyvų morfologija iš esmės buvo vienoda, nesunku daryti išvadą: ne tik *u*-kameniai (generis pass.) neutr. substantyvai,

bet ir *u*-kameniai (generis pass.) neutr. adjektyvai savo paradigmoje turėjo ištaisai *u*₂-kamiengalį (neapofoninį *-*u*-), o ne ir *u*₁-kamiengalį [apofoninį *-(*e/o*)*u*-], kuris į *u*₂-kamiene paradigmą ėmė brautis gerokai vėliau — jau atskiruose indoeuropiečių dialektuose (plg. Mažiulis l. c.). Vadinasi, nėra pagrindo nepritarti minėtai prielaidai, kad *u*-kamenis nomen abstractum ide. (genus pass. > neutr.) *iātu > balt.-sl. (neutr.) *jātu iš kilmės laikytinas ne subst., o (*u*₂-kameniui) adjektyvu ide. (genus pass. > neutr.) *iātu „einantis, (priekin) judantis“ > balt.-sl. (neutr.) *jātu „t. p.“ Taigi Benveniste'o teiginį, kad indoeuropiečių kalbų adjektyvai tokio tipo kaip gr. (neutr.) ὄντων esą iš neutr. substantyvų (Benveniste Origines 56—57), reikia formuluoti atvirkščiai (ne adj. neutr. iš subst. neutr., o subst. neutr. iš adj. neutr.).

Kaip iš substantyvinių *u*₂-kamiengalio ide. *-*u*- (neapofoninis!) buvo išvestas adjektyvinis sufiksas ide. *-(*u*)*uo*-/*-(*u*)*uā* > balt.-sl. *-(*u*)*va*-/*-(*u*)*vā* [pvz. adj. balt.-sl. *jāt-(*u*)*va*-/*-(*u*)*vā* žr. anksčiau], taip iš substantyvinių *u*₁-kamiengalio ide. *-(*e/o*)*u*- (apofoninis!) buvo išvestas adjektyvinis sufiksas ide. *-(*e/o*)*uo*-/*-(*e/o*)*uā* > balt.-sl. *-(*ava*-/*-(*avā*-), plg. Benveniste Origines 70 tt. Kadangi *u*₁-kameniai ide. (generis act) > balt.-sl. (masc., dėl fem. žr. toliau) adjektyvai sakinyje bus ėję ir subjekto (ne vien atributo) funkcijas, tai jie galėjo būti ir substantyvai, tačiau ne ypatybę reiškiantys nomina abstracta (kaip minėtas subst. ide. *iātu > balt.-sl. *jātu), o tam tikri nomina agentis. Vadinasi, bus egzistavęs ir *u*₁-kamenis (deadjektyvas nomen agentis) subst. (gen. act.) ide. *iātus „tas (ta), kuris eina, (priekin) juda“ > balt.-sl. (masc.) *jātus „t. p.“ ir iš jo išvestas adjektyvas ide. *iate/*ouo*-/*-(*e*)*ouā*- „priklausantis (priklausanti) tam (tái), kuris eina, (priekin) juda“ > balt.-sl. *jātava-/*-(*avā*- „t. p.“ — priklausomybės požymį turėjęs adjektyvas, o ne kaip minėtas adj. ide. *iat(*u*)*uo*-/*-(*u*)*uā* > balt.-sl. *jāt(*u*)*va*-/*-(*u*)*vā*-, turėjęs ypatybės požymį (žr. anksčiau). Senųjų hidronimų semantikai vandenys ir pan. ypatybės turėjimo požymis, rodos, būdingesnis resp. archaiskesnis už priklausomybės turėjimo požymį. Todėl reikia manyti, kad baltų hidronimai su *-*t*(*u*)*v*- [<adj. balt.

*-*t*(*u*)*va*-/*-(*ā*-] yra senesni už hidronimus su *-*tav*- (<adj. balt. *-*tava*-/*-(*ā*-). Tą patį galima pasakyti ir apie nemažą būrį baltų hidronimų su *-(*u*)*v*- [<adj. balt. *-(*u*)*va*-/*-(*ā*-] resp. su *-*av*- (<adj. balt. *-*ava*-/*-(*ā*-), t. y. apie baltų hidronimus: lie. (up.) *Vāig-uva* resp. pr. (up.) *Vaig-avā (iš čia dk. pr. vv. *Waigaw*), lie. (up.) *Šeš-uvā* resp. la. (up.) *Ses-ava*, sūd. (up.) *Sūd-(*u*)*vā* resp. *Sūd-avā ir kt. (bet visa tai — jau atskirai nagrinėtinas klausimas, žr. s.v.v. *Scalowia*, *Sudowia*).

Taigi lie. (up.) *Leit(*u*)*vā* (iš čia — ir *Lietuvā* „Litauen“), lie. (up.) *Latuvā*, lie. (up.) *Vāiguva* ir pan. laikytini senesniais už jų variantus lie. (up.) *Leitavā (> up. *Lietava → up. *Lietāuka*), lie. (up.) *Latavā*, pr. (up.) *Vaigavā ir pan., t. y. už sufikso *-*tav*- resp. *-*av*- hidronimus, kurie, tiesa, atskiruose baltų dialektuose išstūmė pirmykščius sufikso *-*t*(*u*)*v*- resp. *-(*u*)*v*- hidronimus (plg. Mažiulis Baltistica III 41 ir išn. 107). Kadangi nėra jokių duomenų apie hidronimo jotv. (up.) *Jāt(*u*)*vā* variantą jotv. (up.) *Jātavā (gal jis buvo atsiradęs kurioje nors jotvingių ar — jau kaip etnonimas — jų kaimynų baltų šnektoje?), tai belieka manyti, kad jotvingiai išlaikė pirmykštį jotv. (up.) *Jāt-(*u*)*vā*. Plg. pirmykščiu laikytiną pvz. lie. (up.) *Leit(*u*)*vā* (→ *Lietuvā* „Litauen“), atsiradusį iš balt.-sl. adj. (fem.) *lēit(*u*)*vā* „turinti liejimo ypatybę“ ← balt.-sl. subst. (neutr., *u*₂-kamenis) *lēitu „liejimo ypatybė“ < ide. subst. (*u*₂-kamenis) *lēitu „t. p.“ ← ide. adj. *lēitu- „liejantis“ (aišku, sufikso *-*tu*- vedinys iš verb. ide. *lēi- „lieti“) > balt.-sl. adj. *lēitu- „t. p.“ (plačiau apie tokią žodžių darybos istorinę grandinę žr. anksčiau).

Galima pridurti, kad *u*-kameniam adj. (masc., fem.) balt.-sl. *jātu- „einantis, (priekin) judantis“ bus egzistavusi fem. lytis — *i*-/*īā*-kamenis adj. (fem.) balt.-sl. *jātvī „einanti, (priekin) judanti“ > *jātī „t. p.“ (plg. adj. lie. *plat-i* < *platf < *platvī, žr. Endzelins BVSF 50), kuris taip pat galėjo virsti į subst. (fem.) balt. *jātī „ėjimo, (priekin) judėjimo ypatybė“ (plg. pvz. s. v. *arrien*); iš jo, man rodos, yra fleksijos vedinys adj. (fem.) jotv. *jātijā „turintiėjimo, (priekin) judėjimo ypatybė“ [plg. minėto adj. balt.-sl. (fem.) *jāt(*u*)*vā* „t. p.“ darybą, žr. anksčiau] → (jotv. >) lie. (up.) *Jotijā*.

Greta adj. balt.-sl. **jātu-* „einantis, (priekin) judantis“ < ide. (adj.) **jā-* „eiti, (priekin) judėti“ (žr. anksčiau), bus egzistavęs to paties verb. vedinys (sufikso **-to-* resp. **-tā-*) ide. adj. (masc., neutr.) **jāto-* „einantis, (priekin) judantis“ resp. (fem.) **jātā-* „t. p.“ → balt.-sl. adj. (masc., fem.) **jāta-* „t. p.“ (> lie. *jótas*, partic. praet. pass.) resp. (fem.) **jātā-* „t. p.“ → sl. subst. (neutr.) **jātā* „ėjimo, judėjimo ypatybė“ resp. (fem.) **jātā* „t. p.“ → serb.-chorv. *jāto* „paukščių būrys ir pan.“ resp. slovėn. *jāta* „banda ir pan.“ ir kt. (plg. Būga III 154, ESSJ VIII 182). Hidronimuose (up.) lie. (< jotv.) *Jōt-upis*, *Jot-ūlė* gali slypėti tiek adj. balt.-sl.) **jātu-* „einantis, (priekin) judantis“, tiek ir adj. balt. (-sl.) **jāta-* „t. p.“

iau „je (je[denfalls]) — jau“ III 63₁₀ [41₃₁] = pr. **jau* — particula, pavartota frazėje *Sta ast iau perarwisku arwi* „Das ist je gewißlich war — Tai yra jau iš tikro tikra“ (III 63₁₀ = *A tatai jra tikra tiesa* VE 25₂₂), bus turėjusi ir reikšmę adv. „jau“. Pastarosios reikšmės pr. **jau* slypi BPT fragmente *thoneaw = *tu n'au < *tu ni jau* „tu ne(be) jau“ (Mažiulis Baltistica XI 127). Pr. **jau* = lie. *jaũ*, la. *jau* < balt. **jau* = sl. **jau* > **ju* / **juže* (su pridėtu **-že* < **-ge*, plg. lie. *jaũgi* < *jaũ + gi*) > s. sl. *ju* „jau“ (u „t. p.“), *juže* „t. p.“, lenk. *już* „t. p.“ (ir dial. *juže* „t. p.“) ir kt. Balt.-sl. **jau* kartu su germ. **ju* (> go. *ju* „jau“ ir kt.) suponuoja ide. dial. (balt.-sl.-germ.) **i(o)u* (plg. Stang LS 25), kuri etimologiškai sieti su adj. balt.-sl. **jauna-* „jaunas“ (Kretschmer KZ XXI 466, Fraenkel 190) vargu ar galima (žr. pvz. Sławski I 597 t., Pokorny I 285, ESSJ VIII 191). Patikimiau manyti, kad šis ide. dial. **i(o)u* yra adv. [= „loc. sg.“ (plg. Mažiulis BS 127 tt.), o ne loc. sg. (taip — pvz. Sławski l. c., Pokorny l. c., plg. Toporov PJ III 20)] — formanto **-(o)u* išplėsta šaknis pron. ide. **i-* (žr. s.v. *ikai*), žr. ir ESSJ VIII 191, plg. Sławski l. c. (ir liter.), Pokorny l. c., Toporov l. c.

jauge „Brachstube, Trockenscheune — jauja“ Thes 59 (žr. dar Frischbier I 316) — Ryt. Pr. vok. žodis (provincializmas) < pr. **jaujā* (vargu ar kitokio kamiengalio) = lie. *jauja* (→ *jaujė*),

jaujas (→ *jájus*), la. *jaũja* „die Riege“; žr. dar Toporov PJ III 21 t.

Turime balt. (subst.) **jaujā* „patalpa java ms džiovinti (ir kultū)“ resp. dial. (neutr.) **jaujā* „t. p.“ (→ lie. dial. *jaujas*) < adj. (plg. pvz. s.v. *garian*) balt. **jauja-* (resp. **jaujā-*) „javinis (-ė)“, kuris — sufikso **-ja-* (resp. **-jā-*) vedinys iš subst. balt.(-sl.) **java-* (> lie. *jāvas*) „javai“ (plg. pvz. lie. adj. **karja-* „karinis“ < subst. *kāras*, žr. Skardžius ŽD 62) < **jeva-* „t. p.“ < ide. **jeuo-* „t. p.“ (< **„miežiai“*) > s. ind. *yávaḥ* „javai; miežiai“, av. *yava-* „javai“ ir kt. (Pokorny I 512, Gamkrelidze-Ivanov II 655 t.).

Vak. baltai, aišku, bus turėję (subst.) **java-* „javai“ (= lie. *jāvas* „t. p.“), tačiau ji bent jau pr. kat-mų šnektose išstūmė kitas žodis (gana senas), žr. *arrien*; plg. la. *labība* „javai“, kuris taip pat išstūmė la. **java-* „javai“. Ir slavai yra praradę pirmąjį balt.-sl. **java-* „javai“.

iaukint „ūben (ūben) — pratinti“ III 17₁₆ [19₁₆] inf. = pr. **jaukint* = lie. *jaukinti* „(pri)pratinti“ (caus., dėl darybos plg. s.v. *etbau-dinnons*), *nu-jaūk-ti* „nuprasti“ (adj. *jaukūs* „zahm, gemütlich“ ir pan.), *jūnk-ti* „(at-, pri-)prasti“ ir kt. (žr. LKŽ III 300—303, 384—388), la. *jauk-t* „pratinti“ (adj. *jaũks* „jaukus“), *jauc-ēt* „pratinti“, *jūk-t* „(pri)prasti“ ir kt. (žr. ME II 97—99, 122).

Šių baltų žodžių inicialinis *j-* nėra labai senas. Čia jam visur atsirasti, anot Būgos, pradžią davė tokio tipo žodžiai kaip lie. *jaũkas* „Lockmittel“, kuris esąs iš **euk-* (Būga III 642). Tačiau svarbiausia to *j-* atsiradimo priežastis, man rodos, buvo šiek tiek kitokia: kai būtent pirminio verb. šaknis balt. **euk-* virto į balt. **jauk-* (iš jos matyt išvestas ir minėtas subst. lie. *jaũkas*), tuomet ir pirminio verb. tos pačios šaknies variantas balt. **unk-* (su apibendrintu infiksiniu **-n-* greta balt. **ūk-*, dėl kurio žr. toliau) virto į balt. **junk-*; todėl atsirado ir verb. balt. **jauk-* vietoj verb. balt. **auk-* (apofoninis to paties verb. šaknies variantas), slypinčio išvestiniame verb. (caus.) pr. *jaukint* = lie. *jaukinti* (plg. Būga l. c., Toporov PJ III 22 t. ir liter.).

Taigi turime šaknį (jos variantus) verb. balt. **euk-/ *auk-/ *unk-/ *ūk-* „pratinti (jaukinti) resp. priprasti“ (dėl šios šaknies plg. s. v. *etbaudinons*). Tokią pat verb. šaknį nesunku atstatyti ir slavams, plg. s. sl. *uč-iti* „mokyti, pratinti“, lenk. *ucz-yć* „t. p.“ ir kt. (<verb. sl. **auk-*), rus. *пpу-бьк-нуть* „priprasti“, lenk. *przy-wyk-nać* „t. p.“ ir kt. (<verb. sl. **ūk-*=verb. balt. **ūk-*, kurio vedinys — subst. lie. *ūk-is* „sodyba“ < **i* „įprasta vieta“). Verb. balt.-sl. **euk-* (: **auk-* : **ūk-*) „pratinti (priprasti)“ yra iš verb. ide. **euk-* „t. p.“ go. *bi-ūhts* „įprastas“ (<**unkto-* < **ūk-*), s. ind. *ókas-* „namai, buveinė“ (plg. lie. *úkis*, žr. anksčiau), *úcyati* „(jis) įpranta“ ir kt. (žr. Pokorny I 347).

Jawne (1397 m.), *Javne* avd. (Trautmann PN 39) = pr. **Jaunīs* (**Jaun'us?*) < appell. (subst. mob.) **jaunīs* „jaunis, jaunėlis“ (= lie. *jaūnis* „t. p.“ LKŽ IV 311) — fleksijos vedinys iš adj. pr. **jaunas* „jaunas“ → pr. (**jaun-utīs* „jaunūtis“ >) avd. **Jaun-utīs* (= dk. *Jawnutte* Trautmann l. c.) ir kt. (žr. Trautmann l. c., Toporov PJ III 23 tt.).

Pr. **jaunas* „jaunas“ = lie. *jāumas* „t. p.“, la. *jaūns* „jaunas; naujas“ ir sl. **junъ* „jaunas“ suponuoja adj. balt.-sl. **jāuna-* „jaunas“ (su akūtine šaknimi) < **jāuna-* „t. p.“ (žr. dar s. v. *mal dai*), kurio giminaičiai — s. ind. (masc.) *yūvan-* „jaunas; jaunuolis, jaunas vyras“ (*yūvā* nom. sg., *yūnah* gen. sg.), (fem.) *yuvati-* (*yuvantī-*) „jauna; jauna moteris“, (comp.) *yāvīyas-* „jaunesnis, -ė“, (superl.) *yāvīṣṭha-* „jauniausias, -ia“, av. (masc.) *yvan-*, *yavan-* „jaunuolis“ ir kt., lo. *juvenis* „jaunas, -a; jaunas vyras, jaunuolis“, germ. **juwungaz* (<ide. dial. **juuŋ-ko-*) > **jungaz* „jaunas“ (> go. *juggs* „t. p.“, s.v.a. *jung* „t. p.“ ir kt.) ir t. t. (žr. Pokorny I 510 t., Mayrhofer III 23 t.).

Iš visa to įprasta atstatyti ide. **jēu-* „jaunas“ resp. **juuēn-* „t. p.“ (: **jūn-* „t. p.“) bei (comp.) **jēu-īos-* „t. p.“, žr. pvz. Pokorny l. c. Manoma, kad adjektyvo balt.-sl. **jāuna-* „jaunas“ > *jāuna-* šaknies vokalizmą bei intonaciją paveikusi comp. lytis (Osthoffo hipotezė, žr. Morphologische Untersuchungen, T. 6. Leipzig 1910, p. 293), o sufiksą (**-n-* → **-na-*) — antonimas balt.-sl. **sena-* „senas“ (Meilieto hipotezė, žr. BSL XLI 360). Šioms

hipotezėms (arba tik Meilieto hipotezei) pritaria daug kas, pvz.: Trautmann BSW 106, Berneker SEW I 459, ME II 102, Vasmer IV 531 (ir liter.), Sławski I 589 t., Pokorny l. c., Skok I 786, Machek EŠČ 232, Toporov PJ III 24. Tačiau tokia šio balt.-sl. **jāuna-* kilme tiki ne visi, žr. pvz. Fraenkel 190 t. (čia neminima nei Osthoffo, nei Meilieto hipotezė), ESSJ VIII 196 t. (keliami visai kitokia balt.-sl. **jāuna-* kilmės hipotezė, nors ji ir neatrodo patikima).

Manau, kad adj. balt.-sl. **jāuna-* „jaunas“ yra iš adj. balt.-sl. **jēuna-* „t. p.“ < adj. ide. dial. (balt.-sl.) **jēuno-* „t. p.“ — fleksijos (t. y. kamiengalio **-o-* resp. **-ā-*) vedinys (su kokybine šaknies vokalizmo apofonija) iš lyties subst. ide. **jūn-* [> s. ind. *yūn-ah* (gen. sg.) ir pan.], kuri paradigmoje (*K*-kamienėje) egzistavo greta ide. (subst.) **juuēn-* (> s. ind. *yūvan-* ir pan.) resp. **juuŋ-* ir pan. Tai, kad adjektyvui ide. dial. **jēuno-* jo darybos metu atsirado ilgasis diftongas **-ēu-* (o ne trumpasis **-eu-*!), bus nulėmęs (pagal kiekybinį kokybinės apofonijos santykį) šio adjektyvo darybos pamato — minėtos lyties ide. (subst.) **jūn-* ilgasis (o ne trumpasis!) nulinis diftongas **-ū-*. Pastarasis dėl asociacijos su **ū* (+ne balsis) = **uū* (+balsis) lengvai gali būti atsiradęs iš heterosilabinio „diftongo“ **-uū-*, egzistavusio lytyje ide. **i-uū-en-* (: **i-uū-ŋ-* ir pan.), kuriai svarabhaktinis **-u-* buvo ne fakultatyvus, o būtinas nuo pat šios lyties atsiradimo iš ide. **ju + *-en-* (žr. toliau): juk ide. **ju + *-en-* turėjo virsti būtinai į ide. **juuēn-*, o ne į ide. **juen-* (junginys **ju* yra visiškai negalimas!). Iš visa to nebesunku suprasti, kodėl turime s. ind. *yūvan-* resp. *yūn-*, bet yra pvz. s. ind. *śvan-* „šuo“ (junginys *śv-* < ide. **k'ū-* galimas!) resp. *śun-*, o ne s. ind. **śuvan-* resp. **śūn-*. Taigi hipotezė, kad s. ind. *yūn-* suponuojantis ide. **jūən-* resp. **južen-* (žr. Mayrhofer l. c. ir liter.), neatrodo pagrįsta. Ide. **juuēn-* laikomas sufikso vediniu iš subst. ide. **(a)ju-* < **aju-* „gyvybingumas, jėga, viekas“ > s. ind. *ḍyu-* „t. p.“ (neutr.) ir kt., žr. Benveniste BSL XXXVIII 103 tt., Pokorny I 18, Fraenkel 190, Mayrhofer l. c. (ir liter.), Watkins Mélanges Benveniste 527 tt., Toporov l. c., Gamkrelidze-Ivanov II 802. Manysčiau, kad egzistavo ne subst. ide. **aju-*, o *u₁*-kamienis

adj. (generis act.) ide. **aī(e/o)u-* „gyvybingas“ bei jo *u*₂-kamenė lytis (adj. generis pass. > neutr.) ide. *aīu „t. p.“, kartu buvusi ir (*u*₂-kameniū) subst. (generis pass. > neutr.) ide. *aīu „gyvybingumas“ [plg. s. v. **Jāt(u)vā*]; iš čia — s. ind. adj. *āyū-* „gyvybingas, judrus“ resp. subst. *dyu-* „gyvybingumas“ (iš adj., plg. Pokorny I 17) ir kt. Iš (*u*₁-kamenio) adj. ide. **aī(e/o)u-* „gyvybingas“ → **ī(e/o)u-* „gyvybingas, jaunas“ (ėjęs ir subst. *„jaunuolis, -ė“ funkcijas) bus atsiradę vedinių, pvz.: sufikso **-ios-* vedinys **īeujos-* (→ comp. s. ind. *yāv-iyas-* „jaunesnis“ ir kt.) — būtent su (*u*₁-kameniū) **īeu-* (o ne su **īu-*!), plg. s. v. **Jāt(u)vā*. Iš minėto (adj. →) subst. (*u*₂-kamenio) ide. *aīu „gyvybingumas“ bus atsiradęs sufikso **-en-* (: **-ŋ-*) vedinys subst. ide. *(*a*)*īu*+**-en-* > subst. ide. **īuŋen-* „tas (ta), kuris turi gyvybingumo“ > „jaunuolis, -ė“ (ėjęs ir adj. *„jaunas, -a“ funkcijas).

iaūs žr. *tu*.

idai „Essen — valgis (tai kas valgoma)“ III 75₂₃ [49₂₂] nom. sg. fem. (= *walgrimas* „valgis“ VE 32₉), turintis aiškiai iš pronominalinių adjektyvų atsiradusį *-i* < **-iā* ar **-ī* (fem., nom. sg., kitaip — Toporov PJ III 27), suponuoją subst. (fem.) *ida „t. p.“ (nom. sg.) < *idā „t. p.“ < *ēdā „t. p.“ (matyt ir „ėdis“ = „tai, kas ėdama“) = lie. dial. *ēda* „valgymas, ėdimas“ (LKŽ II² 1041) = la. dial. *ēda* „Lockspeise, der Köder“ (ir pan., žr. ME I 572) < balt. *ēdā „valgis, ėdis“ = sl. *ēdā „t. p.“ (> rus. *eda* „valgis; valgymas“ ir kt., žr. ESSJ VI 38).

Man rodos, kad subst. balt.-sl. *ēdā „valgis, ėdis“ = „tai, kas valgoma, ėdama“ yra deadjektyvas — iš *o/ā*-kamenio adjektyvo *ā*-kamenės lyties (fem.) balt.-sl. **ēdā-* „valgoma, ėdama“ < adj. fem. ide. dial. (balt.-sl.-germ.) **ēdā-* „t. p.“ (→ fem. subst. s. isl. *áta* „maistas, valgis“ ir kt.) greta masc./neutr. (*o*-kamenės) lyties (adj.) balt.-sl. **ēda-* „valgomas, ėdamas“ < (adj.) masc./neutr. ide. dial. (balt.-sl.-germ.) **ēdo-* „t. p.“ = adj. neutr. **ēdo-* „t. p.“ → subst. neutr. s. isl. *át* „maistas, valgis“ ir kt.; plg. s. v. *garian*. Iš to paties adj. neutr. ide. dial. **ēdo-* > adj. neutr. balt.-sl. **ēda-* bus atsiradęs ir subst. neutr. sl. *ēdā „valgis“ (nom.-acc. sg.) → *ēdan „t. p.“ (nom.-acc. sg., dėl tokios formos

žr. Mažiulis BS 86 t. ir liter.) > *ēdō „valgis su nuodais“ > „nuodai“ (dėl reikšmės evoliucijos žr. ESSJ VI 46 t. ir liter.). Plg. dar s. v. *īstai*.

Tas adj. ide. dial. **ēdo-/ā-* yra aiškiai fleksijų (kamiengalių) vedinys iš verb. ide. (dial.) **ēd-* „valgyti, ėsti“, žr. s. v. *īst*.

idaiti, žr. *īst*.

ideiti, žr. *īst*.

idis „Essen — valgymas, valgis“ III 75₁₄ [49₁₅] nom. sg. masc. (= *walgrimas* VE 31₁₈); acc. sg. *idin* „t. p.“ III 83₁₈ [53₂₁]. Dėl acc. sg. *idin* (III 75₈), *ydi* (II 13₂, 13₁₃; vietoj *ydi=*ydin), *eden* (I 13₂, I 13₁₃) žr. s. v. *bītas*. Turime pr. subst. masc. (nom. sg.) *idis resp. (acc. sg.) *idin (III ir II kat-mų) bei (I kat-mo) *eden* (acc. sg.) = pr. *ēdin ar **ēd'an* [priskirti šią *eden ā*-kamienei paradigmą (Toporov PJ III 28) nėra pamato] — pr. žodį, kuris yra ne fem. (taip — Toporov l. c.), o masc. (juk yra *stawiš idis* III 75₁₄, žr. ir Trautmann AS 345).

Suponuojant šitam pr. žodžiui *i*-kameną (pvz. Eckert ZfSl XIX 222, Toporov l. c.), reikėtų vietoj *idis* (nom. sg. III 75₁₄) laukti parašymo (III kat-me) *ids [žr. s. v. *geytys, taip pat PKP II 218 (išn. 709), 251 t.]. Vadinasi, pr. *idis* laikytinas ne *i-*, o *io*-kameniū žodžiu — iš pr. *ēdis (nom. sg. masc.). Tačiau jis greičiausiai yra perdirbinys iš *i*-kamenio (fem.) pr. *ēdis „valgymas, valgis“ = sl. (fem.) *ēdis „t. p.“ (> s. sl. *jadb* „t. p.“ ir kt.), plg. Eckert l. c. Plg. lie. *ēdis* „valgis ir kt.“ (LKŽ II² 1045) < *ēdis (nom. sg. masc.), kuris irgi perdirbtas iš (*i*-kamenio) *ēdis (fem.), žr. Skardžius ŽD 53; plg. la. (fem.) *ēde* „dedirvinė“ (< *„tam tikras persėjimas, skaudėjimas“ < *„tam tikras ėdimas“) — matyt perdirbinį iš (*i*-kamenio) fem. *ēdis (plg. Endzelīns LVG 425 t.).

Turime *i*-kamenį nomen abstractum balt.-sl. *ēdis „valgymas“ (fem.) — fleksijos vedinį iš verb. balt.-sl. **ēd-* „valgyti“ (dėl jo žr. s. v. *īst*). Pr. (balt.-sl.) *ēdis (*i*-kamenį) → (*io*-kamenį) *ēdis > (III) *idis* dėl darybos plg. su *boadis* (žr.), *kirtis* (žr.), *metis* (žr.), *poūis* (žr.).

iduns, žr. *īst*.

ieis, žr. *ēisei*.

jeischen, žr. *ėisei*.

jeithy, žr. *ėisei*.

jeiti, žr. *ėisei*.

iest „er ist — yrà, esti“ GrA 98, „est — t. p.“ GrF 99 praes. 3 sg. [prasta manyti, kad čia yra lenk. *jest* „t. p.“ (Trautmann AS 345, Endzelins SV 183, Toporov PJ III 29, Mažiulis PKP II 61). Visgi nelengva patikėti, kad lytis verb. „yrà, esti“ (tokia dažna kalboje!) šiuo atveju būtų lenkiška. Matyt geriau suponuoti, kad *iest* (GrA 98, GrF 99) yra lie. (ar pr.) dial. *est „yra, esti“ (<*esti* „t. p.“, žr. s. v. *asmai*) su protetiniu **j-*, atsiradusiu pačioje lie. (ar pr.) šnektoje arba GrA (GrF) autoriaus čia įsivestu iš lenk. *jest* „t. p.“ Dėl to, kad *iest* (GrA, GrF) gali būti lietuviškas (t. y. nebūtinai prūsiškas), plg. pvz. irgi verb. (dažnai vartojama!) *eykete* (GrA 95, *eikete* GrF, *eyckete* GrC) — matyt lietuvišką žodį (žr. *eykete*). Pridurtina, kad ir tuoj po *iest* (GrA 98, GrF 99) einantį *gosen* (GrA 99, GrF 100) laikyti lenkiškos kilmės žodžiu (pvz. Trautmann AS 341) nederėtų, žr. *gosen*.

Jesus „Jesus — Jėzus“ I 13₃ [7₁₉], III 43₁₀ [31₂₁], III 59₁₂ [41₁], III 75₁ [49₅], III 113₁ [69₂₉], *Jhesus* III 113₁₁ [71₂] = pr. *Jėzus nom. sg. masc. (žr. dar *Jsus*); dat. sg. *Jesu Christu* „Jhesu Christo — Jėzui Kristui“ III 131₂₀ [81₆], *en Christo Jhesu* „inn Christo Jhesu — Kristuje Jėzuje“ III 129₈ [79₃₀], *prei Jesu Christon* „bey Jesu Christo“ III 45₁₇ [33₁₁] (= *prieg Jesaus Christaus* VE 17₁₉); gen. sg. *Jesu Christi* „Jhesu Christi — Jėzaus Kristaus“ III 71₁₈ [47₁₇], III 73₁₆ [47₃₅] „Jesu Christi — t. p.“ III 111₁₀ [69₁₇], III 117₁₇ [73₁₄], 123₁₀₋₁₁ [77₁], III 129₁₅ [79₂₁], *Jhesu Christi* „Jesu Christi — t. p.“ III 109₉₋₁₀ [69₃], III 115₂₈ [71₃₆], III 131₈ [79₃₂]; acc. sg. *Jesum Christum* „Jesum Christum“ III 113₂₆ [71₁₂], *Jhesum Christon* „Jhesu Christi“ III 119₂₂₋₂₃ [75₅₋₆], „Jesum Christum“ III 129₁₈ [79₂₄], *an Jesum Christū* „an Jesum Christum“ I 7₁₁₋₁₂ [5₂₇], *an Jesum Christum* „t. p.“ II 7₁₁₋₁₂ [11₂₆], *en Jesum Christum* „an Jhesum Christum“ III 41₂₁ [31₁₀], *en Jesum Christum* „an Jesum Christ“ III 45₁₀ [33₆], „in Jesum Christum“ III 127₇ [77₃₉], *pra Jesum Christum* „durch Jesum Christ“ III 63₇ [41₂₉], *pra Jesum Chrtstum* „durch Jesum Christum“ III 79₁₂ [51₁₆], *pra Jhesum Christum* „t. p.“ III 81₁₂

[51₃₄], *pra Jesum Chtistum* „t. p.“ III 83₁₇ [53₂₀], *pra Jesum Christum* „t. p.“ III 85₁₃ [53₃₂], III 121₁₂₋₁₃ [75₂₂], „durch Jhesum Christum“ III 133₉ [81₁₅], *pra Christum Jesum* „durch Christum“ III 119₅₋₆ [73₂₉], *prei Jesum* „zu JHESV — prie Jėzaus“ III 111₂₁ [69₂₅].

Šis pr. tekstuose esantis *Jesus* resp. *Jhesus*, nom. sg. ir dat. sg. formų atžvilgiu sutampantis su *u-*kamieniu pr. subst., morfologiškai niekuo nesiskiria nuo vok. tekstuose vartojamo lo. *Jesus* resp. *Jhesus* [išimtis: vok. (lo. dat. sg.) *JHESV* (III 110₂₀) resp. (lo. gen. sg.) *Jhesu* (III 118₁₈) → pr. (ne lo. dat. resp. gen. sg., o lo. acc. sg.) *Jesum* (III 111₂₁) resp. *Jhesum* (III 119₂₂₋₂₃)]. Bus buvęs ir grynai prūsiškos morfologijos žodis — pr. *Jėzus (I, II, III) greta pr. *Jėzus (I) resp. pr. (*Jėzus >) *(*J*)*izus* (II, III, žr. *Jsus*).

ikai „ob“ III 55₂₂ [39₄] cnj. (= *kačzeigi* „nors gi“ VE 22₁₇) reikšme „nors“ [dėl vok. *ob* reikšme „nors“ (III 54₂₁) žr. Paul DW 442 s. v. *ob* 2a] frazėje *Bhe ikai senstesmu ankaitītai wirstmai* „Vnnd ob wir damit angefochten würden — ir nors mes su tuo sukurstyti tampame“ III 55₂₂ (= *A kačzeigi nūg tu gunditi butumbim* VE 22₁₇); *ikai* „so“ III 93₁₅ [59₁₆] cnj. (= *Kada* VE 40₁₃) reikšme „kai, kol, iki kol“ [dėl vok. *so* reikšme „kai, kol“ (III 92₁₄) žr. Paul DW 566 s.v. *so* 3] frazėje *ikai ious labban seggēti* „So jr wolthut — kai (kol) jūs gera darote“ III 93₁₅ (= *Kada gier darote* VE 40₃); *ickai* III 99₁₁ [63₃] cnj. (= *iey* „jei“ VE 47₉) reikšme „jei“ frazėje *bhe ickai ainonts ēnstan turilai preiwai-tiat* „Vnnd hat jemand zu sprechen — ir jei kas nors tame turėtų (prie)kalbėti“ III 99₁₁₋₁₂ (= *A iey kas turetu nekā top biloti* VE 47₉).

Turime pr. (cnj.) *ikai (plg. Endzelins FBR XII 171) „iki, kol“ (III 93₁₅) → „jei“ [III 99₁₁; plg. lie. *nedirbsiu*, iki (*kol*) *tu čia dar būsi* „nedirbsiu, jei tu čia dar būsi“] resp. „nors“ (III 55₂₂; plg. lie. *nors tu ir ateisi, aš neduosiu* „jei tu ir ateisi, aš neduosiu“). Greta šito pr. *ikai „iki, kol; jei; nors“ matyt egzistavo ir pr. (cnj.) *ik „t. p.“ (žr. s. v. *iquoitu*), atsiradęs turbūt ne iš vak. balt. *ikai „iki, kol“, o iš vak. balt. *ikā „t. p.“ = ryt. balt. *ikā „t. p.“ (žr. toliau) ar iš vak. balt. *iki* „t. p.“ = ryt. balt. *iki

„t. p.“ > lie. *iki* „t. p.“ [pvz. lie. *dirbk, iki* (cnj.) *aš parvažiūosiu* resp. *nusilenkė iki* (praep.) *žēmės (iki žēmei)*] bei lie. (*iki* „t. p.“ >) *ik* „t. p.“ Taigi pritarti tam, kad „lei. *iki* savā nozimē pavisam nesaskan ar pr. *ikai*“ (Endzelīns l. c.), negalima (plg. ir Toporov PJ III 31 tt.). La. *ik* „wie oft, so oft als, immer“ yra greičiausiai iš la. **iekā* [(ME I 703 t., Endzelīns FBR XII 171) = lie. dial. *jiek* „aliai, iki“], kuris turbūt — senojo ryt. balt. **īkā* resp. **iki* perdirbinys pagal la. **kiekā* (= lie. *kíek*) > *cik* (ME I 379) bei la. **tiekā* (= lie. *tíek*), sudarantis atskirai nagrinėtiną klausimą. Žr. dar Rosinas BĮ 218 t.

Tie balt. **ikai* (vak. balt.) **ika, *iki*, kilę matyt iš adverbia, turi segmentą **i-* = pron. balt. **i-* > lie. *jis* ir kt. (plg. Endzelīns l. c., Fraenkel 183, Toporov PJ III 34 t. ir liter.), o segmentai **-kai, -ka, *-ki* iš kilmės yra turbūt pron. balt. **ka-* „kas, kuris“ resp. **ki-* „t. p.“ (dėl jų žr. s.v.v. *kas, kittan*). Taigi balt. **ikai* (balt. dial.), **īkā, *īki* gali būti dviejų pronominių dūriniai (plg. s. v. *kittan*), plg. Toporovą, dilemiškai suponuojanti, kad pr. *ikai* ir pan. genetinė struktūra — „сочетание двух местоименных основ“ (Toporov PJ III 35). Kitaip sakant, reikia manyti, kad adv. balt. **īki* < pron. balt. **i-* + pron. balt. (nom.-acc. sg. neutr.) **ki* „kas, kuris“ (= gr. *τί* „t. p.“ ir pan., žr. dar s. v. *kittan*), adv. balt. **īkā* < pron. balt. **i-* + pron. balt. (nom.-acc. sg. neutr.) **kā* „kas, kuris“ (= pr. *ka* „t. p.“ ir pan., žr. s. v. *kas*); adv. balt. dial. **īkai* gali būti šio adv. balt. **īkā* perdirbinys pagal adverbinį formantą **-ai* (plg. adv. pr. *labb-ai* = lie. *lab-ai* ir pan.) arba dūrinys pron. balt. **i-* (žr. anksčiau) + pron. balt. („instr.-loc.“ sg.) **kai* (= pr. *kai*, žr. I *kai*).

ycroy „wade (Wade) — blauzda“ E 142 nom. pl. masc. = pr. **ikrō-i*, t. y. **ikrāi* (su cirkumfleksine kirčiuota fleksija **-āi*) < **ikrai* (tiksliau — **ikrāi*, plg. Schmid Verb. 8), plg. pvz. (*pallaps*)-*ae*y „paliepimai“ (I 5₁ = II 5₁, nom. pl. masc.) = pr. **-āi* < **-āi* (žr. *pallaps*); plg. dar pvz. s. v. *ennoys* (dėl cirkumfleksinio diftongo *-oy-* = pr. *-ō-i-*, t. y. **-āi* < **-āi-*). Laikyti pr. *ycroy* lytimi nom. du. fem. (Bezzenberger BB XXIII 303) nėra pamato. Suponuoti, kad dėl pr. *gennai* ir pan. (nom. pl. fem.) arba *clattoy* šis *ycroy* esantis nom. pl. fem. (Trautmann AS 227,

346, Toporov PJ III 36), irgi nepatikima: pr. *gennai* ir pan. fleksija *-ai* (nom. pl. fem.) yra matyt benykstančios (t. y. ne E sudarymo, o daug vėlesnių laikų!) pr. kalbos — III kat-mo pr. šnektės padaras (plg. Mažiulis PKP II 128, išn. 150), o pr. *clattoy* — greičiausiai nom. pl. masc. (žr. *clattoy*).

Dėl vok. (E 142) *wade* „blauzda“ (ne pl., o sg., žr. Endzelīns SV 183) reikia pr. *ycroy* = **ikrāi* (nom. pl. masc.) versti ne į (pl.) „blauzdos“ (sic pvz. Būga III 653, Mažiulis PKP II 20, 261), o į (sg.) „blauzda“. Tiksliau sakant, čia turime pr. (nom. pl. masc. **ikrāi* <) **ikrai* „vienos blauzdos minkštimas (blauzda, die Wade); abiejų blauzdų minkštimas (blauzdos, die Waden)“ (nebaritonas vietoj senesnio baritono) = lie. (nom. pl. masc.) *ikrai* „t. p.“ (žr. LKŽ IV 32 s. v. *ikrai*). Šis vienos ir abiejų blauzdų minkštimą reiškęs pr.-lie. **ikrai* (nom. pl. masc.) — plurale tantum yra greičiausiai perdirbinys iš pr. resp. lie. singulare tantum, suponuojančio balt. (nom.-acc. sg. neutr.) **ikrā* „vienos bei abiejų blauzdų minkštimas“, iš kurio išriedėjo la. dial. (sg. masc.) *ikrs* „vienos blauzdos minkštimas“ = „blauzda“ resp. la. (pl. masc.) *ikri* „abiejų blauzdų minkštimas“ = „blauzdos“.

Greta minėto subst. balt. (neutr., sg. tantum) **ikrā* bus egzistavęs semantinis homonimas subst. balt. (neutr., sg. tantum) **ikrā* „ikrai (jų masė)“ (ikrų — žuvies kiaušelių būna paprastai ne vienas!), iš kurio išriedėjo lie. dial. (sg. masc.) *ikras* „ikrai (žuvies kiaušeliai)“ [pvz.: *mūs duona kaip ikras* „mūsų duona kaip ikrai (be ašakų)“ LKŽ IV 33 s. v. *ikras*] resp. (ppr. pl.) *ikrai* „t. p.“ [> lie. dial. (Ds) *ikrai* „t. p.“, plg. minėtą nebaritoną pr. **ikrāi*, kildintiną iš baritono] = la. *ikri* „t. p.“; iš čia nebesunku suprasti, kaip atsirado ir lie. *ikras* „vienas žuvies kiaušelis“. Jau ir dėl to, kad reikšmių „blauzda (jos minkštimas)“ ir „ikrai (jų masė)“ sambūvis visiškai galimas (žr. Sławski I 448 ir liter., Toporov PJ III 36 t. ir liter., ESSJ VIII 218 ir liter.), minėtus balt. (neutr., sg. tantum) **ikrā* „vienos bei dviejų blauzdų minkštimas“ ir balt. (neutr., sg. tantum) **ikrā* „ikrai (jų masė)“ reikia vesti iš vieno subst. — iš balt. (neutr., sg. tantum) **ikrā* „tam tikrą pasipūtimą (pasipūtimus) turintis minkštumas“ = sl. (neutr.,

sg. tantum) *ikrā „t. p.“ > *jčkro „blauzda (jos minkštimas); ikrai (jų masė)“ > ček. dial. ikro „blauzda (jos minkštimas)“ resp. rus. ukpo „ikrai (jų masė)“ ir kt. (ESSJ VIII 217 t.).

Tas balt.-sl. (neutr., sg. tantum) *ikrā „tam tikrą pasipūtimą (pasipūtimus) turintis minkštumas“, man rodos, yra iš *,i jeknas (kepenis) panašus minkštumas“ = *,jekniškumas (i jeknas panašumas)“ — substantyvų virtusi neutr. lytis *ikrā adjektyvo balt.-sl. *ikra- „jekniškas (i jeknas panašus)“ (plg. pvz. s.v. *garian*), o šis laikytinas fleksijos vediniu (su šaknies vokalizmo apofonija) iš heteroklitinio subst. balt.-sl. (neutr., sg. tantum) *iekj „jeknos“ (nom.-acc. sg.) resp. (kitų linksnių formose) balt.-sl. *jekn- „t. p.“ (žr. s. v. *lagno*). Panašiu būdu iš pastarojo balt.-sl. *jekn- buvo išvestas adj. balt.-sl. *iknā (neutr.) → subst. balt.-sl. dial. *iknā (neutr.) → balt.-sl. dial. *iknā „ikrai (jų masė)“ > luž. aukšt. *jikno* „t. p.“ (ESSJ VIII 216).

Šalia to adj. balt.-sl. *ikra- „jekniškas“ (masc., neutr.), aišku, egzistavo ir adj. balt.-sl. *ikrā- „t. p.“ (fem.), iš kurio minėtu būdu (plg. dar s. v. *garian*) atsirado subst. balt.-sl. (fem.) *ikrā „jekniškumas“ > *,tam tikrą pasipūtimą (pasipūtimus) turintis minkštumas“ ir pagaliau — balt.-sl. (dial.) *ikrā „blauzda (jos minkštimas); ikrai (jų masė); ir pan.“ (fem.) > bulg. *ukpa* „t. p.“ ir kt., taip pat rus. dial. *úkpa* „(ledo) lytis“ (< *,suminkštėjęs ledas“ < *,tam tikras minkštumas“), *ukpá* „мышца, с помощью которой сгибаются кисть и пальцы руки“ (< *,tam tikras minkštumas“ ir pan. (dėl šios slavų medžiagos žr. ESSJ VIII 217 t.). Panašios kilmės turbūt yra ir la. dial. *ikra* „ikrai (jų masė)“ (ME I 704 s. v. II *ikri*).

Dėl čia nagrinėtų baltų ir slavų žodžių kilmės, kuri jų darybos istorijos aspektu iki šiol, deja, per mažai analizuota, plg. Vasmer II 125 t. (ir liter.), Fraenkel 183, Sławski I 147 t. (ir liter.), Toporov PJ III 36 t. (ir liter.), ESSJ VIII 218 t. (ir liter.).

iquoitu „wiltu (willest du) — jei nori tu“ III 79₉ [51₁₅] (= *aiey nori* „o jei nori tu“ VE 33₆₃), *iquoi tu* „t. p.“ III 81₉ [51₃₃] (= *a iey noresi* „o jei norėsi“ VE 34₁₅) yra frazė: pr. *ikvai *tu „jei nori tu“ = *ik „jei“ (žr. *ikai*) *kvai „nori“ (žr. II *quoi*) *tū (žr. *tu*), žr. dar *ny koy tu*. Frazėje eg. *koyte* (BPT) matyt irgi slypi pr.

*ik *k(v)ɔ'i tu < *ik *kvāi tu „jei nori tu“ (Mažiulis Baltistica XI 129, 130). Žr. dar Toporov PJ III 38.

ilga „lange — ilgai“ III 95₃ [59₂₈], *ilgi* „t. p.“ III 29₁₈ [25₃] adv. Lytis *ilgi* yra vietoj senesnės *ilga „t. p.“ = (III 95₃) *ilga* „ilgai“ (plg. s. v. *ainawidai*, plg. Trautmann AS 250, Toporov PJ III 40) < vak. balt. *ilga „t. p.“ (adv.), kuri — adverbiškai vartota adj. (nom.-acc. sg. neutr.) *ilgā „ilgas“ (plg. lie. dial. adv. *ilga* „ilgai“ LKŽ IV 44), plg. pvz. s. sl. adv. *malo* „mažai“ = adj. (nom.-acc. sg. neutr.) *malo* „mažas“; žr. s. v. *ainawidai* (plg. Trautmann l. c., Endzelīns SV 93). Iš čia visiškai lengva atstatyti vak. balt. adj. *ilga- „ilgas“, kuris slypi ir lytyse *ilgimi* bei *-ilgimai* (žr. *ilgimi*), taip pat pr. (dk.) *Ilgenpelke* „der lange Bruch“ ir pan. (Gerullis ON 49, Toporov PJ III 39 t.). Vak. balt. (adj.) *ilga- „ilgas“ = ryt. balt. *ilga- „t. p.“ > lie. *ilgas* „t. p.“ (iš baritono, plg. pvz. lie. vv. *Īlgašilis* Ds), la. *ilgs* „t. p.“ Turime balt. adj. *ilga- „ilgas“ < balt.-sl. (adj.) *dīlga- „t. p.“ (su baltuose išnykusiu *d-) > sl. *dīlga- „t. p.“ > *dīlgō (*dīlgō) „t. p.“ > s. sl. *dīlgō* „t. p.“ ir kt. (Trautmann BSW 55, ESSJ V 208 t.). Pastaba: iš lie. (ež.) *Dūlgas* (plg. pr. ež. *Dulgen* Gerullis ON 32) atstatyti jotv. adj. *dulga- „ilgas“ (Otrębski BNF VIII 280 t.) greičiausiai negalima (žr. Savukynas Baltistica I 167, Toporov PJ III 40 ir liter.). Adj. balt.-sl. *dīlga „ilgas“ yra iš adj. ide. *dlHgho-/delHgho- „t. p.“ (> s. ind. *dīrhā-* „t. p.“, gr. *δολιχός* „t. p.“ ir pan., žr. Pokorny I 197, Gamkrelidze-Ivanov II 782), kuris iki šiol, deja, neturi etimologijos.

Man rodos, kad adj. ide. *delHgho-/dlHgho- „ilgas“ yra iš adj. ide. *,per ilgas“ [plg. pvz. lie. (Ds) *šitā lentā bus ilgā, reikia jos tris cōlius atpjāut'* „šita ienta bus per ilgā...“] = *,sutrumpintinas (norint padaryti tam tikrą įrankį ir pan.)“ < *,turintis atskirtiną, atkapotiną ir pan. dalį“ (žr. toliau) — fleksijos vedinys iš verb. ide. *del(H)gh-/dl(H)gh- „atskirti, atkapoti ir pan.“ (plg. s. v. *doalgis*), o šis — sufiksiniis vedinys iš verb. ide. *del(H)-/dl(H)- „atskirti, atskelti ir pan.“ (žr. s. v. v. *doalgis, dellieis*) > balt.-sl. *dēl-/dīl- „t. p.“ → subst. sl. *dili- „tai, kas turi atskirtiną, atkapotiną ir pan. dalį“ > *,per didelis ilgis“ > *dīlb

„ilgis, длина“ > s. ček. *dél* „t. p.“ ir kt. (medžiagą žr. ESSJ V 210). Reikšmės „ilgas“ (adj.) resp. „ilgis, длина“ (subst.) kilme iš (adj.) * „per ilgas“ < * „turintis atkirstiną, atkapotiną ir pan. dalį“ resp. iš (subst.) * „per didelis ilgis“ < * „tai, kas turi atkirstiną, atkapotiną ir pan. dalį“ nesunku paaiškinti anų senovės laikų darbo įrankių ir pan. gamyba. Norint pasigaminti tam tikrą įrankį (daiktą) pvz. iš pagalio (lazdės, karties ir pan.), reikia, kad tas pagalys būtų pirmiausia tinkamo ilgio; tokį pagali miške rasti (ar išsikirsti) paprastai negalima: jis būna arba trumpas (visiškai netinkantis įrankio gamybai!), arba ilgas (per ilgas), tačiau visuomet tinkantis (jo dalį atkirtus, atka pojus ir pan.!) įrankio gamybai, plg. pvz. lie. (Ds) pasakymą *geriau ilgas negu trumpas* „geriau per ilgas negu trumpas“.

ilgimi, žr. *stu ilgimi, kuilgimai*.

ilmis „bark“ E 234 yra „auf 4 oder mehr Pfählen ruhendes verstellbares Schutzdach für Getreide und besond. für Heu“ [žr. Ziesemer I 410 s. v. *Barg* (ir realijos „vok. *Barg*“ piešini)] — „tam tikras stogelis (dangtis) ant stulpų (baslių) šienui (javams) saugoti nuo lietaus“ = „(tam tikra) stoginė“ (žr. ir Toporov PJ III 42 t. ir liter.); žr. dar s. v. *calene*.

Pr. *ilmis* yra matyt **ilm's* < *ilmas, kuris — skolinys iš go. **hilm(a)s* „šalmas; tam tikras apdangalas, stoginė“ (plg. s. isl. *hjalmr* „šalmas; stoginė“ ir kt., žr. Kluge 303 s.v. *Helm*, Vries 230 s.v. *hjalmr*). Pr. *ilmis* iš Vyslos žemupy gyvenusių gotų paskolintas mūsų eros pradžioje — tuomet, kai go. *xelmaz „šalmas; tam tikras apdangalas“ (iš jo — skolinys pr. *kelmis* „kepurė“, žr. *kelmis*) jau buvo išvirtęs į go. **hilm(a)s*. Žr. Lidén PBB XXXI 600 tt., Trautmann AS 346, Būga II 87, 90, Endzelīns SV 183, Toporov l. c. (ir liter.).

ylo „ale (Ahle) — yla“ E 510 = *ilb; t. y. *ilā (nom. sg. fem.): lie. *yla* „t. p.“, la. *iļēns* „t. p.“ — vedinys matyt iš la. *ila „t. p.“

Šitie lie. ir la. žodžiai yra turbūt skoliniai (la. *ila — gal per kuršių kalbą) iš pr. *ilā, o šis — iš go. *ēla „yla“, kurio balsis *ē, siauresnis už pr. (vak. balt.) *ē, buvo identifikuotas su pr. *i (Būga II 291 t., ME I 836, Endzelīns SV 184, Fraenkel

183, Kluge 9, plg. Toporov PJ III 44). Tokios visų priimtos nuomonės neatmesdamas Toporovas atsargiai kelia alternatyvią hipotezę, pagal kurią žodžiai pr.-lie.-la. „yla“ — ne skoliniai (iš gotų kalbos), o savi (baltiški), plačiau apie visa tai žr. Toporov PJ III 44 tt.

Šita Toporovo hipoteze nelengva patikėti, kadangi ji neišsprendė ir, man rodos, vargu ar gali išspręsti svarbiausią to balt. *ilā (laikant jį neskoliniu!) etimologijos problemą — jo darybos istorijos problemą: gretinimas pr. *ilā „yla“ ir pan. su lie. *iltis* „Hauzahn“ ir kt. (Toporov PJ III 45), neišanalizavus visų tų žodžių darybos istorijos, beveik nieko neduoda jų etimologijai. Prielaidai, kad pr. *ilā „yla“ galys būti net ir iš ide. *ēlā (Toporov PJ III 44), pritarti jau visiškai negalėčiau: manyti, kad pr. pamedėnų (E žodynėlio) šnektos balsis *i kai kur [čia tūrima galvoj fleksija pr. (E) **-i* (žr. pvz. *asy*)] esąs iš *ē (Toporov l. c.), nerandu jokio pamato (žr. pvz. s.v. *asy*).

imma, žr. *imt*.

imais, žr. *imt*.

imaiti, žr. *imt*.

jmants „nim (nimm) — imk“ GrG 86, bet *ymays* „t. p.“ GrA 92, „accipe — imk“ GrF 93 — 2 sg. imperat. (žr. s.v. *imt*). Lytis (GrG 86) *jmants* klaidinga (be to, žr. PKP II 58, išn. 70): buvo matyt *ymays (ar *jmays) „imk“ (= *ymays* „t. p.“ (GrA, GrF), kurią GrG autorius perskaitė *ymans (plg. pvz. *buwinanti* — vietoj *buwinayti, žr. *buwinanti*), o šią iš asociacijos su vok. *jmant* „jemand“ perdirbo į *jmants*. Gero kai kitaip šią GrG klaidą aiškina Toporov PJ III 46.

-immewingi, žr. *enimmewingi*.

imt „nemen (nehmen) — imti“ III 99₁₄ [63₅] inf.; partic. praes. act. nom. pl. masc. *immusis* „ėmę“ III 117₂₅ [73₁₈]; partic. praet. pass. nom. sg. fem. *imtā* „genomen (genommen) — imta“ III 101₂₁ [63₂₇]; praes. 1 sg. *as imma* „ich neme (nehme) — aš imu“ III 107₁₅ [67₂₂], 1 pl. *immimai* „nemen (nehmen) — imame“ III 33₁₀ [27₂], III 83₁₆ [53₂₀], 2 pl. *immati* „imate“ III 115₁₉ [71₂₉]; praet. 3 sg. *imma* „nam (nahm) — ėmė“ III 75₂ [49₄], *immats* „nam er (nahm er) — ėmė jis“ III 75₇ [49₁₀], „nam (nahm) —

t. p.“ III 101₁₃ [63₂₁], III 101₁₇ [63₂₄], *yymeits* „nam (nahm) — ėmė“ II 13₅ [13₂₁], *yymeyts* „t. p.“ II 13₁₂ [13₂₅], *yymmits* „t. p.“ I 13₅ [7₂₀], *jmmitz* „t. p.“ I 13₁₂ [7₂₄]; imperat. 2 sg. *imais* „nimm — imk“ III 71₃ [47₄], *immais* „t. p.“ III 117₂₃ [73₁₈] (žr. dar *jmants*), 2 pl. *ymaity* „nemet (nehmt) — imkite“ I 13₇ [7₂₁], *jmmaity* „t. p.“ I 13₁₅₋₁₆ [7₂₆], *ymaity* „t. p.“ II 13₇ [13₂₂], *yymayti* „t. p.“ II 13₁₅₋₁₆ [13₂₇], *immaiti* „t. p.“ III 75₄ [49₇], *imaiti* „t. p.“ III 75₉ [49₁₁]; opt. 3 sg. *imlai* „neme (nehme) — teima“ III 57₁₁ [39₁₆]. Žr. dar: *animts*, *ebimmai*, *enimmewingi*, *enimumne*, *enimt*.

Turime pr. verb. su kamienais inf. **im-* (= *imt* III) < **iṃ-*, praes. **ima-* (= *immati* III) < **-ā-*, praet. **ima-* (= *immats* III) < **-ā-* greta (praet.) **imi-* (= *ymmits* I, *jmmitz* I) < **-ī-* < **-ē-* (plg. Būga III 105, Endzelīns SV 116, 118) resp. **imei-* (= *yymeits* II, *yymeyts* II) < **-ēj-* (plg. Endzelīns l.c.). Pr. *im-t* (inf.) — **im-a* (praes. 3 sg.) — **im-ē* resp. **im-ā* (praet. 3 sg.) giminiuojasi su lie. *iṃ-ti* (inf.) — *im-a* resp. (*j*)*ēm-ā* (praes. 3 sg.) — (*j*)*ēm-ē* (praet. 3 sg.) bei su la. *jeṃ-t* (inf.) — *jeṃ-u* (praes. 1 sg.) — *jēm-u* (praet. 1 sg.), toliau, — su s. sl. *im-ati* „imti, griebti, rinkti“ (inf. < **jbm-* < **jim-* < **im-*) — *jemljō* (praes. 1 sg. < **jem* < **em-*), *je-ti* „imti“ (inf. < **jim-* < **im-*) — *imō* (praes. 1 sg. < **jbm-* < **jim-* < **im-*) ir kt.

Šie baltų ir slavų dialektų žodžiai, kurių formų šaknies vokalizmo bei jų kamiengalių distribucijos kilmė dar nėra galutinai išaiškinta, suponuoja verb. (jo šakni) balt.-sl. **em-/im-* „imti“ < ide. **em-/im-* „t. p.“ > lo. *em-ō* „perku; (arch). imu“, s.air. (*ar-fo*)*em-* „imti“ ir kt. Žr. Endzelīns SV 184, Fraenkel 184 t. (ir liter.), Stang Vergl. Gr. 333—394 (passim), Kazlauskas LKIG 324, 360, Toporov PJ III 47—49 (ir liter.), Ivanov SBG 132, ESSJ VI 71 (ir liter.), VIII 224 t.

insan „kurtze (kurze) — trumpą“ III 67₁₁ [45₃] adj. acc. sg. masc. (= *trumpa* „trumpą“ VE 27₁₉₋₂₀ acc. sg. fem.) suponuoja pr. (nom. sg. masc.) **inss* „trumpas“ < **insas* „t. p.“ < vak. balt. **iṃsa-* „t. p.“ (su cirkumfleksiniu **in-*) = ryt. balt. **insa-* „t. p.“ (su akūtininiu **in-*, galbūt iš cirkumfleksinio, plg. Būga II 421) > lie. *įsas* „t. p.“ (LKŽ I 145), la. *īss* „t. p.“ (ME I 837).

Adj. balt. **insa-* „trumpas“ iki šiol neturi etimologijos. Vienintelė hipotezė, mėginanti šį pr. žodį sieti su s. ind. *īśāt* „mažai, nedaug, prabėgomis“ (H. Petersson, Studien über die indogermanische Heteroklise. Lund 1921, p. 264), deja, nebuvo pagrįsta ir todėl jos, be Fraenkel 187, niekas nepalaiko (žr. ir Toporov PJ III 51). Nepaisant to, šioje hipotezėje, man rodos, visgi yra šiek tiek racionalaus grūdo (žr. toliau).

Manau, kad adj. balt. **insa-* yra vedinys iš verb. balt. **ins-* „trumpėti“ (su infiksinės kilmės formantu **-n-*) < verb. balt. (praes.) **ins-* resp. (ne praes.) **īs-* „būti smarkiai judinamam, brukamam, sviedžiamam ir pan.“ (žr. toliau); plg. pvz. adj. balt. **trumpa-* „trumpas“ (žr. s. v. *Trumpis*) — vedinį iš verb. balt. **trump-* „trumpėti“ < verb. balt. (praes.) **trump-* resp. (ne praes.) **trup-* „trupėti, būti trupinamam“ (apie tai plačiau žr. Urbutis BEE 88 tt.). Čia abiem atvejais reikia atsižvelgti į indoeuropiečių kalboms įprastą pavadinimų „trumpėti“ resp. „trumpas“ sudarymą, paremtą suvokimu, kad daikto trumpumo ypatybė yra kokio nors veiksmo, mažinančio daikto ilgį, rezultatas (Urbutis l. c.). Toks veiksmas pirmuoju atveju (verb. balt. **ins-* „trumpėti“ resp. adj. balt. **insa-* „trumpas“) yra smarkus judinimas, brukimas bei sviedimas ir pan. (resp. iš to atsirandantis nudužimas ar nulūžimas ir pan.), o antruoju (verb. balt. **trump-* „trumpėti“ resp. adj. balt. **trumpa-* „trumpas“) — trupėjimas bei trupinimas, plg. Urbutis l. c.

Tas verb. balt. **ins-/īs-* „būti smarkiai judinamam, brukamam, sviedžiamam ir pan.“ resp. **eis-/īs-* „smarkiai judinti, brukti, sviesti ir pan.“ yra iš verb. ide. **eis-/īs-* „smarkiai judinti (judėti), brukti (būti brukamam), sviesti (būti sviedžiamam) ir pan.“ (dėl šio ide. archetipo bei jo reikšmės plg. Pokorny I 299 s. v. 1. *eis-*) > s. ind. *ēś-ati* „(jis) slysta, bėga, skuba“, *īś-nā-ti* „(jis) judina, mojuoja, skub(in)a“ (su infiksininiu *-nā-*, plg. minėtą praes. lytį balt. **ins-*), *īś-ate* „(jis) skuba“, *īś-āt* „mažai, nedaug, prabėgomis“ (plg. H. Petersson l. c.) < „paskubomis“, *īś-irāḥ* „gaivus, šviežias, stiprus“, gr. dor. *ἰαρός* „tvirtas, žvalus“ (= s. ind. *īśirāḥ*), lo. *ira* „pyktis“ (< **eis-ā*), s. isl. *eis-a* „vorwärtsstürzen“, lie. *ais-trā* „heftige Leidenschaft“ (jį kitaip — man rodos,

nepatikimai — etimologizuoja Būga I 594) ir kt., žr. Pokorny I 299 tt. Atsargiai spėju, kad tas verb. ide. **eis-/i-* „smarkiai judinti (judėti) ir pan.“ < *(e)*is(H)*- gali būti determinatyvo *-s(H)- vedinys (plg. žinomąją E. Benveniste'o teoriją apie ide. žodžio šaknies struktūrą) iš verb. ide. **ei-/i-* „eiti“ (dėl jo žr. s. v. *ēisei*), turėjusio greičiausiai ne tik reikšmę „eiti“ (=) „judėti iš vietos į vietą pėsčiomis, žingsniu“, bet ir kitokias reikšmes „judėti“.

Inster, Instrud, Instrut (Nesselmann Thes 56, žr. dar Toporov PJ III 51 ir liter.) — vok. lytys upės „Įsrutis, Įsra“, kuri prie miesto, vadinto lie. *Įsrutis* (< up. *Įsrutis*) ir vok. *Insterburg* (dab. *Черняховск*), įteka į Prieglių. Vok. (up.) *Inster* (fem.!) yra iš pr. (nadr.) up. *Instrā, kuris perdirbtas į lie. (up.) *Įsrā* (greta *Įstrā* Būga I 503). Vok. (up.) *Instrud* bei *Instrut* suponuoja tos pačios upės lytį pr. (nadr.) *Instrutis (perdirbtą į lie. up. *Įsrutis* resp. *Įsrutys*) — sufikso *-ut- vedinį iš minėto pr. (nadr.) up. *Instrā.

Pr. (nadr.) up. *Instrā kildinu iš appell. balt. dial. *instrā (fem.), t. y. iš adj. balt. *instrā (fem.) resp. (masc., neutr.) **instra-* „tam tikru būdu judantis“ [→ lie. up. (Lėvens intakas) *Įstras*] < balt. (adj.) **insra-* „t. p.“, o šį laikau sufikso *-ra- (*-rā-) vediniu iš verb. balt. (su infiksinium *-n-) **ins-* „būti smarkiai judinamam ir pan.“ (žr. s. v. *insan*), plg. la. (adj.) *duñbrs* „klampus, pelkėtas“ — sufikso -ra- vedinį iš verb. balt. **dumb-* „dubti“ (su infiksinium *-m- < *-n-, žr. Fraenkel 108).

Panašiai, kaip greta adj. la. (su infiksinium -m- < *-n-) *duñbrs* buvo adj. la. (be infiksienio *-n-) **dubra-* (iš čia subst. la. *dubra* „Pfützte, morastige Stelle“), greta adj. balt. (su infiksinium *-n) **insra-* „tam tikru būdu judantis“ bus egzistavęs ir adj. balt. (be infiksienio *-n-) **įsra-* „t. p.“ resp. **eisra-* „t. p.“ (iš čia lie. up. *Ėisra*) — sufikso *-ra- vedinys iš verb. balt. **įs-/eis-* (šalia infiksinės lyties **ins-*) „smarkiai judinti ir pan.“ (žr. s. v. *insan*). Už tą adj. balt. **insra-* šis adj. balt. *(e)*įsra-* yra matyt senesnis: jis greičiausiai suponuoja adj. ide. dial. *(e)*įsro-* „tam tikru būdu judantis“, iš kurio gali būti pvz. trak. (up.) **Isro-* > **Istro-* = Ἰστρος „Dunojus (žemupy)“ (plg. pvz. Pokorny I 300).

Pr. up. *Instrā (ir pan.) etimologija bei jo giminystė pvz. su trak. up. Ἰστρος iki šiol suvokiama kitaip (žr. pvz. Pokorny l. c., Toporov PJ III 51 t. ir liter., Vanagas HŽ 130 ir liter.).

instixs „dume (Daumen) — nykštys“ E 114 = pr. *instiks „t. p.“ (nom. sg. masc.), kuris gali būti iš *inkstiks „t. p.“ (disimiliuoto į *instiks „t. p.“, žr. ME I 835) < *inkstikas „t. p.“ Pastarasis yra sufikso *-ik- vedinys (diminut.) „nykštelis (trumpesnis už kitus pirštas)“ [plg. sl. *palček „nykštys“ (dėl reikšmės žr. Toporov PJ III 53) < **pālika-* „t. p.“ — irgi sufikso *-ik- vedinį (iš sl. **pāla-* > *palč)] iš i-kamienio (Eckert ZfSl XIX 232) vak. balt. *inkstis „nykštys“ (nom. sg.) = ryt. balt. *inkstis „t. p.“ (nom. sg.), iš kurio turime la. dial. *iksts* „t. p.“ (EH I 500) = lie. *inkštis „t. p.“ [≥ lie. dial. *ninkštis* „t. p.“ LKŽ VIII 804 (čia lie. žem. *ninkštis* galėtų būti ir vietoj *nykštis*)] resp. (išvirtusį įo-kamieniu) la. *ikstis* „t. p.“ = lie. *inkštys* (*inkštis*) „t. p.“ (LKŽ IV 118), be to, — perdirbinius minėtą lie. (i-kamienį) *ninkštis* „t. p.“ resp. (įo-kamienį) *ninkštis* (*ninkštys*) „t. p.“ (LKŽ VIII 804), lie. (i-kamienį) *nykštis* „t. p.“ resp. (įo-kamienį) *nykštis* (*nykštys*) „t. p.“ (LKŽ VIII 797; dėl *nykšt-* < **inkšt-* žr. Fraenkel 503 ir liter.), la. dial. *iksnis* „t. p.“, *iksteris* „t. p.“ ir kt. (Zemzare Baltistica VIII 63 t.).

Tas subst. balt. *inkstis „nykštys“ (i-kamienis) yra matyt (su įterptiniu *-k-) iš subst. balt. (i-kamienio) *instis „t. p.“ [o gal pr. (E) *instixs* suponuoja vak. balt. *instis (be *-k-)?] < *, „trumpasis pirštas“, kuris gali būti: a) iš *, „sutrumpėjęs, trumpas dalykas“ < *, „(su)trumpėjimas“ — sufikso *-ti- vedinys iš verb. balt. **ins-* „trumpėti“ [žr. s. v. *insan*; plg. pvz. lie. subst. (i-kamienį) *skil-tis* „Scheibe, Schnitt, Spalte“ = „atskilęs, atseltas dalykas“ < *, „(at)skilimas“ ← verb. *skil-* „skilti“, žr. dar pvz. s. v. *granstis*] arba b) iš *, „sutrumpėjęs, trumpas dalykas“ < *, „trumpumas“ — fleksijos vedinys iš adj. (= partic. praet. pass.) balt. **insta-* „sutrumpėjęs, trumpas“ [plg. pvz. balt.-sl. dial. (i-kamienio) *gelžis kilmę s. v. *gelso*] ← verb. balt. **ins-* „trumpėti“ (žr. s. v. *insan*), plg. pvz. lie. adj. *biñgtas* „gražus, puikus“ ← verb. *biñg-* (*biñg-ti*) „išgalėti ir pan.“ (Skardžius ŽD 319). Dėl trumpumo (trumpėjimo) resp. mažumo idėjos,

slypinčios šiame subst. balt. **instis* „nykštys“, plg. lie. pasakymą: *būta gi vyrų — kai nykščiai* (Ds), plg. dar lie. *nykštukas* „mažas (trumpas) pasakų žmogelis, мальчик с пальчик“ (žr. ir Toporov PJ III 52).

Žodžio balt. „nykštys“ etimologiją kitaip suvokia Endzelynas (ME I 835) ir kiti (žr. liter. apud Toporov PJ III 52 tt.), taip pat Toporovas (l. c.)

instran „smer (Schmer) — riebalai“ E 133 nom. sg. neutr. = pr. **instran* „t. p.“ Jo reikšmė, tiksliau sakant, yra „papjauto gyvulio riebalai (dar ne kaip valgis)“, plg. pr. (E) *mynsis* „riebalai — užtrinas (riebalai kaip valgis)“ (žr. *mynsis*).

Subst. pr. **instran* „riebalai (papjauto gyvulio)“ (nom.-acc. sg. neutr.) bei la. dial. *istrs* „inkstas“ (plg. *istri* „inkstai“) yra matyt iš balt. (dial.) **instra* (neutr.), kuris įprastai laikomas giminaičiu su germ. **instra* (neutr. > v.v.ž. *inster* „papjauto gyvulio viduriai“ ir pan.), taip pat su ryt. balt. **instiā* (> lie. *iščia* „Schoß, Eingeweide“, ppr. pl.) resp. **enstiā* [(ar **entiā*) > la. *iekša* „das Innere, Inwendige“, pl. *iekšas* „Eingeweide“], žr. (arba plg.) Būga II 93 (ir 404), Endzelin KZ LIJ 121, ME I 838, Endzelins SV 184, Fraenkel 188 (s. v. *iščios*; ir liter.), Stang LS 25, 74, Toporov PJ III 54 t. (ir liter.).

Minėtų baltų ir germanų žodžių kilmę lengviausia būtų paaiškinti remiantis K. Būgos hipoteze, pagal kurią tie žodžiai esą sufiksų išplėsta praep. ide. **ens* (: **ns*) „i“ > gr. (kret., arg.) *ἐνς* „t. p.“ = (at.) *εἶς* „t. p.“ (Būga I 93). Šitokia hipotezė yra labai abejotina, kadangi gr. *ἐνς* „i“ suponuoja greičiausiai ne ide. **ens* „t. p.“, o gr. *ἐν* „i“ + *-ς* > *ἐνς*, žr. Frisk I 471 (509) ir liter.

Už K. Būgos hipotezė populiaresnė yra ši: pr. *instran* bei v. v. ž. *inster* ir pan. turį neorganiską *-s-* resp. esą sietini su s.ind. *antrám* „viduriai“ ir pan. (plačiau žr. Fraenkel l. c. ir liter., Toporov PJ III 55 ir liter.). Bet ir ši hipotezė nelabai patikima: įrodyti, kad tas *-s-* neorganiskas, iš tikrųjų vargu ar galima.

Man rodos, kąd v.v.ž. *inster* (ir pan.) bei pr. *instran* yra germ.-balt.-sl. izoleksa: germ. (neutr.) **instrā* (> v. v. ž. *inster* ir pan.) gali būti (su įterptiniu *-t-*) iš **insrā* < **inssrā* < ide. dial. (germ.-

balt.-sl.) **int-trō* (neutr.) > balt.-sl. (dial.) **instrā* (neutr. > pr. *instran* ir pan.), o tas ide. dial. **int-tro* < **ind-tro* — sufikso **-tro-* vedinys iš verb. ide. **ind-* „(pa)tinti, pusti, schwellen“ (su infiksinės kilmės sonantu **-n-*), egzistavusio greta lyčių verb. ide. **id-/*eid-/*oid-* „t. p.“ (Pokorny I 774), žr. dar s. v. *inxcze*. Taigi pirmykštė (darybinė) šio ide. dial. **int-tro* reikšmė bus buvusi „tai (vieta), kas patinę, paputę, geschwollen“ (dėl ide. **-tro-* žr. Brugmann KGr 335).

Manychiau, kad iš to paties balt.-sl. **instrā* (neutr.), junginį **-str-* (ne šaknies pradžioje!) slavams išvertus (pagal „atvirųjų skiemenų“ dėsnį) į **-tr-*, atsirado sl. **intrā* > **etro* (jo kilmė iki šiol kitaip aiškinama, žr. pvz. ESSJ VI 72 t. ir liter.) > bulg. *япó* „kepenys“, s. rus. *япo* „kepenys; viduriai“ ir pan. Šitą balt.-sl. **instrā* galbūt dar veikė kvazihomonimas — į s. ind. *antrám* „viduriai“ panašus balt.-sl. žodis (dėl jo plg. pvz. ESSJ VI 72 t. ir liter., Toporov PJ III 55 ir liter.), jeigu jis iš tikrųjų egzistavo.

insuwis „czunge (Zunge) — liežuvis“ E 94 nom. sg. — turbūt *i-* kamienė masc. lytis pr. **inzuvis*, suponuojanti *i-* kamienę balt. (nom. sg. masc.) **inzuvis* „liežuvis“ (dėl masc. žr. toliau), egzistavusią greta *i-(=K)-* kamienės balt. (acc. sg. masc.) **inzuvin* „t. p.“, *K-* kamienės balt. (gen. sg. masc.) **inzuves* „t. p.“ ir kt. Ši (*i-* kamienė) balt. **inzuvis* „t. p.“ (nom. sg. masc.) laikytina perdirbiniu iš balt.-sl. (nom. sg. masc.) **inzūs* „t. p.“ (ją kitokią atstato Toporov PJ III 56), egzistavusios greta *K-(=i)-* kamienės balt.-sl. (acc. sg. masc.) **inzuvin* „t. p.“, *K-* kamienės balt.-sl. (gen. sg. masc.) **inzuves* „t. p.“ ir kt.; plg. pvz. lytį balt.-sl. (nom. sg.) **brūs* „antakis, Braue“ (= s.ind. *bhrūh* „t. p.“), perdirbtą į vėlyvesnę balt.-sl. (nom. sg.) **bruvis* „t. p.“ > lie. *bruvis* „t. p.“ = s. sl. *brъvъ* „t. p.“ ir kt. (žr. dar s. v. *wubri*). Suponuoti, kad balt.-sl. **inzūs* „liežuvis“ (nom. sg.) resp. (balt.-sl. **inzūs* →) balt. **inzuvis* „t. p.“ (nom. sg.) buvo masc., leidžia pirmiausia štai kas [plg. Trautmann BSW 104, Fraenkel 369 (s. v. *liežuvis*) ir liter., Toporov PJ III 55 t. ir liter.]: a) sl. (masc.) **ęzyкъ* „liežuvis“ (> s.sl. *jęзыкъ* „t. p.“ ir kt.), kuris sufikso *-kъ* < *-ka-* vedinys iš sl. **ęzy-* (: **ęzv-*) „t. p.“ <

**inzū-* (: **inzuv-*) „t. p.“ < balt.-sl. **inzū-* (: **inzuv-*) „t. p.“, matyt yra išlaikęs pastarojo giminę (masc.);

b) lie. *liežūvis* „Zunge“, kuris pagal verb. lie. *liēž-* „liežti, lecken“ perdirbtas iš lie. *inzūvis „t. p.“ (*i-* resp. *K*-kamienis subst.) < balt. *inzūvis „t. p.“ (*i-* resp. *K*-kamienis subst.) ← balt.-sl. *inzūs „t. p.“ (*K*-kamienis subst.), yra *jo*-kamienis (masc.), o tai rodo, kad jis perdirbtas būtent iš subst. masculinum (*i-* resp. *K*-kamienio).

Balt.-sl. *inzūs „liežuvis“ (nom. sg. masc.) yra matyt (su pridėtu **-s*) iš senesnio balt.-sl. *inzū „t. p.“ (nom. sg.), suponuojančio žodį balt.-sl. **inzū-* (: **inzuv-*) „t. p.“ (su išnykusiu **d-*, plg. s.v. *ilga*) < balt.-sl. **dinzū-* (: **dinzuv-*) „t. p.“, kilusį iš ide. **dnghū-* „t. p.“ (< **dnghuH-* „t. p.“) ≥ germ. *tungōn „t. p.“ (> go. *tuggō* „t. p.“, s. isl. *tunga* „t. p.“, s. v. a. *zunga* „t. p.“ ir kt.), s. air. *teng* „t. p.“, s. lo. *dingua* „t. p.“ (≥ lo. *lingua* „t. p.“), toch. A *kāntu* „t. p.“ bei toch. B *kāntwo* „t. p.“ (su sprogstamųjų priebalsių metateze) ir kt. (Pokorny I 223, Gamkrelidze-Ivanov II 814, žr. dar Sławski I 580 t. ir liter., Toporov PJ III 56 tt. ir liter.).

inxcze „nyre (Niere) — inkstas“ E 128, kuris P. Holcvešerio perdirbtas iš *inxce (Trautmann AS 347), o šis taisytnas į *inxte (taisytnas raidės *c* į *t*, kaip žinoma, nelaikytinas net taisytnu) = pr. *inkstē „t. p.“ (nom. sg. fem.).

Pr. *inkstē „inkstas“ = la. dial. *ikste* „t. p.“ (ME I 835) yra matyt vietoj senesnio balt. dial. *inkstis „inkstas ir pan.“ (nom. sg. fem., *i*-kamienis) > la. *iksts* „inkstas“ (nom. sg.) resp. (ppr. pl.) *ikstis* „inkstai“ = lie. dial. *inkstys* „iščios“ (nom. pl. fem. LKŽ IV 117). Tą balt. dial. *inkstis (su įterptiniu **-k-*) kildinu iš balt. dial. **insti-* „patinimas, pasipūtimas“, o šį laikau sufikso **-ti-* (ar **-sti-*) vediniu iš verb. balt.-sl. **ind-* „(pa)tinti, pusti, schwellen“ < ide. **ind-* „t. p.“, egzistavusio greta lyčių ide. (verb.) **id-/*eid-/*oid-* „t. p.“ (žr. s. v. *instran*), slypinčių vediniuose s. sl. *isto* „iščios, viduriai“ ir kt. [< **id-(s)t-*], s. isl. *eista* „testiculus“ [< **oid-st-*] ir pan. (Pokorny I 774).

Iš verb. balt.-sl. **ind-* „(pa)tinti, pusti, schwellen“ dar bus atsira-
dęs sufikso **-(s)tjā-* vedinys subst. balt. dial. **instjā-* „patini-

mas, pasipūtimas“ (> lie. *įščia* „Schoß, Eingeweide“ resp. pl. *įščios* „t. p.“), kurį latviai, jo segmentą **in-* susiedami su praep. **en-* „į-“ (žr. *en*) bei įterpdami *-k-* (prieš **-s-*), perdirbo į (la.) **enkstjā-* > *iekša* „das Innere, Inwendige“ resp. (pl.) *iekšas* „viduriai, Eingeweide“.

Lie. *inkstas* „Niere“ (masc.) yra (su įterptiniu *-k-*) greičiausiai iš (subst.) *instā „pūstumas“ (neutr.) — substantyvų virtusi neutr. lytis adjektyvo (= partic. praet. pass.) balt. **insta-* „pūstas, pasipūtęs“ (plg. pvz. s. v. *garian*), o šis — sufikso **-ta-* vedinys iš minėto verb. balt.-sl. **ind-* „(pa)tinti, pusti, schwellen“. Čia nagrinėtų pr., lie. ir la. substantyvų kilmę įprasta nevienur kitaip suvokti, žr. pvz. Fraenkel 188 (s.v. *įščios*) ir liter., Toporov PJ III 59 t. ir liter.

Jode, Jodeyko, Joduke, Jodute ir pan. (Trautmann PN 39) — asmenvardžiai (dk.), kuriuos esu linkęs skaityti (atitinkamai) pr. **Jō'dis*, **Jō'deiko*, **Jō'duk(a)s*, **Jō'dutis* ir pan., t. y. pr. *Jādīs, *Jādeikā, **Jāduk(a)s*, *Jādutīs ← appell. pr. *jādīs, *jādeikā, **jāduk(a)s*, *jādutīs, laikydamas juos fleksijos (pr. *jādīs) resp. sufiksų vediniais iš verb. pr. **jād-* (giminiško su lie. *jód-yti* ir pan., žr. s. v. *perioth*), plg. (atitinkamai) lie. *krapštys* „kas krapšto“ (← *krapšt-yti*), *mušeikā* „kas muša(si)“ (← *mūš-ti*), *sėjūkas* „sėjikas“ (← *sė-ti*), *klausūtis* „kas visko klausia“ (← *klāus-ti*) ir pan. Manychiau, kad visam tam neprieštarauja ir ypač dažnai su pr. avd. (dk.) *Jodeiko* siejamas lie. avd. *Juodeikā*: pastarasis gali būti ne vedinys iš lie. *jūodas* (nėra antoniminio lie. avd. *Balteikā — vedinio iš lie. *bāltas!*), o perdirbinys pagal lie. *jūodas* (liaudies etimologija) iš lie. avd. *Jodeikā* = pr. *Jā-deikā (žr. anksčiau).

Tiesa, minėtuose pr. asmenvardžiuose (dk.), remdamiesi ypač pr. (dk.) *Jodeyko* ir lie. (avd.) *Juodeikā* panašumu, daug kas įžiūri slypintį adj. vak. balt. **jōda-* „juodas“ (= adj. ryt. balt. **jōda-* „juodas“ > lie. *jūodas* „t. p.“ ir pan.), egzistavusį greta adj. vak. balt. **kirsna-* „t. p.“ (dėl jo žr. *kirsnan*), žr. Pierson AM VII 602, Gerullis ON 51, 216, Trautmann PN 126, 160, Endzelīns SV 184, Karaliūnas Ētimologija 1975 (Moskva, 1977), p. 130 tt., Toporov PJ III 60 t. (ir liter.). Tačiau

žr. Būga II 100, 422, 438, Fraenkel 197 (s. v. *júodas*), kur adj. **jōda-* „juodas“ atstatomas tik ryt. (o ne ir vak.!) baltams. Hipotezė, kad juodai spalvai pavadinti vak. baltams greta adj. **kirsna-* buvęs ir adj. **jōda-*, remti adjektyvais lie. *júodas* „schwarz“ ir lie. dial. *kiřsnas* „tamsiai juodas (arklys)“ (Karaliūnas, op. cit., 130—131) nedera: adj. lie. dial. *kiřsnas* yra ne lie-tuviškos kilmės žodis, o vak. baltų (jotvingių) dialektų reliktas (žr. s. v. *kirsnan*). Hidronimą (up.) dk. *Joduppe* priskirti vak. baltams (Toporov l. c., Karaliūnas BKB 192) labai rizikinga: čia yra (jau vien dėl *-uppe!*) greičiausiai ne vak. balt., o lie. (up.) **Juodupė*.

Jau 1969 m. (paskaitose studentams) kėliau mintį: lie. *júodas* „schwarz“ tipo adjektyvas yra ne bendrabaltiškas, o tik ryt. balt. naujadaras — ryt. balt. (adj.) **juoda-* „juodas“ (tiksliau — ryt. balt. **jōda-* „t. p.“) = **juo₂da-* „t. p.“ (t. y. su *u*-diftongų eilės šakniniu **-uo₂-*, dėl ryt. balt. *uo₂* ir *uo₁* žr. Mažiulis BS 43 tt.), kildintinas iš **„suterštas“* < **„sudrumstas“* < **„sujudintas“* resp. laikytinas fleksijos vediniu (su šaknies vokalizmo apofonija — su **-uo₂-*) iš verb. balt. **jaud-/jūd-* „judinti, judėti“ (> lie. *jáud-inti*, *jud-ėti*, la. *jūd-it* „langsam treiben, unruhig machen“ ir kt., žr. Fraenkel 195 t.).

Prie panašios išvados, nagrinėdamas adj. lie. *júodas* ir pan. kilmę, priėjo (savarankiškai) ir S. Karaliūnas (žr. *Ėtimologija* 1975, Moskva 1977, p. 129—137). Tik jis mano, kad lie. *júodas* tipo adjektyvas esąs bendrabaltiškos kilmės — iš balt. **jōud-*, o iš pastarojo apofoniškai išriedėjęs lie. dial. *jūd-* = *jūd-ėti* „juoduoti“ (Karaliūnas, op. cit., p. 135). Tačiau man atrodo, kad lie. dial. *jūdėti* „juodam būti, juoduoti“ (Trgn — LKŽ IV 367) nėra senas resp. ne suponuoja balt. **jōud-*, o yra paprasčiausias lie. *juōsti* „juodam darytis“ (= *juō₂sti* „t. p.“!) vedinys su apofonija lie. *-ū-* ← lie. *-uo-* (= lie. *-uo₂-!*); plg. pvz. lie. *jūsėti* „apsijuosusiam būti“ (LKŽ IV 435), kuris irgi matyt ne suponuoja balt. **jōu(s)-* (sic Karaliūnas BKB 204), o yra lie. *jūosti* „juostą ir pan. ap(si)rišti“ vedinys su apofonija lie. *-ū-* ← lie. *-uo-* (šis lie. *-uo-* laikytinas lie. *-uo₁-*, čia suvoktu kaip lie. *-uo₂-*). Be to, ir dabar esu tos nuomonės (žr. Mažiulis BS 44), kad

greičiausiai tik ryt. (o ne ir vak.) baltams atsirado *uo₂* = (tiksliau) **ō₂*: jau ir dėl to rizikinga suponuoti adj. vak. balt. **jō₂da-* „juodas ar pan.“, t. y. vak. balt. **jōda-* „t. p.“

iquoitu „wiltu (willst du) — jei nori tu“ III 79₉ [51₁₅] (= *Aiey nori* „o jei nori“ VE 33₁₃), *iquoi tu* „t. p.“ III 81₉ [51₃₃] (= *Aiey noresi* „o jei norėsi“ VE 34₁₅) yra pr. **lk* „jei“ (žr. s. v. *ikai*) + **kvai* „nori“ (žr. *quoi*) ir **tu* (žr. *tu*). Tas pats pr. *lk-kvai* + **tu* „jei nori tu“ slypi ir frazėje *eg koyte*, žr. Mažiulis Baltistica XI 129, plg. Toporov PJ III 64 t. -

ir — pastiprinamoji partikula „ir, taip pat, net“, pavartota šiais dviem atvejais: a) *Deiwas riķs pereit labbai essetennan subbai ir bhe noūson madlan* „Gottes Reich kombt wol on vnser Gebet von ihm selbs — Dievo viešpatystė ateina gerai nuo jos pačios ir (= taip pat, net) be mūsų maldos“ III 49₁₆ [35₁₃] (= *Karalista Diewa ateiti pati per sawe ir be musu praschima* VE 19₁₆), b) *kas tou Wijran bhe Gannan teikūms / bhe prei sallaūbiskan enteikūns / ir preistan sen Weisin stesse kermenēs ebsignāuns* „der du Man vnd Weib geschaffen / vnd zum Ehestandt verordnet hast / darzu mit Früchten des Leibes gesegnet — kuris tu vyrą ir moterį kūręs ir prie santuokos patvarkęs, ir (= taip pat, net) prie to su vaisiumi to kūno palaiminęs“ III 109₇ [69₁] (= *kursai Wira ir moteri sutwerei / ir Wenzawonistes Sthanap paskirei / ir waisiumi šiwata perβegnoiey* VE 52₅).

Abiem atvejais šitas pr. *ir* „ir, taip pat, net“ atspindi gyvosios pr. kalbos vartoseną jau vien dėl to, kad jis originalo (vok.) tekste neturi tiesioginio atitiktens. Pirmuoju atveju, t. y. frazės *pereit ... ir bhe noūson madlan* „kombt ... on unser Gebet...“ (III 49₁₆) konstrukcijoje *ir bhe* šito *ir* „ir, taip pat, net“ (prieš praep. *bhe* ← vok. *on* „ohne“) pavartojimas yra aiškiai baltiškas — toks pat, kaip ir partikulos lie. *ir* minėtoje VE 19₁₆ frazėje *ateiti ... ir be musu praschima* „ateina ... ir (taip pat, net) be mūsų prašymo“. Antruoju atveju, t. y. frazėje *ir preistan sen Weisin stesse kermenēs ebsignāuns* „darzu mit Früchten des Leibes gesegnet“ (III 109₇) tos pačios partikulos pr. *ir* „ir, taip pat, net“ (prieš prepozicinį *preistan* „prie to“ ← vok. *darzu* „t. p.), semantiškai (funkciškai) artėjančios prie konjunkcijos „ir, und“

(bet ja netapusios, žr. I *bhe*), pavartojimą nulėmė vok. (III 108₇) *darzu*, reiškęs ne tik „prie to“ = „be to“, bet ir „ir prie to“ (išverstą į pr. *ir prēistan* III 109₇) = „ir be to“ = „ir, taip pat, net“, plg. minėtos VE 52₅ frazės *ir waisiumi βiwata perβegnoiey* konjunkciją (lie.) *ir „ir, und“*, kuri, čia semantiškai artėjanti prie partikulos „ir, taip pat, net“, yra tiesiog išversta matyt iš to paties vok. *darzu* („be to“ = „ir be to“ =) „ir, taip pat, net“.

Partikula pr. *ir „ir, taip pat, net“* kartu su (partikula) lie. *iř* „t. p.“ (žr. LKŽ IV 133 t. s. v. 2 *iř*) = la. *ir* „t. p.“ (ME I 708 s. v. I *ir* 2) bei (konjunkcija) lie. *iř* „ir, und“ (LKŽ IV 133 s. v. I *iř*) = la. *ir* „t. p.“ (ME I 708 s. v. I *ir* 1) suponuoja partikulą balt. **ir* „ir, taip pat, net“ (< ide. **r*), žr. s. v. *er*. Plg. Toporov PJ III 65 tt. (spėjimas, kad pr. *ir* ir pan. sietinas ir su lie. *yrà* = = la. *ir* „yra“ ir net su lie. *jis* ir pan., man neatrodo pagrįstas). Su balt. **ir* galėtų giminiuotis ir sl. **i* „ir, und“, kildinant jį iš sl. **br* < **ir* (Endzelin Lat. predl. I 40, ME I 708, Endzelins SV 184), nors, tiesa, šį sl. **i* įprasta kitaip etimologizuoti (žr. pvz. Vasmer II 112 t., Sławski I 442 t., ESSJ VIII 167).

irmo „arm (Arm) — ranka (nuo peties iki plaštakos)“ E 109, kuris yra greičiausiai *ā*-kamenis **irmō*, t. y. pr. **irmā* „t. p.“ (nom. sg. fem.). Manyti, kad šis *irmo* esąs *n*-kamenis (Pauli KSB VII 164 t., plg. Endzelins SV 67), nėra būtina, žr. toliau (žr. ir Trautmann BSW 13, Toporov PJ III 68 tt.).

Pr. **irmā* „ranka (nuo peties iki plaštakos)“ = „viršutinė rankos dalis“ suponuoja matyt balt. **irmā* „viršutinė rankos dalis; petys“, kuris (būtent *ā*-kamenis) greičiausiai slypi ir pirmajame sande kompozito lie. *irm-ėdis* „Gicht in Gliedern, Armfraß“ resp. *irm-ėdė* „t. p.“ ← **irmā*+**ėd-* „ėsti, fressen“ (plg. pvz. Būga II 531, Trautmann l. c., Fraenkel 186 t.). To paties balt. **irmā* veldinys bus ir lie. (pl. tantum) *irmos* „prietaisas iš dviejų sukryžiuotų ir virve surištų kárčių galais stulpui arba rąstui aukštyn kelti“ [LKŽ IV 139; lie. *irmės* „t. p.“ (l. c.) — turbūt vietoj senesnio *ā*-kamienio], kurį kildinu iš ***„viršutinės rankų dalys; pečiai“ (pl.).

Balt. (*ā*-kamenis, nom. sg. fem.) **irmā* „viršutinė rankos dalis; petys“ giminiuojasi su sl. (*o*-kameniu, nom.-acc. sg. neutr.) **ārmā* „t. p.“ > **ramo* „t. p.“ (> s. sl. *ramo* „t. p.“, serb.-chorv. *rāmo* „petys“ ir kt.), egzistavusiu greta sl. (*n*-kamienio, nom.-acc. sg. neutr.) **ramę* (> bažn. sl. *ramę* „viršutinė rankos dalis; petys“, serb.-chorv. *rāme* „petys“ ir kt.), kuris (kaip *n*-kamenis) — turbūt inovacija (Meillet Ét. 424, 427, Trautmann l. c., Brückner SE 453).

Įprasta manyti (žr. pvz. Trautmann AS 347, ME I 576, Holt-hausen 8, Endzelins SV 184, Vasmer III 441, Kluge 30, Pokorny I 58, Toporov l. c.), kad čia prideras (resp. esąs baltiškų kilmės žodis) ir lie. žem. (pl.) *armai* (resp. sg. *ařmas*) „gražulo (Deichsel) šlaunys (Teil des Wagens, der die Deichsel hält)“ (dėl jo geografijos žr. LKA I 93), taip pat [anot ME I 576 (bet ne Endzelins SV 184), Toporov l. c.] la. *řmi* „der Teil, wo die Deichsel befestigt ist“ (ME I 575) ir (anot Toporov l. c.) lie. žem. *ermai* „gražulo šlaunys“ (plg. minėtą la. dial. *řmi*) resp. *eřmos* „t. p.“ (LKA I 93). Tačiau visus šiuos lie. žem. resp. la. dial. žodžius patikimiau laikyti germanizmais (plg. Būga II 530 t., Alminauskis I 27, Fraenkel 16, LKA I 93), o ne baltiškais žodžiais: jų baltiškumui nepritaria a) šaknies lie. žem. *ařm-* resp. *eřm-* intonacija — cirkumfleksinė (o ne akūtinė kaip balt. **řm-* resp. sl. **ārm-*, žr. anksčiau), b) žodžio geografija ir c) tai, kad tie lie. žem. bei la. dial. žodžiai yra *termini* technici — pavadinimai tam tikrų dalių gražulo (Deichsel), kuris ir pats (atsiradęs, palyginti, neseniai!) lietuvių bei latvių dialektuose vadinamas dažniausiai ne baltiškų kilmės žodžiais (žr. LKA I 93, ME I 478 s. v. *disele*).

Subst. balt. **irmā* „viršutinė rankos dalis; petys“ (fem. resp. sl. **ārmā* „t. p.“ (neutr.) giminiuojasi, be abejo, su s. ind. *irmāh* „viršutinė rankos dalis; viršutinė priekinių kojų dalis“, av. *arəma-* „priešpetis“, lo. *armus* „viršutinė rankos dalis, petys, mentė“, go. *arms* „viršutinė rankos dalis“ ir kt. (Pokorny l. c., Toporov l. c.), kildintinai iš subst. ide. (masc.) **ř-lār-mos* „pečio sąnarys, Achselgelenk“ (plg. Pokorny l. c.) < ***„sunėrėjas, sujungėjas; pečio sąnarys“ (nomen agentis, plg.

ir s.ind. *irmāh* kirčiavimą) < subst. (nomen agentis) ide. (genus activum) **rH-/arH-mos* „t. p.“ (plg. Gamkrelidze-Ivanov II 785¹).

Man rodos, kad šitas ide. subst. (nomen agentis) **rH-/arH-mos* (> **r-/ār-mos*) „sunėrėjas, sujungėjas; pečio sąnarys“ (genus activum > masc.) atsirado iš (bei kurį laiką egzistavo greta) adjektyvo ide. **rH-/arH-mos* (> **r-/ār-mos*) „suneriantis, sujungiantis“ (genus activum > masc.), aišku, turėjusio ir lytį (adj. ide.) **rH-/arH-mo* (> **r-/ārmo*) „sunertas (sunerimas), sujungtas (sujungiamas)“ [genus inactivum (> neutr.), taigi ir jo reikšmė — ne aktyvinė, o inaktyvinė]; šis ide. adjektyvas — sufikso *-mo- vedinys iš verb. ide. **ar(H)-/r(H)-* „sudėti, sunerti, sujungti“ (dėl jo žr. Pokorny I 55 tt.).

Minėtas subst. ide. **rH-/arH-mos* (genus activum) > **r-/ārmos* (masc.) išlaikė gramatinę giminę (masc.) daugelyje ide. dialektų (s. ind. *irmāh*, lo. *armus* ir kt., žr. anksčiau) turbūt ir dėl to, kad juose matyt gana seniai išnyko adj. ide. **rH-/arH-mos* (genus activum) > **r-/ārmos* (masc.), aišku, ir jo lytis (ide.) **rH-/arH-mo* (genus inactivum) > **r-/ārmo* (neutr.). Šis ide. adjektyvas protobaltų—slavų dialektuose egzistavo, rodos, ilgiau: galbūt dėl to iš adj. ide. **r-/ārmo* „sunertas, sujungtas“ (neutr.) resp. (adj.) **r-/ārmā* „t. p.“ (fem.) → adj. balt.-sl. **ir-/ārmā* „t. p.“ (neutr.) resp. **ir-/ārmā* „t. p.“ (fem.) bus atsiradę (plg. pvz. s.v. *garian*) subst. (neutr.) sl. *ārmā „sunertumas (tai, kas sunerta), sujungtumas (tai, kas sujungta)“ resp. subst. (fem.) balt. *irmā „t. p.“ (čia, aišku, remiantis archainiu tokio tipo modeliu kaip gr. adj. *θερμός, -ή, -όν* „šiltas“ → subst. *θερμῆ* „šiltumas“), kurie, semantiškai kontaminuodamiesi su senoviniu subst. (masc.) balt.-sl. **ir-/ārmās* „sunėrėjas, sujungėjas; pečio sąnarys“ (< subst. ide. **r-/ārmos* „t. p.“ masc., žr. anksčiau) ir jį išstumdami, virto į balt.-sl. *, „sunertumas (tai, kas sunerta, resp. sunerimas), sujungtumas (tai, kas sujungta, resp. sujungimas); pečio sąnarys“ → *, „pečio sąnarys“ → balt. (fem.) *irmā „viršutinė rankos dalis; petys“ ir sl. (neutr.) *ārmā „t. p.“ (dėl jų žr. anksčiau).

is „aus — iš“ praep.: a) su dat. (pron.) — *pugeitty wissay is stasma* „trincket alle daraus — gerkite visi iš to“ I 13₁₆ [7₂₆], *puieyti wyssay istesmu* „t. p.“ II 13₁₆ [13₂₇], *poieiti wissai isstesmu* „trincket alle darau — t. p.“ III 75₉ [49₁₂], b) su dat. (pron.)+acc. (subst.) — *is twaiāsmu Lastin etskīsai* „auß dem Bette fehrest — iš tavos lovos atsikeli“ III 79₁ [51₁₀], *mes kīrdīmai is schismu Ebangelion* „Wir hören auß diesem Euangelio — mes girdime iš šios evangelijos“ III 113₉ [69₃₆], *is stesmu gīrbīn* „auß der Zal — iš to skaičiaus“ III 121₄ [75₁₆], *is kawijdsmu gruntan* „aus was grund — iš kokio pamato“ III 111₁₂ [69₁₉], c) su gen. (pron. resp. subst.) + acc. (subst.) — *is supsai ispresnā* (= *ispresnan*) „aus eigener Vernunft — iš nuosavo (paties) proto“ III 45₉ [33₅], *is Deiwas wirdan* „auß Gottes Wort — iš Dievo žodžio“ III 113₁₈ [71₇], d) su acc. — *is Deiwan* „auß Gott — iš Dievo“ III 115₂₆ [71₃₄], *is nautin* „auß not — iš būtinumo (bėdės)“ III 91₄ [57₂₀], *is etnijstin* „aus gnaden — iš malonės“ III 55₈ [37₂₆], *is polaipīnsnan* „außdem befehl — iš paliepimo“ III 71₁₈ [47₁₆], *is polaipīnsnan* „auß befehl — t. p.“ III 107₂₂ [67₂₈], *is ... Deiwūtiskan labbiskan bhe etnistin* „aus ... Göttlicher Güte vnd Barmhertzigkeyt — iš dieviško gerumo ir gailėstingumo (malonės)“ III 41₁₂ [31₃], *is Crixtianiskun mijlan bhe auschaidisnan* „auß Christlicher Liebe vnd Trewe — iš krikščioniškos meilės ir pasitikėjimo“ III 115₁₇₋₁₈ [71₂₈], *is Crixtiāniskan mijlin bhe ginniskan* „auß Christlicher Liebe vnd freuntschafft — iš krikščioniškos meilės ir draugiškumo“ III 125₂ [77₁₂].

Pr. *is* „iš“ = pr. *iz bei lie. *iš* (*iž*), la. *iz* „t. p.“ ir sl. (*jbz>) *iz „t. p.“ suponuoja praep. balt.-sl. *iž, dėl kurio kilmės žr. s. v. *esse*.

is- „iš-“ praef. = pr. **iz-* „iš-“, kuris kartu su lie. *iš-* = la. dial. *iz-* ir sl. (*jbz>) **iz-* yra iš balt.-sl. (praef.) **iž-* ← balt.-sl. (praep.) *iz (žr. s.v. *is*).

isarwi, t. y. *ni isarwi* „nicht trewlich (nicht treulich) — neištikimai, netikrai“ III 69₁₁ [45₂₃] adv. (= *newiernai* VE 28₂₁ adv.) = pr. *izarvi „tikrai, ištikimai“ (adv.), kuris yra pr. **iz-* „iš-“ (praef., žr. *is-*) + (adv.) *arvi „tikrai“ [= adj. (žr. *arwis*) nom.-acc. sg. neutr., plg. s. v. *ainawidai*] < *iz „iš“ (praep., žr. *is*) + (adv.)

*arvi „tikrai“, plg. lie. dial. *ištikrai* „iš tikro, iš tikrujų“ (LKŽ IV 245) = iš- + (adv.) *tikrai* < iš (praep.) + (adv.) *tikrai*. Iš šio pr. *iz- (praef.) + (adv.) *arvi = (adv.) *izarvi yra padarytas adj. *izarvis (žr. isarwis), plg. panašios kilmės adj. lie. dial. *ištikris* „geras, tikras“ (LKŽ IV 245), arba — adj. lie. *išilgas* „į ilgumą ištįsęs“ (←adv. *išilgai*) ir pan.

isarwis, t. y. *ni isarwis* „ungetrew (ungetreu) — neištikimas, netikras“ III 67₅ [43₃₃] adj. nom. sg. masc. = pr. *izarvis „ištikimas, tikras“, dėl jo darybos žr. s.v. *isarwi*.

isarwiskai, t. y. *vcka isarwiskai* „trewlichst (treulichst) — ištikimiausiai, tikriausiai“ III 133₆ [81₁₃] adv. = pr. *izarviskai „ištikimai, tikrai“ (adv.) — iš adj. pr. *izarviskas, žr. *isarwiskas*.

isarwiskas „warhafftiger (wahrhaftiger) — tikras“ III 43₁₀ [31₂₁] (= *tikras* VE 16₁₁), III 43₁₂ [31₂₂] (= *tikras* VE 16₁₂) adj. nom. sg. masc. = pr. *izarwiskas (adj.) — sufikso -isk- vedinys iš adj. pr. *izarvis (žr. *isarwis*).

iseisennien „Außgang (Ausgang) — išėjimą“ III 123₂₋₃ [75₃₂] subst. acc. sg. masc. = pr. *izeisen'an — sufikso *-sen- (žr. s. v. *bousennis*) vedinys iš inf. pr. *izei-tvei „išeiti“ (dėl pr. *ei-tvei žr. s.v. *ėisei*); plg. *eneissanien* (žr.).

isklaitints „gesondert — išskirtas“ III 121₅ [75₁₇] partic. praet. pass. nom. sg. masc. (= *atskirtas* VE 59₁₄) = pr. *isklaitints, t. y. *issklaitints* „išskirtas“ — iš inf. pr. *issklaitin-tvei* „išskirti“ < *iz- „iš-“ (žr. is-) + *sklaitin-tvei „skirti“ (žr. *sklaitint*).

iskuendau „von dannen — iš kur“ III 43₅₋₆ [31₁₇] adv. (= *isch tē* „iš ten“ VE 16₈) = pr. *iskvendau „iš kur, откуда“ = pr. (praef.) *iz- „iš“ (žr. is-) + (adv.) *kvendau „į kur“ = „wohin, куда“, egzistavęs greta pr. (adv.) *kvei „kur“ = „wo, где“ (žr. *quei*). Šių pr. *kvendau ir pr. *kvei kilmės problemoje, kuri gana sudėtinga, iki šiol yra daug kas neaišku, žr. pvz. Endzelīns SV 93, 200 (s. v. *quei*), Stang Vergl. Gr. 286 t., Toporov PJ III 77 tt. (ir liter.).

Manau, kad greta adv. pr. < vak. balt. *kvendau „wohin“ (su partikula *-dau) egzistavo adv. pr. < vak. balt. *kven „t. p.“ (be jokios partikulos, žr. toliau), kuriame ir minėtame adv. pr.

< vak. balt. *kvei „wo“ slypi adv. (pron. interrog.) ide. *k⁴u „wo; wohin“ (→s. ind. *ku-tra* „t. p.“, *kū* „wo“, s.sl. *kō-de* „t. p.“, lie. *ku-ř* „wo; wohin“ ir kt., žr. Pokorny I 647 t.) > adv. balt.-sl. *ku „wo; wohin“, davęs adv. ryt. balt. (*ku+*-r>) *kur „wo; wohin“ (> lie. *kuř* „t. p.“ bei la. *kūr* „t. p.“), plg. Stang l. c. Tas pats adv. balt.-sl. *ku „wo; wohin“ (t. y. su reikšmėmis — inesyvine „wo“ ir ilatyvine „wohin“) bus išvirtęs a) į adv. (inesyvinį) vak. balt.-sl. *ku „wo“ (→s. sl. *kō-de* „wo“ ir pan., žr. dar *quei*) ir b) į adv. (ilatyvinį) vak. balt.-sl. (*ku+*-n>) *kun „wohin“ [→sl. *kō-da „wohin“ (> rus. *ky-da* „t. p.“ ir kt.) ir pan., žr. toliau, kurio „akuzatyvinis“ *-n čia ėjo ilatyvinės reikšmės markeriu. Lytis adv. vak. balt.-sl. (inesyvinė) *ku „wo“ pagal adv. vak. balt. (inesyvinę — „loc“) *t-ei „dort“ [→adv. pr. *t-ei* (= adv. *teinu* „tad; ten“, žr.) = adv. („loc.“) lie. (*nam*)-iē (< *-ei) ir pan.] buvo perdirbta į adv. (inesyvinę) vak. balt. (*ku+*-ei>) *kvei „wo“ (žr. *quei*; plg. Endzelīns SV 93, 200, Stang l. c.), o lytis adv. vak. balt.-sl. (ilatyvinė) *kun „wohin“ — į adv. vak. balt. (ilatyvinę) *kven „wohin“ (plg. Endzelīns SV 93) pagal lytį adv. vak. balt. (ilatyvinę) *t-en „dorthin“ [→ *tēn-ti* „tad; ten“ (žr.), lie. *tē* „dort; dorthin“], glaudžiai santykiavusią su minėta adv. vak. balt. (inesyvine) *t-ei „dort“ ir pan. Taigi — vak. balt. (adv.) *t-ei : *t-en = = vak. balt. (adv.) *ku→*kv-ei : x, kur x = (vak. balt.) *kum→*kv-en.

Greta adv. (ilatyvinio) vak. balt.-sl. *kun „wohin“ egzistavo ir jo variantas (su enklitine partikula) — adv. (ilatyvinis) vak. balt.-sl. *kun-dā „t. p.“ [→sl. *kōda „t. p.“ (dėl šio sl. *-q-< <-un- plg. Stang Vergl. Gr. 287, Toporov PJ III 71); su partikula balt.-sl. *-dā (žr. s. v. *kadan*) ← *-dā < ide. *-do > s.lo. *en-do* „in“ ir pan.] bei jo alomorfai adv. (ilatyvinis) vak. balt.-sl. [*kum-dā+ („lokalinis“ formantas, plg. Toporov PJ III 78) *-u>] *kun-dāu [→s. sl. (*otъ*) *kōdu*]; dėl šios (partikulos) vak. balt.-sl. *-dā resp. *-dāu žr. dar s.v.v. *istwendau*, *iswinadu*, *pansdau*, *pirsdau*, *sirsdau*, *stwendau*. Kai adv. vak. balt.-sl. *kun „wohin“ virto į adv. vak. balt. *kven „t. p.“ (žr. anksčiau), tuomet ir dėl to adv. vak. balt.-sl. *kundā „t. p.“ resp. *kundāu

„t. p.“ išvirto į adv. vak. balt. *kvendā „t. p.“ resp. *kvendāu „t. p.“ [> pr. (*is*)*quendau*].

Pagal minėtą adv. balt.-sl. *ku „wo; wohin“ (su šaknimi *k=pron. *k- „kas“ < ide. *kʰ- „t. p.“!) bus atsiradęs ir adv. (su šaknimi *t- „tas“ < ide. *t- „t. p.“!) balt.-sl. *tu „dort; dorthin“ (→sl. *tau „t. p.“ > serb.-chorv. *tū* „dort; hier;“ ir kt., žr. s. v. *tawischas*), plg. (tipologiškai) pvz. adv. la. *tūr* „dort(hin)“ (su šaknimi *t*=pron. *t*- „tas“!), gavusį *-ur* iš adv. la. *kūr* „wo(hin)“ (su *k*=pron. *k*- „kas“!). Tuo metu, kai adv. balt.-sl. *ku „wo; wohin“ virto į adv. vak. balt.-sl. *ku „wo“ resp. *kun „wohin“ (žr. anksčiau), iš adv. balt.-sl. *tu „dort; dorthin“ atsirado lytys adv. vak. balt.-sl. *tu „dort“ ir *tun „dorthin“ (=sl. *tun-dā „t. p.“, žr. toliau), kurios pagal adv. (vak. balt.-sl. *ku „wo“→) vak. balt. *kvei „wo“ resp. adv. (vak. balt.-sl. *kun „wohin“→) vak. balt. *kven „wohin“ (žr. anksčiau) išvirto į adv. vak. balt. *tvei „dort“ (→ *stvei*, žr. *stwi*) resp. *tven „dorthin“ (→ *stven*, žr. *stwen*).

Esant minėtiems vak. balt.-sl. adverbijams *ku „wo“ : *kun „wohin“ : *kundā „t. p.“ resp. *kundāu „t. p.“ = *tu „dort“ : *tun „dorthin“ : *x*, — iš to atsirado ir (*x*=) adv. vak. balt.-sl. *tundā „wohin“ (>sl. *tōda „t. p.“ > rus. *myda* „t. p.“ ir kt.) resp. *tundāu „t. p.“ (>sl. *tōdu „t. p.“ > s. sl. *tōdu*) ir pan.). Kai adv. vak. balt.-sl. *kundā „wohin“ bei *kundāu „t. p.“ virto į adv. vak. balt. *kvendā „t. p.“ resp. *kvendāu „t. p.“ (žr. anksčiau), tuomet ir vak. balt.-sl. *tundā „dorthin“ resp. *tundāu „t. p.“ išvirto į adv. vak. balt. *tvendā „t. p.“ resp. *tvendāu „t. p.“ → *stvendau „t. p.“ (žr. *isstwendan*, *stwendau*).

islāika „erhelt (erhält) — išlaiko“ III 41₅₋₆ [29₃₃] praes. 3 sg. (= *ischlaika* „išlaiko“ VE 15₆); praes. 2 sg. *islāiku* „erheltest (erhältst) — išlaikai“ III 131₁₈ [83₃] = pr. *izlāiku (< *ū < *ā); partic. praet. act. nom. sg. masc. *islaikūuns* „erhalten — išlaikęs“ III 119₁₄₋₁₅ [73₃₄] = pr. *izlaikūvuns (< *laikāvuns) (= palaikei VE 58₂₁ praet. 2 sg.). Lytis (III 41₅₋₆) *islāika*, įprastai taisoma *islāiku (Zubatý IF VI 300, Trautmann AS 347, Endzelīns SV 185, plg. Toporov PJ III 79), gali būti ir neklaidinga (tokią mintį, deja, be argumentacijos, kėlė jau Specht K Z LV 165).

Manychiau, kad pr. (III 41₅₋₆) *islāika* yra pr. semb. dial. faktas — pr. *izlāikā su kamiengalio balsiu **-ā* < **-ā*, kuris (= fleksija praes. 3 sg.), iš senovės būdamas nekirčiuotas, sutrumpėjo dar prieš pr. semb. *ā (po labialio ir guturalio) išvirtimą į *ū [plg. pr. **-māns* > (*mergū*)-*mans* (ne **-muns*!), žr. Mažiulis Baltistica II 47 tt.]. Pr. (III 131₁₈) *islāiku* (praes. 2 sg. ← 3 sg.), (praes. 3 sg.) *lāiku* (žr. *laikūt*) ir pan. turi kamiengalio balsį pr. **-ū*, čia įvestą — apibendrintą kaip nekirčiuotąjį kirčiuoto kamiengalio balsio **-ū*- [pvz. *islaikūuns*, *laikūt* (žr.) ir pan.] alofoną [pr. *lāikumai* (žr. *laikūt*) ir pan. kamiengalio balsis pr. **-ū*- yra atskirai aptartina problema].

Šis verb. pr. (III) *izlaikūtvei „išlaikyti“ (inf.) yra pr. (praef.) **iz-* „iš-“ (žr. *is-*) + *laikūtvei (žr. *laikūt*).

isliuns „ausgossen (ausgegossen) — išliejęs“ III 63₆ [41₂₈] partic. praet. act. nom. sg. masc. (= *ischpile* „išpylė“ VE 25₁₉) = pr. *izlīvuns < *izlēvuns (plg. lie. dial. *išlėjęs* „išliejęs, išpylęs“ = la. *izlėjis* „t. p.“, žr. Endzelīns SV 128) suponuoja pr. (praet. indic.) **izlē(j)* < **izlēj-* „išliejo“ ir kartu — pr. (inf.) *izleitvei „išlieti“ [plg. lie. *išlieti* = la. *izliēt*, be to, sl. *izliti „išlieti, išpilti“ (su **-i* iš **-ei-* ar **-i*) > s. sl. *izliti* „t. p.“ ir kt.] = pr. **iz-* „iš-“ (žr. *is-*) + *lei-tvei „lieti, pilti“ (< **lēi-*), egzistavusio greta pr. (inf.) *li-tvei „lieti, pilti; būti liejamam, pilamam“, žr. s. v. *pralieiton*.

ismaitinton „verlornen (verlorenen) — prapuldytą“ III 43₁₃ [31₂₃] partic. praet. pass. acc. sg. masc. (= *prafuwusi* „pražuvusį“ VE 16) = pr. *izmaitintan (dėl **-an* = *-on* žr. PKP II 252 t.); partic. praet. pass. nom. (-acc.) sg. neutr. *ismaitint* „verlorn (verloren) — prapuldytą“ III 113₂₂₋₂₃ [71₁₁] = pr. *izmaitint < *izmaitintā (žr. Endzelīns FBR XI 63, Endzelīns SV 185, Mažiulis PKP II 217, išn. 701, kitaip — Trautmann AS 348, Schmalstieg OP 188, Toporov PJ III 80 ir liter.).

Turime verb. pr. *izmaitin-tvei „prapuldėti, pražudyti“ (inf.) = **iz-* „iš-“ (žr. *is-*) + *maitin-tvei „prapuldėti, pražudyti“ (plg. lie. dial. *ismaitin-ti* „išvarginti“ LKŽ VII 762) = lie. dial. *maitin-ti* „daryti, kad valgytų; daryti, kad būtų (lestų ir pan.)“ (LKŽ VII

761—763). Pastarasis savo reikšme yra matyt senesnis — suponuojama verb. dial. (pr.-lie.) **maitin-* „daryti, kad valgytų; daryti, kad būtų;“ iš jo (ypač su atitinkamais prefiksais) sememos „daryti, kad būtų“ > „žmogų maitinti gyvuliškai (kaip gyvuli)“ bus išriedėjusios minėtos reikšmės pr. „prapuldyti, pražudyti“ ir lie. dial. „varginti, kamuoti“. Šis balt. dial. (pr.-lie.) **maitin-* „daryti, kad valgytų; daryti, kad būtų“ — kauzatyvas, atsiradęs iš verb. (trans.) balt. **meit-* „valgyti (essen); ėsti (fressen)“ [→ subst. lie. *meit-ėlis* (žr. s. v. *nomaytis*), plg. Skardžius ŽD 465] resp. verb. (intrans.) balt. **mit-* „t. p.“ [> verb. (intrans.) lie. *misti* „t. p.“ = la. *mist* „t. p.“, plg. Stang Vergl. Gr. 367 t.], kurio praes. (balt.) **mint-* (> lie. *mintù* = la. *mitu*) yra galbūt vietoj senesnio (praes. balt.) **meit-*. Dėl tokios verb. (caus.) balt. dial. **maitin-* darybos plg. pvz. verb. (caus.) lie. *narinti* „daryti, kad nertų, nirtų (į vandenį)“ ← verb. lie. *nerti* „leisti į vandenį“ (trans. ir „leisti į vandenį“ intrans., žr. LKŽ VIII 682 tt.) resp. *nirti* „leisti į vandenį“ (intrans., žr. LKŽ VIII 812 t.).

Iš to verb. balt. **meit-* resp. **mit-* buvo išvestas subst. balt. **maitā* „valgomos dalykas (maistas); ėdamas, t. y. nevalgomas dalykas — ėdalas, dvėseną ir pan.“ (> lie. *maitā* „dvėseną“ LKŽ VIII 759), o iš čia — verb. balt. **maitā-* „duoti maistą, maitinti; duoti ėdalą, dvėseną ir pan.“ > pr. **maitā-tvei* „maitinti“ ir kt. (žr. s. v. *maitātumsin*).

Verb. balt. **meit-/*mit-* „valgyti; ėsti“ = „gauti (turėti) maisto; gauti (turėti) pašaro ir pan.“, man rodos, yra iš verb. ide. **meit-/*mit-* „apsigyventi (apsistoti) toje vietoje, kur galima gauti maisto, pašaro“ [→ subst. av. *maēθ-anəm* „(apsi)gyvenimo vieta“ ir pan., plg. Pokorny I 715 s. v. 1. *meit(h)-*], o šis, turint galvoje tam tikrus senovės žmonių migracijos atvejus [ypač vietas, kur žemė bei ganiava jau nualinta (nebederlinga), keitimasis (kėlimasis) į naują vietą (lydiminė žemdirbystė!)], galėtų būti iš verb. ide. **„pakeisti gyvenamąją vietą“ < *„(pa)keisti(s)“*, dėl kurio žr. Pokorny I. c. s. v. 2. *meit(h)-* „wechseln, tauschen“.

ismigē „entschlieff (entschlieff) — užmigo“ III 101₁₃ [63₂₁] praet. 3 sg. (= *uβmiga* „užmigo“ VE 48₁₈)=pr. **izmigē*, plg. lie. dial. (Ds) *išmigo* „sumigo“ (praet. 3 pl., pvz.: *vaikai jau išmigo* „vaikai jau sumigo“) bei *išmigę* (partic. praet. act., pvz.: *visi jau išmigę* „visi jau sumigę“) — paprastai praet. ir pl. tantum (žr. dar LKŽ VIII 169 s. v. *išmigti*). Turime verb. (inf.) pr. **mig-tvei* „migti“, kuris, kaip ir lie. *mig-ti* = la. *mig-t* „t. p.“, bus buvęs vartojamas paprastai su prefiksais (žr. dar *enmigguns*). Nuomonei, kad lytis pr. **izmigē* „užmigo“ suponuojama pr. **miggējā* (praet.) resp. (inf.) **migē-* (Stang Vergl. Gr. 460, plg. Trautmann AS 290, Trautmann BSW 174), nepritaria pr. *enmigguns* (žr.): užfiksuota ne **enmiggēuns* (plg. *dergēuns*, žr.) ar **enmiggūns* [plg. *dergiuns* (→ *dergēuns*, žr. s. v. *dergē*), žr. Endzelīns SV 128], o būtent *enmigguns*. Pr. **izmigē* „užmigo“ = (praef.) **iz-* „iš-“ (žr. *is-*) + (praet. 3 sg.) **migē* „migo“ gali būti dial. lytis, vietoj senesnės (paprastai su tam tikrais prefiksais) pr. praet. (3 sg./pl.) **migā* „t. p.“ [= lie. *migo* „t. p.“ — ne vien verb. intrans., bet ir verb. trans. (žr. LKŽ VIII 168 tt.)!] atsiradusi panašiai kaip lie. dial. *išlipė* „išlipo“, *iñkišė* „įkišo“ ir pan. greta lie. *išlipo*, *įkišo* ir pan. (plg. Endzelīns SV 116). Taigi bus egzistavęs verbum (paprastai prefiksinis) pr. praes. (3 sg./pl.) **minga* „(už)minga“ (= lie. *miñga* „t. p.“ resp. praet. (3 sg./pl.) **migā* „(už)migo“ (= lie. *migo* „t. p.“, la. *miga* „t. p.“) bei inf. **mig-tvei* „(už)migti“ (= lie. *mig-ti* „t. p.“, la. *mig-t* „t. p.“), suponuojantis verb. (intrans.) balt. praes. **minga* — praet. **migā* — inf. **mig-* „(už)migti“ < **„merktis akims“* (intrans.) < **„mirksėti akims“* (intrans.) < **„mirgėti, mirksėti“*; plg. sl. **mig->*mognq-ti* > bažn. rus. *мегнѹ-му* „mirksėti (akimis)“ ir pan. Tas balt. verbum atsirado turbūt greta verb. balt. praes. (3 sg./pl.) **meig-ti* — praet. (3 sg./pl.) **migā* — inf. **mig-* „mirgėti, mirksėti“. „mirksėti akis (akį); mirksėti akims“ (trans./intrans.) > **„(už)merkti akis (akį); merktis (užsi)merkti akims“* (trans./intrans.), kuris vėliau buvo perdirbtas į verb. balt. praes. (3 sg./pl.) **meig-ti* — praet. (3 sg./pl.) **meigā* ≥ **meigājā* — inf. **meigā-* „mirksėti akis (akį); mirksėti akims“ [plg. sl. **meig->*miga-ti* > rus. *муза-му* „mirksėti (akimis)“

ir pan.] > *,(už)merkti akis (akį); merktis (užsimerkti) akims“ (trans./intrans.) > „miegoti“ (intrans./trans.) > lie. praes. (3 sg./pl.) *miēg-ti* [pr. *meicte* „schlafen“ (GrA 59) bei „dormio“ (GrF 59) galėtų būti ne inf., o praes. (3 sg./pl.) pr. **meigti* „miega“] — praet. *miegójo* — inf. *mieg-óti* „schlafen“ (intrans./trans., žr. LKŽ VIII 137 tt.). Žr. dar s.v. *maiggun*.

Iš minėto verb. balt. praes. (3 sg./pl.) **meig-ti* — praet. **migā* — inf. **mig-* „mirgėti, mirksėti“ bus išriedėjęs verb. (trans.) balt. praes. (su metatoniniu akūtu, plg. Būga II 459) **mėig-* — praet./inf. (su dėl tos metatonijos akūtiškai pailgintu balsiu) **mīg-* „smarkiai judinti; smarkiai spausti; smogti; ir pan.“ (dėl tokių reikšmių sąsajos su „mirgėti, mirksėti“ plg. Urbutis BEE 60 t.), kuris vėliau suskilo į du ryt. balt. verba: a) verb. (praes.-praet.-inf.) **mėig-* > lie. *mieg-ti* „smogti, trenkti; diegti“ (LKŽ VIII 141) = la. *miēg-t* „stark drücken; schlagen; laufen“ (ME II 651) ir b) verb. (praes.-praet.-inf.) **mīg-* > lie. *mýg-ti* „spausti; greitai eiti“ (LKŽ VIII 170 tt.). Šio balt. verb. vedinys — verb. intens. (fregu.) balt. (inf.) **maigī-* „spaudyti; ir pan.“ > lie. *máigyti-* „spaudyti, minkyti; grūsti“ (ir *maigy-ti* „t. p.“, žr. LKŽ VII 733 tt.) = la. *maidzīt* „t. p.“ (ME II 548), žr. dar *pelemaygis*.

Turime verb. balt.-sl. **meig-/mig-* „mirgėti, mirksėti“ < ide. **meig-/mig-* „t. p.“ > v.v.ž. *mick-en* „stebėti“ (< *,„hinblinzeln“) ir kt., žr. Trautmann BSW 174, Vasmer II 618 t., Fraenkel 447 t. s.v.v. *miēgas, miegti*), Pokorny I 712, Ivanov SBG 121.

ismukint „erlernen — išmokyti“ III 17₁₆ [19₁₆] inf. = pr. **izmukint* (kirčiuotas skiemuo — turbūt **-in-*) < **izmūkint-* „t. p.“ resp. **izmūkintvei* „t. p.“ (kirčiuotas skiemuo — irgi turbūt **-in-*) < **izmākin-tvei* „t. p.“ (= lie. *išmokint-ti*) = **iz-* „iš-“ (žr. *is-*) + **mākin-tvei*, žr. *mukint*.

ispresnā „vernunft (Vernunft) — supratimas, protas“ (su *-ā* = *-an*) III 45₉, [35₅] (= *prota* „proto“ VE 17₁₂), *sen isspresnān* „mit vernunft (Vernunft) — su supratimu, protu“ (su *-ān* = *-an*) III 93₈ [59₈] (= *protingai* VE 40₄₋₅), *isspresnan* „verstandt (Verstand) — supratimas, protas“ III 101₃ [63₁₂] subst., visais

atvejais — acc. sg. fem. = pr. **ispresnan*. Šis pr. **ispresnā* „supratimas, protas“ (nom. sg. fem.) — sufikso **-snā* vedinys iš inf. pr. **ispres-tvei* „suprasti“, žr. *issprestun*. Plg. dar *isspres-sennien* (žr.).

Israel „Israel — Izraelis“ III 119₁₇ [75₂] — vok. žodis (acc. sg. masc.) pr. tekste, kaip ir vok. *Israel* lie. tekste VE 59₁.

isrāikilai, žr. *isrankiūns*.

isrankinna „erlöset (erlöst) — išgelbėja“ III 61₃₋₄ [41₃] praes. 3 sg. = pr. **izrankina* (kirčiuotas skiemuo — galbūt **-ki-*) „t. p.“ (= *ischgelbti* „išgelbėja“ VE 24₁₆ praes. 3 sg.). Ši forma suponuoja pr. verb. (inf.) **izrankin-tvei* „išgelbėti“, atsiradusį matyt vietoj gretiminės (dial.) ir senesnės lyties pr. verb. (inf.) **izranki-tvei* „t. p.“ (plg. s.v. *etbaudinons*), dėl kurios žr. *isrankiūns*

isranckisnan „erlösung (Erlösung) — išgelbėjimą“ III 41₁₉₋₂₀ [31₉] subst. acc. sg. fem. (*atpirkima* „atpirkimą“ VE 15₂₀) = **izrankisnan*. Šis subst. **izrankisnā* (nom. sg. fem.) „išgelbėjimas“ < **izrankisnā* „t. p.“ (su nekirčiuotu **-nā* resp. su kirčiuotu **-ī-*) yra sufikso **-snā* vedinys iš inf. pr. **izranki-tvei* „išgelbėti“ (žr. *isrankiūns*).

isrankiūns „erlöset (erlöst) — išvadavęs, išgelbėjęs“ III 43₁₄ [31₂₄], III 115₁₄ [71₂₅] partic. praet. act. nom. sg. masc. (= *atpirka* „atpirko“ VE 16₁₅) = pr. **izrankiūns*; partic. praet. pass. nom. sg. neutr. (Endzelīns FBR XI 63, Mažiulis PKP II 216) *isrankit* „erlöset (erlöst) — išvaduoja, išgelbėta“ III 113₁₇ [71₆]; imperat. 2 sg. *isrankeis* „erlöse (erlöse) — išvaduo, išgelbėk“ I 11₆ [7₁₁], II 11₆₋₇ [13₉], III 57₂ [39₉] (= *gelb* „gelbėk“ VE 22₂₀); opt. 3 sg. *isrāikilai* „erlöse (erlöse) — teišvaduoja, teišgelbėja“ III 57₈ [39₁₃] (= *ischgelbetu* „išgelbėtų“ VE 23₅₋₆ conj. 3 sg.), taisytina į **isrākilai* = pr. **izrākilai* (su okazionaliai kirčiuotu pr. **-ān-* resp. nekirčiuotu pr. **-i-* < **-ī-*) ir toliau — į **isrankilai* = pr. **izrankilai* (su kirčiuotu pr. **-ī-*); plg. Bezzenberger KZ XLI 111, Endzelin ZslPh XVIII, 104, Endzelīns SV 185, Schmalstieg OP 205, Toporov PJ III 83). Turime verb. pr. (inf.) **izranki-tvei* „išvaduoti, išgelbėti“, kuris suponuoja vak. balt.-sl. verb. (inf.) **izranki-* „t. p.“ (la. *izruo-*

cīt „t. p.“ — galbūt slavizmas, žr. Endzelīns l. c., Toporov PJ III 82 s. v. *isrankinna*, plg. Schmid Verb. 14 t.), rus. *узрyчумь* „t. p.“ ir kt., plg. Trautmann AS 348, Endzelīns l. c., Toporov l. c. (s. v. *isrankinna*). Šī vak. balt.-sl. verb. **iž-rankī-* = **iž-* „iš-“ (žr. *is-*) + (inf.) **rankī-* įprasta sieti su subst. balt.-sl. **rankā* „ranka“ (žr. *rancko*), žr. pvz. Trautmann l. c., Endzelīns l. c., Trautmann BSW 237, Fraenkel 736, Schmalstieg l. c., Toporov PJ III 83, ESSJ IX 71. Atrodo, kad vak. balt.-sl. (indic. praet. 3 sg.) **iž-rankē* (→ partic. praet. act. pr. **izrankē-vuns* > **iz-rankī-vuns* = *isrankiuns*, žr. anksčiau) resp. (inf.) **iž-rankī-* „išvaduoti, išgelbėti“ kildintinas iš **ižsuk(inē)ti* (ką iš ko)“ [plg. pvz. lie. dial. (Ds): *ižsuksiū* („išvaduosiu“) *tavē iš tos bėdōs*] — laikytinas verbum intensivum iš verb. balt.-sl. (praes.) **(iž)renk-* su (praet., inf.) **(iž)rink-* „(iš)sukti“ > lie. *(iž)reñka (iž)riñko (iž)riñkti* „(iš)rinkti“ [*< *ižsukti (išnarplioti ir pan.)* ką iš ko“, žr. dar s. v. *senrinka*]. Plg. pvz. balt.-sl. (praet. 3 sg.) **ganē* (> lie. *gānē*) resp. (inf.) **ganī-* „varinėti, varyti“ (> lie. *ganý-ti*, la. *ganī-t*, s. sl. *goni-ti* „varyti, ginti“ ir pan.) — verbum intensivum, išvestą iš verb. balt.-sl. (praes.) **gen-* (> lie. *gen-ù*, la. *dzen-u*, s. sl. *žen-ø* ir pan.) su (praet., inf.) **gin-* „varyti“ (žr. s. v. *guntwei*). Verb. balt.-sl. **renk-/rink-* „sukti“ suponuoja ide. dial. (balt.-sl.-germ., gal ir kelt.) **urenk-* (: **urñk-*) „sukti(s)“ [kitaip — Fraenkel 697 (s. v. *rankā*), 736 (s. v. *riñkti*)] iš kurio — vedinys subst. ide. dial. **uronkā* „tai, kas sūkta, leñkta“ = „lenkimas“ > balt.-sl. **rankā* „t. p.“ (> „ranka“, žr. s. v. *rancko*), germ. **uranhō* „t. p.“ (> s. isl. *rá* „lenkimas, kampas“ ir kt.) ir pan. (plg. Pokorny I 1155). Kildinti balt.-sl. **rankā* „ranka“ iš **ižrinkėja*“ (Fraenkel 697) nėra būtina: jis, būdamas šalia verb. balt.-sl. **renk-/rink-* „rinkti“ (< **ižsukti* ką iš ko“, žr. anksčiau), galėjo įgyti reikšmę **ižrinkėja*“ (liaudies etimologija), plg. Mažiulis PKP II 201 t., išn. 608 (žr. dar s. v. *perōni*). Tas verb. ide. dial. **urenk-* (: **urñk-*) „sukti(s)“ yra sufikso **-enk-* (nazalizuoto) vedinys iš verb. ide. **uer-/ur-* „t. p.“ (plg. Mikkola IF XXIII 120 tt., Pokorny l. c.), iš kurio taip pat išvesti verba pvz. ide. dial. **urengh-* „t. p.“ (su nazalizuotu

sufiksu **-engh-*, žr. s. v. *ranctwei*), **uergh-* „t. p.“ (žr. s. v. *war-sus*), ide. **uert-* „t. p.“ (žr. s. v. *wirst*) ir pan.

isrankit, žr. *isrankiuns*.

isspressennien „vernunft (Vernunft) — supratimą, išmintį, protą“ III 41₄₋₅ [29₃₂] (= *ischminti* „išmintį“ VE 15₅), *isspressennen* „weise (Weise) — supratimo būdą, supratimą“ III 67₁₁ [45₃] (= *forma alba buda* „formą arba būdą“ VE 27₂₀), *isspressennien* „nemlich (nämlich) — supratimą“ (žr. s. v. *isspretingi*) III 77₇₈ [49₃₁] (= *tatai esti* VE 32₁₇), *sen isspressennien* „nemlich (nämlich) — su supratimu“ (žr. s. v. *isspretingi*) III 115₂₂₋₂₃ [71₃₂] acc. sg. masc. = pr. **ispresen'an*, kuris suponuoja pr. (nom. sg. masc.) **ispresenis* „supratimas“ < **ispresenis* „t. p.“ (įokamienis) — sufikso **-sen-* (žr. s. v. *bousennis*) vedinį (subst. abstract.) iš verb. pr. **ispret-* „suprasti“, žr. *issprestun*. Be to, žr. *ispresnā*. Plg. dar Toporov PJ III 83 t.

isspresnan, žr. *ispresnā*.

issprestun „uerstehen (verstehen) — suprasti“ III 113₁₃ [71₃] = inf. pr. **isprestun* „t. p.“ < sup. pr. **isprestun* „suprastų“, greta kurio egzistavo ir inf. pr. **isprestvei* „suprasti“ = **iz-* „iš“ (žr. *is-*) + **pret-tvei* (= **prestvei*) „(pri-, su)prasti“, plg. lie. dial. (*iš-prat-ti* =) *iš-prāsti* „suprasti“ [rodos, tik piet. Lietuvos šnektose (gal iš jotv. ?), žr. LKŽ X 553 t. s. v. *išprāsti* 2, 3, 4] = la. *izprast* „t. p.“ (ME I 785). Žr. dar s. v. v. *ispresnā*, *isspressennien*, *isspretingi*, *poprestemmai*.

Verb. pr. **pret-* „(pri-, su)prasti“ suponuoja verb. balt.-sl. **pret-* „pripratinti; priprasti“, atsiradusį turbūt iš pirmykščio „prezentinio“ kamieno balt.-sl. **pret-* „pripratina“, egzistavusio greta „perfektinio“ kamieno balt.-sl. **prat-* „yra priprates“, kuris davė verb. balt.-sl. **prat-* „priprasti“ (> lie. *prāsti* = la. *prast*), plg. Stang Vergl. Gr. 345 t. Šio verb. balt.-sl. **prat-* „priprasti“ vedinys yra adj. (= partic. praet. pass.) balt.-sl. **prastas* „priprastas“ (> lie. *prāstas* = la. *prasts* bei sl. **prostb*, žr. Stang l. c. ir liter.), taip pat balt. **prāta-* (žr. *prātin*).

Verb. balt.-sl. **pret-/prat-* „pripratinti; priprasti, suprasti“ yra iš verb. ide. **pret-/prot-* „t. p.“, iš kurio išriedėjo go. *frapji* „protas, supratimas, nusistatymas“, *frapjan* (praet. *frōþ*) „gal-

voti, pažinti, suprasti“ *frōþs* „išmintingas, supratingas“, toch. A *pratim* „nusistatymas, pasiryžimas“, toch. B *pratim* „t. p.“ ir kt., žr. (resp. plg.) Trautmann BSW 230, Pokorny I 845, Fraenkel 846 t. (s. v. *prāsti*), Stang l. c., Toporov PJ III 85 t.

isspretingi „nemlich (nämlich) — suprantančiai, supratingai, suprantamai“ III 75₁₈ [49₁₇] (= *tatai esti* VE 32₃), III 95₂₋₃ [59₂₇] (= *tatai esti* VE 41₂) adv., čia pavartotas modaline reikšme „suprañtama“ (įterptinis žodis) — kaip ir vok. (III 92₂) *nemlich* „nämlich“ = „suprañtama, tai yra“. Tą patį vok. *nemlich* „nämlich“ du kartus randame išverstą (modališkai — įterptiniu žodžiu) kitaip — į pr. (III 77₇₋₈ = *tatai esti* VE 32₁₇) *isspresennien* „supratimą“ [tik acc. sg. matyt vietoj lyties nom. sg. *isspresennis, čia einančios įterptiniu reikšmės „suprañtama“ žodžiu; kitaip galvojau PKP II 162, išn. 341] ir į pr. (III 115₂₂₋₂₃) *sen isspressennien* „su supratimu“ (šios įterptinės konstrukcijos reikšmė — „suprañtama“), žr. s.v. *isspressennien* (be to, PKP II 160, išn. 327).

Šis adv. pr. *ispretingi „suprantančiai, supratingai, suprantamai, suprañtama“ suponuoja adj. pr. **ispretinga-* „suprantantis, supratingas“ (plg. s. v. *ainawīdai*) — sufikso *-ing-* vedinį iš verb. pr. **ispret-* „suprasti“ (dėl jo žr. *issprestun*), plg. darybą žodžiu lie. *supratingas* „suprantantis“ bei la. *sapratīgs* „t. p.“, be to, pvz. pr. *aulāikings* (žr.), *brewingi* (žr.).

Žr. dar Toporov PJ III 86 (s. v. *isspretingi*) bei 83 t. (s. v. *isspresennien*), kur tie dalykai, tiesa, ne vienur yra kitaip suvokiami.

issstallit „vol führen (vollführen) — ištverti“ III 123₂₄ [77₁₀] inf. (versta iš vok. „atlikti; ištverti“) frazėje *kariausnan mes dijgi schlāit tickran Drūwien ... ni issstallit massimai* „Streit auch wir ohne rechten Glauben ... nicht vol führen mögen — kariavimą taipogi mes be tikro tikėjimo ištverti negalime“ (III 123₂₂₋₂₅). Čia yra pr. *issstallit* = pr. (inf.) *is-stalit „išstovėti“ [= **iz-* „iš-“ (žr. *is-*) + *stalit „stovėti“ (žr. *stallit*)], išvirtęs į „išstovėti; ištverti“ (plg. lie. dial. *ištovėti* „t. p.“, žr. LKŽ XIII 908 t.), plg. lie. *ištovėjau visą dienėlę* „ištvēriau stovėdamas visą dienelę“ (Ds.) Prie to virtimo turbūt prisidėjo kaimynai slavai (plg. lenk. *wystać* „išstovėti; ištverti“, rus. *выстоять* „t. p.“).

Istwendan „darauß (daraus) — iš ten“ III 113₂₆₋₂₇ [71₁₃] adv., aiškiai taisytinai į *isstwendau* „t. p.“ (žr. dar Toporov PJ III 87) = pr. *isstwendau „t. p.“ = **iz-* „iš-“ (žr. *is-*) + *stwendau „į ten, dorthin“ (žr. *stwendau*), dėl kurio kilmės žr. s. v. *isquendau*.

Ist „essen — valgyti“ III 41₆ [29₃₃] (= *walgimu* VE 15₇ instr. sg.; žr. PKP II 120, išn. 112), III 73₁₇ [47₃₆], III 105₁₀ [65₂₈], *ist* „t. p.“ III 53₁₂ [37₁₃] (= *walgimas* VE 21₉ nom. sg.; žr. PKP II 133, išn. 183), III 77₁ [49₂₅] (= *walgimas* VE 32₁₀; žr. PKP II 161, išn. 332), *istwei* „t. p.“ III 105₁₃ [65₃₁], *istwe* „t. p.“ III 105₁₅ [65₃₂] (= *walgisti* „valgysi“ VE 50₂₁) inf.; partic. praet. act. nom. sg. masc. *iduns* „gessen (gegessen) — valges“ III 105₈ [65₂₆] (= *walgei* VE 50₁₆₋₁₇ praet. 2 sg.); imperat. 2 pl. *ideiti* „esset — valgykite“ III 75₄ [49₈] (= *walgikite* „valgykite“ VE 31₇), *idaiti* „t. p.“ III 87₁₇ [55₂₂] (= *walgikit* „valgykite“ VE 37₁₅), *ydieyti* „t. p.“ II 13₈ [13₂₂₋₂₃], *edeitte* „t. p.“ I 13₈ [7₂₁].

Turime verb. (inf.) pr. (II, III) *ist „valgyti“ resp. *istvei „t. p.“ < pr. *ēst „t. p.“ resp. *ēstvei „t. p.“ = pr. (I) *ēst „t. p.“ resp. *ēstvei „t. p.“, kuris kartu su lie. *ėsti* „valgyti, essen (dial.); ėsti, fressen“ = la. *ēst* „valgyti; ėsti“ bei sl. *ěsti „t. p.“ (> serb.-chorv. *jěsti* „t. p.“ ir kt.) suponuoja verb. balt.-sl. **ēd-* „valgyti; ėsti“ su atematinium praes. (1 sg.) *ēdmi (> s. lie. *ėmi* = s. sl. *jam̃* ir pan.) bei su gana senu (tematiniu) *ēdō (> lie. *ėdu* = la. *ēdu*, žr. Ivanov SBG 92—97, Karaliūnas BKB 60) < ide. **ēd-* „valgyti; ėsti“ > het. *ētmi* (praes. 1 sg.), s. ind. *ādmi* (< *ēdmi, praes. 1 sg.), go. *itan* „valgyti“ (inf.), lo. *edō* „valgau“ (praes. 1 sg. resp. perf. *ēdī*) ir kt. (Pokorny I 287 tt.).

Žr. Trautmann BSW 66 t., Būga I 602, Endzelīns LVG 723, Sabaliauskas LKGGK 101 t., Fraenkel 124 t. (ir liter.), Pokorny l. c., Stang Vergl. Gr. 310, 316, 334, 389, 437, 470, Zinkevičius LD 347 t., Kazlauskas LKIG 305, 306, 309 t., ESSJ VI 53 t. (ir liter.), Toporov PJ III 88 t. (ir liter.), Gamkrelidze-Ivanov I 181, II 698, o ypač (indoeuropeistiniu aspektu) Ivanov l. c.

Istai „Essen — valgis“ III 77₅ [49₂₈] pasakyme: *Kawidai wirdai ast sirsdau stesmn* [sk. *stesmu*] *kērmeneniskan istai bhe pou-*

ton „Welche Wort sind neben dem leiblichen Essen vnn
Trincken — kokie žodžiai yra šalia to kūniško valgio bei ger-
ti“ III 77₄₋₅ (= *kurie bodzei jra prieg kunischka walgima*
ir *gerima* VE 32₁₄₋₁₅).

Man rodos, kad pr. *istai* „Essen“ yra *ā*-kamenė nom. sg.
(fem.) forma [pr. kat-muose neretai pavartojama nom. forma
vietoj laukiamos (taisyklingos) acc. ar kitokios formos!], supo-
nuojanti senesnę (nom. sg. fem.) pr. **ista* < **istā* < **ēstā*, plg.
pr. (nom. sg. fem.) *idai* (žr.), *mensai* (žr. *mensā*) ir pan. Subst.
pr. **ēstā* „valgis“ = „tai, kas valgoma, valgyta“ yra matyt
deadjektyvas — iš *o/ā*-kamenio adjektyvo (= partic. praet.
pass.) *ā*-kamenės lygties (fem.) balt.-sl. **ēstā* „valgoma, valgy-
ta; ėdama, ėsta“ [> lie. *ēsta* „valgyta; ėsta“ (partic. praet. pass.
nom. sg. fem.) ir pan.], kuri — sufikso **-tā*- vedinys iš verb.
balt.-sl. **ēd-* „valgyti; ėsti“ (žr. s.v. *ist*), plg. s. v. *gasto*.

Subst. pr. **ēstā* „valgis“ (fem.) su bulg. (subst.) *ясто* „t. p.“
< **ēstā* „t. p.“ (neutr.) darybiškai santykiuoja taip, kaip pvz.
lie. (subst.) **sviltā* > *svilta* „angebrannte Speiseteile, Brand-
geruch, angebrannte Stelle“ (fem., iš adj. fem. **sviltā*) su lie.
(subst.) **sviltā* (neutr., iš adj. neutr. **sviltā*) ≥ *sviltas* „t. p.“
(masc.), plg. s. v. *gasto*, *garian*, *idai*. Dėl santykio tarp adj.
balt.-sl. **ēsta-/*-ā* „valgomas, valgytas; ėdamas, ėstas“ ir adj.
balt.-sl. **ēda-/*-ā-* „valgomas; ėdamas“ (žr. s. v. *idai*) plg.
santykį pvz. tarp adj. lie. *biņgtas* „gražus, puikus“ (LKŽ I²
832) ir adj. lie. *bingas* „t. p.“ (LKŽ I² 831 t.).

Šio pr. *istai* morfologiją bei pačią jo darybą kitaip suvokia
Trautmann AS 348, Endzelīns FBR XIV 99, Endzelīns
SV 185, Pokorny I 208, Stang Vergl. Gr. 181, Schmalstieg
OP 49, Toporov PJ III 90.

istwei, žr. *ist*.

Jsus „Jėzus“ II 11₁₀ [13₁₂], II 13₃ [13₂₀] nom. sg. (masc.) = pr.
*(J)izus (bus egzistavęs ir III pr. kat-mo šnektoje) < pr. **Jē-*
zus — iš vok. (= lo.) *Jesus*, žr. *Jesus*. Taigi pr. (II, III) **(J)izus*
yra senesnis už pr. (II, III) **Jėzus* (žr. *Jesus*).

iswinadu „eusserliche (äußerlich) — iš išorės“ III 77₁₂ [49₃₄] adv.
(= *wirschutinis* VE 32₂₁ adj.), pavartotas kontekste: *aina kanx-*

ta iswinadu kanxtisna „eine feine eusserliche zucht — vienas
šaurus iš išorės padorumas“ (III 77₁₂). Šis *iswinadu* taisomas į
*iswinādu = **iswinandau* (Endzelīns SV 185, Schmalstieg
OP 114, Toporov PJ III 90). Manychiau, kad adv. *iswinadu*
yra okazionalus pr. **izvinadu* (plg. Trautmann AS 348:
iswinadu taisoma į *iswinadau*), perdirbtas (okazionaliai) iš pr.
(adv.) **izvinandu*, disimilijuojant (išleidžiant) priebalsį **-n-*
(prieš **-d-*), kurį (t. y. du **-n-*!) turėjo ne tik pats šis adv., bet ir
frazės (III 77₁₂) žodžiai, einantys prieš jį (*aina kanxta*) bei po jo
(*kanxtisna*).

Pr. *iswinadu* segmentas *-du* yra vietoj senesnio **-dau* (žr. s. v.
isquendau), tačiau ši *-du* taisyti į **-dau* (Trautmann l. c., Endze-
līns l. c., Schmalstieg l. c., Toporov l. c.), man rodos, nėra
būtina: greta lyties adv. pr. **izvinandau*, ją kaip prepozicinę
konstrukciją pr. **iz+*(vinand)-au* asocijuojant su konstrukcija
pr. **iz+dat.* (žr. s.v. *is*) = **iz+(u-kamenė) *-au/*u-* (dėl šių
u-kamienių „dubletinių“ dat. sg. fleksijų žr. Mažiulis Baltis-
tica III 42 tt., Mažiulis BS 272 tt.), nesunkiai galėjo atsirasi-
ti naujesnė („dubletinė“) lytis — adv. pr. dial. **izvinandu*.

Adv. pr. **izvinandau* „iš išorės“ = **iz* „iš“ (žr. *is*) + (adv.) **vi-*
nandau „į orą, į lauką, laukan“ < adv. vak. balt.-sl. (dial.) **vi-*
nandau „t. p.“ (> s.sl. *izv-venodu* „iš išorės, von auswärts“,
žr. dar Toporov l. c.), kuriame, pagal adv. vak. balt.-sl. **kum*
„į kur“ → **kundau* „t. p.“ ir **tun* „į ten“ → „*tundau* „t. p.“
(žr. s.v. *isquendau*) išplėstame formanto **-dau*, slypi greičiausiai
adv. vak. balt.-sl. **vinan* „į orą, į lauką, laukan“ (> rus. *вон*
„heraus“ ir pan.) — adverbializuota acc. sg. lytis substanyvo
vak. balt.-sl. **vina-* „oras, laukas“ (žr. s.v.v. *winna*, *wins*). Sema-
tiškai plg. adv. lie. *órañ* „į orą, į lauką, laukan“ (plg. la. *ārā*
„t. p.“), kilusį iš subst. lie. *óras* „Luft, Wetter“ lyties ill. sg.
órañ < *óranā* < **āran-nā*, kurioje, be to, irgi atsekama lytis acc.
sg. (subst.) **āran*.

iumprawan, žr. *jungkfrauen*.

jungkfrauen „jungkfrauen (Jungfrau) — pana (panelė)“ I 7₁₅ [5₂₉],
jungprawan „t. p.“ II 7₁₅ [11₂₈] = pr. (I, II) **junkpravan* (**jung-*
pravan) acc. sg. fem.; *jumprawan* „t. p.“ III 41₂₄ [31₁₂] (= *pannas*

„panōs“ VE 16₂), III 43₁₂₋₁₃ [31₂₃] (= *pannas* „panōs“ VE 16₁₃), III 127₁₀ [77₃₅] (= *pannas* „panōs“ VE 61₁₅) = pr. (III) *jump-ravan acc. sg. fem.

I kat-me lytis pr. *junkpravan (*jungpravan), net ir segmentu *-an (acc. sg.) labai panaši į vok. *jungkfrawen* (I 6₁₅), buvo parašyta apvokietintai — lytimi vok. *jungkfrawen* (I 7₁₅), kuri II kat-me pataisyta į *jungprawan* (II 7₁₅) = pr. (I, II) *junkpravan (*jungpravan). Ši pr. (I, II) *junkpravan (acc. sg. fem.) resp. (nom. sg.) *junkpravu „pana (panelė)“ (< *-ū < *-ā) yra skolinys iš vok. *Jungfrau* „t. p.“, kuris Ryt. Pr. vok. dialektuose dažniau buvo tariamas *Jumfrau* „Jungfrau“ [plg. įprastinį Ryt. Pr. vok. *Jumfer* „Jungfrau“ greta *Jungfer* „t. p.“ (Frischbier I 320), žr. dar Lewy IF XXXII 168, Toporov PJ III 92], o iš čia — pr. (III) *jumpravu „pana (panelė)“ (< *-ū < *-ā, nom. sg.) resp. (acc. sg.) *jumpravan. Plg. iš vok. paskolintus lie. dial. (ypač Pr. Lie. ir Klaipėdos krašte) *jūmprava* „pana (panelė)“, *jūmprova* „t. p.“ (LKŽ IV 377), la. *juṁprava* „t. p.“ (ME II 118). Pr. (I, II) *junkpravan „pana (panelė)“ (acc. sg.) bei (III) *jump-ravan „t. p.“ (acc. sg.), kaip ir originalo žodis (vok. *jungkfrawen* „Jungfrau“), pavartotas (pr. kat-muose) tik religinio konteksto reikšme — „pana resp. panelė (Marija)“; kitur vok. *Jungfrau* verčiamas į pr. *mergo* „juncvrowe“ (E) bei *merga* „iungeck-frau“ (GrA 22, „Jungfer“ GrG 52, „virgo“ GrF 13), žr. s. v. *mergo*.

jungprawan, žr. *jungkfrawen*.

iūrin „Meer — jūra“ III 107₁ [67₁₁] (= *mariū* „mariū“ VE 51₁₅ gen. pl.), III 119₁₆ [75₂] (= *mariosu* „mariose“ VE 58₂₂) acc. sg. (turbūt masc., žr. toliau); *luriay* „mer (Meer) — jūra“ E 66, kurį (= *Luriay*) nuo Pott'o (žr. KSB VI 114) įprasta taisyti į (*Juriay =) *iuriay (žr. pvz. Trautmann AS 373, Endzelins SV 186, Toporov PJ III 93, PKP II 17, 276), plg. *lagno* parašymą raide (L- =) l- vietoj (*J- =) *i- (žr. I *lagno*). Taisyti *iuriay į (nom.-acc. sg. neutr.) *iurian (Endzelins l. c.) nėra būtina. Šį (E 66) *iuriay = pr. *jūtai laikyti fem. (nom. pl.) lytimi (Trautmann l. c., Toporov l. c.) irgi labai rizikinga: III pr. kat-me (XVI a. vid.) sutinkama inovacinė (i)ā-kamienė

pr. *-ai (nom. pl. fem.) atsirado greičiausiai ne E žodynėlio sudarymo laikais (XIII—XIV a.), o gerokai vėliau (plg. pvz. s. v. v. *broakay*, *yceroy*).

Pr. (E) **jūr'ai* „jūra“ [lie. dial. *jūriai* „t. p.“ (TiŽ II 309), jeigu jis tikrai autentiškas, galėtų būti iš jotv.] < *jūriai „t. p.“ — greičiausiai masc. pl. (nom.) tantum lytis [plg. pvz. lie. dial. *jūrės* „jūra“ (pl. tantum!) LKŽ IV 432], kuri tiesiog arba per senesnę pr. *jūriā „jūros; (pl. tantum) jūra“ (nom.-acc. pl. neutr.) matyt suponuoja pirmykštį neutr. singulare (nom.-acc.) tantum pr. *jūriā „jūra“ → (neutr.) *jūriān „t. p.“ [plg. pvz. lie. dial. *jūrė* „jūra“ (sg. tantum!) LKŽ IV 431]; šita neutr. pr. *jūriān „jūra“ (nom.-acc. sg.) III pr. kat-mo šnektoje bus išvirtusi į masc. pr. **jūr'an* „jūra“ (acc. sg.) → masc. (acc. sg.) pr. (III) *iūrin* „t. p.“ (tiesa, ją fem. lytimi laiko pvz. Trautmann l. c., Pokorny I 81, Toporov l. c.).

Pr. < vak. balt. (neutr., sg. tantum) *jūriā „jūra“ (nom.-acc. sg.) artimiausiai giminiuojasi su ryt. balt. (fem., sg. tantum) *jūriā „t. p.“ (nom. sg.), iš kurio yra a) sg. tantum lie. *jūriā „jūra“ = la. *jūra* „t. p.“ bei lie. *jūrė* „t. p.“ = la. *jūre* „t. p.“ ir b) pl. tantum lie. *jūrios* „jūra“ = la. *jūras* „t. p.“ bei lie. *jūrės* „t. p.“ = la. *jūres* „t. p.“; egzistavo dar balt. dial. (fem., sg. tantum) *jūrā „jūra“ (nom. sg.), iš kurio turime a) sg. tantum lie. *jūra* „t. p.“ = la. *jūra* „t. p.“ ir b) pl. tantum lie. *jūros* „jūra“ = la. *jūras* „t. p.“. Plačiau dėl tų lie. ir la. žodžių žr. Būga II 271 t., LKŽ IV 430—434, ME II 122.

Tie balt. *jūriā „jūra“ (neutr.) bei **jūriā-* „t. p.“ (fem.) ir *jūrā „t. p.“ (fem.) kildintini matyt iš *, vandens plotas, ežeras, pelkė ir pan.“ Pirmiausia, tai rodo jų giminaičiai lie. *jaura* „klampynė, bala; balos žemė, šaltažemis ir pan.“ bei panašios reikšmės lie. (masc.) *jauras* (LKŽ IV 315), vestini iš balt. dial. (fem.) *jaurā „vandens plotas, ežeras, pelkė ir pan.“ (plg. Būga II 273) resp. (turbūt neutr.) *jaurā „t. p.“, egzistavusių greta balt. dial. *jauri „t. p.“, iš kurio yra suom. *järvi* „ežeras“ ir pan. (Būga l. c.).

Šitie subst. balt. dial. *jaurā (fem.) resp. *jaurā (neutr.) yra ā- resp. o-kamienių formantų *-ā- resp. *-a- (matyt adjektyvinių,

žr. toliau) išplėstas pirmykštis subst. balt. **jāur* < **ēur* „vanduo, šlapuma“ (*K*-kamienis nom.-acc. sg. neutr., sg. tantum), turėjęs iš ide. „loc.“ formų „grynasis kamienas“ ir „grynasis kamienas + *-i“ (žr. Mažiulis BS 251 t.) paveldėtas „loc. formas — a) balt. „loc.“ (= „grynasis kamienas“) **ūr* „vanduo, šlapuma“ (iš čia — pr. *wurs*,¹ žr.) → **jūr* (su **j-* iš **jāur*) ir b) balt. „loc.“ (= „grynasis kamienas + *-i“) **ēuri* „t. p.“ → **jāuri* (davusi atskirą subst. balt. dial. **jāuri*, žr. anksčiau) bei **ūri* „t. p.“ → **jūri*. Iš tų „loc.“ formų balt. (**ūr* →) **jūr* resp. (**ūri* →) **jūri*, jas išplečiant adjektyviniais **-a-* arba **-ā-*, bus atsiradę substantyvai balt. dial. (**jūr* + **-ā-* >) **jūrā* „jūra“ (fem.) resp. vak. balt. (**jūri* + **-ā-* >) **jūriā* „t. p.“ (neutr.) bei ryt. balt. (**jūri* + **-ā-* >) **jūriā* „t. p.“ (fem.), plg. s. v. v. *garian*, *juse*. Be to, lie. *jaurė* „jaura“ resp. (*io*-kamienis) *jauris* „t. p.“ (LKŽ IV 315—316) galėtų būti iš balt. dial. **jāuriā* (fem.) resp. **jāuriā* (neutr.), t. y. jie galėtų minėtu būdu suponuoti aną „loc.“ formą balt. **jāuri* < **ēuri*.

Subst. balt. **ēur*/**ūr-* „vanduo, šlapuma“ yra matyt balt.-sl. **ēur*/**ūr-* „t. p.“, kuris gali slypėti sl. vediniuose — rus. dial. *ropúmb* „jaudintis, skubėti ir pan.“, lenk. *jurzyć* (*się*) „pykti, jaudinti(s)“ ir kt. (apie tai plačiau — Toporov III 95 t.). Balt.-sl. **ēur*/**ūr-* „vanduo, šlapuma“ < ide. **ēur*/**ūr-* „t. p.“ < **euHr*/**uHr-* „t. p.“, kurio veldiniai — s. isl. *úr* „smulkus lietus“, s. angl. *éar* „jūra“, lo. *ūr-ina* „Harn“, arm. *jur* „vanduo“ ir kt.; plg. ide. **euHr*/**uHr-* „vanduo, šlapuma“ → ide. **ue(H)r-* „t. p.“ > s. ind. *vār* „vanduo“ (neutr.), toch. A *wār* „t. p.“, toch. B *war* „t. p.“ ir kt. Žr. (resp. plg.) pvz. Būga II 273 tt., Trautmann BSW 335, Fraenkel 198 (ir liter.), Pokorny I 80 t., Toporov III 96 t. (ir liter.), Gamkrelidze-Ivanov II 672.

iuse „juche“ E 377 = „Fleischbrühe — mėsos sriuba, viralas“ (žr. pvz. Trautmann AS 349) resp. „мясная похлебка (возможно с салом)“ (Toporov PJ III 98) = pr. **jūsē* (nom. sg. fem.). Dėl vok. (E 377) *juche* plg. Ryt. Pr. vok. *Juche*, *Jüche* „dünn, lange Suppe, Fleischbrühe“ (Frischbier I 319, žr. dar Trautmann l. c., Toporov l. c.).

Pr. **jūsē* „mėsos sriuba, viralas“ artimiausias giminaitis yra lie. dial. *jūšē* „žuvies sriuba; prasta sriuba, putra“ (LKŽ IV 436 t. ir *jūšia* „silkių sriuba“ l. c.) — retas Ryt. Prūsijos lietuvių dialektizmas, kurį (kartu su pr. **jūsē*) įprasta kildinti iš ide. **jūs-*, žr. pvz. Trautmann BSW 110, Vasmer IV 177, Fraenkel 199, Pokorny I 507, Toporov l. c., ESSJ VIII 193, Gamkrelidze-Ivanov II 703. Lie. dial. *jūšē* kildinimą iš ide. **jūs-* reikia laikyti šiaip jau visiškai teisingu (žr. toliau). Tačiau netai ignoruojama (arba nebaltistų ir nežinoma), kad toks kildinimas, tiksliau sakant, priebalsio lie. š, einančio po *u/ū* (taip pat po *i/y*), kildinimas iš ide. **s* yra toli gražu ne paprasta, o sudėtinga baltistinė problema.

Tos problemos sudėtingumą rodo jau ir tai, kad net didieji baltistai Endzelynas su Būga neįstengė jos tinkamai išspręsti: jie manė, kad lie. š (po *u/ū* ir *i/y*) visur esąs tik iš ide. **k* arba **sk*, o ne ir iš ide. **s* (Endzelin SBE 59 t., Endzelins BVSF 33, Būga I 478, II 284 t., III 590). Dėl to Endzelynui ir Būgai beliko lie. dial. *jūšē* arba kildinti iš ide. **jūk-* resp. **jūšk-* (aiškiai niekuo nepagrindžiama rekonstrukcija!), arba laikyti skoliniu. Endzelynas iš pradžių spėjo, kad šis lie. dial. žodis esąs senas skolinys iš sl. (Endzelin SBE 59 t.). Bet vėliau, įsitikinęs tokios hipotezės nepagrįstumu, nuo jos Endzelynas atsisakė ir laikė lie. dial. *jūšē* savu žodžiu, jį kildindamas iš ide. **jūšk-*, tačiau tokiu kildinimu ir pats labai abejodamas: „lei. *jūšē* (ar š < ide. **sk*?)“ (Endzelins SV 186 s.v. *iuse*). Būgos nuomonei, kad lie. dial. *jūšē* esąs skolinys iš pr. kalbos — iš pr. **jūsē* < **jūsējē* < **jūsējē* > (E) *iuse* (Būga I 478 t., žr. ir Sabaliauskas LKK VIII 111), niekaip negalima pritarti: senovinis junginys pr. **sj* prieš priešakinės eilės balsius (šiuo atveju — prieš **ē*) virto ne į pr. **šj* > **š*, o į pr. **s*. Žinant, kad lie. dial. *jūšē* yra retas būtent Ryt. Prūsijos lietuvių dialektizmas (žr. anksčiau), pagaliau galima būtų spėti, kad jis atsirado iš pr. **jūsē* pakeičiant (substitucija) pr. -s- į lie. -š- (Mažiulis Baltistica XV 147); tačiau toks spėjimas nėra patikimas: lie. dial. *jūšē* lengvai gali būti baltų archaizmas (žr. dar toliau), kuriam išlikti greičiausiai tik padėjo panašią realiją reiškęs bei panašiai skambejęs pr.

*jūsē (irgi archaizmas). Taigi nerandu jokių duomenų, kurie prieštarautų žinomai ir, be abejo, teisingai nuomonei, kad lie. dial. *jūšē* yra savas žodis, o jo priebalsis *-š-* kildintinas būtent iš ide. **-s-*; dėl šių dalykų, suprantama, kartu ir dėl to, kad lie. *š* (po *u/ū* ir *i/y*) kilmė iš ide. **s* yra neabejotinas faktas, žr. dar Stang Vergl. Gr. 96 tt. ir ypač Karaliūnas Baltistica I 113 tt. (ir liter.).

Pr. **jūsē* = lie. dial. *jūšē* < balt. **jūsē* < **jūšjē* ← **jūšjā* „mėsos sriuba, viralas“ kartu su sl. **jaušā* „t. p.“ (> s. sl. *juxa* „t. p.“ ir kt.) suponuoja turbūt fleksijos **-ā* išplėstą *K*-kamienį subst. ide. **jūšus-* „t. p.“ (→ **jūšus-* + **-ā* > sl. **jaušā* „t. p.“) bei jo lytį (apofoninę) „loc.“ ide. **jūsi* „t. p.“ (→ **jūsi* + **-ā* > balt. **jūšjā* „t. p.“), plg. tai, kas s. v. *garian* pasakyta dėl sl. **garā* (> s. sl. *gora*) ir ryt. balt. **girjā* (lie. *giriā*) kamiengalių kilmės. Žodžio ide. **jūšus-/jūš-* „mėsos sriuba, viralas“ šaknies vokalizmą alomorfo ide. **jūs-* naudai apibendrinę turi lo. *jūs* „mėsos sriuba, sriuba“ (*K*-kamienis neutr.), s. ind. *yūṣ* „sriuba, mėsos viralas“ (*K*-kamienis neutr.) ir kt.

Subst. ide. **jūšus-/jūš-* „mėsos sriuba, viralas“ yra iš subst. **„tai, kas sumaišyta“* — vedinys iš verb. ide. **jēus-/jūš-* „maišyti“ (> lie. *su-jūš-ti* „sujusti, subruzi“, *juš-ėti* „judėti“ ir pan., žr. LKŽ IV 439), o šis — sufikso **-s-* vedinys iš verb. ide. **jēu(H)-/jū(H)-* „maišyti“ > s. ind. *yāuti-* „jis maišo“, lie. *jāū-ti* „rausti, versti, maišyti“ (LKŽ IV 322 t.) ir kt. Plg. Fraenkel 191 (s. v. *jāuti*), Pokorny I 507, Toporov PJ III 98 tt. (ir liter.), ESSJ VIII 193.

iuwis „iwenbom (Eibenbaum) — kukmedis“ E 599 nom. sg. masc. Dėl vok. (E 599) *iwenbom* „kukmedis“ plg. v. v. ž. *iwenbom* „t. p.“ (žr. Trautmann AS 349).

Ši pr. *iuwis* „kukmedis“, nors jame ir galima įžiūrėti panašumo į la. dial. *īve* „t. p.“ (aiškų germanizmą, žr. ME I 838), laikyti skolinium iš v. v. ž. *īwe* „kukmedis“ (Trautmann l. c., Kluge 154, plg. Endzelīns FBR XV 91, Endzelīns SV 186, Toporov PJ III 100) matyt nereikėtų (žr. Bezzenberger BB XIII 334, Fraenkel 183, plg. ir Endzelīns l. c., Toporov PJ III 101), žr. toliau. Atrodo, kad pr. *iuwis* fleksija *-is* = pr. **-is* < **-as* [plg. pvz.

pr. (E) *deywis* = pr. **-is* < **-as*, žr. s. v. *deiwas*], o šaknis *iuw-* žymi pr. **iv-* (t. y. matyt ne su **ī-*, plg. Endzelīns l. c.), tiksliau, — pr. **i^u-* = pr. **i^u-* [su bilabialiū pr. **-u-* (žr. pvz. s. v. *grauwus*)!]; prie panašių išvadų dėl segmento *-uw-* (*iuwis* E) skaitymo — tik kitais keliais — prieina Endzelīns FBR XV 91, Endzelīns SV 186 (žr. ir Fraenkel l. c., Toporov PJ III 100 t.).

Šitoks pr. < vak. balt. **ivas* „kukmedis“ matyt giminiuojasi su lie. *ievā* (*iēvq* acc. sg.) „Faulbaum“ < ryt. balt. **eivā* „t. p.“ (> la. *iēva* „t. p.“, čia suponuojant metatoniją akūto iš cirkumfleksio, plg. Būga II 394, III 711) = sl. **eiva* „gluosnis, žilvitis“ [> serb. *iva* „t. p.“ (čia akūtas irgi galėtų būti metatoninis) ir kt.] = germ. **eivā* „kukmedis“ (> s. v. a. *īwa* „t. p.“, v. v. a. *īwe* „t. p.“ ir kt.) resp. **eiwas* „t. p.“ (> s. isl. *ýr* „t. p.“ ir kt.), kelt. **iyo-* „t. p.“ (> air. *eo* „t. p.“ ir kt.), gr. **oiyā* „šermukšnis“ (> gr. jon. *oŷ* „t. p.“ ir pan.) ir kt. (žr. pvz. Pokorny I 297 t., Toporov PJ III 101, Gamkrelidze-Ivanov II 628 t.). Visuose čia minėtuose gana skirtingų medžių pavadinimuose slypi žodis ide. **(e/o)iyō-* resp. **(e/o)iyā* „kukmedis“ (šitokią jam reikšmę suponuoja Gamkrelidze-Ivanov l. c.), kuris bus atsiradęs iš **„rausvos medienos medis“* (plg. pvz. Pokorny l. c., Fraenkel l. c. ir liter.) — matyt iš adj. ide. **(e/o)iyō-/i^u-ā* „rausvas“ (plg. Pokorny l. c.).

Iwogarge, Iwegarge „huwinbom — pelėdos, apuoko medis“ [dėl glosės vok. *huwinbom* = *huwin-bom* plg. v.v.a. *hūwe* „pelėda; apuokas“ (Lex 97) ir *bom* „medis, Baum“ (Lex 25)] — Semboje augusio medžio pavadinimas (šis nomen proprium paliudytas 1331 m., žr. Nesselmann Thes. 58, Gerullis ON 50) = pr. **Ivagar'a-* < appell. pr. **ivagar'a-* (sudurtinis žodis) = pr. **iva-gar'a-* [parašyme *Iwo-* raidė-*o-* žymi greičiausiai ne pr. **-ā-*, o pr. **-ā-* (po labialiū!)], kurio antrajame sande (**-gar'a-*) slypi pr. **gar'an* „medis“ (žr. *garian*). Pirmasis jo sandas pr. **iva-* suponuoja pr. **ivas* „pelėda; apuokas“ (nom. sg. masc.) = lie. dial. *yvas* „didysis apuokas; didžiausė pelėda“ (LKŽ IV 277, plg. *yva* „apuokas“ LKŽ IV 270), kurie — onomatopėjinės

kilmės žodžiai [plg. interj. (ūbavimo garsažodi) lie. *ǰ-ñ* (LKŽ IV 270), be to, verb. lie. *ǰvauti* „rėkauti, ūbauti (apie yvo balsa)“ (LKŽ IV 277), la. dial. *ivēt* „schreien“ (ME I 839)], žr. Fraenkel 189, Toporov PJ III 101.

K (C)

ka, žr. kas.

kaūbri „dorn (Dorn, Dornstrauch) — dyglys, erškėtis“ III 105₁₂ [65₈₀], nom. (vietoj laukiamo acc.) sg. fem., kuris matyt buvo ir „dagys“ (= *dagius* VE 50₂₀ acc. pl.); taisytinai į **kaūbri* „t. p.“ < **kaūbrī* „t. p.“ < **kaūbrē* „t. p.“ (ē-kamieno nom. sg. fem.). Ši *kaūbri* = **kaūbri* taisyti į **kaūbrī* = (acc. sg.) **kaubrin* (Endzelīns FBR XIV 100) nėra reikalo (plg. ir Endzelīns SV 186, Schmalstieg OP 73, Toporov PJ III 104 t.): vok. (III 104₁₁) *Dorn* buvo suvoktas kaip nom. sg. ir išverstas į pr. nom. sg. lytį (panašių atvejų nemaža pr. kat-muose!). Pr. *kaūbri* = **kaūbri* „dyglys, erškėtis, Dorn(strauch)“ įprasta etimologiškai sieti su germ. žodžiais — s. saks. *hiopo* „Dornstrauch“, s.v.a. *hiufo* „t. p.“ ir pan., čia įžiūrint vak. balt.-germ. izoleksą (Trautmann AS 349, Endzelīns l. c., Stang Vergl. Gr. 13, Stang LS 27, 71, 78), kuriai lytį ide. dial. **keub-* „Dorn, Dornstrauch“, pats dėl jos turėdamas abejonių, atstato Pokorny I 595. Tokios etimologijos trūkumas yra tas, kad jos autoriai, formaliai išskirdami žodžio pr. **kaubri* šaknį **kaub-* ir sufiksą **-r-*, net nebando nagrinėti svarbiausio dalyko — pačios šio pr. žodžio darybos istorijos.

Atrodo, kad subst. pr. **kaūbri* „dyglys, erškėtis; dagys“ < **kaubrē* „t. p.“ yra iš „erškėčio dyglys“ (jis turi tam tikro lenktumol) < „lenktai smailas dalykas“ < balt. dial. **kaubrē* „lenktai išsikišęs resp. iškilęs dalykas“ (dėl tokios semantinės evoliucijos plg. reikšmių sąsają pvz. s. v. a. *parrēn* „styroti, kyšoti“ ir s. isl. *barr* „spyglys, spygliuotis“ ir kt., žr. Urbutis BEE 82) > lie. dial. *kaūbrē* „kalnelis, kalva“ (< „lenktai išsikišęs resp. iškilęs dalykas“, kitaip semantinę jo kil-

mę suvokia Schmalstieg OP 74, Toporov PJ III 105). Subst. balt. dial. (pr.-lie.) **kaubrē* „lenktai išsikišęs resp. iškilęs dalykas“ yra fleksijos **-ē* vedinys matyt iš adj. balt. **kaubra-/*kaubrā-* „lenktai išsikišęs“, plg. pvz. lie. dial. *bendrē* „bendra pieva“ = „bendras dalykas“ ← adj. *bendrā* (fem.) resp. *beñdras* (masc.). Adj. (*o/ā*-kamienis) balt. **kaubra-/*kaubrā-* „lenktai išsikišęs (dengiantis)“ (→ subst. lie. *kaūbras* „kauburys“) = adj. (*o/ā*-kamienis) sl. **kaubra-/*kaubrā-* „t. p.“ (→ subst. **kubrō* resp. **kubrā*, žr. ESSJ XIII 77) yra sufikso **-ra-* (**-rā-*) vedinys iš verb. balt.-sl. **kaub-/*keub-/*kūb-* „lenkti (linkti) išsikišančiai (dengiančiai)“, iš kurio yra dar pvz.: lie. verb. (**keub->*) *kiaūb-ti* „išgursti, išnykti“ (LKŽ V 684) resp. (**kub->*) *kūb-ti* „linkti (prie žemės)“ (LKŽ VI 753), taip pat sl. (verb. **keub->* → adj. **keuba-/*keubā-* →) subst. **čubō* resp. **čuba* (plg. ESSJ IV 126) ir pan. Tas verb. balt.-sl. **keub-/*kaub-/*kūb-* suponuoja matyt verb. ide. dial. **(s)keub-/*(s)koub-/*(s)kūb-* „lenkti (linkti) dengiančiai / dengti(s) lenkiančiai (linkstančiai)“ (→ subst. s. v. a. *houf* „krūva“, *huf* „Hüfte“, ags. *hiopo* „Dornstrauch“ ir kt., plg. Stang LS 27), kuris yra determinatyvo **-b-* išplėstas verb. ide. **(s)keu-/*(s)kou-/*(s)kū-* „t. p.“ (dėl jo žr. s. v. *keuto*).

Verb. ide. **(s)keu-/*(s)kou-/*(s)kū-* „lenkti (linkti) dengiančiai / dengti(s) lenkiančiai (linkstančiai)“ + determinatyvas **-p-* davė verb. ide. **(s)keup-/*(s)koup-/*(s)kūp-* „t. p.“, kuris, už verb. ide. dial. **(s)keub-/*(s)koub-/*(s)kūb-* „t. p.“ būdamas matyt senesnis [čia pirmyktė fonema ide. **-p-* yra turbūt „suskilusi“ į ide. **-p-* ir ide. dial. **-b-*, plg. s. v. *kabūms* (straipsnio gale)], paliko veldinių daugelyje indoeuropiečių kalbų [žr. Pokorny I 591 t. s. v. *keup-* ir, man rodos, Pokorny I 956 s. v. (*s)keup-*]. Iš čia — ir verb. balt.-sl. **keup-/*kaup-/*kūp-* „lenkti (linkti) dengiančiai“ > lie. *kaūp-ti* „daryti kaupą, krūvą“ (= „daryti iš žemės ir pan. tam tikrą lenktą dengimą“) ir kt., dėl medžiagos (daugiausia šio balt.-sl. verb. vediniai) žr. pvz. Fraenkel 231 (s. v. *kaūpas*), 313 (s. v. *kupetā*), 314 (s. v. *kuprā*), Toporov PJ III 105 t., 283 t., ESSJ XIII 107 t. (s. v. **kupa*), 114 t. (s. v. **kupō* I). Dar galima priminti iš to paties balt.-sl.

verb. išvestą sufikso **-ra-/*-rā-* adjektyvą balt.-sl. **kaupra-/*kauprā-* „lenktas dengiančiai“ = „lenktai išsikišęs“, iš kurio bus atsiradę lie. subst. *kaūpras* „iškilimas“ bei *kauprā* „t. p.“ (LKŽ V 439), sl. subst. **kuprō* (dėl jo žr. ESSJ XIII 114), taip pat ryt. balt. (adj. **kauprā-/*kaupra-* →) subst. **kauprē* (plg. tai, kas anksčiau pasakyta dėl subst. balt. dial. **kaubrē* darybos) > lie. *kaūprē* „iškilimas“ (LKŽ V 439) = la. *kāupre* „kleiner Hügel, Hügelrücken“ (ME 117).

kabīuns (III 101₂₃), t. y.: *wirst ... kabīuns* „wird ... hangen — tam pa ... kabėjas“ III 101₂₂₋₂₃ [63₂₈₋₂₉] fut. (sudurtinis) 3 sg. „kabės“ (= *priestos* „pristos, prisikabins“ VE 49₃), kur *kabīuns* „kabėjas“ partic. praet. act. nom. sg. masc. = pr. **kabivuns* „t. p.“ < pr. inf. **kabē-* (= **kabē-tvei*) „kabėti, hangen“ = lie. *kab-ėti* „t. p.“; plg. tos pačios šaknies žodžius lie. (verb.) *kab-inti* „hāngen“ (ir *skab-inti* „kabinti, glėbti“), la. *kab-ināt* „t. p.“, be to, lie. *kėb-ti* (*kėmba, kėbo*) „kibtį, kabintis“ bei (subst.) *kab-ėklis* „kablų“ resp. *keb-ėklis* „t. p.“ ir kt. žr. LKŽ V (s. v. v.), ME II 129 t., Fraenkel 200 t., Toporov PJ III 107 t. Turime verb. balt. **(s)kab-/*(s)keb-* „kabinti, kabėti, kibtį“ < verb. balt.-sl. **(s)kab-/*(s)keb-* „(už)lenkti(s), kreivinti(s)“, iš kurio išriedėjo sl. žodžiai — rus. *коб-а* „kabė“, (dial.) *коб-еня* „kablų“ ir kt. [Vasmer II 267, III 643, Fraenkel l. c. (ir liter.), Toporov PJ III 108, Varbot Ėtimologija (1979) 1981, p. 34 tt., ESSJ X 101].

Verb. balt.-sl. **(s)kab-/*(s)keb-* „(už)lenkti(s), kreivinti(s)“ kartu germ. verbum [→ s. isl. (subst.) *hóp* „kleine Bucht“ ir kt., plg. Pokorny I 918, Vries 248] suponuoja greičiausiai ne (praeindoeuropietiška) verb. ide. **(s)kob-/*(s)keb-* „(už)lenkti(s), kreivinti(s)“, o (vėliau atsirusi) verb. ide. dial. (balt.-sl.-germ. ir pan.) **(s)kob-/*(s)keb-* „t. p.“; šitaip manyti verčia tai, kad fonema **b* (ne **bh!*) yra matyt ne ide. prokalbės, o vėlyvesnių ide. dialektų padaras (Gamkrelidze-Ivanov I 14 tt.). Galima spėti, kad iš pradžių egzistavo verb. ide. **(s)kop-/*(s)kep-/*(s)kap-* „t. p.“, kuris vėliau vienuose ide. dialektuose išliko, kituose „susikilo“ į ide. (dial.) **(s)kop-/*(s)kep-/*(s)kap-* „t. p.“ ir **(s)kob-/*(s)keb-/*(s)kab-* (plg. pvz. verb. ide. **ke/*

/oup- → ide. dial. **ke/oup-/*ke/oub-*, žr. s. v. *kaūbri*), bet visa tai — jau atskirai tyrinėtini klausimai.

kadan „do (da, als) — kada, kai“ I 13₄ [7₁₉], *kaden* „t. p.“ II 13₄ [13₂₀], „da (da, als) — kada, kai“ III 75₂ [49₈] (= *kurio* „kurioje“ VE 31₂), III 113₁ [69₂₀] (= *Bet kaip* VE 60₈), „so — kada, kai“ III 79₁ [51₁₀] (= *kada* VE 33₈), „wo — kada, kai“ III 113₂₃ [71₁₁] (plg. vok. *wo* III 48₅ — pr. *quei* III 49₆), „wenn — kada, kai“ III 49₂₀ [35₁₇] (= *kada* VE 19₂₀), III 57₉ [39₁₄] (= *kada* VE 23₈), III 81₁ [51₂₉] (= *kada* VE 34₁₀), III 99₂₀ [63₈], *kadden* „t. p.“ III 51₁₃ [35₂₉] (= *kada* VE 20₁₁), III 69₁₉ [45₂₉] (= *A ieigi* VE 29₁), visais atvejais yra cnj. = pr. **kadan* „kada, kai“, kurio formantas **-an* buvo matyt nekirciuotas (XVI a.) ir dėl to daugeliu atvejų redukuotas — parašytas *-en* (žr. Stang Vergl. Gr. 27, plg. Toporov PJ III 118 t.).

Pr. **kadan* „kada“ (adverbium, t. y. „kada?“) resp. „kada, kai“ (cnj.) kartu su lie. *kadā* (< **-an*, plg. *kadangi*) = lie. dial. **-án* > **-ún*) *kadū* ir la. *kad* (< **kadu* < **-uo* < **-an*) yra iš balt. **kadán* < **kadān* (su prilipdytu **-n*, žr. Mažiulis Baltistica IV 27) ← balt. **kadā* (aiškiai su **-ā*, žr. Mažiulis l. c.) = sl. **kadā* [su sl. **-ā* (ne **-ō!*) = balt. **-ā!*] > sl. **koda*, kuris buvo perdirbtas į sl. **kogōda* > rus. *когда* ir kt. (ESSJ X 108 t. ir liter.). Panašiu būdu suponuotinas adv. balt.-sl. **tadā* „tada“, iš kurio yra: a) balt. **tadā* → **tadā+n* > **tadān* > pr. **tadan* „tada“ (nepaliudytas) = lie. *tadā* (= lie. dial. *tadū*) = la. (**tadu* >) *tad*, b) sl. **tadā* > **toda* → **togōda* > rus. *могда* ir kt. Adv. balt.-sl. **kadā* „kada“ resp. **tadā* „tada“ = adv. ind.-iran. **kadā* „kada“ resp. **tadā* „tada“ [> s. ind. *kadā* resp. *tadā* = av. *kadā* (*kaða*) resp. *tadā*] turi prie pron. interrog. resp. pron. demonstr. kamieno (žr. s.v.v. *kas* resp. *stas*) prilipdytą partikulą balt.-sl. **-dā* (aiškiai ne **-dō!*) = ind.-iran. **-dā*, kilusią matyt (dėl balsio apofoniško pailgėjimo) iš balt.-sl. **-dā* = ind.-iran. **-dā* < ide. **-do* (žr. s.v. *isquendau*).

Greta adv. balt.-sl. **kadā* „kada“ bus buvęs ir adv. (neigiamasis) balt.-sl. **neikadā* „niekada“ (su **nei-* < **nei* „ne, nei“), kuris perdirbtas į a) balt. (**neikadā+n* >) **neikadān* > **neikadān* > lie. *niekadā* (dial. *niekadū*), pr. **neikadan* „niekada“ [→ pr.

(I, II, III) **nikadan* „t. p.“ (nepaliudytas), la. (**-an > *-uo >*) **niekadu* „t. p.“ (→ *nekad* „t. p.“) ir b) sl. (**neikadā > *nikoda* →) **nikogōda* „niekada“ > rus. *никогда* „t. p.“ ir kt. Pagal šį adv. balt.-sl. **neikadā* „niekada“ buvo padarytas jo antonimas a) adv. balt. **visadā* „visada“ → (**-ā+n >*) **visadān > *visadān* > pr. **visadan* „visada“ (nepaliudytas), lie. *visadà* (dial. *visadù*) = la. *visad* ir b) sl. adv. „visada“ (panašus į balt. **visadā* „t. p.“) → rus. *всегда* „t. p.“ ir kt.

Pagal santykį *ā*-kamenės deklinacijos fleksijų lie. *-à* (nom. sg.) resp. (**-ān*) *-à* (dial. *-u*, instr. sg.): *-os* (gen. sg.) = adv. lie. (*niekad*)-*à* (dial. *-u*): *x*, — pagal tai greta senojo adv. (neigiamoj) lie. *niekadà* resp. dial. *niekadù* (ir jo antonimo adv. lie. *visadà* resp. dial. *visadù*) atsirado (*x*) = inovacinė lytis (su neiginio genityvo „fleksija“!) adv. lie. dial. *niekadōs* „niekada“ (ir jo antonimas adv. lie. dial. *visadōs* „visada“). O iš adv. lie. *niekad-à* „niekada“: adv. lie. dial. *niekad-ōs* „t. p.“ = adv. lie. *kad-à* „kada“: *x*₁ atsirado (*x*₁) = inovacinis adv. lie. dial. *kad-ōs* „t. p.“ (LKŽ V 45); šitai patvirtina ir lyties *kadōs* „kada“ vartoseną (paplitimas) lie. dialektuose: lytis adv. lie. dial. *kadōs* „t. p.“ yra daug retesnė už adv. lie. dial. *niekadōs* „niekada“ (ir jos antonimą adv. lie. dial. *visadōs* „visada“).

Panašiu būdu dėl *ā*-kamenės deklinacijos fleksijų sl. *-a* (nom. sg.): *-y* (gen. sg.) = adv. sl. (**nikogōd*)-*a* (su „fleksija“ *-a*): *x*, — dėl to santykio greta senojo adv. (neigiamoj) sl. **nikogōda* „niekada“ (ir jo antonimo adv. sl. „visada“ > rus. *всегда* „t. p.“ ir kt.) atsirado (*x*) = inovacinė lytis (su neiginio genityvo „fleksija“) adv. sl. dial. **nikogōd-y* „niekada“ (bei jo antonimas adv. sl. dial. „visada“ > rus. dial. *всегда* „t. p.“ ir kt.), o iš čia — inovacinė adv. sl. dial. **kogōdy* „kada“ greta senosios adv. sl. **kogōda* „t. p.“ (plg. lie. *kadà* „t. p.“ ir lie. dial. *kadōs* „t. p.“, žr. anksčiau).

Tiesa, inovacinis adv. sl. dial. **nikogōdy* „niekada“ greta senojo adv. sl. **nikogōda* „t. p.“ galėtų suponuoti ir inovacinį adv. sl. dial. **nikody* „t. p.“ (→ **nikogōdy* „t. p.“) greta senojo adv. (balt.-sl. **neikadā* „t. p.“ >) sl. **nikoda* „t. p.“ (→ **nikogōda* „t. p.“), tačiau — ne inovacinį adv. balt.-sl. **neikadās* „t. p.“

[nors (balt.-)sl. **-ās >* sl. *-y*, žr. Mažiulis BS 26 (ir liter.), 31 t., 309] greta senojo tikrai egzistavusio adv. balt.-sl. **neikadā* „t. p.“ [plg. adv. lie. *niekadà* „t. p.“ (← adv. balt.-sl. **neikadā* „t. p.“!) greta adv. lie. dial. *niekadōs* „t. p.“, žr. anksčiau]. Greta senojo adv. balt.-sl. **neikadā* „niekada“ (**kadā* „kada“ ir pan.) suponuoti ir inovacinį adv. balt.-sl. **neikadās* „niekada“ (**kadās* „kada“ ir pan.) neleidžia lytis adv. lie. dial. *niekadōs* „t. p.“ (*kadōs* „kada“ ir pan.), kuri yra aiškiai ne balt. resp. balt.-sl., o tik lie. dial. padaras.

Pastaba. Kildinti adv. sl. dial. **kogōdy* „kada“ (**nikogōdy* „niekada“ ir pan.) formantą **-dy* iš (balt.-)sl. **-dōn* (Sławski I 270 ir liter.) bei suponuoti lyties adv. sl. dial. *kogōdy* „kada“ (**nikogōdy* „niekada“ ir pan.) kilmę iš adv. (balt.-)sl. **kadōn* „kada“ < **-ō+n* ← **-ō* (Toporov PJ III 118) negalima jau vien dėl to, kad yra buvęs aiškiai ne adv. (balt.-)sl. **kadō* „kada“, o adv. (balt.-sl.) **kadā* „t. p.“ (žr. anksčiau).

kadegis „eynholz (Wacholder) — kadagys“ E 608 nom. sg. masc. yra a) pr. **kadeg's* < **kadegas* = la. dial. *kadegs* „t. p.“ arba b) pr. **kadegis* = lie. dial. *kadegys* (ir *kādegis*, žr. LKA, Žemėl. Nr. 91) = la. dial. **kadedzis* „t. p.“ (atstatomas iš diminut. la. dial. *kadedz-ini*, žr. Būga I 308) resp. lie. *kadagys* (*kādagis*) „t. p.“ (žr. LKA, Žemėl. Nr. 91); be to, yra lie. dial. *kadugys* (*kādagis*) „t. p.“ (žr. l. c.) — turbūt perdirbinys iš lie. *kadagys* (*kādagis*), plg. pvz. lie. dial. *mel-ūg-is* „melagis“ (LKŽ VIII 1), matyt perdirbtą iš *mel-āg-is* „t. p.“. Šie kadagio lie. bei la. pavadinimai, sutinkami vakarinėse Lietuvos ir Latvijos šnektose, yra palikimas greičiausiai ne pačių ryt. baltų (lietuvių—latvių), o vak. baltų (dėl jų, kuriems priskirtini ne tik prūsai su jotvingiais, bet ir kuršiai, žr. Mažiulis Balt. etnogen. 6 ir liter.), plg. (dėl kuršių) Būga III 208, Toporov PJ III 114.

Toji lie.-la.-pr. medžiaga, į kurią etimologijos reikalui iki šiol nepakankamai (ypač arealiniu aspektu) atsižvelgta, suponuoja greičiausiai subst. vak. balt. (kurš.-pr.-jotv.) **kade/aga-* „kadagys“ ir jo fleksinį vedinį adj. vak. balt. dial. **kade/agja-* „kadaginis“ → subst. vak. balt. dial. **kade/agja-* „kadagys“ [Trautmann BSW 112 atstato vien subst. balt. (ne balt. dial.!) **kadagja-*

„kadagys“, plg. pvz. subst. balt. **kara-* „karas“ (> lie. *kāras* „t. p.“) ir jo vedinį adj. balt. **karja-* „karinis“ → subst. balt. **karja-* „karas; kariuomenė“ (žr. s. v. II *kragis*). Subst. vak. balt. **kade/aga-* „kadagys“, man rodos, yra iš [subst. mob. „išsiskleidėlis (išsikerojėlis)“ =] adj. vak. balt. **kade/aga-* „išsiskleidęs (išsikerojęs)“ — sufikso *-*e/aga-* vedinys iš verb. balt. *(*s*)/*kad-/*(s)/ked-* „skleisti(s) ir pan.“ (žr. toliau), plg. pvz. adj. balt. **vanaga-* „mušantis“ — sufikso *-*aga-* (: *-*ega-*) vedinį iš verb. balt. **van-/ven-* „mušti“ (žr. s. v. *geroanax*). Dėl verb. balt. *(*s*)/*kad-/*(s)/ked-* „skleisti(s) ir pan.“ < balt.-sl. *(*s*)/*kad-/*(s)/ked-* „t. p.“ (iš čia — ir pvz. sl. *kad-iti „rūkyti, smilkyti“) < „skelti (skilti) ir kt.“ < ide. **sked-* „t. p.“ žr. s. v. *accodis*. Galima spėti, kad iš to paties verb. ide. **sked-* „skelti (skilti) ir kt.“ > verb. gr. *(*s*)/*ked-* „t. p.“ > „skleisti((s) ir pan.“ atsirado sufikso *-*ro-* vedinys adj. gr. **kedro-* „išsiskleidęs (išsikerojęs)“ → subst. gr. *κέδρος* „kadagys“ (plg. gr. *κέδρον* „kadagio uoga“; gr. *κέδρος* vėliau — „kedras“), kuris iki šiol laikomas etimologiškai neaiškiu (Frisk I 808).

Mano pateiktoji vak. balt. „kadagio“ etimologija kai kuo primena Lidėno iškeltą hipotezę: balt. „kadagys“ esąs giminaitis su gr. *κέδρος* „kadagys“, sl. *kad-iti „rūkyti, smilkyti“ ir pan. (Lidėn IF 491, Trautmann I. c., ME II 131 ir liter., Skardžius ŽD 104, Endzelīns SV 186, plg. Fraenkel 201 t. ir liter.) ← verb. ide. **ked-* „rūk(y)ti, smilk(y)ti“ (pvz. Pokorny I 537). Bet ši hipotezė neatsižvelgia į tai, kad a) pr. *kadegis* bei lie. dial. *kadagys* ir pan. suponuoja greičiausiai ne balt. „kadagi“, o tik vak. balt. „kadagi“ (žr. anksčiau), b) sl. *kad-iti ir pan. suponuoja ne verb. ide. **ked-* „rūk(y)ti, smilk(y)ti“ (sic pvz. Pokorny I. c.), o verb. ide. **sked-* „skelti (skilti) ir pan.“ (žr. s. v. *accodis*). Tačiau pats didžiausias Lidėno hipotezės trūkumas yra tas, kad ji neišsprendė (ir nespėdė) pagrindinės problemos — istorinės žodžio balt. (= vak. balt.) „kadagys“ bei jo galimų giminaičių darybos. Kadangi Lidėno hipotezės niekas tinkamai nebuvo pagrindęs, tai už ją priimtinesnė ne vienam tyrinėtojų pasidarė Setälä'o hipotezė: balt. (= vak. balt.) „kadagys“ esąs grynas finizmas (Setälä FUF IX 126 tt., Vasmer II 156, Kalima

112 ir liter., Toporov PJ III 115 ir liter.). Su tuo negalėčiau sutikti (žr. anksčiau), bet reikia pritarti nuomonei, kad fin. „kadagi“ (> lyv. *kadąg* „kadagys“, est. *kadak* „t. p.“ ir kt.) laikyti baltizmu (Thomsen Ber. 176) nėra pamato (žr. Setälä I. c., Kalima I. c., Vasmer I. c., Toporov I. c. ir liter.).

Žinant, kad tarp finų (Pabaltijo) ir vak. baltų (šiaurinių, dėl jų žr. Mažiulis I. c.) buvo ypač glaudūs kontaktai, reikia manyti, jog prie virtimo adj. vak. balt. **kade/aga-* „išsiskleidęs (išsikerojęs)“ → subst. vak. balt. **kade/aga-* „kadagys“ (žr. anksčiau) bus prisidėję ir tie kontaktai (bilingvizmas) — šio adj. vak. balt. **kade/aga-* „išsiskleidęs (išsikerojęs)“ siejimas (pagal liaudies etimologiją) su labai panašiu senovės finų subst. „kadagys“ (> lyv. *kadąg* „t. p.“, est. *kadak* „t. p.“ ir kt.), kuris, kaip sakyta, laikytinas savu žodžiu (ne baltizmu).

Vadinasi, reikia manyti, kad vak. balt. „kadagys“ yra baltiškasis ir kartu ne grynai baltiškasis (t. y. fin. „kadagio“ paveiktas) žodis, vak. balt. dialektuose paplitęs iš šiaurės (iš vak. baltų ir finų paribio) į pietus resp. pietų vakarus bei pietų rytus. Panašia kryptimi vak. balt. „kadagys“ vėliau plito — jau kaip grynas skolinys (baltizmas) — kaimynų slavų ir ypač vokiečių dialektuose: prūsizmas Ryt. Pr. vok. *Kaddig* „kadagys“ ir pan. (< pr. **kadeg-* „t. p.“) nukeliavo iš Prūsijos net į labai tolimus vok. dialektus (žr. Bielfeldt Donum Balt. 47, Toporov PJ III 111 tt. ir liter.).

kaden, žr. *kadan*.

kai (*kāi*) — I: a) adv. interrog. *kai* „wie? — kaip?“ III 49₄ [35₃] (= *kaip* VE 19₁), III 49₁₉ [35₁₆] (= *kaipo* „kaip“ VE 19₁₀), III 51₁₂ [35₂₈] (= *kaipo* „kaip“ VE 20₁₀), b) adv. relat. *kai* „wie — kaip“ III 99₂ [61₃₂], III 111₃ [69₁₃], III 105₂₀ [67₃] (= *iog* „jog“ VE 51₅), „als — kaip“ III 49₆ [35₅] (= *kaip* VE 19₆), III 53₂₁ [37₁₉] (= *kaip* VE 21₁₈), III 87₃ [55₁₂], III 89₁₂ [57₅] (= *kaipo* „kaip“ VE 38₁₀), III 93₁₃ [59₁₅] (= *kaip* VE 40₁₁), III 97₁₆ [61₂₅] (= *kaip* VE 42₁₃), *kay* „t. p.“ II 9₁₇ [13₄], II 11₄ [13₇], I 11₃ [7₉], *key* „t. p.“ I 9₁₇ [7₆]; *ainawidai kai* „gleich wie (gleichwie) — vienokiai kaip“ III 103₂₂ [65₁₄] (= *kaipo* „kaip“ VE 50₃), *ainawidai titet kai* „gleich so wol als (gleich so wohl als) —

vienokiai šitaip kaip“ III 115₁₂ [71₂₄], *ni massais kai* „nicht we- niger denn — ne mažiau kaip“ III 115₉ [71₂₁]. Pastaba: lytys *kai* „was“ III 91₉ [57₂₄] (ir III 95₁₆ [61₃] resp. *kai* „was“ III 53₉ [37₁₀], kurias įprasta priskirti (žr. Trautmann AS 353, Endze- liņs SV 190, Toporov PJ III 244, 248) prie pron. relat. (III 91₉, III 95₁₆) resp. prie pron. interrog. (III 53₉) arba net ir taisyti į *kan* (Endzelins l. c., Toporov l. c.), laikytinos greičiausiai adv. relat. „kaip“ (III 91₉, III 95₁₆) resp. adv. interrog. „kaip?“ (III 53₉); juk pvz. pastarąją (t. y. pron. interrog.) lytį turinti frazė *Kai billē dineniskas geits* (III 53₉) versta iš vok. *Was heist denn teglich Brodt* (III 52₇), kuri galėjo būti lengvai suprasta „kaip vadinasi kasdieninė duona“ [vok. *heißen* yra ne tik „va- dinti (ka)“, bet ir „vadintis (kaip)“].

— II: cnj. *kai* „das (daß) — kad“ III 29₁ [23₁₆] (= *idant* „ydant“ VE 9₁₆), III 29₁₂ [23₂₅] (= *idant* VE 10₄), III 29₁₈ [25₂] (= *ieng* VE 10₁₃), III 31₂ [25₇] (= *idant* VE 10₁₆), III 31₁₁ [25₁₅] (= *idant* VE 11₅), III 31₂₀ [25₂₃] (= *idant* VE 11₁₃), III 33₈ [27₁] (= *idant* VE 12₂), III 33₁₉ [27₉] (= *idant* VE 12₁₁), III 35₁₀ [27₂₀] (= *idant* VE 12₂₀), III 37₂ [27₃₁] (= *idant* VE 13₁₀), III 37₆ [27₃₄] (= *ieng* VE 13₁₂), III 41₂ [29₃₀] (*iog* VE 15₃), III 43₁₀ [31₂₁] (= *iog* VE 16₁₁), III 45₉ [33₅] (= *iog* VE 17₁₂), III 47₉ [33₂₆] (= *idant* VE 18₁₁), III 49₂ [35₁] (= *idant* VE 19₃), III 49₁₈ [35₁₄] (= *idant* VE 19₁₈), III 49₂₁ [35₁₈] (= *ieng* VE 19₂₁), III 51₁₀ [35₂₆] (= *idant* VE 20₉), III 53₆ [37₈] (= *ieng* VE 21₄), III 55₂ [37₂₂] (= *idant* VE 21₂₀), III 55₁₇ [39₁] (= *idant* VE 22₁₂), III 55₂₂ [39₅], III 57₆ [39₁₁] (= *idant* VE 23₄), III 57₁₅ [39₁₉] (= *idant* VE 23₁₂), III 57₁₉ [39₂₂] (= *iog* VE 23₁₅), III 63₁₄ [43₁] (= *iog* VE 26₁), III 65₁ [43₁₁], III 67₂₀ [45₁₀] (= *iog* VE 28₉), III 69₁₁ [45₂₂] (= *iog* VE 28₂₀), III 69₂₅ [45₃₄] (= *iog* VE 29₉), III 71₁₂ [47₁₁], III 75₁₈ [49₁₇] (= *iog* VE 32₃), III 79₁₂ [51₁₇] (= *iog* VE 33₁₆), III 79₁₆ [51₂₀] (= *idant* VE 33₂₀), III 79₂₀ [51₂₃] (= *idant* VE 34₄), III 81₁₂ [51₃₅] (= *iog* VE 34₁₉), III 81₁₉ [53₅] (= *idant* VE 35₃), III 87₁₉ [55₂₄] (= *idant* VE 37₁₇), III 89₅ [55₃₆] (= *idanti* VE 38₃), III 91₁₂ [57₂₇] (= *idant* VE 39₁₀), III 91₂₀ [57₃₄] (= *idant* VE 39₃₈), III 93₁₉ [59₁₉] (= *idant* VE 40₁₈), III 95₂ [59₂₇] (= *idant* VE 41₂), III 95₁₃ [61₁], III 95₁₅ [61₂] (= *iog*

VE 41₁₂), III 95₂₃ [61₈] (= *iog* VE 41₁₉), III 97₇ [61₁₇] (= *idant* VE 42₅), III 99₈ [61₃₇], III 101₂ [63₁₂], III 101₁₀ [63₁₈], III 101₂₀ [63₂₇] (= *iog* VE 49₁), III 103₁₃ [65₇] (= *idant* VE 49₁₇), III 105₁₉ [67₂] (= *iog* VE 51₅), III 111₈ [69₁₆], III 111₂₁ [69₂₅], III 113₁₅ [71₅], III 113₂₀ [71₈], III 115₁₅ [71₂₈], III 115₁₈ [71₂₉], III 115₂₃ [71₃₂], III 115₂₄ [71₃₃], III 115₂₅ [71₃₄], III 117₁₁ [73₉], III 119₂ [73₂₆], III 121₁ [75₁₃], III 121₄ [75₁₆] (= *idant* VE 59₁₃), III 123₁₀ [75₃₅], III 131₁₁ [79₃₃], III 131₁₆ [81₂], III 131₁₇ [81₄], III 133₁ [81₁₆], „damit — kad“ III 17₁₆ [19₁₆], III 111₁₂ [69₁₉], *kāi* „das (daß) — kad“ III 123₁₅ [77₄], *kāidi* „das man (daß man) — kad tai“ III 65₉ [43₁₇] (= *idant* VE 26₂₀), III 65₁₀ [43₁₈] (= *idant* VE 26₂₀), III 115₁₄ [71₂₆], *nostan kai* „auff das (auf daß) — ant to, kad“ III 43₁₉ [31₂₈] (= *idant* VE 16₁₉), III 47₁₁ [33₂₈] (= *A taip idant* VE 18₁₂), III 55₁₈ [39₂] (= *idant* VE 22₁₄), III 63₈ [41₂₉] (= *idant* VE 25₂₀), III 87₁₀ [55₁₇], III 89₁₃ [57₆] (= *idant* VE 38₁₁), III 91₁₆ [57₃₀] (= *idant* VE 39₁₄), III 93₉ [59₁₁] (= *idant* VE 40₇), III 103₈ [65₈] (= *idant* VE 49₁₃), III 103₁₀ [65₄] (= *idant* VE 49₁₈), III 121₁₀ [75₂₀], *stankisman kai* „weil — tą metą kai“ III 103₁ [63₃₄] (= *jog* VE 49₉), „dieweil — t. p.“ III 105₇ [65₂₅] (= *jog* VE 50₁₆), *stan kisman kai* „nach dem — t. p.“ III 123₉ [75₃₄], *stu ilgimi kai* „biß das (bis daß) — tuo ilgai kad“ III 105₁₅ [65₃₂] (= *iki* VE 50₂₂).

Adv. resp. cnj. pr. **kāi* „kaip; kad“ (plg. *kāi* III 123₁₅, *kāidi* III 65₉, III 65₁₀, III 115₁₄, žr. dar *kāigi*), dėl kurio vartosenos (pr. kat-muose) žr. Toporov PJ III 125 tt., kildintinas iš adv. pr. **kai* „kai(p)“ < adv. balt. **kai* „t. p.“ (su cirkumfleksiniu **-ai!*) > cnj. lie. *kai* „kai(p)“ (LKŽ V 47) = la. **kai* „t. p.“ (→ la. dial. *kai* „kaip“). Šis adv. balt. **kai* „kai(p)“ (su trumpuoju diftongu **-ai!*) = sl. **kai* „t. p.“ (> cnj. s.sl. *čě* ir kt., žr. ESSJ III 173) yra pron. balt.-sl. **ka-* „kas“ (o-kamienio, žr. *kas*) matyt „instr.-loc.“ lytis, turinti fleksiją (o-kamiene) balt.-sl. **-ai* > adv. lie. (*ger*)-*ai*, (*skyst*)-*ai*, (*žem*)-*ai* ir pan., žr. Ma- žiulis BS 169 t.; plg. ESSJ III 173 (ir liter.). Plg. dar Endzelins LVG 611 (ir liter.), Toporov PJ III 127 tt. (ir liter.).

kāigi (*kaigi*), adv., cnj. — I „wie — kaipgi“: *kāigi* „wie? — kaipgi?“ III 61₁₄ [41₁₇] (= *kaip* VE 25₆), III 75₂₈ [49₂₂] (= *kaipo*

VE 32₈], *kāigi* „wie — kaipgi“ III 17₂₀ [19₂₀], III 27₁ [23₂] (= *kaipo* VE 9₂), III 39₁₁ [29₁₉] (= *kaipo* VE 14₁₄), III 47₂ [33₂₀] (= *kaip* VE 18₅), III 47₁₂ [33₂₉] (= *kaipo* VE 18₁₄), III 59₂ [39₂₆] (= *kaipo* VE 23₂₀), „da (wie) — t. p.“ III 59₁₂ [41₁] (= *kur* VE 24₇), „wie — t. p.“ III 61₅₋₆ [41₁₀] (= *kaip* VE 24₁₈), III 61₉ [41₁₃] (= *kur* VE 25₁), III 63₃ [41₂₆] (= *kur* VE 25₁₆), III 65₅ [43₁₅] (= *kaipo* VE 26₁₅), 65₁₉ [43₂₄] (= *kaip* VE 27₆), III 77₅ [49₂₉] (= *kaip* VE 32₁₅), III 77₇ [49₃₀] (= *kaip* VE 32₁₇), III 83₁ [53₉] (= *kaip* VE 35₆), III 85₁₉ [54₄] (= *kaip* VE 36₂₀), III 101₃ [63₁₃], III 101₅ [63₁₄], III 103₁₅ [65₈] (= *kaipo* VE 49₂₀), III 111₁₈ [69₂₄], III 113₁₀ [69₃₆], III 117₂₃₋₂₄ [73₁₈₋₁₉] (= *kaipo* VE 58₈), *kaigi* „t. p.“ III 73₉ [47₂₉] (= *kaip* VE 30₁₃), III 77₂₀ [51₅] (= *kaipo* VE 33₅), *kaigij gi* (sk. *kaigi dijgi*) „wie ... auch — kaipgi taip pat“ III 115₃ [71₁₆], *kāigi* (sk. *kāigi*) ... *tijt* „wie ... also — kaipgi ... taip“ III 51₅ [35₂₃] (= *kaip* ... *taip* VE 20₄), *kāigi* ... *tīt* „wie ... so — kaipgi ... taip“ III 71₁₇ [47₁₆] (= *kaip* ... *taipo* VE 30₁), „wie ... also — kaipgi ... taip“ III 103₂₅ [65₁₅] (= *kaipo* ... *taipo* VE 50₄), *kāigi* „gleich wie — kaipgi“ III 103₆ [65₁], *ainawidai kāigi* „gleich wie — vienokiai kaipgi“ III 65₂ [43₁₂] (= *ligej kaip* VE 26₁₁), *ainawydan kaigi* „t. p.“ III 43₂₃ [31₃₁] (= *taipo kaip* VE 17₁), *ainawaydi kaigi* „t. p.“ III 103₁₉ [65₁₁], *ainawijdei kaidi* (sk. *kāigi*) „t. p.“ III 45₁₅ [33₉] (= *taip kaipo* VE 17₁₇).

— II „als — kaipgi“: *kāigi* „als — kaipgi“ III 51₁₆ [35₃₁] (= *kaip* VE 20₁₄), III 57₅ [39₁₁] (= *kaip* VE 23₃), III 65₁₁ [43₁₉] (= *kaip* VE 26₂₂), III 77₅ [49₂₉], III 79₂₄ [51₂₆], III 85₁₉ [55₄], III 91₂₅ [59₁] (= *kaip* VE 39₂₃), III 91₂₆ [59₂] (= *kaip* VE 40₁), III 93₇ [59₉] (= *kaip* VE 40₅), III 93₁₃ [59₁₄] (= *kaipo* VE 40₁₀₋₁₁), III 95₁₀ [59₃₂] (*kaip* VE 41₈), III 95₁₁ [59₃₃] (*kaipo* VE 41₉), III 103₂₁ [65₁₃] (= *kaipo* VE 50₁₋₂), III 113₆ [69₃₃] (*kaipo* VE 60₁₂₋₁₃), III 123₁₄ [77₃], *kaigi* „t. p.“ 53₁₂ [37₁₃] (= *kaip* VE 21₉), *kaigj* „t. p.“ III 95₁₂ [59₃₄], *kaige* „t. p.“ III 93₈ [59₁₀] (= *kaip* VE 40₆).

Pr. *kāigi* (*kaigi*) yra partikulos pr. -gi (žr.) išplėstas pr. *kāi* (*kai*), žr. *kāi*. Plg. Toporov PJ III 133.

kaigij, žr. *kāigi*.

kaigj (su -j vietoj -i), žr. *kāigi*.

-caican, žr. *paustocaican*.

kails (*kailes*, *kayles* ir kt.) „sveik(a)s!“ (nom.-voc. sg. masc.) H.

Maletijaus (XVI a.) užrašytuose MBS₄ ir MBS₆ (dėl šių sutrumpinimų žr. PKP II 63 t.) pasakymuose (per išgertuves): *Kails naussen gnigethe* (MBS₄) „Sveikas, mūsų drauguži!“ (ir kiti jo variantai; dėl *gnigethe*, žr. s.v. *ginnis*) ir *Kails poskails ains par antres* (MBS₆) „Sveikas pa sveikas, vienas per antrą (kitą)“ (ir kiti jo variantai), plačiau žr. Bezzenberger BB II 138 t., Būga III 132, Endzelins SV 187, Mažiulis PKP I 31, II 63 t., Toporov PJ III 136 (ir liter.).

Pasakyme (MBS₆) *Kails poskails ains par antres*, kuris bei jo variantai užrašyti aiškiai su klaidomis, problematiškiausias dalykas yra *Kails poskails* (var.: *Kayles poskayles* ir kt.), tiksliau, — jo segmentas *pos-* (var.: *poß*, *puß*-, *post*-). Man rodos, kad šis H. Maletijaus išgirstas (išgertuvių metu) *Kails poskails* yra pr. (sūd.) **kails *pakails* [su paties Maletijaus atrakciškai — dėl dviejų **(kail)-s* — iterptu **-s-* prieš **-k-*] = **kails *pa *kails* „sveik(a)s pa sveik(a)s!“ turintis cnj. pr. (sūd.) **pa* „pà“, visiškai sutampanti su cnj. lie. dial. *pà* „t. p.“ pasakyme (lie. dial.) *Sveiks pa sveiks* „sveik(a)s pa sveik(a)s!“: *Susėdę aplink stalą, pasistatę butelį, sveiks pa sveiks — stikleliais sveikinasi* (LKŽ IX 1, s. v. 2 *pà*, LKŽ XIV 292 t., žr. dar Būga III 133). Šis cnj. lie. *pà* = pr. **pa* [su balsiu **ā*, po lažialio parašytu raide *o* = = (*p*)*o*(*skails*)] bus atsiradęs iš praep. balt. **pa* „... po (nach)“ (→ balt. **pā* „t. p.“, plg. lie. *Žodis po žodžio, ir susibarom* LKŽ X 388), žr. s. v. *po*. Būga, remdamasis ypač lie. žem. *pos-nagà* „skeltanagių naga; arklio kanopa“ (dėl jo žr. dar LKŽ X 458), iškėlė hipotezę, kad šiame (MBS₆) *poskails* slypis pr. (sūd.) **pōs* „pō, pà“ (Būga III.133), t. y. **pōs* „t. p.“ = **pās* „t. p.“ Bet šią Būgos hipotezę pagrįsti yra sunku, kadangi svarbiausiu jos ramsčiu einantis žodžio lie. žem. *pos-nagà* segmentas *pos-* vargu ar yra baltiškas (jo kilmė neaiški Skardžiui ŽD 404), plg. Fraenkeliu spėjimą: lie. *posnagà* (*posnāgas*) gali būti „eine halbe Entlehnung von poln. *paznogieć*...“ (Fraenkel 641 s. v. *posnagà*). Hipotezę, kad *poskails* (MBS₆) esąs pr.

(sūd.) **pats *kails* „pats sveik(a)s!“ (Bezenberger BB II 138 tt., Pokorny I 520, Toporov PJ III 138 tt.), man rodos, dar sunkiau pagrįsti.

Taigi iš MBS₄ bei MBS₆ nesunku rekonstruoti adj. pr. (nom. sg. masc.) **kails* „sveikas“ (jį matyt atspindi ir *kailles*, *kayles* ir pan.), kuris (XVI a.) kildinamas iš senesnio adj. (nom. sg. masc.) pr. dial. **kailus* „sveikas“ (*u*-kamienio, žr. s. v. *kailūstiskun*) arba iš matyt greta jo egzistavusio pr. dial. **kailas* „t. p.“ (*o*-kamienio); kaip rodo pr. kat-mų duomenys, XVI a. pr. dialektuose ne tik *o*-kamienė nom. sg. masc. lytis (plg. pvz. *deius*, žr.), bet ir *u*-kamienė nom. sg. masc. lytis (plg. pvz. *soūns* žr.) nebeturėjo kamiengalių (*-a* resp. *-u*-). Tas pats adj. nom. sg. masc. (voc. sg. masc. reikšme) pr. (**kailas* >) **kails* „sveikas“ arba pr. **kailus* „t. p.“ (matyt su dar išlaikytu kamiengalju **-u*-) slypi ir BPT autoriaus (XIV a.) perdirtbame *kayle* „t. p.“ (plg. Mažiulis Baltistica XI 127).

Adj. pr. **kaila-* „sveikas“ (*o*-kamienis) resp. **kailu-* „t. p.“ (*u*-kamienis) suponuoja adj. balt. **kaila-/kailu-* „sveikas, ištisas, visas, nepaliestas (неповрежденный)“, kurio veldinys galėtų būti ir la. *kails* „nuogas“, jį kildinant iš adj. ryt. balt. **kaila-/kailu-* „nuogas“ = „toks (tokia), kas be drabužių (toks, koks gimęs)“ < „toks (tokia), kam nieko nepridėta“ < „toks (tokia), kam nieko neatimta resp. nieko nepridėta“ < „natūralus, nepaliestas“ < adj. balt. **kaila-/kailu-* „sveikas, ištisas, visas, nepaliestas“ (tam adj. la. *kails* kitokią etimologiją atsargiai spėja ME II 133, plg. Pokorny I 610). Iš tokio adj. ryt. balt. **kaila-/kailu-* „nuogas“ (< balt. *** „sveikas, ištisas, visas, nepaliestas“) — iš jo neutr. lyties ryt. balt. **kaila/kailu* „t. p.“ (nom.-acc. sg.) → subst. ryt. balt. **kaila/kailu* „nuogumas, nuoginimas“ (čia dėl adj. → subst. plg. pvz. s.v.v. *arrien*, *garian*) matyt atsirado fleksijos vedinys adj. ryt. balt. dial. **kailja-* „nuogumui, nuoginimui priklausantis“ → subst. ryt. balt. dial. **kailja-* „tai, kas priklauso nuoginimui resp. daro nuogumą (nulu-pant gyvuliui kailį)“ > lie. *kāilis* „Tierhaut, Fell“ (plg. pvz. lie. subst. *kārias* < adj. **karja-* — vedinį iš subst. **kara-*, žr. Skardžius ŽD 62). Dėl tokios subst. lie. *kāilis* etimologijos

(žr. dar s. v. *nognan*) plg. Endzelins FBR XIV 20, Fraenkel 202.

Adj. balt. **kaila-/kailu-* „sveikas, ištisas, visas, nepaliestas“ = sl. **kaila-/kailu-* „t. p.“ (> s. sl. *čělъ* „ištisas, visas, nepaliestas, sveikas“ ir kt.) = germ. **haila-* „t. p.“ (> go. *hails* „sveikas“, s.v.a. *heil* „sveikas, ištisas, visas“ ir kt.) suponuoja, man rodos, adjektyvą ide. **koilo-/koilu-* „sveikas, nepaliestas“ (plg. ESSJ III 180), kurio veldiniai matyt slypi dar keltų žodžiuose (s. bret. *coil-ou* „auspiciais“ ir kt.) ir gal gr. κοῖλον τὸ καλόν (Hes.), plg. Pokorny I 520, Toporov PJ III 141 t. Šis adj. ide. **koilo-/koilu-* „sveikas, nepaliestas“ galėtų būti iš adj. „judrus“ [plg. adj. ide. dial. (germ.) **syento-/sunto-* „judrus, sveikas“, žr. Kluge 253, Pokorny I 1048] — sufikso **-lo-/lu-* vedinys (su šaknies vokalizmo apofonija) iš verb. ide. **kēi-* „judinti, judėti“ (dėl jo plg. Pokorny I 538 t. s. v. *kēi-*), plg. pvz. lie. (adj.) *dāglas* „schwarzgescheckt (von Schweinen)“ (← verb. *dēg-ti*), kuris atspindi labai seną sufikso *-la* (< ide. **-lo-*) darybos (iš verb.) modelį. Reikia pridurti, kad vietoj minėto adj. ide. **koilo-/koilu-* iki šiol įprasta atstatyti adj. ide. **kailo-/kailu-* bei jo kilmę sieti su ide. **kai-* „vien(iš)as“ (sic pvz. Pokorny I 520, Toporov l. c. ir liter.).

kailūstiskun „gesuntheit (Gesundheit) — sveikatingumą, sveikatą“ III 53₁₆ [37₁₆] subst. (nomen abstractum) acc. sg. fem. (= *sweikata* VE 21₁₃ nom. sg.) vietoj (acc. sg.) **kailūstiskan* „t. p.“ (plg. *labbiskan*, žr. *labbisku*) dėl nom. sg. (fem.) **kailūstisku* „sveikatingumas, sveikata“ (plg. *labbisku*, žr.) < **kailūstiskū* „t. p.“ (su nekirčiuotu **-ū*) < **kailūstiskā* „t. p.“ (= **-ǝ*) — iš adj. fem. **kailūstiskā* „sveikatinga, sveikā“ (nom. sg.), egzistavusio greta adj. masc./neutr. **kailūstiska-* „sveikatingas, sveikas“.

Adj. pr. **kailūstiska-* „sveikatingas, sveikas“ yra sufikso *-isk-* vedinys iš adj. pr. **kailūsta-* „sveikatingas, sveikas“, o šis — sufikso **-sta-* vedinys iš *ū*-kamienio subst. vak. balt. **kailū-* „sveikata, sveikumas, (pa)sveikimas“ (fem.) = sl. **kailū-* „t. p.“ (fem.) > s. sl. *čělъ* „išgijimas, pasveikimas“ (nom. sg. fem.), rus.-bažn. sl. *čělъ* „išgijimas“ (nom. sg. fem.). Nomen abstract.

(sg. tantum) vak. balt.-sl. **kailū-* „sveikata, sveikumas, (pa)sveikimas“ galėtų būti tam tikras deadjektyvas, atsiradęs substantyviant (*ū*-kamieniu substantyvų paverčiant) *u*-kamiene lytį adj. balt.-sl. *kailū (nom.-acc. pl. neutr. — plurale collectivum) pagal santykį — *ā*-kamenė (*o*-kamenė) adj./subst. balt.-sl. **-ā* (nom.-acc. pl. neutr. — plurale collectivum) : *ā*-kamenė adj./subst. balt.-sl. **-ā* (nom. sg. fem., ypač nomina abstracta resp. collectiva) = *u*-kamenė adj./subst. balt.-sl. **-ū* (nom.-acc. pl. neutr. — plurale collectivum) : *x*, kur *x* = *ū*-kamenė subst. balt.-sl. **-ū* → **-ū* + *s* > *-ūs* (nom. sg. fem., nomina abstracta) = subst. vak. balt.-sl. **kail-ū-* „sveikata, sveikumas, (pa)sveikimas“. Taigi šis gana senas subst. vak. balt.-sl. **kailū-* savo kilme susijęs (per tam tikrą substantyvaciją) su *u*-kamienu adj. balt.-sl. **kailu-* „sveikas, išsisas, visas, nepalistas“ (plg. Toporov PJ III 142 t. ir liter.), greta kurio bus egzistavęs ir *o*-kamenis adj. balt.-sl. **kaila-* „t. p.“, žr. *kails*. Iš **-ū-* (*ū*-kamenio subst.) + sufikso **-sta-* (adj.) atsiradęs sufiksas adj. balt. **-ūsta-* (žr. anksčiau) jau ir dėl to, kad pvz. greta minėto adj. balt.-sl.) **kailu-* (*u*-kamenis) egzistavo adj. balt. (-sl.) **kaila-* (*o*-kamenis) vėliau buvo imtas darybiškai sieti ne vien su *u*-kamenio, bet ir kitų kamienu adjektyvais (per substantyvaciją) resp. substantyvais. Šitaip bus atsiradę adj. lie. *mieg-ūstas* „schlāfrig“ (← subst. lie. *miēgas* „Schlaf“), *lig-ūstas* „krānklich“ (← subst. lie. *ligā* „Krankheit“) ir kt.; adj. lie. *vēl-ūstas* „vėlyvas“ yra sufikso *-ūsta-* vedinys greičiausiai ne iš adj. (*u*-kamenio) *vēlus* (sic Toporov PJ III 142), o iš subst. (*o*-kamenio) lie. *vēlā „vėlumas“ (nom.-acc. sg. neutr.) ← adj. (*o*-kamenio) neutr. *vēlā „vėlus“ (nom.-acc. sg.) ← adj. (*o*-kamenio) **vēla-* „t. p.“ > *vēlas* „t. p.“ (adj. lie. *vēlus* „t. p.“ vietoj adj. lie. *vēlas* „t. p.“ atsirado neseniai, žr. Skardžius ŽD 21, 34). Žr. dar *ragusto*.

kāimaluke „heimsucht (sucht heim) — atlañko“ III 37₁₅ [29₅] praes. 3 sg. (= *atlañkasis* „atsilankąs“ VE 13₁₉) = pr. *kāimalukē — keturskiemenė lytis (praes. 3 sg.) su kirčiuotais **-āi-* ir **-ē* resp. nekirčiuotais **-a-* (< **-a-*) ir **-u-* (< **-ū-*, plg. Endzelīns SV 187). Šio pr. *kāimaluke* sandą *kāima-* taisyti į *kāimā = *kāiman „kaiman, į kaimą“ (ill. sg.) arba į *kāimai „kaime“ (Endze-

lins l. c.) nėra jokių reikalo: sandas *kāima-* yra greičiausiai kamienas pr. **kāima-*, žr. toliau (plg. Trautmann AS 350, Toporov PJ III 148 ir liter.). Be to, Endzelyno suponuojamą pr. *kāiman (Endzelīns l. c.) reikia laikyti ne ill. sg. (sic Endzelīns l. c.), o acc. sg. lytimi: nėra pagrindo manyti, kad prūsams būtų buvęs ilatyvas (postpozicinis).

Turime pr. (XVI a.) verb. (inf.) *kāimalukī-tvei „atlankyti“ < „kaimą (gyvenvietę) resp. kaime (gyvenvietėje) ieškoti“, kuris — kalkė iš vok. *heimsuchen* „atlankyti“ < „namie (gyvenvietėje) resp. namų (gyvenvietės) ieškoti“ (plg. Paul DW 284), plg. vok. (III 36₁₃) *heimsucht* = s. la. (EC 33₂) *mayas pemekle* „namie (pa)ieško“ > „atlañko“. Taigi šio vok. verb. *heimsuchen*, jį verčiant į pr. *kāimalukītvei, sandas (vok.) *heim* dėl fonetinio (ir ne vien fonetinio) panašumo buvo susietas su kamienu pr. **kāima-* „kaimas (gyvenvietė)“ (žr. *caymis*), o vok. *suchen* „ieškoti“ paprasčiausiai išverstas į pr. *lukītvei „t. p.“ (< *lūk-ētvei „t. p.“, žr. s. v. *laukīt*).

Kalkė sudurtinis pr. verb. *kāimalukītvei „atlankyti“ < „kaimą resp. kaime ieškoti“ vietoj samplaikinės kalkės pr. *kāimai *lukītvei „kaime ieškoti“ > „atlankyti“ resp. pr. *kāiman *lukītvei „kaimą ieškoti“ > „atlankyti“ bus atsiradęs dėl vok. *heimsuchen* — sudurtinio (prefiksinio) verbūm. Be to, ir pvz. nomen actionis pr. **kāimaluk-* (resp. *kāimalukisna) „atlankymas“ < „kaimo (kaime) ieškojimas“, kuris dėsningas (nors ir kalkė) sudurtinis subst. [plg. pvz. lie. *mēšlavežis* „mėšlo (iš)vežimas“], verstas iš nomen actionis vok. *Heimsuchen* (*Heimsuchung*) „atlankymas“ < „namie resp. namų ieškojimas“, asocijuojamo su jo pamatiniu žodžiu vok. verb. *heimsuchen*, bus padėjęs sudurtiniam pr. verb. *kāimalukītvei atsirasti — maždaug taip, kaip kad vietoj samplaikos pvz. lie. *mēšlā vēžti* dėl sudurtinio lie. subst. *mēšlavežis* „mėšlo (iš)vežimas“ būtų atsiradęs sudurtinis lie. verb. *mēšlavežti „mėšlā vežti“ (neegzistuojantis).

cayme, žr. *caymis*.

kaiminan „nachbar (Nachbar) — kaimyną“ III 69₁₅ [45₂₅] subst. acc. sg. masc. (= *susiedui* „kaimynui“ VE 28₂₄); acc. pl. (masc.)

kaiminans „nachbaren (Nachbaren) — kaimynus“ III 53¹⁷⁻¹⁸ [37¹⁷] (= *susiedai* „kaimynai“ VE 21₁₄).

Subst. (nom. sg. masc.) pr. **kaimins* „kaimynas“ (dėl jo semantikos žr. dar Toporov PJ III 150 ir liter.) < **kaiminas* „t. p.“ kartu su subst. lie. *kaimynas* „t. p.“ (dėl kitokių jo reikšmių žr. Lingis Donum Balt. 297 tt. ir liter., Toporov PJ III 150 t. ir liter.) bei subst. lie. *kaimyna* „kaimynija; kaimynė“ (LKŽ V 55) suponuoja veikiausiai adj. balt. **kaimina-* (*-ā-) „gyvenvietei, kaimui priklausantis“ (plg. Skardžius ŽD 269); iš šio adj. bus išriedėjęs ir subst. la. *kaimiņš* (*kaiminis*) „to paties kaimo gyventojas, kaimynas“ (ME II 133): čia sufiksas *-iņa-* gali būti vietoj šenesnio **-ina-*, plg. la. *ciem-iņš* „svečias; artimas kaimynas“ ir la. dial. *ciem-īc* „t. p.“ (= *-īns*, žc. Endzelīns LVG 319).

Adj. balt. **kaim-ina-* „gyvenvietei, kaimui priklausantis“ yra turbūt iš **kaimi-na-* — sufikso **-na-* vedinys iš subst. balt. (dial.) **kaimī* „gyvenvietė, kaimas“ < subst. ide. dial. **ko/eimī* „gulėjimas, apsistojimas“ (žr. s.v. *caymis*) > subst. balt.-sl. (dial.) **ša/eimī* [„gyvenvietė, buveinė; šeim(yn)a“ >] „šeim(yn)a“, kuris, išplėstas sufikso **-na-* (adj.), davė adj. balt.-sl. **ša/eimī-na-* > **ša/eim-ina-* „šeim(yn)ai priklausantis“, žr. s. v.v. *caymis*, *seimīns*.

caymis „dorf (Dorf) — kaimas“ E 797 nom. sg. yra matyt pr. **kaimis* (masc.) < **kaimas* (žr. dar *kāimaluke*) = lie. *kāimas* „t. p.“ (LKA I, Žemėl. Nr. 9). Parašymas (E 797) *caymis* (ne **coymis* ar **comis!*) gali atspindėti pr. (akūtinį **-āi-* =) **kāimis* < **kāimas* (= lie. *kāimas*) greta pr. dial. (cirkumfleksinio **-ai-* = **kaīmas* (žr. *kāimaluke*) = lie. dial. *kaīmas* (LKŽ V 54); dėl pr. **kaīmas* plg. dar lie. *kaīm-enė* „būrys gyvulių, banda“, kuris darybiškai suponuoja matyt antrosios kirčiuotės lytį lie. **kaīmas* „kaimas“. Bus buvusi ir lytis pr. dial. **kāimā* (ar ir **kaīmā*) „kaimas“ (= lie. *kāima* „t. p.“, žr. LKA I, Žemėl. Nr. 9), kurią arba (gal iš jos perdirbtą) pr. dial. **kāimē* „t. p.“ (= lie. dial. *kāimē* „t. p.“ žr. LKA I, Žemėl. Nr. 9) atspindi *kayme* „dorff (Dorf) — t. p.“ GrG 5 *cayme* „t. p.“ GrA 3, „pagus — t. p.“ GrF 9. Išliko daugybė vietovardžių, kuriuose slypi pr. **kaim-*

„kaimas“: *Kayme* (1261 m.), *Caymenape* (up., 1331 m.), *Auc-tekaymen* (1354 m.), *Pupkaym* (1374 m.), *Pillekaym* (1411 m.), *Wargunkaym* (1419 m.), *Wilkaskaymen* (1419 m.), *Caymelawken* (1427 m.) ir kt. ir t. t. (žr. Toporov PJ III 143 tt.).

Turime subst. balt. **kaima-* „gyvenvietė; šeim(yn)a (jos bendrija)“ (dėl reikšmių žr. toliau) bei subst. balt. **kaimā-* „t. p.“, egzistavusių greta panašios reikšmės giminaičių subst. balt. **keima-* „t. p.“ bei subst. balt. **keimā-* „t. p.“ → lie. *kiēmas* „sodyba, ūkis; atšlaimas; kaimas; viešnagė“ (LKŽ V 749 t., LKA I, Žemėl. Nr. 9) resp. *kiemā* „sodyba, ūkis; kaimas“ (LKŽ V 749) ir la. *ciems* „sodyba, ūkis; kaimas; ir kt.“ (ME I 394) resp. *ciema* „t. p.“ (l. c.). Čia gal pridera ir subst. lie. dial. *keīmaras* „suaugę į krūvą du vaisiai (pvz. riešutai, obuoliai)“ (→ *keimarys* „t. p.“ resp. *keimerys* ir pan. LKŽ V 489—490), plg. Čekmonas Balto-sl. issl. 122, Toporov PJ III 152; manyčiau, kad šis (subst.) lie. dial. *keīmaras* (resp. *keimer-*) yra iš adj. lie. **keimara-* (**keimera-*) „priklausantis (tai pačiai) šeim(yn)ai (šeimoms bendrijai)“, o šis — sufikso *-ar-* (*-er-*) vedinys iš subst. lie. **keima-* „...šeim(yn)a (jos bendrija)“ (dėl darybos plg. Būgā II 599) < subst. balt. **keima-* „gyvenvietė; šeim(yn)a (jos bendrija)“ = subst. balt. **ka/eima-* „t. p.“ (dėl jo reikšmių plg. Lingis Donum Balt. 297, Toporov PJ III 152 t. ir liter.).

Tie subst. balt. **ka/eima-* „gyvenvietė; šeim(yn)a (jos bendrija)“ bei subst. balt. **ka/eima-* „t. p.“ atsirado matyt iš adj. balt. **ka/eima-* (*-ā-) „priklausantis gyvenvietei resp. šeim(yn)ai (jos bendrijai)“ < adj. ide. dial. **ko/eimo-* (*-ā-) „priklausantis gulėjimui (apsistojimui) resp. šeim(yn)ai (jos bendrijai)“ (čia dėl subst. ← adj. plg. pvz. s. v. *garian*), iš kurio — adj. kelt. **koimo-* > s. air. *cóim* „mielas, brangus“ ir kt. (plg. Toporov PJ III 153), subst. germ. **haima-* > ags. *hám* „namai; kaimas“ ir kt. (Pokorny I 540, Stang LS 28). Baltizmas suom. *kaima* „bendravardis“ bei est. *kaim* „giminaitis, vyro brolis“ yra turbūt iš minėto adj. balt. **ka/eima-* (*-ā-) „...priklausantis šeim(yn)ai (jos bendrijai)“. Iš to paties adj. ide. dial. **ko/eima-* (*-ā-) „...priklausantis šeim(yn)ai (jos bendrijai)“ → adj. balt.

dial. **ša/eima-* (*-ā-) „t. p.“ (su ide. **k-* asibiliuotu į balt. **š-*) bus išriedėjęs ir subst. balt. dial. *šeimā „šeim(yn)a (jos bendrija)“ (iš čia yra suom. *heimo* „giminė, giminės“ ir kt.) > lie. *šeimā* „Familie“.

Adj. ide. dial. **ko/eimo-* (*-ā-) „priklausantis gulėjimui (apsistojimui) resp. šeim(yn)ai (jos bendrijai)“ laikytinas fleksiniu vediniu iš *K*-kamienio subst. (neutr.) abstract. (vadinasi, ir sg. tantum) ide. **ko/eim* (ir ide. dial. *kōim → *kōm) „gulėjimas; apsistojimas“ (nom.-acc. sg. neutr.) resp. (kitų jo linksnių formų) ide. **ko/eim-* „t. p.“, atsiradusio matyt vietoj senesnio *K*-kamienio subst. ide. *koi (→ ide. dial. *kōi, plg. Mažiulis BS 71–73) „t. p.“ (nom.-acc. sg. neutr.) resp. (su netiesioginiams linksniams pridėtu formantu *-*m-*) ide. **ko/eim-* „t. p.“ (plg. Karaliūnas BKB 183), kuris — vedinys iš verb. ide. **kei-* „gulėti“ (> gr. *κεῖ-ται* „jis guli“, het. *kitt-ari* „t. p.“ ir kt.), plg. Pokorny I 539 t., Toporov PJ III 152 tt. (kitaip — pvz. Būga II 254, ME I 394 s. v. *ciems*).

To *K*-kamienio ide. substantivo lytis dat.-,loc.“ (sg.) **ko/eim-i* „gulėjimas; apsistojimas“ (= grynas kamienas + *-*i*, žr. Mažiulis BS 121 ir kitur passim) atskiruose dialektuose nesunkiai (žr. toliau) galėjo būti perdirbta — be adjektyvizacijos (dėl jos žr. anksčiau ir plg. tai, kas s. v. *garian* pasakyta apie s. ind. *giriḥ* *i*-kamienio kilmę) — į *i*₂-kamienį (dėl ide. *i*₂-kamienio žr. Mažiulis BS 262 tt.) subst. ide. (dial.) **ko/eimi* „t. p.“ (nom.-acc. sg. neutr. — subst. abstract.) su jo lytimi (fleksija *-*i*+*H* > *-*iH* > *-*ī*) **ko/eimī* „t. p.“ (kolektyvinės reikšmės forma neutr., plg. Meillet Introd.⁸ 291 t.), davusia *ī-(iā)* kamienį subst. abstract. ide. dial. **ko/eimī* „t. p.“ (nom. sg. fem.). Tą perdirbimą (į *i*₂-kamienį subst. ide. dial. **ko/eimi*) lengvino *K*-kamienio subst. fleksinio formanto ide. (dat.-,loc.“ sg.) *-*i* (: *-*ei*, žr. Mažiulis BS 146 t., 248 tt.) sutapimas su *i*₂-kamine fleksija ide. *-*i*, kuri buvo ne tik formos dat.-,loc.“ (sg.), bet ir formos nom.-acc. (sg., neutr.) markeris (apie visa tai žr. Mažiulis BS 146 t., 288 tt.). Turbūt iš to (*u*₂-kamienio) subst. ide. dial. **ko/eimi* „gulėjimas, apsistojimas“ (nom.-acc. sg. neutr.) atsirado — perdirbant neutr. į fem. — subst. germ. dial. **haimi-* > go.

haimis „kaimas“ (*i*-kamienio nom. sg. fem.), plg. pvz. s. ind. *giriḥ* „kalva, kalnas“ fleksijos *-iḥ* kilmę (žr. s. v. *garian*). O minėtas subst. [*ī-(iā)*]kamienis] ide. dial. **ko/eimī* „gulėjimas, apsistojimas“ (nom. sg. fem.) bus išvirtęs į subst. balt. dial. *kaimī „gyvenvietė, kaimas“ (= *kaimī+*-*na*-> adj. balt. **kaimīna-*, žr. *kaimīnan*), taip pat į subst. [*ī-(iā)*]kamienis] balt.-sl. dial. **ša/eimī* (* „gulėjimas; apsistojimas“ >) „gyvenvietė, buveinė; šeim(yn)a (jos bendrija)“ > „šeim(yn)a“ (= **ša/eimī*+*-*na*-> adj. balt.-sl. **ša/eimīna-*, žr. *seimīns*) → **ša/eim(i)iā* „šeim(yn)a“ [(*i*)*iā*-kamienio] > la. *sāime* „t. p.“ (su *-e* < *-*ē* < *-*(i)īā*, žr. Kuryłowicz ABSI III 83 tt.), s. rus. *сѣмья* (*сѣмля*) „челядь, домочадцы, семья; муж, жена“ [galbūt iš panašaus sl. nomen collectivum, suvokto kaip pl. lytis, atsirado rus.-bažn. sl. *сѣмь* „persona“ (sg.)] ir kt.

Greta subst. ide. **ko/eim-* „gulėjimas, apsistojimas“ matyt egzistavo ir subst. ide. dial. (**kōim-* >) **kōm-* „t. p.“ (žr. anksčiau), iš kurio a) adjektyvizacijos keliu bus atsiradęs gr. (adj. → subst.) *kōmā > subst. *κώμη* „kaimas“ (plg. tai, kas pasakyta dėl subst. balt. dial. *kaimā „gyvenvietė“ kilmės) ir b) be adjektyvizacijos, t. y. iš subst. ide. dial. **kōm-* „gulėjimas; apsistojimas“ lyties dat.-,loc.“ (sg.) *kōmi „t. p.“ → *ī-(iā)*kamienio subst. balt. dial. *kōmī „gyvenvietė“ (plg. minėta subst. balt. *kaimī) → (*i*)*iā*-kamienio (subst.) **kōm(i)iā* bus išriedėjęs subst. lie. dial. *kuomijā* „buvėinė, vieta (apie vilkus)“ (LKŽ VI 913), plg. Karaliūnas I c.

Į minėtą *K*-kamienį subst. (neutr.) ide. *koi/**ko/eim-* „gulėjimas; apsistojimas“ (su netiesioginiams linksniams pridėtu formantu *-*m-*) → **ko/eim*/**ko/eim-* „t. p.“ (žr. anksčiau) tolimesne savo evoliucija (indoeuropiečių dialektuose) buvo panašus to paties verb. ide. **kei-* „gulėti“ vedinys *K*-kamienis subst. (neutr.) ide. *koi/**ko/eiṷ-* „gulėjimas; apsistojimas“ (su netiesioginiams linksniams pridėtu formantu *-*u-*) → **ko/eiṷ*/**koeiṷ-* „t. p.“: iš jo išriedėjo pvz. adj. ide. dial. **ko/eiṷo-* (*-ā-) „priklausantis gulėjimui (apsistojimui) resp. šeim(yn)ai (jos bendrijai)“ > adj. s. ind. *śeva-* „draugiškas, mielas“, (adj. →) subst. germ. dial. *heivā (> s. v. a. *hīwa* „Gattin“ ir pan.) = (adj. →) subst. balt.

dial. *šėivā (> la. *siēva* „žmona, moteris“) ir kt. (Pokorny l. c.).

Dėl pr. *caymis*, lie. *kāimas* ir kt. etimologijos plg. Stang LS 28, Toporov PJ III 151—154 ir liter.

caymoys „achsel (Achsel) — peties sąnarys“ E 105 nom. sg. masc.

Čia slypi pr. *kamōis, t. y. *kamāis (dėl *caymoys* segmento -oy- fonetinės vertės plg. s. v. *ennoys*), okazionaliai perdirtas (E originalo ar nuorašo autoriaus) į *kaimāis (= *caymoys* E), t. y. į lytį su neorganišku *-i- (prieš *-m-): pr. *kamāis pirmojo skiemens (nekirčiuoto) balsis *-a-, veikiamas antrojo skiemens (kirčiuoto) diftongo *-āi- (anticipacija!), okazionaliai gavo *-i- resp. buvo išverstas į diftongą *-ai- (su neorganišku *-i-!). Plg. Trautmann AS 350 (atstato: *kamaisis) ir liter., Endzelins SV 187 (implicite atstato: *kamais-s), Stang Vergl. Gr. 25 (*caymoys* = *camoys), Toporov PJ III 155 tt. (atstato: *kamais-s, *kamois). Reikia pasakyti, kad šio pr. žodžio morfologija bei daryba ir pati etimologija iki šiol yra labai neaiški (žr. Toporov l. c. ir liter.).

Pr. *caymoys* „peties sąnarys“ (nom. sg. masc.) = *kamāis „t. p.“ yra greičiausiai o-kamienis (nom. sg. masc.) — iš *kamāis „t. p.“ (su cirkumfleksiniu *-āi-) < *kamāisas „t. p.“ (kitaip — pvz. Trautmann l. c.). Man rodos, kad subst. pr. *kamāisas „peties sąnarys“ yra iš *„gniužulo (gumulo ir pan.) ypatybės turėtojas“ [peties sąnarys (peties ir rankos sandūra) savo pasipūtimu primena tam tikrą gniužulą] ← adj. vak. balt. **kamaisa-/kameisa-* „gniužulo ypatybę turintis“ = „gniužulinis, gniužuliškas (gumuliškas)“ (plg. pvz. lie. adj. *auksinas* „auksinis“ → subst. *auksinas* „auksinis pinigas“) — sufikso *-aisa/-eisa- vedinys iš subst. balt. **kama-* „gniužulas (gumulas ir pan.)“ (dėl jo žr. s. v. *kamoto*).

Iš adj. vak. balt. (kurš.) **kameisa-* „gniužulinis“ → adj. **kameisja-* „t. p.“ (plg. lie. adj. *auksinas* „auksinis“ → adj. *auksinis* „t. p.“) bus atsiradęs subst. kurš. **kameisja-* „gniužulo ypatybės turėtojas“ (plg. lie. adj. *auksinis* → subst. *auksinis* „auksinis pinigas“) > „peties sąnarys“ > la. dial. *kamiesis* (*kamiēsis*) „petys“ (Būga III 208, ME II 151). Minėtas adj.

sufiksas vak. balt. *-ais-/*eis- [= *-aisa-/*eisa- resp. (*-aisa-/*eisa- →) *-aisja-/*eisja-] genetiškai sietinas su adj. resp. (adj. →) subst. sufiksu lie. -aiš-/-eiš- (pvz. *rag-aiš-is*, *nam-eiš-is* „kuris visada esti namie“ ir kt., žr. Skardžius ŽD 318), turinčiu -š- iš pirmykščio *-s- (po -i-, žr. Karaliūnas Baltistica I 113 tt.).

-**kāisnan**, žr. *prakāisnan*.

-**kaititai**, žr. *enkaititai*.

kaywe „kobele (Stute) — kumelė“ E 433 nom. sg. fem. = pr. *kaivē su diftongu pr. *-ai- (po pr. *k-), matyt kirčiuotu ir galbūt akūtinu (parašytas -ay-, o ne *-oy-!). Spėjimas, kad šis *kaywe* esąs klaida vietoj *kieywe ar *keywe bei atspindis pr. *kēvē (Sabaliauskas LKK X 158) arba pr. *keivē < *kēvē (Toporov PJ III 160—161), yra nepagrįstas grafologiškai — yra grindžiamas ad hoc: atvejų, kuriais žodžio vidurio pozicijos šakninis diftongas pr. *-ei- (po sprogstamųjų priebalsių) būtų parašytas -ai-, E žodynyje nerandame. Atsargus Endzelyno taisyms pr. *kaywe* į *kanwe (Endzelins SV 187) yra dar labiau nepagrįstas (žr. ir Sabaliauskas l. c., Toporov l. c.).

Ši pr. *kaywe* „kumelė“, jame įžiūrint diftongą pr. *-ai-, buvo mėginta sieti su lie. dial. *kievė* „prasta kumelė“ (Bezenberger BB XXIII 318, XXVII 168, Trautmann AS 351), bet pastarasis yra matyt ne iš lie. *keivė, o iš lie. *kēvē* (žr. Būga III 820, Endzelins SV 187, Sabaliauskas LKK X 157, Toporov PJ III 159): lie. *kēvē* „prasta kumelė, kuinas; prastas liesas gyvulus“ (LKŽ V 672), plg. *kēv-inas* „prastas arklis, kuinas“ (LKŽ V 677), *kēvis* „t. p.“ (l. c.); lie. dial. (Klp) *keivis* „t. p.“ (LKŽ V 496) yra greičiausiai vietoj (senesnio) lie. *kēvis* „t. p.“ (žr. Sabaliauskas l. c., Toporov l. c.). Iš lie. *kēvē* „prasta kumelė“ (t. y. greičiausiai ne iš lyv. *kēv* „t. p.“) bus atsiradęs la. *kēve* (*kēve*) „t. p.“, žr. ME II 377, Fraenkel 248, Sabaliauskas LKK X 157 t. (ir liter.), Toporov PJ III 160 t.; turbūt šio la. žodžio perdirbiniu laikytinas la. (dial.) *kāiwe* „arklys“ resp. *kāi-vele* (su niekinamu atspalviu) „arklys, ypač kumelė“ (EH I 575): čia gali būti diftongu -ai- pakeistas (substitucija) balsis

-ē- (priešakinės eilės balsis po *k* latviams neįprastas!), žr. Sabaliauskas I. c., Toporov I. c.

Taigi turime lie. *kėvė* „prasta kumelė, kuinas“ (ir jo skolinį la. kalboje, žr. anksčiau), kuris tik šaknies vokalizmu skiriasi nuo pr. *kaivē „kumelė“, iš tikrųjų reiškusio (ar bent jau kilusio iš) „prasta kumelė, kuinas“. Šie pr. ir lie. substantyvai „prasta kumelė, kuinas“ (fem.) yra greičiausiai iš *ta, kuri suvarginta, nuskurdinta < *nuskurdėlė, apkiatūtelė < „*ta*, kuri sulinkusi — sunykusi“ < *ta, kuri sulinkusi — pasidengusi (apsinešusi) nykimo požymiais“ [dėl reikšmių „linkti (lenkti)“, „nykti“, „dengti (dengti)“ sambūvio žr. toliau ir ypač s.v. *keuto*], plg. subst. lie. *lūpena* „prastas gyvulys, sudžiūvėlis“ < *nuskurdėlis, apkiatūtelis < *tas, kuris nusilupęs (nuluptas)“ (: *lūp-ti* „schinden“) arba panašios semantinės evoliucijos substantyvą vok. *Schindmähre* „kuinas, prasta kumelė“ (: *schinden* „lupti“) ir kt. Iš dalies panašią žodžiui lie. *kėvė* semantinę kilmę, siedami jį su lie. *apkiatūtelis* bei pr. *keuto* „oda“ ir kt., jau kėlė Fraenkel 248, Sabaliauskas I. c., Toporov I. c. Tik niekas nesigilino į lie. *kėvė*, taip pat pr. *kaywe* darybos istoriją, todėl nenuostabu, kad lie. *kėvė* ir ypač pr. *kaivē etimologija iki šiol yra labai miglota (žr. Toporov PJ III 159—161 ir liter.).

Subst. lie. *kėvė* „prasta kumelė, kuinas“ ir subst. pr. *kaivē „t. p.“ nesunkiai gali būti vediniai a) iš adj. (*o/ā*-kamienio fem.) lie. *kėvā „sulinkusi (sulenktā) — sunykusi“ resp. b) iš adj. (*o/ā*-kamienio fem.) pr. *kaivā „t. p.“ [plg. pvz. subst. (fem.) lie. *baužė* ← adj. (fem.) *baužā*, žr. s. v. *glumbe*]. Šie lie. resp. pr. žodžiai jų savitarpio santykiais daug kuo primena pvz. subst. (fem.) lie. *plėšā* „tai, kas nuplėšta, nuplyšę“ resp. subst. (fem.) lie. *plaišā* „tai, kas įplėšta, įplyšę“ (= subst. la. *plaisa* „t. p.“), atsiradusius matyt a) iš adj. (*o/ā*-kamienio fem.) lie. *plėšā „(nu)plėšta, (nu)plyšusi“ resp. b) iš adj. (*o/ā*-kamienio fem.) lie. *plaišā „(i)plėšta, (i)plyšusi“ (dėl tokių adj. → subst. plg. Skardžius ŽD 37), kurie yra vediniai a) iš verb. lie. *plėš-ti* „reißen“ (= la. *plēs-t* „t. p.“, plg. lie. *plėš-yti* ir pan.) resp. b) iš verb. lie. *plaiš-ėti* „Risse bekommen“ (*plaiš-yti* „zum Bersten bringen“, plg. *plėiš-ėti* „Risse bekommen“, la. *plais-āt* „t. p.“);

plg. lie. *plýš-ti* „bersten“ = la. *plīs-t* „t. p.“, kurie (aišku, su minėtais jų apofoniniais variantais verb. lie. *plėiš-*, *plaiš-* = la. *plais-*) iš lie. *plėš-ti* = la. *plēs-t* atsirado pagal santykį lie. *kėl-ti* (= la. *cel-t*) : *kil-ti* (= la. *cil-t*) = *krečiū/krėsti* (= la. *krēst*) : *kristi* (= la. *krist*) = lie. *plėš-ti* (= la. *plēs-t*) : *x*, kur *x* = lie. *plýš-ti* (= la. *plīs-t*), žr. Būga II 292, Fraenkel 619). Panašių dalykų — apofonijos *ē : *ī (vadinasi, ir *ē : *ī : *ei : *ai) atvejų (specialiai tyrinėtinių) bus buvę dialektuose ir slavų (plg. pvz. sl. *bredq „brendu“ ir dial. **br̃dq* „t. p.“), o dėl to — matyt ir vak. baltų, plg.: „wenn die Litauer—Letten und Slawen ein gemeinsames Wort haben, so konnte es auch im Alt-preußischen vorkommen“ Mažiulis ZfSI XXIX 167.

Atsižvelgiant į visa tai, kas pasakyta, galima suponuoti, kad: a) adj. (fem.) lie. *kėvā „sulinkusi (sulenktā) — sunykusi“ < **„sulinkusi — (nykimo požymiais) pasidengusi“* yra vedinys iš verb. lie. **kėv-* „dengti(s) lenkiančiai (linkstančiai)“ / „lenkti (linkti) dengiančiai“ [plg. adj. (fem.) lie. *plėšā darybą, žr. anksčiau] < verb. balt. (-sl.) **kėv-* „t. p.“ (dėl jo žr. s. v. *keuto*); b) adj. (fem.) pr. *kaivā „sulinkusi (sulenktā) — sunykusi“ < **„sulinkusi — (nykimo požymiais) pasidengusi“* darybos pamatas bus buvęs verb. pr. **kaiv-* „dengti(s) lenkiančiai (linkstančiai)“ / „lenkti (linkti) dengiančiai“ [plg. adj. (fem.) lie. *plaišā darybą, žr. anksčiau] < verb. balt.-sl. dial. **kaiv-/keiv-/kīv-* „t. p.“ (inovacinis!), iš senovinio verb. balt.-sl. **kėv-* „t. p.“ (žr. s. v. *keuto*) atsiradęs panašiai kaip minėtas verb. lie. *plaiš-* (= la. *plais-*) / *plėiš-/plýš-* iš verb. lie. *plėš-* (= la. *plēs-*), žr. anksčiau; tas verb. balt.-sl. dial. **kaiv-/keiv-/kīv-* slypi dariniuose lie. *kāiv-inti* „kamuoti, varginti“ (plg. lie. *plaiš-inti*, žr. anksčiau) = sl. dial. **cěv-* (*cěv-ėti > lenk. dial. *cev-ieć* „sunkiai sirgti, nykti, džiūti“ ir kt. ESSJ III 191), lie. *kiv-yna* „sudžiūvėlis, sumenkėlis“ [dėl verb. **kiv-* (: verb. **kėv-*) plg. verb. lie. *plýš-* (: verb. *plėš-*), žr. anksčiau] ir kt.

kackinaiš, žr. *kackint*.

kackint „greiffen (greifen) — pasiekti (iki tam tikros ribos nu- / atvykti, nu-/ateiti)“ III 99, [61₃₆] inf. frazėje (III 99₅₋₇) *Quoitē* ... *preistan Swintan busennien steise Salaūban kackint* „wollen

... zum heiligen Stand der Ehe greiffen — nori [jie] prie tos šventos padėties tos santuokos pasiekti (nu-/atvykti, nu-/ateiti)“ = (VE 48₄₋₅) *Wenczawonisten nor jeiti „į venčionovystę (santuokos padėtį) nori [jie] įeiti (nu-/ateiti)“*; inf. *kakint* „greiffen (greifen) — pasiekti (nu-/atvykti, nu-/ateiti)“ III 101₂ [63₁₂] frazėje (III 101₁₋₂) *prēistan swintan bausennien steise Salūban kakint* „zum heiligen Stand der Ehe ... greiffen — prie tos šventos padėties tos santuokos pasiekti (nu-/atvykti, nu-/ateiti)“ (žr. dar PKP 195, išn. 566); imperat. 2 sg. *kackinnais* „reiche — suteik“ III 117₂₇ [73₂₁] (= *dūk* „duok, suteik“ VE 58₉). Taigi turime verb. pr. **kakin-* = (inf.) **kakint-* resp. **kakintvei* „pasiekti (nu-/atvykti, nu-/ateiti); suteikti (duoti)“, kuriam įprasta priskirti netikslią reikšmę — pagrindinę dabartinio vok. *greifen* reikšmę „griebti, čiupti“; šiam pr. **kakintvei* suteikti reikšmę „достигать“ (Топоров П. III 162) arba „siekti“ (PKP II 193, 195, 225) irgi ne visai tikslu.

Verb. (pr.) **kakintvei* „pasiekti (nu-/atvykti, nu-/ateiti); suteikti (duoti)“ < „siekti; teikti (duoti)“ kildinu iš kauzatyvo pr. **kakintvei* „daryti, kad būtų į ką nors kišamà rankà/raňkos“ (> „siekti, pasiekti“) resp. „daryti, kad būtų kas nors kišama rankà/rankomis“ (> „teikti, duoti“), kuris — vedinys iš verb. (intrans. ir turbūt intens.) balt. **kak-* „kištis (būti kišamam)“ (atsiradusio matyt iš „perfektinės“ lyties **„kyšo, yra išsi-kišęs“*, plg. Stang Opusc. 74, Stang Vergl. Gr. 346 t.), egzistavusio greta verb. balt.-sl. **kek-* „kišti“ (žr. s. v. *batto*); dėl visa to plg. s. v. v. *embaddusisi, etbaudinons*. Dėl šio verb. balt.-sl. **kek-* resp. **kak-* jau buvo kalbėta (žr. s. v. *batto*). Čia (žr. toliau, taip pat ir anksčiau) pateikiu naujesnį to aiškinimo variantą. Iš verb. balt. **kak-* „kištis (būti kišamam)“ nebesunku kildinti verb. (intrans.) la. *kak-t* „zu Ende kommen“ (ME II 138) = lie. (*nu-, at-, iš-)* *kak-ti* „(nu-, at-, iš-)vykti (-eiti) iki tam tikros ribos“ [*< *„tam tikrą ribą (pa)siekti“*] resp. „ganėti, užtekti“ [*< *„tam tikrą (pakankamą) ribą (pa)siekti“*], plg. šio verb. lie.-la. **kak-* vedinius verb. (causat.) lie. *kāk-inti* (žr. LKŽ V 90 t.) bei verb. (causat.-iterat.) la. *kacināt* „išklus(inė)ti“ [*<*

*„daryti, kad būtų pasiekta (klusinėjant)“, plg. ME II 130 s. v. I *kacināt*] ir pan.

Iš verb. (trans.) balt.-sl. **kek-* (praet., praes., inf.) „kišti“ ir balt.-sl. dial. **kēk-* (praet.) ~ **kek-* (praes., inf.) „t. p.“ (dėl šios lyties **kēk* plg. pvz. balt.-sl. dial. **gēs-* s. v. *gasto*) atsirado verb. (iterat.-durat.) sl. (**kek-* →) **kek-āti* „kaišioti“ (> **ček-ati* „laukti“) greta sl. dial. (**kēk-* →) **kēk-āti* „kaišioti“ (> **čak-ati* „laukti“, plg. Stang Opusc. 75), plg. s. v. *batto*. Verb. lie. *kēkē* (praet.) ~ *kēkia* (praes.) ~ *kēkti* (inf.), pirmiausia, jo reikšmė „saugoti, globoti; slėpti“ (LKŽ V 503 s. v. *kēkti* 3) gali būti iš verb. **kēk-* (praet., inf.) ~ **kek-* (praes.) „apkišti (ką kuo), slėpti“ < balt.-sl. dial. **kēk-* (praet.) ~ **kek-* (praes., inf.) „kišti“; dėl reikšmės „slėpti“ ← „kišti“ plg. pvz. lie. *kišti* reikšmę „slėpti“ (LKŽ V 889 s. v. *kišti* 4). Tas pats verb. balt.-sl. **kek-* gali slypėti dariniuose lie. *kektà* „krūva, šūsnis; keké“ (LKŽ V 503; < **„tai, kas iškišta, išsikišę“*), *kēkē* „Traube“, *kēkulas* „gniutulas, gumulas“ ir kt.

Verb. balt.-sl. **kek-* (: **kak-*) „kišti“ suponuoja verb. ide. **kek-* (: **kok-*) „t. p.“, egzistavusį matyt greta varianto verb. (dial.) **keg-* (: **kog-*) „t. p.“ (žr. s. v. *batto*), plg. Pokorny'o atstatytą (tik su kitokia reikšme) žodį ide. **kek-/keg-* (Pokorny I 537 t. s. v. *keg-*).

kalabian „swert (Schwert) — kalavijas“ E 424 nom. sg. neutr. = **kalabijan*; *kalbian* „schwerdt (Schwert) — kalaviją“ III 89₂₅ [57₁₅] (= *kalawije* „kalaviją“ VE 38₂₁) acc. sg. (masc., žr. toliau) = **kalbijan*.

Lyties pr. (III 89₂₅) *kalbian* = **kalbijan*, kurios giminė ir balsio **-i-* (ilgasis!) kilmė iki šiol neišaiškinta, sufiksas **-ij-* (su ilguoju **-i-*!) yra greičiausiai vietoj senesnio **-ij-* (plg. Skardžius ŽD 83): čia sufikso **-ij-* balsis **-i-* į **-i-* bus išvirtęs dėl lyties pr. (III) nom. sg. masc. **kalb-īs* „kalavijas“ (su **-īs* < **-ijas*) balsio **-i-*. Kitaip sakant, pr. (III 89₂₅) *kalbian* = **kalbijan* (acc. sg.) savo balsiu **-i-* suponuoja, kad šis pr. (III) žodis buvo masc. — pr. (III) masc. (nom. sg.) **kalb-īs* < **kalab-īs* (< **-ijas*); pastarasis laikytinas morfologiniu perdirbiniu iš pr. neutr. (nom.-acc. sg.) **kalabijan* = pr. (E) **kalabijan*.

Pr. **kalabijan* „kalavijas“ (nom.-acc. sg. neutr.) < vak. balt. **kalabijan* „t. p.“ ← **kalabijā* „t. p.“ (nom.-acc. sg. neutr., dėl tokios fleksijos žr. Mažiulis BS 84 tt.) galėtų būti iš vak. balt. (subst.) **„tai, kuo keičtama (mušama—dūriama)“ = **„tai, kas priklauso kirtimo (mušimo—dūrimo) ypatybės turėjimui“ (neutr.) ← adj. (neutr.) vak. balt. **kalabija-* „priklausantis kirtimo ypatybės turėjimui“ (dėl adj. neutr. arba fem. → subst. neutr. resp. fem. žr. pvz. s.v. *garian*), o šis — vedinys [(i)jo-kamienis] iš subst. (fem.) vak. balt. **kalabā* „kirtimo ypatybės turėjimas (ar neutr. **kalabā* „t. p.“ nom.-acc. ag.); dėl darybos plg. pvz. lie. (subst.) *karys* „kas kariauja“ = „kas priklauso kariavimui, karui“ (masc.) < adj. **karja-* „priklausantis kariavimui, karui“ — vedinį [(i)jo-kamienį] iš subst. **kara-* „kariavimas, karas“ (žr. Skardžius ŽD 62).**

Tas subst. vak. balt. **kalabā* „kirtimo ypatybės turėjimas“ (fem. ar **kalabā* „t. p.“ neutr.) bus atsiradęs iš adj. balt. **kalaba-* (**kalabā-*) „turintis kirtimo ypatybę“, o šis yra turbūt iš subst. balt. **kala-* (o-kamienis) + **-ba-/*-bā-*: adjektyvinio sufikso balt. **-ba-/*-bā-* (< ide. **-bho-/*-bhā-*, žr. Mažiulis BS 213 t. ir liter.) vedinys iš subst. (neutr.) balt. **kala-* „kirtimo ypatybė“ (dėl jo žr. s. v. *kalopeilis*). Plg. pvz. subst. (fem.) sl. **žulabā* „piktumo, blogumo ypatybės turėjimas“ (> s. sl. *złoba* „t. p.“), kuris suponuoja matyt adj. sl. **žulaba-* (**žulabā-*) „turintis piktumo, blogumo ypatybę“ iš subst. (neutr.) sl. **žula-* (o-kamienis) + **-ba-/*-bā-*, t. y. sufikso **-ba-/*-bā-* vedinį iš subst. (neutr.) sl. **žula-* „piktumo, blogumo ypatybė“ (> subst. neutr. rus. *зло* „t. p.“ ir kt.) ← adj. neutr. sl. **žula-* „piktas, blogas“ (> adj. neutr. rus. *зло* „t. p.“ ir kt.).

Adj. balt. **kalaba-* (**kalabā-*) „turintis kirtimo ypatybę“ ryt. baltų dialektuose (tam tikruose) galėjo būti perdirbtas į adj. (ryt. balt. dial.) **kalava-* (**kalavā-*) „t. p.“, plg. adjektyvų sufiksą lie. *-yba-* (su *-ba-* < balt. **-ba-*!), vartojamą pakaitais su lie. *-yva-* (turinčiu *-va-* < balt. **-va-*!), pvz. *ankst-yba-s* „ankstyvas“ bei *ankst-yva-s* „t. p.“ ir kt. (Skardžius ŽD 90). Dėl šitokio adj. ryt. balt. dial. **kalava-* (**kalavā-*) „turintis kirtimo ypatybę“ galėjo subst. vak. balt. **kalabija-* „kalavijas“ [= **„tai,*

kas priklauso kirtimo (mušimo—dūrimo) ypatybės turėjimui“], būti perdirbtas į subst. ryt. balt. dial. **kalavija-* „t. p.“ > lie. *kalavijas* (*kalavijā*) „Schwert“ resp. („Schwert“ >) „prie balų, ežerų, upių augantis augalas panašiais į kalavijų lapais; ajeras (Acorus calamus L.)“ (LKŽ V 107 t.); kitaip sakant, manau, kad lie. *kalavijas* (*kalavijā*) yra skolinys (perdirbinys) iš vak. baltų. Iš lie. kalbos bus atsiradę (morfologiniai perdirbiniai) la. *kalavėji* „ajeras“, *kalve* „t. p.“ ir pan. (ME II 146), plg. Toporov PJ III 165.

Žodžių pr. (E) *kalabian* (*kalbian* III), lie. *kalavijas* ir pan. darybos (pagrindinės etimologijos problemos!) neanalizuoja ir todėl jų kilmę suvokia kitaip: Trautmann AS 351, Endzelīns SV 188 („Vārda forma neliekas baltiskā“), Fraenkel 207 (nors ir siejama su verb. balt. **kal-* „stechen“), Toporov PJ III 266 ir liter. (nors ir linkstama sieti su verb. balt. **kal-* „ковать“).

kalbian, žr. *kalabian*.

calene „schewne (Scheune) — klijimas-daržinė“ E 231 nom. sg. fem. = pr. **kalenē*. Šis pr. žodis yra verstas iš vok. (E 231) *schewne* „Scheune“, kuriam artimas sinonimas (ir etimologiškai giminiškas) vok. (E 235) *schewer* „Scheuer“, o pastarojo sinonimas — vok. (E 234) *bark*. Čia, man rodos, yra štai kas: a) vok. *schewne* — pr. *calene* (E 231) = „klijimas-daržinė“ (šiek tiek kitaip — Toporov PJ III 167, PKP II 23) = turbūt „plonesniais ar storesniais (gal ir skeltais) kuolais-kártimis apkaltų šonų pastatas (su stogu) javams bei pašarui laikyti“, b) vok. *schewer* — pr. *steerge* (E 235) = „pašiūrė, pastogė“ (kitaip — PKP II 23; žr. *steerge*), c) vok. *bark* — pr. *ilmis* (E 234) = „(tam tikra) stoginė“ (žr. *ilmis*).

Subst. pr. **kalenē* „klijimas-daržinė“ = „tam tikrais kuolais-kártimis apkaltų šonų pastatas (su stogu) javams bei pašarui laikyti“ gali būti iš adj. **„kuolinė (-kártinė)“ (fem.) — sufikso **-enē* (= balt.-sl. **-en-* : **-in-*) vedinys iš subst. pr. **kala-* „kuolas“ [plg. (gal ir neseną) lie. *kal-ėlis* „ašies kuolelis, užkolis“ LKŽ V 140] < subst. balt.-sl. dial. **kala-* „kuolas ir pan.“ < **„kas turi kirtimo (mušimo—dūrimo) ypatybę“ < **„kirtimo ypatybė“ (žr. s.v. kalopeilis) > sl. [**„kas turi kirtimo (mušimo—****

dūrimo) ypatybę >] *kol̃ „kuolas ir pan.“ (lenk. *kól* „t. p.“ ir kt.). Panašios, kaip pr. *kalenē, kilmės galėtų būti subst. lenk. *kolnia* „pašiūrė, daržinė“ < adj. vak. sl. (dial.) *kolbña (sufiksas balt.-sl. *-in- : *-en-) ← subst. sl. *kol̃ „kuolas“ ir pan. (šio subst. lenk. *kolnia* darybą kitaip suvokia — jį laiko deverbatyvu pvz. Toporov I. c.).

Vadinasi, keltiną hipotezę, kad pr. *kalenē — savas žodis, su lenk. *kolnia* ir kt. sudarantis tam tikrą vak. balt.-vak. sl. izoleksą (dėl jos kai kuo plg. Toporov PJ III 168). Manychiau, kad, remiantis būtent šitokia (ar panašia) hipoteze, į pr. *kalenē kilmės ir, pirmiausia, į jo morfonologinės struktūros klausimus (jie ne taip jau paprasti!) galima duoti paprastesnį (t. y. patikimesnį) atsakymą nei tradicinė hipotezė, pagal kurią pr. *calene* — polonizmas [sic Trautmann AS 351, Milewski Sl. Occ. XVIII 18, 32, Fraenkel 211, Levin SE 95, plg. (su tam tikromis abejonėmis) Endzelins SV 188].

-calis žr. *preikalis*.

kalis „welz (Wels) — šamas“ E 569 nom. sg. masc. = pr. (o-kamienis) *kal̃s < *kalas „t. p.“ [arba *kalis* = pr. (i-kamienis, masc.) *kal̃s ar *kalis* = pr. (jo-kamienis) *kal̃is]. Jis slypi ir Karaliaučiaus apylinkių vietovardyje dk. (1419 m.) *Calyen* (Gerullis ON 54) = pr. vv. *Kalijās (pl. tantum) ← pr. up. *Kalijā (plg. pvz. lie. vv. *Dūsetos* ← up. *Dusetā*) ← subst. pr. *kala- „šamas“, plg. (dėl darybos) lie. up. *Taūrija* ← subst. *taūras*. Tas patis subst. pr. *kala- ieškotinas ir dk. lytyse vv. (1303 m.) *Calis*, ež. (1340 m.) *Kalcz*, vv. (1349 m.) *Kalis* (Gerullis I. c.), bet apie juos — kitąkart. Žodį *kala- „šamas“ bus turėję matyt ir kuršiai: lie. žem. (up.) *Kalūpē/Kālupis* lengvai gali būti iš kurš. (up.) *Kala-pē/*Kalapis „šamo upė“ (plg. Vanagas HŽ 144).

Subst. vak. balt. *kalas „šamas“ kartu su germ. (i-kamieniu) *hwalis „t. p.“ (> s. isl. *hvalr* „banginis“ ir kt.) yra matyt vak. balt.-germ. izoleksa (Stang LS 26) — suponuoja subst. ide. dial. (vak. balt.-germ.) *k̃alo-/*k̃uali- (ar *k̃olo-/*k̃oli-) „šamas“, kuris — skolinys greičiausiai iš fin.-ugr. *kal- „t. p.“ (> suom. *kala* „t. p.“, mardv. *kol* „t. p.“ ir kt.): žr. Toporov PJ III 169 tt. (ir liter.), Gamkrelidze-Ivanov II 934². Ne tik

vak. balt. *kalas „šamas“, bet ir ryt. balt.-sl. *šamas „t. p.“ (> lie. *šamas* „t. p.“, la. *sams* „t. p.“, serb.-chorv. *sōm* „t. p.“ ir kt.) etimologiškai yra neskaidrus: šis ryt. balt.-sl. žodis greičiausiai taip pat neindoeuropietiškos kilmės; žr. Toporov I. c. (ir liter.).

kalmus „stok (Stock, Baumstumpf) — kelmas“ E 633 nom. sg. masc. Dėl vok. (E. 633) *stok* (kartu ir dėl pr. *kalmus*) reikšmės „Baumstumpf — kelmas“ (jam gerokai kitokią reikšmę suteikia Toporov PJ III 171) žr. dar Gerullis ON 54, plg. v. v. a. *stoc* „...Baumstumpf — kelmas“ (Lex 212).

Čia turime greičiausiai ne pr. (u-kamienį) *kalmus (sic Toporov PJ III 175), o pr. (o-kamienį) *kalm̃s < *kalmas „kelmas“ (dėl -us = pr. *-s < *-as plg. s. v. v. *auwerus*, *gandarus*, *kalpus*). Pr. *kalma- „kelmas“ slypi dk. lytyse kaln. (1333 m.) *Kalmyn* (= pr. *Kalm̃na- < „kelminis, -ė“ ar „kelmynas“), up. (1326 m.) *Kalmoway* (= pr. *Kalmavaj- < „kelmapievis, -ė“) ir kt. (žr. Gerullis I. c.).

Pr. (E) *kalmas „kelmas“ diftongas *-al- (kirčiuotas!) bus buvęs akūtinis (ne cirkumfleksinis), tam pritaria: a) šio pr. žodžio artimiausi giminaičiai lie. *kēlmas* „t. p.“ bei la. *çēlms* „t. p.“, b) diftongo pr. *-al- (be to, po pr. *k-) parašymas (E žodynelyjel) ne *-ol- (= cirkumfleksinis pr. *-al-), o (k-al-mus =) -al- (dėl visa to plg. pvz. s. v. *cawx*). O gal pr. *kalmus* segmentas -al- atspindi ne akūtinį pr. *-al-, o akūtinį pr. *-el- (?), einantį po guturalio (pr. *k-) bei turintį aiškiai kietąjį *-l-.

Pr. *kalmus* giminystė su lie. *kēlmas* = la. *çēlms* „kelmas“ seniai žinoma (Trautmann AS 351, Endzelins SV 188, Fraenkel 237, Toporov PJ III 171). Tačiau dėl jų, įprastai siejamų pirmiausia su sl. *čьlnъ „skobtinė valtis“ (> rus. *чѣлн* „t. p.“ ir kt.), etimologijos nėra vieningos nuomonės, žr. pvz.: Trautmann BSW 125 t. (čia visai neminimas pr. *kalmus*), Vasmer IV 327 (pr. *kalmus* taip pat praleistas), Fraenkel I. c., Pokorny I 546 (pr. *kalmus* irgi neminimas), ESSJ IV 142 (pr. *kalmus* neminimas), Toporov PJ III 171 tt. (ir liter.). Pastaba: su tais pr. bei lie.-la. žodžiais gimininti lie. *kalmas* „ajeras“, *kalmė* „t. p.“, la. *kalme* „t. p.“ ir pan. (sic Toporov I. c.) nede-

rà: šitie lie. ir la. žodžiai laikytini germanizmais [žr. ME II 142, Alminauškis 60, Fraenkel 207 (s. v. *kalavijas*) ir liter.]; lie. *kalmė* „kamštis“ (LKŽ V 144 s. v. *kalmė* 2) su pr. *kalmus* bei lie. *kėlmas* = la. *çelms* sieti (Toporov PJ III 172) nekorektiška: lie. dial. *kalmė* „kamštis“ yra a) greičiausiai nesenas dialektizmas iš *, „užkalimas, užkimšimas“ (sufikso *-mė* vedinys iš verb. *kál-ti*, plg. lie. dial. *bařmė* „barimas“ ← verb. *bár-ti*) arba b) iš „*ajeras“ (= „*ajero kotelis-kaištis“) — germanizmas.

Subst. pr. < vak. balt. **kalmas* (ar **kelmas*?) „kelmas“ = „tai, kas lieka medį nukirtus“ kildinu iš subst. balt. dial. **kalmas* „atkirsta dalis“ = „tai, kas atkirsta“ < „(at)kirtimas“, šį laikydamas sufikso **-ma-* vediniu iš verb. balt.-sl. **kal-* „kirsti ir pan.“, kilusio turbūt iš seniausio verb. balt.-sl. **(s)kal-* „kirsti, skelti ir pan.“ (žr. toliau); šį vak. balt. **kalmas* (ar **kelmas*?) „kelmas“ dėl darybos, kuria jis labai panašus į ryt. balt. **kelmas* „t. p.“ (žr. toliau), plg. pvz. su lie. (subst.) *bāž-mas* „būrys, minia, daugybė“ < „(susi)kimšimas“ (← verb. lie. **baž-* „kimšti, kišti“ resp. **bāž-* „t. p.“ = la. *bāz-t* „t. p.“), s.ind. *é-maḥ* „ėjimas“ (← verb. s.ind. *é-ti* „jis eina“) ir kt. Greta seniausio verb. balt.-sl. **(s)kal-* „kirsti, skelti“ bus egzistavusi jo lytis (seniausia) verb. balt.-sl. **(s)kel-* [: **(s)kil-/*(s)kul-*] „t. p.“ (žr. dar *keliān*), davusi vėlyvesnę verb. balt.-sl. **kel-* [: **kil-/ *kul-*] „kirsti ir pan.“ (žr. toliau), kurios sufiksinis vedinys — subst. balt. dial. **kelmas* „(at)kirtimas“ > „tai, kas atkirsta“ = „atkirsta dalis“ > subst. ryt. balt. **kelmas* „kelmas“ > lie. *kėlmas* = la. *çelms* (plg. Skardžius ŽD 202, Pokorny I. c.); šių lie.-la. žodžių (taip pat ir pr. *kalmus*) darybą, tiesa, jos plačiau neanalizuodami (arba visai neanalizuodami), kitaip suvokia (explicite arba implicite) Trautmann BSW 126, Fraenkel I. c. (rodos, ir Vasmer I. c.), ESSJ IV 142, Toporov PJ III 173 t. Subst. sl. **čьlnъ* (*čьlno*) „skobtinė valtis (Kahn)“ (žr. pvz. Sławski I 125) < subst. sl. **kilna-* „t. p.“ gali būti iš adj. (*o/ā*-kamienio) sl. **kilna-* „(iš)skobtas, (iš)kirstas“, o šį laikau sufikso **-na-* vediniu iš minėto verb. balt.-sl. **kil-* (: **kel-/ *kal-*) „kirsti ir pan.“ < **(s)kil-* [: **(s)kel-/*(s)kal-*] „kirsti, skelti“ (ki-

taip — Būga I 326, Trautmann I. c., ESSJ IV 142, Toporov I. c.); dėl darybos plg. pvz. adj. lie. *grýnas* (žem. *grýnas*) „rein, lauter“ (← verb. lie. **grý-ti* : *grīē-tj*, žr. Skardžius ŽD 215). Subst. lie. dial. *kelmas* „valtis“ (LKŽ V 527) irgi galėtų būti iš (subst. „skobtinė valtis“ ←) adj. (*o/ā*-kamienio) lie. **kelna-* „(iš)skobtas, (iš)kirstas“ ← verb. balt.-sl. **kel-* „kirsti ir pan.“ < **(s)kel-* „kirsti, skelti“ (kitaip — Būga I. c., Trautmann I. c., ESSJ IV 142, Toporov I. c.); tačiau subst. lie. *kėlmas* „Fähre“ = „tai, kuo per(si)keliamą“, kuris nėra ir matyt niekada nebuvo „valtis“ < „skobtinė valtis“ (!), savo kilme sietinas ne su verb. balt.(-sl.) **kel-* „kirsti ir pan.“ < **(s)kel-* „kirsti, skelti“, o su verb. balt.(-sl.) **kel-* „kelti“ < verb. ide. **kel-* „t. p.“ (dėl jo plg. Pokorny I 544 s.v. I. *kel-*).

Tą verb. balt.-sl. **kel-* (: **kal-* : **kil-/ *kul-*) „kirsti ir pan.“ iš seniausio verb. balt.-sl. **(s)kel-* [: **(s)kal-* : **(s)kil-/*(s)kul-*] „kirsti, skelti ir pan.“ [> lie. *kál-ti*, *kùl-ti*, *skėl-ti/skil-ti* ir kt. (žr. s. v. v. *kalopeilis*, *scalus*, *scolwo*)] kildinu suponuodamas, kad čia slypi greičiausiai ne keli, o vienas verb. ide. **(s)kel(H)-* [: **(s)kol(H)-* : **(s)kĭ(H)-*] „t. p.“ [panašaus ide. verb. atstatymui linkęs pritarti ir Pokorny I 545 tt. (s. v. v. 2. *kel-*, 3. *kel-*), 923 tt. (s.v. I. *(s)kel-*)] — toks, iš kurio turime, be minėtų žodžių, dar: s.v.a. *scalm* „navis“ (turbūt iš „skobtinė valtis“, plg. sl. **čьlnъ*, žr. anksčiau), ags. *helma* „vairuojamojo irklo rankena“ (< „tai, kas atkirsta, apskelta“), trak. *σάλαμη* „durklas“, sl. **kolsъ* „vārpa“ (< „tai, kas duria“ = „tai, kas kerta, pjauna“), gr. *κελεός* „Grünspecht“ (< „kirtikas, skėlikas“, plg. s.v. *genix*) ir daugelis kitų [dėl pačios medžiagos žr. Pokorny I. c., Fraenkel I. c. ir 211 t. (s. v. *kálti*), Vasmer I. c., II 295 (s. v. *κολος*), 296 (s. v. *κολομъ*), ESSJ X 152 t. (s. v. **kolsъ*), 154 tt. (s. v. **kolti*), Toporov I. c.].

kalopeilis „hackmesser (Hackmesser) — kapojamasis peilis“ E 369 nom. sg. masc. — kompozitas, kurio sandą *-peilis* leigva atstatyti: pr. **-peilis* „peilis“ ← subst. pr. **peilis* „t. p.“ (nom. sg. masc., žr. *peile*). Sandą *kalō-* Trautmannas (AS 351) skaito pr. **kalā-* resp. laiko *o*-kamieniu masc. nomen (bet nepasako, ar subst., ar adj.). Kurios kalbės dalies (bei kokios giminės)

žodis slypi sande *kalo-* ir svarbiausia, kaip skaityti jo raidę *-o-* (ar pr. **-ā-*, ar pr. **-ā-*), nieko nenurodo Endzelīns SV 188, Toporov PJ III 175 t.

Pr. (E 369) *kalopeilis*, remiantis E žodynėlio grafikos dėsningu-
mais, paprasčiau (vadinasi, patikimiau) skaityti (dėl raidės *-o-*)
ne pr. **kalāpeilis*, o pr. **kalāpeilis* (t. y. pr. **kalāpeilis*), žr.
dar toliau. Kompozitas pr. **kalāpeilis* „kapojamasis peilis“
yra turbūt kalkė kompozito vok. (E 369) *hackemesser* „t. p.“
(plg. Toporov PJ III 176), kurio reikšmė, manyčiau, iš tikrųjų
bus buvusi „kapojimo peilis“: dėl vok. (E 369) *hacke*- plg. v. v. a.
(subst.) *hacke* „das Hacken — kapojimas“ (Lex 79). Taigi pr.
*kalāpeilis „kapojamasis (kertamasis) peilis“ iš tikrųjų gali būti
„kapojimo (kirtimo) peilis“ = „kapojimo (kirtimo) ypatybę
turintis (kapojimui skirtas) peilis“.

Vadinasi, šio pr. kompozito sandas **kalā-* gali būti („kapoji-
mas, kirtimas“ =) „kirtimo ypatybė“ ← *ā-*kamienis subst. pr.
*kalā „t. p.“ (nom. sg. fēm.) < subst. balt. **kalā* „kirtimo
(mušimo—dūrimo) ypatybės“ (nom. sg. fēm., žr. toliau), plg.
pvz. subst. balt.-sl. **lankā* „lenkimo (linkimo) ypatybė, lenktu-
mas“ (> lie. *lankā* „Flußwiese“ ir kt., žr. s.v. *Lankaym*).

Greta *ā-*kamienio subst. balt. **kalā* „kirtimo ypatybė“ (fēm.)
bus egzistavęs ir *o-*kamienis subst. balt. **kala-* „t. p.“ (žr. s. v.
kalabian), kuris buvo turbūt neutr. (arba masc. ?); plg. pvz.
minėtą *ā-*kamienį subst. balt.-sl. **lankā* „lenkimo (linkimo)
ypatybė, lenktumas“ (fēm.), egzistavusį greta *o-*kamienio subst.
balt.-sl. **lanka-* „t. p.“, kuris galėjo būti neutr. (t. y. nebūtinai
masc.) — subst. (nom.-acc. sg. neutr.) balt.-sl. **lankā* „t. p.“
(> lie. *lan̄kas* „etwas Gebogenes“ = la. *lūoks* „t. p.“) resp.
balt.-sl. dial. (**lankā*+**-n*) **lankan* „t. p.“ [> sl. **lǫkǫ* „lan-
kas“, dėl sl. *-ǫ* < balt.-sl. dial. **-an* (nom.-acc. sg. neutr.) žr.
Mažiulis BS 86 t.].

Jeigu subst. balt. **kala-* „kirtimo ypatybė“ iš tikrųjų buvo neutr.
— subst. balt. **kalā* „t. p.“ (nom.-acc. sg. neutr.) resp. balt.
dial. (**kalā*+**-n*) **kalan* „t. p.“ (nom.-acc. sg. neutr., dėl
fleksijos žr. Mažiulis BS 84 tt.), tai jo ir subst. balt. **kalā*
„t. p.“ (nom. sg. fēm.) gretybė nesunkiai galėtų suponuoti jų da-

rybos pamatą adj. balt. **kala-* (**kalā*) „kertantis, kirstas“ (plg.
pvz. s. v. *garian*), kuris laikytinas vėdiniu iš verb. balt. **kal-* „kirs-
ti“ (> lie. *kāl-ti* „schlagen, schmieden“ = la. *kal̄t* „schmieden“)
< balt.-sl. **kal-* „t. p.“ (> s. sl. *kla-ti* „durti, pjauti“ ir kt.).
Šis verb. balt.-sl. „kirsti“ yra matyt iš seniausio verb. balt.-sl.
*(s)kal- „t. p.“ ← balt.-sl. **(s)kel-* „kirsti, skelti“ < ide.
*(s)kel- „t. p.“ (plg. Pokorny I 545 tt., 923 tt.), žr. s. v. v.
calte, *caltestisklokis*, ir ypač *kalmus*, *kalpus*.

kalpus „rungestoc — skersāplautis“ E 302 nom. sg. masc. Vežimo
(vežėčių) dalies pavadinimas vok. (E 302) *rungestoc* [*< runge*
„rūngas, (vok.) Runge“ + *stoc* „kelmas“ (dėl jo žr. s. v. *kalmus*)]
yra „skersāplautis“ = „dičker Querbloc, auf die Axe
des Arbeitswagens genagelt, in den die Rungen hineingesteckt
werden“ (Grimm VIII 1520) resp. „der bewegliche Querbloc
über der Axe, in welchem die Rungen stecken“ (Thes 63). Pr.
kalpus yra greičiausiai ne pr. (*u-*kamienis) **kalpus* (sic Toporov
PJ III 178), o pr. (*o-*kamienis) **kalp*s* < **kalpas* „skersāplautis“
(plg. s. v. *kalmus*) matyt su akūtinu pr. **al-* (plg. s. v. *kalmus*).
Subst. pr. **kalpas* „skersāplautis“ bei jo artimiausią giminaitį
subst. lie. *kālpa* „rogių skersinis, maunamas ant stipinų; bal-
žienas“ (LKŽ V 150; gal prūsizmas, žr. Toporov PJ III 176) =
„Querstange des Schlittenkastens“ kildinu iš subst. balt.-sl.
dial. **kalpa-/kālpa-* „tam tikra (nedidelė) trinka (kaladė, Klotz)“
(plg. ček. *klápět* „trinka“ < sl. **kolp-*, žr. Toporov PJ III
178) < „atkirstas, atskeltas medžio gabalas“ < „tai, kas
atkirsta, atskelta“ ← adj. (*o/ā-*kamienio) balt.-sl. dial. **kalpa-*
„(at)kirstas, (at)skeltas“ ← verb. balt.-sl. **kalp-* (: **kelp-* :
*kilp-) „kirsti, skelti“ (žr. toliau); plg. šio subst. pr. **kalpa-*
„tam tikra trinka“ sinonimo subst. pr. **kalta-* „trinka“ darybą
(žr. s.v. *caltestisklokis*).

To paties verb. balt.-sl. **kilp-* „kirsti(s), skelti(s)“ (: **kelp-*
„kirsti, skelti“ : **kalp-* „t. p.“) vėdiniu greičiausiai laikytinas
verb. sl. **kilp-* „t. p.“ > **čьlp-ti* „t. p.“ > ukr. *човнму* „коло-
тить, бить; твердить, повторять одно и то же; плестись,
тащиться“ ir kt. (dėl medžiagos žr. ESSJ IV 143). Dėl sl. **čьlp-*
ti „kirsti(s), skelti(s)“ > „dauž(y)ti(s)“ > } ukr. *човнму* toli-

mesnės (išvestinės, ne senovinės!) reikšmės „плестись“, iš kurios šiam sl. *č̌lpti be reikalų atstatoma senovinė (pirmykštė) reikšmė *„плести“ (ESSJ IV 144, Toporov l. c.), plg. pvz. lie. *daužytis* „...плестись“ (ir dial. *daužtis* „t. p.“), *trankytis* „t. p.“ (ir *treñktis* „t. p.“), *bastytis* „t. p.“ (iš nerefleksyvo *„dažnai besti, durti“, žr. s.v. *embaddusisi*).

Turbūt ne iš subst. balt. dial. **kalpa-* „tai, kas (pra)kirsta, (pra)skélta“ resp. **kalpā-* „t. p.“, o iš minėto jo darybos pamato adj. balt. dial. **kalpa-* „(pra)kirstas, (pra)skeltas“ [arba tiesiog iš jo darybos pamato verb. balt.-sl. **kalp-* „(pra)kirsti, (pra)skelti“, žr. anksčiau] atsirado sufiksiniis vedinys adj. ryt. balt. dial. **kalp-en-* „prakirstinis, praskeltinis“ > subst. la. dial. *kálpenis* „kilpa“ (dėl semantinės evoliucijos plg. jo giminaitį lie. *kilpa*, žr. toliau), plg. (dėl darybos) pvz. subst. lie. *margėnis* „marga drobė“ ← adj. **margen-* „marginis“ ← adj. *márgas*.

Tas pats verb. balt.-sl. **kilp-* „kirsti(s), skelti(s)“ (: **kelp-* „kirsti, skelti“ : **kalp-* „t. p.“) bus davęs fleksinį vedinį adj. (*o/ā*-kamienį) balt.-sl. (dial.) **kilpa-* „(pra)kirstas, (pra)skeltas“ > subst. ryt. balt. **kilpā-* (resp. **kilpa-*) „tai, kas prakirsta, praskelta“ > lie. *kilpa* (ir dial. *kilpas*) „kilpa“ (LKŽ V 788—799 s.v.v. *kilpa, kilpas*) = la. *cilpa* „t. p.“; dėl jų semantinės evoliucijos plg. žodžio lie. *kilpa* gana gerai išlaikytą senovinės (pirmykštės) reikšmės atspindį: „tam tikras praskėlimas (prakirpimas) drabužyje sagai arba brūzguliui (Knebel) įkišti“, „balnakilpė (grandis ar virvė)“ = „tam tikras praskėtimas (praskėlimas) kojai įkišti“, „žabangos“ = tam tikras praskėtimas (praskėlimas) kojai ir pan. įkišti“ (žr. LKŽ V 788 t. s. v. v. *kilpa* 4, *kilpa* 6, *kilpa* 2). Iš minėto adj. balt.-sl. (dial.) **kilpa-* „(pra-, į)kirstas, (pra-, į)skeltas“ > „grublėtas, nelygus“ išriedėjo subst. sl. *č̌lpъ > s. ček. *člup* „kalva, nelygumas“ ir kt. (iki šiol neturėję etimologijos, žr. ESSJ IV 144), plg. pr. ir sl. „kalnas“ etimologiją (žr. s. v. *garbis).

Verb. balt.-sl. **kelp-/ *kalp-/ *kilp-* „kirsti(s), skelti(s)“ yra matyt iš seniausiojo verb. balt.-sl. *(s)*kelp-/ *(s)kalp-/ *(s)kilp-* „t. p.“ < verb. ide. *(s)*kel(H)p-/ *(s)kol(H)p-/ *(s)kl(H)p-* „t. p.“ [→ go. *halbs* „pusinis“ (< *„perkirstas, perskeltas“),

ags. *scielf* „uolos viršūnė, smailuma“ (< *„tai, kas nukirsta, nuskelta“), lo. *scalpō* „rėžiu, brėžiu“ (< *„kirsti, skelti“) ir kt., žr. Pokorny I 926], o šis — formanto **p-* išplėstas verb. ide. *(s)*kel(H)-/ *(s)kol(H)-/ *(s)kl(H)-* „t. p.“ (plg. Pokorny l. c.), dėl kurio žr. s. v. *kalmus*).

Su panašiu ide. verbum žodžius pr. *kalpus* ir lie. *kálpa* lakoniškai susieja ir Endzelins SV 188. Stangas (LS 26) pasitenkina teiginiu, kad pr. *kalpus* ir lie. *kálpa* skirtini prie baltų-germanų izoleksų. Fraenkeliis žodžius pr. *kalpus* ir lie. *kálpa* sieja su lie. *kilpa* = la. *cilpa*, bet į jų etimologiją visai nesigilina [žr. Fraenkeli 210 (s. v. *kálpa*), 253 t. (s. v. *kilpa*)]. Toporovas tuos pr.-lie.-la. žodžius gretindamas su sl. *č̌lpti, laiko savotiška baltų-slavų-germanų izoleksa (Toporov PJ III 178), tačiau jo pateikiamas tų žodžių (ypač sl. *č̌lpti) semantinės evoliucijos aiškinimas (plg. ir ESSJ IV 144 s. v. *č̌lpti) yra labai nepatikimas (plg. ypač tai, kas anksčiau pasakyta dėl sl. *č̌lpti pirmykštės reikšmės). Priežastis, dėl kurios tyrinėtojai neatskleidė tų žodžių kilmės, yra tokia: iki šiol nebuvo analizuota minėtų (ypač baltų) žodžių darybos istorija — pamatas jų etimologijai nušviesti.

kalsiwingiskan „lauter (lauter) — skambia“ III 41₁₃ [31₃] adj. acc. sg. fem., esantis frazėje *is kalsiwingiskan ... labbiskan* „iš skambios ... gerybės (gerumo)“ (III 41₁₂₋₁₃), kuri dėl asociacijos vok. (III 40₁₁) *lauter* „grynōš, tikrōš“ (čia — gen. sg. fem.) su vok. *lauter* „skambiōš“ (gen. sg. fem. adj. *laut* „skambus“) klaidingai išversta iš frazės vok. (III 40₁₁) *aus lauter ... Gúte* „iš grynōs (tikros) ... gerybės (gerumo)“ (= *isch tikrōš ... gieribes* VE 15₁₃₋₁₄). Dėl asociacijos adv. vok. (III 48₅) *lauter* „grynai (tikrai)“ (= *tikrai* „t. p.“ VE 19₅) su adv. vok. *laut* „skambiai“ tas vok. (III 48₅) *lauter* „grynai (tikrai)“ klaidingai išverstas į adv. pr. *kaltziwingiskai* „lauter (laut) — skambiai“ III 49₅ [35₁].

Lytys adj. (acc. sg. fem.) *kalsiwingiskan* „skambia“ ir adv. *kaltziwingiskai* „skambiai“ (su *-ltz-* = pr. **-lc-* < **-ls-*, žr. s. v. *kaltzā*) suponuoja adj. (*o/ā*-kamienį) pr. **kalsiwingiska-* „skambus“ — sufikso *-isk-* vedinį iš adj. pr. **kalsiwinga-* „t. p.“ (su **-i-* < **-ē-*); šis yra sufikso **-ing-* vedinys iš adj. pr. **kalsēva-*

„t. p.“ — sufikso **-va-* vedinio iš infinityvinio kamieno pr. **kalsē-(tvei)* „skambėti“ (žr. s. v. *kaltzā*), plg. pvz. adj. pr. *auschaudiwings* (žr.) darybą.

kalso „vlade (Fladen) — sklindis (blynas)“ E 345 nom. sg. fem. = pr. **kalsō*; t. y. **kalsā*. Ši pr. lytis (nom. sg.) buvo, man rodos, ne baritoninė, o oksitoninė — pr. **kalsd̥*: jeigu ji būtų buvusi baritoninė, tai jos cirkumfleksinis (ne akūtinis, žr. toliau) diftongas pr. **-al-* (be to, einantis po pr. **-k-*) būtų buvęs parašytas (E žodynėlyje!) greičiausiai ne (*k-al-so*) *-al-*, o **-ol-* (plg. pvz. s. v. *kalmus*); žr. dar toliau.

Pr. **kalsā* laikyti skoliniu iš lenk. *kolacz* „sklindis ir pan.“ (sic pvz. Trautmann AS 351, Milewski Sl. Occ. XVIII 32) aiškiai negalima (žr. ir Bezenberger BB XXIII 320, Levin SE 101, Toporov PJ III 179, plg. Endzelīns SV 188), žr. toliau.

Pr. **kalsā* „sklindis“ jau senokai ir ne be pagrindo siejamas su pr. *kelan* „ratas“ bei sl. **kolo* „t. p.“ ir kt., suponuojančiais verb. ide. **k^hel-* „sukti“ (žr. s. v. *kelan*), žr. Bezenberger l. c., Levin l. c., Toporov l. c. Tačiau tas siejimas nebuvo grindžiamas šio pr. **kalsā* darybos analize. Manychiau, kad subst. pr. **kalsā* „sklindis“ yra iš (subst.) pr. **kalesd̥* „t. p.“, kuriam sufiksiniio segmento pr. **-esā* trumpasis nekirčiuotas balsis pr. **-e-* (žr. toliau) išnyko; plg. pvz. pr. (E) **parstān* „paršiukas“ kilmę iš pr. **parsistān* „t. p.“ (žr. *parstian*) — jo sufiksiniame segmente pr. **-istān* trumpojo nekirčiuoto balsio pr. **-i-* (žr. s. v. *parstian*) išnykimą, plg. dar Trautmann AS 192, Endzelīns SV 31 (20), Endzelīns LVG 71.

Subst. pr. **kalesā* „sklindis“ (> pr. E **kalsā* „t. p.“) kildinu iš pr. (subst.) **„tai, kas apskritiminis“* (= **„tai, kas turi apskritimo formą“*) < adj. (*ā-/o-*kamieno) vak. balt. **kalesā-* (fem.) / (ne fem.) **kalesa-* „apskritiminis“ (dėl *ā-*kamienio adj. → *ā-*kamienio subst. žr. pvz. s. v. *gasto*), kuris — fleksijų vedinys iš subst. (*es-*kamienio) vak. balt.-sl. **kales-* „apskritimas“ < „ratas“ < **„tai, kas besisukantis“* (žr. s. v. *kelan*). Dėl to vak. balt. adjektyvo darybos plg. Skardžius ŽD 312 ir ypač adjektyvus (*o-/ā-*kamienius) s. ind. *nabhasāḥ* „pilnas garų“ (< subst.

nābhas- „garai“), *tamasāḥ* „tamsus“ (< subst. *tāmas-* „tamsa“) ir pan. (žr. Brugmann KGr. 328). Tokie s. ind. adjektyvai, be to, rodo ir tai, kad minėtas adj. (*o-/ā-*kamienis) vak. balt. (fem.) **kalesd̥-* (< subst. **kales-*) → subst. (fem.) vak. balt. **kalesd̥* buvo oksitoniškas, vadinasi, jo sufiksiniio segmento **-es-* balsis **-e-* buvo nekirčiuotas (žr. anksčiau); tačiau šio vak. balt. adjektyvo darybos pamatas subst. (*es-*kamienis) vak. balt.-sl. **kales-* bus buvęs matyt baritonas (su kirčiuotu skiemeniu **kā-*), plg. subst. (*es-*kamienius, nom.-acc. sg. neutr.) s. ind. *nābhaḥ* „garai“, gr. *véφος* „debesis“ ir kt. (dėl jų baritonezės žr. Meillet Introd. 259).

Toliau apie tą subst. vak. balt.-sl. **kales-* žr. s. v. *kelan*.

kalte „marck (Mark) — markė (moneta)“ GrG 80, *calte* „ein margk (Mark) — t. p.“ GrA 35, „margk, forum (Mark) — t. p. GrF 26 (žr. PKP II 58, išn. 66). Galėtų būti pr. **kaltē* (arba su **-e* < **-ē*) — *ē-*kamienis (kitaip žr. PKP II 40, išn. 161).

Subst. pr. **kaltē* „markė (moneta)“ yra iš **„tai, kas kiršta, kalta“* — sufikso **-tē-* vedinys iš verb. pr. **kal-* „kiršti, kalti“ (< balt. **kal-* „kiršti“, žr. s. v. *kalopeilis*). Dėl darybos plg. pvz. pr. **grēntē* (žr. *greanste*), **abglābtē* (t. y. **abglōbtē*, žr. *abglōbte*), lie. dial. *paklōtē* „paklodė“ [*<* „tai, kas paklota (paklojama)“ < verb. lie. *paklō-* „pakloti“] ir kt. Pr. **kaltē* „markė (moneta)“ < **„tai, kas kiršta, kalta“* dėl semantikos plg. pvz. rus. *рубль* „rublis (moneta)“ — vedinį iš verb. rus. *руб-ить* „kiršti, kalti“. Plg. Mažiulis PKP II 40, išn. 161.

Žr. dar Trautmann AS 351 (ir liter.), Endzelīns SV 188, Toporov PJ III 180 t. (ir liter.).

caltestisklokis „czidelber (Bienenbär) — avilinis lokys“ E 656. Pastaba: vok. (E 656) *czidelber*, verčiamo į dab. vok. *Bienenbär* (Trautmann AS 352 ir liter.), ir pr. (E 656) *caltestisklokis* reikšmė bus buvusi „avilinis lokys“ = „avilius (bičių šeimas) puolantis lokys“.

Visai aišku, kad *caltestisklokis* yra samplaika *caltestis klokis*, kurios sandas *klokis* — subst. (nom. sg. masc.) pr. **klākis* „lokys“ (t. y. **klō-kis* „t. p.“), žr. *clokis*. Tos samplaikos sandą *caltestis* laikau adj. (nom. sg. masc.) pr. **kaltiskis* „avilinis“

(ar **kaltisk's* „t. p.“ < **kaltiskas* „t. p.“, žr. Mažiulis PKP II 40, išn. 161), kurio a) balsis pr. **-i-* (po **-t-*) parašytas raide *-e-* (pr. raštuose trumpasis pr. **i* ne vienur perteikiamas raide *e!*), b) priebalsio **-k-* (prieš **-i-*) parašymas raide *-t-* [= (*caltēs*)-*t-* (*is*)] atspindi palatalizuotų pr. **k* ir **t* „painiojimą“ (žr. pvz. s. v. *birgakarkis*, taip pat Mažiulis PKP II 30, išn. 109). Šitą pr. *caltēstis* kitaip skaito Trautmann l. c., Endzelīns SV 188, Toporov PJ III 182.

Adj. (*jo*-kamienis) pr. **kaltiskis* „avilinis“ (nom. sg. masc.) yra sufikso pr. **-iskā-* (< balt. **-iskja-*) vedinys iš subst. pr. **kalta-* „avilyš“, kuris (jeigu iš tikrųjų buvo *o*-kamienis) galėjo būti neutr. (žr. toliau) — subst. pr. **kaltan* „t. p.“ (nom.-acc. sg. neutr.). Su adj. pr. **kalt-iskis* „avilinis“ (← subst. pr. **kaltan* „avilyš“) dėl darybos plg. sufikso lie. *-iška-* (< balt. **-iskja-*) vedinius adj. (lie.) *lauk-iškis* „laukinis“ (← subst. *laukas*), *nam-iškis* „naminis“ (← subst. *namai*) ir kt. (žr. Skardžius ŽD 158 t.).

Tas subst. pr. **kaltan* „avilyš“ (nom.-acc. sg. neutr.) yra turbūt ne „avilyš-drevė“ (dėl „drevė“ žr. s. v. *drawine*), o „avilyš-inkilas“ < „atkirsta tuščiavidurio medžio kamieno dalis (užtaisytas galais)“ = „tam tikra trinka (kaladė), keliami į medį bitėms gyventi“ < „trinka, Klotz“ < „tai, kas atkirsta, atskelta“ ← adj. (*o/ā*-kamieno) balt.-sl. **kalta-* „(at)kirstas, (at)skeltas“ ← sufikso **-ta-* vedinys iš verb. balt.-sl. **kal-* „kirsti, skelti“ (žr. s. v. v. *kalopeilis*, *calte* ir ypač *kalmus*, *kalpus*), plg. dar Mažiulis PKP II 40, išn. 161. Į šį subst. pr. **kaltan* panašiausi atitikmenys yra slavų, pirmiausia, — ček. *klát* „medžio kamienas, trinka, avilyš“ (žr. Trautmann l. c., Endzelīns l. c., Toporov l. c.) < sl. (dial.) **koltъ* „t. p.“, kuris gali būti iš neutr. (nom.-acc. sg.) sl. (dial.) **kaltan* „trinka, Klotz“ [dėl sl. **-ъ* < balt.-sl. dial. **-an* (nom.-acc. sg. neutr.) žr. Mažiulis BS 86 t.] < **„tai, kas atkirsta, atskelta“* ← adj. (*o/ā*-kamieno) balt.-sl. **kalta-* „(at)kirstas, (at)skeltas“ (žr. anksčiau). Plg. subst. sl. **kolda/*koldъ* (> rus. *колода* „trinka, avilyš“ ir kt., žr. ESSJ X 122 t.) ← adj. (*o/ā*-kamieno) sl. **kalda-* „(at)kirstas, (at)-

skeltas“ — sufikso **-da-* vedinį iš verb. balt.-sl. **kal-* „kirsti, skelti“ (žr. anksčiau).

kaltzā „lauten — skamba“ III 77₇ [49₃₁] (= *skamba* VE 32₁₇ praes. 3 pl.) ir *kelsāi* „t. p.“ III 61₆ [41₁₁] (= *skamba* VE 24₁₉ praes. 3 pl.) praes. 3 pl. Lytis *kelsāi* perteikia matyt pr. **kalsāi*: nekirciuotas (po pr. **k-* einantis) pr. **-al-* (su kietu pr. **-l-*) redukuotas į pr. **-al-* resp. parašytas *-el-* (plg. Toporov PJ III 182). Lytis *kaltzā* (greta *kelsāi!*) atspindi pr. **kalcā* < **kalsā*, t. y. su pr. **-s-* (žr. dar *kalsiwingskan*), po pr. **-l-* matyt daugiau ar mažiau afrikatiškai tariamu resp. artimu afrikatai **-c-* (plg. Mažiulis PKP I 50, Toporov PJ III 183).

Šių III kat-mo lyčių (praes. 3 sg./pl.) pr. **kalsā* „skamba“ (III 77₇) resp. **kalsāi* „t. p.“ (III 41₁₁) fleksijos (kamiengaliai) **-ā* (< **-āi*) resp. **-āi* kildintinos iš (praes. 3 sg./pl.) **-āja* (žr. ir Trautmann AS 277, Endzelīns SV 113, Stang Vergl. Gr. 118, 361, Toporov l. c. ir liter.), kuri suponuoja: verb. pr. (inf.) **kalsātvei* „skambėti“ — (praet.) **kalsājā* „skambėjo“ — (praes.) **kalsāja* „skamba“ ← (praes.) **kalsā* „t. p.“ Plg. pvz. lie. (praes.) *klūpo* (→ *klūpója*) — (praet.) *klūpójo* — (inf.) *klūpóti* ir ypač verba lie. *dingsóti* (praet. *dingsójo*, praes. *diņgso*) „būti įstrigus, smygsoti (galvoje)“ greta verb. (intens.) *dingsėti* (praet. *dingsėjo*, praes. *dingsi*) „t. p.“ arba verb. lie. *linksóti* (praet. *linksójo*, praes. *liņkso*) „būti pasilenkusiam ar sulinkusiam“ greta verb. (intens.) *linksėti* (praet. *linksėjo*, praes. *linksi*) „nuolat lenktis“ ir kt. [daugiau pavyzdžių žr. Skardžius ŽD 513 t. (verba su inf. *-oti*), 527 t. (verba su inf. *-ėti*).

Kaip greta pvz. minėto verb. lie. *dings-óti* egzistuoja modalinis sinonimas (kvazihomonimas) verb. (intens.) lie. *dings-ėti* (formanto *-s-* vedinys iš lie. *diņg-ti*), taip greta pr. **kalsā-tvei* „skambėti“ (gal denominativum — Trautmann BSW 115) bus egzistavęs (modalinis sinonimas) verb. (intens.) pr. **kalsē-tvei* „t. p.“ [> pr. (III) **kalsī-tvei* „t. p.“ (tokia — su **-ī-* < **-ē-* — lytis iki šiol nebuvo atstatyta), žr. *kalsiwingskan*] — formanto *-s-* (dėl jo plg. Schmalstieg OP 206, Toporov l. c. ir liter.) vedinys turbūt iš „perfektinio“ verb. balt.-sl. **kal-* „būti sklindančiam garsui“ = **„sklisti garsui“* [→ verb. la. *kaŭ-ūōt* „schwat-

zen“, lie. *kal-bēti* „reden“, subst. *kal-bà* „Sprache, Rede“ ir kt., subst. sl. (reduplikacinis) **kol-kol̃* > rus. *колокол* „varpas“ ir kt.], greta kurio matyt egzistavo ir „neperfektinis“ verb. balt.-sl. **kel-* „skleisti garsą“. Ši verb. balt.-sl. **kel-/*kal-* kildinu iš verb. ide. **(s)kel-/*(s)kol-/*(s)kļ-* „skleisti garsą (sklisti garsui)“ → verb. s. v. a. *hellan* „ertönen“, *scellan* „schallen“, subst. gr. *κέλ-αδος* „triukšmas“, verb. het. *kalleš-* „šaukti“ ir kt. [žr. pvz. Trautmann BSW 115, Pokorny I 548 tt. (s. v. 6. *kel-*), Toporov PJ III 183 t. ir liter.].

kaltziwingiskai, žr. *kalsiwingiskan*.

kamato „venchel (Fenchel) — krapas“ E 267 = pr. **kamato-*, t. y. **kamatā* nom. sg. fem.

Šiam pr. **kamatā* „krapas“ atsirasti motyvacijos požymis bus buvęs krapo (skėtinių šeimos augalo!) žiedas, kuris susideda iš daugybės smulkių žiedelių, sudarančių tam tikrą skėčio pavidalo gniužulą (gumulą ir pan.). Šitą mintį pirmasis iškėlė Toporovas, substanyvą pr. *kamato* (iki tol neturėjusį etimologijos, žr. pvz. Trautmann AS 352, Endzelīns SV 189) paskelbdamas sufikso **-at-* (: **-et-*) vediniu iš šaknies pr. **kam-* = lie. *kām-as* „gniužulas“, *kam-uol̃ys* „t. p.“ ir kt., la. *kam-s* „t. p.“, *kam-uōls* „t. p.“ ir kt., sl. **kom-ъ* „t. p.“ (> rus. *ком* „t. p.“ ir kt.) ir kt., kurie, kaip jau seniai žinoma, suponuoja verb. ide. **kem-* „gniaužti(s), spausti(s)“ (plačiau žr. Toporov PJ III 187 tt.), žr. dar toliau. Toporovo originali pr. *kamato* etimologija yra patikima, tik ji neatsižvelgia į šio pr. žodžio darybos (aiškiai sufiksines!) istoriją — pirmaeilį jo etimologijos tyrinėjimo klausimą, kuris, beje, nėra toks jau paprastas.

Subst. pr. **kamatā* „krapas“ turi sufiksą **-at-*, laikytiną sufikso **-et-* (žr. s. v. v. *bruneto*, *naweto*) apofoniniu variantu, kurie abu iš kilmės yra adjektyviniai, žr. s. v. v. *giwato*, *melato*, taip pat Skardžius ŽD 339 t. (dėl *-et-*). Taigi subst. pr. **kamatā* „krapas“ (fem.), kildintinas iš subst. **„gniužulas“* = **„tai, kas sugniaužta“*, yra matyt iš adj. (*ā/o*-kamienio) vak. balt. **kamatā* (fem.) / (ne fem.) **kamata-* „(su)gniaužtas, susigniaužęs“, o šis — sufikso **-at-* (: **-et-*) vedinys turbūt ne iš subst. **kama-* (žr. toliau), o iš verb. (intens.) balt. **kam-* „gniauž(y)ti“ (: ne-

-intens. verb. **kem-*, žr. toliau); plg. pvz. lie. verb. (intens.) **lam-* „lauž(y)ti“ (: ne-intens. verb. **lem-*) → adj. **lamatā-* / **lamata-* „(at)lauž(y)tas“ → lie. subst. *lāmatas* „tai, kas atlauž(y)ta“ = „gabalas“, la. verb. (intens.) **varp-* (= lie. *varp-ýti* : ne-intens. *veřp-ti*) → adj. **varp-ata-* / **varp-atā-* → la. subst. *vārpata* „Queke, Unkraut“.

Tas verb. (intens.) balt. **kam-* „gniauž(y)ti“ = balt.-sl. **kam-* „t. p.“ suponuoja verb. (ne-intens.) balt. **kem-* (: **kim-*) „gniaužti(s)“ = balt.-sl. **kem-* (: **kim-*) „t. p.“, kuris bene geriausiai prasikiša šiais atvejais, pvz.: a) tiesioginiame jo veldinyje verb. lie. (**„užsigniaužti“* >) *kēm-ti* „užlipti, užkibti, užsiklijuoti“ (LKŽ V 565) ir b) jo vediniuose lie. (adj. **kem-ala-* / **kemela-* „gniaužiamas“ >) subst. (**„kas gniaužiama“* >) *kēm-alas* / *kēmelas* „nepatogumas, keblumas“ (LKŽ V 553, 555; plg. pvz. lie. verb. *veřp-ti* → adj. **verp-ala-* „verpiamas“ → subst. *veřp-alas* „kas verpiama“), lie. (adj. **kem-sa-* „tarsi sugniaužtas“ >) subst. *kēm-sas* „kupstas“ ir kt. Iš to paties verb. (ne intens.) balt.-sl. **kim-* (: **kem-*) matyt yra sufikso *-in-* vedinys adj. (*o/ā*-kamienis) lie. **kimina-* „susigniaužiantis, susigniaužęs“ (plg. pvz. adj. lie. *tēk-inas*, *mūr-inas* „susipurvinęs, susitepęs“ — deverbatyvus, žr. Skardžius ŽD 239 t.) → subst. lie. (**„tai, kas lengvai susigniaužia“* >) *kim-inai* „samanos“ (plg. Toporov PJ III 189).

Verb. balt.-sl. **kem-* (: **kam-*) / **kim-* „gniaužti(s)“ yra iš verb. ide. **kem-* (: **kom-*) / **kṃ-* „t. p.“ (dėl jo veldinių žr. Pokorny I 555, Toporov l. c.), kurį įprasta genetiškai atskirti nuo homonimo verb. ide. **kem-* (: **kom-*) / **kṃ-* „dūgzti, zvimbti ir pan.“ (žr. pvz. Pokorny I 556). Tačiau šie du ide. homonimai yra matyt giminiški: pastarasis laikytinas greičiausiai semantiniu homonimu verb. ide. **kem-* (: **kom-*) / **kṃ-* [**„gniaužti(s), spausti(s), slėgti(s)“* →] **„duslų (prislopintą, tarsi užgniaužtą) garsą skleisti“* resp. **„dusliam garsui sklisti“* > **„dūgzti, zvimbti ir pan.“* (plg. Toporov PJ III 188 t.), žr. s. v. *camus*.

Iš verb. balt.-sl. **kem-* (**kim-*) „gniaužtis“ [ar iš intens. **kam-* „gniauž(y)ti“] atsirado vedinys subst. balt.-sl. **kama-* „(su)-

gniauzimas, gniužulas“ [plg. pvz. gr. (verb. τέμνω „rėžiu“ →) subst. τόπος „(at)rėžimas, atraiža“] > lie. *kāmas* „t. p.“, la. *kams* „t. p.“, sl. *komь „t. p.“ Greta šio subst. balt.-sl. **kama-* (turbūt egzistavo ir adj. (*o/ā*-kamenis) balt.-sl. **kama-* (*kamā) „gniauziantis, gniaužtas“ (žr. s. v. *camstian*) (plg. pvz. adj. gr. τμός „įpjaunantis, aštrus“, žr. dar Skardžius ŽD 35), plg. s. v. *camus*.

Iš subst. balt.-sl. **kama-* „(su)gniauzimas, gniužulas“ turime nemaža vedinių. Pvz.: iš šio subst. *,(su)gniauzimas“ yra sufikso *-*ein-* vedinys adj. (*o/ā*-kamenis) ryt. balt. dial. **kameina-* „priklausantis (su)gniauzimui, turintis (su)gniauzimų — tam tikrų nelygumų“ → subst. lie. (*„kelmas bei drūtgaly“ >) *kamienas* „drūtgaly; medžio (augalo) liemuo“ masc. ir (subst., fem.) *kamiena* „medžio (augalo) liemuo“ (LKŽ V 177 t.). Greičiausiai ne iš verb. balt.-sl. **kam-/kem-* (žr. anksčiau), o iš ano subst. balt.-sl. **kama-* „(su)gniauzimas“ bus atsiradęs sufikso *-*an-* vedinys adj. (*o/ā*-kamenis) ryt. balt. **kamana-* „turintis (su)gniauzimų — tam tikrų nelygumų“ (plg. adj. lie. *ūk-anas* „turintis ūkų“ ir pan.), iš kurio išriedėjo a) subst. la. (*„kelmas bei drūtgaly“ >) *kamans* „rąsto drūtgaly“ (masc.) bei subst. la. [*„iš nestoro medžio kelmo (kastinio) — drūtgaly (kamieno) padaryta rieta siaura lenta (specialiai jos nelenkiant)“ = *„primityvi rogių pavaža“ >] *kamana* „rogės“ (sg., fem.) resp. (ppr. pl., fem.) *kamanas* „t. p.“ (žr. Būga II 295) ir b) subst. lie. (*„primityvi rogių pavažą (mažytę) kai kuo primenantis žabas“ = *„medinis žaboklis“ >) *kamanā „žaboklis, žąslas“ (plg. dar s. v. *brisgelan*) > (lie.) *kāmana* „kamanos (su žąslais)“ (sg., fem.) resp. (ppr. pl., fem.) *kāmanos* „t. p.“ (plg. Būga I c.). Matyt bus egzistavęs ir subst. (fem.) la. **kamanā-* „medinis žaboklis“ (= subst. la. *kamana* „rogės“, žr. anksčiau), bet latviams iš tokio *,medinis žaboklis“ bus atsiradęs ne *,kamanos“, o tik *,žaboklis, žąslas“ (vėliau pakeistas kitu žodžiu).

Subst. ryt. balt. *kamanā-* „medinis žaboklis“ atitikmenį, man rodo, turėjo ir slavai — subst. sl. **kamana-* (ar **kamanā-*) „t. p.“ > *,žaboklis, žąslas“ (jis greičiausiai niekuomet nevirto į *,kamanos“) → adj. (*io*-kamenis) **kamanja-* „žaboklinis, žąs-

linis“ > subst. **kamanja-* „žirgas (arklys, kuriam suvaldyti reikia žaboklių, žąslų)“ > s. sl. *komonь* „arklys, žirgas“ ir kt. (plg. Loewenthal KZ XLVII 146, Toporov PJ III 195); dėl darybos plg. subst. lie. *árklas* „Pflug“ → adj. **arklja-* „arklinis, į arklą pakinkytas“ > subst. *arklys* „Pferd“ (Skardžius ŽD 62). Suponuojant subst. ryt. balt. (lie.-la.) ir sl. **kamana-* (**kamanā-*) „medinis žaboklis“ ir atsižvelgiant į „wenn die Litaauer-Letten und Slawen ein gemeinsames Wort haben, so konnte es auch im Altpreußischen vorkommen“ (Mažiulis ZfSl XXIX 167), reikia manyti, kad egzistavo ir subst. vak. balt. (pr.) **kamana-* (ar *kamanā-*) „medinis žaboklis“ > *,žaboklis, žąslas“ (jis vargu ar buvo kada nors virtęs į *,kamanos“), iš kurio — panašiai kaip slavams — bus atsiradęs adj. pr. **kamanja-* „žaboklinis, žąslinis“ > subst. „*kamanja-* „žirgas“ (žr. *kampnit*).

kamenis „esse (Esse [Schmiede- resp. Feuerherd]) — žaizdras, židinys“ E 515 ir „vuermüer (Schornstein) — kaminas“ E 222 nom. sg. masc. = pr. (*o*-kamenis) **kamin's* < *kaminas „žaiždras, židinys; kaminas“ (šio *kamenis* raide *-e-* skaityti pr. **-i-* yra įprasta). Dėl vok. (E 222) *vuermüer* ir vok. (E 515) *esse* (plg. v. v. a. *esse* „Esse, Feuerherd“ Lex 52) tų reikšmių žr. dar Bezenberger BB XXIII 311, Trautmann AS 352 (ir liter.). Pr. *kaminas „židinys, žaizdras; kaminas“ ir s. lie. *kāminas* „t. p.“ (LKŽ V 177; reikšmė „židinys, žaizdras“ — senesnė, žr. toliau) yra skoliniai (pr. žodis, anot Levin SE 86 t., paskolintas prieš XII a.) iš s. lenk. *komín* „židinys, žaizdras; kaminas“ (lie. *kāminas* gali būti atėjęs ir iš lenk., ir iš lenk. per bltr.) < < lo. *camīnus* „krosnis, židinys“ < gr. *κἀμῖνος* „krosnis“ (dėl lenk. *komín* ir jo kilmės žr. Sławski II 384 t., Toporov PJ III 189 t.).

Nėra abejonės, kad polonizmo pr. *kaminas (nom. sg.) kirčiuotas skiemuo — pirmasis, t. y. **ka-* (kaip ir lie. *kāminas*). Taigi lyties (nom. sg.) pr. *kaminas > **kamin's* nekirčiuotas (antrojo skiemens) balsis pr. **-i-* (bė to, E balsis *i iš viso buvo *platokas!*) lengvai galėjo būti parašytas raide *-e-* (= *kam-e-nis* — net du kartus, t. y. E 515 ir E 222); plg. pvz. pr. *brisgelan* (žr.),

kur raidė *-e-* perteikia balsį pr. **-i-* (nekirčiuotą). Pr. (E) *kamenis* raidė *-e-* (o ir raidė *-i-*) kitaip fonetiškai vertinti mėgina Levin SE 96 (**kamenis*), Toporov PJ III 190 (**kamenis*).

kamerco „kamer (Kammer) — kamarėlė (kambarėlis)“ E 208 nom. sg. fem. = pr. **kamerko*, t. y. **kamerkā*. Tiesa, *kamerco*, kurį taip įprasta skaityti (nuo Bezenberger BB XXIII 310), galėtų būti skaitomas gal ir *kamerto* (Berneker PS 296, Levin SE 101, plg. Toporov PJ III 190), tačiau jį lengva (ir būtina) taisyti į *kamerco*: taisydas raidės *t* į *c* nelaikytinas net taisyumu (ypač E žodynelyje), žr. pvz. s. v. *batto*.

Pr. **kamerkā* „kamarėlė (kambarėlis)“, tiksliau sakant, buvo matyt „trobos (ar ir klėties) kambarėlis produktams ir daiktams pasidėti“, o gal ir „kambarėlis-svetainė“; plg. lie. *kamarà* reikšmes (LKŽ V 171). Šis pr. žodis įprastai laikomas polonizmu — iš panašią reikšmę turėjusio lenk. *komórka* (jis — aiškiai diminut. iš taip pat panašios reikšmės lenk. *komora*, dėl jo žr. Sławski II 390 tt.), žr. Bezenberger BB XXIII 310, Trautmann AS 352, Milewski Sl. Occ. XVIII 32, plg. Endzelins SV 189, Levin SE 101, Toporov l. c. Tačiau pr. **kamerkā* laikant polonizmu, reikėtų tikėtis E parašymo ne *kamerco* (= pr. **kamerkā*), o **kamarco* (= pr. **kamarkā*). Tiesa, galėtume spėti, kad buvo polonizmas pr. **kamarkā*, dėl vok. *Kammer* (ar net dėl Rytpr. vok. *Kamerke*, žr. toliau) perdirtas į pr. **kamerkā* (= *kamerco* E). Bet kur kas patikimiau laikyti, kad pr. **kamerkā* yra germanizmas — iš tokios vok. dial. žodžio lyties, kuri atliepia Rytpr. vok. (dial.) *Kamerke* „Kämmerchen“ = „kleine Kammer, geheimes Gemach“ (dėl jo žr. Frischbier I 331 s. v. *Kämmerchen*); dėl fleksijos vok. *-e* pakeitimo į pr. **-ā* (= **kamerk-ā*) plg. pvz. vok. *Stube* → pr. **stubā* (žr. *stubo*). Tik lie. dial. (Lš) *kamárka* „mažas kambarėlis“ bei (Bretkūno raštų) *kamarkėlė* (žr. LKŽ V 171) laikyti germanizmu (sic atsargiai spėja Toporov PJ III 191) nederėtų: jis turi *-ar-* (ne *-er-*!) ir todėl yra tikriausiai polonizmas.

Beje, pr. **kamerkā* vokiškos (o ne lenkiškos) kilmės idėją yra jau kėlę (tik visai išleisdami iš akių minėtą Rytpr. vok. dial.

Kamerke) Berneker l. c., Endzelins l. c. („Varbūt no kāda vlv. *kamerke*?“), Levin l. c., Toporov l. c.

camnet, žr. *kampnit*.

kampnit „pferdt (Pferd) — žirgas, arklys“ GrG 6, *camnet* „t. p.“ GrA 41, „equus“ GrF 41, užrašytas be fleksijos [variantai GrH *camnel*, GrC *kummeles* (*cammeles*) matyt prasčiau atspindi pr. žodį].

Man rodos, kad čia slypi *jo*-kamienis subst. (nom. sg. masc.) pr. **kamnitis* „žirgas, arklys“ (matyt su kirčiuotu skiemeniu **kam-* resp. su nekirčiuotais **-ni-* ir **-tis*, žr. toliau) < **kamanītis* „t. p.“ < (diminut.) **„žirgelis, arklelis“* [plg. pvz. lie. dial. *avėlė* „avis“ < (diminut.) „avelė“, žr. dar s. v. v. *geytiko*, *camstian*] — sufikso **-it-* (arba gal **-lt-*) vedinys (diminut.) iš *jo*-kamienio subst. vak. balt. (pr.) **kamanīs* „žirgas“ (nom. sg. masc.) ← adj. (*jo*-kamienio) **kamanja-* „žaboklinis, žašlinis“ ← subst. vak. balt. **kamana-* (ar **kamanā-*) „žaboklis, žašlas“ (< **„medinis žaboklis“*), žr. s. v. *kamato*. Subst. vak. balt. (pr.) **kamana-/kamanā-* „žaboklis, žašlas“ — matyt šakninio kirčiavimo (plg. subst. lie. *kāmanos*, pirmajai kirčiuotei priklausantį greičiausiai iš senovės), o dėl to šitaip kirčiuojami galėjo būti ir jo vediniai pr. adj. **kamanja-* → subst. **kamanīs* → subst. (diminut.) **kamanītis*.

Čia nagrinėjamo pr. (Gr) žodžio rekonstrukciją ir jo etimologiją gerokai kitaip suvokia Bezenberger K Z L 151, Trautmann AS 352, Endzelins SV 189, Toporov PJ III 191–196 (ir liter.).

camstian „schoff (Schaf) — avis“ E 678 nom. sg. neutr. = pr. **kamsfan* „t. p.“ < **kamistfan* „t. p.“ (plg. pvz. pr. **parsfan* < **parsifan*, žr. *parstian*) < **kamistjan* „t. p.“ („avis“ — ne diminut.!) < pr. (diminut.) **kamistjan* „avelė, avytė“ (nom.-acc. sg. neutr.) — diminutyvinio sufikso **-istjan* (dėl jo žr. Būga I 305, Endzelins SV 53, žr. dar s. v. v. *eristian*, *gertistian* ir pan.) vedinys, man rodos, iš subst. (fem.) pr. **kamē* „avis“ (nom. sg., *ē*-kamienis, žr. toliau). Šis subst. pr. **„avelė, avytė“* (diminut.) į pr. „avis“ (ne diminut.) išvirto panašiai, kaip lie. *avėlė* „avytė“ (diminut.) → lie. dial. *avėlė* „avis“ (ne diminut.),

la. *aitiŋa* (< *avitŋa) „avelė, avytė“ (deminut.) ← *aita* „avis“ (ne diminut.).

Slavų ir bent jau vak. baltų dialektuose žodžio balt.-sl. (fem.) *avis „avis“ (žr. s. v. *awins*) įprastinis (ne vienintelis!) diminutyvas iš pradžių bus buvęs sufikso balt.-sl. **-ik-* (vartoto ir nediminutyvų daryboje) vedinys — vak. balt.-sl. *avikā „avelė, avytė“ [> sl. *avikā „avelė, avytė“ > (ne diminut.) „avis“ > s. sl. *ovbca* „t. p.“ ir kt.] > vak. balt. *avikā „avelė, avytė“ (plg. ir lie. *avikė* „t. p.“, plg. dar *grīmikan*, *gunsix*, *instixs*, *lonix*, *madlikan* ir pan.) greta jo (diminut.) darybos pamato vak. balt. *avis „avis“ (ne diminut.), kuriam buvo dar ir diminutyvas vak. balt. *avistjan „avelė, avytė“ — vedinys sufikso **-istjan*, vėliau tapusio gana populiariu vak. balt. diminutyvų (ypač zoonimų) daryboje.

Senovinį subst. (fem.) vak. balt. *avis „avis“, vadinasi, ir jo diminutyvą (neutr.) vak. balt. (pr.) *avistjan „avelė, avytė“ (vietoj senesnio diminut. vak. balt. *avikā „t. p.“) vėliau pakeitė naujadaras subst. pr. *kamē „avis“ (fem.), iš kurio atsirado (vietoj diminut. pr. *avistjan „avelė, avytė“ neutr.) diminut. pr. *kamistjan „avelė, avytė“ (neutr.), pagaliau išvirtęs į pr. *kamistjan „avis“ (ne diminut.) resp. išstūmęs aną pr. *kamē „avis“ (žr. anksčiau). Dėl pr. (vak. balt.) *avis „avis“ (fem.) pakeitimo naujadaru pr. *kamē „t.p.“ (fem.), kilusiu (jo giminę fem. priderinant prie pr. *avis „avis“ — fem.) iš * „bukoji, baužoji, beragė“ (žr. toliau), plg. pr. (vak. balt.) *elnē „elnė“ (fem.) pakeitimą naujadaru pr. *glumbē „t. p.“ (fem.) atsiradusiu (jo giminę fem. priderinant prie pr. *elnē „elnė“ — fem.) iš * „baužoji, beragė“ ← adj. pr. **glumbā-/glumba-* „baužas, beragis (kas be ragu)“ (žr. s. v. *glumbe*). Ir subst. pr. *kamē „bukoji, baužoji, beragė“ laikytinas fleksijos vediniu iš adj. (*ā/o*-kamienio) pr. **kamā-/kama-* „bukas, baužas, beragis (kas be ragu)“ < * „tas (ta), kurio galva tarsi sugniaužta — be išsikišimų (be ragu)“ < * „gniaužiantis, gniaužtas“ (žr. s. v. *kamoto*), plg. lie. (subst.) *baūžė* „beragė (karvė)“ ← adj. *baūžā/baūžas* „beragis, -ė“.

Deverbatyvą adj. pr. **kama-* „bukas, baužas, beragis“ plg. su tą pačią šaknį turinčiu adj. sl. *komolъ „bukas, baužas“ <

(adj.) **kamala-* „(su)gniaužiamas, (su)gniaužtas“, kuris yra sufikso **-al-* vedinys greičiau ne iš subst. balt.-sl. **kama-* „gniužulas“ (sic pvz. ESSJ X 174—175), o iš verb. (intens.) balt.-sl. **kam-* „gniaužti“ (dėl jo žr. s. v. *kamoto*), plg. pvz.: lie. verb. **kem-* „gniaužti“ → adj. **kemala-* (**kemelā-*) „gniaužiamas“ → (lie.) subst. *kēmalas* (*kēmelas*), žr. s. v. *kamoto*.

Pr. *camstian* etimologija, visai neliesdami jo darybos istorijos, iš dalies panašiai suvokia Trautmann AS 352, Endzelīns SV 189 („bez drošas etimologijas“), Toporov PJ III 197—200 („без надежной этимологии“; be reikalo kildina pr. *camstian* iš * „сбитое в кучу“).

camus „hummele (Hummel) — kamanė“ E 788 nom. sg. masc. = pr. *kamus „t. p.“ (plg. pr. „bitė“, žr. *bitte*). Šį *u*-kamenį subst. kildinu iš adj. (*u*-kamienio) vak. balt. *kamus „dūzgiantis, zvimbiantis“ (nom. sg. masc.), kuris yra fleksinis vedinys turbūt ne iš verb. (ne intens.) balt. **kem-* „dūgzi, zvimbti“ (ne intens.), o iš jo lyties verb. (intens.) balt. **kam-* „dūgzi, zvimbti (intensyviai)“, žr. toliau. Plg. pvz. subst. pr.-lie. *dangus „Himmel“ < (subst.) * „kas aplenkia“ (anksčiau jam buvau suteikęs reikšmę * „lenkimas“, žr. s. v. *dangus*) ← adj. (*u*-kamienio) balt. dial. (nom. sg. masc.) *dangus „lenkiantis“ (anksčiau jam buvau priskyres reikšmę * „lenktas“, žr. s. v. *dangus*), kuris — vedinys nebūtinai iš verb. balt. **deng-* „lenkti, krümmen“ [sic (iš tradicijos) s. v. *dangus*]: jis gali būti vedinys ir iš lyties verb. (intens.) balt. **dang-* „lenkti“ (žr. toliau). Pastaba: adjektyvams balt. dial. *kamus resp. *dangus (masc.) suteikiu reikšmes * „dūzgiantis, zvimbiantis“ resp. * „lenkiantis“ (ne * „lenktas“!), nes tokie adjektyvai (deverbatyvai) savo reikšmėmis bus buvę artimesni ne pass. participijams, o act. participijams, plg. adj. (deverbatyvus) lie. *drabūs* „drebantis“, *drąsūs* „drįstantis (išdrįšęs)“, *kandūs* „kandantis“, *našūs* „derlingas“ (< „nešantis“), *smardūs* „smirdintis“ ir t. t. (žr. Skardžius ŽD 55—58).

Seniai žinoma, kad pr. *camus* „kamanė“ artimiausiai giminiuojasi su lie. *kamānē* „t. p.“ = la. *kamane* „t. p.“, la. *kamene* „t. p.“, lie. *kamīnē* „t. p.“ = la. *kamine* „t. p.“ (žr. LKŽ V 168, 177, ME II 149), žr. Trautmann AS 352 (ir liter.), En-

dzēlīns SV 189, Toporov PJ III 200 tt. (ir liter.). Visi šie lie. ir la. substantīvai (fem.) yra, man rodos, iš *,ta, kuri dūzgia, zvimbia“ (fem.) — fleksijos *-ē vediniai iš o/ā-kamienių adjektyvų (plg. pvz. subst. lie. *baūžė* „ta, kuri bauža“ ← adj. *baūžas*, žr. s.v. *glumbe, camstian*) — iš adj. (o/ā-kamienio) ryt. balt. **kamana-* „dūzgiantis, zvimbiantis“ (turbūt iš **kamena-* „t. p.“, plg. Skardžius ŽD 227 ir liter.), **kamena-* „t. p.“, **kamina-* „t. p.“. Šie adjektyvai *„dūzgiantis, zvimbiantis“ laikytini sufiksų *-an- (< *-en-), *-en-, *-in- vediniais — turbūt deverbatyvais, kurių pamatinis žodis šaknies vokalizmu nuo jų matyt nesiskyrė — buvo ne verb. (ryt.) balt. **kem-* „dūgzti, zvimbti“, o verb. (ryt.) balt. **kam-* „t. p.“ (intens.). Plg. tokios pat darybos adjektyvus (deverbatyvus): lie. (verb. *alk-* „alkti, hungern“ →) *alk-anas* „alkstantis“ (< *alk-enas, žr. Skardžius l. c.), la. (verb. **slid-* „slysti“ →) *slid-ans* (ne *slied-ans ar *slaid-ans!) „slystantis, slidus“ < *slid-ens* „t. p.“ (žr. Skardžius l. c.), lie. (verb. *krek-* „krekėti, gerinnen“ →) **krek-ena-* (ne *krak-ena!) „krekantis (sukrekėjęs)“ (→ subst. *krėk-enas* „krekenos, Biestmilch“ resp. *krekenā* „t. p.“ LKŽ VI 516) bei **krekin-* „krekantis (sukrekėjęs)“ (→ subst. *krekinai* „krekenos“ resp. *krekinā* „t. p.“ LKŽ VI 518), lie. (verb. **tek-* „bėgti“ →) *tėk-inas* (ne *tak-inas!) „bėgantis“ ir kt.; plg. dar pvz. adjektyvus sl. (verb. **vež-* „vežti“ →) *vež-enas (ne *vaz-enas!) „vežantis/vežęs, važiuojantis/važiavęs“ (> *,važiavęs“ > s.sl. *vez-enō* „vežtas“ ir kt.), sl. (verb. **tek-* „bėgti, tekėti“ →) *tek-inas (ne *tak-inas!) „bėgantis/bėgęs, tekantis/tekėjęs“ (> bulg. *me-uen* „tekantis“ ir kt.) ir pan.

Taigi reikia manyti, kad tie adjektyvai ryt. balt. **kamana-* „dūzgiantis, zvimbiantis“ (< **kamena-* „t. p.“), **kamena-* „t. p.“, **kamina-* „t. p.“ yra vediniai ne iš verb. balt. **kem-* „dūgzti, zvimbti“, o iš jo lyties verb. (intens.) balt. **kam-* „(intensyviai) dūgzti, zvimbti“, kurio vedinys (ne sufiksinis, o fleksinis!) yra matyt ir adj. vak. balt. (pr.) *kamus „dūzgiantis, zvimbiantis“; plg. dar santykį — pvz. adj. lie. *slidūs* „slystantis“; adj. la. *slid-ans* „t. p.“ (< *slid-ens „t. p.“) = adj. ryt. balt. **kam-ana-*

„dūzgiantis“ (< **kam-ena-* „t. p.“) : adj. vak. balt. (pr.) *kamus „t. p.“

Lytis verb. balt. **kam-* „dūgzti, zvimbti ir pan.“ (turbūt intens.) greta lyčių (ne-intens.) verb. balt. **kem-* „t. p.“ bei **kim-* „t. p.“ [> *,sklisti dūzgiančiam (dusliam, ne skardžiam) balsui“ > lie. *kim-ti* „heiser werden“, žr. dar toliau] nėra negalima ir ide. rekonstrukcijos aspektu: verb. balt. **kem-/kim-* gali suponuoti greta verb. ide. **kem-/kṃ-* egzistavusią „perfektinę“ lytį verb. ide. **kom-* (plg. Gamkrelidze-Ivanov I 177 t.), žr. toliau. Panašiai galėjo greta verb. ide. **dhengh-/dhngḥ-* „tam tikru būdu lenkti“ (> verb. balt. **deng-/ding-* „t. p.“, žr. s.v.v. *dangus, podingai*) egzistuoti „perfektinę“ lytis verb. ide. **dhongḥ-* „t. p.“ > verb. balt. **dang-* „t. p.“ (turbūt intens.), o iš jos (t. y. nebūtinai iš verb. balt. **deng-* „t. p.“) — vedinys adj. balt. dial. *dangus „lenkiantis“ (žr. anksčiau).

To paties verb. balt. = sl. **kem-/kim-/kam-* „dūgzti, zvimbti“, t. y. (balt.-)sl. **kim-* „t. p.“ vedinys yra sl. (adj. →) subst. (ar dar adj.) **kim-ela-* „kas zvimbia“ (ar adj. *,tas/ta, kas zvimbia“) → *kim-elja-* (jo-kamienis adj.) → subst. **kim-elja-* „kas zvimbia“ = „kamanė, Hummel“ → *čbm-elb „t. p.“ (plg. Endzelīns l. c. ir liter., Toporov l. c. ir liter.); plg. pvz. lie. (Ds) subst. (jo-kamienį) *bimb-ālis* „sparva, Bremse“ (su *-alis* < adj. **-alja-*) ← subst. *biṃb-alas* „t. p.“ (su *-ala-* < **-ela-*, plg. Skardžius ŽD 174) ← verb. *biṃbti* „bimbti, zvimbti“. Iš verb. (balt.-)sl. **kam-* „dūgzti, zvimbti“ (intens.) bus atsiradęs sufikso **-ara-* (čia matyt iš **-era-*) resp. (**-ara-* →) **-āra-* vedinys sl. subst. (turbūt iš adj.) **kamara-/kamāra-* „kas zvimbia“ = „uodas“ > *komorō / *komarō „t. p.“ (> s. lenk. *komor* „t. p.“ resp. rus. *komap* „t. p.“ ir kt. ESSJ X 169—170); plg. substantyvinių (iš pradžių matyt adjektyvinių sufikso lie. *-ara-* (: *-era-*) vedinius, pvz.: subst. (lie.) *plėp-aras* „plepys“ (← verb. *plėp-ėti*), *stimb-aras* / *stimb-eras* „stimbūrys“ (← verb. *stimb-ti* „kietėti, stambėti“), *kēm-eras* „niekam tikęs žmogus“ [< *,sugniužėlis“ < adj. *,sugniužęs“ ← verb. **kem-* „gniaužti(s)“, žr. s. v. *kamoto*] ir kt.

Iš verb. ide. **kem-/kḡm-/kom-* „dūgzti, zvimbti“, t. y. iš verb. ide. **kḡm-* „t. p.“ išriedėjo verb. germ. **hum-* „t. p.“ (→ v. v. a. *hummen* „dūgzti, zvimbti“ ir kt.), o iš jo — vediniai germ. „kamanė“ (> vok. *Hummel* „t. p.“ ir kt. Kluge 320), plg. Pokorny I 556. Su tuo pačiu verb. ide. *,*dūgzti*, zvimbti ir pan.“, kildintinu greičiausiai iš *,*skleisti* duslų (prislopintą) garsą“ (žr. s. v. *kamoto*), genetiškai turbūt sietini dar žodžiai: a) het. *kammaraš* „... bičių spiečius“ (Wittmann Sprache X 146, Toporov PJ III 202), kuris galėtų būti iš adj. het. **kamara-* „kas dūgzia, zvimbia“ — sufikso het. *-ara-* (plg. adj. balt.-sl. **-ara-/*-era-*, žr. anksčiau) vedinys iš verb. het. **kam-* „dūgzti, zvimbti“ < verb. ide. **kom-* „t. p.“ (: **kem-* „t. p.“), b) s. ind. *camaráḥ* „bos grunniens“ (Pokorny I 556, Toporov l. c.), kuris irgi gali būti sufikso ind. **-ara-/*-era-* vedinys adj. *,*grunniens*“ ← verb. ind. **kem-* „grunniere, mykti, mūkti“ < verb. ide. **kem-* „skleisti duslų garsą“.

kan „wenn — kai“ III 105₂ [65₂₁] = pr. *kan cnj. (= *kūmetu* „kuomet“ VE 50₁₁) frazėje: *as quoi tebbe toūlan Gulsennin teickut / kantou sen brendekermnen postāsei* „Jch wil dir viel Schmerzen schaffen / wenn du Schwanger wirst“ (III 105₂₋₃) = (lie.) *Padauksinsiu skaudėghimus tawa / kūmetu nesczia busi* (VE 50₁₁₋₁₂).

Pr. (cnj.) *kan „kai“ (III 105₂) genetiškai sietinas su forma pron. (relat., acc. sg. neutr.) pr. *kan „ką“ (= *kan*, žr. s. v. *kas*), kuri vietoj senesnės formos (pron. relat., acc. sg. neutr.) pr. *ka „t. p.“ (= *ka* „t. p.“, žr. s. v. *kas*) bus atsiradusi dėl fleksijos (*o*-kamienės, acc. sg. neutr.) pr. **-an* = (*st*)-*an* (: *st-a*) = (*labb*)-*an*. Tą pr. (cnj.) *kan „kai“ (III 105₂) plg. su lie. dial. (cnj.) *kā* „jei; kai“ (= pron. relat. acc. sg. *kā* „ką“) frazėje: *Kiek jūs norėsit, ką jūs išgelbėsit mano dukterį?* (LKŽ V 3).

Dėl pr. (cnj.) *kan* „kai“ (III 105₂) žr. dar resp. plg. Trautmann AS 352, Endzelins SV 189, Toporov PJ III 203 t. (ir liter.).

caneips, žr. *knapios*.

kanxta „feine — padori, gera“ III 77₁₂ [49₃₄] adj. nom. sg. fem. frazėje (figura etymologica) *kanxta ... kanxtinsna* „feine ... zucht — padorus (geras) ... padorumas (gerumas, geras dalykas)“

III 77₁₂ (= *geras ... daiktas* VE 32₂₁); nom. sg. masc. (adj.) *nikanxts* „vnhübsch (unhübsch) — nepadorus, negeras“ III 69₂₆ [45₂₄] (= *negraßus* „negražius“ VE 29₁₀ acc. pl. masc.); adv. *känxtai* „züchtig (züchtig) — padoriai, drausmingai“ III 83₁₉ [53₂₁] (= *patogei* „patogiai“ VE 36₃ adv.) bei *kanxtei* „t. p.“ III 83₆ [53₁₃] (= *patogei* „patogiai“ VE 35₉ adv.) — lytys (dėl jų fleksijų *-ai* resp. *-ei* žr. s. v. *ainawīdai*), kurias laikyti adjektyvinėmis (nom. pl. masc. — Trautmann AS 352, Endzelins SV 189) turbūt nereikėtų (žr. Toporov PJ III 206, Mažiulis PKP II 169, 170, plg. Schmalstieg OP 98).

Turime *o-/ā-*kamienį adj. pr. **känksta-* (**känkstā-*) „padorus, geras, drausmingas“ (resp. adv. pr. *känkstai „padoriai, gerai, drausmingai“) < **kañksta-* „t. p.“ (su cirkumfleksiniu **-an-*), kuri kildinu iš *,*sudrausmintas* (patyręs drausminimo)“ < *,*suvaržytas, susivaržęs*“ bei laikau sufikso **-sta-* (**-stā-*) vediniu iš verb. balt. **kañk-* „būti suveržtam, varžomam“ [> verb. lie. *kañk-ti* (*, „būti varžomam“ >) „alkti, vargti“ (LKŽ V 217) ir pan.] ← verb. balt. **keñk-/kiñk-* „veržti(s)“ [> verb. lie. *keñk-ti* (*, „veržti“ >) „daryti žalą“ (LKŽ V 568 t.) ir pan.] < verb. ide. **kenk-/kḡk-* „veržti(s)“, žr. s. v. *erkinina*, žr. dar Mažiulis PKP II 170 (išn. 387), 274 (išn. 83)]. Šį pr. adj. **kañksta-* ← (vak.) balt. verb. **kank-* plg. pvz. su ryt. balt. adj. **minksta-* (> lie. *mink-štas* = la. *mik-sts*) ← verb. **mink-* (> la. *mik-t* „minkštėti“). Bus egzistavęs ir tos pačios kilmės adj. kurš. **kañksta-* „suvaržytas, susivaržęs“ (irgi su cirkumfleksiniu **-an-*) → adj. lie. žem. *känkštas* (*, „suveržtas“ >) „kietas, tvirtas“ (LKŽ V 217; su perdirta intonacija ir su kurš. **-s-* → lie. žem. *-š-*).

Dėl tokios šio adj. pr. **kañksta-* etimologijos (kitokią pateikia Berneker PS 112, Trautmann l. c., Endzelins l. c.) plg. Matzenauer LF IX 180, Schmalstieg OP 74, ypač Toporov PJ III 207 t. (ir liter.).

känxtin „Zucht — padorumą“ III 53₁₆ [37₁₆] acc. sg. (= *wieflibums* „padorumas“ VE 21₁₃₋₁₄) = pr. *känkstin, kuri (acc. sg. lytis) gali suponuoti (nom. sg.) *i-*kamienį fem. pr. *känkstis „padorumas“ (Toporov PJ III 207, 208) arba *ē-*kamienį (fem.)

pr. **kānksti* „t. p.“ (Trautmann AS 352, Schmalstieg OP 74) < **-ī* < **-ē*, arba net (*i*)*jo*-kamenį (masc.) pr. **kānkstis* „t. p.“ < **-īs*. Reikia manyti, kad šis pr. žodis bent jau iš pradžių buvo *i*-kamenis fem. (nom. sg.) pr. **kānkstis*, kuris nesunkiai galėjo būti perdirbtas į *ē*-kamenį fem. (nom. sg.) pr. **kānkstē* (plg. pvz. s. v. *greanste*) > **-i* > **-i* arba neį (*i*)*jo*-kamenį masc. (nom. sg.) pr. **kānkstis* < **-īs* [*i*- ir (*i*)*jo*-kamenės deklinacijos formų integracijos procesas XVI a. pr. semb. šnektose buvo toli pažengęs].

Tas *i*-kamenis subst. (nom. sg. fem.) pr. **kañkstis* „padorumas“ (su cirkumfleksiniu **-an-*) < „drausmingumas“ < „suveržtumas (suvaržymas)“ laikytinas a) sufikso **-sti-* vediniu iš verb. (vak.) balt. **keñk-* „veržti“ ar **kañk-* „būti suveržtam“ (žr. s.v. *kanxta*; plg. Toporov l. c.) arba b) fleksijos vediniu iš adj. pr. **kañksta-* „suvaržytas, susivaržęs“ (žr. *kanxta*), plg. pvz. lie. subst. *drūtis* „drūtumas“ (*i*-kamenis) ← adj. *drūtas* (žr. Skardžius ŽD 53).

kanxtinsna „zucht (Zucht) — padorumas“ III 77₁₂ [49₃₄] subst. nom. sg. fem. frazėje (figura etymologica) *kanxta* ... *kanxtinsna* „padorus ... padorumas“ (žr. s.v. *kanxta*). Yra pr. **kānkstinsna* „padorumas“ (kirčiuotas skiemuo — greičiausiai **kān-*) < **kānkstinsnā* „padorumas iš drausminimo“ < „drausminimas“ — sufikso **-snā* (dėl jo žr. s.v. *bousennis*) vedinys iš pr. (inf.) **kānkstin-tvei* „drausminti“, o šis — vedinys iš adj. pr. **kānksta-* „drausmingas“ (žr. *kanxta*) arba iš verb. pr. **kañk-*/**keñk-* (dėl jo žr. s.v. *kanxta*).

kanxtisku „zucht (Zucht) — padorumas, drausmingumas“ III 93₂₀ [59₂₀] subst. nom. sg. fem. (PKP II 296) frazėje *en Kanxtisku* „in der zucht — padorume, drausmingume“ III 93₂₀ (= *wieβlibume* „padorume“ VE 40₁₇₋₁₈) = (Ad Ephesios VI, 4) *in disciplina* = ἐν παιδείᾳ. Šitą pr. *en kanxtisku* laikyti *en+dat.* sg. fem. lytimi (Trautmann AS 352, Toporov PJ III 209, plg. Schmalstieg OP 62) nėra jokio pamato: konstrukcija vok. (III 92₁₉) *in der zucht*, jos segmentą *dat. sg. zucht* asocijuojant su nom. sg. *zucht*, buvo klaidingai išversta į pr. *en+nom.*

sg. (*en Kanxtisku* III 93₂₀) vietoj pr. *en+dat.* sg. arba *en+acc.* sg.; pr. kat-muose panašių vertimo klaidų yra ne viena.

Turime subst. (nom. sg. fem.) pr. **kānkstisku* „padorumas, drausmingumas“ (kirčiuotas skiemuo — greičiausiai **kān-*) < adj. (nom. sg. fem.) **kānkstisku* „padori, drausminga“ (< **-ū* < **-ā*) — sufikso *-isk-* vedinį a) iš adj. pr. **kānksta-* „padorus, geras, drausmingas“ (žr. *kanxta*; plg. Schmalstieg OP 61—62, Toporov PJ III 209) arba b) iš subst. pr. **kānkstis* „padorumas, drausmingumas“ (žr. *kānxtin*).

kanowe „tonne (Tonne) — statinė“ E 397 nom. sg. fem. = pr. **kanāvē* [ar **kanāvē* (?), t. y. **kanāvē*]. Dėl jo sinonimų (pr. *drawine* ir *standis*) žr. s. v. *drawine*.

Tradicinė nuomonė, kad pr. (E 397) *kanowe* segmentas *-ow-* (aiškiai primenantis tam tikrą pr. sufiksą) esąs pr. **-āv-* (t. y. **-āv-*; žr. Trautmann AS 352, Levin SE 96, Toporov PJ III 210), man neatrodo labai patikima, nes a) heterosilabinis sufiksinius parašymo segmentas pr. *-ow-* dokumentiniuose pr. nomina propria (juose to parašymo atvejų ypač gausių) labai dažnai žymi heterosilabinį sufiksinių pr. (**-ju-*, t. y.) **-āv-* (su trumpuoju pr. **-ā-l*); b) pr. (E 364) *mynsowe* ir (E 727) *salowis* segmentas *-ow-* gali būti ir ne pr. **-āv-* (t. y. **-āv-*), o pr. **-av-* (plg. *gab-aw-o*, žr.), žr. *mynsowe* ir *salowis*; žr. dar s. v. v. *girnoywis*, *sunaybis*. Tiesa, tų E parašymų *kanowe* ir *mynsowe* segmento *-owe* skaitymą pr. **-āvē* (su ilguoju pr. **-ā-l*) tarsi remia tai, kad Skardžiui (ŽD 379—388) yra žinomas lie. subst. sufiksas ne *-avē*, o tik *-óvē*. Tačiau plg. lie. (up.) *Kern-avē*, *Stirn-avē*, *Vadavē* (Vanagas HD 104), la. dial. (subst.) *raud-ave* „wilde Ente“ (ME III 484 s. v. *rauduve*, Endzelīns LVG 288) ir kt. Pr. **kanavē* (ar **kanāvē*?) „statinė“ (fem.) yra pasiskolintas (galbūt prieš XII a., žr. Levin l. c., Toporov PJ III 209) iš lenk. (prieš XII a.) **kony*/**konew* (fem.) [(germanizmas) > lenk. (XV a.) *konew* „didelis indas (su ąsa) skysčiams nešioti“ Słowski II 412], kurį (fem.), orientuojantis į netiesioginių jo linknių formas (plg. Toporov l. c.), prūsams buvo lengva morfologiškai (dar lengviau fonetiškai) išversti (adaptuoti) į (pr.) **kanavē* (fem.) = pr. (E 397) *kanowe*.

kapurnā**/kapernā** „kauburys (iškilimas), kalva (kalnelis); pilkapis, kapas; kapinės (Friedhof)“ (pr.) subst. (*ā*-kamenis, nom. sg. fem.) ir (pr. dial.) subst. (*o*-kamenis) ***kapurna**-/***kaperna**- „t. p.“ [neutr. ar masc. arba (neutr. >) masc.]. Ši pr. subst. (*ā*-kamenį ir *o*-kamenį) atstatyti, rodos, galima iš tokios čia toliau nagrinėjamos medžiagos [ją pastarajame šimtetyje publikavo Nesselmann Thes 64 t. (ir liter.), Bezzenberger BB II 135 (ir liter.), Frischbier I 334 t. (ir liter.), Gerullis ON 56, 177, Toporov PJ III 214 (ir liter.)]. Dk. (vv., sg.) *Caporne* (1287 m.) = *Capurne* „Caporn (Kr. Fischhausen)“ (Gerullis ON 56) yra pr. (vv.) ***Kapurnā** (greičiausiai *ā*-kamenis) = kurš. (vv.) ***Kapurnā** (kuršiai, kaip ir prūsai, — vak. baltai, žr. Liet. etnogen., 5 t.) > lie. (vv.) *Kapūrna* „kalnas Raseinių raj.“ (Būga I 423, 427) < appell. (subst.) vak. balt. ***kapurnā** „kauburys, kalva...“ = (subst.) vak. balt. dial. ***kapurnā** „t. p.“ > lie. dial. *kapūrna* „kauburys, kemsas“ (dėl jo geografijos žr. LKŽ V 253 t.). Panašiu būdu iš subst. lie. dial. *kapūrnas* „t. p.“ (žr. LKŽ V 254) galima rekonstruoti lytį (*o*-kamenę) subst. vak. balt. dial. ***kapurna**- „kauburys, kalva...“ > pr. dial. ***kapurna**- „t. p.“; pastarąją turbūt atspindi ir subst. (nom. pl. masc.) *kapurnei* [plg. dar *capornen* (su vok. -en)] „pilkapiai; kapinės“ (M. Prātorius, žr. Frischbier I c., Toporov I c.), skaitytinas greičiausiai ne (lie.) *kapurniai* „kapinės, kapai“ (sic LKŽ V 254), o lie. *kapūrnai* „t. p.“ (nekirčiuotas -ai parašytas dk. -ei!) = lie. *kapurnai* „kupstai“ (pvz. Nesselmann I c.) bei lie. *kapūrnas* (LKŽ V 254 s. v.). Vv. (dk.) *Surkapurn* (1315 m.) „Sonnenborn (Kr. Mohrunen)“ (Gerullis ON 177), neturintis fleksijos vok. -e (daugiau būdingos vok. fem. substantyvams!), yra turbūt ne fem. — subst. (ne fem!) pr. (vv., *jo*-kamenis) ***Zurkapurn'a**- < ***Zurkapurnja**- (ar *o*-kamenis ***Zurkapurna**-) < appell. (subst.) pr. ***zurkapurnja**- „vieta aplink kalvą (ar pilkapi)“ (arba ***zurkapurna**- „t. p.“) < praef. ***zur-** „apie, aplink“ (žr. *surgi*) + subst. (fem.) ***kapurnā** „kauburys, kalva; pilkapis; kapinės“ [ar subst. (ne fem.) ***kapurna**- „t. p.“], plg. pvz. lie. subst. (*jo*-kamenį, masc.) *apyakis* „vieta apie akį“ (LKŽ I² 198) ← praef. „apie, aplink“ + subst. (fem.)!

akis [bet ir pvz. lie. *apykalnis* „vieta aplink kalną“ (LKŽ I² 209) — prefiksiniis vedinys iš *kālnas* (ne fem.)].

Iš subst. (pl.) dk. (nuo XVI a.) *capernen* „pilkapiai“ (H. Maletius ir kt., žr. Toporov I c.), dėl kurio formos (vok.) plg. minėta lytį dk. *capornen* (M. Prātorius), galima atstatyti subst. (fem.) pr. ***kapernā** „kauburys, kalva; pilkapiai...“ [plg. lie. (< kurš.) up. *Drėv-erna*, žr. toliau] ar subst. (ne fem.) pr. ***kaperna**- „t. p.“.

Subst. vak. balt. < balt. dial. (t. y. ne vien vak. balt., žr. toliau) ***kapurnā**-/***kapurna**-/***kapernā**-/***kaperna**- „kauburys“ yra turbūt iš subst. (balt. dial.) *„tai, kas iš(si)kasta, sù(si)kasta“ (žr. toliau) = *„iš(si)kasimas, su(si)kasimas“, kurį ryt. balt. dialektams, rodos, suponuoja: verb. lie. dial. *kāparno-tis* „kapnotis, kapstyti“ / *kāparnuo-tis* „t. p.“ resp. *kāpurno-tis* „t. p.“ (LKŽ V 228 resp. 254) yra iš „išsikasti (darytis išsikasıma), išsikapstyti“ — vediniai matyt iš subst. ryt. balt. dial. ***kapurnā**-/***kaparna**- (: ***kapernā**-/***kaperna**-) resp. ***kapurnā**- (: ***kapurna**-) „iš(si)/sukasimas“ (plg. pvz. lie. subst. *vagā* → verb. *vagó-ti* „daryti vagą, vagas“).

Tą subst. (jo variantus) balt. dial. ***kape/arnā**-/***kape/arna**- resp. ***kapurnā**-/***kapurna**- „tai, kas iš(si)kasta, sù(si)kasta“ galima vesti iš adj. (*o/ā*-kamenio) balt. dial. ***kape/arna**- resp. ***kapurna**- „iš(si)kastas, su(si)kastas“, o šis yra (*o/ā*-kamenio) sufikso (jo variantų) balt. dial. *-*erna*-/*-*arna*-/*-*urna*- vedinys iš subst. balt. ***kapa**- „tai, kas sukasta“ (arba iš verb. balt. ***kap**- „kasti...“) ← verb. balt.-sl. ***kap**- „kirsti; (kertant) kasti“ (žr. s. v. *enkopts*).

Sudėtinio adjektyvinio (*o/ā*-kamenio) sufikso balt. dial. *-*erna*-/*-*arna*-/*-*urna*- (ir net *-*irna*-, žr. Skardžius ŽD 291), kurio kilmė neišaiškinta (žr. pvz. Skardžius I c.), seniausiu variantu laikau balt. dial. *-*erna*-: jis, man rodos, yra konsonantinis kamiengalis (subst.) *-*er*- + adjektyvinis sufiksas *-*na*-; plg. pvz. sufiksą (*o/ā*-kamenį) lie. -*esna*- (Skardžius I c.) = konsonantinis kamiengalis (*s*-kamenio subst.) *-*es*- + *-*na*- [plg. pvz. adj. gr. φαεινός „šviesus“ < gr. *phau-esno-s ← subst. *phau-es- > φάε-(φάος) „šviesa“], žr. Skardžius ŽD 291 t.

Esant santykiui adjektyvinių (*o/ā*-kamienių) sufiksų (turinčių panašią darybinę reikšmę!) balt. *-era- : *-ara- : *-ura- ir pan. [plg. šių sufiksų lie. darinius, tiesa, dažniausiai išvirtusius *o*- resp. *ā*-kamieniais (bei *jo*- resp. *jā- → *ē*-kamieniais) subst., žr. Skardžius ŽD 302 tt. passim, Urbutis BEE 77] ir santykiui adjektyvinių sufiksų (*o/ā*-kamienių) balt. *-era- : *-erna- (fonetiškai ir darybine reikšme daug kuo panašiu!), nesunkiai greta pastarųjų galėjo atsirasti balt. (dial.) *-ara- : x_1 bei *-ura- : x_2 ir pan., t. y. adjektyviniai (*o/ā*-kamieniai) balt. dial. (x_1 =) *-arna- bei (x_2 =) *-urna- ir pan.

Man rodos, kad šiame] straipsnyje nagrinėta lytis subst. pr. *kaperna- slypi ir pavardėje garsiojo astronomo Mikalojaus Koperniko (lo. *Copernicus* — vok. *Kopernigk*), kuris gimė (1473 m.) Torunėje, mirė (1543 m.) Frauenburge (prūsų Varmės krašte); 1491 m. Krokuvos universiteto, kuriame tuomet buvo daugiau nei pusė studentų iš vokiečių kraštų (R. M. Wagner, H.-U. Stamm. Ihre Spuren verwehen nie. Köln, p. 48), matrikuloze jis įsirašė prūsu (o ne vokiečiu ar lenku). Į Torunę (vok.) *Kopernigk* „Kopernikas“ pavardės šeima, sako, atsikėlusį per Krokuvą iš Silezijos vokiečių bažnytkaimio *Köppernig* (R. M. Wagner, H.-U. Stamm l. c.), kurio pavadinimas, atsargiu mano spėjimu (žr. toliau), galėtų būti apvokietintas emigranto prūso (arba ap- resp. suvokietėjusio prūso) asmenvardis (nuo XIII a. ne vienas Prūsijos autochtonas tikrai yra palikęs savo tėvų žemę!).

Tas lo. (avd.) *Copernicus* ← vok. avd. *Kopernigk* bei vok. (vv.) *Köppernig* galėtų suponuoti *o*- (ar *jo*-) kamienį pr. (avd., nom. sg. masc.) *Kāpernīks (pr. *-ā- perteiktas raide -o-, plg. pvz. s.v. *enkopts*) < *Kāpernīkas, kuris turbūt ne iš appell. (subst., diminut.) pr. *kāpernīkas „kauburėlis ir pan.“ (dėl reikšmės žr. toliau), o yra pr. (avd.) *„Kapernėlis (Kaperno sūnus)“ — diminutyvinio (patroniminio) sufikso pr. *-īk- (dėl jo žr. Endzeilins SV 49) vedinys (patronimas) iš pr. (avd.) *Kapernas „Kapernas“ < appell. (subst.) pr. *kaperna- „kauburys, kupstas, kalva...“ (žr. anksčiau). Dėl šio pr. (avd.) *Kapernas pravardinės kilmės iš appell. (subst.) pr. *„kauburys, kupstas, kalva ir

pan.“ plg. lie. pavardės (kilusias iš pravardinių avd.): *Kaūbras/Kaubrūs* ← appell. (subst.) lie. *kaūbras/kaubrūs* „kauburys“ (LPŽ I 948), *Kūpstas* ← appell. (subst.) lie. *kūpstas* „kupstas“ (LPŽ I 1130), *Kálnas* (= la. *Kalns*) ← appell. (subst.) lie. *kálnas* „...kalva“ (= la. *kalns* „t. p.“; LPŽ I 898); plg. dar pr. avd. (dk., XV a.) *Kapurne* (Trautmann PN 163), kuris yra turbūt ne iš toponimo (sic Trautmann l. c.), o iš appell. (subst.) pr. *kapurna- (ar *kapurnā-) „kauburys...“ (žr. anksčiau). Dėl pr. (avd.) *Kapernas „Kapernas“ → pr. (avd.₂ diminut.) *Kapern-īk-as „Kapernėlis (Kaperno sūnus)“ (patronimas) plg. pvz.: pr. (dk. avd.) *Thawte* → pr. (dk. avd., diminut.) *Tawt-īk-e* (Trautmann PN 104), lie. (pvd. < avd.) *Budrūs* → lie. (pvd. < avd., diminut.) *Būdr-īk-as* (LPŽ I 330), lie. (pvd. < avd.) *Budrūs* → lie. (pvd. < avd., diminut.) *Budr-āit-is* (LPŽ I 329), lie. (pvd. < avd.) *Kálnas* → lie. (pvd. < avd., diminut.) *Kaln-ēl-is* (LPŽ I 899) ir pan.

carbīo = (parašyta) *tarbio* „molekaste (Mühlenkasten) — girnalovis (girnų dėžė)“ E 325 (čia taisymas raidės *t* į *c* ir atvirkščiai nelaikytinas net ir taisymu) subst. nom. sg. fem. = pr. *karbijā, t. y. *karbijā.

Pr. *karbijā „girnalovis (girnų dėžė)“ kildinu iš vak. balt. *karbijā „tam tikra pintinė (Korb)“ („pintinė“ = „tam tikra pinta dėžė“) bei „girnalovis (girnų dėžė)“. Jis bei lie. *karbija* „tokia pintinė su antvožu kam nors supilti; malūno dėžė grūdams pilti į girnas“ (LKŽ V 267) matyt suponuoja balt. (dial.) *karbijā „tam tikra iš karnos ir pan. atraižų pinta pintinė (Korb)“, kuris gali būti ne slavizmas [nuomonės, kad jis slavizmas (žr. toliau), visgi negalima drąsiai nuneigti], o giminaitis su sl. *korbja „t. p.“ (> lenk. *krobja* „tam tikra karnos ir pan. pintinė“ ir kt., dėl medžiagos žr. ESSJ XI 55). Šitoks subst. balt.-sl. *karbijā „tam tikra pintinė iš karnos ir pan. atraižų“ = (subst.) *„atraižinė, atrėžtinė“ (= *„tai, kas padaryta iš karnos ir pan. atraižų“) galėtų būti iš *i-/jā*-kamienio (subst.) balt.-sl. *karbi „t. p.“ (plg. ESSJ XI 55) — substantyvu virtusi *u*-kamienio adjektyvo fem. lytis balt.-sl. (*karbvi >) *karbi „(at)rėžtas (rėžiantis)“ (plg. s. v. *arrien*).

Greta *u-kamienio* adj. balt.-sl. **karbu-* [resp. fem. (nom. sg.) **karbī*] „(at)rėžtas (rėžiantis)“ bus buvęs ir *o/ā-kamienis* adj. balt.-sl. **karba-/ *karbā-* „t. p.“ (plg. pvz. s. v. v. *dolu*, **Jātvā*) → subst. balt.-sl. **karba-/ *karbā-* „atraižinė, atrėžtinė“ > *,tai, kas padaryta iš karnos ir pan. atraižų“ (dėl adj. → subst. plg. pvz. s. v. *garian*) > lie. *kařbas* „krepšys, pintinė“ (LKŽ V 266 s. v. 1 *kařbas*) resp. la. *kārba* „Tüte aus Erlen- oder Birkenrinde“ (ME II 194), rus. *кóроб* „плетеное или гнутое изделие из луба, бересты и т. п.“ resp. (dial.) *корóба* „коробка из липовой коры“ ir kt. (ESSJ XI 52 t.); nuomonei (žr. toliau), kad minėti (subst.) lie. *kařbas* ir la. *kārba* esą slavizmai (žr. toliau), prieštarauja suom. *karvas*, *karpaa* „Tragekorb“ (Thomsen Ber. 181 tt.). Tuos adj. balt.-sl. **karbu-* resp. **karbanesunku* vesti iš verb. balt.-sl. **(s)kerb-/*(s)karb-/*(s)kirb-/*(s)kurb-* „(at)rėžti(s), (at)pjauti“ < verb. ide. **(s)kerb(h)-/*(s)korb(h)-/*(s)křb(h)-* „t. p.“ (dėl jo plg. Pokorny I 943 t.).

Primintina, kad dėl pr. *carbīo* = **karbijā* bei lie. *kařbija*, taip pat dėl lie. *kařbas*, la. *kārba* ir pan. kilmės iki šiol nėra vieningos nuomonės. Vieni tyrinėtojai visus tuos pr.-lie.-la. žodžius laiko slavizmais, žr. Būga II 89, III 46, 663, 758—760, 769 (bet žr. Būga I 331, 447, kur lie. *kařbas* — ne slavizmas), Fraenkel 220, Levin SE 95 (dėl pr. *carbīo* ir lie. *kařbija*), Toporov PJ III 217 t. (ir liter.). Anot Endzelyno, pr. *carbīo* bei lie. *kařbija* galbūt atėję iš slavų (ir toliau — iš germanų), bet lie. *kařbas* ir la. *kārba* galį būti ir nuosavi žodžiai (Endzelins SV 189, ME II 194). Visiems tiems pr.-lie.-la. žodžiams baltišką (ne slavišką) kilmę suponuoja (tiesa, atsargiai) Trautmann BSW 117 t., Vasmer II 331 (dėl lie. *kařbas* ir la. *kārba*), Pokorny I 949 s. v. **(s)kerb(h)-* (tik, man rodos, ne su šiuo, o su kitu ide. archetipu sietini tie baltų žodžiai, žr. anksčiau), SPS I 84 (dėl lie. *kařbija*).

karczemo „kreczem (Dorfschenke) — smuklė“ E 382 nom. sg. fem. = pr. **karcemo*, t. y. **karcemā* — skolinys (XII—XIII a.) iš lenk. *karczma* pakeičiant (adaptuojant) lenk. *ć (cz)* į pr. **c* [prūsai turėjo ne **č*, o **c* = **ts* (žodžio gale ir skoliniuose)] ir junginį lenk. *-ćm-* (*-czm-*) pedirbant į pr. **-cem-* [dėl lenk.

-czem- (= *kar-czem-ny* „smuklinis“ ir pan.) bei dėl to, kad junginys **-cm-* prūsams buvo neįprastas]; panašiai bus atsiradęs slavizmas (iš bltr.-lenk.) lie. *karčėmā* „smuklė“. Plg. Trautmann AS 352, Endzelins SV 189, Fraenkel 221, Levin SE 96, Toporov PJ III 219 t. (ir liter.).

*kargis — šitaip taisytinas *kragis* „heer (Heer) — kariuomenė“ E 410, subst. nom. sg. masc. Dėl to taisyto plg. **garbis* (žr.), žr. Bezzenberger BB XXVIII 159; plg. dar *karyago* (žr.), *kariausnan* (žr.), *cariawoytis* (žr.). Čia raidės **-rg-* atspindi turbūt jotiškai suminkštintą priebalsį pr. **-r'-*, ir dėl to parašymas **kargis* „kariuomenė“ gali būti transkribuojamas į pr. **kar'is* „t. p.“ (plg. s. v. *angurgis*), kildintiną iš pr. **kar(i)jas* „t. p.“ (su įterptiniu **-i-* tarp **-r-* ir **-j-*) < **karjas* „t. p.“, arba: **kargis* = pr. **kar'is* < **karj's* (ar **karjs*?) < **karjas* [plg. pvz. pr. **deivas* > **deiv's* (= *deywis* E, žr. *deivas*) resp. pvz. pr. **kaukas* > **kauks* (= *cawx* E, žr. *cawx*)]; tuomet ir pvz. *angurgis* reikėtų transkribuoti ne į pr. **angur'is* (žr. *angurgis*), o į pr. **angur'is* < **angurj'is* < **angurjas*. Be to, **kargis* (E) ir pan. raidžių **-rg-* fonetinė vertė galėtų būti ne pr. **-r'-*, o pr. **-rj-* (žr. Karaliūnas LKK X 74, Levin SE 10, 47, plg. Toporov PJ III 221); tačiau man rodos, kad hipotezė apie joto išlikimą panašiose E žodžių pozicijose dar nėra geresnė už hipotezę, pagal kurią tų pozicijų jotas E dialekte jau buvo išnykęs.

Subst. (*jo*-kamienis) pr. **karjas* „kariuomenė“ (nom. sg. masc.), kuris pr. šnektose bus turėjęs ir reikšmę „karas“ (žr. s. v. *kariausnan*), artimiausi giminaičiai yra substantyvai (masc.) lie. *kārias* „kariuomenė; būrys, pulkas; karas“ (LKŽ V 280) = la. *kařš* „karas; kariuomenė“ (ME II 166), taip pat lie. *kāris* (su *-is* < *-is* ← **-jas*) „kariuomenė; karas“ (LKŽ V 287 t. s. v. 1 *kāris*), be to, substantyvai (fem.) lie. *kariā* „kariuomenė; karas“ (LKŽ V 280), lie. *kārē* (su *-ē* ← **-jā*) „karas“ (LKŽ V 275). Lie. *karj's* „kareivis“ (LKŽ V 288) galėtų būti nesenas vedinys iš lie. *kāras* „Krieg“ (dėl jo žr. toliau), plg. Skardžius ŽD 62.

Iš minėtų pr.-lie.-la. substantyvų (išskyrus lie. *karj's* „kareivis“) galima rekonstruoti subst. balt. **karja-* „kariuomenė; karas“ (turbūt masc., plg. pr. **karjas* „t. p.“ masc.) resp. **karjā-* „t. p.“

(fem.). Hipotezė, kad egzistavęs masc. balt. **karja-* „kariuomenė“ ir neutr. balt. **karja-* „karas“ (Fraenkel LPosn. IV 91 t., Toporov PJ III 222), visgi nelengva įrodyti. Juk reikšmė „karas“ galėjo atsirasti iš „kariuomenė“ jau vien dėl to, kad tų dviejų reikšmių opozicija ne vienu atveju galėjo būti neutralizuota: pvz. frazė lie. *išėjo į kariuomenę* ir frazė lie. *išėjo į kārą* tam tikrais (nesunkiai suprantamais) kalbėjimo situacijos atvejais reiškia tą patį; plg. dar reikšmių „kariuomenė“ ir „karas“ sambūvį pvz. žodyje (subst.) s. rus. *памь*.

Subst. (masc/fem.) balt. **karja-/ *karjā/* „kariuomenė; karas“ bus atsiradęs iš subst. balt. **karja-/ *karjā-* „kariško būrio žygis“ (dėl reikšmės žr. dar s. v. *karyago*) = * „vyrų grupės išvyka pasiplėšti ir pan.“, plg. Benveniste Vocab. I 111 t. (tik čia kalbama ne apie subst. balt. **karja-*, o apie subst. ide. **korjo-*, bet šis, man rodos, neegzistavo kaip subst., žr. toliau). Subst. balt. **karja-/ *karjā-* „kariško būrio žygis“ vedu iš subst. balt. *, „tai, kas būdinga kariškam būriui“ [o tokio kariško būrio (anais — balt. prokalbės — laikais!) būdingiausia ypatybė jo žygis (žygiai) arba išvyka (išvykos) pasiplėšti ir pan.] < adj. balt. **karja- (*karjā-)* „būdingas kariškam būriui“ < adj. ide. **korjo* „t. p.“. Iš pastarojo, panašiai kaip baltų kalbose, lengvai galėjo išriedėti substantyvai: go. *harjis* „kariuomenė“, s. isl. *herr* „t. p.“ ir kt., v. air. *cuire* „būrys; kariuomenė“ ir kt., gr. **korjo-* (> **koiro-* → *κοίρα-αρος* „kariuomenės vadas, karalius“). Dėl čia pateiktos pačios ide. kalbų medžiagos žr. pvz.: Pokorny I 615, Gamkrelidze-İvanov II 741, Toporov PJ III 222 tt. (ir liter.), be to, Endzelīns SV 189, Trautmann AS 362.

Adj. ide. **korjo-* „būdingas kariškam būriui“ yra **-jo-* sufikso vedinys turbūt iš subst. ide. **koro-* „kariškas būrys“ (> balt. **kara-* „kariškas būrys; karas“ > lie. *kāras* „Krieg; mūšio laukas; kariuomenė“ LKŽ V 263 t.) < *, „dalis, (pa)dalinys“ < *, „atskyrimas“ [plg. pvz. rus. *отделение* „atskyrimas; (pa)dalinys (kariuomenės)“] — vedinys iš verb. ide. **(s)ker-* „pjauti, (at)skirti...“ (kai kuo plg. Jēgers KZ LXXX 32, 48 tt., kuriam neprieštarauja Toporov PJ III 224), dėl kurio žr. Po-

korny I 938 tt.; čia dėl semantinės evoliucijos plg. pvz. vok. *Schar* „būrys“ (= s. v. a. *skara* „t. p.“ ir kt.), kilusį irgi iš to paties verb. ide. **(s)ker-* „pjauti, (at)skirti...“ (žr. dar s. v. v. *kersle*, *kyrteis*). Iš verb. ide. **(s)ker-* „pjauti, (at)skirti...“ > verb. ind.-iran. **ker-* „t. p.“ — matyt iš pastarojo [t. y. ne iš ide. **(s)ker-*] buvo išvestas [su indoiranėniškąja (ne indoeuropietiška!) kokybine bei kiekybine apofonija] subst. s. pers. *kāra* „kariuomenė; liaudis“ (< *, „kariškas būrys“). Ar sl. kalbose galima atsekti minėtų ide. **koro-* resp. **korjo-* liekanas (žr. Trautmann BSW 118, Toporov PJ III 223 ir liter.), tuo tarpu visgi nelengva pasakyti (plg. pvz. Fraenkel 220, ESSJ XI 75).

karyago „reise (Heereszug) — kariuomenės žygis“ E 411 subst. nom. sg. fem. = pr. **kar'agō*, t. y. **kar'agā* (dėl jo **-r'* — žr. s. v. **kargis*) < pr. **karjagā* „t. p.“ Žodžiui vok. (E 411) *reise*, vadinasi, ir pr. (E 411) *karyago* įprasta suteikti reikšmę ne „Heereszug — kariuomenės žygis“ [sic Fraenkel 220 s. v. *kār(i)as*], o „Kriegsreise — karo žygis“ (Trautmann AS 353, Endzelīns SV 189, Toporov PJ III 224, Mažiulis PKP II 31). Žinant tai, kad *reise*—*karyago* (E 411) eina tuoj po *heer*—*kragis* (E 410) „kariuomenė“, ir, svarbiausia, atsižvelgiant į tai, kad pr. **kar'agā* (= *karyago*) < **karjagā* laikytinas vediniu iš subst. pr. **karjas* „kariško būrio žygis“ (žr. toliau), patikimiau suponuoti: pr. (E 411) *karyago* — vok. (E 411) *reise* yra daugiau „kariuomenės žygis — Heereszug“ nei „karo žygis — Kriegsreise“.

Subst. pr. **karjagā* „kariuomenės žygis“ kildinu iš subst. *, „priklausymas kariško būrio žygiui“ < *o/ā*-kamieno adj. (fem.) pr. **karjagā-* // (ne fem.) **karjaga-* „piklausantis kariško būrio žygiui“ (dėl *ā*-kamienio adj. → *ā*-kamienio subst. žr. pvz. s. v. *gasto*), kurį laikau sufikso **-agā-* // **-aga-* vediniu iš subst. pr. < balt. **karja-* „kariško būrio žygis“ (apie jį žr. s. v. **kargis*). Dėl pr. subst. **karjagā* darybos plg. pvz. lie. subst. *mėdžiaga* „medis, malkos“ < **medjagā* „t. p.“, kildintiną iš *o/ā*-kamienio lie. adj. (fem.) **medjagā-* „priklausanti miškui“ ← subst. **medja-* „miškas“; daugiau sufikso **-aga-/ *-agā-* lie. substantyvų, visai neaiškindamas jų darybinės reikšmės, pateikia Skardžius

ŽD 103 t. Dėl sufikso pr. resp. balt. *-aga-/*-agā- žr. dar s. v. v. *gertoanax, witwago*.

Pr. *karyago* darybos istoriją kitaip suvokia (resp. ją laiko neaiškia) Trautmann l. c., Endzelīns SV 189 t., Toporov PJ III 224 t. (ir liter.).

***caryangus** — šitaip taisytinias *cinyangus* „bannir (Banner) — kariuomenės vėliava“ E 417 nom. sg. (turbūt masc.) = pr. **kar'angus* (< *karjangus). Visuotinai priimtas taisyimas *cinyangus* į *caryangus (žr. pvz. Berneker PS 240, Mikkola BS 11 t., Trautmann AS 358, Endzelīns SV 190, Levin SE 18, 95, Toporov PJ III 225 t., Mažiulis PKP II 31) yra neabejotinai teisingas. Dėl pr. (E 417) *caryangus reikšmės „kariuomenės vėliava“ plg.: a) jis yra kariškų pavadinimų grupėje (E 410—E 428) tarp E 416 „kariuomenės apžiūra“ ir E 418 „ginklas“, b) vok. (E 417) *bannir* = v. v. a. *baner* „Banner, Fahne als führendes Zeichen einer Schar“ (Lex 9).

Pr. (E 417) **kar'angus* „kariuomenės vėliava“ < pr. *karjangus „t. p.“ < *,kariško būrio (kariuomenės) vėliava; kariškas būrys (su vėliava)“, kaip visiems žinoma, yra slavizmas. Jo atsiradimą iš kaimynų slavų dialektų (matyt prieš IX a., žr. Levin l. c.) suvokiū šitaip: iš subst. (ū-kamienio, fem.) sl. *xorongū „kariško būrio vėliava; kariškas būrys (su vėliava)“ (> s. sl. *xorogy* „t. p.“ ir kt.) atsirado subst. (u-kamienis) vak. balt. *karangus „t. p.“ (turbūt fem.), kuris segmentu **kara-* buvo asocijuojamas (liaudies etimologija!) su subst. vak. balt. **kara-* „kariškas būrys (kariuomenė); karas“, o vėliau, kai pastarasis užleido vietą savo sinonimui subst. vak. balt. **karja-* „t. p.“ (apie šiuos sinonimus žr. s. v. *kargis), — su subst. vak. balt. **karja-* „t. p.“; šitaip subst. vak. balt. (**kara-* „kariškas būrys(“); **kara-(ngus)* „kariško būrio vėliava; kariškas būrys (su vėliava)“ (turbūt fem.) → subst. vak. balt. (**karja-* „kariškas būrys(“); **karja-(ngus)* „kariško būrio vėliava; kariškas būrys (su vėliava)“ (turbūt jau masc.) = *karjangus „t. p.“ > pr. *karjangus „t. p.“ > **kar'angus*, kuris atveju E 417 *caryangus perteiktas reikšme „kariuomenės (kariš-

ko būrio) vėliava“. Plg. Mikkola l. c., Endzelīns l. c., Toporov l. c.

***kariausnan** „streit (Streit) — kariavimą“ III 123₁₇₋₁₈ [77₈], III 123₂₂ [77₈] subst. (nomen actionis) fem. acc. sg. = pr. **kar'ausnan* < *karjausnan, suponuojantis neužfiksuotą (nom. sg.) **kar'ausna* „kariavimas“ (III; kirčiuotas skiemuo — *-r'au-) < *karjausnā „t. p.“. Yra sufikso *-snā- (dėl jo žr. s. v. *bousennis*) vedinys iš verb. (inf.) pr. **karjau-(tvei)* „kariauti“ = lie. *kariáu-ti* „t. p.“ = la. (su *-au- → -uo, žr. Mažiulis BS 44 tt.) *karuô-t* „t. p.“ < verb. balt. (inf.) **karjau-* „būti kariuomenėje; būti kare“ ← subst. balt. **karja-* „kariuomenė; karas“ (žr. *kargis). Šį subst. (nomen actionis) pr. *karjau-snā „kariavimas“ plg. su lie. (LKŽ V 281) *kariáu-sena* „kariavimo būdas“ (dėl sufiksų pr. *-snā : lie. -sena žr. s. v. *bousennis*), be to, — pvz. su pr. subst. (nomen actionis) *grikausna* (žr.) ← verb. *grikaut* (žr.) ← subst. *grikan* (žr.).

***cariawoytis** „herschaw (Heerschaw) — kariuomenės apžiūra“ E 416 nom. sg. masc. [čia raidę *c-* laikyti neaiškia (Toporov PJ III 228) nėra jokio reikalo] = pr. **kar'avoytis* [jam fleksiją *-is (su trumpuoju *-i-) atstato Toporov l. c.], t. y. **kar'avaitis* [ar **kar'avoytis*, t. y. **kar'avaitis* (su cirkumfleksiniu *-ai- < *-ai-)] = dk. *karigewayte* „gespräche“ (SRP II 710; su vok. -e ← pr. *-is) < pr. *karjavaitis „t. p.“, kuriam dėl vok. (SRP II 710) *gespräche* įprastai suteikiama reikšmė „Ansprache an das Heer — kalbėjimas kariuomenei“ (žr. pvz. Nesselmann Thes 66, Trautmann AS 353, Endzelīns SV 190, Toporov l. c.). Dėl pastarosios priežasties ir dėl to, kad pr. (E) *caryawoytis* = dk. *karigewayte* yra kompozitas aiškiai iš pr. „kariuomenė“ (žr. *kargis) ir pr. *-vait-, sietino su verb. pr. „kalbėti“ (žr. *waitiāt*), įprasta vok. (E 416) *herschaw* „Heerschaw — kariuomenės apžiūra“ interpretuoti kaip „Heersprache (Ansprache an das Heer) — kalbėjimas kariuomenei (sc. jos vado)“ (žr. pvz. Nesselmann l. c., Trautmann l. c., Endzelīns l. c., Toporov l. c.) Šitaip galvojant išeitų, kad pr. **kar'avaitis* < *karjavaitis yra „kariuomenei kalbėjimas“ — kompozitas „subst.+verb.“,

pagal savo modelį sutampantis pvz. su lie. *mēšlāvežis* (< *-is*) „mēš-lo vežimas (jo laikas)“.

Man rodos, patikimiau suponuoti, kad pr. **kar'avaitis* < **karjavaitis* yra kompozitas ne iš „subst. + verb.“, o iš „subst. + subst.“ (plg. pvz. lie. *dalgiākotis* „dalgio kotas“), t. y. iš subst. pr. **karja-* „kariuomenė“ (žr. **kargis*) + subst. (neutr., nom.-acc. sg.) pr. **vaitjan* (ar fem. **vaitjā*?) „pasikalbėjimas“ (dėl jo darybos žr. s.v. *waitiāt*). Subst. (neutr.) pr. **vaitjan* bus reiškęs **„pasikalbėjimas“ = *„pasitarimai“* bei **„tam tikra (pasitarimų) sueiga“* — maždaug tai, ką ir jo giminaitis pvz. s. rus. *сече* „tam tikra sueiga“ < subst. (neutr., acc.-nom. sg.) sl. **vaitjā* „pasikalbėjimas“ = subst. vak. balt.-sl. **vaitja(n)* „t. p.“ (neutr., nom.-acc. sg.), žr. dar s.v. *waitiāt*. Vadinasi, subst. pr. **kar'avaitis* (= *caryawoytis* E 416 bei *karigewayte* SRP II 710) < **karjavaitis* bus buvęs **„kariuomenės (karių) pasitarimai“* (= „gespreche“ SRP II 710) bei **„sueiga karių (kariuomenės) žygiui aptarti“* (> „kariuomenės apžiūra“ = „herschaw“ E 416). Tą subst. (neutr.) pr. (**vaitjan*>) **vaitan* „sueiga (tam tikram pasitarimui)“ (žr. anksčiau) perteikia dk. (1340 m.) žodis (terminas) vok. (fem., dat. sg.) *wayden* „t. p.“: *Dies sint rechte, die in der Pomezenischen wayden getailet* „tai yra teisės, kurios pamedėnų sueigoje priimtos“ (AM IV 156). Šis vok. (dk.) *wayden* (dat. sg.) žodį pr. **vaitan* (neutr.) perteikia gana tiksliai: a) pr. (neutr.) **-an* [= pr. **vait-an*, su pr. **-an*, turinčiu supriešakėjusį pr. **-ā-* (po minkšto priebalsio!) → vok. (dk., fem.) *-en* (= *wayd-en*), b) pr. (duslusis) **-l-* (= pr. **vai-l-an*) transformuotas į vok. (neintensyvųjį) *-d-* (plg. s. v. *girmis*); plg. dar: „*wayde ... wohl richtiger wayte*“ (Nesselmann Thes 195). Taigi terminą vok. (dk.) *wayden* (fem., dat. sg.) = pr. **vait'an* (neutr., nom.-acc. sg.) sulietuvinti reikia (iš pr. **vaitan*, neutr.) į (lie., masc.) *vaičias* [ar *vaitys* resp. *vaitis* (*vaičio*...)], o ne (iš vok. dk. *wayde*) į (lie.) *váida*, kurį vartoja visi mūsų istorikai (žr. net ir TLE IV 408: *váida*).

karige „ebirbóm (Eberesche) — šermukšnis“ E 610 nom. sg. fem. = pr. **karigē* (žr. toliau). Dėl vok. (E 610) *ebirbóm* plg. v. v. a. *ēberboum* „Eberesche — šermukšnis“ (Lex 35), žr. dar Nes-

seldmann Thes 66, Trautmann AS 353 (ir liter.). Pr. *karige* skaitymas pr. **karige* ar net **karija* (Toporov PJ III 232: **„karige; *karija?“*) yra aiškiai ydingas: E šnekta neturėjo nom. sg. fleksijų **-e* resp. **-ā* — tokių trumpųjų fleksinių balsių (nom. sg.). Pr. *karige* „šermukšnis“ fonetinė vertė, jo daryba, o dėl to ir pati jo kilmė, nors ir iškelta keletas hipotezių (apie jas žr. Toporov PJ III 229 tt. ir liter.), nėra išaiškinta — „этимология слова остается неясной, хотя было предложено несколько сопоставлений“ (Toporov PJ III 229). Manau, kad pr. **karigē* „šermukšnis“ yra pr. (ar vak. balt.) inovacija, pakeitusi pr. **kermuksā* „t. p.“ (< balt. **kermukšā* „t. p.“) ar pr. **kermukšā* „t. p.“ (< **kermuksjā* „t. p.“ < balt. **kermukšjā* „t. p.“, žr. toliau).

Vėlyvosios balt. prokalbės šermukšnio pavadinimu laikau tokius *įā-/jio-*kamienius subst. (nom. sg. fem. resp. masc.): balt. > ryt. balt. **kermukšjā/*kermukšjas* „šermukšnis“ ir ryt. balt. dial. **kermukšjā/*kermukšjas* „t. p.“; būtent šie, performavus jų vokalizmą **-u-/*-au-* į la. *-ū-/*-au-/*-uo-* (dėl to plg. Mažiulis BS 43 tt.), davė la. *cęrmūkša* „t. p.“ (< **kermuksjā* < **kermukšjā*), *cęрмаūkša* „t. p.“ (< **kermuksja* < **kermukšja*), *cęрмаuksis* „t. p.“ (< **kermuksjas* < **kermukšjas*) bei *cęрмаuksis* „t. p.“ (dėl šio *-uo-* = *-uo₂-* žr. Mažiulis l. c.), *cęрмаūkslis* „t. p.“ [su *-kslis*, perdirbtu iš **-ksis* (< **-ksjas* < **-kšjas*), plg. lie. dial. (*šermū*)*kšlis-* „t. p.“, žr. toliau] ir kt. Tuos pačius subst. balt. > ryt. balt. **kermukšjā/*kermukšjas* „šermukšnis“ resp. ryt. balt. dial. **kermukšjā/*kermukšjas* „t. p.“ minėtu būdu suponuoja ir toks la.-lie. „šermukšnis“ (su la. *s-* = lie. *š-* < **k-*, žr. toliau): la. *sērmuksis* „t. p.“ (< **kermuksjas* < **kermukšjas*), *sęrmūkša* „t. p.“ (< **kermuksjā* < **kermukšjā*), *sęрмаuksis* „t. p.“ (< **kermuksjas* < **kermukšjas*), *sęрмаūkslis* „t. p.“ [*≠* **kermuksis* (su **-ksis*, perdirbtu į la. *-kslis*) < **kermuksjas* < **kermukšjas*], *sērmuoksis* „t. p.“ ir kt. (ME IV 829 t.), lie. *šermukšnis* „t. p.“ [*≠* **kermukš-is* (su **-kšis*, perdirbtu į lie. *-kšnis*, plg. s.v. *abskande*) < **kermukšjas*], *šermukšnė* „t. p.“ bei *šermukšlė* „t. p.“ [*≠* **kermukšē* (su **-kšē*, perdirbtu į lie. *-kšnė* resp. *-kšlė*) < **kermukšjā*], *šermukšlis*

„t. p.“ [$\leq$ *kermukšis (su **-kšis*, perdirbtu į lie. *-kšlis*) < *kermukšjas] ir kt. (LKŽ XIV 658—660). Visais šiais atvejais inicialinis ryt. balt. **k-* atskiruose lie.-la. dialektuose buvo perdirbtas į la. *s-* resp. lie. *š-*: a) pvz. la. *kermuksis dėl **k-* disimiliacijos (su tolimesniu **-k-*) bei asimiliacijos (su **-s-*) išvirto į la. *sēr-muksis*; b) dėl panašių disimiliacijos—asimiliacijos procesų pvz. iš lie. *kermukšis atsirado lie. *šermūkšis* (→ *šermūkšnis* resp. *šermūkšlis*); plg. pvz. ESSJ IV 69.

Subst. balt. *kermukšjā/*kermukšjas „šermukšnis“ bei balt. dial. *kermukšjā/*kermukšjas „t. p.“ yra, man rodos, iš subst. **„aitrus* (dėl vaisių skonio) medis“ < **„kas aitrus“* (plg. ESSJ IV 68, Toporov PJ III 230) — fleksijų **-jā*/**-ja-* vediniai (su įterptiniu **-k-* prieš **-š-*, plg. s.v. *abskande*) iš *o/ā*-kamienio adj. balt.-sl. *kermuša/*kermušā „aitrus (herb.)“ resp. (su apofoniškai iš **-uš-* kilusiu **-auš-*) balt. sl. dial. *kermušā/*kermušā „t. p.“ [dėl darybos plg. pvz. lie. subst. *sēnis/sēnė* „senas žmogus“ (su *-is/-ė-* < balt. **-jas*/**-jā*) ← adj. *sēnas/senā*]. Iš šio balt.-sl. adjektyvo atsirado subst. sl. *kermušā „kas aitrus“ > **„aitrus* (dėl žiedų kvapo) medis“ resp. sl. dial. *kermušā „t. p.“ → *čermuxa „ieva“ (> rus. dial. *чepѣмха* „t. p.“ ir kt.) resp. sl. dial. *čermuxa „t. p.“ (> rus. *чepѣмыxa* „t. p.“ ir kt.), dėl darybos plg. pvz. lie. subst. *pālša* „karšis“ < **„palša žuvis“* ← adj. *pālšas/palšā* „fahl“. Kaip iš lie. adj. *pālšas/palšā* turime ir vedinį (fleksinį) subst. *pālšis/pālšė* „palšas gyvulys ir pan.“ (su *-is/-ė* iš balt. **-jas*/**-jā*!), panašiai iš adj. balt.-sl. *kermuša/*kermušā „aitrus (herb.)“ resp. balt.-sl. dial. *kermušā/*kermušā „t. p.“ bus atsiradę substantyvai balt.-sl. *kermušjā/*kermušjas „kas aitrus“ resp. balt.-sl. dial. *kermušjā/*kermušjas „t. p.“, iš kurių turime rus. *чepемуá* „miškinis česnakas (Allium ursinum)“, slovén. *čremoš* „t. p.“ ir pan. resp. serb.-chorv. dial. *crijemuša* „t. p.“, *čeremuš* „t. p.“ ir kt. Minėtą subst. balt.-sl.) *kermušjā/*kermušjas „kas aitrus“ suponuoją ir subst. lie. dial. *kermušė/kermušis* „laukinis česnakas“ (LKŽ V¹613).

Adj. balt.-sl. *kermuša/*kermušā „aitrus“ (su **-š-* iš **-s-* po **-u-*) yra kilęs, man rodos, iš senesnio adj. balt.-sl. *kermuša-

*kermuša- „rėžiantis, pjaunantis“ (plg. pvz. adj. lie. *kartūs* „bitter“ ir pan. < **„rėžiantis, pjaunantis“*, žr. *kārtai*), iš kurio bei iš (adj. balt.-sl. *kermušā/*kermuša- „rėžiantis, pjaunantis“ →) subst. (subst. mob.) balt.-sl. *kermušjā/*kermušja- „kas rėžiantis, pjaunantis“ bus išriedėję lie. substantyvai (subst. mob.) *kėrmuša* „Schraubenspitze des Bohrers“ resp. *kėrmušas* „t. p.“ ir (su *-ė* iš balt.-sl. **-jā*) *kermušė* (*kėrmušė*) „t. p.“ resp. (su *-is* iš balt.-sl. **-ja-*) *kermušis* „t. p.“ (LKŽ V 613); pastarųjų lie. žodžių kilmę kitaip aiškina Fraenkel 243 (s. v. *kėrmušas*), plg. Toporov PJ III 231.

Tas adj. balt.-sl. *kermuša- (*kermušā-) „rėžiantis, pjaunantis“ < adj. balt.-sl. *kermuša- (*kermušā-) „t. p.“ (su **-s-*, po **-u-* išvirtusiu į **-š-*) yra, man rodos, iš adj. (*o/ā*-kamienio) ide. dial. *(*s*)*kermuso*- „t. p.“, egzistavusio greta lyčių adj. (*o/ā*-kamienių) ide. dial. *(*s*)*kre(o)muso*- „t. p.“ [$>$ **„aitrus“* > subst. gr. *κρέμυον* „svogūnas“] resp. *(*s*)*kre(o)meso*- „t. p.“ [$>$ **„aitrus“* > subst. germ. *hramesa- „Allium ursinum L.“ (dėl jo žr. Kluge 580 s. v. *Rams*) ir pan. (dėl medžiagos žr. dar Pokorny I 580 t.). Šiose adj. ide. dial. lytyse, atmetus jų sufiksus **-us-* resp. **-es-*, slypi galbūt subst. ide. *(*s*)*kerm*-/*(*s*)*krem*- „rėžimas, pjovimas“, plg. pvz. subst. ide. *uet- „metai, Jahr“ vedinius adj. ide. dial. *uet-us- (> lie. *vēt-uš-as* „senas“ ir pan.) resp. *uet-es- [$>$ lo. *vet-er-is* „senas“ (gen. sg.) ir pan.]. Subst. ide. *(*s*)*kerm*-/*(*s*)*krem*- „rėžimas, pjovimas“ galėtų būti sufikso **-(e)m-* vedinys iš verb. ide. *(*s*)*ker*-/*(*s*)*kř-* „rėžti, pjauti“ (plg. pvz. subst. ide. *ghei-m-/*ghī-em- „žiema ir pan.“ darybą, žr. s. v. *semo*), dėl kurio žr. s. v. v. *kyrteis*, *scordo*; plg. Toporov PJ III 231 ir liter.

Dabar grįžkime prie subst. pr. *karigē „šermukšnis“ (= *karige* E 610). Man rodos, kad jis yra iš subst. (subst. mob.) pr. **„aitrus* (dėl vaisių skonio) medis“ < **„kas aitrus“* (fem.) — fleksijos **-ē* (< balt.-sl. **-jā*) vedinys (plg. s. v. *glumbe*) iš *ā(o)*-kamienio adj. pr. *karigā- „aitri“ (: *kariga- „aitrus“), o šis — sufikso pr. **-igā*-/**-iga-* vedinys iš adj. pr. *karā-/*kara- „aitrus“ (ar *karjā-/*karja- „t. p.“?); dėl darybos plg. subst. (scom.) lie. *kairyga* „kairys, kairiarankis“ (LKŽ V 65) ← adj. (*ā*-kamienis,

fem.) *kairīgā „kairys“ [: masc. **kairiga-* „t. p.“, plg. adj. lie. *kvailā/kvailas* → subst. (scom.) *kvāila* „kvailys“, žr. Skardžius ŽD 40], kuris — sufikso *-*īgā-* (: *-*īga-*) vedinys iš adj. lie. *kairas/-à* „kairys“ (ar *kaīrias/-iā* „t. p.“?) „kairys“ (plg. Skardžius ŽD 104).

Tas adj. pr. **kara-/*karā-* (ar **karja-/*karjā-*?) „aitrus“ yra matyt iš „rėžiantis (rėžtas), pjaunantis (pjautas)“ (plg. s. v. *kerberse*) — vedinys iš balt.(-sl.) *(*s*)*ker-* „pjauti, kirsti ir pan.“ (žr. anksčiau); dėl darybos plg. lie. adj. (*o/ā*-kamieno) **gana-* „genantis“ (> subst. *gānas* „piemuo“) ← verb. *gen-* „ginti“ arba pr. adj. *galas „geliantis“ (> subst. „mirtis“) ← verb. **gel-* „gelti“ (plg. s. v. *gallan*), gr. adj. *ὄλωός* „traukiantis“ ← verb. *ἐλω-ω* „traukiu“ ir pan.

Pr. subst. *karīgē „šermukšnis“ < *karīgē „aitrus (dėl vaisių skonio) medis“ < pr. scom. *karīgē „kas aitri“ (fem.: scom. *karīgīs „kas aitrus“ masc.) bus pakeitęs senovinį (vak.) balt. subst. *kermukšā „šermukšnis“ (ar *kermukšjā „t. p.“), prie pastarojo prisiderindamas gramatine gimine (fem.); kitaip sakant, inovacinis pr. subst. (*karige* E=) *karīgē „šermukšnis“ [fem., o ne masc. *karīgīs „t. p.“ (< *-*gjas*)] rodo, kad senovinis pr. „šermukšnis“ buvo: pr. subst. *kermuksā (< balt. *kermukšā) „šermukšnis“ ar pan. (fem.!), o ne pr. subst. *kermuksas „t. p.“ (< balt. *kermukšas „t. p.“) ar pan. (masc.!), žr. anksčiau. Tai, kad prūsams vietoj senovinio „šermukšnio“ atsirado inovacinis, nulėmė matyt prūsų prietaringumas — tam tikras ta bu (dėl mitologinių šermukšnio ryšių su dangiškaisiais dievais, žr. N. Vėlius, *Senovės baltų pasaulėžiūra*, Vilnius 1983, p. 118 t.); plg. pvz. tokį gana didelio (archaiško) prūsų prietaringumo atspindį — senovinių žodžių „mirti“ (verb.) bei „mirtis“ (subst.) ta buistinį išnykimą pr. kalboje (žr. s.v.v. *aulaut*, *gallan*). Tabuistiniai prietarai gal buvo faktorius (ekstralingvistinis!), skatinęs ir tam tikrą lie.-la. (ryt. balt.) „šermukšnio“ bei paties balt. „šermukšnio“ fonetinį resp. derivacinį perdirbimą (apie jį žr. anksčiau).

karigewayte, žr. *caryawoytis*.

-caris, žr. *paccaris*.

-karkis, žr. *birgakarkis*.

kārtai „bitter — kartūs, gaižūs“ III 93₁₀ [59₁₂] adj. nom. pl. masc. frazėje *Bhe ni astai kārtai kriki* [sk.: *priki*] *tenmans* „Vnd seid nicht bitter gegen sie — ir ne esate (sc. nebūkite) gaižūs (pikti) prieš jas“ (III 93₁₀) = (VE 40₈) *A nebukiet gaiži priesch yas* = = (lo.) *et nolite amari esse ad illas* (Ad Coloss. III, 19) = (gr.) *καὶ μὴ πικραίνεσθε πρὸς αὐτάς* (l. c.). Tiesa, minėtoje pr. frazėje žodis (pr.) *kārtai* galėtų būti ir adv. „karčiai“ — išverstas ne iš vok. *bitter* „kartus“ (adj.), o iš vok. *bitter* „karčiai“ (adv.), plg. pvz. vok. (adj., adv.) *schüchter* → pr. (adv.) *būrai* (žr.).

Jau iš karto matyti, kad adj. (adv.?) pr. (III) *kārtai* „kartus, bitter“ (nom. pl. masc.) artimiausiai giminiuojasi su adj. lie. *kartūs* „t. p.“ (žr. pvz. Endzelins SV 190, Toporov PJ III 236, Pokorny I 942), nors tos giminystės su adj. pr. *kārtai* kai kas [pvz. Trautmann BSW 131, Fraenkel 225 (s. v. *kartūs*), 258 (s. v. v. *kiřsti* 1, 2.), ESSJ XI 102 t.] visai nemini (to pr. adj. neminėjo ir Būga, bet jis nelietė ir lie. *kartūs* etimologijos, žr. Būga II 246, 424, 443, III 77). Tačiau pats adj. lie. *kartūs* beveik visuotinai ir, be abejo, teisingai laikomas giminaičiu su sl. *kortəkъ „trumpas“, subst. lie. *kařtas* „Mal“ ir pan., toliau, — su verb. lie. *kiřsti* „(ab)hauen“, sl. *čersti, s. ind. *kṛntāti* „(jis) pjauna“ ir kt., žr. pvz.: Trautmann BSW 130 t., Endzelins l. c., Fraenkel l. c., Pokorny l. c., Toporov PJ III 236 t. (ir liter.). Nepaisant to, adjektyvų pr. *kārtai*, lie. *kartūs* ir sl. *kortəkъ etimologija daug kur neaiški, kadangi tų adjektyvų giminystės santykis jų istorinės darybos bei morfologijos aspektu iki šiol nebuvo nuodugniau tyrinėtas.

Iš lyties adj. (nom. pl. masc.) pr. (III 93₁₀) *kārtai* „kartūs“ (ar adv. „karčiai“?) nesunku atstatyti *o/ā*-kamienį adj. (nom. sg. masc.) pr. *kārts „kartus, bitter“ < *kārtas* „t. p.“, artimiausiai besigiminiuojantį su adj. lie. *kartūs* „t. p.“ (nom. sg. masc.), kuris, tiesa, ne *o*-kamienis, o *u*-kamienis. Galima būtų kelti hipotezę, kad ir to pr. adj. paradigma iš pradžių buvo *u*-kamienė, kurios atskiros formos (pvz. *kārtai* III 93₁₀) perdirbtos į *o*-kamienes, plg. pvz. *u*-kamienę subst. pr. *sūnus „Sohn“ paradigmą, III

kat-mo pr. šnekoje turinčią nemaža *o*-kamienių formų (žr. *soūns*). Tokia hipotezė, man rodos, nėra patikima: pr. „kartus“ buvo ne *u*-kamienis, o *o*-kamienis — adj. pr. **kārtas* „kartus“ (nom. sg. masc.), suponuojantis *o/ā*-kamienių adj. balt. **kařta-* „t. p.“ (išvirtusį *u*-kamieniu lie. *kartūs* „t. p.“), žr. toliau. Adj. balt. **kařta-* „kartus“ < **kertantis*; kirstas“ = adj. balt.-sl. **kařta-* „t. p.“ — vedinys iš verb. balt.-sl. **kert-/ *kirt-* „kirsti“ (dėl jo žr. s. v. v. *kersle*, *kyrteis*). Iš to adj. balt.-sl. **karta-/ *kartā-*, t. y. iš jo lyties matyt neutr. balt. **karta(n)* „(i)kirstas“ (nom.-acc. sg.) atsirado neutr. subst. balt.-sl. **karta(n)* „tai, kas (i)kirsta“ (nom.-acc. sg.) > subst. balt.-sl. **karta-* „> lie. *kařtas* „Mal“ = sl. **kortb* „t. p.“ (> s. sl. *kratb* „t. p.“ ir kt.); šis sl. substantivas buvo baritonas (žr. toliau), todėl jis gali būti iš neutr. (nom.-acc. sg., subst.) balt.-sl. dial. **kartan* (žr. Mažiulis BS 86 t. ir liter.). Iš to paties adj. balt.-sl. **karta-/ *kartā-* lyties fem. balt. **kartā* „(i-, at-)kirsta“ (nom. sg.) bus išriedėjęs subst. balt.-sl. (dial.) **kartā* „tai, kas (i-, at-)kirsta“ (dėl fem. adj. → fem. subst. plg. pvz. s.v. *gasto*) > lie. *kartā* „sluoksnis; eilė; kartas (Mal); generacija; ir kt.“ (LKŽ V 329 t.) = la. *kārta* „sluoksnis; eilė; ir kt.“ (ME II 200 t.), bulg. *кpаmа* „конец“ (ESSJ XI 99). Baritoniškas subst. lie. *kařtas* „Mal“ (II-ji akcent. paradigma!) = subst. sl. **kortb* „t. p.“ aiškiai rodo, kad jie abu ir jų pirmtakas minėtasis subst. balt.-sl. **karta(n)*, vadinasi, ir jo darybos pamatas minėtas adj. balt.-sl. **karta-/ *kartā-* bei jo vedinys subst. balt.-sl. **kartā* (žr. anksčiau) — visi jie buvo baritonai; subst. lie. *kartā* „sluoksnis...“ (IV-oji akcent. paradigma) neteko baritonezės dėl jo formų acc. sg. ir gen. pl. sutapimo su subst. lie. *kařtas* „Mal“.

Kyla klausimas: kodėl minėtas *o/e*-kamienis adj. balt.-sl. **karta-* > adj. lie. **karta-* „bitter“ gana seniai išvirto į *u*-kamienių adj. lie. *kartūs* „t. p.“? Čia atsakymas paprastas: *o/ā*-kamienis baritoniškas adj. lie. **karta-* (pr. III *kārtai* gali būti išlaikęs baritonežę) daugeliu savo formų sutapo su *o*-kamieniu baritonišku subst. lie. *kařtas* „Mal“ ir dėl to buvo perdirbtas į *u*-kamienių adj. lie. *kartūs* (nebaritoniską), plg. Skardžius ŽD 34 t. (plg. jau Meillet Étud. II 324). Dėl panašių priežasčių pagal

u-kamieniams adjektyvams būdingą sufiksą sl. **-bkb* (**-bka*, fem.) į adj. sl. **kort-bkb* „trumpas“ (> s. sl. *kratbkb* „t. p.“ ir kt.) buvo perdirbtas *o/ā*-kamienis adj. sl. **kortb* (**korta*, fem.) „t. p.“ < **kirtas*“ (plg. ESSJ XI 102 t. ir liter.), kildintinas iš adj. balt.-sl. **karta-* (**kartā-*) „kertantis; kirstas“ (žr. anksčiau).

kartano „stange (Stange) — kartis“ E 636 subst. nom. sg. fem. = pr. **kartanō*, t. y. **kartanā*, kurio diftongas **-ar-* bus buvęs akūtinis ne vien dėl jo parašymo *-ar-* [= *k-ar-tano* (ne **k-or-tano!*), plg. s.v. *galwo*], bet ir dėl šio pr. žodžio giminytės su lie. *kārtis* „t. p.“ = la. *kārts* „t. p.“ < ryt. balt. **kārtis* „t. p.“ (su akūtinium **-ār-*!).

Minėtų pr. ir ryt. balt. žodžių giminytė yra visuotinai (ir šiaipjau teisingai) pripažinta, tačiau jos santykiai visgi nėra labai aiškūs, kadangi išsamesnė tų žodžių istorinės darybos analizė iki šiol nebuvo atlikta (čia tam tikra išimtis — dėl pr. *kartano* darybos — tėra Endzelins SV 44, bet apie tai žr. toliau). Juk tokia analizė neparemtas išskyrimas (nors ir teisingas) sufikso *-an-* žodyje pr. *kartano* (pvz. Nesselmann Thes 66, Berneker PS 297, Trautmann AS 353, Fraenkel 225, Toporov PJ III 237) arba sufikso **-ti-* žodyje ryt. balt. **kārtis* (pvz. ME II 202, Skardžius ŽD 327, Toporov PJ III 238) yra tik pradžia to, ko reikia nušviesti minėtų žodžių darybos istorijai — svarbiausiam (pirmaeilium) jų etimologijos klausimui.

Subst. ryt. balt. **kārtis* „Stange“ yra sufikso **-ti-* vedinys greičiausiai iš verb. balt. **kār-* „kabinti, (auf)hängen“ (su akūtinium balt. **-ār-*!) > lie. *kār-ti* „t. p.“ = la. *kār-t* „t. p.“ (dėl šio verb. balt. **kār-* kilmės žr. toliau); plg. pvz. lie. (subst.) *dētis* „Eierstock der Vögel; vieta, kur vištos ir pan. deda kiaušinius“ = „tai, kas dedama; tai, kur kas (kiaušiniai) dedama“ < (nomen actionis) „dėjimas“ — sufikso vedinį iš verb. lie. *dē-* „dėti, legen“ < balt. **dē-* „t. p.“. Taigi ryt. balt. (subst.) **kārtis* „Stange“ yra matyt iš **kabinimas*“ (nomen actionis) > **tai, kas kabinama (pakabinta); tai, kur (ant ko) kas kabinama*“ (plg. Jēgers Verk. Bedeut. 16 tt., 26). Tokią ryt. balt. **kārtis* „Stange“ semantinę kilmę remia etnografiniai duomenys: lietuvių ir latvių

(matyt ir kitų baltų) namuose palubėje pakabinta kártis atliko svarbų vaidmenį — ant jos buvo kabinami drabužiai ir pan. (plg. Jēgers I. c.).

Pr. **kárta-nā* „kartis, Stange“ yra turbūt iš senesnio pr. **kár-tenā* „t. p.“; čia dėl sufikso pr./balt. **-en-* > **-an-* resp. dėl balsio pr./balt. **-e-* > **-a-* žr. Endzelīns LVG 75, 293, SV 44, BVSF 17 (§ 12 d), 21 (§20), Skardžius ŽD 227. Šio pr. **kárta-nā* „kartis“ < **kártenā* „t. p.“ (ar pirmykščio pr. **kárta-nā* „t. p.“?) darybos, o dėl to ir pačios etimologijos problema iki šiol (žr. ypač Endzelīns SV 44, 190, Toporov PJ III 237 t.), kaip minėjau, nėra išspręsta.

Galima būtų spėti, kad subst. pr. **kártenā* „kartis“ (> pr. **kárta-nā* „t. p.“) yra iš (subst.) pr. **-,tam tikra kartis“* ← adj. (*ā*-kamenis, fem.) pr. **kártenā* „kártinė (panaši į kartį)“ — sufikso **-en-* vedinys iš subst. vak. balt. **kártis* „kartis, Stange“ (= ryt. balt. **kártis* „t. p.“, žr. anksčiau), plg. pvz. lie. (žem.) adj. *mēl-enas* „mėlynas“ ← subst. (nom. pl.) *mėlys* „mėlyni dažai“ (Skardžius ŽD 229). Toliau, plg. pvz. lie. subst. *kót-enā* (*kót-enā*) „augalo liemens, stiebo dalis pagal šaknį; šakniastiebis“ (LKŽ VI 385) = „tam tikras kotas“, kildintą (bent jau pirmykščio darybos modelio atžvilgiu) iš adj. lie. **kát-enā* „kočinė (panaši į kotą)“ — vedinio iš subst. lie. **káta-* „kotas, Stiel, Stengel“ > *kótas* „t. p.“ Dėl pr. subst. **kártenā* „kartis, Stange“ ← adj. **kart-enā* „kartinė (panaši į kartį)“ ← subst. (pr.) **kartis* „kartis, Stange“ plg. lie. (dial.) subst. *kart-inė* „kartis, apyvarpštis“ (LKŽ V 339 t., taip pat subst. *kárt-inis* „t. p.“ LKŽ V 340 s.v. 1 *kártinis*), galintį būti iš lie. adj. (fem.) *kárt-inė* „panaši į kartį“ [pvz. frazėje: *kártinis spragilas* „į kartį panašus (karties ilgumo) spragilas“ LKŽ V 340 s. v. 2 *kártinis*, -ė] ← subst. *kártis* „Stange“. Taigi subst. pr. **kártenā* „kartis“ galėtų iš kilmės būti ne diminutyvas ar amplifikatyvas (sic Endzelīns SV 44), o adjektyvas (virtęs substantyvų) su sufiksu **-en-*, kuris čia savo darybine reikšme (reliacine) bus buvęs sinonimas sufiksui **-in-*.

Bet, man rodos, kur kas patikimiau suponuoti, kad minėtieji adjektyvai (reliacinės reikšmės) pr. **kárt-enā* (fem.) resp. lie.

(dial.) *kárt-inė* (fem.) yra sufikso pr. **-en-* resp. lie. *-in-* vediniai ne iš subst. pr. **kartis* „Stange“ (jis, manau, iš viso neegzistavo, žr. toliau) resp. lie. *kártis* „t. p.“, o iš adj. = partic. praet. pass. pr. **karta-* „(pa)kartas, (pa)kabintas“ resp. lie. *kárta-* „t. p.“; plg. pvz. lie. partic. praet. pass. *véltas* „(su)veltas“ → adj. (fem.) **velt-enā* „(su)veltinė“ (→ subst. *vélt-enos* „rutuliukai, kurie plaunantis atsiranda nuo odos“) resp. lie. partic. praet. pass. *riėktas* „(at)riektas“ → adj. (fem.) *riekt-inė* „riekimui skirtoji“ (žr. Skardžius ŽD 254 t.). Taigi manyčiau, kad substantyvai pr. **kártenā* „kartis“ resp. lie. (dial.) *kartinė* „t. p.“ bus atsiradę (aišku, savarankiškai) iš subst. **,tai, kas skirta kabinimui“* ← adj. (fem.) **,(pa)kabintinė“* = [**,(pa)kabinimui skirtoji“*] ← partic. praet. pass. **,(pa)kabinta, (pa)kabinama“*. Subst. lie. dial. *kart-inė* (greta *kart-inė*) dėl kirčiavimo plg. pvz. su subst. lie. *raugt-inė* (greta *ráugt-inė*) „tam tikras indas sviestui ar rūgšiam pienui laikyti;...“ (Skardžius ŽD 264, LKŽ XI 288 t. s. v. v. 2 *rauginė* ir 1 *ráuginė*) ← adj. (fem.) *raugt-inė* „raugimui skirtoji“ (resp. adj. masc. *raugt-inis*; greta lie. adjektyvų su *-t-inis* yra ir lie. adjektyvų su *-t-inys*, žr. Skardžius ŽD 263) ← partic. praet. pass. *ráugta-* „raugtas“.

Reikia pasakyti, kad lie. kalboje sufikso *-en-* adj. dariniai yra nepalyginamai retesni ir daugeliu atvejų archaiškesni nei sufikso *-in-* adj. dariniai (plg. Skardžius ŽD 229, 239 tt.); atrodo, kad panašiai yra buvę ir pr. kalboje. Šitai leidžia spėti, kad a) jeigu greta lie. [partic. praet. pass. *kárta-* „(pa)kabintas“ →] adj. (fem.) *kartinė* → (dial.) subst. *kartinė* „kartis“ turime lie. subst. *kártis* „t. p.“ < ryt. balt. subst. **kártis* „t. p.“ (dėl jo žr. anksčiau), tai b) greta pr. [partic. praet. pass. **kárta-* „(pa)kabintas“ →] adj. (fem.) **kártenā* → subst. **kártena* „kartis“ žodis (subst.) pr. resp. vak. balt., atitinkantis ryt. balt. subst. **kártis* „t. p.“, galėjo visai neegzistuoti. Todėl man rodos, kad šalia ryt. balt. subst. **kártis* „kartis, Stange“ buvo vak. balt. subst. **kártenā* „t. p.“ (o ne vak. balt. subst. **kártis* „t. p.“). Taigi esu linkęs manyti, kad substantyvuose ryt. balt. **kártis* „Stange“ ir vak. balt. **kártenā* „t. p.“ (> pr. **kártenā* „t. p.“ → **kárta-nā* „t. p.“) slypi verb. balt. **kár-* „karti, (pa-)kabinti“

(> lie. *kār-ti* „t. p.“ = la. *kār-t* „t. p.“) = *,virve ir pan. (ap)sukant (pa-, pri-)kabinti ką nors“ = *,(ap)sukant (pa-, pri-)rišti ką nors“ [dėl semantikos plg. pvz. lie. *kabinti* frazėje: *Ir prikabino bėrą žirgelį pri alyvo šakelių* „ir pririšo (apsukdamas pavadžiu apie „alyvo šakeles“) bėrą žirgelį...“ LKŽ V 21; žr. dar s. v. *paccaris*], o šis suponuoja matyt verb. ide. *(s)ker(H)- : *(s)kor(H)- : *(s)kr(H)- „(ap)sukti(s), (ap)lenkti(s)“. Šio ide. verb. pėdsakai, man rodos, slypi tam tikroje (atskirai tyrinėtinoje) dalyje tų ide. kalbų žodžių, kuriuos pateikia Pokorny I 935 tt. [s.v. 3 (s)ker- „drehen, biegen“], 933 [s.v. 1. (s)ker- „einschrumpfen“], 933 tt. [s. v. 2. (s)ker- „springen“], 584 t. (s.v. *kert-* „drehen“), pagaliau, ir Pokorny I 573 [s. v. 5. (ker-?) „hangen, hängen“]; žr. dar s. v. v. *corto*, *kraclan*.

Pridurtina, kad matyt tos pačios, kaip ir verb. ryt. balt. **kār-* „karti, (pa)kabinti“ (žr. anksčiau), kilmės žodžiai (t. y. semantiniai homonimai) yra ir šie, rodos, niekieno nėnagrinėti lie. verba: *kárti* [*„suk(inė)ti(s)“ >] „keliauti ten ir atgal“ (LKŽ V 338 s. v. 2 *kárti*), *kárti* (*kāra*, *kāro*) [*„suisukti“ >] „pasi-daryti liesam, įdubusiu pilvu“ (LKŽ V 338 t. s. v. 3 *kárti*; plg. lie. (Ds): *ānas visai susisūkęs* (nuo prasto maisto ar nevalgymo) „jis visai suliesėjęs (nuo prasto maisto ar nevalgymo)“, *kárti* (*kāra*, *kāro*) [*„suktis, lenktis“ >] „lenktis žemyn, svirti“ (LKŽ V 339 s.v. 4 *kárti*). Kildinti verb. ryt. balt. **kār-* „karti, (pa)kabinti“ iš verb. ide. *(s)ker- „pjauti“ (Jēgers KZ LXXX 22 t., plg. Fraenkel 224 t.) vargu ar galima: reikšmių „pjauti“ ir „karti, (pa)kabinti“ sambūvį pagrįsti yra kur kas sunkiau nei reikšmių „sukti, lenkti“ ir „karti, (pa)kabinti“ (žr. anksčiau) sambūvį.

Pr. *kartano* „Stange“, lie. *kártis* „t. p.“ = la. *kārts* „t. p.“ kilmę suvokia kitaip: Trautmann AS 353, Endzelins SV 190, Fraenkel 225, Pokorny I 942, Toporov PJ III 238 ir liter.

-cartis, žr. *pracartis*.

Karwen, žr. *Pocarwe*.

kas — I pron. interrog.: nom. sg. masc./fem. *kas* „wer — kas“ III 77₉ [49₃₂] (= *kursai* VE 32₁₈); nom. sg. neutr. [visais toliau

pateikiamais atvejais yra (lie.) *kas* VE] *ka* „was — kas“ III 27₈ [23₇], III 27₁₅ [23₁₃], III 29₁₀ [23₂₈], III 29₂₀ [25₄], III 31₉ [25₁₃], III 31₁₈ [25₂₁], III 33₆ [25₃₀], III 33₁₇ [27₇], III 35₈ [27₁₈], III 35₂₀ [27₂₈], III 37₈ [27₃₆], III 37₂₀ [29₈], III 41₁ [29₂₈], III 43₈ [31₁₉], III 45₈ [33₄], III 47₇ [33₂₅], III 47₁₆ [33₃₃], III 49₁₅ [35₁₂], III 51₇ [35₂₄], III 53₃ [37₅], III 55₁ [37₂₁], III 55₁₅ [37₃₃], III 57₄ [39₁₀], III 57₁₄ [39₁₈], III 59₆ [39₃₀], III 65₇ [43₁₆], III 73₁₃ [47₃₃], III 75₁₄ [49₁₅] (dėl jos žr. toliau); acc. sg. neutr. *ka* „was — ką“ III 37₈ [27₃₆] (= *ką* VE 13₁₄), III 61₁ [41₇] (= *ką* VE 24₁₄), III 63₁₂ [41₃₄] (= *kas* VE 25₂₄), III 87₁₃ [55₂₀]. Pastaba: frazės *Ka ast enterpen* „Was nützet“ (III 75₁₄ [49₁₅]) lytį (pron. interrog neutr.) *ka* „was“ (III 75₁₄ = *kokię* „kokią“ VE 31₁₈) įprasta laikyti acc. sg. (Trautmann AS 353, Endzelins SV 190, Toporov PJ III 244), betgi ta frazė yra aiškiai ne „ką yra naudinga“ (t. y. su acc. sg. pr. *ka*), o „kas yra naudinga“ (su nom. sg. pr. *ka*, žr. dar s.v. *enterpen*).

— II pron. relat.: nom. sg. masc. *kās* „kuris, kas“ TN [žr. Aph VII 102, PKP I 30, II 62 (vietoj *kās* parašyta *kāβ* — klaidingai), *kas* „wer — kas, kuris“ I 11₁₄ [7₁₆], I 11₁₆ [7₁₆], II 11₁₅ [13₁₅], II 11₁₇ [13₁₆], III 49₈ [35₆] (= *kurs* VE 19₉), III 61₁₀ [41₁₄] (= *kursai* VE 25₂), III 61₁₁ [41₁₄] (= *kurs* VE 25₃), III 77₆ [49₂₉] (= *kurs* VE 32₁₆), III 77₁₄ [49₃₅] (= *kursai* VE 32₂₂₋₂₃), III 77₁₆ [51₂] (= *kurs* VE 33₂), III 89₂₁ [57₁₂] (= *kurs* VE 38₁₈), III 103₁₆ [65₉] (= *kurs* VE 49₂₀), III 107₆ [67₁₅] (= *kas* VE 51₁₉), III 113₅ [69₃₂] (= *kursai* VE 60₁₂), „so — kas, kuris“ III 61₁₇ [41₁₉] (= *kursai* VE 25₉), III 132₂ [81₁₀], „so — kas, kuri“ III 61₁₈ [41₁₉] (= *kuri* VE 25₁₀), „das — kas, kuris“ III 75₁₁ [49₁₃] (= *kursai* VE 31₄), „das — kas, kurie“ III 107₃ [67₁₂], „der — kuris“ I 7₁₃ [5₂₈], I 9₁₃ [7₄], I 13₉ [7₂₂], II 7₁₃ [11₂₇], II 9₁₃ [13₂], II 13₉ [13₂₃], III 37₁₃ [29₄], III 41₂₂ [31₁₁] (= *kurs* VE 15₂₂), III 43₁₃ [31₂₃] (= *kursai* VE 16₁₄), III 47₆ [33₂₄] (= *kuris* VE 18₉), III 63₁₉ [43₅] (= *kursai* VE 26₆), III 75₅ [49₈] (= *kursai* VE 31₈), III 85₃ [53₂₅] (= *kursai* VE 36₅), III 85₃ [53₂₆] (= *kursai* VE 36₆₋₇), III 85₁₄ [53₃₃] (= *kursai* VE 36₁₆), III 87₆ [55₁₄] (= *kursai* VE 37₆), III 87₇ [55₁₅] (= *kursai* VE 37₆), III 87₈ [55₁₆] (= *kursai* VE 37₆), III 87₂₂ [55₂₆], III 87₂₃ [55₂₇] (= *kursai* VE

37₂₀), III 89₂ [55₃₄], III 89₂₇ [57₁₆] (= *kurie* VE 38₂₂), III 109₆ [67₃₅] (= *kursai* VE 52₃), III 117₂₉ [73₂₂], III 119₁ [73₂₆] (= *kursai* VE 58₁₁), III 119₁₀ [73₃₁] (= *kursai* VE 58₁₇), III 127₈ [77₃₄] (= *kurs* VE 61₁₄), III 129₁₅ [79₂₁] (= *kursai* VE 62₁₄), „*kuris*“ (*kas ast taykowuns* „Schepffer“) I 7₁₀ [5₂₆], (*kas est tykynons* „Schepffer“) II 7₁₀ [11₂₅], (*kas ast teikūns* „Schöpffer“) III 39₁₉ [29₂₆], III 127₄ [77₂₉]; nom. sg. neutr. *ka* „was — kas“ I 7₇ [5₂₄], II 7₇ [11₂₃], „*kas, kuris*“ II 13₂₈ [13₂₈] bei *kha* „t. p.“ I 13₁₉ [7₂₇] (plg. III 75₁₁), *ka* „was — kas“ III 17₁₆ [19₁₆], III 35₁₉ [27₂₇] (= *kas* VE 13₇, plg. I 7₇, II 7₇), III 53₁₁ [37₁₂] (= *kas* VE 21₈), III 83₁₀ [53₁₆], III 91₂ [57₁₉] (= *kas* VE 39₂), III 121₃ [75₁₅] (= *kas* VE 59₁₂), „so — kas, kurie“ III 77₂ [49₂₆] (= *kurie* VE 32₁₁); acc. sg. neutr. *ka* „was — ką“ III 37₇ [27₃₄] (= *ką* VE 13₁₃), III 67₂₃ [45₁₃] (= *ką* VE 28₁₁), III 69₁₇ [45₂₇] (= *ką* VE 29₂), III 79₂₅ [51₂₇], III 87₁₇ [55₂₂] (= *ką* VE 37₁₆), III 109₂ [67₃₂], *kan* „das — ką“ III 55₆ [37₂₅] (= *kuriau* „kurių“ VE 22₁), „was — ką“ III 77₆ [49₃₀] (= *ką* VE 32₁₆), III 107₂ [67₁₃] (= *ka* „ką“ VE 51₁₇), *nokan* „worauff — ant ko“ III 125₈ [77₁₇], žr. dar s. v. v. *kai, kan*; dat. sg. masc. *kasmu* „dem — kam“ III 91₉ [57₂₄] (= *kam* VE 39₇), III 91₁₀ [57₂₅], III 91₁₁ [57₂₅], neutr. *enkasmu* „darinnen — kame“ III 113₂₁ [71₁₀]; „instr.“ sg. neutr. *sēnku* „damit — su*kuo“ III 113₁₂ [71₂], III 125₇ [77₁₇], žr. dar s. v. v. *kodesnimma, kudesnammi, kuilgimai*; nom. sg. fem. *quai* „die — kuri“ III 103₁₁ [65₅], III 103₁₂ [65₅], III 117₂₉ [73₂₂], III 119₁ [73₂₅], *quoi* „t. p.“ III 89₁₈ [57₉]; nom. pl. masc. *quai* „die — kurie“ III 39₁ [29₁₀] (= *tus kurie* „tuos, kurie“ VE 14₆₋₇), III 39₆ [29₁₅] (= *tiemus kurie* „tiems, kurie“ VE 14₁₁), III 55₁₂ [37₃₀] (*tiems/kurie* „tiems, kurie“ VE 22₇), III 61₅ [41₁₀] (= *kurie* VE 24₁₈), III 85₅ [53₂₇], „*kurie*“ III 85₅ [53₃₀] (= *kurie* VE 36₁₀), *stai quai* „die — tie, kurie“ III 87₂₀ [55₂₄] (= *tie kurie* „tie, kurie“ VE 37₁₇), *quai* „die — kurie“ III 87₂₅ [55₂₉] (= *kurie* VE 37₂₂), III 87₂₇ [55₃₀] (= *tie kurie* „tie, kurie“ VE 37₂₃), III 89₆ [55₃₆] (= *tus/kurie* „tuos, kurie“ VE 38₄), III 89₁₂ [57₅] (= *tie kurie* „tie, kurie“ VE 38₁₁), III 89₂₃ [57₁₃] (= *kurie* VE 38₁₉), III 91₇ [57₂₃] (= *kurie* VE 39₆), III 111₂₂ [69₂₇], III 115₁₇ [71₂₇], „so — kurie“ III 37₁₇ [29₆] (= *kurie* VE 14₃), III

51₁₄ [35₃₀] (gal čia nom. sg. fem., plg. *kury* „kuri“ VE 20₁₃), *quoi* „die — kurie“ III 85₈ [53₂₉] (= *kurie* VE 36₁₀), „so — kurie“ III 37₁₄ [29₄] (= *kurie* VE 14₁); acc. pl. masc. *stans kans* „die — tuos, kuriuos“ III 65₁₈ [43₂₄] (= *tū kuriū* „tų, kurių“ VE 27₉).

Su pron. interrog. vok. (III) *wer*: *was* dėl jais reiškiamos opozicijos sutampantis pron. interrog. pr. (III) *kas* (nom. sg. masc./fem.): *ka* (nom.-acc. sg. neutr.) suponuoja pron. (interrog./indef./relat.) balt. (nom. sg. masc./fem.) *kas (> lie. *kas* = la. *kas*): (nom.-acc. sg. neutr.) *kā [dėl jo reliкто lie. *ka* (predikatinėje struktūroje) = la. *ka* (cnj.) žr. Rosinas BĮ 192], kuris neturėjo specifinių fem. ir pl. (bei du.) formų (žr. Rosinas BĮ 191 tt.). Čia seniausiais balt.-sl. laikais buvo turbūt pron. (interrog./indef.) balt.-sl. (masc./fem.) **ka-* [= balt. *kas = sl. *kas (nom. sg.) → *kъ-to > s. sl. *kъ-to* „кто“ ir kt.]: (neutr.) **ki-* (= sl. *čb-to > s. sl. *čb-to* „что“ ir kt., žr. dar s. v. *kittan*) < pron. (interrog. indef.) ide. (genus act.) **kʰo-* (> go. *ha-s*, s. ind. *ka-h* ir pan.): (genus pass.) **kʰi-* [> lo. (neutr.) *qui-d* (dėl jo *-d* žr. Mažiulis BS 84 ir liter.) ir pan.], kurio paradigmos kamienų supletyvumas atskiruose ide. dialektuose gana seniai patyrė tam tikrų pakitimų, plg. pvz. minėtą balt. *kas (masc./fem.): *kā (neutr.) arba pvz. lo. *quis* (masc./fem.): *qui-d* (neutr.). Dėl visa to plg. Toporov PJ III 256.

Tas balt. *kas (masc./fem.): *ka (neutr.), kaip pron. relat. „kuris, -i“, pr. kalboje patyrė inovacijų — pasidarė specifinių fem. ir pl. formų. Taip vietoj pron. (relat.) vak. balt. *kas „kuris, -i“ (masc./fem.): *kā (neutr.) pagal pron. vak. balt. *(*st*)-*as* (masc.): (fem.) *(*st*)-*ā*: (neutr.) *(*st*)-*ā* (žr. s.v. *stas*) atsirado pron. (relat.) vak. balt. *kas „kuris“ (masc.): *kā „kuri“ (fem.): *kā (neutr.), plg. panašią (savarankiškai atsiradusią) inovaciją (dėl fem.) pvz. go. (pron. interrog.) *hvas* „kas“ (masc.): *hvo (fem.): *hva* (neutr.). Iš tos pron. (relat.) vak. balt. (nom. sg. fem.) *kā „kuri“ (t. y. *kъ) > pr. semb. *kū „t. p.“ (XV a. pradžia), išplėtus ją pron. (fem.) formantu (įvardžiuotinės kilmės) pr. *ai [= pron. pr. *(*st*)-*ai* < *āi < *ājā (ar *ājī), žr. s. v. *stas*], išriedėjo pron. (relat.) pr. semb. (nom. sg. fem.) *kvai

(XVI a.) = pr. (III) *quai, quoi*. Šalia tos pron. (relat.) vak. balt. (nom. sg. fem.) **kā* bus buvusi ir pron. (relat.) vak. balt. (acc. sg. fem.) **kān* > **kan*, kuri dėl pr. semb. (nom. sg. fem.) **kū* (< **kā*) buvo perdirbta į pr. semb. (acc. sg. fem.) **kvan* (plg. Endzelīns SV 83, Stang Vergl. Gr. 243), o kartu ir pr. semb. (acc. pl. fem.) **kans* = (acc. pl. masc.) **kans* [dėl šių pr. **-ans* (*ā*-kamenės, fem.) = **-ans* (*o*-kamenės, masc.)] žr. Mažiulis BS 188 tt., 311] — į pr. semb. (acc. pl. fem.) **kvans* = (acc. pl. masc.) **kvans*. Iš čia nebesunku suprasti, kaip greta pron. (relat.) pr. semb. (acc. pl. masc.) **kvans* atsirado ir pron. (relat.) pr. semb. (nom. pl. masc.) **kvai* = pr. (III) *quai, quoi*. Be to, prie pr. semb. **kv-* (vietoj **k-*) atsiradimo minėtais atvejais gal bus šiek tiek prisidėję ir adv. pr. semb. **kvei* „wo“ (interrog./relat.) = pr. (III) *quei* (žr.), **kven/*kvendau* „wohin“, kuriuose slypi senovinis adv. **kuj* „wo; wohin“ (žr. s. v. *isquendau*). Čia nagrinėtų pron. (relat.) pr. (III) *quai/quoi* (nom. sg. fem. ir nom. pl. masc.) kilmę gerokai kitaip aiškina Endzelīns l. c., Stang l. c., Toporov PJ III 254 t., Rosinas BĖ 192 t. [jis net adv. pr. *quei* „wo“ kildina ne iš **kvei* (< **ku+*-ei*), o iš (**k*ei* < **kei*].

Formos pron. (relat.) pr. (III) *kasmu* „kam, kuriam“ (dat. sg. masc./neutr.) segmentas *-asmu* kildintinas iš vak. balt. **-asmō*, kurį laikau perdirbiniu iš balt. **-amō* [> lie. dial. (*t*)-*āmūo* „tam“ (Gervėčiai)] < ide. **-omō* > ind.-iran. **-amā* ≧ **-asmā* [≧ s. ind. (*k*)-*āsmāi* „kam“] ir pan., apie visa tai plačiau žr. Mažiulis BS 162—164, 165 tt., 211. Prepozicinė lytis pr. (III) *sēnku* „su kuo“ turi pron. (relat.) pr. *ku* „kuo“ („instr.“ sg. neutr.), kildintiną iš balt. „instr.“ sg.) **kō* (> lie. instr. sg. *kuō* = la. *kūo*), dėl kurio žr. Mažiulis BS 162 tt. To paties balt. **kō* veldinys yra ir pr. semb. **kū* „kuo“ (XVI a.), kurį turi pr. (III) *kudesnammi* (žr.), *kuilgimmai* (žr.).

kasschis „schos (Schoß) — duoklė (Tribut, Abgabe)“ III 91₁₀ [57₂₄] (= *doni* „duoklė“ VE 39₇) nom. sg. masc.; acc. sg. masc. *kassin* „schoß (Schoß) — duoklė“ III 91₆ [57₂₂] (= *doni* „duoklė“ VE 39₆), „schos (Schoß) — t. p.“ III 91₉ [57₂₄]. Čia turime subst. (*jo*-kamenio, masc.) formas pr. (III) **kašis* (nom. sg.) ir

pr. (III) **kasin* (acc. sg.); taigi rekonstrukcija (cituojų:) „[**kašis*, **kasis*; **kašin*, **kasin*]“ (Toporov PJ III 261, plg. ir Schmalstieg OP 53) yra netiksliai. Forma pr. (III) **kašis* (nom. sg.) su pr. **-š-*, įsivestu iš kitų šio pr. žodžio (*jo*-kamenio!) paradigmos linksnių, yra vietoj senesnės (nom. sg.) **kasis* [: (gen. sg.) pr. **kašas* (< **kasjas*) ir pan.] greta pr. **kasin* (acc. sg.); plg. pvz. s. v. v. *angurgis, schis*. Čia negalima užmiršti ir to, kad pr. kat-mų šnektų *jo*-kamenės paradigmos formos jau (t. y. XVI a. vid.) buvo smarkiai „sumišusios“ ypač su *i-*, *ē-* bei *K*-kamenių paradigmu formomis (žr. pvz. s. v. *teisi*). Taigi santykis formų pr. (III) **kašis* (nom. sg.) ir pr. (III) **kasin* (acc. sg.) tipologiškai panašus į tokį santykį, jeigu pvz. greta lie. (*jo*-kamenės, acc. sg.) *mėdį* būtų lie. (*jo*-kamenė, nom. sg.) **mėdžis* „medis“ [: *mėdžio* (gen. sg.) ir pan.] vietoj lie. (*jo*-kamenės, nom. sg.) *mėdis* (su *-is* < *-is*).

Subst. (*jo*-kamenis masc.) pr. (nom. sg.) **kasis* „duoklė“ [ir pvz. **kasin* (acc. sg.), bet pvz. **kašas* (gen. sg.)] yra greičiausiai slavizmas [su pr. **-s-* (+ **-i-* resp. **-i-*) ← sl. **-š-*] — iš s. lenk. (sl.) **kośb* (nom. sg. masc.) > lenk. *kosz* „pintinė (Korb, корзина); birių daiktų matas (miara ciął sypkich)“ (dėl jo bei dėl sl. **kośb* žr. Sławski II 536 tt., ESSJ XI 195 t.), plg. Endzelīns FBR X 236, Toporov PJ III 259 t. Pr. **kasis* „duoklė“ labai panašus į lie. (masc.) *kašys* „pintinė, krepšys“ (LKA I, Žemėl. Nr. 28), kuris yra taip pat slavizmas, plg. jo lytis lie. (masc.) *kāšius* „t. p.“, (fem.) *kāšė* „t. p.“, (fem.) *kašis* (dėl jų žr. LKŽ V s. v. v.), žr. Fraenkel 227 s. v. *kāšė* (ir liter.). Iš visa to reikia suponuoti, kad slavizmas pr. **kasis* „duoklė (Abgabe, Tribut)“, kuriam tokią reikšmę aiškiai rodo vok. (III 90₆) *schoß* „t. p.“ bei vok. (III 90_{9(2x)}) *schos* „t. p.“, bus atsiradęs iš pr. **„tam tikras duoklės matas“* (plg. lenk. *kosz* „...birių daiktų matas“, žr. anksčiau) < pr. **„doklas (großer Korb), pintinė (Korb)“* [plg. lie. *kāšė* „pintinė; doklas“ (LKŽ V 397 t.), žr. anksčiau] < pr. **„pintinė“* < sl. **„pintinė“*. Dėl reikšmių „duoklė“ ir „doklas, pintinė“ sambūvio plg. pvz. lie. *dōklė* (*dūoklė*) „duoklė“ ir *dōklė* (*dūoklas*) „doklas“ (dėl jų žr. LKŽ II² s. v. v.), žr. ir Toporov PJ III 260. Spėti, kad lie. *kašys* (*kāšė* ir pan., žr.

anksčiau) gališ būti ir savas žodis (ne slavizmas) — iš balt. *kasja- = sl. *košb (Toporov l. c.), niekaip neišeina: lie. -š- (ka-š-ys, kã-š-é ir pan.) negalėjo atsirasti iš balt. *-sj- (*ka-sj-a-). Manyti, kad su tuo lie. kašys (kãšé ir pan.) giminiuojasi lie. kóšis (košys) „kablys šienui pešti“ bei la. kãsis (Toporov l. c.), irgi nepátikima, žr. ME II 204 s. v. kãsis.

kassin, žr. *kasschis*.

cassoye „messing (Messing) — žalvaris“ E 526, kurį taisau į *cassoys = pr. *kasōjs, t. y. *kasājs (žr. toliau). Šis cassoye įprastai skaitomas kassoye (Trautmann AS 354, Endzelīns SV 190, Toporov PJ III 261), nors čia (žr. PKP I 79; E 526) gana aiškiai parašyta cassoye (žr. ir Nesselmann Thes 67, Berneker PS 297).

Pr. (E 526) cassoye „žalvaris“ yra „почти заведомо испорченное слово“ (Toporov PJ III 265); tačiau į tai, kas jame taisytina, iki šiol nėra argumentuoto (paremto klaidų dėsnin-gumais ir pan.) atsakymo. Jau vien dėl to pasilieka neaiški ir šio pr. žodžio daryba bei etimologija.

Gana seniai bandoma pr. cassoye „žalvaris“ gretinti su gr. κασσίτερος „alavas“ (Trautmann l. c. ir liter., Endzelīns l. c., Toporov PJ III 262 tt.), kurio skolinys — pvz. sl. dial. *kositero „t. p.“ > *kositer „t. p.“ (> serb.-chorv. kòsiter „t. p.“ ir kt., žr. Skok II 162 t.). Toporovas spėja, kad pastarasis per lenkus pasiekęs net prūsus, ir šiam spėjimui paremti labai atsargiai pateikia šitokią pr. cassoye taisyką: kassoye (reikėtų: cassoye, žr. anksčiau) → *kassoie → *kassioe → *kassite [šis esąs su nukritusiu *-r (kodėl??) iš sl. *kositer] — Toporov PJ III 264—265. Tačiau toks taisykas, deja, aiškiai neargumentuotas, plg. ir paties Toporovo (III 265) išvadinę (kitokią!) pr. cassoye rekonstrukciją: [*kasoje; *kasuje]. Bet ir ši rekonstrukcija yra abejotina dėl sufikso *-uj- (čia patikimiau suponuoti sufiksą pr. *-ōj-, t. y. *-āj-, žr. toliau) ir dėl fleksijos (fem., nom. sg.) *-e (reikėtų: *-ē): sufiksas balt. dial. *-ājē (*-ōjē ir pan., nom. sg. fem.) yra aiškiai inovacija vietoj balt. *-ājā (*-ōjā ir pan., nom. sg. fem.). Vadinas, cassoye laikant fem. (nom. sg.) lytimi (Toporov l. c., žr. ir Trautmann l. c.), didesnė tiki-

mybė (dėl reliatyvaus pr. kalbos archaiškumo) būtų tikėtis parašymo ne pr. (E 526) cassoye (= pr. *-ājē, su inovacine *-ē), o pr. (E 526) *cassoyo (= pr. *-ājā, su senovine *-ā).

Atsižvelgiant į tai, kad pr. raštuose vietoj finalinės raidės -s (ypač po raidžių -y- bei -i-) ne vienur klaidingai parašyta -e [pvz. arelie (E 709) ← *arelis, geytye (E 339) ← *geytys, naricie (E 664) ← *naricis, noseilie (III 63₆) ← *noseillis], pr. (E 526) cassoye nesunku taisyti į *cassoys (nom. sg. masc.).

Tarkim, kad šis *cassoys dar taisytiną į *calloys (bet žr. toliau) = pr. *kalōjs, t. y. *kalājs < *kalājas „žalvaris“ ir laikytinas skoliniu iš sl. dial. *kalaj „alavas“ [> serb.-chorv. kâlāj/kalāj „t. p.“ ir kt., dėl jų (turkizmu) žr. Skok II 18]; tačiau šio sl. dial. žodžio neturi prūsų slaviškieji kaimynai. Taisyką (raidžių -ss- → *-ll- =) pr. (E 536) *cassoys → *calloys galėtų remti taisykas [(atvirkštinis!) raidžių -l(l)- → *-s(s)- =] pr. (E 563) lalasso → *lasasso bei pr. (E 574) palasallis → *palasassis; bet čia klaidos [raidės -l(l)- vietoj *-s(s)-, o ne atvirkščiai] yra turbūt ne tiek rašybos, kiek tarimo — priebalsis pr. *-s- okazionaliai išvirto į priebalsį *-l- [tolimoji asimiliacija (su priebalsiu pr. *-l-) ir kartu disimiliacija (su pr. *-s-)] nurašinėtojo (vokiečio P. Holcvešerio) lūpose. Panašiais argumentais negalėtume pagrįsti taisykos *cassoys į *calloys. Vadinas, taisykas *cassoys → *calloys yra greičiausiai taisykas ad hoc [žr. dar s. v. colwarnis (netaisytiną į *coswarnis)].

Manyčiau, kad ši pr. (E 526) cassoye reikia taisyti tik į *cassoy = pr. *kasōjs, t. y. *kasājs < *kasājas „žalvaris“. Šis yra greičiausiai iš adj. (o/ā-kamienio) pr. *kasājas (masc., nom. sg.) — sufikso *-(ā)ja- vedinys iš vak. balt. subst. *kasā- (plg. pvz. la. adj. miglājs „miglotas“ ← subst. migla „migla“ ir pan., žr. Endzelīns LVG 284, Skardžius ŽD 86), kuris galėtų būti skolinys, per tarpines kalbas atėjęs ne iš graikų kalbos (gr. κασσίτερος „alavas“, žr. anksčiau), o iš keltų [plg. kelt. (avd.) Cassi-velanus, žr. Toporov PJ III 263 ir liter.]. Tačiau man rodos, kad vak. balt. subst. *kasā- yra greičiau savas (ne skolin-tas) žodis, t. y. turbūt vak. balt. (subst.) *kašā- „šviesumas“ — vedinys (su šaknies vokalizmo apofonija) iš verb. balt. (dial.)

keš-* „šviesti“ < ide. **k^uek'-* „t. p.“ > s. ind. *kāś-ate* „pasirodo (erschaent), šviečia“ ir pan. (Pokorny I 638); šitaip spėjant, subst. pr. *kasājas „žalvaris“ būtų iš adj. **kasāja-* (kasājā-*) „turintis (turinti) šviesumo“ (dėl panašios semantinės kilmės baltų kitų metalų pavadinimų žr. pvz. Ivanov Baltistica XVIII 234).

catechismus „catechismus — katekizmas“ III 17₁₂ [19₁₂] — vok. žodis pr. tekste.

catils „kessel (Kessel) — katilas“ E 355 nom. sg. masc. = pr. *katils < *katilas, kuris, taip pat ir lie. *kātilas* bei la. *katls* „t. p.“ laikytini skoliniais matyt iš slaviškujų kaimynų — iš germanizmo sl. *kotlъ „katilas“, žr. Būga II 89, 92 t., III 897, plg. Levin SE 100. Nuomonė, kad tie pr.-lie.-la. žodžiai esą skoliniai tiesiog iš germ. dialektų [Berneker PS 297, Trautmann AS 354, BSW 121, plg. (dilemišką nuomonę) Endzelīns SV 190, Fraenkel 228, Toporov PJ III 267 t.], atrodo mažiau patikimą.

-catto, žr. *paustocatto*.

caulan „beyn (Bein = Knochen) — kaulas“ E 155 nom. sg. neutr.; acc. sg. [masc. (Trautmann AS 354), žr. toliau] *caulan* „beynen (Bein) — kaulą (staibio)“ III 85₇ [53₂₉] (= *staibiu* „staibikaulių“ VE 36₁₀); nom. pl. masc. *kaulei* „beyn (Beine) — kaulai“ III 101₁₈ [63₂₅] (= *kaulas* VE 48₂₂ nom. sg.); acc. pl. masc. *kaūlins* „beynen (Beine) — kaulus“ III 101₁₉ [63₂₆] (= *kaulu* „kaulų“ VE 48₂₂). Čia visais atvejais vok. (E, III) *bein* yra aiškiai „kaulas“ [ne¹ „koja“ (pvz. LKK VIII¹ 9)!], plg. v. v. a. *bein* „kaulas“ (Lex), n. v. a. *bein* „t. p.“ (Götze 25), pagaliau, ir dab. vok. *Bein* „koja; kaulas“; žr. dar pvz. Paul DW 80 s. v. *Bein*. Spėjimas, kad nagrinėjamas pr. „kaulas“ dėl frazės III 85₇ reiškęs dar ir „lošimo kaulelį (игральная кость)“ (Toporov PJ III 275 t.), yra nepagrįstas: plg. pvz. (III 85₇=) lie. (VE 36₁₀) *staibiu* „staibikaulių“ (gen. pl.), kuris reikšmės „lošimo kaulelis“ neturi (žr. LKŽ XIII 626 t. s.v. *stāibis*). Pr. (III 85₇) *caulan* „kaulą“ [= lie. (VE 36₁₀) *staibiu* „staibikaulių“] pavartotas greičiausiai reikšme „staibio (blauzdės) kaulas“, artima žodžio pr. *aulis* „blauzdikaulis“ (žr.) reikšmei.

Pr. (E) *caulan* „kaulas“ = pr. (neutr.) *caulan „t. p.“ (nom.-acc. sg.), kuris pr. kat.-mų šnektose (XVI a. vid.!) jau matyt buvo išvirtęs į pr. semb. (masc.) *kauls „t. p.“ (nom. sg.) resp. *caulan (acc. sg. = *caulan* III 85₇). Greta šios pr. semb. (acc. sg. masc.) *caulan bus atsiradusi (XVI a. vid.!) ir lytis pr. semb. (acc. sg. masc.) *caulin (plg. pvz. acc. sg. masc. *wiran/wijrin* žr. s. v. *wjrs*) su fleksija pr. *-*in*, atėjusia iš *i*-kamenio (plg. Mažiulis PKP II 218, išn. 709; žr. dar s. v. *dessimpts*), ne vienur morfologiškai sutapusio su *jo*-kamienu (žr. pvz. s. v. *kasschis*); šalia tokios pr. semb. (acc. sg. masc.) *caulin nesunku buvo atsirasti ir lyčiai pr. semb. (acc. pl. masc.) *caulins = pr. (101₁₉) *kaūlins* (žr. anksčiau). O greta pastarosios, suvoktos kaip *jo*-kamenė forma (acc. pl. masc.), atsirado (*jo*-kamenė) pr. semb. (nom. pl. masc.) **caul'ai* = pr. (III 101₁₈) *kaulei* (ją rekonstruoti į pr. *caulai mažiau patikima).

Pr. < vak. balt. *caulan „kaulas“ (nom.-acc. sg. neutr.; su akūtinu pr. *-*au-*, plg. *kaūlins* III 101₁₉) kartu su lie. *kāulas* „t. p.“ (nom. sg. masc.) = la. *kaūls* „t. p.“ suponuoja subst. balt. **kaula(n)* „t. p.“ (nom.-acc. sg. neutr.) < **kāula-*, kurį įprasta kildinti iš subst. ide. **kāul-* (: **kul-*) „stiebas (tuščiaaviduris)“ [suponuoju, kad jis buvęs ir adj. ide. * „tuščia(viduri)s“] > gr. *καυλός* „kotas, stiebas“, lo. *caulis* (ir *caulus*) „stiebas“ ir kt. resp. (ide. **kul-* >) s. ind. *kulyam* „kaulas“ (dėl jo žr. Mayrhofer I 242 t.) ir kt. [žr. Pokorny I 537, Frisk I 802 t., Kluge 314 (s. v. *hohl*), Toporov PJ III 277 ir liter.]]. Tačiau iš tokio kildinimo nepaaiškėja subst. balt. **kāula-* ir kitų jo giminaičių darybos istorija — svarbiausias jų etimologijos aspektas. Pirmasis ši aspektą nušviesti bandė Jėgeris (Jēgers Donum Balt. 218 t., 221), spėdamas, kad tų ide. kalbų žodžių darybos pamatas esąs verb. ide. **kāu-/kəu-* „kirsti, mušti“ (> lie. *kāu-ti* „t. p.“ ir kt.) Bet šios savo hipotezės Jėgeris išsamiau darybiškai neargumentavo.

Reikia pasakyti, kad substantivo balt. **kāula-* bei tų jo giminaičių darybos istoriją — svarbiausią jų etimologijos problemą nušviesti tuo tarpu iš tikrųjų nelengva, dėl to ir jų etimologija dar nėra aiški.

kaulei, žr. *caulan*.

kaules „dorn (Dorn) — spygliai, dygliai“ E 609 nom. pl. fem. = pr. **kaulės*. Šis pr. žodis E žodynelyje yra tarp augalų (medžių bei krūmų) pavadinimų — tuoj po E 608 „kadagys“, kurio būdingą požymį (spygliuotumą!) greičiausiai ir perteikia žodis pr. E 609. Kitaip sakant, pr. (E 609) *kaules* yra matyt ne augalo pavadinimas (plg. PKP II 38: E 609), o „spygliai, dygliai“ [tam pritaria ir vok. (E 609) *dorn*]; plg. *kaūubri* (žr.).

Pr. **kaulės* „spygliai, dygliai“ [nom. pl. (ppr. — pl.!) fem.] resp. pr. **kaulē* „spyglis, dyglis“ (nom. sg. fem.) kildinu iš subst. pr. *, „tai, kas panašu (dėl kietumo, aštrumo) į kaulą“ ← adj. (*īo/-ē*-kamienis) pr. **kaulē* „panaši į kaulą“ (fem., nom. sg.), kuris — fleksijos vedinys iš subst. pr. **kaulan* „kaulas“ (žr. *caulan*). Subst. pr. **kaulē* „spyglis, dyglis“ savo kilme labai panašus į subst. (fem., nom. sg.) lie. *kaūlē* „skalsė (Claviceps purpurea)“ [: masc. (nom. sg.) *kaulys* „t. p.“, žr. LKŽ V 431, 434], kuris yra iš subst. lie. *, „tai, kas panašu (dėl sukietėjimo) į kaulą“ ← adj. (*īo/-ē*-kamienis) lie. **kaūlē* „panaši į kaulą“ (fem., nom. sg.) ← subst. lie. *kāulas* „Knochen“. Dėl darybos plg. dar pvz. subst. (fem., nom. sg.) lie. *piēnē* „paprastoji kiaulpienė (Taraxacum officinale)“ [: masc. (nom. sg.) *piēnis* „t. p.“] ← subst. lie. *, „tai, kas panašu (dėl syvų) į pieną“ ← adj. (*īo/-ē*-kamienis) lie. **piēnē* „panaši į pieną“ (fem., nom. sg.) ← subst. lie. *pienas* „Milch“, plg. Skardžius ŽD 73.

kaūlins, žr. *caulan*.

caune „mart (Marder) — kiaunė“ E 663 nom. sg. fem. = pr. **kaunē* [dėl vok. (E 663) *mart* „t. p.“ žr. Trautmann AS 354]. Subst. pr. **kaunē* „kiaunė“ < vak. balt. **kaunjā* „t. p.“ (čia dėl **-ē* < **-jā* žr. Kuryłowicz ABSI III 83 tt.) = sl. dial. **kaunjā* „t. p.“ (> rus. dial. *куня* „t. p.“, žr. ESSJ XIII 103). Subst. vak. balt.-sl. dial. **kaunjā* „t. p.“ kildinu iš subst. balt.-sl. dial. *, „ta, kuri rusvai gelsva (resp. gelsvai rusva)“ (kiaunių — tokia spalva!), laikydamas jį fleksijos vediniu iš adj. (*o/-ā*-kamienio) balt. dial.-sl. (fem.) **kaunā-* „rusvai gelsva“ (dėl tos darybos plg. pvz. s. v. *glumbe*), kuris davė subst. fem. sl. **kaunā* „t. p.“ > „kiaunė“ (> serb.-chorv. *kūna* „t. p.“, s. rus. *куня*

„t. p.“ ir kt.) bei fleksijos vedinį subst. (fem.) sl. dial. **kaunis* „rusvas gelsvumas“ (plg. pvz. sl. adj. **zob* „piktas“ → subst. **zob* „piktumas“) > *, „kiaunė“ (> rus. dial. *кунь* „t. p.“ ESSJ XIII 103).

Greta minėto adj. (*o/ā*-kamienio) balt. dial.-sl. **kaunā-* „rusvai gelsva“ (fem.) egzistavo ir jo lytis adj. (*o/ā*-kamienis) balt. dial. (fem.) **keunā-* „t. p.“ (turbūt ji buvo ir sl. dial., plg. Toporov PJ III 280), kuri davė subst. (fem.; su metatoniniu akūtu, žr. toliau) ryt. balt. dial. **kéunā* „kiaunė“ (> la. dial. *caūna* „t. p.“) ir fleksijų vedinius subst. (fem.; su metatoniniu akūtu, žr. toliau) ryt. balt. **kéunjā* „t. p.“ (> lie. *kiāunē* „t. p.“ = la. *caūne* „t. p.“; dėl darybos plg. subst. vak. balt.-sl. dial. **kaunjā*, žr. anksčiau) bei **kéunis* „t. p.“ (dėl darybos plg. subst. sl. dial. **kaunis* „t. p.“, žr. anksčiau) > lie. dial. *kiāumis* „t. p.“ (LKŽ V 702). Manyti, kad subst. lie. *kiāunē* < **kaunjā* „t. p.“ esąs iš **kaunjā* (dėl **-j-* anticipacijos — ESSJ XIII 104), aiškiai negalima: plg. pvz. lie. (verb.) *taūpti/čiaūpti* ir pan. (žr. Karaliūnas BKS 81 ir kitur).

Adj. (*o/ā*-kamienis) balt.-sl. **kaūna-/keūna-* (resp. fem. **kaūnā-/keūnā-*) „rusvai gelsvas“ (su cirkumfleksine šaknimi, žr. toliau) < *, „turintis (turinti) tam tikro šviesumo spalvą“ = *, „šviesus (šviesi)“ < adj. (*o/ā*-kamienis) ide. **ke/ouno-* „t. p.“, iš kurio turime pvz. s. ind. (adj.) *śónah* (* „šviesus“ >) „raudonas, šviesiai raudonas“ (su *-n-* matyt iš **-n-*, žr. pvz. Mayrhofer III 378); manyti, kad šio s. ind. adjektyvo giminystė su žodžiu balt.-sl. „kiaunė“ dėl ide. **k-* kentuminės (o ne satōminės!) evoliucijos tame balt.-sl. žodyje esanti nepatikimà arba nelabai patikimà (pvz. Toporov PJ III 282), nėra pamato: baltų ir slavų kalbose priebalsis ide. **k* viėnais atvejais patyrė satemineę, kitais atvejais — aiškiai kentuminę evoliuciją.

Adj. ide. **ke/ouno-* „šviesus“ laikytinas sufikso **-no-* (plg. pvz. s. v. *clenan*) vediniu iš verb. ide. **ke/ou-* „šviesti“ (plg. Pokorny I 594 s. v. 2. *keu-*) → verb. ide. **ke/ouk-* „t. p.“ (išplėstas determinatyvo **-k-*) > s. ind. *śóc-ati* „t. p.“ (praes. 3 sg.) ir pan. (Pokorny I 597).

Lie. ež. *Kiaūnas* bei up. *Kiaunā* bus atsirađe ne iš appell. (subst.) **„kiaunē“* (taip įprasta manyti), o iš appell. (adj.) balt.(-sl.) **keuna-* „šviesus (sc. ežeras)“ (neutr.) resp. **keunā-* „šviesi (sc. upė)“ (fem.). Šie lie. hidronimai kartu su kitais faktais (plg. ir pvz. minėtą adj. s. ind. *śónah*) rodo, kad adj. balt.-sl. **ke/launa-* „šviesus“ turėjo ne akūtinę, o cirkumfleksinę šaknį; tam neprieštaruoja ir lie. ež. *Čiaūnas*, kuris yra iš sėl. ež. **C'aūna-* (su cirkumfleksine šaknimi, žr. Mažiulis Baltistica XVII 8) < appell. (adj.) balt. **keūna-* (žr. anksčiau).

kāupiskan „handel (Handel) — prekybą“ III 33₁₁ [27₃] subst. fem. acc. sg. [= *prekie* „prekyba“ VE 12₃ (žr. LKŽ 598 s. v. *prekiā* 2) instr. sg.] = pr. *kāupiskan su lytimi pr. semb. (nom. sg. fem.) *kaupisku „prekyba“ (XVI a. vid.) < *kāupiskū „t. p.“ < *kaupiskā „t. p.“ ← adj. (*o/ā*-kamienis) pr. (fem.) *kaupiskā / (ne fem.) **kaupiska-*, kuris, man rodos, buvo (adj.) „priklausantis (priklausanti) prekei (pirkiniui)“ = „prekinis (prekiškasis)“ — sufikso *-isk* -vedinys iš subst. pr. **kaupa-* „prekė, pirkinys“ < subst. vok. *kauf* „t. p.“ (plg. n. v. a. *kauf* „t. p.“ Götze 132, žr. dar Paul DW 323 s. v. *Kauf*). Dėl prūsų prekybos realijų žr. Toporov PJ III 284 t.

Taigi pr. *kāupiskan* savo šaknimi yra matyt nesenas germanizmas — skolinys iš XIII—XV a. vok. dialektų (plg. Būga II 93). Suponuoti, kad šis pr. žodis (tiksliau, jo darybos pamatas) esąs iš verb. go. *kaupōn* „prekiauti“ (Trautmann AS 354) ar iš panašaus germ. verbum (Endzelīns SV 191, Toporov PJ III 285, plg. ir Būga l. c.), nom. rodos, nėra pátikima. Spėjimas, kad pr. *kāupiskan* skaitytinas pr. *kūpiskan bei laikytinas slavizmu (Schmalstieg OP 62), irgi nepátikimas (žr. ir Toporov PJ III 286).

-kausint, žr. *enkausint*.

kawids — I pron. interrog.: nom. sg. neutr. *kawijdan* „welches — koks“ III 59₁₀ [39₃₄] (= *kurs* VE 24₆); nom. pl. masc. *kawidai* „welche — kokie“ III 61₁₀ [41₁₂] (= *kurie* VE 24₂₀), III 67₁ [43₃₀] (= *kurie* VE 27₁₁); acc. pl. masc. *kawidans* „welche — kokius“ III 65₁₅ [43₂₂] (= *kuriu* „kurių“ VE 27₃).

— II pron. relat.: nom. sg. masc. *kawids* „das — koks“ III 87₉ [55₁₆] (= *kursai* VE 37₉), „der — koks“ III 117₁₉ [73₁₅₋₁₆] (= *kursai* VE 58₄), „welcher — koks“ III 123₁₅ [77₄], *kawijds* „t. p.“ III 115₁₀ [71₂₂], *kuwijds* (sk. *kawijds*) „das — koks“ III 95₂ [59₂₇], *kawids* „welches — koks“ (vietoj lauktino nom. sg. neutr.) III 71₁ [47₂] (= *kaip* VE 29₁₃); nom. sg. fem. *kawida* „welche — kokia“ III 97₁₀ [61₂₀] (= *kuri* VE 42₈), III 97₁₃ [61₂₂] (= *kuri* VE 42₁₀), „die — kokia“ III 101₁₁ [63₁₉] (= *kuri* VE 48₁₆), „kokia“ III 117₂₀ [73₁₆]; acc. sg. masc. *kawidan* „welchen — kokį“ III 63₆ [41₂₃] (= *kurę* „kurią“ VE 25₁₈ acc. sg. fem.), „so — kokį“ III 103₂₈ [65₁₈] (= *kury* „kurių“ VE 50₈), *kawijdan* „die — kokį“ III 101₁₆ [63₂₃₋₂₄] (= *kury* „kurių“ VE 48₂₀); acc. sg. fem. *kawijdan* „so — kokią“ III 71₄ [47₅] (= *kuri* VE 29₁₆ acc. sg. masc.), „die — kokią“ III 107₂₀ [67₂₆], *kawidan* „welchen — kokią“ III 123₂₁₋₂₂ [77₈], *kawijden* „so — kokią“ III 121₁₅ [75₂₃]; acc. sg. neutr. *perkawidan* „deš — per kokį“ III 41₁₄ [31₅] (= *Vβ tatai* „už tai“ VE 15₁₆), *preikawidan* „darzu — prie kokio“ III 107₁₇ [67₂₄]; gen. sg. masc. *kawijdsa* „welcher — kokio“ III 93₁₄ [59₁₆] (= *kurios* VE 40₁₂ gen. sg. -fem.) [ši pr. pron. lytis yra greičiausiai ne fem. (kaip įprasta manyti), o masc. — dėl prieš ją einančio *rikijs* (masc.); dat. sg. masc. *is kawijdsmu* „aus was — iš kokio“ III 111₁₂₋₁₃ [69₁₉], *kawidsmu* „dem — kokiam“ III 117₈₋₉ [73₇], *en kawidsu* (sk.: *en kawidsmu*) „in was — kokiam“ III 115₂₀ [71₃₀], *en kawijdsmu* „in welcher — kokiam“ III 45₁₈₋₁₉ [33₁₂] (= *kurio* „kurioje“ VE 17₂₀) [ši pr. pron. lytis yra ne fem. (kaip įprasta manyti), o masc. — dėl prieš ją einančio *drūwien* (masc., žr. *druwis*); dat. sg. neutr. *esse kawidsmu* „dauon (davon) — nuo kokio“ III 105₈ [65₂₇] (= *isch kurio* VE 50₁₇) [ši pr. lytis yra neutr. ne dėl prieš ją einančio *garrin* (jis — masc., žr. s. v. *garian*), o dėl vok. (III 104₈) *dauon* „davon“], „t. p.“ III 105₁₆ [65₃₃] (= *isch kurios* VE 51₁) [ši pr. lytis yra ne fem. (kaip įprasta manyti), o neutr. — dėl vok. (III 104₁₅) *dauon* „davon“, žr. anksčiau], *senkawidsmu* „damit — su kokiu“ III 119₁₈ [75₃] (= *schitū* „šituo“ VE 59₁) [ši pr. lytis yra neutr. — dėl vok. (III 118₁₅) *damit*], *enkawidsmu* „darinnen — kokiam“ III 123₁₈ [77₆] [ši pr. lytis yra ne fem. (kaip įprasta manyti), o

neutr. — dėl vok. (III 122₁₆₋₁₇) *darinnen*, plg. anksčiau); dat. sg. fem. *en kawijdsei* „in was — kokioje“ III 113₁₃₋₁₄ [71₃]; nom. pl. masc. *kawidai* „welche — kokie“ III 73₁ [47₂₂] (= *kurie* VE 30₇), III 77₄ [49₂₈] (= *kurie* VE 32₁₄); acc. pl. masc. *kawijdans* „die — kokius“ III 65₂₁₋₂₂ [43₂₇] (= *kurius* „kuriuos“ VE 27₉), *kawijdaus* (sk.: *kawijdans*) „t. p.“ III 69₂₄ [45₃₃], *prakawidans* „dadurch — per kokius“ III 85₁₉ [55₄] [ši pr. acc. pl. lytis yra ne fem. (kaip įprasta manyti), o masc. dėl prieš ją einančio (acc. pl.!) *bousenniens* (masc., žr. *bousennis*) ir dėl vok. (III 84₁₅) *dadurch* (plg. anksčiau), kurio nebuvo gālisma išversti į pr. acc. pl. neutr. lytį (ji nebeegzistavo!)]]; acc. pl. fem. *kawīdāns* „die — kokias“ III 83₁₅ [53₁₉] (= *kurias* VE 35₂₂).

Turime kokybinį pron. (interrog./relat.) pr. **kavida-/kavidā-* „koks, kokia“ — iš pron. pr. **ka-* (žr. *kas*) + sufikso pr. **-vid-* (plg. *stawīds*, žr.); dėl šio sufikso žr. s. v. v. *ainawidai*, *ainawijdi*, *ainawidiskan*, *kittawidin*, *kittewidiskai*, *stawīds*, *wissaweydin*, *wissawidei*, *wissawidiskan*, *weydulis*. Žr. dar Endzelīns SV 84 t., Stang Vergl. Gr. 238, Toporov PJ III 292 t. (ir liter.), Rosinas BĮ 204.

cawx „tufel (Teufel) — velnias“ E 11 nom. sg. masc. = pr. **kauks* < **kaukas* (turbūt su akūtinu **-au-*, žr. toliau): lie. *kaūkas* „turtus nešanti namų dvasia, aitvaras“ (ir kitokios jo reikšmės — LKŽ V 420 t.) = „tam tikras namų (ūkio) penatas“ resp. „mažo, barzdoto žmogelio (nykštuko) pavidalą turinti mitologinė būtybė“ [plg. pvz.: *Kaukie sunt lemures ... Barbatuli, altitudine unius palmi extensi* — J. Lasickio „De Diis Samagitarum“ (1615 m.), žr. Mannhardt LPG 359], žr. dar Toporov PJ III 293 tt. Be to, — la. *kauks* „Heinzelmännchen (kaukas)“ (ME II 173). Plg. la. (ME II 172) *kaūc-ęns* „rupūžė“ (rupūžė — taip pat vienas iš senovės baltų penatų!), atsiradusį matyt iš adj. (*o/ā*-kamenio) la. **kaūk-ena-* „kaukinis, priklausantis kaukams (penatams)“ (su akūtinu **-au-*), o šis — sufikso **-ena-* vedinys turbūt iš subst. la. **kaukas* „kaukas“ (su akūtinu **-au-*), plg. pvz. lie. (subst. *sniėgas* →) adj. (*o/ā*-kamenį) **sniėg-ena-* „snieginis“ (> subst. lie. *sniėg-ena* „toks paukštis“, plg. Skardžius ŽD 231).

Ir pr. **kaukas* > **kauks* bus turėjęs panašią reikšmę — „kaukas (tam tikras penatas)“, kurią į „velnias, Teufel“ išvertė prūsams brukama krikščionybė. Plg. lie. *vėlnias* „Teufel“ (= la. *velns* „t. p.“) < *vėlinas* „t. p.“, irgi dėl krikščionybės atsiradusį, man rodos, iš „masc. vėlė“ (gavusio matyt ir kitokių reikšmių): lie.-la. **vel-inas* „t. p.“ yra sufikso *-ina-* vedinys galbūt iš balt. (*i*-kamenio) **velis* „fem. vėlė“ → (*ē*-kamenio) **velē* „t. p.“ (plg. lie. *āv-inas* „masc. avis“ ← *avis* „fem. avis“ ir pan.) > lie. *velė* (vėlė) „fem. ir masc. vėlė“; la. **velīs* „masc. vėlė“ (> *velis* „masc. ir fem. vėlė“) greta la. **velē* „fem. vėlė“ bus atsiradęs pagal santykį pvz. la. **vecē* „senė (fem. senis)“: *vecis* „senis (masc. senis)“ = lie. *sėnė*: *sėnis* ir pan. Pr. **kaukas* > **kauks* E dialektu kalbėjusių paprastų žmonių (vokiškai nesupratusių ir labai mažai težinojusių apie krikščionybę) lūpose ilgai išliko senovine reikšme „kaukas (tam tikras penatas)“ (ne „velnias, Teufel“) — tokia, kaip ir pvz. pr. semb. (**kaukas* >) **kauks* „kaukas (tam tikras penatas)“, žr. *pickūls*.

Turime mitologinį terminą subst. balt. **kaukas* „kaukas“ = mažo, barzdoto žmogelio pavidalą turinti būtybė“, kuri kil-dinu iš subst. **-neūžauga* = **-tas*, kuris mažas, menkas, sunykęs“ < subst. **-tas*, kuris sulinkęs, susikūprinęs ir pan.“, o ši [plg. lie. *kaūkas*||*kaukà* „kaukas“ gretybė, žr. LKŽ V 420 (*kaūkas*) ir 419 (3 *kaukà*)] — iš adj. (*o/ā*-kamenio) balt. **kaūkas* „sulinkęs, sunykęs“. Pastarasis (su cirkumfleksiniu **-aū-*), virsdamas į subst., bus patyręs metatoniją — bus išvirtęs į subst. balt. dial. (pr.-la.) **káukas* (su **-áu-* — metatoniniu akūtu), plg. pvz. adj. balt. **laūkas* (> adj. lie. *laūkas* „blässig“, la. *làuks* „t. p.“) → subst. balt. dial. (pr.-la.) **láuukas* „laukas, Fėld“ (> subst. la. *laūks* „t. p.“ = pr. *laucks* „t. p.“), žr. *laucks*. Minčiai, kad tas subst. balt. dial. (pr.-la.) **kaukas* turėjo akūtinį **-áu-* (o ne cirkumfleksinį, kaip lie. *kaūkas*), man rodos, pritaria: a) subst. pr. **kauks* = (E) *cawx*, t. y. diftongo (aiškiai kirčiuoto!) pr. **-au-* (be to, po pr. **k-*) parašymas (E) ne **-ow-* (= cirkumfleksinis pr. **-aū-*), o *-aw-* (= akūtinis pr. **-áu-*), b) subst. la. *kaūc-ęns* „rupūžė“, matyt suponuojantis subst. la. **kaūkas* „kaukas“ (su akūtinu **-au-*), žr. anksčiau.

Tas (*o/ā*-kamenis) adj. balt. **kauka-* „sulinkęs, susikuprinęs“ bus išriedėjęs iš adj. (*o/ā*-kamenio) ide. dial. (balt.-sl.-germ.) **kouko-* (: **keuko-*) „lenkiantis (linkstantis, sulinkęs) dengiančiais“ / „dengiantis (dengtas) lenkiančiai (linkstančiai, lenktai)“ > subst. lie. *kaūkas* „auglys, votis; medinis kablys ar lankas — tam tikras žvejų įrankis“ (LKŽ V 421), subst. sl. (masc.) *kukъ resp. (fem.) *kuka (> slovėn. *kúk* „kalva“ ir kt. resp. serb.-chorv. *kūka* „kablys;...“, rus. *кука* „кулак, сжатая ладонь; леший, живущий в бане; ...“ ir kt., žr. ESSJ XIII 94 resp. 86 t.) bei (*keukā >) *čuka (> bulg. *чука* „каменистая вершина“ ir kt. ESSJ IV 131), go. *hauhs* „aukštas, hoch“ ir kt. Plg. Stang LS 27.

Minėtas adj. ide. dial. **kouko-/keuko-* yra vedinys iš verb. ide. *(*s*)*keuk-/keuk-/kūk-* „dengti(s) lenkiančiai (linkstančiai) / lenkti (linkti) dengiančiais“ (> s. ind. *kuc-āti* „jis susitraukia, susilenkia“, lie. *kūk-ti* „linkti, svirti, kumpti“ = la. *kuk-t* „krumm werden“ ir kt.), o šis — determinatyvo **-k-* išplėstas verb. ide. *(*s*)*keu-/keu-/kū-* „t. p.“ (žr. s.v. *keuto*). Tas verb. ide. *(*s*)*keuk-/keuk-/kūk-* slypi dar ir daugelyje kitų žodžių — ypač substantyvų (jų darybos nagrinėjimas čia užimtų nemaža vietos): lie. *kāuk-ė* „Maske“, *kāuk-olė* „(Hirn)schadel“, *kiāuk-utas* „Muschelschale“, *kaūk-aras* (*kauk-arā*) „karnelis, kalva, kaubrys“ bei *kaūk-uras* (*kauk-ura*) „t. p.“, *kiaūk-uras* „t. p.“, *kūk-uras* „nugaros dalis ties sprandu; kupra, kukštera“ = la. *kuk-urs* „der Buckel“, sl. **kuč-erъ/kuč-era* resp. **kuk-orъ/kuk-ara* (žr. ESSJ XIII 80 resp. 88 t.), go. *hiuh-ma* „krūva“, (verb.) *hūh-jan* „surinkti (sukaupiti)“ ir kt. Plg. Būga I 368, Trautmann BSW 121, ME II 303 (s.v. I *kukurs*), Pokorny I 589, Fraenkel 229 (s.v. *kaūkaras*), 232 (s.v. *kāušas*), Stang l. c., Toporov PJ III 296 t., ESSJ XIII 86 t. (s.v. *kuka). Žr. dar *Kuke*.

key, žr. *kai*.

keilo, žr. *peile*.

keiserin „keyser (Kaiser) — kaizerį, ciesorių“ III 91₂ (2x) [57₁₀ (2x)] acc. sg. masc. = pr. *keizerin, kuris suponuoja nom. sg. (masc.) pr. (*io*-kamenį) *keizeris „kaizeris, ciesorius“ (III) < *keizeris

„t. p.“, plg. lie. dial. (*io*-kamenį, nom. sg. masc.) *keizeris* „kaizeris“ (LKŽ V 496) ir lie. liter. *kaizeris* „t. p.“ Tiesa, iš to pr. (III) *keiserin* (acc. sg. masc.) galėtume atstatyti ir formą (*o*-kamenę, nom. sg. masc.) pr. *keizers (plg. ųla. *keizars* „Kaiser“), plg. pvz. pr. (III) *wijrs* (*o*-kamenio, nom. sg. masc.) formą (acc. sg. masc.) pr. (III) *wijrin* greta dažnesnės (*o*-kamenės, acc. sg.) *wijran* (žr. s.v. *wijrs*); plg. Mažiulis PKP II 218, išn. 709.

Pr. (III) *keizeris „kaizeris, ciesorius“ < *keizeris „t. p.“ (ar *keizers „t. p.“ < **-ras*) yra germanizmas turbūt iš vok. žem. dialektų (žr. Toporov PJ III 299).

keytarō „hayl (Hagel) — kruša“ E 54, subst. nom. sg. fem. = pr. *keitarō, t. y. *keitarā „t. p.“, kuris gali būti iš subst. pr. *, „tai (lietus), kas turi kietumo (ledo gabaliukų)“, o šis — iš *o/ā*-kamenio adj. pr. **keitara-* „tas/ta, kuris turi kietumo“ *ā*-kamenės lyties (fem.) pr. *keitarā „t. p.“ (dėl *ā*-kamenio adj. → subst. plg. pvz. s.v. *gasto*). Tokį pr. adjektyvą esu linkęs darybiškai skaidyti į pr. **keita-ra-/keita-rā* (< **keita-*+**-ra-/rā-*, žr. toliau) bei laikyti sufikso **-ra-* (**-rā-*) vediniu iš subst. (*o*-kamenio neutr.) pr. **keita-* „kietumas“ = (nom.-acc. sg.) *keitan „t. p.“ ← adj. (*o/ā*-kamenio neutr.) pr. *keitan „kietas“ (dėl adj. neutr. → subst. neutr. plg. pvz. s. v. *giwan*); spėjimą, kad tas adj. pr. **keitara-* (**keitarā-*) — vedinys tiesiog iš adj. pr. **keita-* (**keitā-*) „kietas“, sunkiau pagrįsti.

Subst. pr. *keitarā dėl darybinės kilmės galima palyginti pvz. su subst. lie. *kauparā* „kauburys“ (LKŽ V 437) < (subst., fem.) *kauparā „tai, kas turi kaupumo“. Šis bei jo gretybė subst. lie. *kaūparas* „kauburys“ (l. c.) < (subst., turbūt neutr.) **kaupara(n)* „tai, kas turi kaupumo“ suponuoja matyt adj. (*o/ā*-kamenį) lie. **kaupara-/kauparā-* „tas/ta, kuris turi kaupumo“ darybiškai skaidytiną į **kaupa-ra-/kaupa-rā* (< **kaupa-*+**-ra-/rā-*, plg. Skardžius ŽD 303) ir laikytiną sufikso **-ra-* (**-rā-*) vediniu iš subst. **kaupa-* „kaupumas“, kuris galėjo būti neutr. (subst.) **kaupa(n)* „t. p.“ iš *o/ā*-kamenio adj. **kaupa-* (**kaupā-*) „kauptas“ (plg. subst. gretybę lie. *kaūpas* „kauburys“ bei *kāupā* „t. p.“ LKŽ V 437) neutr. lyties **kaupa(n)* „t. p.“

Adj. pr. **keita-* „kietas“ (su akūtinu **-ei-*) = lie. *kietas* „t. p.“ = la. *ciēts* „t. p.“ < adj. balt. **kēita-* „t. p.“ (su akūtinu **-ei-*) = adj. sl. **čītъ* (su akūtinu **-i-*) > serb. *čīt* „ištisas, nepažeistas“, slovėn. *čīt, čit* „t. p.“ ir kt. (žr. jau Jagić AslPh VIII 155, XVII 292) suponuoją *o/ā*-kamienį adj. (= partic. praet. pass.) balt.-sl. **kēita-*, kuris, man rodos, buvo **„kompaktiškas“* < **„susispaudęs (suspaustas)“* < **„susigulėjęs (sugulėtas)“* [plg. pvz. lie. (Ds): *šiėnas kietas* (sc. „susigulėjęs“) — *negaliu jo išpėšti* — sufikso **-ta-* (**-tā-*) vedinys (adj. = partic. praet. pass.) iš verb. balt.-sl. **kei* „gulėti“ lyties (verb. balt.-sl.) **kēi-* „t. p.“, atsiradusios (tam verb. balt.-sl. **kei-* „t. p.“) pagal modelį tipo verb. balt.-sl. **lēi-/lei-* „lieti, aquam fundere“ (iš čia yra pvz. lie. *lė-ti* = la. *liē-t* „t. p.“ resp. lie. dial. *lėj-au* „liejau“ = la. *lėj-u* „t. p.“ / lie. dial. *lej-ù* „lieju“ = la. *lej-u* „t. p.“).

Galima būtų kelti hipotezę, kad iš tos pačios lyties verb. balt.-sl. **kēi-* (: **kei-*) „gulėti“ atsirado sufikso **-la-* vedinys adj. (*o/ā*-kamienis) sl. **kēila-* „susigulėjęs (sugulėtas)“ > **„susispaudęs (suspaustas)“* > **„kompaktiškas“* (adj.) **čilъ* > serb.-chorv. *čil* „pajėgus, stiprus“ ir kt. (dėl medžiagos žr. s. v. *kylo*); darybinis santykis tarp šio hipotetiško adj. (deverbatyvo) sl. **kēi-la-* „susigulėjęs (sugulėtas)“ ir minėto adj. (deverbatyvo) balt.-sl. **kēi-ta-* „t. p.“ būtų panašus į darybinį santykį pvz. tarp lie. deverbatyvų adj. *dėg-las* (*dāg-las*) „baltas su juodymėmis (apie kiaušį)“ = „tarsi apdeges (apdegtas)“ ir adj. (tiksliau — partic. praet. pass.) *dėg-tas* „(ap)deges (degtas)“. Pagal tą hipotezę išeitų, kad egzistavo adj. sl. **kēila-* „susigulėjęs (sugulėtas)“ > **čilъ* ir adj. sl. **kēila-* (**kila-*) „judrus“ > **čilъ* (dėl jo žr. s. v. *kylo*) — du sl. homonimai, vėliau semantiškai suartėję. Tačiau adj. sl. **čilъ* veldinių semantiką (žr. pvz. ESSJ IV 112 s.v. **čilъ*), man rodos, lengviau paaiškinti atsižvelgiant į tai, kad adj. sl. **čilъ* suponuoją ne minėtą (hipotetišką) adj. sl. **kēila-* „susigulėjęs (sugulėtas)“, o tik adj. sl. **kēila-* (**kila-*) „judrus“, aptartą s. v. *kylo*.

Tą verb. balt.-sl. **kei-* (: **kēi-*) „gulėti“ kildinu iš verb. ide. **kei-* „t. p.“ (> gr. *κεῖ-ται* „jis guli“, s. ind. *śé-te* „t. p.“ ir kt.,

žr. Pokorny I 539 t.). Dėl to, kad šis verb. ide. **kei-* virto į verb. balt.-sl. **kei-* (o ne į verb. balt.-sl. **šei-*!), plg. pvz. lie. (subst.) *kiē-mas* = la. *cie-ms*, kuriuose slypi tas pats verb. ide. **kei-* (žr. *caymis*).

Baigiant primintina, kad tie adj. balt.-sl. **kēita-* ir adj. sl. **čilъ* (juos abu 1926 m. sugiminiavo Vaillant RESI VI 106 t.) laikomi neaiškios etimologijos žodžiais, žr. pvz. Trautmann BSW 124 (s.v. *kēita-*), Fraenkel 252 (s. v. *kietas*), Vasmer IV 367 (s. v. *чумуу*). Šitai rodo jau ir tas dalykas, kad iš tų dviejų adjektyvų į Pokorny pateko tik sl. **čilъ* (tiksliau: s. ček. *čilý* „lebhaf“, žr. Pokorny I 539, kur šis sl. adjektyvas siejamas su verb. ide. **kēi-* „judinti, judėti“ (taip jau 1914 m. spėjo Trautmann KZ XLVI 239 t.). Panašią ide. kilmę ne tik dėl adj. sl. **čilъ*, bet ir dėl adj. balt.-sl. **kēita-* suponuoti mėgina ESSJ IV 112, 124 (ir liter.), Toporov PJ III 300 tt. (ir liter.). Pagal Vaillant'o (l. c.) hipotezę šie du adjektyvai ešą iš verb. ide. **kēi-* „ilsėtis“. Manychiau, kad visos čia suminėtos hipotezės apie adjektyvų balt.-sl. **kēita-* ir sl. **čilъ* „tolimąją“ etimologiją (ide. kilmę) nėra tinkamai pagrįstos arba yra nepagrindžiamos dėl to, kad jos neanalizuoja arba menkai analizuoja tų žodžių darybos baltoslaviškąją (ir ypač baltiškąją) istoriją.

keckers „erweis (Erbse) — žirnis“ E 264 nom. sg. masc. = pr. **kekērs* (žr. dar *lituckekērs*). Lytį pr. **kekērs* „t. p.“ (nom. sg. masc.) atspindi *kekērs* (ar *kekēts*, taisytinai į *kekērs*, žr. PKP II 52, išn. 28) „erweis (Erbse) — t. p.“ GrG 32, *kekērs* „arwes — t. p.“ GrA 57, „arwes — (nescio quid sit) — t. p.“ GrF 57 (žr. PKP II 52, išn. 29). Dėl vok. (E) *erweis* „žirnis“, (GrG) *erbeis* „t. p.“, (GrA, GrF) *arwes* „t. p.“ plg. Lex 7 (s. v. *areweiz*), Kluge 170 (s.v. *Erbse*).

Pr. (Gr.) **kekērs* „žirnis“ yra, man rodos, pr. dial. lytis vietoj senesnės pr. **kekērs* „t. p.“ [jo balsius pr. **-e-...*-e-* (artimės kokybės!) disimilijuojant į pr. **-e-...*-i-*] = pr. (E) **kekērs* „t. p.“, paskolintos iš v.v.ž. *keker* „Kicher(erbse) — žirnis“ [dėl jo žr. Kluge 366 s.v. *Kicher(erbse)*], plg. v.v.a. *kicher* „t. p.“ (Lex 107). Pr. „žirni“ laikyti savu žodžiu arba slavizmu (Trautmann AS 355) nėra pagrindo.

Pr. (E) *keckers* „žirnis“ esąs iš vok. *kicher* „t. p.“ – šitaip drausiai teigė Būga II 219, III 661; tačiau jis nepaaiškino, kodėl yra pr. (E) *keckers*, o ne pr. (E) **kickers*. Į šį klausimą atsakyti bandė Endzelins SV 191 ir Toporov PJ III 303: jų nuomone, iš vok. *kicher* „žirnis“ atsiradęs pr. **kikers* dėl asociacijos su pr. žodžiu, giminišku su lie. *kēk-ē* „Traube“ ir pan., išvirto į pr. **kek-ers* = pr. (E) *keckers*. Tuo patikėti negaliu, nes: a) pr. žodis, giminiškas su lie. *kēkē* ir pan., nėra paliudytas, b) lie. *kēkē* „Traube ir kt.“ (dėl jo reikšmių žr. LKŽ V 498 t.) ir pan. semantika yra gana tolima reikšmei „žirnis“. Taigi, man rodos, yra kur kas paprasčiau (vadinasi, ir patikimiau) pr. **kekers* (→ pr. dial. **kekirs*) „žirnis“ kildinti ne iš vok. (v.v.a.) *kicher* „t. p.“, o iš v.v.ž. *keker* „t. p.“ (žr. anksčiau).

Dėl ryt. balt. „žirnis“ žr. s.v. *syrne*.

kekulis „badelach (Badelaken) – pirties drobulė (rankšluostis)“ E 495 nom. sg. masc. = pr. **kekul's* < **kekulas* „t. p.“ Dėl vok. (E 495) *badelach* plg. v.v.a. *badelachen* „Tuch das man nach dem Bade umnimmt“ (Lex 9) = v.v.a. *bat (bades)* „das Bad, Badehaus (pirtis)“ (Lex 10) + *lachen* (in Zusammens. auch *lach*) „Tuch, Decke, Laken...“ (Lex 120).

Pr. **kekulas* „pirties drobulė (rankšluostis)“ yra slavizmas – matyt iš s. lenk. (XI–XII a.) **čexəlb* „t. p.“ (> lenk. *czechel* „...t. p.“ SSP I 5, 360, žr. dar Toporov PJ III 304), kurio **č-* adaptuotas į pr. **k-* (plg. s.v. *garkity*), plg. Toporov PJ III 305. Apie kitokias nuomones dėl šio pr. žodžio (slavizmo) kilmės žr. Trautmann AS 355 (ir liter.), Endzelins SV 161, ypač liter. apud Toporov PJ III 305. Pastaba: savo ankstyvesne hipoteze, kad pr. (E) *kekulis* turėjęs reikšmę „rūbo gniužulas praustis“ ir esąs giminaitis su lie. žem. *kēkulas* „gniužulas“ [PKP II 34 (: E 495) ir išn. 135], dabar nebetikiu.

kelan „rat (Rad) – ratas“ E 295 nom.(-acc.) sg. neutr. = pr. **kelan* (žr. dar *malunakelan*, *keleranco*, *kellewesze*) < vak. balt. subst. (o-kamienis, neutr.) **kela-* (sg./pl.) „ratas/ratai (Rad/Räder)“ ir (pl.) „ratai (Wagen)“ (žr. toliau); pastaroji reikšmė (žr. s.v.v. *keleranco*, *kellewesze*) pr. E ir Gr šnektose žodžiui (pr. **kelan* dėl slavizmo „Wagen“ (žr. *abasus*) buvo jau

išblėsusi. Tą patį vak. balt. **kela-* (neutr.) rodo ir kurš. **kela-* > **cela* „ratas“, slypintis kompozite (subst.) la. dial. *du-cele* „ein zweirädiger Wagen“ (ME I 509, Būga III 172).

Subst. (neutr.) vak. balt. **kela-* „ratas“ kartu su s. isl. *hvel* „t. p.“ (neutr.), sl. **kolo/*koles-* „t. p.“ (neutr.), gr. *πόλος* „ašis“ (masc.) ir pan. jau seniai visų etimologų yra teisingai laikomi giminaičiais bei kildinami iš verb. ide. **k^hel-* „sukti(s)“, žr. pvz. Pokorny I 639 t. Tačiau tų giminiškų žodžių (ypač sl. **kolo/*koles-*) darybos bei jos chronologijos aspektai ir dabar yra daug kur neaiškūs.

Manychiau, kad subst. (neutr.) vak. balt. **kela-* „ratas“ yra iš subst. (neutr.) balt. **kela-* „tai, kas besisukantis“, o šis – fleksijos vedinys iš verb. balt.-sl. **kel-* „sukti(s)“ < ide. **k^hel-* „t. p.“ (> gr. eol. *πέλ-ομαι* „judu“ ir kt., žr. Pokorny I 639 t.) > verb. germ. **h^hel-* „t. p.“ → subst. (neutr.) germ. dial. **h^hela-* „tai, kas besisukantis“ > „ratas“ > s. isl. *hvel* „t. p.“ (neutr.). Dėl subst. balt. (neutr.) **kela-* „tai, kas besisukantis“ = subst. (neutr.) germ. dial. **h^hela-* „t. p.“ (jie atsirado turbūt savarankiškai) darybos (iš verb.) plg. pvz. subst. (neutr.) balt. **meta-* ← verb. balt.-sl. **met-*, žr. s. v. *mettan*.

Su verb. balt.-sl. **kel-* „sukti(s)“ darybiškai gal sietinas subst. ryt. balt. **kelja-* „kojos kelis (Knie)“ ir pan. (bet žr. pastabą s.v. *klupstis*): iš to subst. (neutr.) balt. **kela-* „tai, kas besisukantis“ galėjo atsirasti adj. (*jo-/jā-*kamienio) neutr. lytys ryt. balt. **kelja-* „turintis ypatybę suk(inė)tis“ → subst. (matyt neutr.) ryt. balt. **kelja-* „suki(nė)mosi ypatybės turėjimas“ [dėl adj. (neutr.) → subst. (neutr.) plg. pvz. s. v. v. *amsis*, *giwan*] > „kelis (Knie)“ > lie. *kēlias* „Knie“ resp. *kēlis (keljys)* „t. p.“ = la. *celis* „t. p.“ [plg. ME I 368, Trautmann BSW 125, Pokorny I 640, Mažiulis PKP II 25 (išn. 73)]; šių lie.-la. žodžių siejimas su verb. het. *haliia-* „klauptis“ (Pedersen Hitt. 135, 171, 175, Gamkrelidze-Ivanov I 131), man rodos, dar nėra labai patikimas [žr. ir Polomé Language XXVIII 444 tt., plg. Pokorny l. c. (het. žodis neminimas). Galbūt iš to subst. (neutr.) balt. **kela-* „tai, kas besisukantis“ atsirado vedinys (sufiksiniis) adj. (*o-/ā-*kamienis) neutr. ryt. balt. dial. **kel-ėna-*

„turintis ypattybę suk(inė)tis“ → subst. (neutr.) ryt. balt. dial. **kel-ēna-* „suki(nėji)mosi ypattybės turėjimas“ > subst. lie. dial. *kel-ēnas* „kelio kaulas, kelio girnelė; plg. subst. (neutr.) sl. *kal-ēnā „Knie“ (s. sl. *kolěno* „t. p.“ ir kt.), panašiu būdu galintį suponuoti subst. (*o*-kamienį neutr.) sl. **kala-* „tai, kas besisukantis“ = subst. balt.-sl. dial. **kala-* „t. p.“ [← verb. balt.-sl. **kel-* „sukti(s)“], kuris bus buvęs neutrum [plg. jo „dubletu“ subst. (neutr.!) balt. **kela-* „tai, kas besisukantis“ darybą, žr. anksčiau].

Substantyvai (neutr.) balt.-sl. dial. **kela-/kala-* „tai, kas besisukantis“ savąja struktūra (bei semantika) galėtų suponuoti greta jų egzistavusius ir adjektyvus (plg. Skardžius ŽD 35) — bent jau adj. (*o*-/*ā*-kamienį, neutr.) vak. balt.-sl. **kala-* „besisukantis“, iš kurio turbūt ir yra sufikso **-es-* vedinys subst. (*es*-kamienis, neutr.) vak. balt.-sl. **kales-* „tai, kas besisukantis“ (žr. s.v. *kalso*), plg. pvz. subst. (*es*-kamienį, neutr.) lie. **žales-* „tai, kas žalia“ (dėl jo žr. Skardžius ŽD 312) — sufikso **-es-* vedinį iš adj. lie. **žalja-* „žalias“.

Taigi nesu linkęs pritarti tradicinei hipotezei (žr. pvz., Meillet Slav. com. § 370, Pokorny I 640), kuri remdamasi substantyvais pvz. gr. *πλόζ* „ašis“ (masc.) resp. *véφοζ* „debesis“ suponuoja a) *o*-kamienį subst. [masc. (ne neutr.!) sl. **kala-* resp. b) *es*-kamienį subst. sl. **keles-* (būtent su archainio tipo šakniniu **-e-*). Tas gr. *πόλος* (masc.), man rodos, yra gr. (*o* ne ide.) darinys; į subst. vak. balt.-sl. *kales „tai, kas besisukantis“ panašus subst. (*es*-kamienis) gr. *τέλος* „pabaiga, riba“ (nom.-acc. sg.) < **k^helos* irgi turbūt yra ne ide., o gr. epochos padaras — archaiško tipo sufiksiniis vedinys iš verb. gr. **k^hel-* „sukti(s)“ < ide. **k^hel-* „t. p.“

Visi anksčiau minėti ir kiti (neminėti) reikšmės „tai, kas besisukantis“ > „ratas“ ir pan. žodžiai (subst., su nereduplikacine šaknimi!) iš verb. ide. **k^hel-* „sukti(s)“ yra matyt ne seni — ne praindoeuropietiški, o jau gerokai suirusios ide. prokalbės dialektų dariniai. Verb. ide. **k^hel-* „sukti(s)“ labai senas vedinys tėra subst. (reduplikacinis!) ide. **k^h(e/o)k^hlo-* „ratas; Wagen“, kurį suponuoja s. ind. *cakrāh* „ratas“, toch. A *kukāl* „Wagen“,

gr. *κύκλος* „apskritimas, ratas“, ags. *hwēol* „ratas“ ir kt. (žr. Pokorny I 639 t., Gamkrelidze-Ivanov II 718); tradicinė nuomonė, kad tos pačios kilmės esą ir lie. *kāklas* „Hals“ bei la. *kakls* „t. p.“ (žr. ir pvz. Pokorny l. c.), yra abejotina, žr. Būga II 245, plg. Mayrhofer I 366, Gamkrelidze-Ivanov l. c. (šie lie.-la. žodžiai nepateikiami).

Labai senas yra ir subst. ide. **roto-* „ratas; Wagen“ > ryt. balt. *ratas „ratas; (pl.) Wagen“ (> lie. *rātas* „t. p.“ = la. *rats* „t. p.“), s. v. a. *rad* „ratas“, s. isl. *roð-ull* „Strahlenkranz, Sonne“ (< *, „skritulys, ratas“, bet s. isl. *hvel* „ratas“, žr. anksčiau), ags. *rador* „dangus“ [< *, „(dangaus) sfera, apskritimas, ratas“, bet ags. *hwēol* „ratas“, žr. anksčiau], air. *roth* „ratas“, s. ind. *rāthaḥ* „Wagen“ ir kt. (žr. Pokorny I 866); šis subst. ide. **roto-* — vedinys iš verb. ide. **ret(h)-* „bėgti, risti/ritinti“ [> s. air. *reth-ím* „bėgu“ ir kt., žr. Pokorny l. c., Gamkrelidze-Ivanov II 719 (tik be reikalo čia priskiriamas lie. *risti*, žr. Fraenkel 703, 730)], kuris, man rodos, yra determinatyvo **-et(h)-* [: **-t(h)-*] išplėstas verb. ide. **r-/er-* „judėti, judinti“ (dėl jo žr. Pokorny I 326 tt. s. v. 3. *er*).

Spėjama, kad subst. ide. **k^h(e/o)k^hlo-* esąs senesnis už subst. ide. **roto-* (žr. ESSJ X 144 ir liter., Gamkrelidze-Ivanov II 718). Šių dviejų ide. substantyvų veldiniai iš pradžių, aišku, buvo ir balt.-sl. prokalbėje, bet vėliau a) vak. balt.-sl. prokalbės dialektuose jie abu išnyko ir iš verb. balt.-sl. **kel-* „sukti(s)“ vedinių atsirado nauji žodžiai „ratas“ (žr. anksčiau), b) ryt. balt. prokalbėje iš tų dviejų ide. veldinių vienas išliko, t. y. vietoj dviejų įsigalėjo vienas — subst. (ide. **roto-* >) ryt. balt. **rata-* (žr. anksčiau).

keleranco „runge (Runge) — rūngas“ E 303 nom. sg. fem. = pr. *kelarankō, t. y. *kelarankā. Dėl vok. (E 303) *runge* „rūngas“ [t. y. „į ratų (vežimo) skersaplautį įkalamas pagalys drangoms prilaikyti“] plg. v.v.a. *runge* „...t. p.“ (Lex 173), dab. vok. *Runge* „t. p.“ (Paul DW 488); žr. dar Trautmann AS 355 (ir liter.). Pr. *kelarankā skiemuo **-la-* buvo matyt nekirčiuotas: jo balsis **-ā-* (nekirčiuotas!) patyrė tam tikrą redukciją ir buvo perteiktas raide *-e-*.

Subst. pr. **kelarankā* „rungas“ yra iš **„ratų (vežimo) ranka“ = *kela-* „ratai (vežimas)“ (žr. *kelan*) + **rankā* „ranka“ (žr. *rancko*); plg. pvz. lie. dial. *butanga* „namo durų anga“ (Skardžius ŽD 431) = *but(a)-* „namas“ + *angà* „atviras tarpas, skylė“.

kelian „sper (Speer) — ietis“ E 422 nom.(-acc.) sg. neutr. = pr. **kel'an* < **keljan* (ar gal pr. **kēl'an* < **kēljan*, žr. toliau). Jo etimologija nėra aiški [žr. Endzelīns SV 192, Toporov PJ III 307 t. (ir liter.), Mažiulis PKP II 25 (išn. 73)], visų pirma, dėl to, kad darybos istorija (svarbiausias etimologijos aspektas!) iki šiol nebuvo analizuota. Pridursime, kad ir mūsų tos pačios reikšmės žodžio — lie. *ietis* „t. p.“ kilmė nėra aiški, tiksliau sakant, jis iš viso dar neturi jokios etimologijos.

Manychiau, kad subst. (neutr.) pr. < vak. balt. **keljan* „ietis“ (nom.-acc. sg.) = „priemonė kirsti, durti“ yra iš subst. vak. balt. **„kertamumas, duriamumas“ (= *„tai, kas turi kirtimo, dūrimo ypatybę“)* ← adj. (*io-/iā-*kamienis, neutr.) vak. balt. **keljan* „kertamas, duriamas“ (čia dėl subst. ← adj. plg. pvz. s.v. *clenan*), o pastarasis — vedinys greičiausiai iš verb. balt. **kel-* „kirsti, durti...“, egzistavusio greta jo lyties verb. balt. **kal-* „t. p.“ > lie. *kál-ti* „...kirsti, mušti...“ (dėl jo reikšmių žr. LKŽ V 153 tt. s. v. 1 *kálti*) ir kt. (žr. dar pvz. s. v. *kalopeilis*); dėl šių verb. balt. **kal-* „kirsti...“ bei **kel-* „t. p.“, iš kurių pirmasis buvo matyt intens., o antrasis — ne intens., žr. Stang SBV 107, Karaliūnas BKS 101. Reikia manyti, kad ne tik verb. balt. **kal-* „kirsti...“ (> lie. *kál-ti* = la. *kal-t*), bet ir verb. balt. **kel-* „t. p.“ (ne intens.) bus turėjęs akūtinę šaknį infinityvo formoje.

Taigi subst. (neutr.) vak. balt. **keljan* „ietis“ savąja daryba labai panašus į subst. (neutr., nom.-acc. sg.) sl. **kap(i)jǎ* „t. p.“ (> **kopъje* „t. p.“ > s. sl. *kopije* „t. p.“ ir kt.) = „priemonė kirsti“, kildintiną matyt iš subst. sl. **„kertamumas“ (= *„tai, kas turi kirtimo ypatybę“)* ← adj. (*io-/iā-*kamienis, neutr.) **kap(i)jǎ* „kertamas“ ← verb. sl. **kap-* „kirsti“ (dėl tokios šio sl. „ietis“ darybos plg. ESSJ XIII 41). Plg. dar pvz. lie. subst. (*io-*kamienį, masc.) *ryšis* (*ryšys*) „raištis (Band)“ = „priemonė

rišti“ (← verb. *riš-ti* „binden“), kuris irgi gali atspindėti minėtą balt.-sl. (dial.) darybos modelį: verb. → adj. (*io-*kamienis, neutr.) → subst. (*io-*kamienis, neutr.). Lie. subst. *ryšis* (*ryšys*) „priemonė rišti“ (: verb. *riš-ti*) bei į jį panašių lie. darinių (subst.) *kỹšis* „velkė, skląstis“ (= „priemonė kišti“: verb. *kiš-ti*), *spyrys* „priemonė (pa)spirti“ (: verb. *spir-ti*) ir pan. (Skardžius ŽD 64) šaknies vokalizmo kiekybė galėtų suponuoti ir tai, kad egzistavo galbūt ne subst. (←adj.) vak. balt. **keljan* „ietis“, o subst. (← adj.) vak. balt. **kēljan* „t. p.“?

Minėtas verb. balt. **-kel-* (: **kal-*) „kirsti...“ yra matyt = verb. balt. **(s)kel-* „t. p.“ < ide. **(s)kel-* „t. p.“ (plg. Pokorny I 545 tt. s.v. 3. *kel-* „schlagen, hauen“), kurio turbūt semantiniiais homonimais (plg. ir Pokorny I. c.) laikytini tie ide. verb. archetipai, kuriuos Pokorny's rekonstruoja ide. **kel-* „stechen“ (Pokorny I 545: 2. *kel-*) ir ide. **(s)kel-* „schneiden“ [Pokorny I 923: 1. (*s)kel-*]. Man rodos, kad iš to paties verb. ide. **(s)kel-* „kirsti...“ > (ide.) **kel-* „t. p.“ išriedėjo ir tie žodžiai (tik vargu ar visi), kuriems Pokorny's rekonstruoja archetipą ide. **kel-* „dünner Schaft, Pfeil, steifer Halm“ [Pokorny I 552 t.: 3. *kel-* (būtent čia pateikiamas ir pr. *kelian* „ietis“)].

kelkan, žr. *kelks*.

kelks „kelch (Kelch) — taurė“ III 75₁₀ [49₁₂] (= *kilikas* „taurė“ VE 31₁₃), *kelchs* „t. p.“ I 13₁₇ [7₂₆], *kelkis* „t. p.“ II 13₁₇ [13₂₇] nom. sg. masc.; acc. sg. masc. *kelkan* „kelch (Kelch) — taurė“ I 13₁₃ [7₂₄], II 13₁₃ [13₂₅], *kelkin* „t. p.“ III 75₇ [49₁₀] (= *kilika* „taurė“ VE 31₁₀).

Turime pr. (I, II, III) žodžio „taurė“ formas (masc.): nom. sg. **kelks* (I, III) bei **kelkis* (II), acc. sg. **kelkan* (I, II) bei **kelkin* (III). Formos pr. **kelks* (nom. sg., I, III) bei **kelkan* (acc. sg., I, II) suponuoja matyt *o-*kamienį pr. (nom. sg., masc.) **kelks*. Esant pr. kat-mų šnektose nom. sg. fleksijai *o-*kamienei **-s* (< **-as*) = *i-*kamienei **-s*) (< **-is*, žr. Mažiulis PKP II 218, išn. 709), greta *o-*kamienės (acc. sg.) pr. **kelkan* (I, II) nesunkiai galėjo atsirasti ir *i-*kamienė (acc. sg.) pr. **kelkin* (III), kuri buvo kartu ir *io-*kamienė (acc. sg.); o dėl to atsirado ir *io-*kamienė (nom. sg.) pr. **kelkis* (II) < **-is*. Plg. dar *o-*kamienių pvz. pr.

*vīra- „vyras“ resp. pr. *sūnda- „bausmė“ i- (= iō-)-kamenės formos (acc. sg.) pr. *vīrin (žr. s.v. wijrs) resp. *sūndin (žr. s.v. sūndan).

Pr. *kelks „taurė“ (o-kamenis, nom. sg. masc.) — skolinys iš vok. *Kelch* „t. p.“, žr. dar Trautmann AS 355, Endzelins SV 192, Toporov PJ III 309.

kellaxde „sperschaft (Sperschaft) — ieties kotas“ E 423 nom. sg. fem. = pr. *kelangzdē < *kel'-lagzdē „t. p.“ < *kel'ā-lagzdē „t. p.“ [dėl jungiamojo balsio išnykimo plg. pvz. *kerberse* (žr.), *butsargs* (žr.)] yra iš pr. *kel'a- (< *kelja-) „ietis“ (žr. *kelian*) + *lagzdē „kotas, lazda“ (žr. *laxde*); plg. pvz. lie. *móliaduobė* (> *mólduobė*) „molio duobė“ daryba.

kellewese/kellewese (ir kiti variantai) „wagentreiber (Wagentreiber) — ratavežys“ [dėl reikšmės „ratavežys“ (Būga III 133) žr. dar toliau] — „Sūduvių kampo“ prūsų dialekto žodis, žr. Bezenberger BB II 137, PKP I 31, PKP II 63, Toporov PJ III 310 (ir liter.). Ši *kellewes(z)e* „ratavežys“ reikia skaityti greičiausiai ne pr. *kelavezē (sic Būga l. c., Toporov l. c.) o pr. (iō-kamenis, nom. sg. masc.) *kelavezīs (ar su *-īs < *-īs), kurio a) balsis pr. *-ā- perteiktas raide -e- (žr. s. v. *keleranco*) ir b) fleksija pr. *-īs suvokietinta į (vok.) -e [plg. pvz. pr. (Gr) *gayde* „kvietys“ — su fleksija vok. -e, perdirta iš pr. *-īs (žr. s.v. *gaydis*)].

Pr. *kelavezīs „ratavežys“ [lie. *ratavežys* — Būgos (l. c.) naujadaras] = „kas ratus (= vežimą, Wagen) veža (gabena)“ [plg. pvz. lie. (Ds): *ānas jau antrūs ratūs vėža* „jis jau antrą vežimą (Wagen) veža“] yra iš pr. *kela- „ratai (= vežimas, Wagen)“ (žr. *kelan*) + *-vezīs (< verb. pr. *vez- „vežti“, žr. s. v. *wessis*); plg. pvz. lie. *dievadirbys* „dievų ar šventųjų statulėlių dirbėjas“ < „kas dievus dirba“ daryba.

kelmis „hūt (Hut) — kepurė“ E 474 nom. sg. masc. = pr. *kelm's < *kelmas „t. p.“; nom. sg. *kelmo* „hutt (Hut) — t. p.“ GrG 40, *chelmo* „t. p.“ GrA 61, „pileus — t. p.“ GrF 84 = pr. *kelmo**, t. y. *kelmā „t. p.“

Pr. *kelmas „kepurė“ (resp. „tam tikras galvos apdaras“) yra vienas iš seniausių pr. germanizmų — skolinys iš germ. *helmaz

„šalmas; tam tikras apdangalas“ (žr. s. v. *ilmis* ir ten pateiktą liter.). Žr. dar Toporov PJ III 311 t. (ir liter.). Manau, kad greta pr. *kelmas „kepurė“ (o-kamenio, nom. sg. masc.) vėliau atsirado pr. dial. (Gr) *kelmā „t. p.“ (ā-kamenis, nom. sg. fem.) turbūt pagal o- ir ā-kamienių pr. substantyvų santykį, panašų į santykį substantyvų pvz. lie. *žabas* „virbas, žagaras“ (o-kamenio, nom. sg. masc.): (dial.) *žabā* „t. p.“ (ā-kamenio, nom. sg. fem.).

kento, žr. *keuto*.

kerberse „wirsenholcz — beržas keružis“ E 614 nom. sg. fem. = pr. *kerberzē. Vok. (E 614) *wirsenholcz* — nežinomos reikšmės žodis, nors jo darybinė reikšmė yra maždaug aiški: kompozitas *wirsenholcz* yra matyt „prastesnis (žemesnis) medis“ = *wirsen-* „prastesnis, žemesnis“ (plg. adv. v.v.a. *wirs* bei *wirser* „prasčiau, žemiau“ Lex 324) + *-holcz* „medis“ (ne *-bom* ar *-bom!*).

Verčiant vok. (E 614) *wirsenholcz* į pr. kalbą, man rodos, buvo taip: E žodynėlio autoriaus paklaustas informantas nežinojo vok. *wirsenholcz* tikrosios reikšmės, o tik nuvokė darybinę šio vok. kompozito reikšmę „prastesnis (statybai ir pan. netinkantis) medis“ ir išvertė jį kompozitu pr. *kerberzē „beržas keružis — Strauchbirke (Betula nana)“, t. y. „krūmo pavidalo beržas“ (medis, netinkantis statybai ir pan.), žr. toliau. Plg. Nesselmann Thes 69 t., Trautmann AS 356, Endzelins SV 192, Toporov PJ III 313.

Kompozitas pr. *kerberzē „beržas keružis — Strauchbirke“ yra iš pr. *keraberzē „t. p.“ [dėl jungiamojo balsio (*-ā-) išnykimo plg. s.v.v. *butsargs*, *lattako*, *kellaxde*] = *kera- „keras, krūmas, Strauch“ (plg. sinonimą *kirno*, žr.) + *-ber-zē „beržas, Birke“ (žr. *berse*).

Subst. pr. *kera- „keras, krūmas“ bei lie. *kēras* „nupjauto ar nulūžusio medžio kelmas su visomis šaknimis; augalas su kamieniu ir šaknimis; krūmas“ (LKŽ V 597), la. *çers* „die Staude, der Strauch; knorrige Baumwurzel“ (ME I 375) suponuoja subst. o-kamienį, gal neutr.) balt. *kera- „keras, krūmas“, kildintiną matyt iš *„tai, kas ataugę po nukirtimo, nupjovimo“ < *„tai, kas nukirsta, nupjauta“, greta kurio greičiausiai buvo ir

subst. (*ā*-kamenis, fem.) balt. **kerā-* „t. p.“ > la *čęra* (*„keras, krūmas“ >) „das Haupthaar, namentlich unordentliches, zerzaustes“ (ME I 374); subst. (*ā*-kamenį) lie. **kerā* „keras, krūmas“ (fem.) galėtų darybiškai rodyti verb. lie. *keróti* „in die Breite wachsen, in die Äste schießen“ (plg. rus. subst. *кучм* „keras, krūmas“ → verb. *кучтуться* „keroti“, žr. dar Skardžius ŽD 508). Iš to paties subst. balt. **kera-/kerā-* „keras, krūmas“ gali būti kilęs ir verb. (intrans.!) lie. *kér-ti* „keru virsti, apaugti, aplipti“ (LKŽ V 630; plg. pvz. lie. verb. *šàšti* „šašui, šašams darytis“ ← subst. *šàšas* „Schorf, Grind“, žr. Skardžius ŽD 486 t.), taip pat verb. (intrans., intens.) lie. *kerėti* „plačiai augti, šakotis, keroti ir pan. (plg. pvz. lie. verb. *aidėti* „darytis, plisti aidui“ ← subst. *áidas* „Echo“, žr. Skardžius ŽD 521).

Subst. balt. **kera-/kerā-* „keras, krūmas“ < *, „tai, kas nukirsta, atpjauta“ kildinu iš adj. balt. **kera-* (**kerā-*) „nukirstas — atkirstas, nupjautas — atpjautas ir pan.“ (dėl subst. ← adj. plg. pvz. s. v. v. *batto*, *garian*), o iš šio vedu verb. (intrans.!) lie. *kér-ti* (*„darytis atkirstam, atpjautam, atrėžtam“ >) „atsiknoti, atšokti, atvipti“ (LKŽ V 630 s. v. 1 *kérti*; plg. pvz. lie. adj. *kuñpas* „kreivas“ → verb. *kuñpti* „darytis kumpam“, žr. Skardžius ŽD 487 t.).

Tas adj. balt. **kera-* (**kerā-*) „nukirstas — atkirstas ir pan.“ yra matyt fleksijos vedinys iš verb. balt.-sl. **ker-/kir-* bei **kur-* „kirsti, pjauti“ < verb. ide. **(s)ker-/*(s)kř-* „t. p.“ (žr. s. v. v. *kyrteis*, *kersle*); lytį verb. (balt.-)sl. **kur-* „t. p.“ [< ide. **(s)kř-* „t. p.“] darybiškai turbūt suponuoja subst. sl. **kurja-* „tai, kas nukirsta, nupjauta“ > *, „tai, kas ataugę po nukirtimo, nupjovimo“ > **kǫrb* > lenk. *kierz* „keras, krūmas“ ir kt. (žr. dar s. v. *kirno*).

Iš verb. balt.-sl. **ker-* (: **kir-/kur-*) „kirsti, pjauti ir pan.“ [< ide. **(s)ker-* : **(s)kř-* „t. p.“] yra nemąža apofonišką šaknies laipsnį balt.-sl. **-ar-* turinčių vedinių (fleksinių arba sufiksinių), pvz.: a) s. sl. (ir kt.) *kora* „žievė“ < (subst.) sl. **kārā* „tai, kas atkirsta, atplėšta“ — turbūt iš adj. fem. (plg. pvz. s. v. v. *batto*, *garian*) balt.-sl. **kārā-* „kirstas (kertantis), pjautas (pjaunantis)“

(žr. s. v. *karige*), b) pr.-lie. **kardā* „karna“ (žr. s. v. v. *aclocordo*, *birgakarkis*) ir kt.

Čia minėtinas ir s. sl. *korenь* „šaknis“ ir kt. < sl. **kären-* „t. p.“ (*n*-kamenis), kuris gali būti iš (subst.) sl. **„keras“* = *, „nukirsto resp. nupjauto (ar nulūžusio) medžio kelmas su visomis šaknimis“ (plg. pvz. lie. *kėras* „t. p.“ = la. *čęrs* „... knorrigė Baumwurzel“ — reikšmių „keras“ ir „šaknis“ sambūvį, žr. anksčiau) < sl. **kären-* „tai, kas nukirsta, nupjauta“ (plg. lie. *kėras* = la. *čęrs* semantinę raidą, žr. anksčiau), o šis, man rodos, yra sufikso **-en-* vedinys iš adj. balt.-sl. **kara-* „kirstas (kertantis), pjautas (pjaunantis)“ (vedinio iš verb. balt.-sl. **ker-* „kirsti, pjauti“, žr. anksčiau ir s. v. *karige*), plg. pvz. subst. ryt. balt. **ruden-* „ruduo“ < *, „tai, kas rūda, raudona“ — vedinį matyt iš adj. balt. **ruda-* „rudas, raudonas“ (žr. dar s. v. *kėrmens*).

Dėl čia pateiktos baltų ir slavų žodžių kilmės iš verb. ide. **(s)ker-* „kirsti, pjauti ir pan.“ plg. Jēgers K Z LX XX 19 tt., Fraenkel 241 (s. v. *kėras* 1.), Pokorny I 573, Toporov PJ III 314 t. (ir liter.); tų žodžių kilmę kitaip [t. y. ne iš verb. ide. **(s)ker-* „kirsti, pjauti ir pan.“] suvokia ESSJ XI 64 t. (žr. dar Meillet BSL XXIII 85 t.).

kėrdan „zeit (Zeit) — laiką“ III 97₈ [61₁₇] (*prei swaian kėrdan* „zu seiner zeit“ III 97₇₋₈ = *czinessu sawa* „savo laiku“ VE 42₆), III 99₁₂ [63₃] (*en kėrdan* „bey zeit“ III 99₁₂ = *ik metu* „sulig laiku“ VE 47₁₀), III 111₂₀ [69₂₅] (*enstan kėrdan* „Zu der zeit — tame laike“ III 111₂₀), III 83₉ [53₁₅] (*prei swaian kerdan* „zu seiner zeit“ = *sawu czessu* „savu laiku“ VE 35₁₁) subst. acc. sg. = pr. **kėrdan*, kuris suponuoja turbūt *ā*-kamenį pr. (nom. sg. fem.) **kėrdā* „laikas“ (žr. toliau).

Pr. (subst.) **kėrdā* „laikas“ = „laiko taša“ bus atsiradęs iš **„atskirų laiko tarpų eilė“* = **„atskirų temporalinių objektų (atkarpu) eilė“* [dėl subst. pr. **„atskiras temporalinis objektas (atkarpa)“* = **„atskiras laiko tarpas“* = „metas, kartas“ žr. *kisman*] < vak. balt. **keřdā* „atskirų objektų (atkarpu) eilė“ = ryt. balt. **keřdā* „t. p.“ > lie. **keřdā* „genamų gyvulių eilė“ = „banda, Viehherde“ [→ lie. *keřdžius* „bandžius, pieme-

nų vyresnysis“, plg. lie. *bañdžius* „t. p.“ ← *bandà* „Viehherde“ (žr. dar Skardžius ŽD 78 t.); plg. ir pvz. go. *hairda* „banda“ (žr. toliau) → *hairdeis* „piemuo“].

Subst. balt. **kerdā* „atskirų objektų (atkarpu) eilė“ (plg. finų baltizmą — karel. *kerda* „tvarka, eilė“ ir kt., žr. Toporov PJ III 319 ir liter.) = sl. **kerdā* „t. p.“ > rus. *чeпeдá* „eilė; gyvulių banda; (dial.) metas, laikas“ ir kt. (ESSJ IV 60 t., Toporov PJ III 316 t.). Greta *ā*-kamienio subst. balt.-sl. **kerdā* „atskirų objektų (atkarpu) eilė“ bus buvęs ir *o*-kamienis subst. balt.-sl. (dial.) **kerda-* „t. p.“ (gal neutr., žr. toliau) > sl. **čerdъ* „t. p.“ [masc., galėtų būti ir iš neutr. (nom.-acc. sg.) sl. **kerdan* „t. p.“, plg. pvz. sl. **dvorъ* (masc.) < **dvaran* (neutr.), žr. s. v. *dauris*] > rus. (dial.) *чeпeд* „eilė“ ir kt. (dėl jų žr. ESSJ IV 64). Gretybė (*ā*-//*o*-kamienė) subst. balt.-sl. **kerdā-//*kerda-* „atskirų objektų (atkarpu) eilė“ = „eile išsidėsčiusios atkarpos, attraizos, atpjovos ir pan.“ < „tai, kas atkirpta, atrėžta, atkirsta, atpjauta ir pan.“ (dėl reikšmės žr. toliau), man rodos, kilo iš labai seno adj. (*o*-/*ā*-kamienio) balt.-sl. **kerda-//*kerdā-* „atkirstas, atpjautas ir pan.“ (dėl subst. ← adj. plg. pvz. s. v. *garian*) < adj. ide. **kerdho-//*kerdhā-* (greta **kordho-//*kordhā-*) „t. p.“. Manychiau, kad šis ide. adjektyvas atsirado iš verb. ide. **(s)kerdh-//*(s)krdh-* „būti (at)kirstam, (at)pjautam ir pan.“, kuris — afikso *-dh-* (reiškusio, anot Benveniste Origines 188 tt., būsenos aspekto) vedinys iš verb. ide. **(s)ker-//*(s)kr-* „kirsti, pjauti ir pan.“ (dėl jo žr. s. v. *kyrteis*, *kersle*).

Šalia to verb. ide. **(s)kerdh-//*(s)krdh-* matyt egzistavo jo semantinis homonimas verb. ide. dial. **(s)kerdh-//*(s)krdh-* „būti atsikertančiam, pajėgiančiam (atsi)kirsti (smogti) ir pan.“, kurio veldinys, man rodos, yra s. ind. verb. *śardh-//śrdh-* „rodyti jėgą, puikuotis“ → adj. *śardha-* „stiprus, drąsus, ižūlus“, subst. *śardhaḥ* „jėga, stiprumas“ ir pan. [plg. Mayrhofer III 309 t.; čia kitokios nuomonės (beje, vertės dėmesio) yra Toporov PJ III 321 t.]; tačiau s. ind. subst. *śardhaḥ* (ir *śardhas-*) „būrys“ (būtent šitokia reikšme) gali būti iš kilmės susijęs su verb. ide. **(s)kerdh-//*(s)krdh-* „būti (at)kirstam, (at)pjautam ir pan.

(žr. toliau), o ne su minėtu jo semantiniu homonimu verb. ide. dial. **(s)kerdh-//*(s)krdh-*.

Iš to adj. ide. **kerdho-//*kerdhā-* (greta **kordho-//*kordhā-*) „(at)kirstas ir pan.“, panašiu kaip ir balt.-sl. dialektuose (žr. anksčiau), būdu atsirado substantyvai germ. (**kerdhā* >) **herdō* [> go. *hairda* „banda“ < „eilė“, s. v. a. *herta* „Wechsel“ (sc. „Reihenfolge“ < „eilė“) ir kt.], kelt. (**kordhā* >) **korda* (> v. kimr. *cordd* „būrys“ < „banda“ < „eilė“), ind.-iran. (**kerdhos* >) **śerdhas* [> s. ind. (masc.) *śardhaḥ* („banda“ >) „būrys“ (dėl jo dar žr. anksčiau), av. *sarōda-* („eilė“ >) „rūšis“ ir pan.], dėl kurių plg. Pokorny I 579.

Šiame straipsnyje nagrinėtus giminiškus substantyvus „eilė“ (sl.), („eilė“ >) „laikas“ (pr. sl. dial.), („eilė“ >) „banda“ (lie., sl. dial., go. ir kt.), („eilė“ > „banda“ >) „būrys“ (v. kimr., s. ind.), („eilė“ >) „rūšis, Art“ (av. ir kt.) dėl jų kilmės iš „tai, kas (at)kišta ir pan.“ plg. pvz. su lie. *kartà* „eilė; laikas; rūšis, Art; ir kt.“ (LKŽ V 329 t.) = la. *kārta* „Reihe; die Jahresfrist; die Art und Weise; ir kt.“ (ME II 200 t.), kilusius irgi iš „tai, kas (at)kišta ir pan.“ (žr. s. v. *kārtai*).

kerko „tūcher (Taucher) — naras“ E 758 = pr. **kerkō*; t. y. **kerkā* subst. nom. sg. fem. [jį laikyti scem.-masc. (Trautmann AS 356, plg. Toporov PJ III 323) nėra būtina].

Subst. (fem.) pr. **kerkā* „naras“ < (subst.) pr. „ta (paukštė), kuri skleidžia balsą, imituojamą interjekcijos **kerk—*kerk—*kerk—...*“ < adj. pr. (fem.) **kerkā* „skleidžiančioji balsą, imituojamą interjekcijos **kerk—*kerk—*kerk—...*“ (dėl šio subst. fem. ← adj. fem. plg. s. v. *kracto*) laikau fleksijos vediniu iš quasi-verbium (interj.) **kerk* [abstrahuoto iš interj. pr. **ker—k(er—ker—...)*] arba iš [quasi-verbium (interj.) >] verbium pr. **kerk-* „skleisti balsą, imituojamą interjekcijos **kerk—*kerk—*kerk—...*“ Dėl visa to, kas čia pasakyta, plg. atitinkamus teiginius s. v. v. *gegalis*, *kracto*.

Su šiuo verb. pr. **kerk-* visiškai sutampa tos pačios (t. y. onomatopėjinės) kilmės verb. lie. *keĩk-* (*keĩk-ti*) „skleisti tam tikrą balsą, garsą“ (jis, sprendžiant iš LKŽ V 611 s. v. *keĩkti*, sutinkamas tik Vak. Lietuvoje), verb. la. *kèrk-t* „t. p.“ (ME II 375

t.). Plg. dar (tos pačios, onomatopėjinės, kilmės verba) lie. *kař-k-ti* „t. p.“ (LKŽ V 296 t.) = la. *kārk-t* „t. p.“ (ME II 196), lie. *kirk-ti* „t. p.“ (LKŽ V 839) ir kt. (be to, ne vien verba). Žr. dar Toporov PJ III 323 tt., kur, be baltiškiosios, pateikiama panašiods dar ir slaviškiosios (taip pat kitų kalbų) medžiagos (ne vien verba).

Iš tos balt. ir sl. kalbų medžiagos nesunku atstatyti interj. (quasi-verb.) balt.-sl. (su $V = *ā$ bei $*ē$ ir kt.) $*kVrk$, dėl kurios žr. s. v. *kracto*.

kėrmenan, žr. *kėrmens*.

kėrmenen, žr. *kėrmens*.

kėrmeneniskan „fleisches (Fleisches)“ III 51₁₇ [35₃₂], esantį frazėje (III 51₁₇) *noūson kėrmeneniskan quāits* „vnsers fleisches wille“ (= *walia ... Kuna musu* „valia ... kūno mūsų“ VE 20₁₄₋₁₅), dėl vok. (III 50₁₅₋₁₆) *fleisches* „Fleisches, kūno“ (subst.) įprasta laikyti substantyvū — jo acc. sg. fem. lytimi Trautmann AS 356, Endzelīns SV 192, Schmalstieg OP 62, Toporov PJ III 325).

Man rodos, kad pr. (III 51₁₇) *kėrmeneniskan* yra ne subst. (acc. sg. fem.), o adjektyvas — jo acc. sg. masc. (masc. — dėl *quāits*) lytis „kūniška“ (žr. Mažiulis PKP II 132), čia klaidingai pavartota vietoj nom. sg. (masc.) $*kėrmeneniskas$ „kūniškas“: ši dėl atrakcijos prieš ją einančios *noūson* galinio -n okazionaliai perdirta į acc. sg. (masc.) *kėrmeneniskan* „kūniška“ (dėl jo, t. y. dėl adj. pr. $*kėrmeneniska-$ „kūniškas“ darybos žr. s. v. I *kėrmeneniskan*); panašaus perdirtimo atvejų yra prūsų kat-muose ir daugiau. Taigi originalo žodis subst. (gen. sg.) vok. *fleisches* „Fleisches, kūno“ (III 50₁₅₋₁₆) į pr. kalbą išverstas kitaip — ne substantyviškai [plg. subst. vok. (III 30₁₃) *leibs* „Leibes, kūno“ → adj. pr. (III 31₁₅) *kėrmeniskans* (žr. s. v. *kėrmeniskai*) ir ne į subst. (gen. sg.) pr. $*mensas$ (būtent šiuo žodžiu prūsų raštuose visais kitais atvejais verčiamas vok. *Fleisch*, žr. s. v. *mensā*), o adjektyviškai matyt iš asociacijos su adj. vok. *leiblich* „kūniškas“ (žr. s. v. I *kėrmeneniskan* ir pan.).

I kėrmeneniskan „leiblichen (dat. sg.) — kūniška“ III 77₄₋₅ [49₂₈] adj. acc. sg. fem. frazėje *sirsdau stesmn* (sk.: *stesmu*) *kėrmenen-*

niskan istai „neben dem leiblichen Essen — šalia to kūniško valgio“ III 77₄₋₅ (= *prieg kunischka walgima* VE 32₁₄); acc. pl. masc. *kėrmeneniskans* „leiblichen (dat. pl.) — kūniškus“ III 95₈₋₉ [59₃₁] frazėje *seiti poklusmai iouson kėrmeneniskans Riki-jans* „seyd gehorsam ewren leiblichen Herrn — būkite paklusnūs jūsų kūniškiems viešpačiams“ III 95₈₋₉ (= *buket paklusni yussu kunischkiems Wieschpatims* VE 41₆₋₇).

Adj. acc. sg. *kėrmeneniskan* (III 77₄₋₅) yra greičiausiai ne neutr. (sic Trautmann AS 356, Toporov PJ III 325), o fem. lytis (prieš ją einanti *stesmu* gali turėti ir fem. reikšmę, žr. Endzelīns SV 77) — dėl pažymimojo žodžio *istai* (subst. nom. sg. fem., žr. *istai*), nors su ja nesuderinto linksniu (panašių nesuderinimų yra nemaža prūsų kat-muose). Adj. acc. pl. *kėrmeneniskans* (III 95₈₋₉) yra aiškiai ne fem. (sic Toporov l. c.), o masc. lytis (sic pvz. Trautmann l. c.) — dėl pažymimojo žodžio *rikijans* (subst. acc. pl. masc., žr. *rikijis*).

Turime *o/ā*-kamienį adj. pr. $*kėrmeneniska-$ (ar $*kėrmeniniska-$?) „kūniškas“ — sufikso $*-enisk-$ (sudurtinio iš sufiksų $*-en-$ + $*-isk-$) vedinį iš subst. pr. $*kėrmen-$ „kūnas“ (žr. *kėrmens*), plg. pvz. *genneniskan* (žr.) darybą. Žr. dar *kėrmeneniskan*, II *kėrmeneniskan*.

II kėrmeneniskan „leiblich — kūniškai“ III 77₁₁ [49₃₃] adv. (= *kunischkai* „t. p.“ VE 32₂₀ adv.) = pr. $*kėrmeneniskan$ „t. p.“ (adv.), kuris iš kilmės yra adjektyvo pr. $*kėrmeneniska-$ „kūniškas“ (žr. I *kėrmeneniskan*) lytis (*o*-kamienė) — ne acc. sg. (sic Toporov PJ III 325), o acc.-nom. sg. neutr. (plg. s. v. *ainawidai*).

kėrmenes, žr. *kėrmens*.

kėrmeniskai „leiblich — kūniška“ III 75₂₃ [49₂₂] adj. nom. sg. fem. frazėje *Kėrmeniskai idai* „leiblich Essen — kūniškas valgis“ III 75₂₃ (= *kunischkas walgimas* VE 32₈); acc. pl. fem. (adj.) *kėrmeniskans* „leibs (Leibes) — kūniškas (acc. pl. fem.)“ III 31₁₅ [25₁₇₋₁₈] (= *kunischkosa* „kūniškose“ VE 11₇ iness. pl.). Tiesa, dėl pr. *kėrmeniskai* (III 75₂₃) Endzelynas rašė: „siev. dz. viensk. nōm. vai adverbs?“ (Endzelīns SV 192).

Čia yra *o/ā*-kamenis adj. pr. **kērmenska-* „kūniškas“, kuris — sufikso **-isk-* vedinys iš subst. pr. **kermen-* „kūnas“ (žr. *kērmens*). Manyti, kad šis adj. pr. **kērmenska-* būtų atsiradęs homologiškai iš adj. pr. **kērmeneniska-* (Schmalstieg OP 97, plg. Toporov PJ III 326), nėra reikalo: sufiksas pr. **-enisk-* (iš sufiksų **-en-* + **-isk-*) ir sufiksas **-isk-* savo darybinėmis reikšmėmis prūsų kat-mų šnektose (XVI a.) buvo jau gerokai integravęsi.

kērmens „leib (Leib) — kūnas“ III 73₁₅ [47₃₄] (= *kunas* „kūnas“ VE 30₁₉), „leyb (Leib) — t. p.“ III 75₅ [49₈] (= *kunas* „kūnas“ VV 31₇), *kermens* „t. p.“ I 13₈₋₉ [7₂₂], II 13₈₋₉ [13₂₃] nom. sg. masc. (subst.); gen. sg. (masc.) *kermenes* „leibes (Leibes) — kūno“ III 41₉ [31₁] (= *kuna* „kūno“ VE 15₁₀), „leybs (Leibes) — t. p.“ III 53₁₁ [37₁₂] (= *kuna* „kūno“ VE 21₈), „leibs (Leibes) — t. p.“ III 57₇ [39₁₂₋₁₃], III 103₂₄ [65₁₅] (= *kuna* „kūno“ VE 50₄), „leibes (Leibes) — pilvo, iščių“ III 109₈ [69₁₋₂] (= *βiwa-ta* „iščių“ VE 52₅ gen. sg.); acc. sg. (masc.) *kērmenen* „leibe (Leibe) — kūną“ III 103₁₅₋₁₆ [65₈₋₉] (= *kunus* „kūnus“ VE 49₂₀ acc. pl.), *kermenen* „leib (Leib) — kūną“ III 79₁₈ [51₂₁] (= *kuna* „kūną“ VE 34₂), *kērmnen* „t. p.“ III 81₁₇₋₁₈ [53₄] (= *kuna* „kūną“ VE 35₁), *kermnen* „t. p.“ III 31₁₃ [25₁₆] (= *kuna* „kūno“ VE 11₅), *kērmenan* „leyb (Leib) — kūną“ III 41₃ [29₃₁] (= *kuna* „kūną“ VE 15₄).

Turime masc. substantyvą pr. „kūnas; pilvas, iščios“ — šias paliudytas jo formas: a) nom. sg. pr. **kērmens* (kirčiuotas skiemuo — **kēr-*) su *i*-kameniu **-s* (kaip ir pvz. lytyje pr. **emen-s*, žr. *emmens*) < **-is* (žr. Mažiulis PKP II 218, išn. 709), b) gen. sg. pr. **kērmenes*, manau, su nekirčiuota **-es* (*n*-kamiene!) iš neseniai (prieš XVI a.) kirčiuotos **-es* (plg. Stang Vergl. Gr. 297), c) acc. sg. pr. **kermenen* (> dial. **kērmnen*) su *-en** vietoj senesnės *n*-kamenės (= *i*-kamenės) **-in* (dėl to ir dėl acc. sg. pr. dial. **kērmnen-an* fleksijos **-an* atsiradimo žr. s. v. *emmens*). Šis *i*-kamenės paradigmos paveiktas *n*-kamenis subst. pr. **kērmnen-* „kūnas; pilvas, iščios“ < **-s* „kūnas“ (jam reikšmė „pilvas, iščios“ atsirado ne dėl vok. *Leib* „kūnas; pilvas, iščios“ įtakos, plg. s. sl. *črěvo* „pilvas, iščios“ ir kt., žr. toliau) kildintinas iš vak.

balt. **kērmnen-* „kūno per jo odą pasipūtimas“ < **-s* „oda“ (su cirkumfleksiniu **-eř-*) < **-s* „tai, kas atskirta (atskiriama), atrėžta (atrėžiama), atpjauta (atpjauinama)“ (žr. toliau). Dėl tokios semantinės evoliucijos plg. pvz. lie. *kūnas* „Körper, Leib“ < ryt. balt. **kūna-* „t. p.“, kuris yra iš **-s* „kūno per jo odą pasipūtimas“ < **-s* „oda“ < **-s* „tai, kas yra atskirta“ (= **-s* „tai, kas tarsi atskirta“) = **-s* „tai, kas nėra tam tikro daikto sudėtinė dalis“ < **-s* „tai, kuo kas apsidengęs, apsilenkęs“ — sufikso **-na-* vedinys iš verb. balt. **kū-/kēu-* „dengti(s), lenkti(s)“ (žr. s. v. *keuto*). Dėl reikšmių „kūnas“ ir „oda“ sambūvio žr. dar Lewy IF XXXII 162, Endzelīns SV 192, Toporov PJ III 327 ir liter.

Vak. balt. **keřmen-* „kūnas“ < **-s* „kūno per jo odą pasipūtimas“ < **-s* „oda“ giminiuojasi su lie. (dial.) *keřmen-/kermuō* „bičių perai (in den Brutzellen eingeschlossene Bienenlarven)“ (LKŽ V 613; *n*-kamenis nomen collectivum, nom. sg. masc.), taip pat su lie. dial. *kermenaī* „t. p.“ (LKŽ V 611); pastaroji lytis yra *o*-kamenė nom. pl. masc. — vietoj senosios *n*-kamenės nom. pl. masc. **kermenes* (plg. nom. sg. masc. lie. dial. *akmenaī* „akmenys“ — vietoj senosios *ākmenes* „t. p.“). Šis lie. *keřmen-* „bičių peras (perai)“ yra iš **-s* „kūnas“ (< **-s* „kūno per jo odą pasipūtimas“ < **-s* „oda“); dėl semantinės raidos plg. la. *kūnis* (*kūne*, *kūņa*) „vabzdžių peras (Insektenpuppe); kūnas (Leib)“ (ME II 336) — fleksijos vedinį iš ryt. balt. **kūna-* „kūnas“ (plg. pvz. lie. žem. *vaikis* „bernas“ ← *vaikas*, žr. Skardžius ŽD 62 t.) < **-s* „kūno per jo odą pasipūtimas“ < **-s* „oda“ (žr. anksčiau). Verb. lie. *kermėti* „gausiai augti; apsitraukti, aplipti“ (LKŽ V 611 s. v. I *kermėti*) gali darybiškai suponuoti *ē*-kamenį subst. lie. **kermē* „kūnas (kūno per jo odą pasipūtimas)“ [plg. verb. lie. *kūnėti* „eiti į kūną, riebeti; įsigalėti, įaugti“ (LKŽ VI 891) ← subst. *kūnas* „Leib“], kilusį iš *n*-kamenės lyties (nom. sg.) **kermē* „t. p.“ (< **kermēn* „t. p.“); plg. lie. verb. *širšėti* „ūžti, bimbiliuoti (apie bites, širšes)“ (LKŽ XIV 906), išvestą iš *ē*-kamenio subst. *širšė*, atsiradusio matyt iš *n*-kamenės lyties (nom. sg.) **širšē* < **širšēn* „širšė“ (Skardžius ŽD 76).

Iš visa to, kas pasakyta, reikia suponuoti, kad egzistavo subst. (*n*-kamienis) balt. **keřmen-* „kūnas (kūno per odą pasipūtimas)“ < **oda*“ [turbūt neutr., plg. s. ind. *cārman-* „oda“ (neutr.), žr. toliau], kildintinas iš (subst.) balt. **keřmen-* „tai, kas atkirsta/atkertama, atpjauta/atpjáunama“, kuris galėtų būti sufikso **-men-* vedinys iš verb. balt.-sl. **ker-* (: **kir-/kur-*) „kirsti, pjauti“ (dėl jo žr. s. v. *kerberse*), plg. pvz. sl. **bermen-* „tai, kas nėšta/nėšama“ (> s. sl. *brěmę* „našta“ ir kt.) ← verb. balt.-sl. **ber-* „nešti“. Tačiau subst. balt. **kermen-* „tai, kas atkirsta/atkertama, atpjauta/atpjáunama“ laikytinas turbūt ne vieno, o dviejų darybos modelių žodžiu, t. y. ne vien darybinio modelio „verb. šaknis + **-men-*“ žodžiu (žr. anksčiau), bet kartu ir darybinio modelio „adj. šaknis + **(m)en-*“ žodžiu — sutikso **(m)en-* vediniu iš adj. balt. **kerma-* „atkirstas/atkertantis, atpjautas/atpjáunantis“ [> adj. lie. dial. *keřmas* „nebetinkamas, netikęs, susidėvėjęs (apie gyvulį)“, dėl jo žr. s. v. *girmis*, plg. Toporov PJ III 331], kuriam, be to, šaknis baigiasi priebalsiu **-m-*. Dėl pastarojo darybos modelio plg. substantyvus (*n*-kamienius) pvz. lie. (*iš mažeńs* „von klein aut“ (: **mažen-* „mažumė“ = „tai, kas mažą“ (← adj. *maža-* „mažas“), ryt. balt. **ruden-* „ruduo“ < **tai*, kas rūda, raudona“ (← adj. **ruda-* „rudas, raudonas“, žr. dar. s. v. *kerberse*), s. ind. *svādan-* „tai, kas saldu, meilu“ (← adj. *svādūh* „saldus“) ir pan. (plg. Skardžius ŽD 233).

Man rodos, kad tas adj. balt. **keřma-* „atkirstas/atkertantis, atpjautas/atpjáunantis“ yra labai senas (žr. s. v. *girmis*) — supnuoja adj. balt.-sl. **kerma-* „t. p.“ [→ subst. (deadjektyvas) sl. **kerma-* „tai, kas atkirsta...“ > **oda*, kailis“ > **čermъ* > rus.-bažn. sl. *čřmъ* „palapinė“ (dėl jo reikšmės žr. Toporov PJ III 328)], kuris laikytinas sufikso **-ma-* vediniu iš verb. balt.-sl. **ker-* (: **kir-/kur-*) „kirsti, pjauti ir pan.“ < ide. **(s)ker-/*(s)kř-* „t. p.“ (dėl jo žr. s. v. *kyrteis*, *kersle*, *kerberse*). Manysčiau, kad adj. balt.-sl. **kerma-* „atkirstas...“ yra balt.-sl.-germ. izoleksa — bus buvęs ir tokios pat darybos adjektyvas germ. **skerma-* „t. p.“ (tik su mobiliuoju **s-*), davęs subst. (deadjektyvą) germ. **skerma-* „tai, kas atkirsta...“ > **oda*, kailis“ >

*oda, kailiu aptrauktas dalykas“ (> s. v. a. *skirm* „apsauga, skydas“ ir kt., dėl jų žr. Kluge 650).

Iš to paties verb. balt.-sl. **ker-* (: **kir-/kur-*) „kirsti, pjauti ir pan.“ bus atsiradęs irgi labai senas sufikso **-va-* vedinys adj. sl. **kerva-* „atkirstas/atkertamas, atpjautas/atpjáunamas“ → (adj. neutr. >) subst. (neutr.) sl. **kervā* „tai, kas atkirsta/atkertama, atpjauta/atpjáunama“ > **oda*“ > **kūnas*, jo per odą pasipūtimas“ > s. sl. *čřvo* „pilvas, iščios“ (dėl jo reikšmės plg. pr. **kermen-* „kūnas; pilvas, iščios“, žr. anksčiau) ir kt. (žr. ESSJ IV 82 t.); čia dėl adj. sufiksų balt. **-ma-* (**kerma-* „atkirstas...“) ir sl. **-vā-* (**kervā-* „atkirstas...“) darybinės reikšmės didelio panašumo žr. s. v. *girmis*. Tai, kad iš adj. sl. **kervā-* atsirado ne subst. sl. **kerven-* (plg. darybinį modelį balt. adj. **kerma-* → subst. **kermen-*, žr. anksčiau), o subst. sl. **kervā* (neutr., deadjektyvas — didžiai senas substantyvų darybos modelis), aiškintina, be kita ko, mažesniu slavų (nei baltų) substantyvinių sufikso **(m)en-* produktyvumu.

Į minėtą subst. balt. **kermen-* „oda“ < „tai, kas atskirta...“ labai panašus (bet turbūt savarankiškai atsiradęs) yra subst. (neutr.) ind.-iran. **kermen-* „oda, kailis“ (> s. ind. *cārman-* „t. p.“, s. pers. *čarman-* „t. p.“ ir kt., žr. Abajev IĖS I 290) < **tai*, kas atskirta/atskiriama, atpjauta/atpjáunama“, kuris laikytinas greičiausiai vieno darybinio modelio, t. y. darybinio modelio „verb. šaknis + **-men-*“ (plg. tai, kas anksčiau pasakyta dėl balt. **kermen-* dviejų darybos modelių) žodžiu — sufikso **-men-* vediniu iš verb. ind.-iran. **ker-* (: **kř-*) „kirsti, pjauti ir pan.“ < ide. **(s)ker-/*(s)kř* „t. p.“ (žr. anksčiau).

Dėl pr. *kērmens*, lie. (dial.) *kermuõ*, sl. **čřvo* ir kt. kilmės plg. Toporov PJ III 327 tt. ir liter.

kerpetis „hirschedel (Hirschädel) — kaukolė“ E 72 nom. sg., kuris yra turbūt *i*-kamienis fem. pr. **kerpetis* „t. p.“ (žr. toliau). Iš karto reikia pasakyti, kad pr. (E 72) *kerpetis* „kaukolė“ kilmė dabar šiaipjau gana aiški, trumpai kalbant, — tokia: jis siejamas pvz. su (sl. **čerpъ* >) bulg. *čepen* „kaukolė“ (tokia jo reikšmė, nesunku nustatyti, nėra sena), o jie abu vedami iš **puodas*, puodynė“ < **šukė*“ (pvz. Sławski I 117, Toporov PJ III

332 tt.) bei siejami su verb. balt.-sl. **kerp-/kirp-* „pjauti, rėžti ...“ (> lie. *keřp-a/kiřp-ti* „schneiden, scheren“ ir pan.), kildinamu iš verb. ide. **(s)kerp-/*(s)křp-* „t. p.“ ← verb. ide. **(s)ker-/*(s)kr-* „t. p.“; apie visa tai plačiau žr. pvz. Pokorny I 944 bei 938 tt., Toporov PJ 332—337 ir liter. Tačiau visi tie siejimai apeina pagrindinį pr. *kerpetis* ir net sl. **čerpъ* (> bulg. *čepen* ir kt.) etimologijos klausimą — iki šiol neanalizuotą (resp. menkai analizuotą) jų darybą.

Pr. (E 72) *kerpetis*, susidedantį iš segmentų (grafinių) — iš šaknies *kerp-* (fonetinė vertė aiški — pr. **kerp-*) + sufikso *-et-* + fleksijos *-is*, perskaityti nėra lengva, nes: a) sufiksas *-et-* gali žymėti ne tik pr. **-et-*, bet ir pr. **-ēt-*, b) fleksija *-is* (nom. sg.) gali būti ne tik *i*-kamenė pr. **-is*, bet ir *o*-kamenė pr. **-is* (< **-as*) arba *jo*-kamenė pr. **-īs*. Vadinasi, yra galimi tokie šeši pr. (E 72) *kerpetis* skaitymo variantai (į juos iki šiol, deja, nebuvo tinkamai atsižvelgta): a) pr. **kerpetis*, pr. **kerpet'is* (< **-as*), pr. **kerpetīs* ir b) pr. **kerpētis*, pr. **kerpēt'is* (< **-as*), pr. **kerpētīs*. Tai, kad pastarieji trys variantai (su sufiksu **-ēt-*) kur kas mažiau patikimi nei trys pirmieji (su sufiksu **-et-*), nelabai sunku pagrįsti (šitai aptarsiu kitur). Sudėtingesnis klausimas: kuris iš tų trijų pirmųjų variantų yra tikrasis? Čia atsakymo ieškoti galima tik remiantis gyvųjų balt. kalbų ir, pirmiausia, lie. kalbos sufikso *-et-* substantyvų darybos modelių analize.

Man rodos, kad subst. pr. (E 72) *kerpetis* „kaukolė“ yra *i*-kamenis fem. (nom. sg.) pr. **kerpetis* „t. p.“ Šis subst. pr. „kaukolė“ kildintinas iš pr. (subst.) **„puodpalaikis, wertloser Topf“* (plg. Toporov PJ III 333) = **„apdužęs puodas“* < **„šukė, Scherbe“* (dėl semantikos plg. pvz. Sławski l. c. ir liter.; plg. dar lie. *šukė* „Scherbe; prastas, apdužęs indas ir pan.“ Ds) = **„tam tikra skeveldra (tai, kas tarsi atpjauta, atrėžta), turinti pjaunančių bei rėžiančių (aštrių) briaunų“*. Šitą subst. (*i*-kamenį) pr. **kerpetis* „t. p.“ kildinu iš nomen abstractum pr. **„tai, kas pjaunantis (pjauta), rėžiantis (rėžta)“* [= **„tai, kas turi ypatybę (i)pjauti, (i)rėžti“*] ir laikau fleksijos vediniu iš *o/ā*-kamenio adj. vak. balt. **kerpeta-* „pjaunantis (pjautas), rėžiantis (rėžtas)“ [plg. pvz. lie. subst. (*i*-kamenį nomen abstractum) *drūt-is* „tai,

kas drūta“ ← adj. *drūta-* „drūtas“, žr. Skardžius ŽD 53], o pastarąjį — sufikso **-et-* vediniu turbūt iš verb. balt.-sl. **kerp-/kirp-* „pjauti, rėžti“ (plg. deverbatyvinius adj. pvz. gr. *μεν-ετός* „laukiantis“, s. ind. *pac-atāh* „virtas“), dėl kurio žr. anksčiau (žr. dar s. v. *kurpe*). Toks pat, kaip šio subst. (*i*-kamenio nomen abstractum) pr. **kerpetis*, darybos modelis netiesiogiai atsispindi ir lie. substantyvuose (*i*-kameniuose nomina abstracta) *kepetis* „kaitra“ (LKŽ V 580) = „tai, kas kepinantis“ bei *kepatis* „t. p.“ (LKŽ V 574; su apofoniniu sufikso *-et-* variantu *-at-*), *ūžatis* „ūžimas“ = „tai, kas ūžiantis“ ir pan. (žr. Skardžius ŽD 341, 337).

Dėl minėto adj. (*o/ā*-kamenio) vak. balt. **kerpeta-* „pjaunantis (pjautas), rėžiantis (rėžtas)“ darybos plg. pvz. lie. adj. (*o/a*-kamenį) **rauketa-* „rauk(i)antis (rauktas)“ — sufikso *-et-* vedinį iš verb. lie. *rauk-* „rauk(y)ti“. Buvus tokį lie. adjektyvą rodo gretybė *q-* resp. *ā*-kamenių substantyvų (tam tikrų nomina agentis, tiksliau, — verbalinės ypatybės turėtojų pavadinimų) lie. *raukėtas* „tas, kuris rauk(i)antis (sc. veidą), susiraukėlis (sc. kas raukto veido)“ (LKŽ XI 291 s. v. *raukėtas* 3) resp. *raūketā* „t. p.“ (l. c.), žr. Skardžius ŽD 339 t. Panašiais sumetimais galima būtų spėti, kad ir subst. pr. (E 72) *kerpetis* „kaukolė“ yra ne pr. **kerpetis* „t. p.“ (*i*-kamenis fem.), o pr. **kerpet'is* < **kerpetas* „t. p.“ (*o*-kamenis masc.), tačiau pastarasis greičiau būtų viręs ne į pr. **kerpet'is*, o į pr. **kerpets* (junginys **-ts* gana dažnas pr. žodžio gale), kuris, aišku, nebūtų buvęs parašytas pr. (E 72) *kerpetis* (su *-tis*!). Be to, pr. (E 72) *kerpetis* iš pradžių buvo matyt nomen abstractum (žr. anksčiau), o ne koks nors nomen agentis — kaip minėtas lie. (subst.) *raukėtas*. Tiesa, turime ir lie. *raukėtas* „raukšlė“ (LKŽ XI 391 s. v. *raukėtas* 1) = „tai, kas raukiantis/raukta“ — nomen. abstractum (o ne kokį nors nomen agentis!), bet šitoks (t. y. šitokios reikšmės) subst. lie. *raukėtas* yra greičiausiai iš subst. neutr. (nom.-acc. sg.) lie. **rauketa(n)* „tai, kas raukiantis/raukta“ (nomen abstractum) ← adj. neutr. lie. **rauketa(n)* „raukiantis, rauktas“ (čia dėl adj. neutr. → subst. neutr. plg. pvz. s. v. *giwan*); vadinasi, suponuojant pr. (E 72) „kaukolė“ kilmę iš pirmykščio *o*-kamenio nomen

abstractum, reikėtų tikėtis E žodynylyje (bet ne pr. kat-muose!) ne pr. (E 72) *kerpetis*, o pr. (E 72) **kerpetan* (nom.-acc. sg. neutr.). Galima dar spėti, kad pr. (E 72) *kerpetis* „kaukolė“ yra *jo*-kamienis pr. **kerpetis* „t. p.“ (nom. sg. masc.) ← „šukė“ — nomen attributivum pr. **,tas, kuris* pjaunantis (pjautas), rėžiantis (rėžtas)“, t. y. fleksijos vedinys iš minėto adj. (*o/ā*-kamienio) vak. balt. **kerpeta-* „pjaunantis (pjautas), rėžiantis (rėžtas)“ [plg. pvz. lie. subst. (*jo*-kamienį) *júod-is* „juodas gyvulys ar paukštis“ = „tas, kuris juodas“ ← adj. *júoda-* „juodas“]. Plg. lie. subst. (*jo*-kamienį) *raukėtis* „susiraukėlis“ (LKŽ XI 291) = „tas, kuris rauk(i)antis/rauktas“ — fleksijos vedinį iš minėto adj. (*o/ā*-kamienio) lie. **rauketa-* „rau(k)tantis (rauktas)“. Tai gi pr. (E 72) *kerpetis*, jeigu jį skaitytume pr. **kerpetis* (*jo*-kamienis), būtų ne iš pirmųkščio nomen abstractum pr. **,tai, kas* pjaunantis (pjauta), rėžiantis (rėžta)“, o iš pirmųkščio tam tikro nomen agentis pr. **,tas, kuris* pjaunantis (pjautas), rėžiantis (rėžtas)“, kuris čia, kaip sakyta, vargu ar galimas. Be to, suponuojant pr. (E 72) „kaukolė“ kilmę iš pirmųkščio *jo*-kamienio nomen abstractum, reikėtų tikėtis E žodynylyje (bet ne pr. kat-muose!) greičiausiai ne pr. (E 72) *kerpetis*, o pr. (E 72) **kerpetian* (nom. acc. sg. neutr.); plg. tai, kas anksčiau pasakyta, kodėl yra ne pr. (E 72) **kerpetan* (nom.-acc. sg. neutr.), o pr. (E 72) *kerpetis*.

Grijtant prie minėto adj. (*o/ā*-kamienio) lie. **rauketa-* „rau(k)iantis (rauktas)“, reikia pasakyti, kad greta jo buvę egzistavę ir adj. (*o/ā*-kamienis) lie. **rauka-* „t. p.“ [← verb. lie. *raūk-* „rau(k)yti“]. iš kurio turime gretybę lie. substantyvų: a) *raūkas* „susiraukėlis“ (LKŽ XI 290 s.v. *raūkas* 2) = „tas, kuris rauk(i)antis (rauktas)“ [← subst. masc. **raukas* „t. p.“ (tam tikras nomen agentis) ← adj. masc. **raukas* „rau(k)iantis (rauktas)“, plg. subst. lie. *raukėtas* „susiraukėlis“ kilmę, žr. anksčiau] bei *raūkas* „rau(k)šlė“ (LKŽ XI 290 s.v. *raūkas* 1) = „tai, kas rauk(i)antis/raūkta“ [← subst. neutr. **rauka(n)* „t. p.“ (nomen abstractum) ← adj. neutr. **rauka(n)* „rau(k)iantis/raūkta“, plg. subst. lie. *raukėtas* „rau(k)šlė“ kilmę, žr. anksčiau] ir b) *raukà* „rau(k)šlė“ (LKŽ XI 289 s.v. *raukà* 1) = „tai, kas rauk(i)antis/

raūkta“ [← subst. fem. **raukā* „t. p.“ (nomen abstractum) ← adj. fem. **raukā* „rau(k)iantis/rauktas“ (čia dėl adj. fem. → subst. fem. plg. pvz. s.v. *gasto*).

Kaip greta adj. lie. (balt. dial.) **rauketa-* „rau(k)iantis (rauktas)“ atsekamas adj. lie. (balt. dial.) **rauka-* „t. p.“, panašiai greta adj. (*o/ā*-kamienio) balt. dial. **kerpeta-* „pjaunantis (pjautas), rėžiantis (rėžtas)“ suponuotinas adj. (*o/ā*-kamienis) balt.-sl. **kerpa-* „t. p.“. Manau, kad būtent iš jo neutr. lyties, t. y. iš adj. sl. **kerpa(n)* „t. p.“ (nom.-acc. sg. neutr.) atsirado subst. (nomen abstractum) sl. **kerpan* „tai, kas pjaunantis (pjauta), rėžiantis (rėžta)“ [nom.-acc. sg. neutr. — greičiausiai baritonas, todėl su **-an* (o ne su **-ā*), žr. Mažiulis BS 86 t., ir liter.] > **,šukė* > **čerpъ* „t. p.“ (> bulg. *чепен* „kaukolė ir kt., dėl medžiagos žr. ESSJ IV 72 t.). Iš to adj. (*o/ā*-kamienio) balt.-sl. **kerpa-* lyties (*ā*-kamienės, fem.) **kerpā-* bus išriedėjęs subst. (*ā*-kamienis, fem.) sl. **kerpā* > **čerpa* „šukė“ (jo veldinius žr. ESSJ IV 70), plg. tai, kas pasakyta dėl subst. lie. *raukà* darybos (žr. anksčiau). Pastaba: subst. sl. **čerpъ* „šukė“ (taip pat ir pr. **kerpetis* „t. p.“) dėl to, kad jis buvo molinės šukės pavadinimas, etimologiškai sieti ne vien su verb. ide. **(s)kerp-* „pjauti, rėžti“ (žr. anksčiau), bet ir su verb. ide. **,pinti*“ (Trubačev RT 228 t., ESSJ IV 73, Toporov PJ III 335 t.) nereikėtų, kadangi senovinė šukė buvo dažniausiai puod(y)ų (aišku, iš molio!) šukė; plg. pvz. s.v.a. (subst.) *scirbi* „šukė; molinis puodas“. Iš kilmės sietiną su tuo pačiu minėtu verb. ide. **(s)kerp-* „pjauti, rėžti“.

Iš to adj. balt.-sl. **kerpa-* „pjaunantis (pjautas), rėžiantis (rėžtas)“ bus išriedėję substantyvai (nomina abstracta) la. **kerpa(n)* resp. **kerpā* (t. y. *o*-kamienis nom.-acc. sg. neutr. resp. *ā*-kamienis nom. sg. fem.) **,tai, kas* pjaunantis (pjauta), rėžiantis (rėžta)“ > **,tai, kas* rėžiantis“ > **,tai, kas* turintis tam tikro nelygumo“ > (la.) *cērps* resp. *cērpa* „Hümpel, Erdhäuflein...“ (ME I 378 s.v. II *cērpa*). Man rodos, kad iš to paties adj. balt.-sl.) **kerpa-* yra fleksijos vedinys pvz. lie. subst. (nomen abstractum) **kerpē* „...tai, kas turintis tam tikro (rėžiančio) nelygumo“ > (lie.) *kérpē* „Rindenflechte...“ (plg. pvz. lie. adj. *laisvas* →

subst. *lāisvė* „tai, kas laisva“ = „tai, kas turintis laisvumo“, kurio vediniai (denominatyvai!) yra verba lie. *ap-keřp-ti* „apaukti kerpėmis, (ap)kerpėti“ (LKŽ V 621) ir lie. *kerp-ti* „augti platyn, plėstis“ (l. c.) < *,kerpėti“ (plg. lie. *ap-kėrpėti* „... kuo nors gausiai apaugti“ LKŽ V 618 s.v. 1 *apkėrpėti* 3), jeigu šis lie. *kerp-ti* nėra iš *,pūstis“ < *,plyšti (pučiantis)“ < *,rėž-tis (plystant)“ = *,darytis rėžiančiam/(pra)rėžtam“ — vedinys iš minėto adj. balt.(-sl.) **kerpa-*. Lie. verb. *pri-, su-keřpti* „netvirtai ką prie ko pririšti, prismeigti ir pan.“ (LKŽ V 620 t.) yra turbūt iš lie. verb. *,prismeigti“ < *,irėžti (prirėžti) ką į kur“ ← verb. balt. **kerp-/*kirp-* „pjauti, rėžti ir pan.“ (žr. anksčiau). Čia minėtų visų lie. verba darybą, niekieno iki šiol neanalizuotą, kitaip suvokia Toporov PJ III 336.

kerscha, žr. *kirscha*.

kerschan, žr. *kirscha*.

kersle „sulaxe — kaplys, kirstuvas“ E 534 ir „howe — kaplys, kaupuvas“ E 549 = pr. **kerlē* „kaplys (kirstuvas, kaupuvas)“ nom. sg. fem. Pr. (E 534), verstas iš vok. (E 534) *sulaxe*, bus reiškęs „kaplys, kirstuvas“ (žr. dar toliau). Dėl vok. (E 534) *sulaxe* plg. v. v. ž. *sulexe* bei *sulaxe* (MTr 582) „zweischneidige Axt“ ir Nesselmanno žodžius (AM VIII 77): „*Sulaxe ist die Axt, die die Maurer zum Abbrechen von Gemauer gebrauchen und deren Kopf nach einer Seite hin in eine querstehende Axtschneide, nach der andern in einen starken pfriemartigen Zapfen ausläuft*“. Dėl vok. (E 549) *howe* plg. v. v. a. *houwe* „Haue, Hacke — kaplys, kaupuvas“ (Lex 93). Plg. Trautmann AS 356 t., Endzelins SV 192, Toporov PJ III 337.

Pr. **kerslē* „kaplys (kirstuvas, kaupuvas)“ = „tam tikro kirtimo įrankis“ (nomen instrumenti), išskyrus kamiengalį **-ē-*, visais atžvilgiais sutampa su (subst.) ryt. balt.-sl. (nom.-acc. sg. neutr.) **keřslā* „kirtimo įrankis“ (plg. pvz. Trautmann BSW 130) > lie. (masc.) *keřslas* „tam tikro kirtimo įrankis“ (dėl jo semantinės specializacijos žr. LKŽ V 621) = sl. (neutr.) **čerslo* „kirtimo įrankis“ (ESSJ IV 74 t., žr. dar pvz. Būga I 435, Fraenkel 245, Toporov PJ III 338). Lie. *k-iř-slas* „tam tikro kirtimo įrankis“ (žr. LKŽ V 854) gali būti fonetinis perdir-

binys (dėl verb. lie. *kiřs-ti* „kirsti“) iš lie. *k-eř-slas* „t. p.“ (žr. anksčiau), o lie. *kirsl-įs* „t. p.“ (LKŽ V 854) — moriologinis perdirbinys [pagal lie. *kapl-įs* „kerteklis...“ (LKŽ V 237—238) ar pan.] iš lie. *kiřsl-as* „t. p.“ ← lie. *k-eř-slas* „t. p.“ (žr. anksčiau). La. *cėrkliis* ir net *cėrtnis, certne, cėrksnis* „Hohlaxt zum Aus-hohlen von Krippen“ (ME I 377, 378) yra matyt irgi perdirbiniai (fonetiniai-morfologiniai) iš la. **cerslis* „kirtimo įrankis“ ← **cersls* „t. p.“ ← ryt. balt. **kerslā* (žr. aukščiau).

Pr. **kersl-ē* „tam tikro kirtimo įrankis“ taip pat gali būti moriologinis perdirbinys, galų gale, iš vak. balt. **kersl-an* „kirtimo įrankis“ (nom.-acc. sg. neutr.) — perdirbinys pagal modelį, panašų į santykį pvz. tarp lie. [subst. — sufikso *-(s)la-* deverbatyvo] *knysl-as* „knisimo įrankis“ = „kiaulės nosis, šnipas“ (LKŽ VI 254; plg. minėtą lie. *keřsl-as*) ir lie. *knysl-įs* „t. p.“ (l. c.; plg. minėtą lie. *kirsl-įs*) bei lie. *knysl-ē* „t. p.“ (l. c.).

Taigi bus egzistavęs subst. balt.-sl. **kersla(n)* „kirtimo įrankis“ (nom.-acc. sg. neutr.) — sufikso **-sla-* vedinys iš verb. balt.-sl. **kert-/*kirt-* „rėžti, pjauti, kirsti ir pan.“ (žr. s.v.v. *kyrteis, kirtis*).

*ketur'ai „keturi“, žr. *kettwirts*.

kettwirts „vierdte (vierter) — ketvirtas“ III 29₁₆ [25₁] (= *ketwirtas* VE 10₁₁), *ketwirtz* „t. p.“ II 5₁₁ [11₈], *ketwerts* „vierde (vierter) — t. p.“ I 5₁₁ [5₉] nom. sg. masc. (num. ord.); acc. sg. masc. *ketwirtin* „vierde (vierte) — ketvirtą“ III 37₁₆ [29₅]; dat. sg. neutr. (resp. masc.) *ketwirtsmu* „vierdten (vierten) — ketvirtam“ III 63₁₁ [41₃₃] konstrukcijoje (III 63₁₁) *Prei Ketwirtsmu* „Zum Vierdten (Zum Vierten) — 'prie ketvirto“ (= *Ant Ketwirta* VE 25₂₃); nom. sg. fem. *ketwirta* „vierdte (vierte) — ketvirtą“ III 51₁₉ [37₁].

Turime num. ord. pr. **ketvirts* „ketvirtas“ (nom. sg. masc.) < **ketvirtas* „t. p.“ resp. (nom. sg. fem.) **ketvirta* „ketvirtą“ < **ketvirtā* „t. p.“. Jis kartu su lie. *ketvirts* (*ketvirtā*) = la. **cetvirtas* > **cetvirts* [dėl num. card. la. **cetur-* „keturi“ perdirbtas į la. *ceturts* „ketvirtas“ (ME I 376) → *cetvrtais* „t. p.“ Endzelins LVG 498 t.] ir sl. **četyvrtъ* „t. p.“ (> s. sl. *četyvrtъ* „t. p.“ ir kt.) suponuoja num. ord. balt.-sl. **ketvirtas* „ketvirtas“ <

ide. **k^heturto-* „t. p.“ (> gr. τέταρτος „t. p.“, toch. A *štärt* „t. p.“ ir kt. Pokorny I 643), kuris yra sufikso *-*to-* vedinys iš *K*-kamienio num. card. ide. „keturi“ [matyt dviejų giminių — genus act. (> masc./fem.) ir genus pass. (> neutr.)] — iš jo lyties (casus indirecti) ide. **k^hetur-* (> (pvz.) acc. (pl.) ide. **k^hetur-ns* (> s. ind. *catūr-ah* ir pan.). Šio ide. num. card. paradigma (*K*-kamenė!) bus turėjusi nom. (pl.) lytis: a) genus act. (> masc./fem.) ide. **k^hetue/ores* > ind.-iran. **ketve/ares* (→**ketvē/āres* > s. ind. *catvārah* ir pan.) ir kt., b) genus pass. (> neutr.) ide. **k^hetue/ori* > ind.-iran. **ketve/arī* (→**ketvē/ārī* > s. ind. *catvārī*) ir pan.

Iš lyčių a) ide. **k^hetureres* [nom. (pl.) genus act. > masc./fem.] bei ide. **k^heturerī* [nom.-acc. (pl.) genus pass. > neutr.] ir b) ide. **k^heturns* [acc. (pl.), genus act. > masc./fem.] bus atsiradę num. card. (*K*-kamenio) lytis: a) nom. (pl.) masc./fem. balt.-sl. *ketveres bei nom.-acc. (pl.) neutr. balt.-sl. *ketverī (iš jų dviejų turime pvz. num. collectiva lie. *ketveri*, sl. *četyverō — fleksinius darinius) ir b) acc. (pl.) masc./fem. balt.-sl. *keturins. Pastaroji lytis (*K*-kamenė, sutapusi su *i*-kamenė!) vėliau išvirto į *K*-kamenės = *i*-kamenės acc. (pl.) masc. balt.-sl. *keturins ir acc. (pl.) fem. balt.-sl. *keturīs, o dar vėliau abi — į *K*-kamenę = *i*-kamenę acc. (pl.) masc./fem. balt.-sl. *keturīs [> sl. *keturīs → *ketūrīs* > s. sl. *četyri* acc. (pl.) masc./fem.], greta kurios atsirado *i*-kamenė (inovacinė) nom. (pl.) fem. balt.-sl. *keturīs [> sl. *keturīs → *ketūrīs > s. sl. *četyri* nom. (pl.) fem.]; apie tokią *K*-kamienių bei *i*-kamienių acc. pl. (ir nom. pl.) balt.-sl. formų istoriją plačiau žr. Mažiulis BS 188—202 (passim), 259, 299.

Atsiradus nom. (pl.) fem. balt.-sl. *keturīs, buvo panaikintas šio balt.-sl. num. card. paradigmos [ji defektinė (neturėjusi sg. ir du formų)!] šaknies supletyvumas: a) lytis nom. (pl.) masc./fem. balt.-sl. *ketveres virto į nom. (pl.) masc. balt.-sl. *ketures [> sl. *ketures → *ketūres > s. sl. *četyre* nom. (pl.) masc.], b) nom.-acc. (pl.) neutr. balt.-sl. *ketverī — į nom.-acc. (pl.) neutr. balt.-sl. *keturī [> sl. *keturī → *ketūrī > s. sl. *četyri* nom.-acc. (pl.) neutr.].

Lie. *keturi* (masc.) — *kėturios* (fem.) < ryt. balt. *keturei — *keturjās yra *io-* resp. *iā-*kamieniai, kurie iš minėtų nom. (pl.) balt. (masc.) *ketures (masc.) resp. balt. (fem.) *keturīs bus atsiradę matyt šitaip. Balt.-sl. *ketures (masc., nom.) — *keturīs (fem., nom.) paradigma buvo *i*-kamenė (plg. s. sl.), išskyrus formas (nom., masc.) balt.-sl. *ketures ir gen. (pl.) masc./fem. balt.-sl. *keturōn [> sl. *keturōn → *ketūrōn > s. sl. *četyrō* gen. (pl.) masc./fem.]. Labiau *i*-kamenė buvo šio balt.-sl. num. ord. paradigma feminini — jos abu tiesioginiai linksniai buvo *i*-kamieniai [*keturīs (nom.) ir *keturīs (acc.)], žr. anksčiau]. Dėl pastarosios priežasties *K*-kamenė gen. (pl.) fem. balt. *keturōn išvirto į *i*-kamenę gen. (pl.) ryt. balt. *keturjōn (> lie. *keturiū*), o dėl to ir gen. (pl.) masc. balt. *keturōn — į *i*-kamenę ryt. balt. *keturjōn (> lie. *keturiū*). Šitaip ryt. balt. „keturi — keturios“ paradigma pasidarė ištisai *i*-kamenė, išskyrus formą nom. (pl.) masc. ryt. balt. *ketures. Tokia (*i*-kamenė) ryt. balt. num. card. „keturi — keturios“ paradigma vėliau ryt. balt. dialektuose, *i*-kamieniams adjektyvams (jų dabar lie.-la. dialektuose iš viso nebėra) virstant į *io-* resp. *iā-*kamienius, perėjo į *io-* resp. *iā-*paradigmą, ir taip atsirado *io*-kamenis lie. *keturi* (masc.) resp. *iā*-kamenis lie. *keturios* (fem.); archainė acc. (pl.) masc. lie. *kėturis* (< balt.-sl. *keturīs, žr. anksčiau) išliko (greta *io*-kamenės inovacijos lie. dial. *kėturius*) matyt dėl to, kad ją palaikė nom. (pl.) masc. lie. *ketures, kuri dėl *K*-kamenės (nom. pl.) lie. *-es* poveikio [plg. lie. (nom. pl.) *šūn-es*: (acc. pl.) *šūn-is* = lie. (nom.) *ketur-es: (acc. pl.) *kėtur-is*] turbūt gana ilgai egzistavo.

Man rodos, galima teigti (žr. dar ypač s.v. *uschts*), kad panaši į ryt. balt. buvo ir vak. balt. „keturiū“ istorija: pr. kat-mų šnėktos (XVI a. vid.) turėjo matyt lytis (nepaliudytas) pr. nom. (pl.) fem. **ketur'as* (< *keturjās = lie. *kėturios*) ir nom. (pl.) masc. pr. **ketur'ai* [su *-*ai* = subst. *-*ai*, plg. lie. *keturei (su pronominaline *-*ei*) → *keturi*]; pastarosios lyties (masc.) pr. paradigma pagal pluralinę *io*-paradigmą bus buvusi (XVI a.) suadjektyvinta jau ištisai, plg. net pr. (III) *dwai* (žr.) ir *abbai/abbans* (žr. *abbai*), smarkiai suadjektyvintus pagal pluralinę *o*-paradigmą.

ketwirtire „donirstag (Donnerstag) — ketvirtadienis“ E 21 taisau į **ketwirtixe* (žr. Kiparsky Baltistica IV 248, plg. Schmaltieg SP 279) ir, toliau, — į **ketwirtixs* (dėl raidės *-e* parašymo vietoj raidės **-s* žr. pvz. s. v. *abskande*) = pr. **ketvirtiks* [plg. pr. **instiks* = *instixs* (žr.)] < **ketvirtikas* „t. p.“ (nom. sg. masc.). Dėl kitokių pr. (E 21) *ketwirtire* taisyčių žr. liter. apud Toporov PJ III 343 tt.; pats Toporovas pateikia keturis (visus su klausukais) šio pr. (E) žodžio taisyčių (rekonstrukcijos) variantus, pirmenybę suteikdamas variantui pr. **ketvirtiko* (Toporov PJ III 346). Seniai žinoma, kad visi tyrinėtojai žodį pr. (E) *ketvirtire*, nors ir nevienodai jį taisydami, laiko kaimynų slavų žodžio „ketvirtadienis“ perdirbiniu (ar net skoliniu) arba kalke (žr. Toporov PJ III 343 tt. ir liter.).

Tą mano rekonstruotą subst. (nom. sg. masc.) pr. **ketvirtikas* „ketvirtadienis“ (žr. anksčiau) laikau kalke iš subst. s. lenk. (vak. sl.) **četyrtək* „t. p.“ (> lenk. *czwartek* „t. p.“): pagal pastarąjį, prūsų (bilingvių!) suvoktą kaip sufikso s. lenk. **-ək-* vedinį iš num. ord. (t. y. iš nomen, artimo adjektyvui) s. lenk. **četyrt-* „ketvirtas“ (≈ pr. **ketvirt-* „t. p.“!), iš num. ord. (t. y. iš nomen, artimo adjektyvui) pr. **ketvirt-* „t. p.“ (žr. *kettwirts*) atsirado sufikso pr. **-ik-* vedinys subst. pr. **ketvirt-ikas* „ketvirtadienis“. Tik čia prūsai sufiksą s. lenk. **-ək-* transponavo ne į pr. **-uk-*, o į pr. **-ik-*. Šitai patitiko matyti dėl to, kad: a) pr. kalboje bus egzistavę sufiksų pr. **-ik-/*-uk-* „dubletinių“ vedinių, panašių pvz. į lie. subst. *nauj-ik-as/nauj-ük-as* „naujokas“ [abu (iš Juškos žodyno) — vediniai iš adj. (t. y. iš nomen) *naūjas*], b) čia atsirasti sufiksui pr. **-ik-* [= pr. **ketvirt-ik-as* „ketvirtadienis“ (o ne pr. **-uk-* = pr. **ketvirt-uk-as* „t. p.“!) bus padėjęs rimas (bei analogija), t. y. šiam sufiksui savo vokalizmu artimas žodžio pr. **pentin-ik-as* „penktadienis“ (žr. *pentinx*), turinčio vienodą skiemenų skaičių kaip ir pr. „ketvirtadienis“, segmentas pr. **-ik-* [plg. ir Toporovo (PJ III 343) atsargų spėjimą]; plg. rimą žodžių lenk. *czwart-ek* „ketvirtadienis“ (< **-ək*) ir *piąt-ek* „penktadienis“ (< **-ək*).

ketwirtsu, žr. *kettwirts*.

keutaris „ringeltūbe (Ringeltaube) — keršulis (karvelis)“ E 762 nom. sg. masc., taisytinai į **keucaris* = pr. **kaukar's* (ar **keukar's*?) < **kjaukaras* „t. p.“ < **keukaras* „t. p.“ (kitaip — PKP II 44, išn. 187), žr. toliau.

Reikia priminti, kad pr. (E 762) *keutaris* „keršulis“ kilmė iki šiol nėra atskleista: jam ir dabar tinka Endzelyno žodžiai — „bez drošas etimologijas“ (Endzelīns SV 192 t.). Čia rimčiausios hipotezės yra dvi. Viena iš jų (senesnė) — Schraderio hipotezė — teigia, kad pr. (E 762) *keutaris* esąs (su raide *-t-*, perteikiančia priebalsį pr. **-t-*) iranizmas (O. Schrader, Sprachvergleichung und Urgeschichte. Jena, 1907, p. 168). Šią hipotezę dabar ypač palaiko Toporovas, kuriam bene svarbiausias argumentas yra prielaida, kad pr. *keutaris* — „kultūrinis“ žodis, į Europą atėjęs iš Oriento (Toporov PJ III 347); betgi šitokia prielaida labai abejotina, kadangi pr. „keršulis“ yra aiškiai ne naminio (ne „kultūrinio“!), o laukinio karvelio pavadinimas. Geresne hipoteze laikau kitą — Trautmanno hipotezę [plg. ir Endzelīns I. c. (į pirmą vietą jis deda būtent Trautmano, o ne minėtą Schraderio hipotezę)]: anot jos, pr. (E 762) *keutaris* taisytinai į **keucaris* bei sietinas su verb. lie. *kaūkti* ir pan. (Trautmann AS 357); bet ir ši hipotezė turi didelį trūkumą: ji neatsižvelgia į pr. **keucaris* svarbiausią etimologijos aspektą — į šio pr. žodžio istorinės darybos analizę.

Pr. (E 762) *keutaris* (su aiškiai parašyta raide *-t-*) iš tikrųjų visai nesunku taisyti į **keucaris* (dėl E raidžių *t* ir *c* taisyčių žr. pvz. s. v. *batto*), kuris yra greičiausiai *o*-kamienis (nom. sg. masc.) pr. **kaukar's* „keršulis“ (ar **keukar's* „t. p.“?) < **kjaukaras* „t. p.“ < **keukaras* „t. p.“. Toks pr. **keukaras* „t. p.“, man rodos, yra iš pr. (subst.) **-tas* (paukštis), kuris skleidžia tam tikrą balsą (dėl keršulio balso žr. Ivanauskas I² 147 t.) — sufikso **-ara-* vedinys iš onomatopėjinio verb. pr. **keuk-* „skleisti balsą, imituojamą tam tikros interjekcijos“, kuris abstrahuotas iš reduplikacinės interj. balt. (dial.) **keu—*k(eu) = *keu—*keu (= *keu—*keu—*keu...)*, plg. pvz. s. v. *gegalis*. Pr. žodį „keršulis“ dėl darybos plg. pvz. su lie. *plėp-aras* „plepys“ = „tas, kuris plepa“ — su sufikso *-ara-* (Skardžius ŽD 302) vediniu

iš onomatopėjinio verb. lie. *plep-* (= *plep-ėti*) „plappern, plaudern“, kuris yra matyt iš reduplikuotos interj. balt. (dial.) **plep(le)* = **ple-ple* (= **ple—*ple—*ple—...*). Iš minėtos interj. balt. (dial.) **keu—k(eu)* turime ir (savarankiškai išriedėjusi) verb. lie. *kiaūk-ti* „kiauksėti (kovams)“ (LKŽ V 687 s. v. *kiaūkti* 2). Ta interj. balt. dial. **keu* bus egzistavusi greta interj. balt.-sl. **kau/*ku*, iš kurios (reduplikacinės) turime pvz. verb. lie. *kaūk-ti*, sl. (> **kauk-*) **kuk-ati* > lenk. *kuk-ac* „kukuoti“ ir kt., lie. *kuk-uoti* ir pan. Interj. balt.-sl. **ke|au/*ku* yra iš interj. ide. **ke|au/*ku* (su trumpuoju arba pailgintu vokalizmu), iš kurios (nereduplikacinės resp. reduplikacinės) savarankiškai išriedėjo nemaža indoeuropiečių kalbų žodžių (dėl jų žr. apud Pokorny I 535 t.).

keuto = (parašyta) *kento* „hewt (Haut) — oda (žmogaus)“ E 156 = *keuto* „hewt (Haut) — oda (batų)“ E 497 nom. sg. fem. = pr. **kautō*; t. y. **kautā*, kurį dėl E 156 „oda (žmogaus)“ ir E 497 „oda (batų)“ galima laikyti bendriausiu odos pr. pavadinimu (žr. dar *nognan*, *scordo*). Pr. (E 156) *kento* reikia, be abejo, taisyti į *keuto*, nors raidės *n* taisymas į *u* (ir atvirkščiai) šiaip jau nelaikytinas tikruoju taisymu (žr. pvz. s.v. *gleuptene*). Beje, šį pr. žodį (E 156) įprasta skaityti *keuto* (o ne *kento*), žr. Trautmann AS 84, 89, 357, Endzelīns SV 193, Toporov PJ III 349. Tuo, kad *keuto* galįs būti ne pr. **kautā*, o pr. **keutā* (pvz. Karaliūnas LKK X 74), nelengva patikėti, žr. ir Stang Vergl. Gr. 73 t. (ir liter.), Toporov l. c. (ir liter.).

Subst. pr. **kautā* „oda“ artimiausias giminaitis — subst. lie. *kiautas* „kevalas, lukštas; galvos kiaušas“ (LKŽ V 716 t.), kurį vesti iš **kevētas* = lie. *kēvetas* „kiautas, lukštas“ (Stang l. c.), greičiausiai negalima (žr. pvz. Būga I 364, II 443, Skardžius ŽD 322, 338), žr. dar toliau.

Gretybė substantyvų lie. *kiautas* = *kautas* < **keuta-* bei pr. **kautā* < **keutā*, kildintinų iš (subst.) **„tai, kas lenkiančiai (su tam tikru nelygumu-gaubtumu) apdengia (aptraukia) ką“*, matyt suponuoja adj. (*o|ā*-kamienį) balt. **kēuta-* (**kēutā-*) „apdengtas lenkiančiai“ / „aplenktas dengiančiai“ (dėl adj. → subst. plg. pvz. s.v. *garian*) — adjektyvinio (= partic. praet. pass.)

sufikso **-ta-* (**-tā-*) vedinį iš verb. balt. (inf.) **kēu-* „dengti lenkiančiai“ / „lenkti dengiančiai“ (plg. pvz. lie. partic. praet. pass. — vedinius būtent iš inf. kamieno) < **keu-* „t. p.“ (turbūt vietoj dar senesnio inf. kamieno **kū-* „t. p.“) greta (praet.) **kēv-* „t. p.“ ir (praes.) **kev-* „t. p.“; taip pat lyties (apofoninės) **kau-* „t. p.“ (: **kū-* „t. p.“). Iš šio balt. verbum turime daugybę vedinių (dažniausiai sufiksinių) — pvz. lie. subst. (matyt iš adj.) *kēv-elas* (*kēv-alas*) „kiautas, lukštas“, *kēv-etas* (*kēv-atas*) „t. p.“, lie. subst. *kiáu-šas* (*kiaū-šas*) „galvos smegenis dengiantieji kaulai (Hirnschädel); kiautas, kevelas, lukštas, nuolupa; kiaušinis“ (LKŽ V 711) bei *káu-šas* „Schöpflöffel; Hirnschädel; sraigės (ir pan.) kiautas“ (LKŽ V 445 t.) = la. subst. *kaū-ss* „(Hirn)schädel; kaušas, samtis; Schale“ [< ryt. balt. **kau-ša-* / **keu-sá-* (su **-š-* < ide. **-k-* < **-k-*, žr. s.v. *kuslaisin*)], lie. verb. *kiaū-to* (praet.) (inf.) *kiaū-sti* „skursti, nustoti augti, nykti; pasidaryti aptišusiam“ [LKŽ V 710; iš **„linkti — nykti“* < **„linkti apsidengiant (apsitraukiant) nykimo požymiais“* < **„linkti dengiančiai“*, žr. dar toliau], lie. subst. *ap-kiaū-tėlis* „apsileidėlis, apskurdėlis“, lie. verb. (inf.) *kev-ėnti* „vos bejudėti, nusenti: pamažu, po truputį valgyti“ (LKŽ V 672), verb. lie. *kiū-to* (praet.) — (inf.) *kiū-sti* „džiūti, nykti; sustoti augus, kiaušti“ (LKŽ V 926), verb. lie. (inf.) *kiū-tėti* „sėdėti susitraukus, kiūtoti, lindėti“ (LKŽ V 927), lie. verb. *kū-to* (praet.)—(inf.) *kū-sti* „kerti, knotis, atšokti“ (LKŽ VI 990), lie. verb. *kū-to* (praet.)—(inf.) *kū-sti* „t. p.“ (LKŽ VI 989) t. s.v. 2 *kūsti*), lie. subst. *kū-nas* „Körper“ (Fraenkel 310; žr. dar s.v. *kērmens*) ir kt. ir t. t. Dėl minėtų reikšmių „dengti(s)“, „lenkti (linkti)“ [> „at(si)lenkti“, „at(si)knoti“, „at(si)lupti“ ir pan.], „nykti“ (> „kiausti“, „skursti“, „menkėti“, „vargti“, „džiūti“, „kiūtoti“ ir pan.) sambūvio plg. pvz. lie. *deñgti(s)* „dengti(s)“ < **„lenkti (linkti)“* bei *diñgti* „(iš)nykti“ (žr. s.v. *dangus*) reikšmių sambūvį, arba — pvz. lie. pasakymą: *saulė aš dėbesio ašsidengė (ašsilenkė) ir išnyko* „saulė už debesio užsidengė (užsilenkė) ir išnyko (jos nebematyti)“ (Ds). Verb. balt.(-sl.) **kēu-* (: **kau-* : **kū-*) „dengti (dengtis) lenkiančiai (linkstančiai)“ / „lenkti (linkti) dengiančiai“ kildintinas iš

verb. ide. *(s)kēu- (: *-ou- : *-ū-) „t. p.“ Man rodos, nėra jokių semantinių bei kitokių kliūčių suponuoti, kad iš šito verb. ide. *(s)kēu- (: *-ou- : *-ū-) „dengti (dengtis) lenkiančiai (linkstantčiai) / „lenkti (linkti) dengiančiai“ bus išriedėję gausūs indoeuropiečių kalbų žodžiai (dažniausiai išplėsti sufiksų bei determinatyvų) ne tik tie, kuriuos pateikia Pokorny I 951—953 s. v. 2. (s)keu- „bedecken, umhüllen“ (t. y. *, „dengti lenkiančiai“!), bet ir tie, kuriuos paduoda Pokorny I 588—592 s. v. 2. keu- „biegen“ (t. y. *, „lenkti dengiančiai“!). Žr. dar s. v. v. enkausint [ten buvau šiek tiek kitaip suvokęs šio verb. ide. *(s)kēu- semantiką], kaāubri, kaywe, Caupeaps, cawx, kūnti, kuslaisin.

Dėl pr. keuto ir gausių jo giminaičių etimologijos plg. Berneker PS 298, Trautmann AS 357, Būga I 364, II 443, Endzelins SV 193, Pokorny I 952 (951 tt.), Fraenkel 248 (s. v. kēvalas), Toporov PJ III 349—353 ir (liter.).

kexti „czophor (Zopfhaar) — kamos plaukai, kasa“ E 70 = pr. *kekstī „t. p.“, kuris yra greičiausiai nom. sg. fem. lytis *i-/iā-*-kamienio subst. (fem.) pr. (nom. sg.) *kekstī „t. p.“ / (ne nom. sg.) *kekstā- „t. p.“ < *kekstjā- „t. p.“, turinčio anaptiksinį pr. *-k- (Endzelins SV 40), t. y. kildintino iš pr. (subst.) *kestī/*kestjā- „t. p.“ (fem.). Jis yra iš (subst.) *, „sušukuoti plaukai“ < *, „tai, kas (su)šukuota“ < *, „(su)šukavimas“ — sufikso *-tī/*-tjā- vedinys iš verb. balt. *kes- „šukuoti“ < *, „drėksti, rėžti ir pan.“ (žr. s. v. kisman), plg. Trautmann AS 357, Endzelins SV 193, Toporov PJ III 354 tt. (ir liter.).

Taigi subst. pr. *kesti/*kestjā- „kamos plaukai, kasa“ iš kilmės yra nomen actionis (* „šukavimas“) — panašiai kaip pvz. lie. (verb. bėg- „bėgti“ →) subst. bėg-tė „bėgimas, bėgis“, (verb. paklō- „pakloti“ →) subst. paklō-tė „paklodė“ (< „paklojimas“); dėl pr. *-tī/*-tjā- ir lie. -tē/-tė- darybinės reikšmės panašumo ir dėl šių sufiksų giminystės žr. toliau.

Reikia priminti, kad E žodynyje, be *kexti*, randame dar dvidešimt du žodžius su nominatyvo fleksija pr. *-ī [ji čia (E šnektose) negali būti (kaip pr. kat-mų šnektose) iš pr. *-ē!]; *asy* (žr.), *bleusky* (žr.), *dusi* (žr.), *garkity* (žr.), *kiosi* (žr.), *cosy* (žr.), *craysi*

(žr.), *craysi* (žr.), *culezi* (žr.), *lonki* (žr.), *ludini* (žr.), *mary* (žr.), *noseproly* (žr.), *nozy* (žr.), *plauti* (žr.), *posty* (žr.), *sari* (žr.), *soanxti* (žr.), *stabni* (žr.), *staydy* (žr.), *wolti* (žr.), *wubri* (žr.). Iš šių E žodžių kai kuriems (*nozy*, *plauti*, *wubri*, *culezi* ir pan.) fleksiją pr. *-ī mėginama laikyti *i*-kamine nom.(-acc.) du. fleksija [Endzelins SV 66, 217 (*nozy*, transkribuojamas į *nōsi: „divsk. nom?“), Levin BLL 191, Schmalstieg SP 173 t. plg. Toporov PJ III 354].

Man rodos, kad visi tie E žodžiai turi *i-/iā-*-kamine fleksiją pr. *-ī (nom. sg. fem., žr. dar Schmid Verb. 17 tt.) < balt. *-ī [> lie. (*mart*)-i = (*nėšant*)-i ir pan.], ir jie darybos resp. morfologijos atžvilgiu yra gana panašūs (o istoriškai — labai panašūs, žr. toliau) į substantyvus, turinčius *ē-*-kamine pr. *-ē (nom. sg. fem.) < balt. *-ē < balt. *-jā (čia dėl balt. *-ē < *-jā žr. Kuryłowicz ABSI III 83 tt.) bei *iā-*-kamine pr. *ā < *-jā (nom. sg. fem.) < balt. *-jā. Vadinasi, čia atsekame dvi pirmykštes balt. fem. paradigmas: a) *i-/iā-*-kamine su fleksija balt. *-ī (nom. sg.) resp. *-jā- ir b) *iā-*-kamine su fleksija balt. *-jā (nom. sg.) resp. *-jā-. Taigi šias balt. paradigmas vieną nuo kitos skiria tik *i-/iā-*-kamine nom. sg. (fem.) forma — fleksija balt. *-ī (nom. sg. fem.) < ide. *-ī < *-īH₂, kuri savo kilme sietina su ide. *i*-kamine (tiksliau, su ide. *i*₂-kamine, dėl kurio žr. Mažiulis BS 262 tt.), t. y.: tokia fleksija ide. *-iH₂ = *i*-kamine (*i*₂-kamine) fleksija ide. *-i (*i*₂-kamegalis)+formantas ide. *-H₂. Greta šio ide. *-H₂ egzistavo ir jo variantas (apofoniškas) ide. *-eH₂ (plg. pvz. Meillet Introd. 293). Formanto ide. *-eH₂/*-H₂ variantas „tematinis“ ide. *-eH₂ > *-ā iš pradžių buvo lipdomas matyt prie tematinės (t. y. *o/e-*-kaminės) paradigmos nomina, o variantas ide. *-H₂ > *-ə — prie netematinė (t. y. priebalsinių bei *i-* ir *u-*-kaminė) paradigmų nomina [(i)eH₂/(i)H₂ > (i)ā/(i)ə-kamine deklinacijos paradigma, kaip tokia, ide. prokalbėje dar neegzistavo]; šitokia tų ide. formantinių variantų distribucija vėliau buvo pažeista: variantas ide. (*-eH₂) > *-ā buvo imtas lipdyti ir prie netematinė paradigmų nomina, vadinasi, ir prie čia mus dominančios *i*-kaminės (*i*₂-kaminės) paradigmos nomina. Taigi pvz. minėta *i*-kamine (*i*₂-kamine)

ide. (*-iH₂ > *-iə >)*-ī yra senesnė už minėtą *i*-kamienę (*i*₂-kamienę) ide. (*-iēH₂ >)*-iā.

Pats formantas ide. *-H₂/*-eH₂ iš tikrųjų buvo sufiksas, ypač produktyvus daryboje nomina abstracta (tarp jų ir nomina collectiva), iš kurių išriedėjo a) nom.-acc. pl. neutr. formos, b) nomina abstracta (collectiva), plg. pvz. Meillet Introd. 294, 301, Gamkrelidze-Ivanov I 283. Šitaip pvz. iš *i*-kamenės (*i*₂-kamenės) ide. *-i+*-H₂ > *-iH₂ > *-ī atsirado: a) nom. pl. neutr. *i*-kamenė ide. *-ī (dėl jos žr. Mažiulis BS 297 tt.); b) nom. sg. fem. *i*-kamenė ide. *-ī su kituose šios paradigmos linkniuose *iā*-kamiene ide. *-iā-, įsivesta iš *iā*-kamenės ide. paradigmos (su nom. sg. fem. *iā*-kamiene ide. *-iā, dėl kurios žr. anksčiau). Santykį nom. sg. fem. ide. *-ī (*i*-kamenė): nom. pl. neutr. ide. *-ī (*i*-kamenė) plg. su santykiu nom. sg. fem. ide. *-ā (*ā*-kamenė): nom. pl. neutr. ide. *-ā (iš pradžių turbūt *o/e*-kamenė, žr. anksčiau).

Iš visa to, kas pasakyta, išplaukia, kad baltų *i*-/*iā*-kamenė deklinacijos paradigma yra archaiškesnė už baltų *iā*-kamienę bei *ē*-kamienę (pirmykštę *iā*-kamienę, žr. anksčiau) deklinacijos paradigmą. Taigi E žodynylyje gausumas (išplitimas) *i*-/*iā*-kamenių substantyvų (jų net 23 — kur kas daugiau nei dabartinėje lie. kalboje), vartojamų greta *ē*-kamenių substantyvų, laikytinas tam tikru pr. morfologijos archaiškumu.

-kieckan, žr. *epkieckan*.

kylo „bacstelcze (Bachstelze) — (baltoji) kielė (Motacilla alba L.) E 771 nom. sg. fem. = pr. *kīlō, t. y. *kīlā „t. p.“; manyti, kad čia esąs pr. *kīlā „t. p.“ (su trumpuoju *-i-, sic Toporov PJ III 365), nereikia (žr. toliau).

Subst. pr. *kīlā „kielė“ yra greičiausiai iš pr. subst. (fem.) *,ta, kuri judri“ (apie kielės judrumą žr. Ivanauskas III 188 tt.), o šis — iš *o/ā*-kamenio adj. (fem.) balt. dial. *kīlā- „judri“ [plg. pvz. la. *o/ā*-kamenį adj. *raūda* „rot, rötlich, braun“ (fem.) → subst. (fem.) *rauda* „...eine wilde Ente“ (ME III 481)], iš kurio turime fleksijos vedinį subst. (fem.) lie. dial. *kylė* „kielė“ (LKŽ V 776). Dėl šio subst. lie. dial. *kylė* darybos plg. pvz.: lie. adj. (*o/ā*-kamenis) *baužā* „hornlos“ (fem.) → subst. (fem.) *baužē*

„ta (karvė ir pan.), kuri baužā“ (žr. dar pvz. s. v. *glumbe*) arba la. adj. (*o/ā*-kamenis) *raūda* „rot, rötlich, braun“ (fem.) → subst. (fem.) *rāude* „...eine wilde Ente“ (ME III 481).

Greta *o/ā*-kamenio adj. balt. dial. *kīlā- „judri“ (fem.) bus egzistavęs *o/ā*-kamenis adj. balt. *kēilā- „t. p.“ (fem.), iš kurio — fleksijos vedinys subst. lie. *kielė* (*kielė*) „Bachstelze“ (plg. minėto subst. lie. dial. *kylė* „t. p.“ darybą). Lie. (subst.) *kiela* „t. p.“ (LKŽ V 748) — galbūt dial. lytis, transponuotina į lie. liter. *kielė* „t. p.“

Subst. la. *ciēlava* „kielė“ yra, man rodos, iš la. adj. (*o/ā*-kamenio) *kēilavā „judrioji“ (fem.; su akūtinium *-ēi-), o šis — sufikso la. *-avā- (dėl jo žr. Endzelīns LVG 287 t.) vedinys iš la. subst. (fem.) *kēilā „ta, kuri judri“ ← adj. (*o/ā*-kamenis) balt. *kēilā „judri“ (fem.); plg. pvz.: la. adj. (*o/ā*-kamenis) *raūda* (< *-ā) „...rausva, ruda“ (fem.) → la. subst. (fem.) *raudā „ta, kuri rausva, ruda“ → la. adj. (*o/ā*-kamenis) *raudava „rausvoji, rudoji“ (fem.) → la. subst. (fem.) *raūd-ava* „...wilde Ente“ (ME III 484 s. v. *rauduvē*).

Minėto adj. (*o/ā*-kamenio) balt. *kēila-/*kīla- „judrus“ tiksliau atitikmenimi laikytinas adj. (*o/ā*-kamenis) sl. *kēi-la/*kīla- „t. p.“ > *čilō > s. ček. (adj.) čilý „žvalus, guvus“, serb.-chorv čil „pajėgus, stiprus“ ir kt. (dėl medžiagos žr. ESSJ IV 112). Adj. balt.-sl. *kēila-/*kīla- „judrus“ — sufikso *-la- vedinys iš verb. balt.-sl. *kēi-/*kī- „judinti, judėti“, plg. pvz. adj. balt. *kuš-la- „nusišpęs“ (← verb. balt. *kuš- „silpti“, žr. s. v. *kuslaimin*), adj. sl. *gni-lō „supuvęs“ (← verb. sl. *gni- „pūti“). Santykį tarp adj. balt.-sl. *kēi-la- „judrus“ ir adj. balt.-sl. *kī-la- „t. p.“ — tarp šių dviejų sufiksinių vedinių iš verb. balt.-sl. *kēi-/*kī- „judinti, judėti“ plg. su santykiu pvz. tarp subst. ryt. balt. *lēi-tu- „lietus“ (> lie. *lietus* „t. p.“ = la. *liētus* „t. p.“) ir subst. ryt. balt. *lī-tu- „lietus“ (> lie. žem. *lytus* „t. p.“ = la. dial. *lītus „t. p.“ → *līts* „t. p.“) — tarp šių dviejų sufiksinių vedinių iš verb. balt. *lēi-/*lī- „lieti (pilti vandenį), lyti“. Dėl minėto adj. sl. *kēila- (*kīla-) > *čilō žr. dar s. v. *keytarō*.

Verb. balt.-sl. *kēi-/*kī- „judinti, judėti“ — iš verb. ide. *kēi-/*kī- „t. p.“ > gr. κινέω „judinu, varau“ (su ilguoju -ī-), lo.

ci-eō „judinu“ ir kt. (dėl medžiagos žr. Pokorny I 538 t. s. v. *kēi-* „in Bewegung setzen, in Bewegung sein“). Beje, esu linkęs manyti, kad iš šio verb. ide. **kēi-/kī-* yra sufikso ide. **-lo-* (resp. **-lu-*) vedinys adj. ide. **koilo-* (resp. **koilu-*) „judrus“ > „sveikas“ (žr. s. v. *kails*) — tokio pat modelio vedinys, kaip ir minėtas adj. balt.-sl. **kēila-* (: **kīla-*), tik už pastarąjį gerokai senesnis.

Baigiant reikia pridurti, kad panašią „tolimąją“ etimologiją (t. y. panašią ide. kilmę) šiame straipsnyje nagrinėtiems substantyvams pr. *kylo* ir pan. bei adjektyvui sl. **čilb*, tik nesigilindami (resp. menkai gilindamiesi) į svarbiausią dalyką — į jų „artimąją“ etimologiją (t. y. jų darybos istoriją), suponuoja ir kai kurie kiti tyrinėtojai (žr. trumpą literatūros apžvalgą s. v. *key-taro*).

kymis „hosenleder (Hosenleder)“ E 501 yra, man rodos, pr. (E 501) „kelninė oda“ = pr. „tymas (Saffian); tyminė (kelninė) oda; odinė (tyminė) batsiuvio prijuostė“ (PKP II 35, plg. Toporov PJ III 367, Trautmann AS 358) = pr. **kīm's* „t. p.“ (*o*-kamienis, nom. sg. masc.) < **tim's* „t. p.“ (čia dėl pr. dial. **k-* < pr. **t'*- plg. pvz. s. v. *birgakarkis*) < **tīmas* „tymas“ = lie. *tīmas* „t. p.“ Panašiai tą pr. (E 501) *kymis* rekonstruoja, tik raidės *k-* parašymą (vietoj laukiamos **t-*) kitaip suvokia: Bezenberger BB XXIII 313, Trautmann l. c., Endzelīns SV 193, Toporov l. c.; tiesa, Toporovas (PJ III 387 t.) kartu iškelia ir alternatyvią hipotezę [pr. (E 501) *kymis* esąs giminaitis ne su lie. *tīmas*, o su lie. *kīm-ti* ir pan.], tačiau ji neatrodo patikimà (ja abejoja ir pats Toporov l. c.).

Subst. pr. **tīmas* „Saffian“ bei lie. *tīmas* „t. p.“ etimologija nėra aiški. Verta dėmesio hipotezė, kuri šiuos pr. bei lie. žodžius sieja su lie. *tīmas* „Maserfleck“ ir juos visus kildina iš subst. balt. dial. **tīnmas* ← verb. **tīn-* „tinti, (auf)schwellen“ > lie. *tīn-ti* „t. p.“ (Leskien IF XVIII 136 t., Fraenkel 1096, Toporov PJ III 387). Tik man rodos, kad ši hipotezė koreguotina: subst. pr. **tīmas* „Saffian“ bei subst. lie. *tīmas* „t. p.“ [ir „braunes Leder“ (NB: „braunes...“), žr. liter. apud. Fraenkel 1096 s. v. *tīmas* 2.] ir lie. *tīmas* „Maserfleck“ (NB: „-fleck“!)

galėtų būti „spalvinės“ kilmės — iš subst. balt. dial. **tīmas* „tai, kas turi nešviesią (ne baltą) spalvą“ (= ***„tai, kas tarsi sutepta, suteršta“) < ***„(pa)tamsėjimas“ ← verb. balt. **tīm-/tēm-* „tamsėti“ (> la. dial. *tīm-t* „dunkel werden“ / lie. *tēm-ti* „t. p.“ ir pan.); plg. pvz. subst. lie. *dūsas* „dusulys“ < „(už)dusimas“ — irgi fleksinį deverbatyvą (iš verb. lie. *dus-* „dusti“ < verb. balt. **dus-*). Be to, greta subst. lie. *tīmas* „Saffian“ yra dar adj. lie. *tīmas* „tyminis“ (žr. Skardžius ŽD 35), kuris kildintinas matyt iš adj. balt. dial. **tīma-* „paštamsėjęs“ [plg. adj. lie. dial. *tīmas* „rot, dunkelfarbig“ (NB: „...dunkelfarbig“!), žr. liter. apud. Fraenkel l. c.; dėl minėtų lie. subst. *tīmas* ir adj. *tīmas* santykio plg. Skardžius l. c.

cinyangus, žr. **caryangus*.

-kīnina, žr. *erkīnina*.

kiosi „becher (Becher) — taurė“ E 402 nom. sg. fem. = pr. **kōsī*, t. y. **kāsī* (*i-/iā-*kamienis subst., žr. s. v. *kexti*). Šio pr. (E) *kiosi* rekonstrukcija **kasi; kosi?* (citata iš Toporov PJ III 373) yra labai netiksli (žr. dar toliau).

Pr. *kiosi* „taurė“ gana panašus į sl. **čaša* „t. p.“ (> s. sl. *čaša* „t. p.“ ir kt.). Vieni tyrinėtojai mano, kad pr. *kiosi* — slavizmas (pvz. Brückner AslPh XX 490, Berneker SEW I 137, Trubačev RT 276). Tačiau dauguma linkę manyti, kad tie pr. ir sl. žodžiai yra giminaičiai [Burda KSB VI 396, Meillet MSL IX 373, Meillet RS II 67, Trautmann AS 230, 357, Būga I 581, Endzelīns SV 193 (anksčiau — kitaip: Endzelīns FBR XI 189), Vasmer IV 320], kurių segmentus pr. *kio-* (*kio-si*) ir sl. **ča-* (**ča-ša*) įprasta kildinti iš balt.-sl. **kjā-* arba **kjō-* (žr. pvz.: Trautmann l. c., Būga l. c., Vasmer l. c.).

Reikia priminti, kad sl. **čaša* „taurė“ etimologija ilgą laiką buvo visai neaiški, o pr. *kiosi* „t. p.“ kilmė (dėl jo šaknies vokalizmo) neaiški ir dabar. Raktą, padedantį ieškoti sl. **čaša* (bet ne ir pr. *kiosi!*) kilmės, tik 1958 m. surado Jacobsson'as (ScSl IV 306): jis šį sl. žodį, tiesa, nesigilindamas į jo darybos istoriją, susiejo su verb. sl. **kes-* „rėžti“ bei kildino iš sl. (subst.) **kēsajā* „tai, kas atrėžta“ > ***„kiautas, kevalas“ > „taurė“, o pastarąjį dėl semantinės raidos palygino su šved. (subst.) *skål* „taurė“

< *,kiautas, kevalas“ (> šved. *skal* „t. p.“) < *,tai, kas atskelta, atskirta“ (Jacobsson l. c.). Tokiai Jacobsson'o nuomonei pritaria ESSJ IV 31, jai yra linkęs pritarti ir Toporov PJ III 372 t.

Kaip sakyta, pr. *kiosi* „taurė“ laikytinas giminaičiu su sl. *čāša „t. p.“, tačiau pastarąjį kildinant iš *kēsjā (žr. anksčiau) reikėtų tikėtis ne pr. (E 402) *kiosi*, o pr. (E 402) *kesi (= pr. *kēsī). Ši prieštaravimą bando paaiškinti Toporov PJ III 372 t.: jis suponuoja, kad pr. *kēs (= *kēs-ī) virtęs į *kās- > (E) *kios-i* ir tokį vartimą remiaš pvz. pr. *gēs-> *gās-> (E) *geas-nis* vartimas (Toporov l. c.); tačiau tokių vartimų suponavimas iš tikrųjų yra nepatikimas (ir nepagrindžiamas) jau vien dėl to, kad: a) turime pr. (E 402) *kios-i*, o ne pr. (E 402) *keas-i (kaip *geas-nis* E 753) ar pan.; b) turime pr. (E 753) *geas-nis* (su plačiu pr. *-ē-, žr. Būga II 291), o ne pr. (E 753) *gios-nis (kaip *kios-i* E 402) ar pan.

Man rodos, kad pr. (E 402) *kiosi* „taurė“ = pr. *kōsī „t. p.“ (t. y. pr. *kāsī „t. p.“) yra vietoj šiek tiek senesnio pr. *kēsī „t. p.“ (su palatalizuotu pr. *k- prieš pr. *-ē-), kuris, veikiamas apofonijos pr. *ē : *o (plg. Būga l. c.), bus buvęs perdirtas į pr. *kōsī „t. p.“ (= *kiosi* E 402), t. y. pr. *kāsī „t. p.“ Panašiai bus atsiradę pvz.: subst. pr. *šōkas (> *šō'kas, žr. *schokis*) vietoj (senesnio) pr. *šēkas (= lie. *šėkas*, žr. s.v. *schokis*), lie. *žiobris* (*žiobrŷs*) greta lie. *žebrŷs* (žr. s.v. *seabre*), verb. lie. *kiokti* „sunkiai vežti, vilkti“ (LKŽ V 824) greta lie. *kėkti* „vargti, stengtis“ (LKŽ V 503), *kiōžti* „purti, darytis puriam“ (LKŽ V 825) greta lie. *kėžti* „glebti, težti“ (LKŽ V 683) ir kt.

Pr. *kēsī „taurė“ (ī-/iā-kamienis) kartu su sl. *čāša „t. p.“ (> s. sl. *čaša* „t. p.“ ir kt.) < *kēsja „t. p.“ suponuoja subst. (ī-/iā-kamienį) vak. balt.-sl. *kēsī/*kēsjā- „kiautas, kevalas“ < *,tai, kas atrėžta“ [dėl semantinės evoliucijos plg. pvz. minėtą šved. *skāl* „taurė“ < *,kiautas, kevalas“ (> šved. *skal* „t. p.“) < *,tai, kas atskelta, atskirta“, žr. Jacobsson l. c.], o ši vedu iš ī-/iā-kamienio adj. (fem.) *kēsī „rėžta, pjautā“, egzistavusio greta u-kamienio adj. (ne fem.) balt.-sl. *kēsū- „rėžtas, pjautas“

← verb. balt.-sl. *kēs- „rėžti, pjauti“ (žr. s.v. *kisman*); dėl visa to plg. s. v. *arrien*.

kirdeiti, žr. *kirdītwei*.

kirdimai, žr. *kirdītwei*.

kirdītwei „hören (hören) — girdėti“ III 67₁₅ [45₆] (= *paklausitumbei* „paklausytum“ VE 28₂), *kirdīt* „t. p.“ III 111₁₇ [69₂₃] inf.; praes. 1 pl. *kirdimai* „hören (hören) — girdime“ III 113₉ [69₃₆], „hōrens (hören) — t. p.“ III 113₁₇ [71₆]; imperat. 2 pl. *kirdeiti* „hōrt (hōrt) — girdėkite“ III 101₄ [63₁₃], *kirdijti* „hōret (hōrt) — t. p.“ III 103₃ [63₃₅] (= *paklausiket* „paklausykite“ VE 49₇₋₈), „hōrt (hōrt) — t. p.“ III 103₂₇ [65₁₈] (= *paklausikite* „paklausykite“ VE 50₈). Praetorius rašo (ca. 1690 m.): *der Preusse sagt mes kirdime (nos audimus), der Cur mes sirdime, der Littaw mes girdime* (žr. Kiparsky KF 37) = pr. (III 113_{9,17}) *kirdimai* „girdime“, la. dial. *dzirdim* „t. p.“, lie. *girdime* „t. p.“ (plg. Kiparsky l. c.).

Turime verb. pr. (inf.) *kirdītvei (*kirdīt) „girdėti“ (su kirčiuotu *-ī-, akūtinu), pr. (praes. 1 pl.) *kirdimai „girdime“ (su kirčiuotu *-īr-, cirkumfleksiniu), pr. (imperat. 2 pl.) *kirdaiti „girdėkite“ (su kirčiuotu *-īr-) bei *kirdīti „t. p.“ (su kirčiuotu *-ī-); dėl šių formų žr. Stang Vergl. Gr. 174, 320, 351, 363, 395, 418, 438, 439, 440, 455, 470, 473, 475.

Verb. pr. (inf.) **kirdī-* (*kirdī-tvei) „girdėti“ (: praes. *kirdī-mai „girdime“) < **kirdē-* (*kirdē-tvei) „girdėti“ labai panašus į verb. lie. (inf.) *girdē-* (*girdē-ti*) „girdėti“ = la. (**girdē-* >) *dzirdē-* (*dzirdē-t*) „t. p.“ (: praes. lie. *girdī-me* = la. dial. *dzirdī-m* „t. p.“): žodžių pr. „girdėti“ ir lie.(-la.) „girdėti“ šaknys (bei kamienai) skiriasi tik inicialinio guturalio kokybe — lie.(-la.) g-, o pr. *k-. Dėl to panašumo yra net bandyta žodį pr. (III) *kirdītwei* skaityti ne pr. *kirdītvei, o pr. *girdītvei ir taip jį genetiškai identifikuoti su lie.-la. „girdėti“ (Nesselmann Thes 71, plg. Schmalstieg OP 198, Toporov PJ III 376). Tačiau patikimesnė yra daugumos tyrinėtojų palaikoma nuomonė, kad tie labai panašūs pr. ir lie.-la. žodžiai yra skirtingos kilmės [žr. Trautmann AS 358, Būga Aist. stud. 151, Endzelins SV

193, Fraenkel 221 (ir liter.), Stang l. c., Pokorny I 531, Mažiulis PKP II 190, plg. Schmalstieg l. c., Toporov l. c. (ir liter.)], žr. toliau.

Verb. pr. **kiřdē-(tvei)* „girdėti“ = „būti girdinčiam“ laikytinas giminaičiu, pirmiausia, su verb. lie. (*pa*)-*kiřd-* (*pa-kirsti*) „pabusti“ (bei *pa-kirsti* „t. p.“, žr. LKŽ V 867) = lie. **kiřd-* (**kiřsti*) „t. p.“ = „tapti girdinčiam“, kurį vedu iš verb. balt. **kiřd-* „t. p.“ > pr. **kiřd-* (**kiřstvei*) „t. p.“ Dėl santykio pr. **kiřd-* (**kiřstvei*) „tapti girdinčiam“ : pr. **kiřdē-(tvei)* „būti girdinčiam“ plg. santykį lie. *tīl-* (*tīlti*) „tapti tylinčiam“ : *tylė-(ti)* „būti tylinčiam“ = lie. (*iš*)-*giřd-* (*iš-giřsti*) „tapti girdinčiam“ : *girdė-(ti)* „būti girdinčiam“ ir pan.

Greta minėtos lyties verb. balt. **kiřd-* „tapti girdinčiam“ = „tapti suvokiančiam garsą“ bus egzistavusi ir lytis verb. balt. **keřd-* „daryti girdinti“ = „daryti suvokiantį garsą“ (plg. jų dviejų santykį pvz. su lie. *kil-ti* „tapti kylančiam“ : *kėl-ti* „daryti kylantį“) > lie. (**keřd-* →) *kėrd-* (*kėrsti*) „garsinti, platinti (žinia)“ (LKŽ V 622), kurio (t. y. lie. **keřd-* „t. p.“) vedinys — subst. lie. *kařdas* „garsas, aidas, skardas“ (LKŽ V 272).

Verb. lytis balt. **kiřd-* „tapti suvokiančiam garsą“ bei balt. **keřd-* „daryti suvokiantį garsą“ seniau matyt priklausė vienai paradigmai (plg. pvz. Kazlauskas LKIG 358), t. y. čia seniau matyt egzistavo verb. balt. **keřd-/kiřd-*, reiškęs turbūt „suvokti garsą“ (= „išgirsti, girdėti“) < „skleisti garsą (sklisti garsui)“; dėl šitokios jo semantinės evoliucijos plg. pvz. verb. balt.-sl. **geid-* „skleisti šviesą (sklisti šviesai)“ (= „šviesti, spindėti“) > „suvokti šviesą“ (= „žiūrėti, matyti“), žr. s. v. *gēide*. Tą verb. balt. **keřd-/kiřd-* „skleisti garsą (sklisti garsui)“ (= „garsinti, garsėti“) laikau formanto (sufikso) **-d-* išplėstu verb. balt. **ker-/kir* „t. p.“ < verb. ide. **ker-/kř-* „t. p.“ < „skleisti garsą (sklisti garsui), imituojamą interjekcijos **ker* (**kř*)“ (žr. s. v. *kerko*) > s. ind. (reduplikacinis) *car-kar-ti* „jis mini giriančiai“ (< „jis garsina“), s. isl. (**har-mjan* >) *her-ma* „pranešti“ (< „pagarsinti“), gr. *κόρ-αξ* „varnas“ [< „tas, kuris skleidžia garsą, imituojamą interjekcijos **kor* (: **ker*)“ ir kiti indoeuropiečių kalbų žodžiai — tie (gal ir nebū-

tinai visi), kuriuos pateikia Pokorny I 530 t. (s. v. 2. *kar-*), 567 tt. (s.v. 1. *ker-*).

kirken, žr. *kirki*.

kirki „kirchen (Kirche) — bažnyčia“ III 109₁₀ [69₃] nom. sg. fem. (žr. toliau); acc. sg. (fem.) *kirkin* „kirchen (Kirche) — bažnyčią“ III 99₁₇ [63₆], III 123₁₆ [77₆], „kirche (Kirche) — t. p.“ III 127₂₀ [79₆], *kijrkin* „t. p.“ III 45₄ [33₂] (= *baβnicze* „bažnyčia“ VE 17₇₋₈), „kirchen (Kirche) — t. p.“ III 111₉ [69₁₆], *kirkin* „kirche (Kirche) — t. p.“ I 9₇₋₈ [7₁], *kirken* „t. p.“ II 9₈ [11₂₅]; gen. sg. (fem.) *kirkis* (žr. *kirkis teikūsan*); nom. pl. (fem., žr. toliau) *kirkis* „kirche (Kirchen) — bažnyčios“ III 131₁₆ [81₂].

Minėta *kirkis* „Kirche“ III 131₁₆, esanti frazėje *tu twaias kirkis ... islāiku* „du deine Kirche ... erheltest“ (III 131₁₆), yra greičiausiai ne acc. pl. fem. (sic Berneker PS 193, Bezzenberger KZ XLI 81, Toporov PJ IV 13), o nom. pl. fem. lytis: čia A. Vilis singularinį acc. vok. (III 130₁₄₋₁₅) *deine Kirche* (= nom.!) okazionaliai „nugirdo“ kaip pluralinį acc. (= nom.!), o šį, suvokęs kaip nom. pl. (atvejų, kai vietoj acc. yra nom., pr. katmuosę nemąžai!), išvertė į pr. nom. pl. (fem.) *twaias kirkis* „tėvos bažnyčios“. Minėtą *kirki* III 109₁₀, esančią frazėje (III 109₁₀) *steisei kirki swaise märtan* „der Kirchen seiner Braut — tos bažnyčios savo marčiūs“ (= *Baβniczas Marczos io* VE 52₈), laikau nom. sg. fem. lytimi, čia (t. y. III 109₁₀) vietoj lyties gen. sg. fem. **kirkis* atsiradusia iš to, kad pastarosios finalinis pr. **-s* okazionaliai buvo eliminuotas dėl inicialinio pr. **s-* (sandhi), kurį turi po jos einantis *swaise* (plg. Schmalstieg OP 71, plg. dar Trautmann AS 358, Endzelīns SV 193, Toporov l. c.).

Taigi turime XVI a. pr. semb. šio *ē*-kamenės (istoriškai) deklinacijos substanyvo tokias paliudytas formas (jų rekonstrukciją gerokai kitaip suvokia Toporov l. c.): a) nom. sg. **kirkī* (< **-ī* < **-ē*); b) gen. sg. **kirkīs* (< **-īs* < **-ēs*); c) nom. pl. **kirkīs* (< **-īs* < **-ēs*); d) acc. sg. **kirkēn* ir **kirkin*. Pastaroji (t. y. acc. sg. **kirkin*) — inovacinė: jos fleksijos **-in* balsis **-i-* (vietoje senojo **-e-*) atsirado dėl atitinkamos formų (fleksijų) **kirk-ī* (nom. sg.), **kirk-īs* (gen. sg.) ir pan. įtakos; iš čia — dar

tokia išvada (niekieno nedaryta): *ē*-kamenė acc. sg. forma *kirk-in* I (taip pat *geiv-in* I, *mutt-in* I ir pan.) suponuoja I kat-mo pr. semb. šnektės *ē*-kamenės fleksijas nom. sg. **-ī* (< **-ī* < **-ē*), gen. sg. **-īs* (< **-īs* < **-ēs*) ir pan., t. y. suponuoja, kad žodžio galo (nekirčiuoto) balsis **ē* ne tik III bei II, bet ir I kat-mo pr. semb. šnektėje (XVI a.) buvo virtes į (**i* >) **ī*.

Pr. (nom. sg. fem.) **kirkī* „bažnyčia“ < **kirkī* „t. p.“ (su nekirčiuotu **-ī*) < **kirkē* „t. p.“ yra skolinys iš vok. *Kirche* „t. p.“ (→ lie. *kirkė* „t. p.“), plg. Trautmann I. c., Endzelins I. c., Toporov I. c. Žr. dar *kirko*.

kirkis teikūsnan „Kirchenordnung — bažnyčios potvarkij“ III 17₂₀ [19₂₀] = pr. **kirkīs* „bažnyčios“ (gen. sg. fem., žr. s.v. *kirkī*) + **teikūsnan* „potvarkij“ (acc. sg. fem., žr. *teikūsnan*).

kirko „kirche (Kirche) — bažnyčia“ GrG 30 nom. sg. fem. (dėl raidės *-ō* fonetinės vertės plg. pvz. s.v. *glasso*) = pr. **kirkō* [ar (**kirkō* >) **kirkō* (su **-ō* po guturalio)], t. y. **kirkā* [ar (**kirkā* >) **kirkā*]; *kyrkoy* „kirchen (Kirche) — t. p.“ GrA 55, „ecclesia — t. p.“ GrF 55 nom. sg. fem. = pr. **kirkōi* (su **-ō* po guturalio), t. y. **kirkai*, kuri suponuoja senesnę formą (nom. sg. fem.) **kirkā* (dėl tokio suponavimo plg. pvz. s.v. *idai*), t. y. **kirkō* (= *kirko* GrG 30).

Turime iš vok. *Kirche* „bažnyčia“ atsiradusį *ā*-kamenį (plg. pvz. s.v. *bugo*) pr. dial. **kirkā* „t. p.“ (plg. lie. dial. *kirka* „t. p.“) greta *ē*-kamenio germanizmo pr. **kirkē* „t. p.“ (plg. lie. *kirkė* „t. p.“), žr. *kirkī*.

kyrkoy, žr. *kirko*.

*kirmis, žr. *girmis*.

kirno „struch (Strauch) — keras, krūmas“ E 637 nom. sg. fem. = pr. **kirknō*, t. y. **kirknā* „t. p.“ (plg. sinonimą *gudde*, žr.), kuris artimiausiai giminiuojasi su lie. *kirna* „vandens išplauta medžio ar krūmo šaknis upės krante; nukirsto krūmo kelmas; vyčių grižtė; krūmuota, šlapia vieta; vieta, kur suvirte medžiai“ (LKŽ V 847 t.), lie. (masc.) *kirnas* „vyčių grižtė“ (LKŽ V 848). Plg. Trautmann AS 358, Endzelins SV 193, Toporov PJ IV 15 t.

Šiuos *ā*- resp. *o*-kamenius pr.-lie. substantyvus kildinu iš subst. balt. **kirknā*- „tai, kas nukirsta (nupjauta)“ // **kirknā*- „t. p.“ (žr. toliau) > „nukirsta kamieno (su šaknimis) dalis“ > „kelmas su šaknimis (tarsi ataugomis žemyn)“ (plg. lie. *kirna* „vandens išplauta medžio ar krūmo šaknis upės krante; nukirsto krūmo kelmas...“) bei „kelmas su atžalomis (ataugomis aukšty“) > „kelminių atžalų kuokštas“ (plg. lie. *kirna* „...vyčių grižtė...“ bei *kirnas* „t. p.“) > „keras, krūmas“ (> pr. *kirno* „t. p.“) > „vieta, kur krūmai“ [> lie. *kirna* „...krūmuota, šlapia vieta...“ ir vv. (miškas) pr. *Kirno*] > „brūzgynas“ > „nepraeinama vieta miške“ (> lie. *kirna* „...vieta, kur suvirte medžiai“).

Substantyvai balt. **kirknā*- „tai, kas nukirsta (nupjauta)“ bei (dial.) **kirknā*- „t. p.“ yra greičiausiai iš adj. balt. **kirknā*- (**kirknā*-) „nukirstas, nupjautas“ (plg. panašius lie. subst. ← adj. Skardžius ŽD 219) < adj. ide. **kirkno*- (**-ā-*) „t. p.“ > subst. lo. *cornum* „Kornelkirsche“ [< „vaisius su kietu (galinčiu įrežti, įpjauti) branduoliu“] = gr. *κράνον* „t. p.“ ir pan. (plg. liter. apud Toporov PJ IV 17).

Tas adj. ide. **kirkno*- yra sufikso **-no*- vedinys matyt iš verb. ide. **(s)kirk-/*(s)ker-* „pjauti, kirsti ir pan.“ (plg. Jēgers KZ LXXX 19—21 ir kt. Toporov PJ IV 18; žr. dar s. v. *kyrteis*), iš kurio bus atsiradęs ir sufikso **-no*- vedinys adj. ide. (dial.) **kirkno*- (**kirknā*-) „nukirstas, nupjautas“ > adj. balt.-sl. **kirknā*- (**kirknā*-) „t. p.“ → subst. balt.-sl. **kirknā*- „tai, kas nukirsta, nupjauta“ / **kirknā*- „t. p.“ > lie. *kirknā* „tankynė; vieta, kur kas suaugę į krūvą“ (LKŽ V 613 s. v. 1 *kirknā* 4), (scm.) *kirknā* (*kirknā*) „mažo augumo, neužauga“ (LKŽ V 613 s. v. 4 *kirknā*), sl. **černo/*černo* > rus. *чёрна* „rankena, kotas“ ir kt. (dėl slavų medžiagos žr. ESSJ IV 69, SPS II 156 t.); iš adj. ide. **kirkno*- „nukirstas, nupjautas“ kildintinas matyt ir subst. kimr. *cern* „žandikaulis“ (dėl jo kilmės iš „tai, kas nupjauta“ plg. s. v. *scalus*), air. *cern* „kampas“ ir pan. (plg. Toporov PJ IV 17). Dėl pr. *kirno* ir pan. etimologijos žr. dar s. v. *kerberse*.

kirsa, žr. *kirscha*.

kirscha „vber (über) — virš, ant“ III 27₉ [23₈] (= ant VE 9₉), III 27₁₆ [23₁₄], III 29₁₁ [23₂₄], III 31₁ [25₆], III 31₁₀ [25₁₄], III 31₉ [25₂₂], *krscha* (sk. *kirscha*) „t. p.“ III 33₇ [25₃₁], *kirscha* „t. p.“ III 33₁₈ [27₈], III 35₉ [27₁₉], III 37₁ [27₃₀], III 89₁₁ [57₅] (= vß „už“ VE 38₁₀), *kirsa* III 89₁₈ [57₁₀], *kerscha* III 89₂₃ [57₁₄], *kirscha* „t. p.“ III 107₁ [67₁₁] (= ant VE 51₁₅), III 107₁ [67₁₁] (= ant VE 51₁₅), III 107₂ [67₁₂] (= ant VE 51₁₆), III 109₅ [67₃₄], *kērschan* „t. p.“ III 117₁₈ [73₁₄], *kirschan* „t. p.“ III 117₁₈ [73₁₅] (= ant VE 58₄), *kirsche* „t. p.“ III 133₁₅ [81₁₉]. Čia visais atvejais (tik iš III pr. kat-mol) yra praep. pr. „virš, ant“ (su acc.), versta visais atvejais iš vok. *vber* „über — virš, ant“ [teiginys, kad pr. *kirsche* III 133₁₅ verstas iš vok. *auff* (Toporov PJ IV 20), yra klaidingas]; plg. vok. (III 88₂₄) *vber* „über“, versta kitaip — į pr. (III 89₂₇) *no* „ant“ (žr. *no*); tai rodo, kad pr. *kirscha* ir pan. buvo ne tik „virš“, bet ir „ant“. Plg. dar vak. balt. [pr.-sūd. (jotv.), kurš.] vietovardžius, pvz.: a) pr. **Kirs-ap-* [= **kirs(a)* „ant, virš“ + **ap-* „upė“] = Kirsappen (1405 m., Gerullis ON 64), b) sūd. **Kirs(a)-nemun-* [= **kirs(a)* „virš, ant“ + up. *Nemun-* „Nemunas“] > lie. *Skīrsnemunė* (Salytys Tauta ir žodis VI 217 t.), c) kurš. **Cers-angur-* resp. **Cirs-angur-* [= **cers-* „virš, ant“ resp. **cirs-* „t. p.“ + up. **Angure*] > la. *Cērsangure* resp. *Cirsanguri* (Būga II 510, III 170, Endzelīns LV I₁ 164 resp. Endzelīns FBR VI 8).

Taigi pr. III kat-me turime: a) *kirscha* (15X) = pr. **kīrša* (su cirkumfleksiniu **-īr-*), b) *kirsche* (1X) = pr. **kīrša* (su redukuotu **-ā*), c) *kirsa* (1X) = pr. **kīrsā*, d) *kirschan* (1X) = pr. **kīršan*, e) *kērschan* (1X) = pr. **kēršan*, f) *kerscha* (1X) = pr. **kēršā*. Tiesa, galima būtų spėti, kad lyčių pr. **kīršan* (= *kirschan*) ir **kēršan* (= *kerschan*) galinis **-n* atsirado okazionaliai — dėl inercinio ritmo (žr. ir Toporov PJ IV 21): juk *kirschan* pavartotas frazėje *tien kirschan stan twaian schlūsnikan* (III 117₁₈₋₁₉) ir *kērschan* — frazėje *kērschan schan twaian schlūsnikin* (III 117₁₈₋₂₁ — paraštyje). Bet, man rodos, kur kas patikimiau suponuoti, kad tos lytys pr. **kīršan* bei **kēršan* su savuoju **-n* yra ne inercinio ritmo, o pr. dial. faktas (žr. toliau). Esu linkęs pr. dial. faktais laikyti ir nagrinėjamosios pr. prepozicijos

lytys (visose) greta šakninio **-īr-* [**kīrša* (16), **kīrsa* (1), **kīršan* (1)] sutinkamą ir **-ēr-* [**kērša* (1), **kēršan* (1)]; pastarasis gali būti iš P. Mėgoto šnektos. Kitas dalykas — tų visų lyčių (išskyrus pr. **kīrsa*) turimas pr. **-rš-*: jis dėl vok. kalbos įtakos atsirado (gal tik A. Vilio lūpose?) vietoj pr. **-rs-* (Endzelīns SV 37, plg. Toporov PJ IV 21 ir liter.), kurį vok. kalbos nemo-kėję XVI amžiaus prūsai (sembai) ir bus tevartoję (matyt iš čia, t. y. iš gyvosios pr. kalbos, yra lytis pr. **kīrsa*).

Taigi iš visa to galima atstatyti tokius pr. praep. variantus: **kīrsa*/**kīrsan* „virš, ant“ bei **kērša*/**kēršan* „t. p.“ Šiuos variantus (praep.) kildinu iš praep. pr. **-skersai* virš, quer über“ (plg. Trautmann BSW 129: *kersa-* und *skersa-* „quer“) ir toliau — iš adv. **kīrsa*/**kīrsan* „skersai“ resp. **kērša*/**kēršan* „t. p.“ [plg. pvz. adv. pr. *ilg-a* „ilgai“ (žr. *ilga*) ir *labban* „gerai“ (žr. ypač s.v. *ainawidai*) < **-ne išilgai* < **-ne tiesiai* = **-suktaī, lenktaī*, o ši — iš formų vak. balt. adj. nom.-acc. sg. neutr. **kīrsā*/**kīrsan* „suktas, lenktas, skersas (netiesus)“ (dėl tokišs reikšmės žr. dar toliau) resp. **kēršā*/**kēršan* „t. p.“ [šių formų fleksiją **-an* (greta **-ā*) bus turėję ne ryt., o vak. baltai (bent jau prūsai), žr. Mažiulis BS 84 tt., plg. s.v. *ainawidai*. Šios vak. balt. adj. formos, t. y. šis vak. balt. adjektyvas kartu su lie. *skeřsas* „quer“ (: adv. *skersaī* „quer, quer über“), la. *šķērss* „t. p.“ suponuoja *o/ā*-kamenį adj. balt.-sl. **(s)kersa-* „suktas, lenktas“ resp. (dial.) **(s)kīrsa-* „t. p.“; jis buvo greičiausiai baritonas (plg. adv. lie. dial. *skeřsai* „quer“ LKŽ XII 822 s.v. 2 *skeřsas*), žr. dar toliau.

Panašios, kaip pr. praep. „virš, ant“, kilmės yra praep. sl. **čersō*/**čertzō* [> praep. s. sl. *črěsō* „durch, über“ / rus. *чѣpez* „skersai (ką nors) ...“ ir kt.] < **čersō* (žr. pvz. ESSJ IV 76), kurio artimiausiu giminaičiu laikytinas pr. praep. **kersan* „virš, ant“ (< „skersai“), egzistavęs greta pr. praep. **kēršā* „t. p.“ (žr. anksčiau). Kitaip sakant, praep. sl. **čersō* bus atsiradusi taip: adj. nom.-acc. sg. neutr. vak. balt.-sl. **(s)kersan* „suktas, lenktas“ [ryt. baltams ši forma — **(s)kēršā* „t. p.“ (be **-n!*), žr. anksčiau] > **kersan* „t. p.“ > sl. **kersan* „t. p.“ [jam, kaip baritoniškam nomen (žr. anksčiau), suponuotina fleksija

ne sl. *-ā (= pr. *kersā), o sl. *-an (= pr. *kersan) > sl. *-o, žr. Mažiulis BS 86 t. ir liter.] ≡ adv. sl. *kersan „suktai, lenktai“ > *,skersai“ > praep. (sl.) *kersan (= praep. pr. *kersan) > (praep.) *čerso. Adj. balt.-sl. *(s)kersa- (dial.) *(s)kirsna- „suktas, lenktas“ laikau sufikso *-sa- vediniu iš verb. balt.-sl. *(s)kert-/*(s)kirt- „sukti, lenkti“ [čia jį rekonstruoti su *-t- verčia sl. *čerso (ne *čersā!)] < verb. ide. *(s)kert-/*(s)kirt- „t. p.“ (dėl jo žr. s. v. corto). Tradicinę nuomonę, kad nagrinėtuose praep. pr. kirscha/kirschan resp. kerscha/kerschan bei adj. lie. skeřsas (la. šķēřss) ir praep. sl. *čerso slypintis verb. ide. *(s)kert-/*(s)kirt- „pjauti“ (pvz. Trautmann BSW 130, Vasmer IV 338, Pokorny I 949 t., Fraenkel 803, Toporov PJ IV 22), man rodos, sunkiau pagrįsti: semėną „skersas“, kuri rekonstruotina tuose balt. ir sl. kalbų žodžiuose, kildinti iš „suktas, lenktas“ lengviau nei iš „pjautas“.

kirsnan „swarcz (schwarz) — juoda“ E 460 adv. (kitaip — Trautmann AS 358, Endzelins SV 194, Toporov PJ IV 26) = pr. *kirsnan (adv.), kuris yra kartu ir lytis adj. nom.-acc. sg. neutr. *kirsnan, suponuojanti o/ā-kamienį adj. pr. < vak. balt. *kirsna- (*kirsnā-) „juodas“ (dėl pr. adv. = adj. nom.-acc. sg. neutr. žr. s. v. gelatynan) < adj. vak. balt. *kirsna- (*kirsnā-) „t. p.“ Pastarasis slypi daugelyje vak. balt. [pr.-sud. (jotv.)-kurš.] hidronimų, toponimų ir pan., pvz.: a) pr. ež. *Kirsnā [= dk. (1336 m.) Kirsno], up. *Kirsn-apē [= dk. (1339/49 m.) Kirsnappe] ir kt. (žr. Gerullis ON 64), b) sūd. (jotv.) up. *Kirsnā (> lie. Kirsnā) ir kt., c) kurš. up. *Kirsnā- [> lie. Kirkšnó-upis (su epentetiniu -k-, žr. Būga I 278) ir kt.; daugiau medžiagos žr. apud Toporov PJ IV 23—26 ir liter. Minėtinas dar adj. lie. dial. kiřsnas „tamsiai juodas (arklys)“ (LKŽ V 854) < sūd. (jotv.) *kirsna- „juodas“ (žr. s. v. Jode).

Turime o/ā-kamienį adj. balt.-sl. *kirsna- „juodas“ (> sl. *čbrxn- „t. p.“ > *čbrnō „t. p.“ > s. sl. čbrnō „t. p.“ ir kt.), kurią atsargiai kildinu iš adj. balt.-sl. „sudrumstas, neskaidrus“ < „sujauktas“ < „susuktas“ (plg. ryt. balt. *jōda- „juodas“ < „sudrumstas, neskaidrus“ < „sujauktas“ < „sujudintas“, žr. s. v. Jode) resp. laikau sufikso *-na- vediniu iš verb. balt.-sl.

(s)kirs-/(s)kers- „sukti, lenkti“ [iš čia — fleksijos vedinys adj. lie. kēřšas (*„susuktas“ > „sudrumstas, neskaidrus“ > „murzinas“ >) „weiß und schwarz gefleckt“, žr. dar s. v. kirscha] < verb. ide. *(s)křs-/*(s)kers- „t. p.“, kuris — determinatyvo *(e)s- išplėstas verb. ide. *(s)ker-/*(s)kř- „t. p.“ (apie jį žr. s. v. v. kraclan, creslan). Man rodos, panašiai iš verb. ide. *(s)křs- [; *(s)kers- „sukti, lenkti“ > ind.-iran. *křs- „t. p.“ atsirado sufikso *-na- vedinys adj. ind.-iran. *křřna- „susuktas“ > „sudrumstas, neskaidrus“ > „juodas“ > adj. s. ind. křřnāh „t. p.“ ir kt. (dėl medžiagos žr. Toporov PJ IV 26 t. ir liter.). Pastaba: adjektyvų tipo vak. balt.-sl. *kirsna- „juodas“ bei ind.-iran. *křřna- „t. p.“ surasti kitose indoeuropiečių kalbose iki šiol dar nėra pasisekę; plg. ir Toporov PJ IV 27, kuris, beje, tų adjektyvų senosios šaknies vak. balt.-sl. *kir- bei ind.-iran. *kř- praindoeuropietišką kilmę suvokia kitaip (Toporov PJ IV 28).

kyrteis „slo (schlage) — kirska, muška“ GrA 78, „slo, feri — t. p.“ GrF 77 imperat. 2 sg. (jo neturi GrG) = pr. *kirteis (ar *kirtais) ← praes. pr. *kirt- „keřta“: praes. (1 sg.) lie. dial. per-kirtu „perkertu“ (SzD⁸ 384), la. dial. cirtu „kertu“ (Endzelins LVG 728, SV 119) greta lie. (1 sg.) kertū = la. cęrtu „t. p.“, plg. dar pvz. lie. (praes. 3 sg./pl.) dial. piřka „peřka“ (DP 109, 278₉₉) greta (lie.) peřka „t. p.“ Taigi pr. (Gr) kyrteis alternatyvus skaitymas pr. *kert- (Schmalstieg BL 134, Toporov PJ IV 30) nėra būtinas.

Lie. kert-ū / dial. kirt-ū (praes.) kirt-aū (praet.) kiřsti (inf.) = la. cęrt-u / dial. cirt-u (praes.) cirt-u (praet.) cirst (inf.) (dėl praes. lie. kertū = la. cęrtu žr. Stang Vergl. Gr. 337) greičiausiai suponuoja, kad egzistavo ir pr. *kert-/ dial. *kirt- (praes.) *kirt- (praet.) *kirstvei (inf.). Šis lie.-la.-pr. verb. „kirsti, rėžti“ kartu su verb. sl. *čbrt-o (praes.) *čbrsti (inf.) „rėžti, pjauti“ (dėl medžiagos žr. ESSJ IV 75) yra iš verb. balt.-sl. *kert-/kirt- „rėžti, pjauti, kirsti ir pan.“ (žr. dar pvz. s. v. v. kersle, kirtis) < verb. ide. *(s)kert-/*(s)kirt- „pjauti, rėžti“ (Pokorny I 941 t.), kuris — determinatyvo *-t- (: *-et-) išplėstas verb. ide. *(s)ker-/*(s)kř- „t. p.“ (Pokorny I 938 tt.).

kirtis „hawe (Hieb) — kirtis, smūgis“ E 163 nom. sg. masc. = pr. *kirtīs. Dėl vok. (E 163) *hawe* „kirtis, smūgis“ plg. Ryt. Pr. vok. *Hau* „t. p.“ (Frischbier I 275), v.v.ž. *houw* „t. p.“ (Trautmann AS 359), v.v.a. *hou* „t. p.“ (Lex 93).

Subst. pr. *kirtīs „kirtis, smūgis“ = lie. *kiřtis* „t. p.“ (< -īs) < balt. dial. *kirtīs „kirtimas“ < **kirtja-* „t. p.“ (*jo*-kamenis) yra fleksijos vedinys iš verb. balt. **kirt-* „kirsti, rėžti ir pan.“ (žr. s.v. *kyrteis*), plg. subst. (*jo*-kamenį) lie. *bėgis* „bėgimas“ (< -īs) ← verb. *bėg-* „bėgti“ (daugiau pavyzdžių žr. Skardžius ŽD 63 t.). Balt. dial. *kirtīs „kirtimas“ su balt. dial. *kirtē „t. p.“ > lie. dial. *kirtė* „kirtimas“ (LKŽ V 870) = la. dial. *cirte* (* „įkirtimas“ >) „žaižda“ (ME Erg.-Hf. I 274) santykinai panašiai kaip pvz. minėtas lie. *bėgis (< -īs) „bėgimas“ (< *bėg-ti*) su lie. *bėgė* „t. p.“ (< *bėg-ti*, žr. Skardžius ŽD 71). Tas balt. dial. *kirtē „kirtimas“ < (*iā*-kamenis) *kirtjā „t. p.“ (dėl *-ē < *-jā žr. Kuryłowicz ABSI III 83 tt.) darybiškai panašus į subst. (*iā*-kamenį) sl. *kirtjā „kirtimas, režimas ir pan.“ > serb.-chorv. *črca* „grafinis ženklas senovės rankraščiuose“ (< * „irėžimas“) ir kt. (Toporov PJ IV 31).

kisman „metą, kartą“ subst. acc. sg. — atvejais: *stankisman* „dieweyl (währenddem) — tuomet kai, tuokart kai“ III 115₁ [71₁₅], „dieweil (währenddem) — t. p.“ III 101₁ [63₁₁], *stenkijsman* „t. p.“ III 125₁ [77₁₂], *stan kisman* „t. p.“ III 131₆ [79₃₀], *stankisman kai* „t. p.“ III 105₆₋₇ [65₂₅] (= *jog* „kadangi, tuo tarpu kai“ VE 50₁₆), „weil (währenddem) — t. p.“ III 103₁ [63₃₄] (= *jog* „kadangi, tuo tarpu kai“ VE 49₆), *stan kisman* „nachdem (währenddem) — t. p.“ III 123₈₋₉ [75₃₄], *stankisman* (kustodas) III 100₂₆ [62₂₈], III 102₂₇ [64₁₇].

Minėtais atvejais originalo (vok.) žodžius *dieweil* (4X, *dieweyl* 1X) bei *weil* (1X) ir net *nachdem* (1X), visus tris suvokdamas kaip „währenddem — tuomet kai, tuokart kai“ (dėl jų reikšmės žr. Paul DW 730, 421), A. Vilis išvertė į pr. *stankisman kai „t. p.“ resp. *stankisman „t. p.“, kur pr. adv. (temporis) *stankisman „tuomet, tuokart“ [ji versti į „ceňac“ (Toporov PJ IV 33) nederėtų] yra iš acc. (temporis) sg. *stan *kisman „tą metą, tą kartą“ (dėl pr. *stan žr. s.v. *stas*); plg. lie. adv. (temporis)

tuomet/tuokart < instr. (temporis) sg. *tuõ metù | tuõ kartù*. Iš visa to matyti, kad prūsai turėjo subst. **kisma-* „metas, kartas“ — galbūt masc. (Trautmann AS 359, plg. Toporov PJ IV 33 ir liter.), t. y. *o*-kamenis (nom. sg. masc.) *kisms „t. p.“ (ar fem., t. y. *ā*-kamenis nom. sg. fem. *kisma „t. p.“ < *-ā), žr. toliau.

Pr. *kisms < *kēsmas (ar *kisma < *kēsmā) buvo ne * „laikas“ = „atskirų temporalinių objektų eilė“ = „laiko atkarpu eilė“ (tam buvo subst. pr. *kerdā, žr. *kērdan*), o „metas, kartas“ = „atskiras laiko tarpas“ = „atskiras temporalinis objektas“ = „laiko atkarpa“ (žr. dar s. v. *kērdan*, be to, žr. *kīsmingiskai*) — kaip ir jo giminaitis subst. sl. *kēsas „t. p.“ > *časъ „laiko atkarpa“ (žr. toliau), plg. ESSJ IV 29 [„основным и ранним значением слав. *časъ следует считать (ограниченный) отрезок времени“], Toporov PJ IV 34.

Subst. pr. *kēsmas „metas, kartas“ = „atskiras temporalinis objektas“ = „laiko atkarpa“ gali būti iš * „įdrėskimas, įrėžimas“ (plg. pvz. lenk. *raz* „kartas, Mal“ = rus. *раз* „t. p.“ ir pan. < * „įrėžimas, įpjovimas“, lie. *kařtas* „Mal“ < * „įkarta“) — sufikso *-(s)ma- vedinys iš verb. balt.-sl. **kes-* „drėksti, rėžti ir pan.“ (šio verb. balsį *-e- vedinyje kiekybiškai apofonizuojant į *-ē-, plg. pvz. lie. verb. *vėž-ti* → subst. *vėž-à* „Wagenspur“). Tą subst. pr. *kēsmas „metas, kartas“ < * „įdrėskimas, įrėžimas“ dėl pačios darybos plg. pvz. su lie. (subst.) *bāžmas* „būrys, daugybė“ (matyt ir iš pradžių — masc., žr. toliau) < * „su(s)kimšimas“ — sufikso *-(s)ma- vediniu iš verb. balt. **baž-* (inf., praet., praes.) „kimšti“ → balt. dial. **bāž-* (praet.) / **baž-* (inf., praes.) „t. p.“ → **bāž-* (inf., praet. praes.) „t. p.“ (> la. *bāzt* „t. p.“, plg. la. *grābt* = lie. *gróbt* šaknies vokalizmo kilme s. v. *gróbis*).

Greta minėto darybinės nomen actionis reikšmės sufikso balt. *-(s)ma- (žr. dar Skardžius ŽD 202 tt.) egzistavo ir tos pačios darybinės reikšmės balt. *-(s)mā-: plg. pvz. lie. (subst.) *glėi-ma* „gleivė, Schleim“ < * „tepimas“ (: *gliē-ti* „tepti“), *bažmā* „būrys, daugybė“ (: lie. *bāžmas* „t. p.“, žr. anksčiau), *ei-sma* „ėjimas“ (: *eī-ti*) ir kt. (Skardžius ŽD 204). Dėl balt. *-(s)ma-/

/*-(s)mā- < ide. *-(s)mo-/*-(s)mā- tokių darinių (subst.) plg. s. ind. *é-mah* „ėjimas“ (: *é-ti* „eina“), gr. *πταρ-μός* „čiaudėjimas“ (: *ἔ-πταρ-ον* „čiaudėjau“ aor.), *σχι-σμός* „skėlimas“ (< *σχιδ-σμος „t. p.“: *σχίζω* „skeliu“) ir kt. greta gr. *ὀδ-μή* „kvapas“ < „(su)uodimas“ resp. *ὀ-σμή* „t. p.“ (< *od-smā „t. p.“: *ὄζω* „uodžiu“) ir kt. Tiesa, sufiksas ide. *-(s)mo-/*-(s)mā- bus buvęs ne vien substantyvų, bet ir adjektyvų darybos priemonė (Meillet Introd. 265, Skardžius ŽD 203; plg. dar pvz. gana seną adj. lie. *liūk-smas* = la. *lik-smis* Fraenkel 374); su pastarųjų (t. y. adjektyvų) daryba jis iš pradžių buvo matyt daugiau ir susijęs (plg. s. v. *aysmis*, plg. dar s. v. *aucktimmien*), plg. Burrow SL 175 t., Hamp KZ XCVI 171 tt.

Sufikso *-(s)ma- deverbtyvas (nomen actionis) pr. *kēs-mas „įdrėskimas, įrėžimas“ (→ „metas, laikas“) su savo artimiausiu giminaičiu sl. (subst.) *kēs-as „t. p.“ (> *časъ „metas, kartas ir pan.“) santykiauja panašiai kaip sufikso *-(s)ma- deverbtyvas (nomen actionis) pvz. lie. *lank-mas* „lenkimas“ (LKŽ VII 132, tiesa, tik iš M) / *lañk-smas* „t. p.“ [(LKŽ VII 134), plg. gr. *πταρ-μός* / *σχιδ-σμος žr. anksčiau] su deverbtyvu (fleksiniu) lie. *lañkas* „lenkimas“ (LKŽ VII 127 s.v. 8 *lañkas*) bei („lenkimas“ >) „Bogen“ < (nomen actionis) balt.-sl. *lañkas „lenkimas“ [baritonas (Illič-Svityč IA 115 t.) — nomen actionis, plg. dar pvz. lie. *bañdas* „mėginimas“ (Skardžius ŽD 31 t.): gr. *ῥόχος* „bėgimas“.

Taigi reikia manyti: kaip pr. (subst.) *kēs-mas yra deverbtyvas (sufiksinis) nomen actionis *,įdrėskimas, įrėžimas“, taip ir sl. (subst.) *kēs-as yra matyt deverbtyvas (fleksinis) nomen actionis *,įdrėskimas, įrėžimas“ — fleksijos vedinys (su kiekybine šaknies balsio apofonija) iš to paties verb. balt.-sl. **kes-* „drėksti, rėžti ir pan.“ → s. sl. *čes-ati* „šukuoti“ ir kt. (< *,draskyti galvos plaukus“). Be to, iš santykio balt.-sl. substantyvų *lañkas „lenkimas“ (nomen actionis, žr. anksčiau): *lañká „t. p.“ (matyt irgi turėjęs reikšmę nomen actionis, plg. pvz. lie. *sargà* „sergėjimas“: gr. *ῥοή* „srovėjimas“ < *srovā „t. p.“, žr. Skardžius ŽD 38 t.) = subst. sl. *časъ „laiko atkarpa, laikas“ < *kēs-as „įdrėskimas, įrėžimas“ (turbūt nomen actionis, žr. anks-

čiau): alb. *kohë* „laikas“ < *kēsā (tiesa, kilmė alb. -h- iš *-s- nėra labai aiški, žr. Toporov PJ IV 35 ir liter.), — iš to santykio galima spėti, kad ir alb. *kēsā bus atsiradęs iš (*ā*-kamenio) nomen actionis *,įdrėskimas, įrėžimas“ ← verb. **kes-* „drėksti, rėžti ir pan.“

Verb. balt.-sl. **kes-* „drėksti, rėžti ir pan.“ (žr. dar s.v.v. *kexti*, *kiosi*) < verb. ide. **kes-* „t. p.“ → het. *kiš-ai-* „šukuoti“ (< *,tam tikru būdu draskyti plaukus“), v. air. *cír* „šukos“ (< *kēs-rā), gr. *κέσ-κεον* „pašukos“ ir kt. Greta šio verb. ide. **kes-* „drėksti, rėžti ir pan.“; man rodos, buvo ir jo apofoniškas variantas (su tam tikra aspektine reikšme) verb. ide. (dial.) **kos-* „drėksti, rėžti ir pan.“ [iš čia pvz. germ. verb. **has-* „t. p.“ → subst. *haz-daz > s. isl. *haddr* „moters galvos plaukai“ (< *,tai, kas šukuojama“ < *,tai, kas dreskiama“) ir kt.] > verb. balt.-sl. **kas-* „drėksti, rėžti ir pan. (intensyviai)“ [plg. tai, kas pasakyta dėl verb. balt.-sl. **bad-* „besti (intensyviai)“ s. v. *embaddusisi*] > lie. *kās-ti* „graben“ (< *,drėksti“ → iterat. *ka-s-ýti* „kratzen“), la. *kast* „grėbti“ (< *,drėksti“ → iterat. *kas-it* „kratzen, schaben“), sl. (nepaliudytas) *kos-ti „...rėžti, pjauti...“ [→ iterat. *kos-iti (kitaip jo darybą suvokia pvz. ESSJ XI 142) > lenk. *kos-ić* „mähen“ ir kt.]. Iš verb. balt.-sl. **kas-* „drėksti, rėžti... (intensyviai)“ > *,šukuoti“ turime fleksijos vedinį subst. balt.-sl. (dial.) *kāsā „sušukuoti plaukai, kasa (Zopf)“ [> lie. *kasà*, la. *kasa*, sl. *kosa; plg. pr. *kexti* (žr.)], o iš to paties verb. balt.-sl. **kas-* „drėksti, rėžti... (intensyviai)“ > *,rėžti, pjauti... (intensyviai)“ — semantinį homonimą subst. sl. *kāsā „dalgis“ (> s. sl. *kosa* „t. p.“ ir kt.). Atrodo, kad minėtas verb. balt.-sl. **kas-* „drėksti... (intensyviai)“ > *,šukuoti“, išplėstas sufikso balt.-sl. *-(s)ma-/*-(s)mā-, slypi substantyve sl. *kosmъ/*kosma > s. lenk. *kosm* „plaukas; plaukų sruoga; vilnų kuokšta“ / slovėn. *kósma* „kuokšta“ ir kt. (plg. tai, kas anksčiau pasakyta apie subst. pr. *kēs-mas darybą); tuo, kad šis subst. sl. *kosmъ/*kosma esąs sufikso vedinys iš subst. sl. *kosa „sušukuoti plaukai, kasa“ (taip įprasta manyti!), nesinorėtų tikėti.

Dėl pr. *kisman* bei sl. *časъ, taip pat dėl sl. *kosa „dalgis“, lie. *kasà* „Zopf“ ir pan. (žr. dar *kexti*) etimologijos plg. Jakobson ScSl IV 286 tt., ESSJ IV 27 tt. (ir liter., s. v. *časъ), ESSJ XI 131 tt. (ir liter., s. v. *kosa I), ESSJ XI 133 tt. (ir liter., s. v. *kosa II), Toporov PJ IV 33—37 (ir liter.).

kīsmingiskai „zeitlich. (zeitlich) — laikinai“ III 51₂ [35₂₁] (= *cze-sischkai* „laikinai“ VE 20₂) adv. suponuoja adj. *kīsmingiska- „laikinas“ — sufikso *-isk-* vedinį iš adj. *kīsminga- „t. p.“ < adj. *kēsminga- „t. p.“ (plg. pvz. adj. pr. *teisīngiska- daryba s. v. *niteisīngiskan*), o šis — sufikso *-ing-* vedinys iš subst. pr. *kēsma- „metas, kartas“ = „laiko atkarpa“ (žr. *kisman*); dėl to adj. pr. *kēsminga- darybos plg. pvz. adj. pr. *teisīnga- s. v. *teisīngi*.

Taigi pr. adv. „laikinai“ resp. adj. „laikinas“ [= „priklausantis neilgam laikui“ = priklausantis laiko atkarpai (ne laiko atkarpų eilei!)“] darybiškai yra susijęs su subst. pr. *kēsma- „metas, kartas“ = „laiko atkarpa“ > *kīsmā- „t. p.“ (žr. *kisman*), o ne su subst. pr. *kerdā „laikas“ = „laiko atkarpų eilė“ (žr. *kērdan*). Iš čia nebesunku suprasti, kodėl vok. (adv.) *zeitlich* „laikinai, czasowo“ (III 50₂) išverstas į pr. (adv.) *kīsmingiskai*, o ne į pr. (adv.) *kērdīngiskai (jis bei adj. pr. *kērdīngiska- „priklausantis laikui“ = „priklausantis laiko atkarpų eilei“ galbūt iš viso neegzistavo). Žodžio pr. (adj.) *kīsmingiska- „laikinas“ antonimas — pr. (adj.) *prābutiska- „amžinas“ (žr. *prābutskas*).

kisses „pelcz (Pelz) — kailiniai“ E 478, kuris, man rodos, yra pr. *kizēs „t. p.“ nom. pl. (pl. tantum!) fem. — fleksijos vedinys iš verb. pr. *kiz- „skrebėti, čežėti; krebždėti; knibždėti“ [plg. pvz. verb. lie. *krebždėti* reikšmių „skrebėti, čežėti“, „krebždėti“, „knibždėti“ sambūvį (LKŽ VI 487 s. v. *krebždėti*)] = verb. lie. *kiž-* (*kiž-ėti*) „knibždėti“ (LKŽ V 937); šie pr. ir lie. verba — matyt savarankiški onomatopėjinės kilmės dariniai [plg. (dėl verb. lie. *kiž-ėti*) Fraenkel 262 s. v. *kiūžis*]. Taigi pr. (E 478) *kisses* „kailiniai“ yra matyt subst. (*ē*-kamienis) pr. *kizēs „t. p.“ (fem., nom. pl. tantum) iš subst. pr. *„tai, kas skreba, čeža“ (žr. dar Mažiulis PKP II 276, išn. 91); plg. lie. (verb. *skreb-ėti*

krebždėti, čežėti →) subst. (*ē*-kamienį) *skrēbēs* „padėvėti kailiniai“ (fem., nom. pl. tantum, žr. LKŽ XII 1043) bei *skrēbē* „t. p.“ (fem., nom. sg., žr. LKŽ XII 1042) ir subst. (*o*-kamienį) *skrēbai* „t. p.“ (masc., nom. pl. tantum, žr. I c.).

Šiam pr. (E 478) *kisses* kitokią etimologiją atsargiai suponuoja Toporov PJ IV 38 t. Manyti, kad pr. *kisses* „kailiniai“ esąs slavizmas — iš lenk. *kożuch* „t. p.“ (žr. Trautmann AS 359 ir liter., J. Mikkola, Baltisches und Slavisches. Helsingfors 1903, p. 19), nėra pamato, žr. ir Endzelīns SV 194, Levin SE 102 („unknown etym.“), Toporov I c.

kitawidintunsin „uerhindern (verhindern)“ III 99₁₃ [63₄] inf. = pr. *kitavidintunsin vietoj pr. *kitavidintun (žr. toliau), kuris reiškę ne „verhindern — (su)trukdyti“, o „verändern — keisti“. Dėl tokių klaidų kaltas greičiausiai ne pats A. Vilis, o jo padėjęjas (Paulius Mėgotas), kuris, klausiamas dėl vok. *verhindern* „(su)trukdyti“, nugirdo vok. *verändern* „keisti“ ir jį, be to, klaidingai siedamas su vok. (III 98₁₂) *sich* (jis iš tikrųjų sietinas tik su vok. *enthalt* III 98₁₁), išvertė į pr. *kitawidintunsin* „keistis“ (III 99₁₃), žr. Mažiulis PKP II 194 (išn. 560).

Inf. (< sup.) pr. *kitavidintun „keisti“ (< sup. *„keistų“) = verb. pr. *kitavidin- „t. p.“ < „daryti kitokį“ (žr. dar s. v. *kittan*) yra sufikso *-in-* vedinys iš adj. (pron.) pr. *kitavida- „kitoks“ (žr. *kittawidin*); dėl darybos plg. pvz. lie. (adj. *gėras* →) verb. *gėrin-ti* „daryti gerą“.

kittan „ander (andere) — kitą“ III 55₂₁ [39₄] acc. sg. fem. (pron.); *kittans* „ander (andere) — kitus“ I 5₃ [5₃], II 5₃ [11₃], „andere (andere) — t. p.“ III 27₆ [23₆] acc. pl. masc.

Turime gimininį pron. pr. *kita- „kitas“, kuris kartu su lie. *kitas* „t. p.“ = la. *cits* „t. p.“ suponuoja pron. balt. *kita- „t. p.“ Iš jo atsirado verba ryt. balt. *kit- : *keit- : *kait- → lie. *kit-* (*kistī*) „darytis kit(oki)am“ [plg. pvz. lie. (adj. *rūdas* →) verb. *rud-* (*rūsti*) „darytis rudam“]; *keit-* (*keistī*) „daryti kitokį“ [plg. vok. (pron. *ander* „kitas“ →) verb. *ändern* „keisti“]; *kait-* (*kaityti*) „t. p.“ (intens.) ir pan.; šiuos ryt. balt. verba egzistavus rodo ir adv. la. *atkait* „wieder“ (ME I 163) = (adv.) „pakaitom“, plg. adv. lie. *atkaitōm* „t. p.“ (LKŽ I^a 381); subst. lie.

atkaità (*ākaita*) „pakaita“ (l. c.). Prūsai resp. vak. baltai tuo atžvilgiu, kad jie minėto tipo verba nebuvo pasidarę, yra archaiškesni (už ryt. baltus), plg. pvz.: verb. lie. *keĩsti* „daryti kitoki“ atliepia verb. pr. **kitavidin-tvei* „t. p.“ (žr. *kitawidintunsin*). Reikia sutikti su tais tyrinėtojais, kurie giminių pron. balt. **kita-* „kitas“ laiko giminaičiu su forma nom.-acc. (sg.) neutr. pron. sl. **kitā* (> **č̣bto* > s. sl. *č̣bto* ir kt.), pirmąjį sandą (**ki-*) siedami su pron. lo. *qui-* „quis, quid“ ir pan., o antrąjį — su pron. balt.-sl. **ta-* „tas“ (Kuzavinis Kalbotyra VII 217 tt., Baltistica III 98, Toporov PJ III 256 t., IV 40 t. ir liter., Rosinas BĮ 189; dėl sl. **č̣bto* plg. pvz. Meillet Slav. com. § 507). Tačiau niekas nepaaiškino, kokia yra giminiškųjų pron. balt. **kita-* „kitas“ (*o-/ā-*kamienio!) ir pron. sl. **kitā* > **č̣bto* [nom.-acc. (sg.) formos!] santykio kilmė; be to, su šia pron. sl. **č̣bto* koreliaciškai susijusios formos [nom. (sg.)] pron. sl. **ḳbto* daryboje iki šiol daug kas nėra aišku (žr. pvz. ESSJ XIII 248 ir liter.). Manau, kad forma pron. sl. **č̣bto* suponuoja formą pron. indef. neutr. [nom.-acc. (sg.)] balt.-sl. (t. y. ne tik sl.) **kitā* „kažkas-tas“ (tiksliau: „*что-то*“) — žinomo pron. neutr. [nom.-acc. (sg.)] balt.-sl. **tā* „tas“ (tiksliau: „*то*“; žr. s. v. *stas*) enklitiškai išplėstą pron. neutr. [nom.-acc. (sg.)] balt.-sl. **ki* „kažkas“ (vartotą būtent konstatacine reikšme, plg. Rosinas l. c.). Tą formą (negimininę) pron. indef. neutr. [nom.-acc. (sg.)] balt.-sl. **kitā* baltai pavertė gimininiu pron. (skiriamuoju): negimininė forma pron. balt.-sl. **kitā* „kažkas-tas (*что-то*)“ (> sl. **č̣bto*) išvirto į giminių pron. balt. „kažkas-tas (kažkas-ta)“ > „ne tas (ne ta)“ — į pron. (nom. sg.) balt. (neutr.) **kitā* (> lie. *kita*) // (masc.) **kitas* (: **kitā* fem.) „ne tas (ne ta) = „kitas (kita)“.

Minėtas pron. balt.-sl. **ki* [nom.-acc. (sg.) neutr.] bei jo koreliatas pron. balt.-sl. **kas* [nom. (sg.) masc./fem.] turėjo reikšmes „kas“ (interrog.) resp. „kuris“ (relat.); tačiau pron. balt.-sl. **kas* būdingesnė bus buvusi reikšmė interrog. „kas“, o pron. balt.-sl. **ki-* reikšmė indef. „kažkas“ (žr. anksčiau), kurios neturėjo pron. balt.-sl. **kas*. Iš to galima suprasti, kodėl tie pron. balt.-sl. **kas* : **ki* virto į pron. balt.-sl. **kas* : **kitā* [t. y. su

*-tā, prilipdytu tik prie pron. balt.-sl. **ki* (žr. anksčiau), o ne ir prie pron. balt.-sl. **kas*] → pron. sl. **ḳa* : **č̣bto*, o šie, pagaliau, — į pron. sl. **ḳbto* (> s. sl. *ḳbto* ir kt.): **č̣bto* (> s. sl. *č̣bto* ir kt.); čia pron. sl. **ḳa*, suvoktas kaip segmento pron. sl. **č̣b-* (= **č̣b-to*) morfoneminis variantas, irgi prisilipdė sl. **-to* (iš pron. sl. **č̣b-to*). Balt. dialektuose iš tų pron. balt.-sl. **kas* (masc./fem.) : **kita* (neutr.), pastarajai formai išvirtus į giminių pron. balt. **kita-* „kitas“, pagal pron. balt. **tas* „tas“ (masc.) : **tā* „t. p.“ (neutr.) ir pan. greta pron. balt. **kas* (masc./fem.) atsirado balt. **ḳā* (neutr.), dėl kurio žr. s. v. *kas*. Pron. balt.-sl. **kas* [nom. (sg.) masc./fem.] ir **ki* [nom.-acc. (sg.) neutr.] yra iš pron. (genus act. > masc./fem.) ide. **ḳʰos* (> s. ind. *kaḥ* ir pan., žr. s. v. *kas*) resp. (genus pass. > neutr.) ide. **ḳʰi* [> s. ind. *kī-m* (su pridėtu *-m*) su *k-* vietoj **c-*, žr. Mayrhofer I 209] bei ide. dial. **ḳʰid/t* [< **ḳʰi* + **-d/t*, plg. Mažiulis BS 84 (išn. 3) ir liter.] > lo. *quid*, het. *ḳuit* ir pan. Pron. ide. **ḳʰos*/**ḳʰi*(*d/t*) paradigma kamiengalio atžvilgiu buvo supletyvi, be to, ide. prokalbės dialektuose šio pron. tiesioginių linksnių formos turėjo ir kitokios kamiengalių distribucijos atvejų, pvz. ide. **ḳʰis*/**ḳʰi*(*d/t*) > het. *ḳuiš*/*ḳuit* ir pan. (dėl medžiagos žr. pvz. Pokorny I 646 t., Szemerényi Einf. 192 tt.).

kittawidin „anders (anders) — kitokiai (kitaip)“ III 115₂₅ [71₃₄], kittewidei „t. p.“ III 49₈ [35₇] (= *kitaip* VE 19₉) adv. Dėl adv. kittewidei „kitokiai“ (III 49₈) = adv. pr. **kitavid'ai* „t. p.“ segmento pr. **-d'ai* žr. s.v. *ainawidai*. Adv. kittawidin „kitokiai“ (III 115₂₅) yra matyt semb. dial. (ar paties A. Vilio padaryta) lytis adv. **kitavidin* „t. p.“, kuriai fleksija **-in* bus atsiradusi pagal santykį fleksijų *o-*kamienių **-an* (adj. nom.-acc. sg. neutr., be to, ir acc. sg. masc.) = **-an* (adv., žr. pvz. s.v. *ainawidai*): *įo-*kamienių **-in* (adj. acc. sg. masc.) = *x*, t. y. *x* = **-in* (adv.). Iš tų pr. adv. lyčių galima atstatyti *o-/ā-*kamienį (nom. sg. masc.) adj. (pron.) pr. **kitavidis* „kitokias“ [ar *įo-/jā-*kamienį (nom. sg. masc.) pr. **kitavidis* „t. p.“ (< **kitavidis* „t. p.“)?] < **kita-* (žr. kittan) + **vida-* (žr. s.v. *ainawidai*).

kittewidei, žr. kittawidin.

kittewidiskai „anderweit (anders) — kitoniškai“ III 129₁₅ [79₂₂] adv. = pr. **kitavidiskai* „t. p.“ suponuoja *o-/ā-*kamienį (nom. sg. masc.) adj. (pron.) pr. **kitavidisks* „kitoniškas“ — sufikso *-isk-* vedinį iš adj. (pron.) pr. **kitavida-* „kitoks“ (žr. *kittawidin*).

claywio „sitevleysch (Seitenfleisch) — šoninė (mėsa)“ E 375 subst. nom. sg. fem. = pr. **klaivijo*, t. y. **klaivijā* (plg. Schmid Verb. 18⁸¹). Man rodos, kad jis yra iš pr. **kleivijā* „t. p.“: a) junginys pr. **le* [= **(k)le(ivijā)*] lengvai galėjo išvirsti į pr. **la* [plg. pvz. pr. (E) *ladis* „ledas“, žr. Endzelins SV 23]; b) cirkumfleksinį šaknies diftongą pr. **ai-* (žr. toliau) turintis pr. **klaivijā*, kildinant jį iš pirmąsčio pr. **klaivijā* (o ne pr. **kleivijā*), matyt būtų buvęs parašytas ne pr. (E 375) *claywio* (= pr. **klaivijo*, t. y. pr. **klaivijā*), o pr. (E 375) **cloywio* (= pr. **kloivijo*, t. y. pr. **klāivijā*, dėl tokio pr. **āi-* žr. Mažiulis PKP I 46). Pastaba: pr. (E 375) *claywio* fonetinė vertė ir pati jo kilmė yra neaiški baltistams Nesselmann Thes. 73, Berneker PS 299, Trautmann AS 359, Bezzenberger KZ XLIV 328, Endzelins SV 194, Toporov PJ IV 42 tt. (ir liter.); K. Būga, E. Fraenkelis, Chr. Stangas, W. Schmidas, W. Schmalstieg, kiek man žinoma, iš viso nelietė pr. (E) *claywio* kilmės.

Manau, kad tas subst. pr. **kleivijā* „šoninė (mėsa)“ (nom. sg. fem.) < pr. **kleivjā* „t. p.“ [jam tarp labialio (bilabialio!) **-v-* ir **-j-* buvo įterptas **-i-*] yra iš (subst.) **kreivuma* (tam tikru atžvilgiu) [= **tai*, kas kreiva (tam tikru atžvilgiu)] — fleksijos **-jā-* vedinys iš adj. (*o-jā-*kamienio) pr. **kleiva-* „kreivas (tam tikru atžvilgiu)“ = la. *klēivs* „t. p.“ (ME II 221) bei lie. *kleivas* „t. p.“ (= „kreivomis kojomis, šleivas, klišas“ LKŽ VI 36 s.v. *kleivas*) < adj. balt. **kleiva-* „palenktas (palinkęs), pakreiptas (pakrypęs)“; dėl to pr. subst. darybos plg. pvz. lie. (adj. *kaltas* „schuldig“ →) subst. *kalčią* (*kalčia*) „kaltuma“, sl. (adj. **sausas* „sausas“ →) subst. **sausjā* „sausuma“ (> rus. *cyua* „t. p.“ ir pan.). Tas subst. pr. „šoninė (mėsa)“ iš (subst.) **kreivuma* (tam tikru atžvilgiu) atsirado matyt šitaip: šoninės mėsos pavadinimas buvo motyvuotas šonkaulius turinčios mėsos tam tikro kreivumo (kreivumės) požymiu, plg. pr.

(E) **kreivakaulis* „šonkaulis“ < **kreivas kaulas*“ (žr. *greiwakaulin*).

Dėl to, kas pasakyta apie pr. (E 375) *claywio*, žr. dar Mažiulis PKP II 289 (išn. 137); plg. spėjimus (žodžių darybos atžvilgiu visai neargumentuotus arba mažai argumentuotus): Nesselmann l. c., Berneker l. c., Trautmann l. c., Toporov l. c. Tas adj. balt. **kleiva-* „palenktas (palinkęs), pakreiptas (pakrypęs)“ laikytinas sufikso **-va-* vediniu [plg. adj. la. *klej-š* „schiefl (beinig)“ ir pan.] iš verb. balt. **klei-* (: **kli-*) „lenkti/linkti, kreipti/krypti“ [plg. ME II 220 (s.v. *kleins*), Fraenkel 267 t. (s. v. *kleivas*)] < ide. **klei-* (: **kli-*) „t. p.“ [> s. ind. *śray-ati* „jis atlošia (atlenkia)“ ir kt., žr. Pokorny I 600 tt.]; žr. dar s. v. *slayan*.

klantemmai, žr. *klantiuns*.

klantisman „fluchen (Fluchen) — keikimą“ III 69₁ [45₁₅] subst. acc. sg. fem. (= *keikima* „keikimo“ VE 28₁₂). Turimę *ā-*kamienį subst. (nom. sg. fem.) semb. (XVI a. vid.) **klantisna* „keikimas“ < **klantisnā* „t. p.“ (su kirčiuotu **-i-*) < pr. **klantēsna* „t. p.“ — sufikso **-snā* (žr. s. v. *bousennis*) vedinį iš verb. (inf.) pr. **klantē-* (*tvei*) „(pra)keikti“ (žr. *klantiuns*).

klantiuns „geflucht (geflucht) — keikęs“ III 69₁₃ [45₂₄] (= *kieikiau* „keikiau“ VE 28₂₂), *klantiwuns* „geflucht (geflucht) — t. p.“ III 69₅ [45₁₉] (= *kieikiau* „keikiau“ VE 28₁₆) partic. praet. act. nom. sg. masc.; praes. 1 pl. *klantemmai* „schweren (wir schwören) — prisiekiamė“ III 29₃ (23₁₈) (= *-prisiektumbim* VE 9₁₆₋₁₇). Tradicinė nuomonė, kad forma pr. (III 29₃) *klantemmai* esanti versta iš vok. (III 28₂) *fluchen* „wir fluchen“ resp. reiškusi „keikiamė“ (sic ir Toporov PJ IV 45), man neatrodo pagrįsta [žr. (Mažiulis PKP II 108 ir) toliau]. Žr. dar *klantisman*, *perklantemmai*, *perklantisman*, *perclantys*, *proklantitz*, kurie kartu su anksčiau minėtais pavyzdžiais visi rodo, kad šis pr. verbum turėjo reikšmę (reikšmes) „(pra)keikti; prisiekti“ (dėl tokių jo reikšmių žr. dar toliau). Šį pr. verbum laikyti slavizmu (Trautmann AS 359 ir liter., Milewski Sl. Occ. XVIII 38 ir kt., plg. ESSJ X 38) nėra pamato [žr. ME II 223, Endzelins SV 194, Vasmer II 259, Sławski II 193, Schmid Verb. 29 t.

(ypač svarbi argumentacija), Toporov PJ IV 45 t.], žr. toliau. Iš visos tos II ir III pr. kat-mų medžiagos galima atstatyti verb. (inf.) semb. (II ir III kat-mų šnektos, XVI a. vid.) **klantī-tvei* „(pra)keikti; prisiekti“, kuris kildintinas greičiausiai iš pr. (inf.) **klantē-tvei* „t. p.“ (Schmid Verb. 30 t.), t. y. su pr. **-ē-* > pr. semb. (II, III) **-ī-*. Bet šitaip kildinant negalima neatsižvelgti į to paties verb. lytį (partic. praet. pass. nom. sg. masc.) pr. (I 11₁₇) *proklantitz* „prakeiktas, pasmerktas“ (žr. *proklantitz*) = pr. **-klantīts* „t. p.“: šios lyties balsis pr. (I) **-ī-* pačioje pr. I kat-mo šnektose atsirasti iš pr. **-ē-* negalėjo (Endzelīns Slavia I 612), žr. (dėl pr. **ē* išlikimo pr. I kat-mo šnektose) Endzelīns SV 26. Tačiau man rodos, kad rekonstrukcijai pr. **klantē-tvei* (su pr. **-ē-*) visgi neprieštarauja minėta lytis pr. (I) **-klantīts* (su pr. **-ī-*): pastaroji į I kat-mą lengvai galėjo patekti iš kitų pr. semb. šnektų — iš tokių (pvz. iš II ir III kat-mų šnektų), kuriose buvo pr. **ī* < pr. **ē*; plg.: „Diese Ausgabe [t. y. I kat-mas. — V. M.] ... hatte ... mehrere in verschiedenen pr. Gegenden vorkommende dialektische Verschiedenheiten durcheinander gemischt“ (Trautmann AS XXVII, žr. ir Endzelīns Slavia I. c., Endzelīns SV 10, 26).

Tam verb. (inf.) pr. **klantē-tvei* greta kamieno praet. indic. pr. **klantē-* [> *klantī-uns* (III 69_{1a}) ir pan.] buvo praes. indic. kamienas matyt pr. **klantā-*: jį turbūt suponuoja pr. (III 29_a) *klante-mmāi* ir pr. (III 35₁) *per-klante-mmāi* (žr.), t. y. šių dviejų lyčių raidė *-e-* (po *-t-*), perteikianti matyt balsį pr. **-ā-* (Schmid I. c.), kuris čia, man rodos, buvo nekirčiuotas.

Manychiau, kad verb. (inf.) pr. **klantē-tvei* „(pra)keikti; prisiekti“ yra iš senesnio pr. **klentē-tvei* „t. p.“ (dėl pr. **le* > *la* galimybės žr. pvz. s. v. *claywio*), kurio artimiausias giminaitis — (kurš. >) la. *klentē-t* „keikti“ (Endzelīns Festschrift Streitberg 41 t., ME II 223, Endzelīns SV 194, Schmid I. c. Toporov PJ IV 46). Turime verb. (inf.) vak. balt. (pr.-kurš.) **klentē-* „(pra)keikti; prisiekti“, kuris gali būti iš verb. (inf.) vak. balt. **klent-* „t. p.“ (= pr. **klenstvei* „t. p.“ ir kt.), plg. pvz. verb. (inf.) lie. *plūš-(ti)* „smarkiai dirbti“ (LKŽ X 379 s. v. 2 *plūšiti*) → *plūšē-(ti)* „t. p.“ (LKŽ X s. v. *plūšėti* 2). Tas verb. (inf.) vak. balt.

*klent- „(pra)keikti; prisiekti“ (> pr. **klenstvei* „t. p.“ ir kt.) suponuoja senesnę verb. (inf.) vak. balt. **klen-* „t. p.“ (> pr. **klentvei* „t. p.“ ir kt.) > jotv. **klen-* „t. p.“ > lie. **klen-* „keikti“ → lie. (Liškiavà) *klenó-ti* „t. p.“ (LKŽ VI 49; žr. dar Toporov I. c.), plg. pvz. verb. (inf.) lie. *kėsti* (*kėt-ė*) → *kėtó-ti*. Tas verb. vak. balt. **klen-* „(pra)keikti; prisiekti“ = verb. sl. **klen-/klin-* „t. p.“ (> s. sl. *klę-ti* „prakeikti“ ir kt.) suponuoja verb. vak. balt.-sl. **klen-* (: **klin-*) „(pra)keikti“ / „prisiekti“, kurį kildinu iš verb. balt.-sl. **klen-* (: **klin-*) „lenkti(s)“ (žr. dar s. v. *klente*): a) **„lenkti(s)“* > **„nusilenkti piktiesiems dievams“* > **„(pra)keikti“* „keikti(s)“, b) **„lenkti(s)“* > **„nusilenkti geriesiems dievams“* > **„prisiekti“*; plg. Brückner 232 (s. v. *klqé*), ESSJ X 38. Verb. balt.-sl. **klen-* (: **klin-*) „lenkti (linkti), atlošti (atsilošti)“ dariniai — verb. sl. **klon-iti* „palenkti“ bei subst. sl. **klonō* „palinkimas“ (> ček. *klon* „...išlinkimas“ ir kt.) = subst. ryt. balt. **klana-* „pa-, išlinkimas“ > lie. *klānas* „...slėnys, dauba“ (LKŽ V 959 s. v. *klānas* 4) = la. *klans* „Pfützė“; plg. ME II 213 t., Būga II 297, ESSJ X 66 tt. (s. v. **kloniti*), 68 t. (s. v. **klonō*), Toporov PJ IV 47.

Verb. balt.-sl. **klen-* (: **klin-*) „lenkti (linkti), atlošti (atsilošti)“ galėtų būti iš verb. ide. dial. **(s)klen-* [: **(s)klq-*] „t. p.“, o šis — galbūt determinatyvo **(e)n-* išplėstas verb. ide. **(s)kl-* / **(s)kel-* „t. p.“ (dėl jo veldinių žr. Pokorny I 928).

clattoy „klette (Klette) — varnalėšos“ E 292 nom. pl. masc. = pr. **klatō-i* „t. p.“ t. y. **klatāi* „t. p.“ (su kirčiuotu cirkumfleksiniu **-āi* < **-ai*, plg. pvz. s. v. *yccroy*), kuris yra matyt iš senesnio pr. **kletaī* „t. p.“ (dėl pr. **le* < *la* žr. dar s. v. *claywio*, *klantī-uns*) — germanizmas: plg. v. v. a. *klette* „varnalėša“, vok. (E 292) *klette* „t. p.“ (abu — fem.). Vok. (fem.) *klette* „varnalėša“ (nom. sg.), suprastas kaip nom. pl. forma, buvo perdirbtas į pr. (masc.) **kletaī* „varnalėšos“ (nom. pl.), plg. pvz. Ryt. Pr. vok. (fem.) *krūse* „klostė (Krause)“ (nom. sg.) → lie. (masc.) *krūzai* „klostės“ (nom. pl., žr. Alminauskis I 74), vok. (fem.) *Landwehr* (nom. sg.) → lie. (masc.) *lántvėrai* (nom. pl., žr. Alminauskis I 78); iš tikrųjų yra nemaža lie. masc. žodžių, skolinų

iš vok. fem. žodžių ir, atvirkščiai, — lie. fem. žodžių, skolintų iš vok. masc. žodžių, žr. Alminauskis I (passim).

Taigi nuomonei, kad pr. (E 292) *clattoy* esanti fem. (nom. pl.) forma (Trautmann AS 227, 359, Toporov PJ IV 47 t.), negalima pritarti. Jai negalima pritarti dar ir štai dėl ko: nominalinė *ā*-kamenė nom. pl. (fem.) fleksija **-ai* yra aiškiai inovacinė (žr. Trautmann AS 227 t., Endzelīns SV 63, Mažiulis PKP II 128), žinoma tik III pr. kat-me (ji gal paties A. Vilio padaras); jos nėra E žodynėlyje (žr. *broakay*, *ycroy*, *strannay*, be to, *iuray*, *peadey*).

klausėmai, žr. *klausiton*.

klausieti, žr. *klausiton*.

-klausijnsnan, žr. *poklausijnsnan*.

klausijwingin, žr. *klausiwings*.

klausiton „erhören (erhören) — klausyti“ III 57₂₀ [39₂₂] inf. (= *ischklausiti* VE 23₁₅₋₁₆); partic. praet. act. nom. sg. masc. *klausius* „gehorchet (gehört) — klaūšęs“ III 105₇ [65₂₅₋₂₆] (= *klausei* VE 50₁₆ praet. 2 sg.); praes. 1 pl. *klausėmai* „hören (hören) — klausome“ III 29₁₅ [23₂₇] (= *klausitumbim* „klausytume“ VE 10₉₋₁₀); imperat. 2 pl. *klausieiti* „gehorchet (gehört) — klausykite“ III 89₁₀ [57₄] (= *paklusni bukit* VE 38₉).

Iš medžiagos (III kat-mo) matyti, kad III kat-mo šnekoje buvo (XVI a. vid.) to pr. (semb.) verb. „klausyti“ (dėl verb. pr. „girdėti“ žr. *kirdītwei*) tokios pagrindinės formos (jų kamienai): a) inf. pr. **klausī-tvei* [plg. pr. **klausī-tun* (inf. < sup.) = *klausiton* (III 57₂₀)], b) praet. indic. pr. **klausī-* [plg. pr. **klausī-(v)uns* = *klausius* (III 105₇)], c) praes. indic. pr. **klausē-* = pr. **klausē-mai* = *klausėmai* (III 29₁₅). Tai rodo, kad su verb. (inf.) ryt. balt. **klausī-ti* „klausyti“ (> lie. *klausy-ti* = la. *klaus-t* „t. p.“) artimiausiai besigiminiuojantis verb. (inf.) pr. semb. (III) **klausī-tvei* „t. p.“ (XVI a. vid.) yra ne iš vak. balt. **klausī-tvei* „t. p.“, o iš vak. balt. **klausē-tvei* „t. p.“ [tokią išvadą ypač argumentuotai pagrindė Schmidas (Verb. 13 t.), kuriam pritarė Toporov PJ IV 49 t. (ir liter.)], kildintino iš seniausio (t. y. ide. dial.) verb. (inf.) vak. balt.-sl. (ide. dial.) **klausē-* „t. p.“ [> sl. (ide. dial.) **klausē-* „t. p.“ > sl. **šlausē-* „t. p.“ (su ide.

*k'- > **š-* tik sl. dialektuose, bet plg. verb. ide. **klou-* > balt.-sl. **šlau-*, žr. toliau) > s.s. *sluša-ti* „t. p.“ ir kt.], egzistavusio greta seniausio verb. (inf.) ryt. balt. (ide. dial.) **klausī-* „t. p.“ (> lie. *klausy-ti* = la. *klaus-t*). Plg. dar: a) verb. sl. (ide. dial. **klus-* > **klūs-*) **šlūs-* > s. sl. *slyš-ati* „girdėti“ ir kt., b) verb. balt. **klus-* > pr. **klus-tvei* „darytis klusniam“ (žr. *poklusman*), lie. (*pa*)*klūs-ti* „t. p.“ = la. *klus-t* „nutilti“ (< „darytis ramiam, klusniam“).

Tie balt.-sl. verba yra iš verb. ide. dial. **kle/ous-/klu-* „klausyti, girdėti“ (> s. ind. *śrōṣ-ati* „jis klauso“ ir kt., žr. Pokorny I 606 t.), o šis — determinatyvo **-s-* išplėstas verb. ide. **kle/ou-/klu-* „klausyti, girdėti; daryti girdimą, garsinti / darytis girdimam, garsėti“ [> gr. *κλέ(F)-ω* „giriū“ (< „darau girdimą, garsinu“), *κλύ-θι* „klausyk“ ir kt., žr. Pokorny I 605 t.] > verb. balt.-sl. **šlau-/šlū-* „garsinti, garsėti“ (su „sažeminiu“ **š-* ne tik sl., bet ir balt. dialektuose). Iš pastarojo turime: 1) verba a) lie. (SzD³ 18) *szlawu* (= *šlavū*) „laiminu“ (< „giriū, garsinu“), la. *slav-ēt* „girti, garsinti“ (ME III 921); la. *slūt* „garsėti (apie gandą)“ (ME III 943) ir pan., b) s. sl. *slu-ti* „vadintis“ (< „garsintis“), sloven. *slú-ti* „garsėti; vadintis“, rus. *слы-ть* „garsėti“ ir kt., 2) nomina a) lie. *šlāvė* „išgarsėjimas“ (LKŽ XIV 1029), la. *slava/slave* „t. p.“ (ME III 920), lie. *šlovė* (žem. *šlówė*) „t. p.“ ir pan., b) s. sl. *slava* „garbė, išgarsėjimas“ ir kt.; žr. dar pvz. Trautmann BSW 307 t., Vasmer III 664, 680, Fraenkel 1008 t.

klausius, žr. *klausiton*.

klausīweniki „beichtiger (Beichtiger) — nuodėmklausiu“ III 71₅₋₆ [47₅₋₆] (= *plebona* VE 29₁₆ gen. sg.) subst. dat. sg. masc. (Trautmann AS 360, plg. Schmalstieg OP 50, Toporov PJ IV 53) yra *i*-kamenė dat. sg. (masc.) lytis pr. **klausīweniki* „t. p.“ (dėl *i*-kamenės dat. sg. fleksijos pr. resp. balt. **-i* žr. Mažiulis BS 288 tt.) vietoj senesnės *o*-kamenės dat. sg. (masc.) lyties [plg. pvz. s.v. *klusiwings* (dėl jo acc. sg.)], kuri suponuoja lytį nom. sg. (masc.) pr. (semb., XVI a. vid.) **klausīweniks* „nuodėmklausys“ (sc. „klausytojas“) < pr. **klausīweniks* „klausytojas“ (su kirčiuotu **-sī-* resp. nekirčiuotu **-nī-*) = pr. **klausīwenika-*

„t. p.“ (= „kas klauso“) — sufikso **-venik-* (< **-v- + *-enik-*) vedinį iš verb. pr. **klausī-* „klausyti“ (žr. *klausiton*); plg. pvz. lie. (verb. *kand-* „kašti“ →) subst. *kand-inỹkas* „kas kanda“ (žr. Skardžius ŽD 147).

Taigi atrodo, kad šio pr. (III 71₅₋₆) *klausīweniki* finalinį *-i* taisyti į **-in* (Endzelins FBR XIV 99, Benveniste StB IV 75, Endzelins SV 65, 195, plg. Toporov l. c.) nėra būtina. Pasitaba: teigti, kad su pr. *klausiwings* (žr.) šis pr. *klausīweniki* sudaręs „единую парадигму одного и того же слова“ (Toporov l. c.), nederėtų.

klausiwings „beichtuater (Beichtvater) — nuodėmklausys“ III 73₄ [47₂₄] (= *plebonas* VE 30₈₋₉ nom. sg.), *klausiwinks* „beichtiger (Beichtiger) — t. p.“ III 71₅₋₆ [47₇] (= *plebonas* VE 29₁₇ nom. sg.) nom. sg. masc.; acc. sg. masc. *klausiwingin* „beichtiger (Beichtiger) — nuodėmklausį“ III 65₁₀ [43₁₉] (= *plebona* VE 26₁₁ gen. sg.), „nuodėmklausį“ III 67₁₃ [45₄] (= *plebonop* VE 27₂₂ all. sg.), *klausiwingin* „beichtiger (Beichtiger) — t. p.“ III 65₂₀ [43₂₈] (= *plebona* VE 27₈ gen. sg.).

Yra subst. (*o*-kamenis) pr. **klausiwings* „nuodėmklausys“ (nom. sg. masc.) su *i*-kamiene lytimi acc. sg. (masc.) pr. **klausiwingin* vietoj senesnės (acc. sg.) pr. **klausiwigan* (plg. pvz. *wjrin* „vyra“, žr. s. v. *wjrs*). Subst. pr. **klausiwings* „nuodėmklausys“ (sc. „klausytojas“) < adj. (*o*-/ā-kamenis) pr. **klausiwinga-* „klausantis“ yra sufikso **-ving-* (< **-v- + *-ing-*) vedinys iš verb. pr. **klausī-* „klausyti“ (žr. *klausiton*), plg. pvz. *auschawiwings*. Žr. dar Toporov PJ IV 54.

clenan „kleet (Speicher...) — svirnas“ E 194 subst. nom.-acc. sg. neutr. = pr. **klēnan*. Greta pr. **klēnan* „svirnas“ (ne „klētis“, o būtent „svirnas“, žr. toliau ir ypač šio straipsnio pabaigą) bus egzistavęs pr. **klētis* „klētis“ (žr. toliau). Šių dviejų gana artimų pr. sinonimų papildomoji distribucija (semantinė) bus buvusi panaši į lie. *sviřnas* (*svirna*) bei *klētis*: „XVI a. rašytiniai šaltiniai rodo, kad *svirnas* daugiau buvo skirtas javams, *klētis* — miegoti ir drabužiams laikyti“ (Dundulienė 114, plg. dar — „kai grūdus pila, sako *sviřnas*, kai gulti eina — *klētē*“ LKA I 47); maždaug tokia semantinė distribucija toliau šiame straips-

nyje suteikiama žodžiams (artimiems sinonimams) „klētis“ ir „svirnas“. Reikia pridurti, kad pr. (E 194) *clenan* etimologija iki šiol yra visai neaiški, žr. ir Toporov PJ IV 57 tt. (ir liter.); bandymas pr. (E 194) *clenan* taisyti į **cletan* (Trautmann AS 360, Toporov l. c.) arba šio *clenan* = pr. **klēnan* segmentą pr. **-nan* kildinti kontaminaciškai iš pr. **-tis* (Endzelins SV 195) yra aiškiai nepatikimas.

Vok. (E 194) *kleet*, laikytinas matyt slavizmu (iš sl. **klētb*, žr. Bielfeldt Donum Balt. 52 t.), bus buvęs „klētis“ ir „svirnas“ (sl. **klētb* buvo ir „klētis“ ir „svirnas“!). Plg. Ryt. Pr. vok. *Klête* „in Litauen ein kleines Nebengebäude auf dem Hofe, in welchem Vorräte von Getreide, auch Kleider, Betten ... aufbewahrt werden, auch befindet sich darin zuweilen ein Zimmer zur Aufnahme von Gästen“ (Frischbier I 377; daugiau medžiagos dėl Ryt. Pr. vok. *Klete* žr. Toporov l. c.), kuris daugelyje Ryt. Pr. vok. šnektų yra skolinys, man rodos, ne tik iš lie. *klētis* „klētis, svirnas“ (< „klētis“) resp. (*klētis* →) *klētē* „t. p.“ (plg. Bielfeldt l. c., Sabaliauskas LKK VIII 97), bet ir iš pr. **klētis* „klētis“ (vėliau — gal ir pr. dial. „klētis, svirnas“) ar (**klētis* →) **klētē* „t. p.“ (žr. toliau).

Suponuoti, kad egzistavo pr. **klētis* (resp. **klētē*) „klētis“ verčia ta aplinkybė, kad „wenn die Litauer-Letten und Slawen ein gemeinsames Wort haben, so konnte es auch im Altpreußischen vorkommen“ (Mažiulis ZfSl XXIX 167). Juk turime: a) lie. *klētis* (LKŽ VI 64) = la. *klēts* „t. p.“ (ME II 225) resp. lie. (*klētis* →) *klētē* „t. p.“ (LKŽ VI 63) ir b) sl. **klētb* > rus. *клеть* „klētis bei svirnas ir kt.“ ir kt. (dėl medžiagos žr. Sławski II 198, ESSJ X 25 t.). Hipotezė, kad lie. *klētis* = la. *klēts* esą skoliniai iš sl. **klētb* [Brückner SIFw 94, ESSJ X 26 (sl. **klētb* < **kloiti-*), Martynov JPV 39 tt. (sl. **klētb* < kelt. **klēt-* < **kleit-*)], nėra patikimà (ypač baltistinės argumentacijos atžvilgiu): čia suponuotinas greičiausiai subst. balt.-sl. **klētis* „klētis...“ (plg. Toporov PJ IV 58 ir liter.) < „tam tikra saugykla“ (žr. toliau). Reikia priminti, kad balt.-sl. **klētis* (žr. pvz. Trautmann BSW 136) etimologija iki šiol, deja, visiškai neaiški. Subst. balt.-sl. **klētis* „klētis...“ yra, man rodos, iš (subst.)

*„tam tikra saugykla (grūdų, drabužių ir net kitokių dalykų)“ < *„kur kas saugoma, slepiama (uždaroma)“ — fleksijos vedinys iš adj. balt.-sl. **klēta-/klētā-* „saugomas (saugantis), slepiamas (slepiančias)“ (dėl *o/ā*-kamenio adj. → *i*-kamenio subst. plg. pvz. s. v. *grandis*), iš kurio neutr. lyties (adj. balt.-sl.) *klētan „t. p.“ (nom.-acc. sg.) bus atsiradęs subst. (neutr.) sl. dial. *klētan „tam tikra saugykla“ (dėl tokio subst. ← adj. plg. pvz. s. v. *giwan*) > **klēt̃* „klėtis...“ (medžiagą žr. apud ESSJ X 25 t.); čia dėl sl. *an (neutr.) > -̃ žr. Mažiulis BS 86 t. (ir liter.).

Adj. balt.-sl. **klētā-* (**klētā-*) „saugomas (saugantis), slepiamas (slepiančias)“ yra sufikso **-ta-* (**-tā-*) vedinys, manyčiau, iš verb. balt.-sl. **klē-* „saugoti, slėpti (uždaryti), (už)dengti, (už)lenkti“ < verb. ide. (dial.) *(*s*)/*klē-* „(už)dengti, (už)lenkti“ < *(*s*)/*kleH-* „t. p.“, o šį laikau determinatyvo “-(*e*)/*H-* išplėstu verb. ide. *(*s*)/*kel-/*(s)k|-* „t. p.“ [plg. pvz. verb. ide. **pel-/p̃lē-* (< **pleH-*) „pilti, lieti“ Pokorny I 798], jame genetiškai sujungdamas Pokorny'o pateiktuosius ide. **kel-* „slėpti, uždengti“ (Pokorny I 553: 4. *kel-* „bergen, verhüllen“), ide. *(*s*)/*kel-* „lenkti“ [Pokorny I 928: 4. (*s*)/*kel-* „biegen“] ir gal net ide. **klā-* „(pa)kloti“ (Pokorny I 599: *klā-* „breit hinlegen“); dėl jų reikšmių „slėpti, uždengti; (pa)kloti“ < „lenkti“ plg. pvz. lie. *deŋgti* „slėpti, uždengti; kloti“ < *„lenkti“ (žr. s. v. *dangus*). Pokorny'o rekonstruotąjį verb. ide. **klā-* „(pa)kloti“ (Pokorny I. c.), rodos, geriau traktuoti kaip minėto verb. ide. (dial.) *(*s*)/*kleH-* „(už)dengti, (už)lenkti“ variantinę (apofoniškai) lytį verb. ide. (dial.) *(*s*)/*kIH-* „t. p.“ > verb. ide. dial. (balt.-sl.-germ.) *(*s*)/*klā-* (> germ. **hlā-* > s.v.a. *hla-dan* „kloti“ ir kt.) > balt.-sl. **klā-* → **klā-* „kloti“ (> lie. *kló-ti* ir kt.).

Iš verb. balt.-sl. **klē-* „saugoti, slėpti (uždaryti), (už)dengti“ bus atsiradęs sufikso **-na-* (**-nā-*) vedinys adj. vak. balt. **klēna-* (**klenā-*) „slepiančias (slepiamas, slėptas), saugantis (saugomas, saugotas)“ = adj. neutr. *klēnan „t. p.“ (nom.-acc. sg.) → subst. (neutr.) *klēnan „tam tikra saugykla“ (nom.-acc. sg.) > „svirnas“ (greta subst. pr. *klētis „klėtis“, žr. anksčiau) = pr. (E 194) *clenan* „svirnas“. Subst. (neutr.) pr. *klēnan „svirnas“

(nom.-acc. sg.) laikytinas pr. naujadaru, pakeitusiu senąjį subst. (neutr.) pr. *svirnan „svirnas“ < balt. (subst. nom.-acc. sg. neutr.) **svirna(n)* „t. p.“ (> lie. *sviřnas*) ← adj. neutr. (nom.-acc. sg.) **svirna(n)* = adj. **svirna-/svirnā-* (plg. lie. subst. gretybė *sviřnas/svirna*), kurio darybą (plg. pvz. Skardžius ŽD 217) ir būtent baltišką (o ne, kaip įprasta manyti, tik lietuvišką) kilmę plačiau aptarti palieku kitam kartui. Šis subst. (neutr.) pr. *svirnan „svirnas“ (< adj. neutr.) naujadarui subst. (neutr.) *klēnan „t. p.“ (< adj. neutr.) atsirasti turbūt kiek padėjo ir darybiškai (sufiksą **-na-* turi ne tik pr. *svir-nan, bet ir pr. **klē-nan!*).

klente „kū (Kuh) — karvė“ E 673 subst. nom. sg. fem. = pr. *klen-tē „t. p.“; *klint* „kue (Kuh) — t. p.“ GrG 7, *clynth* „ein ku (Kuh) — t. p.“ GrA 4, „vacca — t. p.“ GrF 10 = pr. *klentē (**klintē?*) „t. p.“ [su numesta fleksija pr. **-e* (< **-ē*) ar **-ē*]. Subst. pr. *klentē „karvė“ yra, be abejo, pr. inovacija (plg. pvz. *glumbe*, *ragingis*), pakeitusi senąjį subst. vak. balt. *kārvā „t. p.“ (žr. s.v. *curwis*). Subst. pr. *klentē „karvė“ kilmė „ne может считаться вполне ясной“ Toporov PJ IV 62); taip su jo kilme yra dėl to, kad iki šiol nebuvo analizuota svarbiausia šio pr. žodžio etimologijos problema — jo darybos istorija. Manau, kad subst. (*ē*-kamenis) pr. *klentē „karvė“ (nom. sg. fem.) kildintinas iš (subst.) *„sulinkėlė“ (pakeitęs senąjį subst. pr. < vak. balt. *karvā „t. p.“ žr. anksčiau) resp. laikytinas ekspresyvos kilmės žodžiu (plg. Toporov PJ IV 63, 64) — fleksijos vediniu iš *o/ā*-kamenio adj. (= partic. praet. pass.) fem. pr. **klentā-* „sulinkusi“ (dėl darybos plg. pvz. s. v. *glumbe*), o šį — vediniu iš verb. balt.-sl. **klen-* (: **klin-*) „lenkti/linkti“ (plg. pvz. s.v. *gasto*), dėl kurio žr. s.v. *klantūns*; plg. šio pr. *klentē „karvė“ (← adj. *„sulinkusi“) giminaičių pvz. (subst.) rus. *кляча* „kuinas“, slovėn. *klēka* „kuinas; liesa karvė“, ukr. *кляна* „sena karvė“ kilmę (visi — taip pat iš adj. *„sulinkusi“), žr. toliau.

Tą patį verb. balt.-sl. **klen-* (: **klin-*) „lenkti(s)“, išplėstą formanto **-k-*, randu žodyje verb. balt.-sl. **klenk-* (: **klink-*) „t. p.“, iš kurio turime: a) verba — lie. *klėnk-ti* „sunkiai, vargin-gai eiti“ (LKŽ VI 48t.; < *„eiti susilenkusiam“), la. (< kurš.)

klenc-ēt „t. p.“ (ME II 222 s.v. I *klencēt*), sl. **kleč-ati* [> s. sl. *kleč-ati* „klauptis“ (< **lenktis*“) ir kt. (ESSJ X 28 t.), plg. Fraenkel 269 s.v. *klēnti* (ir liter.) ir pan.], b) nomina — adj. (*o-/ā-*kamienis) sl. **klenkā-* „sulinkusi“ (fem., žr. toliau) → subst. (*ī-*kamienis) sl. **klenkjā* „sulinkėlė“ [plg. minėta subst. pr. **klientē* (su **-ē←*-jā*) daryba] > **klečā* „t. p.“ > rus. *кляча* „kuinas“ ir pan. (greta subst. sl. **klenkjā* „sulinkėlė“ buvo ir subst. sl. **klenkjā-* „sulinkėlis“, žr. ESSJ X 29 tt. s.v. **klečb/*klečā*), adj. (*o-/ā-*kamienis) sl. **klenkā* „sulinkusi“ (fem.) → subst. sl. **kleka* „sulinkėlė“ [jo deadjektyvinę kilmę rodo gretybė sl. (subst.) **klekō/*kleka* (ESSJ X 31 t.) > slovėn. *kléka* „kuinas; liesa karvė“ ir pan. (žr. l. c.)]. Pastaba: pr. **klientē* „karvė“ sieti su minėtais lie., la. ir sl. kalbų žodžiais jau yra mėginta (Sabaliauskas LKK X 138, Toporov PJ IV 64), tačiau nebuvo atsižvelgta į pr. **klientē* ir pan. darybos istoriją.

Verb. balt.-sl. **klen-* (: **klin-*) „lenkti(s)“, išplėsta formanto **-p-*, turi verb. balt.-sl. **klemp-* (: **klimp-*) „t. p.“, iš kurio yra: a) verba — lie. *klėmp-ti* „sunkiai eiti“ (LKŽ VI 47 s.v. I *klėmpti*; < **linguoti*“) = la. *klemp-t* „...mit grossen, schlaffen Schritten gehen“ (ME II 222 s.v. II *klemp-t*) ir kt., b) nomina — adj. (*o-/ā-*kamienis) sl. **klempa-* „lenktas, sulinkęs“ (> rus. dial. *кляпый* „t. p.“ ESSJ X 35) resp. (fem.) **klempā* „lenkta, sulinkusi“ → subst. sl. **klempā* „sulinkėlė“ > ukr. *кляпа* „sena karvė“ ir pan. [dėl medžiagos žr. ESSJ X 34 t. s.v. **klepō(jō)/*klepa*].

klexto „kerwisch (Kehrwisch) — šluota, klastyklė“ E 333 nom. sg. fem. = pr. **klekstō* (ar *klēkstō*?), t. y. **klekstā*. Šių pr. ir vok. žodžių (E 333) kontekstinė (žr. E 330—E 334) reikšmė — „krosnies (pečiaus) šluota, klastyklė“. Dėl vok. (E 333) *kerwisch* reikšmės plg. vok. *Kehrwisch* „Kehrwisch, Flederwisch zum Abkehren, z.B. Backofens“ Grimm V 429, *Kehrwisch* „Handbesen“ Paul DW 324. Subst. (fem.) pr. **klekstā* „šluota, klastyklė“, kurio **-k-* (prieš **-s-*) matyt įterptinis (plg. *auklextes*, *kexti*, *crixtitwi* ir kt.), yra iš subst. (fem.) pr. **klestā* „t. p.“ Prieš nagrinėjant šio subst. (fem.) pr. (E) **klestā* darybos istoriją (iki šiol, beje, neatskleista), pasakytina, kad jame slypi greičiau-

siai ne verb. balt.-sl. **(s)kel-* = **skel-* [sic Fraenkel 269 (s.v. *klēsti*) ir Mažiulis (žr. s.v. *auklextes*)], o ekspresyvinis verb. balt.-sl. **kles(t)-* „blokšti, mušti, krėsti, mesti ir pan.“ (plg. Toporov PJ IV 66 t.), kurį suponuojų iš: a) verb. lie. *klest-* (*klėsč-ia klēst-ė klēsti*) „plakti, mušti“ (LKŽ VI 61 s.v. 2 *klēsti*) bei „šluoti, klastyti; skleisti ir kt.“ (LKŽ VI 59 tt. s.v. 1 *klēsti*), la. *kles-ēt* „schmatzend fressen“ [ME II 223; < **ap-sikrėsti* (apsidrėbti) ēdant (ėdalu)“], lie. (iterat.) *klast-yti* „šlavinėti (ppr. vėtant) varpas nuo grūdų; blokšti javus; sklaidyti; šukuoti (plaukus); ir kt.“ (LKŽ V 970 tt.) ir kt. (plg. Trautmann AS 360, Endzelīns SV 195, Toporov PJ IV 65 t.), b) verb. slovėn. *klést-iti* „apkirsti (apmušti), mušti“, rus. dial. *кляс-камы* „ploti (mušti) delnais“ ir kt. [žr. Sławski II 188 t., ESSJ X 13 (s.v. **kleskati/*klėskati/*klestati*), 14 (s.v. **klestiti*), Toporov PJ IV 66 t.]. Tas verb. balt.-sl. **klest(t)-* yra matyt onomatopėjinės kilmės žodis [žr. Toporov l.c., taip pat (tik dėl sl.) Berneker SEW 514, Sławski l. c., ESSJ X 13, 14].

Iš verb. balt.-sl. **kles(t)-* „blokšti, mušti, krėsti, mesti ir pan.“ bus atsiradęs sufikso **-ta-/*-tā-* vedinys adj. balt.-sl. dial. **klesta-** **klestā-* „bloškiantis (blokštas), mušantis (muštas), krečiantis (krėstas), metantis (mestas) ir pan.“, o iš jo atskiruose balt. ir sl. dialektuose atsirado (matyt savarankiškai) substantyvai: a) pr. [adj. (fem.) **klestā* →] subst. (fem.) **klestā* „ta, kuri atbloškia (atkrečia, atmeta ir pan.) ką nuo ko“ > „ta, kuri šluoja, klasto“ > pr. (E 333) „šluota, klastyklė“, lie. [adj. (neutr.) **klesta-* →] dial. subst. (turbūt neutr.) **klestā-* „(rankų) bloškimas (metimas ir pan.)“ > subst. (masc.) lie. (dial.) *klės-zas* „mostas, gestas“ (LKŽ VI 57);

b) sl. [adj. (fem.) **klestā* →] dial. subst. (fem.) **klestā* „tai, kas atbloškta (atmušta, atplėšta ir pan.)“ = „atplaiša“ > rus. dial. *клясма* „žvynai“ (dėl jo žr. ESSJ X 13), sl. [adj. (turbūt neutr.) **klesta-* →] dial. subst. (neutr.) **klesta-* „tai, kas atbloškta (atmušta, atplėšta ir pan.)“ = „atplaiša“ > **klestō* „t. p.“ [su sl. *-ō* (nom. sg. masc.) turbūt iš **-an* (nom.-acc. sg. neutr.), žr. Mažiulis BS 87] > rus. dial. *клясм* „žvynai“ ir kt. (dėl jų žr. ESSJ X 13).

Subst. (fem.) pr. (E) **klestā* „šluota, klastyklė“ savąja darybos istorija labai panašus į subst. (fem.) ryt. balt. **šlōtā* „šluota“ (> lie. *šluota* = la. *sluota*), kuris yra iš adj. (fem.) ryt. balt. **šlō-tā* ← verb. **šlō-* „šluoti“ (žr. Skardžius ŽD 324). Plg. dar subst. (fem.) ryt. balt. **vantā* „vanta“, atsiradusį greičiausiai iš adj. (fem.) **vantā* ← verb. **van-* „mušti“ (plg. s. v. *geroanax*); be to, plg. subst. (neutr.) pr. (E) **tvakstan* „vanta“ darybą, žr. (Mažiulis PKP II 325, išn. 265) *twaxtan*.

clines „cleyen (Kleien) — sėlenos“ E 336 nom. pl. (tantum) fem. = pr. **klīnēs* — iš v. v. ž. *klien* „t. p.“ (pl.), kurio fleksinis *-n* (pl.) transformuotas į nefleksinį pr. **-n-* (= **klī-n-ēs*); tokios pat kilmės ir germanizmas lie. (Ryt. Pr.) *klīnēs* „t. p.“ [nom. pl. (tantum) fem., LKŽ VI 96]. Plg. la. *klījas* (*klījas*) „sėlenos“ nom. pl. (tantum) fem. ← v. v. ž. *klīge* „t. p.“ (= n. v. a. *Kleie* „t. p.“), žr. ME II 226.

clint, žr. *klente*.

clynth, žr. *klente*.

-klipts, žr. *auklipts*.

clokis „ber (Bar) — lokys“ E 655 nom. sg. masc. = pr. **klō-kīs*, t. y. **klākīs* (žr. dar s. v. *caltestisklokis*), kuris slypi ir pr. vv. (dk., 1399 m.) *Kloken* „Kammeramt Nehmen Kr. Mohrungen“ (: lie. vv. *Lokiai*, Gerullis ON 66; žr. dar sv. *Diwanus*). Iš pr. vv. (dk., 1349 m.) *Locow* „Lokau bei Seeburg“ (Gerullis ON 183, 234) galima atstatyti pr. dial. **lō-kīs* „lokys“ (t. y. pr. **lā-kīs* „t. p.“), kuris kartu su lie. *lokys* „t. p.“ = la. *lācis* „t. p.“ suponuoja pr. dial. / lie.-la. **lākīs* „t. p.“ (t. y. **lō-kīs* „t. p.“), kilusį iš balt. dial. **klākīs* „t. p.“ (= *clokis* E 655) < balt. **tlākīs* „t. p.“ (t. y. **tlō-kīs* „t. p.“) arba tiesiog iš balt. **tlākīs* „t. p.“ (Stang Vergl. Gr. 107). Pastarąjį buvus rodo pr. vv. (dk., 1343 m.) *Tlokunpelk* (Gerullis ON 183) < appell. pr. **tlō-kun* **pelkī* (žr. *pelky*) „lokių pelkė“, be to, pr. vv. (dk., 1318 m.) *Tlokowe* (Gerullis I. c.; greta lyties *Locow*, žr. anksčiau), pr. avd. (dk., 1419 m.) *Tloke* (Trautmann PN 106, Gerullis I. c.), pr. avd. (dk., 1299 m.) *Tlokote* (Trautmann I. c.).

Balt. **tlākīs* (*jo*-kamienis, nom. sg. masc.) < **tlākja-* „lokys“ mėginamas sieti su verb. (praes. 3 sg.) pr. (III) *tlāku* „kulia“ (žr.) ir, toliau, su verb. balt.-sl. **telk-/tilk-* „grūsti, mušti, kulti“, žr. Fraenkel 385 (ir liter.), Toporov PJ IV 77 (ir liter.), kurie, be to, pritaria Būgai, tą verb. pr. *tlāku* „kulia“ laikančiam giminaičiu su verb. lie. *luōkyti* „žuvis gaudyti pritrenciant per ledą“ bei šį kilandinančiam iš verb. balt. (ide.) **tlōk-* (: **telk-*) „mušti, kulti“ (Būga I 319).

Man rodos, kad verb. lie. *luōkyti* ir *luōkinti* „t. p.“ senesnė reikšmė yra susijusi ne su „mušimu, trenkimu“ („žuvis gaudyti pritrenciant per ledą“), o su „šviestuvo, žiburio naudojimu (žuvis gaudant)“, plg. pvz.: *luōkyti/luōkinti* „naktį su žiburiu žuvis (žeberklu) ar vėžius gaudyti“ [LKŽ VII 691 (s.v. *luōkyti*), 690 t. (s.v. *luōkinti*)]. Verb. lie. *luōkyti* (*luōkija*, *luōkijo*) / *luōkinti* (*luōkina*, *luōkino*) yra aiškiai ne pirminis verbum, o denominativum „atlikti tam tikrą veiksmą (gaudyti žuvis) su tam tikru „šviestuovu“ — vedinys iš subst. lie. *luōkas* „tam tikras šviestuvas“ = „įtaisas šviesti, žuvis gaudant“ (LKŽ VII 690), plg. pvz. lie. verb. *dūmyti/dūminti* „leisti dūmus“ = „atlikti tam tikrą veiksmą su dūmais“ ← subst. *dūmai* (*dūmas*). Šis subst. lie. *luōkas* „tam tikras šviestuvas“, turintis greičiausiai *-uo-* (= *-uo₂-*) (dėl jo žr. Mažiulis BS 43 tt.), laikytinas fleksijos vediniu (su šaknies vokalizmo apofonija, žr. Mažiulis I. c.) iš verb. lie. *lauk-* (: **luk-*) „šviesti“ (> dab. lie. *lauk-ti* „warten“, žr. s. v. *gēide*, *laukit*). Pastaba: greta minėtų lie. subst. *luōkas* ir verb. *luōkyti/luōkinti* turime paliudytus lie. dial. subst. *lokas* resp. verb. *lokyti/lokinti* (LKŽ VII 644), kurių šakninis *-o-* (ne visai autentiškas) matyt transponuotinas į lie. liter. *-uo-* (= *-uo₂-*). Taigi remiantis verb. lie. *luōkyti/luōkinti* įrodyti, kad verb. (III) *tlāku* „kulia“ suponuojąs verb. balt. (ide.) **tlōk-* (: **telk-*) „mušti, kulti“ (Būga I. c., Fraenkel I. c., Toporov I. c.), negalima; o Būgos teiginys, kad gr. (pvz.) βρω-τός „valgis“ bei βρο-ά „pašaras“ rodantys verb. balt. (ide.) **tlōk-* „mušti, kulti“ egzistavimą greta verb. balt. (ide.) **telk-* „t. p.“ (Būga I. c.), laikytinas tik spėjimu, kuris vidinės rekonstrukcijos būdu, t. y. pačių baltų (ir slavų) kalbų faktais (čia daug svarbesniais už

graikų kalbos faktus!) yra nepagrindžiamas (žr. dar anksčiau). Todėl belieka manyti, kad verb. pr. (III) *tlāku* „kulia“ taisytinas į pr. (III) **tāku* „t. p.“ (E n d zelīns FBR X 223, SV 265), žr. *tlāku*.

Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad šalia subst. (masc.) lie. *lokys* „der Bār“ < balt. [**tlāk(i)jas* <] **tlākjas* „t. p.“ (žr. anksčiau) egzistuoja subst. (fem.) lie. *lókė* „die Bārin“, kuris, man rodos, yra gana senas [šitai matyt remia jo geografija (žr. LKŽ VII 644 s. v. *lókė*) ir kitoki sumetimai (žr. toliau)] — iš subst. (fem.) balt. **tlākjā* „lokė“ [dėl *ē*-kamenės lie. -*ē* (nom. sg.) < balt. (-sl.) **-jā* žr. Kuryłowicz ABSI III 83 tt.]. Iš čia nesunku padaryti išvadą: kaip subst. lie. *lokys/lókė* yra subst. mob. [*jo-/ē*-kamenis (iš *jo-/jā*-kamenio!)], taip ir subst. balt. **tlākjas* „lokys“ /**tlākjā* „lokė“ buvo subst. mob. (*jo-/jā*-kamenis), visai panašus pvz. į lie. (žr. LKŽ IV 404 s.v. 3 *jūodis*, -*ē*) subst. mob. (*jo*-kamenis) *jūodis* / (*ē*-kamenis) *jūodė* [su -*ē* < balt. (-sl.) **-jā*, žr. anksčiau].

Kaip a) lie. subst. mob. (masc.) *jūod-is* „tas, kuris turi juodumo“ (< **-jas*) yra vedinys iš adj. (masc.) lie. *jūodas* „turintis juodumo“ (ne iš fem. *juodà!*) bei b) lie. subst. mob. (fem.) *jūod-ė* „ta, kuri turi juodumo“ (< **-jā*, žr. anksčiau) — vedinys iš adj. (fem.) lie. *juodà* „turinti juodumo“ (ne iš masc. *jūodas!*), taip ir a) balt. subst. mob. (masc.) **tlākjas* „lokys“ < („gauruotis“ =) **„tas, kuris turi gauruotumo“* (dėl semantikos žr. toliau) — vedinys iš balt. (-sl.) adj. (masc.) **tlākas* („gauruotas“ =) „turintis gauruotumo“ (ne iš fem. **tlākā!*) ir b) balt. subst. mob. (fem.) **tlākjā* („gauruotė“) = **„ta, kuri turi gauruotumo“* — vedinys iš balt. (-sl.) adj. (fem.) **tlākā* („gauruota“ =) „turinti gauruotumo“ (ne iš masc. **tlākas!*).

Iš balt.-sl. adj. (fem.) **tlākā* „gauruota, turinti gauruotumo“ bus atsiradęs sl. subst. (fem.) **tlākā* „tai, kas gauruota“ > **dlākā* „t. p.“ [dėl tokio adj. → subst. plg. pvz. lie. adj. (fem.) *geltā* „geltona“ → subst. (fem.) *geltā* „tai, kas geltona“, žr. dar Skardžius ŽD 37] > serb.-chorv. *dlāka* „plaukas“, slovėn. *dlāka* „plaukas (gyvulio); vilnos“ ir kt., plg. ypač Toporov PJ IV 70 tt. (ir liter.).

Tas adj. (masc./fem.) balt.-sl. **tlākas/*tlākā* prieš tai, kai jis buvo adjektyvizuotas [t. y. prieš atsirandant lyčiai adj. (fem.) balt.-sl. **tlākā* (ji nėra ide. senumo, žr. toliau)], bus buvęs subst. (masc.) balt.-sl. **tlākas* „kailis (gauruotas)“ < **„lokio kailis“* < **„lokys“*. Būtent šis subst. (masc.) balt.-sl. **tlākas* (> sl. **dlākas*) „kailis (gauruotas)“, man rodos, slypi antrajame sande kompozito subst. (masc.) balt.-sl. **vilka-tlākas* „vilko kailis (gauruotas)“, iš kurio turime: a) sl. (**vilka-tlākas* >) **vilka-dlākas* „vilkatas (Werwolf)“ > s. sl. *vľkodlakъ* „t. p.“ ir kt., b) balt. **vilka-tlākas* „t. p.“, kurį smarkiai perdirbtą (dėl tabu ir liaudies etimologijos) atspindi lie. *vilkatākas* „vilkatas“ = la. *vilkatāks* „t. p.“, lie. *vilkatakāys* „t. p.“, *vilkātas* „t. p.“, *vilkatā* „t. p.“ = la. *vilkata* „t. p.“ ir kt. Plg. Toporov PJ IV 70, 74 ir liter.

Subst. (masc.) balt.-sl. **tlākas* „lokys“ laikytinas perdirbiniu (veikiant ir tabu faktoriui) iš seniausios lyties subst. (masc.) balt.-sl. **tlakas* „t. p.“ (suvokiant segmentą **-ak-* kaip sufiksą bei jį transponuojant į balt.-sl. **-āk-*) < subst. (genus activum) ide. dial. (balt.-sl.) **ltokos* „t. p.“ (metatezė **tl-<*lt*) < **rtokos* „t. p.“, egzistavusio greta subst. (genus activum) ide. **rtkos* „t. p.“ (čia dėl sufikso **-k-* : **-ok-* žr. Ivanov OPA 32 t.). Dėl viso šio proceso (veikiamo ir tabu) plg. Ivanov OPA 31 tt. (ir liter.), Toporov PJ IV 71 tt. (ir liter.).

clumpis „stūl (Stuhl) — kėdė“ E 216 nom. sg., kuris dėl jo giminystės su piet. sl. **klumpis* (žr. toliau) yra matyt *i*-kamenis (fem.) pr. **klumpis* „kėdė“. Šis yra greičiausiai iš pr. (subst.) **„baldas, kurio formai būdingi tam tikri stačiakampiai lenktumai“* < **„stačiakampis lenktumas“* — fleksijos vedinys iš adj. pr. **klumpa-* „lenktas (linkęs) stačiu kampu“ (plg. pvz. s. v. *grandis*) ← verb. (su infiksinės kilmės **-m-<*-n-*) pr. **klump-* „linkti stačiu kampu“ = lie. *kluŋp-ti* „t. p.“ (= „klupti, linkti“ LKŽ VI 173 s.v. 2 *kluŋpti*) ← verb. (praes.) *kluŋp-a* / (praet.) *klūp-o* / (inf.) *klūp-ti* „t. p.“ [dėl jo ir ypač dėl jo reikšmės „linkti stačiu kampu“ (archainės!)] žr. s. v. *klupstis*]. Panaši, kaip subst. (fem.) pr. **klumpis* „kėdė“, kilmė suponuotina pastarojo artimiausiam giminaičiui subst. (*i*-kameniam, fem.) piet. sl. **klumpis* „stačia-

kampis lenktumas“ > bažn. sl. *klq̄bъ* „scamnum (žemas suoloelis)“ ir pan. (plg. pvz. Trautmann AS 360, Trautmann BSW 137, Endzelīns SV 195, Toporov PJ IV 79 t. ir liter.).

Taigi esu linkęs manyti, kad subst. pr. **klumpis* „kėdė“ = piet. sl. **klumpis*, kaip ir jų giminaičiai pr. **klupstis* „kelis“ = lie. dial. *klùpstis* „t. p.“ (žr. *klupstis*), bulg. *κayna* „suolas“ (< sl. **klaupā* „stačiakampis lenktumas“, plg. pr. **klumpis* „kėdė“ < **stačiakampis lenktumas*“, žr. anksčiau) ir pan. (žr. s.v. *klupstis*) iš kilmės susiję, galų gale, su verb. balt.-sl. **klup-* (praes. **klump-*) resp. **klaup-* (**kleup-*) — su jų senovine reikšme „linkti resp. lenkti stačiu kampu“ (žr. dar s.v. *klupstis*), o ne su išvestine reikšme „klupti (pulti ant kelių) resp. klaupiti(s)“ [sic dėl pr. **klumpis*] pvz. Toporov PJ IV 80 tt. ir liter.]: pastaroji reikšmė iš tos senovinės čia atsirado, man rodos, tik ryt. balt. dialektuose (žr. dar s.v. *klupstis*).

Greta minėto verb. balt.-sl. **klup-* (praes. **klump-*) „linkti stačiu kampu“ = „linkti tam tikru būdu“ bus egzistavęs jo variantas verb. balt.-sl. (dial.) **klub-* (praes. **klumb-*) „t. p.“, iš kurio (arba iš jo infiksinės lyties) bus išriedėję verb. lie. *klùb-ti* (*klùbo*, *klum̃ba*) „linkti stačiu kampu“ = „linkti tam tikru būdu“ (= „linkti stačiai“ LKŽ VI 161), *klumb-ėti* (*klumb-ėjo*, *klum̃ba*) „t. p.“ (= „klupti, kniubti“ LKŽ VI 567 s.v. *klumbėti* 2), adj. *klum̃bas* „linkstantis keliais prie žemės“ (= „kuris klumpa“ LKŽ VI 167 s.v. 2 *klum̃bas*), subst. la. *klub-urs* „ein lahmer, ein schwächerer, unbeholfener Mensch“ (ME II 233 s.v. II *kluburs*; < „sulinkėlis“) ir pan.; subst. lenk. *klq̄b* „Knäel“, s. sl. *klq̄bo* „t. p.“ ir kt. (žr. ESSJ X 74 s. v. **klq̄bъ/*klq̄bo/*klq̄ba*), kurių etimologija iki šiol neaiški (žr. Sławski II 255 ir liter., ESSJ X 75 ir liter.), lengvai gali būti iš sl. (subst.) **klumba-/klumbā-* „tai, kas sulenkta (sulinkę)“ ← adj. (o-/ā-kamienio) sl. **klumba-/klumbā-* „sulenkta (sulinkęs)“ ← verb. sl. **klumb-* „linkti tam tikru būdu“ ← verb. sl. **klub-* (praes. **klumb-*) „t. p.“

klumstinai „anklopffet (klopft an) — beldžia“ III 119₁₋₂ [73₂₈] (= *tusken* „beldžia“ VE 58₁₁) praes. 3 sg.; imperat. 2 pl. *klumstinaĩtāi* „klopfet (klopft) — belskite“ III 117₂₈ [73₃₀] (= *tusken-*

ket „belskite“ VE 58₉). Šio pr. žodžio daryba iki šiol neatskleista, todėl ir jo etimologija nėra aiški (žr. Toporov PJ IV 82 t. ir liter.).

Verb. (inf.) pr. (III) **klumstin-tvei* „belsti“ (ar perdirbtą į pr. **klumstinā-tvei* „t. p.“) kildinu iš senesnio verb. (iterat.) pr. **klumstī-tvei* „dažnai belsti“ = „dažnai kaukšinti“: čia pr. (III) **-ī-* iš pirmykščio pr. **-ī-* (ne iš pr. **-ē-*!) buvo pakeistas į pr. **-in-* (plg. s. v. v. *erschwāigstinaĩ*, *etbaudinnons*). Verb. (iterat., inf.) pr. **klumstī-tvei* „dažnai kaukšinti“ < **klumpstī-tvei* „t. p.“ [keturių (!) priebalsių segmentas pr. **-mpst-* (jame priebalsį pr. **-p-* buvus spėja ir Toporov l. c. ir liter.), vos tik atsirađęs (iš **-mp-+*st-*, žr. toliau), tuoj pat supaprastėjo į pr. **-mst-*] laikytinas sufikso **-stī-* vediniu (iterat.) iš verb. pr. **klump-* „kaukšėti“ [plg. pvz. lie. *dūr-ti* → (iterat.) *dūr-sty-ti* ir pan., žr. Skardžius ŽD 537 t.] ar pr. **klumb-* „t. p.“ Ši verb. pr. **klump-* (**klumb-*) „kaukšėti“ vedu (ekspresyviškai) iš verb. pr. „kaukšinti eiti“ < „sunkiai eiti“ (= lie. *klump-ti* „t. p.“ LKŽ VI 172 t. s. v. 1 *klum̃pti*) < „linkčiojant eiti“ < (verb. pr.) **klump-* (**klumb-*) „link(s)ti tam tikru būdu“ [= lie. *klum̃p-ti* „t. p.“ (= „klupti, linkti“ LKŽ VI 173 s. v. 2 *klum̃pti*)], dėl kurio kilmės žr. s. v. v. *clumpis*, *klupstis*.

klupstis „kny (Knie) — (kojos) kelis“ E 140 nom. sg. yra, man rodos, *i*-kamenis pr. **klupstis* (masc. ar fem.), t. y. archainis (ypač E šnekta išlaikė daug archaizmų!), o ne inovacinis (*i*-kamenis → *jo*-kamenis (masc.) pr. **klupstis* (plg. pvz. s.v. *grans-tis*). Tiesa, yra labai panašus jo giminaitis *jo*-kamenis (masc.) lie. dial. *klùpstis* (klupsčio) „t. p.“ (būdingas Piet. Lietuvos šnekoms, žr. LKŽ VI 181 t.), tačiau jis bei (*jo*-kamenis, masc.) lie. dial. *klùptis* „t. p.“ (iš Piet. Lietuvos, žr. LKŽ VI 185), kaip baritonai (II akcentinė paradigma), greičiausiai laikytini perdirbiniais iš baritoninių *i*-kamienių (masc. ar fem.) lie. **klùpstis* „t. p.“ resp. **kluptis* „t. p.“; šitai rodo lie. nebaritoninių *i*-kamienių sufikso *-(s)ti-* substautyvų, turinčių trumpąjį arba cirkumfleksinį šaknies vokalizmą, „dubletinis“ santykis (atskirai plačiau aptartinas) su lie. baritoniniais *jo*-kamieniais sufikso *-(s)tja-* substautyvais (matyt perdirbtais iš *i*-kamienių), pvz.: *keltis* (*kel-*

tiēs) „pėdos viršaus pakilioji dalis“ // *keltis* (*kelčio*) „t.p.“ (LKŽ V 550), *linkstis* (*linkstiēs*) „lingė“ // *liņkstis* (*liņksčio*) „t. p.“ (LKŽ VII 546), *svirstis* (*svirstiēs*) „svirtis“ // *sviřstis* (*sviřsčio*) „t. p.“ (LKŽ XIV 371) ir kt. Manyti, kad pr. (E 140) *klupstis* „kelis“ = (*o*-kamenis, masc.) pr. **klupst's* < **klupstas* „t. p.“ (plg. lie. dial. *klūpstas* „t. p.“ — irgi iš Piet. Lietuvos, žr. LKŽ VI 181), nėra nerizikinga (plg. pvz., s. v. *granstis*).

Taigi suponuotinas subst. (matyt *i*-kamenis, masc. ar fem.) balt. dial. **klupstis* „(kojos) kelis“ (resp. dial. **kluptis* „t. p.“), kuris yra greičiausiai iš (subst.) **stačiakampis lenktumas* — fleksijos vedinys iš adj. (*o*-/*ā*-kamenio) balt. dial. **klupsta-* (resp. dial. **klupta-*), „lenktas stačiu kampu“ (čia dėl *o*-/*ā*-kamenio adj. → *i*-kamenio subst. plg. pvz. s. v. v. *grandis*, *clenan*), o šis — sufikso **-sta-* (resp. **-tā-*) vedinys iš verb. balt.-sl. **klup-* [praes. **klump-* (su infiksiniu **-m-* < **-n-*) „linkti (lenktis) stačiu kampu“ (žr. toliau). Iš to adj. balt. dial. **klupsta-* neutr. lyties bus išriedėjęs subst. balt. dial. **klupsta(n)* „stačiakampis lenktumas“ (nom.-acc. sg. neutr.) > „(kojos) kelis“ → lie. dial. *klūpstas* „t. p.“ (žr. anksčiau); čia dėl adj. neutr. → subst. neutr. plg. pvz. s. v. v. *giwan*, *clenan*.

Verb. balt.-sl. **klup-* (praes. **klump-*) „linkti (lenktis) stačiu kampu“ = „linkti (lenktis) tam tikru būdu“ (žr. dar s.v. *clumpis*) bei jo reikšmę geriausiai išlaikė verb. lie. *klup-* (*klūp-ti*, *klūpo*, *klūm̃pa*) „t. p.“ pvz. tokiose frazėse: *nedašutinti ratlankiai lenkiant klūm̃pa* „...linksta stačiu kampu“ (LKŽ VI 182), *miežiai nuklūpę „...nulinkę stačiu kampu“* (LKŽ VI 184) ir kt. Iš verb. balt.-sl. **klup-* „linkti (lenktis) stačiu kampu“ = **linkti (lenktis) tam tikru būdu*“ bei iš jo lyties verb. balt.-sl. **klaup-/kveup-* „lenkti stačiu kampu“ = **lenkti tam tikru būdu*“ turime baltų ir slavų dialektuose nemaža veldinių resp. vedinių:

a) lie. *klūp-ti* (reikšme): „linkti keliams prie žemės“ (= „pulti ant kelių“ LKŽ VI 183 s. v. *klūpti* 2) = la. *klup-t* „t. p.“ (= „stolpern“ ME II 236) ir pan. (žr. ir Toporov PJ IV 84 t. ir liter.), taip pat (**klup* → **klūp-*) lie. *klūp-ėti* „būti nulinkusiais keliais prie žemės“ (= „būti atsiklaupusiam“ LKŽ VI 178 s. v.

klūp-ėti) ir pan. (žr. ir Toporov l. c.), serb.-chorv. (**klūp-* >) *klip-ati* (se) „eiti svirdinėjant“ [*< *link(čio)ti einant*“] ir kt. (ESSJ X 81 t., Toporov PJ IV 85 t.);

b) lie. *klāūp-ti(s)* „lenkti kelius prie žemės“ [= „keliais rėmtis žemės“ LKŽ V 974 (s. v. *klāūpti*) tt., 975 t. (s. v. v. *apklāūpti*, *užklāūpti*), la. *klāūp-āt* „dažnai lenkti kelius prie žemės“ (= „mehrfach stolpern“ ME II 216 s. v. *klāūpāt*) ir pan., bulg. (**klaupa-* >) *κλυп* „kilpa“ resp. bulg. dial. (**kleup-* >) *κ'ayн* „kilpa, mazgas“ [*< *tai, kas sulenkta (tam tikru būdu)*“], slovėn. (**klaupā* >) *klūpa* „užveržimas, užvarža; užsegimas...“ (*< *tai kas užlenkiama*“) = bulg. *κ'ayна* „suolas“ [*< *stačiakampis lenktumas*“, plg. *clumpis* (žr.)] ir kt., lenk. (**klaup-sa-* >) *klus* „risčia (risnojimas, Traben)“ [*< *tam tikras kratymas jojant*“ = **tam tikras linkšėjimas*“], lenk. dial. (**kleup-sā* >) *klusa* „kuinas; arklys“ (*< *sulinkėlė*“, plg. s.v. *klente*) ir kt.; dėl tos bei kitos sl. kalbų medžiagos žr. ESSJ X 59 (s.v. **kl'upa/kl'upə*, **kl'usa/kl'usə*), 59 (s.v. **kl'usati/klusati*), 77 t. (s. v. **klupa/klupə*), 78 (s. v. **klusə*). Toporov l. c.

Lytys verb. balt.-sl. **klup-* „lenktis (linkti) tam tikru būdu“ ir **kle/aup-* „lenkti tam tikru būdu“ iš pradžių turbūt priklausė vienai paradigmai — sudarė vieną verb. balt.-sl. **kl(e/a)up-* „lenkti(s) tam tikru būdu“, kuris kartu su savo variantu verb. balt.-sl. dial. **kl(e/a)ub-* „t. p.“ (žr. s. v. *clumpis*) suponuoja verb. ide. (dial.) **kl(e/o)up/b-* „t. p.“ (jam įprasta suteikti kitokią reikšmę, žr. pvz. Pokorny I 630, plg. ir Toporov PJ IV 87 ir liter.), iš kurio — go. *hlauf-an* „bėg(io)ti“, s. isl. *hlauf-a* „šok(inė)ti, bėg(io)ti“ ir kt. < **link(sė)ti šok(inė)ant, bėg(io)jant*“ < **tam tikru būdu link(sė)ti*“ [plg. pvz. lenk. (subst.) *klus* „risčia (risnojimas)“ semantinę raidą, žr. anksčiau]. Iš verb. ide. (dial.) **klup/b-* „lenkti(s) tam tikru būdu“ → verb. ide. dial. **kūlp/b-* „t. p.“ (su metateze **-lu-* → **-ūl-*, plg. Stang Opusc. 128 ir liter.) turime verb. isl. *hvelf-a* „wölben“, pr. **kveulp-* „lenkti kelius prie žemės“ ir pan., žr. s.v. *poquelbton*.

Verb. ide. (dial.) **kl(e/o)up/b-* „lenkti(s) tam tikru būdu“ yra, man rodos, determinatyvo **-p/b-* išplėstas verb. ide. **kl(e/o)u-* „t. p.“, o šis — determinatyvo **-u-* (: **-e/ou-*) išplėstas verb.

ide. **(s)kl-/*(s)kel-* „t. p.“ [dėl jo žr. Pokorny I 552 (s. v. 2. *kel-*), 928 (s.v. 4. *(s)kel-*)], žr. dar s.v. *clenan*.

Pastaba: galima atsargiai spėti, kad iš to verb. ide. **(s)kel-* [**(s)kl-*] „lenkti(s) tam tikru būdu“ > verb. balt.-sl. **kel-* „t. p.“ = **,lenkti(s) stačiu kampu* [t. y. nebūtinai iš verb. balt.-sl. **kel-* „sukti(s)“, žr. s.v. *kelan*] išriedėjo subst. ryt. balt. **kelja-* „stačiakampis lenktumas“ (dėl pačios darybos plg. s. v. *kelan*) > „(kojos) kelis“ [> lie. *kėlias* „t. p.“ ir pan., plg. pr. **klupstis* „t. p.“ < **,stačiakampis lenktumas*“, žr. anksčiau] ir pan. (žr. s.v. *kelan*).

-klusmai, žr. *poklusmai*.

-klusmingi, žr. *poklusmingi*.

-klusmingiskan, žr. *poklusmingiskan*.

knaistis „brant (Brand) — uždegtas pagalys (ugniai įkurti)“ E 36 nom. sg. fem. = pr. **knaistis* (*i*-kamenis). Šiam vok. (E 36) *brant*, einančiam po vok. (E 35) *vuncke* „kibirkštis“, visai logiška suponuoti reikšmę „iš kibirkšties uždegtas pagalys (ar balana, skiedra ir pan.) ugniai įkurti“ = „uždegtas pagalys (ugniai įkurti)“, plg.: „*Brand ... bedeutete früher auch ein brennendes Stück Holz oder dgl., um Feuer anzulegen*“ (Paul DW 105; išretinta mano. — *V. M.*). Vok. (E 36) *brant*, vadinasi, ir pr. (E 36) *knaistis* reikšmei „uždegtas pagalys (ugniai įkurti)“ pritaria ir šio pr. (E 36) žodžio etimologija (žr. toliau), kurią, jam tą reikšmę priskyrus, be to, ir aiškinti palengvėja (žr. toliau). Šiam vok. (E 36) *brant* bei pr. (E 36) *knaistis* kiek kitokią (man rodos, netikslią) reikšmę yra suteikę Trautmann AS 360 („brennendes Scheit“), Endzelins SV 195 („brennendes Scheit“), Mažiulis PKP II 16 („kuragalys“), Toporov PJ IV 89 („головешка“ ir „глежащий уголь, загребаемый в загнеток“). Pr. (E 36) *knaistis* „brant“ etimologiškai gretinamas arba vien su (germ. >) v. v. a. *ganeista* „kibirkštis“ (spėjant jo kilmę iš **gahnaist-*) ir kt. (Berneker PS 299, Stang LS 30) arba ir su (sl. >) bažn. sl. (rus.) *gnětiti* „uždegti“ ir kt. (Trautmann AS 360, Berneker SEW I 312), arba dar ir su (balt. >) lie. *knaisyti* „wühlen“ ir kt. (Endzelins SV 195 t., Toporov l. c.) bei lie. *kniēsti* (*kniētē kniēčia*) „peršėti“ ir kt. (Mažiulis l. c., Toporov

l. c.). Visus šiuos gretinimus plačiausiai (ir kūrybingai) analizavo Toporov PJ IV 90 tt. (ir liter.). Tačiau iki šiol, deja, buvo neatsižvelgta arba menkai atsižvelgta į pr. *knaistis* bei jo giminaičių žodžių darybos istoriją — svarbiausią etimologijos aspektą; todėl, manyčiau, iki šiol dar galioja Endzelyno žodžiai, kad pr. (E 36) *knaistis* — „bez drošas etimologijas“ (Endzelins l. c.). Reikia sutikti su Toporovu (l. c.), kad pr. *knaistis* kilmė yra, visų pirma, balto-slavistinė [o ne balto-germanistinė (sic pvz. Stang l. c.) ar pan.] problema (jai daugiausia ir skirsime dėmesio, žr. toliau).

Subst. (*i*-kamenis, fem.) pr. **knaistis* „uždegtas pagalys (ugniai įkurti)“ (dėl tokios reikšmės žr. anksčiau) yra, man rodos, iš vak. balt. (subst.) **,užsidegimas*“ (nomen abstractum) — sufikso **-ti-* vedinys iš verb. vak. balt. **knait-/*(kn(e)it-* „už-(si)degti“ < verb. balt.-sl. **kn(e)it-* (**knait-*) „t. p.“, iš kurio išriedėjo:

a) verb. ryt. balt. **kn(e)it-* „už(si)degti“ > **,degti* > **,smilkti* > „peršėti“ > lie. *kniēsti* (*kniētē kniēčia*) „peršėti, niežėti“ (LŲŽ VI 238 t.) = la. *kniest* „t. p.“ (ME II 249 s. v. I *kniest*), lie. *kniēt-ėti* „t. p.“ = la. *kniēt-ēt* „t. p.“ ir kt. (plg. Mažiulis l. c., plg. ir Toporov l. c.);

b) verb. sl. **kn(e)it-* „už(si)degti“ → sl. **knait-* „t. p.“ → **gnait-* „t. p.“ (dėl sl. **kn-* → **gn-* plg. pvz. sl. **se-tm-as* „septintas“ → **se-dm-* „t. p.“) > bažn. sl. (rus.) *gnět-iti* „uždegti“ ir kt. (dėl medžiagos žr. ESSJ VI 167 t. s. v. **gnětiti*), plg. Toporov l. c. (ir liter.).

Verb. balt.-sl. **kn(e)it-* „už(si)degti“ kildinu iš **,už(si)degti* medžiui trinant jį su kitu medžiu“ (taip senovėje buvo išgaunama ugnis!) < verb. balt. sl. **kn(e)it-* „trinti(s)“ [= „(sich) reiben“] > lie. *knisti* (*knito, kniñta*) „(iš)dygti“ [LŲŽ VI 258 s. v. 2 *knisti*; < **,išsitrinti, išsikrapštyti* (iš ko)“] = la. *knist* (*knitu knitu*) „t. p.“ ir pan. Šalia verb. balt.-sl. **kn(e)it-* „trinti(s)“ galėjo būti ir jo variantas verb. balt. (dial.) **kn(e)is-* „t. p.“ > ryt. balt. **kn(e)is-* „trinti(s), draskyti(s), drėksti“ > lie. *knisti* (*knisė knisa*) „snukiu trinti, draskyti“, *knais-yti* = la. *knais-it* „t. p.“ ir kt. (plg. Endzelins l. c., Toporov l. c.). Plg. dar va-

riantą — verb. balt. (dial.) **kn(e)ip-* „trinti, (iš)drėksti“ (žr. *kniēipe*).

Verb. balt.-sl. **kn(e)it-* „trinti(s)“ ir balt. (dial.) **kn(e)is-* „t. p.“, **kn(e)ip-* „t. p.“ yra formantų **-t-*, **-s-*, **-p-* išplėstas verb. balt.-sl. **kn(e)i-* „t. p.“ < ide. **kn(e)i-* „t. p.“ [plg. gr. *κνίζω* „(nu)draskau“ (< **kni-d-* „trinti ir pan.“) ir pan.], o šis — formanto **(e)i-* išplėstas verb. ide. **kn-/*ken-* „trinti ir pan.“ [medžiagos dėl jo veldinių (be anksčiau minėtų) žr. Pokorny I 559 tt. (s. v. 2. *ken-*), Toporov PJ IV 92].

knapios „hanf (Hanf) — kanapės“ E 268 nom. pl. fem. = pr. **knapjo's*, t. y. **knapjās* < **kanāpjās* „t. p.“, plg. lie. dial. (Ryt. Pr.) *knāpē* „kanapė“ (LKŽ VI 198) < *kanāpē* „t. p.“ (LKŽ V 195). Žr. dar *gnabsem*. Palyginti neseniai į mokslinę literatūrą patekusio pr. *caneips* „hanf (Hanf) — kanapė“ (GrG 74) rekonstrukcija iki šiol neatskleista (žr. ir Toporov PJ IV 93), nors ji labai reikšminga balt. ir sl. „kanapės“ istorijai (žr. toliau).

Manau, kad pr. (GrG 74) *caneips* „kanapė“ segmentas (raidės *-ei-* atspindi diftongą pr. dial. **-ai-* (vargu ar **-ei-*, žr. toliau) su epentetiškai atsiradusiu **-i-* [plg. panašios kilmės diftongus kurš. (t. y. vak. balt. dial.!) šnektose, žr. Būga III 226—228, Endzelīns LVG 136 ir liter.]. Į tai atsižvelgiant nesunku suponuoti, kad pr. (GrG 74) *caneips* yra pr. dial. **kanaips* (t. y. **kandps*) „kanapė“ < **kanapis* „t. p.“ < **kanapis* „t. p.“ (*jo*-kamenis, nom. sg. masc.) = lie. žem. (< turbūt kurš.) *kanāpis* „t. p.“ (*jo*-kamenis, nom. sg. masc., žr. LKŽ V 197). Šita (lie. žem. < kurš.) lytis kartu su pr. (E 268) *knapios* (žr. dar *gnabsem*) rodo, kad iš pr. (GrG 74) *caneips* minėtu būdu rekonstruoti vak. balt. dial. **kanepis* „kanapė“ [dėl la. *kaņepe* „t. p.“ (su *-e-*!) žr. toliau] yra mažiau patikima.

La. *kaņepē* „kanapė“ bei jo dial. variantai *kaņipe* „t. p.“, *kaņupe* „t. p.“, *kaņapē* „t. p.“ (ME II 156 t.) yra greičiausiai vietoj senesnio la. **kanape* „t. p.“ = lie. *kanāpē* „t. p.“, kurie (abu) kildintini iš ryt. balt. **kanapjā* „t. p.“: lie. ir la. substantyvai su kamiengaliu **-jā-*, buvusiu po labialių priebalsių, rėdos, visi išvirto *ē*-kameniais; šitaip atsitiko ir daugeliui lie. ir la. substan-

tyvų su kamiengaliu **-jā-*, buvusiu ne po labialių (žr. Skardžius ŽD 70, Endzelīns LVG 276).

Taigi atstatau subst. (*jā*-kamenį) balt. **kanapjā-* „kanapė“ (fem.) ir subst. (*jo*-kamenį) balt. dial. (vak. balt. dial.) **kanapja-* „t. p.“ (masc.). Šie du subst. galėtų būti iš adj. (*jo*-/*jā*-kamenio) balt. **kanapja-/*kanapjā-* „kanapinis (vyriškoji kanapė) resp. kanapinė (moteriškoji kanapė)“ — fleksijos **-a-/*-ā-* vedinys iš seniausio subst. (*i*-kamenio) balt.-sl. **kanapi-* „kanapė“, iš kurio, man rodos, panašiu būdu išriedėjo subst. sl. **konopja/*konopja/*konopj/*konopj* „kanapė“ (dėl veldinių žr. ESSJ X 188 t.). Subst. balt.-sl. **kanapi-* „kanapė“ yra senas skolinys (baltai ir slavai kanapes pažino matyt dar gerokai pr. Kr., plg. LTE II 199 s. v. *kanāpēs*) — greičiausiai iš skitų subst. „kanapė“, plg. gr. *κάνναβις* „t. p.“ — skitišką žodį (tokiu jį laiko Hesichijus), atėjusį per trakus (resp. kai kuo trakizuotą ir, aišku, grecizuotą), plg. Frisk I 779, Toporov PJ IV 96 t. ir liter. Tas balt.-sl. „kanapė“ buvo pasiskolintas (balt.-sl. prokalbės laikais!) iš skitų (prabaltoslavų kaimynų!) turbūt I tūkst. pr. Kr. pirmojoje pusėje — prieš V a. pr. Kr., t. y. prieš „sus skylant“ baltų-slavų prokalbei (ji „sus kilo“ apie V a. pr. Kr., žr. LEtn. 85).

Taigi tradicinė nuomonė, kad pr. (E) *knapios* (pl.) bei lie. *kanāpē* ir pan. esą slavizmai (Berneker SEW I 559, ME II 157, Endzelīns SV 196, Vasmer II 312, Fraenkel 214, Sławski II 425, Sabaliauskas LKK VIII 72, Levin GE 96, ESSJ X 189, Toporov PJ IV 94 t.), man neatrodo patikima: tie baltų dialektų kanapės pavadinimai, kaip sakyta, yra greičiausiai balt.-sl. prokalbės žodžiai (nors ir, galų gale, skoliniai — turbūt iš skitų). Plg. ir Būgą (I 446), kuris dėl lie. *kanāpē* rašė, kad „Литовцы с культурою конопли познакомились приблизительно в одно и то же время, что славяне, но без посредничества последних“, pridurdamas, jog „Из прасл. формы *konop'a* ... при заимствовании литовцы имели бы *kanapiā* (в части зап. и вост. говоров — *kanapjā*)“; tik pastarasis Būgos teiginys nepatikimas: lie. *kanāpē* yra greičiausiai ne iš pirmykščio **kanapjē* (sic Būga l.c.), o perdirbinys iš pirmykščio (balt.) **kanapjā* (žr. anksčiau).

Kneiphof „Karaliaučiaus miesto dalis, sudaranti salą (apsuptą Priegliaus ir jo atšakos)“ — sudurtinis vok. vietovardis *Kneiphof* < *Knip-hof*, perdirbtas [t. y. sandu vok. *-hof* pakeičiant (apie XV—XVI a.) segmentą *-ow*] iš vokiškai tarto salos pavadinimo *Knipow (= dk. *Knipaw*, žr. Gause I 37) = pr. *Knī-pow, t. y. pr. *Knīpavā [aplietuvinant — *Knīpava* (PKP II 241) ar *Knipavā*], kuris, man rodos, yra iš appell. (subst.) pr. *knīpavā „tai (sala), ką (ap)semia (dalinai)“ (Karaliaučiuje ir dabar gana dažni Priegliaus potvyniai) = *, „sėmimasis (užsiliejimas, patvinimas)“ — sufikso *-avā* vedinys iš lyties verb. pr. **knīp-* „semtis (užsilieti)“ [plg. lie. *sėmti* „kabinti skystį; užlieti“], egzistavusio greta verb. pr. **kneip-* „semti“ (dėl jo žr. *kniēipe*). Plg. subst. lie. dial. *knipava*/*knīpavā* „knibždynas, daugybė“ (LKŽ VI 247; iš čia matyt ir lie. up. *Knipava*, žr. Vanagas HŽ 261) < „tai, kas susikabinę (sukibę)“ — sufikso *-avā* vedinį iš verb. lie. **knīp-* „kabintis ir pan.“; dėl pastarojo žr. s. v. *kniēipe*, kur aptariamà taip pat verb. lie. **knīp-* „kabintis ir pan.“ ir pr. **knīp-* „semtis“ reikšmių santykio istorija. Semantiniai skirtumai tarp tų subst. pr. *knīpavā ir lie. dial. *knipava*/*knīpavā* rodo, kad jiedu savarankiški ir matyt neseni dariniai; vadinasi, ir pr. (vv.) *Knīpavā vargu ar gali būti senas.

kniēipe „schöpfet (schöpft) — semia“ III 107, [67₁₆] praes. 3 sg. Vok. (III 106_a) *schöpfet* „schöpft“, turėjęs reikšmes „semia“ (ji siekia net s. v. a. laikus, žr. Paul DW 532 s. v. schöpfen) ir „gauna ir pan.“ (Paul l. c.), į pr. (III 107₁) *kniēipe* verstas greičiausiai ne reikšmėmis „semia; gauna ir pan.“ (sic Toporov PJ IV 98 ir liter.) ir matyt ne reikšme „gauna ir pan.“ (= lie. *gaus* „gaus“ VE 51₂₀, fut. 3 sg.), o reikšme „semia“ (plg. Endzelins SV 196). Verb. (praes. 3 sg.) pr. (III 107₁) *kniēipe* „semia“ (su raidėmis *-ni-*, perteikiančiomis aiškiai pr. **n'-*, žr. pvz. *tiēnstwei*) yra pr. semb. (XVI a. vid.) *knēipē „t. p.“, o šis — iš pr. *knēipjē „t. p.“ [čia pr. **-ē* supriešakėjęs (po **-j-*) iš pr. **-ā*] < *knēipjā „t. p.“ [= lie. (praes. 3 sg.) *knēipia*/*kneīpia*, žr. toliau] su inf. pr. *knēip-tvei „semti“ < pr. *kneip-tvei „t. p.“ su cirkumfleksiniu pr. **-ei-*).

Greta verb. pr. *kneip-tvei „semti“ bus egzistavusi lytis verb. pr. **knīp-* „semtis“ (žr. s. v. *Kneiphof*), tai rodo jų giminaičiai lie. ir la. dialektuose (žr. toliau). Verb. pr. *kneip-tvei (*knīp-tvei) „semti(s)“ kildinu iš pr. **kneip-* (**knīp-*) „semti(s); kabinti(s) ir pan.“ < *, „kabinti(s) ir pan.“ [plg. reikšmių „kabinti“ ir „semti“ sambūvį pvz. žodyje (daugiareikšmyje) lie. *kabinti*, žr. LKŽ V 18 s. v. *kabinti* 1 ir *kabinti* 5], kurio artimiausi giminaičiai — lie. *kniēp-ti* (*kniēpē kniēpia*) „(iš)kabinti; (iš)rausti, (iš)kirsti ir pan.“ (LKŽ VI 238) bei *kneip-ti* (*kneīpē kniēpia*) „t. p.“ [LKŽ VI s. v. 1 *kneipti* ir 2 *kneipti* („lenkti žemyn, knabinti“ < *, „kabinti ir pan.“)], *knīp-ti* (*knīpo kniēpa*) „kabintis ir pan.“ (LKŽ VI 249), *knaip-tis* „kniaubtis, kabintis“ (LKŽ VI 195) ir pan., la. *kniēp-tiēs* „die Ohren (nach hinten) anschmiegen (von Pferden)“ [ME II 249; < *, „nukabinti (ausis)“], *knaip-īt* „wiederholt kneifen“ (ME II 242) ir kt. [plg. Endzelins l. c., Mažiulis PKP II 207 (išn. 656), Toporov l. c. (ir liter.)]. Čia aiškiai pridera ir verba (turintys panašias reikšmes): lie. *kniēb-ti*, *kneīb-ti*, *knīb-ti*, *knaīb-tis* ir pan. (žr. LKŽ VI s. v. v.), la. *kniēb-t*, *knaīb-īt* ir pan. (žr. ME II s. v. v.). Iš visų tų pr.-lie.-la. verba [ekspresyvinių (žr. ir Toporov l. c.) bei poliseminių], kuriuos laikyti onomatopėjinės kilmės žodžiais (plg. Fraenkel 278 s. v. *kneībti*) nepatikima (žr. toliau), rekonstruoju ekspresyvinį verb. balt. **kn(e)ip*/**kn(e)ib-* „kabinti(s) ir pan.“ < *, „drėksti(s) rėžiant ir pan.“ [plg. pvz.: (lie.) *negaliu iškneībt bulvės akutės* „negaliu iškabinti (išgremžti, t. y. išdrėksti rėžiant!)...“ LKŽ VI 213 s. v. 1 *kneībti* 2) < *, „rėžti(s) dreskiant“ < *, „trinti(s) ir pan.“ (žr. toliau). Iš šio verb. (ekspresyvinio) balt. **kn(e)ip*/**kn(e)ib-* „trinti(s) ir pan.“ varianto balt. **kn(e)ib-* „t. p.“ bus atsiradęs variantas verb. (ekspresyvinis) balt. dial. **gn(e)ib-* „t. p.“ [> lie. *gnīb-ti* (*gnīb-ti*) „kneifen“ ir pan.]; manau, kad iš pastarojo išriedėjo pagal „kaitą“ balt. *g : *ž) variantas verb. (ekspresyvinis) balt. dial. **žn(e)ib-* „t. p.“ (> *žnīb-ti* „kneifen“, la. *znieb-t* „würgen...“ ir pan.).

Verb. balt. **kn(e)ip*/**kn(e)ib-* „trinti(s) ir pan.“ < ide. dial. **kn(e)ip*/**kn(e)ib-* „t. p.“ (kai kuop plg. Pokorny I 561, 562,

Toporov PJ IV 99), iš kurio, t. y. iš jo varianto ide. dial. (balt.-germ.) **kn(e)ib-* „t. p.“ bus išriedėjęs verb. germ. **knīp-* (> vok. *kneif-en* „gnybti“ ir kt.): čia germ. **kn-* atsirado turbūt (ne iš ide. **gn-*, o) vietoj germ. **hn-* panašiai (ir savarankiškai) kaip balt. dial. **gn-* [**gn(e)ib-*] vietoj senesnio balt. **kn-* [**kn-(e)ib-*], žr. anksčiau. Verb. ide. dial. **kn(e)ip-/kn(e)ib-* „trinti(s) ir pan.“ — greičiausiai formanto **-p-/b-* išplėstas verb. ide. dial. **kn(e)i-* „t. p.“, apie kurio [būtent su reikšme * „trinti(s) ir pan.“] tolimesnę kilmę žr. s. v. *knaistis*. Taigi verb. vak. balt. (pr.) *kneīp-tvei „semti“ savo semantinė kilmė [iš *, „rėžti (dreskiant)“, žr. anksčiau] yra panašus į verb. sl. *čerpti > ček. *čřtiti* „semti“ ir kt. < (balt.-)sl. **kerp-* „... rėžti“ (žr. s. v. *kerpetis*). Šie vak. balt. ir sl. dialektų verba „semti“ laikytini semantiniiais naujadarais, išstūmusiais senąjį žodį, kuris buvo greičiausiai verb. balt.-sl. **sem-* „t. p.“ (> lie. *sém-ti* „t. p.“, dėl jo žr. Fraenkel 775).

***Knīpavā**, žr. *Kneiphof*.

knuchel „gelenke (Gelenk) — kulkšnies sąnarys“ E 144 [dėl vok. (E 144) *gelenke* tokios reikšmės plg. Paul DW 228 s. v. *Gelenk*], taisytinas į *knuchel*, — vok. žodis „kulkšnis“ (plg. v. v. a. *knuchel* „t. p.“ Lex 112): E originale (ca. 1300 m.) čia galėjo būti pr. *kulksnis „kulkšnis“ (= lie. *kulkšnis*, žr. s. v. *kulnis*), kuri, turėjusį nemažą fonetinio panašumo su tos pačios reikšmės vok. *knuchel*, P. Holcvešeris (E nurašinėtojas, prūsiškai nemokėjęs) okazionaliai pakeitė žodžiu vok. *knuchel*. Mažiau patikima spėti, kad šis (E 144) *knuchel* = pr. **knukel-* (be fleksijos) iš vok. *knuchel* (plg. PKP II 20, išn. 42).

coaris „banse (Banse) — šalinė“ E 232 (čia „šalinė“ = „tam tikra užtvara klojime“, žr. LKŽ XIV 448 s. v. *šalinė*), taisytinas į *toaris* = pr. (turbūt *i*-kamenis, fem.) **tõ·ris* < **tṽ·ris* „t. p.“, t. y. pr. *tāris < *tvāris „t. p.“ (žr. toliau). Dėl vok. (E 232) *banse* „t. p.“ = v. v. a. *banse* „weiter Scheunenraum zur Seite der Tenne“ (Lex 9) žr. dar Paul DW 68, Trautmann AS 361, Toporov PJ IV 101.

Pr. (E 232) *coaris* „šalinė“ yra jau seniai visų taisomas į *toaris* „t. p.“ Tam pritardamas norėčiau pabrėžti, kad etimologiškai

pateisintas E raidžių *c* ir *t* vienos į kitą taisymas, atsižvelgiant į jų dviejų rašysenos didelį panašumą, nelaikytinas net ir taisymu. Pr. (E 232) *coaris* raidės *c-* taisymas į *t-* etimologiškai pateisinamas (žr. toliau), todėl *coaris* gali būti taisomas ne į *toaris, o į *toaris*.

Pr. (E 232) *toaris* „šalinė“ (= „tam tikra užtvara klojime“) jau seniai ir visiškai pagrįstai (žr. toliau) yra siejamas su senovine (balt.-sl.) šaknies balsių kaitą **-er-* (**-ēr-*) → **-ar-* → **-ār-* atspindinčiais žodžiais lie. verb. *tvēr-ia* (*tvēr-ē tvēr-ti*), subst. *ūž-tvaras*, rus. *за-моп* „t. p.“, lie. *tvor-à* „Zaun“ ir kt., žr. Bezzenberger BB XXIII 311, Trautmann AS 361, Endzelins SV 266, Toporov PJ IV 101 t.; bet žr. pvz. Trautmann BSW 333 t. (s. v. v. *tuęriō*, *tuārd-*, *tuārā-*), Vasmer IV 32 t. (s. v. v. *msapb*, *msop* I, *-msop* II, *msopumь* I, *-msopumь* II), Fraenkel 1152 (s. v. *tvėrti* 1), 1155 (s. v. *tvorā*), kurie šio pr. *toaris* visai nemini (jo nemini ir Būga savo raštuose). Pastarųjų mokslininkų skeptišką pažiūrą ir pr. *toaris* giminystę su minėtais balt. ir sl. dialektų žodžiais nulėmė tai, kad pr. *toaris* (*coaris*) nebuvo ir iki šiol nėra tinkamai rekonstruotas, o jį rekonstruoti iš tikrųjų nelengva.

Pr. (E 232) *toaris* segmentas *toa-* atspindi greičiausiai pr. **tõ-* < (**tṽ-* =) **tṽõ-*, t. y. pr. **tā-* < **tvā-* (plg. lie. žem. *to-rà* „tvora“ < *tvo-rà* „t. p.“). Spėjimu, kad tame *toa-* (*toa-ris*) slypi pr. (**tṽõ-* =) **tṽõ-*, t. y. pr. **tvā-* (plg. pvz. Toporov l. c.), sunkiau patikėti: pvz. pr. (E 553) *twaxtan* (žr.), turintis segmentą pr. (**tṽõ-* =) **tṽõ-* (t. y. **tvā-*!), yra parašytas ne *toaxtan. Kur kas sudėtingesnė iki šiol negvildenta problema — pr. (E 232) *toaris* morfologinė rekonstrukcija: ar jis yra pr. *tvāris (*i*-kamenis, fem. arba masc.), ar pr. *tvāris (*jo*-kamenis, masc.), ar net pr. **tvār's* < *tvāras (*o*-kamenis, masc.).

Manychiau, kad pr. (E 232) *toaris* „šalinė“ (= „tam tikra užtvara klojime“) buvo *i*-kamenis (fem.) pr. *tāris < *tvāris „t. p.“ (nom. sg.) < subst. vak. balt. (dial.) *tvāris. Jis („tam tikra užtvara klojime“) yra iš *, „(už)tverimas“ — fleksijos vedinys (tiesioginis ar netiesioginis) iš verb. vak. balt. **tvēr-* „(už)tverti...“ (su akūtinu **-ēr-*) < balt. **tvēr-* (**tver-*) „(už)tverti; (su)tverti

(sukurti); (nu)tverti (griebti)...“ [$>$ lie. *tvér-ti* (*tvēr-ia*) „t. p.“ = la. *tvef-t* „griebti“] $<$ verb. balt.-sl. **tvēr-* „t. p.“ $>$ sl. **tvér-* (**tver-*) „...sutverti (sukurti)...“, kurio vedinys (tiesioginis ar netiesioginis) — subst. (*i*-kamienis) sl. **tvāris* „sutvėrimas, sukūrimas“ ($>$ s. sl. *tvarb* „t. p.“ ir kt., žr. pvz. Vasmer IV 32). Su šiuo sl. subst. siejamas, pirmiausia, subst. lie. *tvorà* „Zaun“ $<$ ryt. balt. (dial.) **tvārā* „t. p.“ (žr. pvz. Trautmann BSW 334, Vasmer l. c.), kuris yra iš **ap-*, užtvėrimas“ — fleksijos vedinys (tiesioginis ar netiesioginis) iš verb. ryt. balt. **tvēr-* (**tver-*) „(už)tverti...“ $<$ balt.-sl. **tvēr-* (žr. anksčiau). Dėl tų subst. (*i*-kamienių) vak. balt. (dial.) **tvāris* = sl. **tvāris* (abu savarankiškai dariniai!) ir subst. (*ā*-kamienio) ryt. balt. (dial.) **tvārā* darybos, t. y. dėl jų išvedimo (tiesioginio ar netiesioginio) iš minėto verb. balt.-sl. **tvēr-*, plg. pvz. subst. (*i*-kamienį, fem.) ryt. balt. **brandis* „subrendimas“ [$>$ lie. *brándis* „pribrendusių žirnių ar pupų ankštis“ (LKŽ I² s.v. 1. *brándis*) = la. *bruōds* „Knospe“ (ME I 342 s.v. I *bruōds*)] ir subst. (*ā*-kamienį) ryt. balt. (dial.) **brandā* „subrendimas“ ($>$ lie. *brandā* „javų derlius, užderėjimas“ LKŽ I² 992), kurie abu yra fleksijų vediniai (tiesioginiai ar netiesioginiai) iš verb. balt. **brénd-* „bręsti...“ (žr. s.v.v. *brendekermnen*, *pobrendints*). Minėtus subst. vak. balt. (dial.) **tvāris* = sl. **tvāris* ir verb. balt.-sl. **tvēr-* dėl jų šaknies vokalizmo santykio (subst. **ār-*: verb. **ēr-*) plg. lie. su subst. *tvorà*: verb. *tvér-ti* (žr. anksčiau), subst. *vorà* „virtinė, eilė“: verb. *vér-ti* ir kt. (žr. Būga II 255). Tas verb. balt.-sl. **tvēr-* „(už)tverti; (su)tverti (sukurti); (nu)tverti (griebti, imti); tverti (laikyti)...“ kartu su jo lytimis verb. balt.-sl. (dial.) **tur-* „būti nutvėrusiam, turėti (laikyti)“ bei **tvīr-* „turėtis, laikytis“ (dėl jų dviejų žr. s.v. *turīt*) suponuoja verb. ide. **tuer-/tūr-* „tverti, (griebti, imti); būti nutvėrusiam, turėti, laikyti; tverti, ap-/užtverti...“ $>$ gr. subst. *σειρά* „virvė, saitas“ [$<$ **tueriā* „tai, kuo kas (su)griebiama, (su)laikoma“, plg. subst. lie. dial. *tvērē*, dėl kurio žr. Būga II 130—131] ir kt. (žr. Pokorny I 1101 s.v. 2. *tuer-*). Šis verb. ide. **tuer-* (: **tur-*) „tverti (griebti, imti)...“ (Pokorny I 1101 s.v. 2. *tuer-* „fassen...“), man rodos, gali būti iš **išsukti* (ką iš ko) $<$ **suk(io)-*

ti“ (Pokorny I 1100 t. s. v. 1. *tuer-* „drehen...“); čia dėl **išsukti* (išgriebti, išimti) $<$ **išsukti* (išlenkti) ką iš ko“ plg. pvz. verb. balt.-sl. **renk-* „griebti, imti...“ ($>$ lie. *reñka riñkti* „imti, griebti ką iš ko“) $<$ **išsukti* ką iš ko“ $<$ ide. **yrenk-* „sukti“ (žr. s. v. v. *isrankūns*, *rancko*), arba verb. pr. **rang-* „vogti“ $<$ **pa*griebti, (*pa*)imti ką iš ko“ $<$ **išsukti* ką iš ko“ $<$ ide. **yrenng-* „sukti“ (žr. s.v. *ranctwei*).

kodesnimma, žr. *kudesnammi*.

coestue „burste (Bürste) — šepetys“ E 559 nom. sg. fem. (su *-oe-* = pr. **-o-*, žr. PKP I 46, išn. 251) = pr. **kōst(u)vē* [tiksliau: **kōst(u)ye* su bilabialiniu **-y-* ir su *-(u)-*, kuris matyt nefonologinis — pereiginis tarp **-t-* ir **-y-*], t. y. pr. **kāst(u)vē* $<$ **kāist(u)vē* (su cirkumfleksiskai pailgintu **ā-*, žr. Mažiulis BS 13 t.). Pr. **kāist(u)vē* „šepetys“ = „tam tikras (ašutų ar šerių prismaigstyta) įrankis plaukams ir pan. šukuoti“ [žodis E 559 yra semantinėje grupėje E 550 — E 559, prasidedančioje žodžiu (E 550) „pirtininkas (cirulninkas)“] yra sufikso **-t(u)vē* (žr. dar *nurtue*, *preartue*, *romestue*) vedinys iš verb. pr. **kāis-* „šukuoti...“ (žr. s.v. *coysnis*).

coysnis „kam (Kamm) — šūkos“ E 557 = turbūt fem. (*i*-kamienis, nom. sg.) pr. **kōisnis*, t. y. **kāisnis* (žr. toliau): raidės *-oy-* lengvai gali atspindėti cirkumfleksinį pr. **-o-i-* (ypač po labialio ir guturalio, čia — po pr. **k-*), t. y. pr. **āi-* [žr. *coestue*, plg. *car-iawoytis* (žr.) su *-oy-* = pr. **-o-i-* (cirkumfleksinis), t. y. **āi-*], plg. šio pr. žodžio giminaitį verb. lie. *kaiš-yti* (su cirkumfleksiniu *-ai-*), žr. toliau. Mažiau patikima suponuoti, kad pr. (E 557) *coysnis* raidės *-oy-* atspindi akūtinį pr. **-ai-*, vadinasi, su šio diftongo trumpuoju (nepailgintu!) pr. **-ā-* po pr. **k-* (dėl *coysnis* segmento *co-* = pr. **kā-* plg. pvz. s. v. *enkopts*); šitoki pr. **kaisnis* (su akūtinium **-ai-*) galėtų remti jo giminaitis verb. lie. *kaiš-ti* (žr. toliau), tačiau jo šaknies akūtas yra metatoninis (vietoj senovinio cirkumflekso, žr. toliau).

Pr. (E 557) *coysnis* „šūkos“ gramatinė giminė bei pati [morfolo-gija iki šiol nėra aiški. Jį [esantį greta pr. (E 559) *coestue* „šepetys“ (žr.) — aiškiai fem.] laikyti masculinum (vadinasi, *io-* ar *o-* arba net *i*-kamieniu) dėl to, kad turime rus. *зрeбeнь* „šūkos“ (masc.:

щетка „šepetys“ fem.), vok. *Kamm* „šukos“ (masc.: *Bürste* „šepetys“ fem.) ir pan. (Toporov PJ IV 109), yra labai rizikinga [plg. pvz. lie. *šukos* „Kamm“ (fem.: *šepetys* „Bürste“ masc.)]. Pr. (E 557) *coysnis* „šukos“ [ir pr. (E 559) *coestue* „šepetys“ (žr.)] savo šaknimi jau seniai ir šiaipjau teisingai (žr. toliau) yra gretinamas su verb. lie. *kaiš-ti* „skusti, gremžti“, serb.-chorv. *čės-ta* „kelias (Weg)“ ir pan., žr. Berneker PS 257, 300, Berneker SEW I 127 (ir liter.), Trautmann AS 361 (ir liter.), Trautmann BSW 113, Endzelīns SV 196, Pokorny I 520, Toporov PJ IV 109 tt. (ir liter.). Tas verb. lie. *kaiš-ti* yra mėgintas gretinti ir su verb. lie. *kaiš-yti* (*kaiš-o*) „kišti“ (intens.), *kiš-ti* „t. p.“ (ne intens.) ir pan. (pvz. Berneker PS 257, 300, ypač Toporov l. c. ir liter.); tačiau šitokiam gretinimui (iš principo teisingam, žr. toliau), kadangi niekas jo nebuvo semantiškai pagrindęs (to neįstengė net ir Toporov l. c), nepritarė (tiksliau — to gretinimo visai nesiėmė) Trautmann AS 361, Trautmann BSW 113, Būga (II 68), Endzelīns l. c., Fraenkel 204 t. (s. v. *kaišti*), 260 (s. v. *kišti*), Pokorny I 520. Reikia pasakyti, kad tie gretinimai neatskleidė pr. *coysnis* darybos, o jos problema yra glaudžiai susijusi su tuo, kad pr. *coysnis* ir suponuojamų jo giminaičių šaknies kilmė iki šiol tebėra neaiški.

Esu linkęs manyti, kad pr. (E 557) *coysnis* „šukos“ yra *i*-kamenis (fem.) pr. **kaisnis* „t. p.“ (nom. sg.) < (subst.) **šukavimo* ypatybės turėjimas — fleksijos vedinys iš adj. (*o/-ā*-kamenio) pr. **kaisna-* „turintis šukavimo ypatybę“ = **šukuojantis*, šukuojamas (šukuotas), o šis — sufikso **(s)na-* vedinys iš verb. pr. **kais-* „šukuoti“. Dėl darybos plg. pvz. lie. (subst.) *usnis* (*ūsnis*) „Distel“ (*i*-kamenį, fem.) < subst. ryt. balt. **usnis* „t. p.“ (→ lie. dial. *ūsnė* „t. p.“ = la. *usne* „t. p.“), kuris (matyt sietinas su s. ind. *oś-ati* „degina“ ir kt., plg. Fraenkel 1172) yra greičiausiai iš (subst.) **deginimo* ypatybės turėjimas ← adj. (*o/-ā*-kamenis) **usna-* (**usnā-*) „turintis deginimo ypatybę“ [(→ subst. la. *usna* „Distel“, plg. pvz. s. v. *gasto*), plg. adj. s. ind. *uṣṇā-* „heiß, warm“] = **deg(in)antis* ir pan., o šis — sufikso **(s)na-* [**(s)nā-*] vedinys iš verb. balt. **us-* „deg(in)ti“.

Verb. pr. **kais-* „šukuoti...“ yra iš verb. balt.-sl. **kaiš-* „skutinėti (skusti), gremžinėti (gremžti, schaben)“ [greičiausiai intens. (plg. s. v. *etbaudinnons*), žr. toliau], kurio veldiniai — minėti žodžiai: a) verb. lie. (Vak. Liet.) *kaiš-ti* „skusti, gremžti“ (LKŽ V 75 t.), b) verb. sl. **kaiš-* „t. p.“ → adj. (partic.) **kaistā* „išskustas, išgremžtas, išlygintas“ (fem.) → subst. **kaistā* „tai, kas išskusta, išgremžta, išlyginta“ (fem.) > serb.-chorv. *čěsta* „kelias (Weg)“ ir kt. (dėl šio sl. subst. kilmės žr. pvz. Skok I 259 ir liter., Toporov PJ IV 110 t.). Šių lie. *kaiš-ti*, serb.-chorv. *čěsta* ir pan. šakninis akūtas yra greičiausiai metatoninis (vietoj senesnio cirkumflekso), plg. jų (t. y. šių lie. ir sl. žodžių) giminaičių verb. (intens., iterat.) lie. *kaiš-ioti* „intensyviai (resp. dažnai) kišti“ greta verb. (intens., iterat.) lie. *kaiš-yti* „t. p.“ = la. *kais-īt* (**kaišyti* >) „barstyti; kreikti“ (su senuoju šaknies cirkumfleksu) ir verb. (ne intens.) lie. *kiš-ti* (su neilguoju šaknies balsiu), žr. toliau.

Iš verb. (intens.) balt.-sl. **kaiš-* „skutinėti, gremžinėti“ suponuojų verb. (ne intens.) balt.-sl. **k(e)is-* „skusti, gremžti, rėžti...“ [su **-š-* iš **-s-* (po **-i-*), plg. Karaliūnas Baltistica I 118] < **k(e)is-*, kurio senovinė reikšmė bus buvusi **rėžti, rėžiant* spausti, durti...“; iš jo — verb. lie. *kiš-ti* „kišti, durti“ bei naujieji verba intens. lie. *kaiš-yti* (*kaiš-o* greta *kaiš-ioti* *kaišio-ja*) = la. *kais-īt* (žr. anksčiau). Čia dėl reikšmės „kišti“ < „durti“ plg. reikšmių „durti“ ir „kišti“ sambūvį žodžiuose lie. *dūrti* „durti; kišti“ [pvz. (Ds): *ādatą indūrē (inkišē) kamuoliñ* „...idūrē (ikišo) i kamuoli“], vok. *stecken* „t. p.“ ir kt.

Tą verb. balt.-sl. **k(e)is-* „rėžti...“ kildinu iš verb. balt.-sl. **k(e)is-* „t. p.“ (žr. toliau) < ide. **sk(e)is-* „t. p.“, o ši laikau formanto **-s-* išplėstu verb. ide. **sk(e)ī-* „pjauti, rėžti...“ (dėl jo žr. Pokorny I 919 t.; žr. dar s. v. v. *skijstan, staydy, staytan*), kuris — formanto **(e)ī-* išplėstas verb. ide. **sk-/sek-* „t. p.“ (Pokorny I 895 t. s. v. 2. *sēk-*). Dėl minėto šaknies verb. balt.-sl. **k(e)is-* (su dviem *s!*) > **k(e)is-* virstimo, kurį nulėmė (pagreitino) disimiliaciškas inicialinio **s-* (t. y. pirmojo iš dviejų *s!*) nykimas, plg. pvz. verb. pr. **ked-* < ide.

*sked- [formanto *-(e)d- išplėstas verb. ide. *sk-/sek- „pjauti, rėžti...“ (žr. anksčiau)], žr. s.v. *accodis* (ir liter.).

koyte, žr. II *quoi*.

koyto, žr. II *quoi*.

koytu, žr. II *quoi*.

colwarnis „ruche (Saatkrähe) — kovarnis (kovas)“ E 726 nom. sg. masc. = pr. *k^olvarnis (jo-kamienis, ar *k^olvarnis) arba *k^olvarnis' < *k^olvarnas (o-kamienis, ar *k^olvarnas), t. y. pr. *k^{al}lvarnis (ar *k^olvarnis) arba *k^{al}lvarnis' < *k^{al}lvarnas (ar *k^olvarnas), žr. toliau. Vok. (E 726) *ruche* „kovarnis (kovas)“ = n.v.a. *ruche* „t. p.“ (Götze 180).

Pr. (E 726) *colwarnis* = pr. *k^{al}lvarnis (ar su *k^{ol}-) „kovarnis (kovas), *Corvus frugilegus* L. „< *k^{al}lvarnis (ar su *k^{ola}-) „t. p.“ (t. y. jo-kamienis, plg. lie. *k^ovarnis*, la. *ku^ovārnis*, žr. toliau) arba pr. (E 726) *colwarnis* = pr. *k^{al}lvarnis' (ar su *k^{ol}-) < *k^{al}lvarnas (ar su *k^{ola}-) „kovarnis“ (t. y. o-kamienis, plg. la. dial. *kuovārs* < *kuovarns, rus. *каворон* ir pan., žr. toliau) yra kompozitas iš adj. (o/ā-kamienio) pr. *k^{ala}- (ar *k^{ola}-) „kiauksintis ir pan.“ (žr. s. v. *kote*) + subst. pr. (balt.-sl.) *v^{ar}na- „varnas“ (žr. *warnis*). Plg. kompozitą sl. dial. *g^{ala}- varnas (> serb.-chorv. *gal^ovran* „kranklys“ ir kt.) su pirmuoju sandu adj. *g^{ala}- (ar *g^{ola}-) „kranksintis ir pan.“, dėl kurio genetinio santykio su minėtu adj. pr. *k^{ala}- (ar *k^{ola}-) žr. s. v. *kote*. Lie. *k^ovarnis*, la. *ku^ovārnis* „kuosa“, *kuovars* „t. p.“ (ME II 350) < *kuovarns „t. p.“ [plg. ir la. *ku^ovārna* „t. p.“ (ne įā-ar jo-kamienis!), žr. l. c.] yra iš ryt. balt. (jo-kamienio) *k^{āv}avarnis/*k^ōvavarnis resp. iš (o-kamienio) *k^ōvavarnas (dial. *k^ōvavarnā) yra kompozitas su pirmuoju sandu adj. (o/ā-kamieniu) *k^āva-/*k^ōva- „kiauksintis, kranksintis ir pan.“ (žr. s. v. *kote*). Plg. kompozitą sl. (dial.) *k^{āv}arnas/*k^{āv}arnā [(ar su *k^ō-) > serb.-chorv. *kāv^rān* „kranklys“ ir kt., žr. ESSJ IX 166] < *k^{āv}avarnas/*k^{āv}avarnā (ar su *k^ōva-) su pirmuoju sandu adj. (o/ā-kamieniu) sl. dial. *k^āva- (*k^ōva-) „kiauksintis, kranksintis ir pan.“ greta jo varianto adj. (o/ā-kamienio) sl. dial. *g^{ala}- (*g^{ola}- (*g^{ola}-) „t. p.“ (žr. s. v. *kote*), kuris yra kompozite sl.

dial. *g^āva-varnas (ar su *g^ōva-) > *g^{āv}arnas (ar su *g^ō-) > lenk. *gawron* „kuosa“, s. rus. *заерань* „kranklys“ ir kt. Tuos adj. balt. (-sl.) dial. *k^āla-/*k^āva- „kiauksintis, kranksintis ir pan.“ → subst. *k^āla-/*k^āva- „kiauksėtojas, kranksėtojas ir pan.“ randu ir antrame sande kompozitų lie. *naktikolas/naktikovas* „*Nycticorax nycticorax* L.“ [plg.: Ivanauskas (II¹151) naktikovo balsa nusako garsais „ko“]. Kompozito pr. (E 726) *colwarnis* (tiksliau — jo sando *col*-) ir kitų šiame straipsnyje nagrinėtų baltoslavieškių kompozitų kilmė buvo ir iki šiol yra kitaip suvokiama (žr. Toporov PJ IV 117—122 ir liter.).

komaters „geuatter (Gevatter) — krikštatevis“ E 183 nom. sg. masc., *comatter* „gefatter (Gevatter) — t. p.“ GrG 87, GrA 77, „compater — t. p.“ GrF 16 (nom. sg. masc. su numesta fleksija). Šis pr. slavizmas gali būti a) pr. *k^{om}aters, t. y. *k^{ām}aters — skolinys (ne anksčiau kaip XI—XII a.) iš s. lenk. dial. [pomer-(anu) dial.] *komoter „t. p.“ arba b) pr. *k^{om}aters, t. y. *k^{ām}aters — (irgi ne anksčiau kaip XI—XII a.) iš s. lenk. dial. (pomer. dial.) *kamoter „t. p.“ ar c) *kumaters, t. y. *kumaters — (prieš XI—XII a.) iš vak. sl. *k^{omotr} „t. p.“ Apie šias tris rekonstrukcijos tikimybes plačiau (ir liter.) žr. Levin SE 37 t., 50, 78, 87, 96 ir Toporov PJ IV 124 t., kurių (ypač Levin l. c.) slavizmo pr. „krikštatevis“ rekonstrukcijos tyrinėjimui ir laikytini reikšmingiausiai.

Levinas ir Toporovas, nepaneigdami nė vienos iš tų trijų rekonstrukcijos tikimybių, labiau yra linkę pritarti trečiajai rekonstrukcijai — (pr. *kumaters, t. y. *kumaters (Levin SE 87, Toporov PJ IV 125, plg. ir Trautmann AS 361, Mažiulis PKP II 283). Čia Levinas ir Toporovas remiasi ypač parašymu (Gr) *comatter*, teigdami, kad balt. (pr.) balsis *u Gr žodynyje esąs žymimas tik raide o (Levin SE 78, Toporov PJ IV 124); su tuo nesinorėtų sutikti: plg. pvz. *ruggis* (GrA 8, GrF 1, nors *roggis* GrG 12). Be to, rekonstrukcija pr. *kumaters, t. y. suponavimas, kad pr. „krikštatevis“ atsiradęs prieš XI—XII a., yra abejotinas ir dėl realijos (krikšto ceremonijų) chronologijos: prieš XI—XII a. (ir XI—XII amžiuje) buvo krikštyta (žr. s. v. *crix-*

titwi) nedaug prūsų ir matyt gana formaliai — be didesnių krikščito ceremonijų (t. y. dažniausiai turbūt ir be krikštatevių), kurios pradeda įsigalėti tik nuo XIII a.

Manychiau, kad slavizmas pr. (E 183) *komaters* (ir Gr *comatter*) atsirado XIII a. (ar net vėliau) ir atspindi pr. **komaters* (kirčiuotas skiemuo — aiškiai **-m-*), t. y. pr. **kamaters*. [dėl balsio **-a-*, esančio balsio **-a-*, esančio po guturalio (**k-*) ir prieš labialį (**-m-*), parašymo raide *-o-* žr. pvz. s. v. *enkopts*]. Šis pr. **kamaters* „krikštatevis“ (nom. sg.) gali būti iš s. lenk. *kmotr* „t. p.“ (nom. sg.); iš jo bus atsiradęs pr. (*o*-kamienis) **kmatra-*, kuris, turėdamas prūsams (ir, apskritai, baltams) neįprastą junginį (inicialinį!) **km-* (be to, daug priebalsių), tuojau virto į pr. **kamatra-* „t. p.“ (su įterptiniu **-a-* tarp **k-* ir **-m-*). Greta šio pr. (*o*-kamienio) **kamatra-* (pvz. acc. sg. **kamatran*) bus atsiradusi lytis (*o*-kamienė) nom. sg. pr. **kamatrys* (su išmestu kamiengalio balsiu, žr. pvz. *cawx*) → pr. **kamaters* [ar ir pr. dial. **kamatars*, plg. pr. *anters/antars* (žr. *antars*) resp. s. v. *abskande*] = pr. (E 183) *komaters*. Prie lyties (*o*-kamienės, nom. sg.) pr. **kamaters* atsiradimo gal dar prisidėjo (?) ir anksčiau minėta lytis (nom. sg.) s. lenk. dial. **komoter*.

konagis „kōning (König) — kunigaikštis (karo vadas ir srities valdovas); karalius“ E 405 nom. sg. masc. (jam įprasta suteikti šiek tiek kitokią reikšmę, žr. pvz. Endzelīns SV 198, Mažiulis PKP II 31, Toporov PJ IV 126) = pr. **kūnegʰs* < **kūnegas* „t. p.“: a) su pr. **-u-* (platoku, be to, po guturalio!), parašytu raide *-o-* [prie tokio parašymo dar matyt prisidėjo vok. (E 405) *kōning*], b) su pr. **-e-* (nekirčiuotu!), perteiktu raide *-a-* (jos fonetinės vertės problema iki šiol ignoruojama).

Tas pats pr. **kunegas* „kunigaikštis“ [dėl reikšmės dar plg. *mis-tran* (žr.)] slypi asmenvardyje pr. (dk.) *Konegycke* (Trautmann PN 48): jis yra pr. (avd.) **Kunegikas* (ar **Kunegikis*) < appell. (subst. diminut.) **kunegikas* „kunigaikštukas“ [= „kunigaikščio sūnus (vaikas)“ ar „nedidelės srities valdovas“] — sufikso **-ik-* (diminut.) vedinys iš pr. (subst.) **kūnega-* „kunigaikštis“. Plg. subst. (appell.) lie. *kunigaiškštis* „karo vadas ir srities valdovas“, kuris („kunigaikštis“) yra greičiausiai iš lie. (diminut.)

*„kunigaikštukas“ [= „kunigaikščio sūnus (vaikas)“ ar nedidelės srities valdovas“] — sufikso *-aikšt-* (diminut., plg. pvz. lie. *veln-ýkšt-is* „velniukas“ Skardžius ŽD 373) vedinys iš lie. *kūnigas* tuomet, kai jis dar buvo **„kunigaikštis“* (gyvojoje kalboje arba sen. raštuose nebežinomas, žr. LKŽ VI 893 s. v. *kūnigas* 2), plg. (dėl jo reikšmės) Alminauskis I 75. Pastaba: lyties (lie.) *kūningas* (LKŽ VI 895 t.) lietuvių kalba „visai nepažįsta ... tėra tiktai *kūnigas*“ (Būga II 91).

Pr. **kunegas* „kunigaikštis“ ir lie. *kūnigas* „ponas, viešpats; dvasininkas (kunigas)“ (LKŽ VI 893) bei lie. (*kūnigas* >) dial. *kungas* „dvasininkas“ (LKŽ VI 891) = la. *kūngs* „ponas, viešpats“, — visi šie neabejotini germanizmai pr. ir lie. bei la. dialektuose ėmė plisti apie XIII a. (plg. Būga II 93) kaip socialiniai reikšmės „kunigaikštis“ terminai [plg. Alminauskis I c., (dėl istorinių realių) Toporov PJ IV 128 t.], plg. germanizmą sl. **kuning-* > s. sl. *konežь* „kunigaikštis“ ir kt. [dėl jų žr. Toporov PJ VI 126 tt. (ir liter.), ESSJ XIII 200 t. (ir liter.)]. Tie pr. ir lie. bei la. germanizmai yra matyt iš v. v. a. (resp. vid. vok.) kalbos: a) lie. *kūnigas* „kunigaikštis“ bei la. **kūniqs* „t. p.“ (> *kūngs*) — iš lyties v. v. a. *kūnic* „König“ resp. vid. vok. *kunic* (*kūmig*) „t. p.“ (la. *kūngs* — gal iš vid. vok. *kung* „König“?), plg. Būga I c., Alminauskis I c., Toporov PJ IV 126 ir liter., b) pr. **kunegas* „kunigaikštis“ — greičiausiai iš lyties v. v. a. *kunec* „König“ (dėl čia minėtų v. v. a. resp. vid. vok. lyčių žr. Lex 118). Pr. **kunegas* „kunigaikštis“ dėl **-e-* plg. su lie. (žem.) *kūnegas* „dvasininkas“ (LKŽ VI 891, Vitkauskas 160), nors pastarojo balsis *-e-* galėtų būti ir kitokios (nei pr. **kunegas* balsio **-e-*) kilmės.

Königsberg, žr. *Tuwangste*.

-copo, žr. *warnaycopo*.

Coppernicus, žr. **kapurnā*.

-kopts, žr. *enkopts*.

corbis = (parašyta) *torbis* „vlechte (Wagenflechte, Korbflechte des Wagens) — regztis, maišė“ E 306 nom. sg. masc. = pr. **kōrbʰs*, t. y. **kār̥bʰs* < **kār̥bas* „t. p.“ (su cirkumfleksiniu **-ār-*) — matyt iš vok. *Korb* „pintinė“ (Endzelīns SV 196,

plg. Berneker PS 300, Trautmann AS 450), kurio diftongas (vok.) *-or-* transformuotas į pr. **-ɔʳ-* (t. y. **-ār-*). Plg. lie. *kuřbas* „pintinė“ (LKŽ VI 941 t.) ← vok. *Korb* „t. p.“ (Alminauskis I 76, Fraenkel 220), kurio diftongas (vok.) *-or-* transformuotas į lie. *-uř-* (lietuviui neturėjo diftongo, panašaus į minėtą pr. **-ɔʳ-*!).

-cordo, žr. *aclocordo*.

corpe, žr. *kurpe*.

corto „hayn (Einfriedung, Gehege) — užtvvara (užtvarta vieta), užtvaras (užtvartojami priemonė)“ E 698 subst. nom. sg. fem. = pr. **kurtō*, t. y. **kurtā* (žr. Trautmann AS 361 ir liter., plg. Endzelīns SV 196, Toporov PJ IV 131—134 ir liter.). Mėginimams šio pr. *corto* raidę *-o-* skaityti dar ir kitaip — pr. **-a-* (Endzelīns l. c., Toporov l. c. ir liter.), man rodos, gana aiškiai nepitaria dk. lytys *Curtmedian* ir *Curtoyen* (žr. toliau). Dėl vok. (E 698) *hayn* „užtvvara, užtvaras“ plg. v. v. a. *hain* (*hagen*) „...Einfriedung um einen Platz; ... umhegte Ort“ (Lex 79); dėl panašios vok. *Hagen* (= vok. *hayn* E 698) reikšmės žr. ypač Frischbier I 265—266 (s. v. *Hagen*). Žodis E 698 (tarp E 697 „zuikių kilpos“ ir E 699 „medžioklė“) yra žvėrių medžioklės terminų grupėje (E 696 — E 705), todėl jis šiuo atveju (t. y. kaip žvėrių medžioklės terminas) buvo matyt „tam tikra užtvvara, užtvaras žvėrimis medžioti“; tos (medžioklinės) užtvaros, užtvartai buvo daroma paprastai ne apie šiaip miškus, o apie jaunus miškelius (giraites), žr. Toporov PJ IV 131 [čia, tiesa, žodžiui E 698 suteikiama pagrindinė reikšmė ne „užtvvara, užtvaras“, o „*пома* (miškelis)“].

Subst. pr. **kurtā* „užtvvara (užtvarta vieta), užtvaras (užtvartojami priemonė)“ yra greičiausiai iš pr. **„užtvaras (užtvartojami priemonė)“* < **„tai, kas užpinta (užsukta) šakomis, virbais ir pan.“* < (subst. pr.) **„tai, kas (už-, su-)sukta, lenkta“*, kuris — matyt iš *o/ā-*kamienio adj. vak. balt. (fem.) **kurtā* „užtvartas (turintis užtvartą), užsuktas“ (dėl adj. fem. → subst. fem. žr. pvz. s. v. *gasto*) < **„(už-, su-)suktas, lenktas“*. Šis vak. balt. adjektyvas laikytinas fleksijos vediniu iš lyties verb. balt.-sl. dial. **(s)kurt-* „sukti, lenkti“ [plg. pvz. ryt. balt. subst. **skilā*

„tai, kas atskelta“ (> lie. *skilā* „t. p.“ = la. *škila* „t. p.“) ← adj. **skilā* „(at)skeltas“ (fem.) ← verb. **skil-/skel-* „skilti, skelti“, kuri kartu su lytimis verb. balt.-sl. dial. **(s)kirt-* „t. p.“ (dėl balt.-sl. **-ur-/ir-* < ide. **-r-* plg. pvz. s. v. v. *gurcle, guntwei*) bei verb. balt.-sl. **(s)kert-* „t. p.“ suponuoja verb. ide. **(s)kert-/*(s)krt-* „t. p.“ (žr. s. v. *kirscha*). Pastarasis (žr. dar Pokorny I 584 t. s. v. *kert-* „drehen“), man rodos, yra determinatyvo **(e)t-* išplėstas verb. ide. **(s)ker-/*(s)kɾ-* „t. p.“ (žr. s. v. v. *kraclan, creslan, kirscha*).

Dėl minėtos lyties verb. balt.-sl. dial. **(s)kurt-* „sukti, lenkti“ reikia pridurti, kad ji [arba/ir jos vedinys subst. sl. **kurtā* (= subst. pr. **kurtā*, žr. anksčiau) ar pan.] gali slypėti ir žodyje (verb.) sl. **kurt-ati/*kurt-ėti/*kurt-iti* > lenk. dial. *kartać* „prikalbin(ė)ti“ (< **„pasukti, palenkti ką prie ko“*), bulg. *къртя* „laužti; geisti“ [< **„išsukti (išveržti), išlenkti (išimti) ką iš ko; suktis, lenktis prie ko“*], ukr. *картати* „priešištauti“ [< **„возражать“* < **„(pa)sukti, (pa)lenkti kalbą (kalbėjimą) kita linkme“*] ir kt. [dėl medžiagos (kitaip etimologizuojamos) žr. pvz. ESSJ XIII 241 t.]. Rus. *на корточках* „tūpčiomis, pritupiant“ yra matyt iš **„pasisukant žemyn, pasilenkiant“* ir darybiškai suponuoja turbūt subst. sl. dial. **kurtā* „tai, kas (pà)sukta, (pà)lenkta“, atsiradusį panašiai kaip ir subst. pr. **kurtā* (žr. anksčiau).

Tam subst. pr. **kurtā* iš reikšmės „užtvaras (užtvartojami priemonė)“ bus atsiradusi ne tik reikšmė „užtvara (užtvarta vieta)“ (žr. anksčiau), bet ir „priemonė durų ir pan. angai užtvarti (uždengti), uždaryti; durys ir pan.“ (taip rodo subst. pr. **pakurtā* „slenktis“ < **„tai, kas yra po durimis ir pan.“*, žr. *pocorto*). Dėl pr. (subst.) **kurtā* „...durys ir pan.“ (žr. anksčiau) plg. ypač germaniškąjį jo giminaitį — go. (subst., nom. sg.) *haurds* „durys“ (= s. isl. *hurð* „Hürde, Türflügel“ ir kt., žr. Vries 267 t., Kluge 322 s. v. *Hürde*) germ. (ide.) **krtis* „užtvartojami (užtvartimo, užsukimo) priemonė“ (*i-*kamienis), kuris yra fleksijos vedinys iš verb. germ. (ide.) **krt-/kert-* „užtvarti, užsukti“ < ide. **(s)kert-* „sukti, lenkti“ (žr. anksčiau), — fleksijos vedinys, panašus pvz. į lie. (subst.) *grindis* „Dielenbrett“ (*i-*kamienis) ←

verb. *grind- „grįsti (dielen, pflastern)“; plg. darybinį santykį — subst. lie. *grindis* „grindžiamoji (grindimo) priemonė (Dielenbrett)“ (*i*-kamenis!); *grindà* (la. *grida*) „t. p.“ [man rodos, iš *o/ā*-kamenio adj. (fem.) *grindā, plg. pr. subst. *kurtā ← adj., žr. anksčiau] = subst. germ. (ide.) *krtis „užtvieriamoji (užtvėrimo, užsukimo) priemonė“ (*i*-kamenis!); pr. (subst.) *kurtā „t. p.“

Grįžtant prie šio straipsnio pradžios galima pasakyti: tai, kad pr. (E 698) *corto* reikia skaityti pr. *kurtā (t. y. *kurtō) — būtent su pr. *-u- (o ne su pr. *-a-), rodo šie vak. baltų kalbų duomenys. Dk. (vv.) *Curtmedian* (1326 m., Gerullis ON 77) = pr. *Kurt-med'an (aiškiai su pr. *-u-) < *Kurtmedjan — kompozitas su iškritusiu jungiamuoju balsiu, kildintinas a) iš pr. *Kurt-a-medjan „užtvėrtas (užtvėrtą turintis) miškas“ = adj. *kurta- „užtvėrtas (užtvėrtą turintis)“ (žr. anksčiau) + *medjan „miškas“ (žr. *median*) arba b) iš pr. *Kurt-ō-medjan, t. y. *Kurt-ā-medjan „užtvėrtas miškas“ = subst. *kurtā „užtvėrtas“ (žr. anksčiau) + *medjan „miškas“. Pirmasis atvejis yra patikimesnis už antrąjį: jungiamajam balsiui (trumpajam!) lytyje pr. *Kurt-a-medjan bus buvę lengviau iškristi nei jungiamajam balsiui (ilgajam!) lytyje pr. *Kurt-ō-medjan, kitaip sakant, iš pastarosios turbūt lauktume ne dk. *Curtmedian*, o dk. *Curtomedian. Plg. dar (apud Gerullis ON 77) dk. ež. („Kort-See bei Allenstein“) *Curtoyoyen* (1352 m.), *Curtoye/Curtoy* (1353 m.), *Curtoyge* (1378 m.) = pr. *Kurtōjan [turbūt neutr. (nom.-acc. sg.) — pagal pr. *azaran „ežeras“], t. y. *Kurtājan, kurį kildinu iš *o/ā*-kamenio adj. vak. balt. *kurtāja- „turintis suktumo, lenktumo“, jį laikydamas sufikso *-āja- vediniu iš subst. vak. balt. *kurtā „suktumas, lenktumas (tai, kas suktas, lenktas)“ [plg. pvz. la. adj. *miglājs* „miglotas (turintis miglos)“ ← subst. *migla* „migla“, žr. Skardžius ŽD 86] ← adj. (*o/ā*-kamenio) vak. balt. (fem.) *kurtā „suktas, lenktas“ (dėl jo žr. anksčiau). Be to, plg. lie. (žem.) up. *Kúrtuvà* < kurš. (up.) *Kurtuvā, kuris, galų gale, suponuoja *u*-kamenį adj. vak. balt. *kurtu- „suktas, lenktas“, egzistavusį greta *o/ā*-kamenio adj. vak. balt. *kurta- „t. p.“ (žr. anksčiau), — apie tokį suponavimą žr. (resp. plg.) s.v. *Jat(u)vā.

cosy „kele (Kehle) — koserė (kvėpuojamoji gerklė)“ E 96 nom. sg. fem. = pr. *kōsī, t. y. *kāsī (*i/īā*-kamenis); dėl pr. „gerklė“ (t. y. „ryklė, ryjamoji gerklė“) žr. *gurcle*. Spėjimui, kad šio pr. (E 96) *cosy* (E!) raide -y žymima pr. fleksija galinti būti iš pr. *-ē (plg. pvz. Trautmann AS 230, Endzelins SV 62, Toporov PJ IV 137), nerandu pamato, žr. s.v.v. *asy*, *kexti* ir ypač Schmid Verb. 17 t.

Pr. *cosy* „koserė“ jau seniai (ir teisingai) yra visų siejamas su lie. *koserė* „t. p.“, *kōsėti* „husten“ = la. *kāsēt* „t. p.“, sl. *kaš(b)lb „kosulys“, s. ind. *kāsate* „(jis) kosėja“ ir kt. (žr. pvz. Trautmann AS 362 ir liter., Trautmann BSW 119, Endzelins SV 196, Fraenkel 284, Pokorny I 649, Toporov PJ IV 135 tt. ir liter.). Tačiau, nežiūrint tų siejimų, pr. *cosy* darybos (ir pačios formos) istorija iki šiol nėra atskleista.

Atsižvelgdamas į tai, kad pr. kalboje dalis *i*-kameninių subst. bus virtę *i/īā*-kameniais (Schmid Verb. 18 t.), subst. (*i/īā*-kamenį) pr. *kāsī „koserė“ (nom. sg. fem.) kildinu iš subst. (*i*-kamenio) vak. balt. *kāsīs „t. p.“ (nom. sg. fem.), kuris su savo giminaičiu lie. *kos-eris* „t. p.“ (*kos-erė* „t. p.“ LKŽ VI 370—371) santykiauja panašiai kaip subst. (*i*-kamenis) vak. balt. (-sl.) *nātīs „diligėlė“ (žr. *noatis*) su giminaičiu lie. *not-eris* „t. p.“ (*nōt-erė* „t. p.“ LKŽ VIII 874, dėl lie. *noteris* žr. Skardžius ŽD 306); pastaba: tie lie. *koseris* (*koserė*) ir *noteris* (*nōterė*) yra greičiausiai iš *r*-kameninių ryt. balt. (dial.) *kāsē/*kāser- „koserė“ resp. ryt. balt. *nātē/*nāter- „diligėlė“ (Skardžius l. c.).

Vak. balt. *kāsīs „koserė (kvėpuojamoji gerklė)“ yra iš (subst.) *„tai, kuo kosėjama“ (= *„tai, kuo iškvėpiama tam tikru būdu“) — fleksijos vedinys iš verb. balt.-sl. *kās- „kosėti (tam tikru būdu iškvėpti)“ [plg. pvz. subst. (*i*-kamenį) lie. *grindis* „Dielenbrett“ < „tai, kuo grindžiama“ ← verb. *grind-* „grįsti“], iš kurio — pvz. šie gana seni sufiksų vediniai subst.: (*r*-kamenis) ryt. balt. (dial.) *kas-ē/*kās-er- „tai, kuo kosėjama“ > „koserė“ (žr. anksčiau), ryt. balt. *kās-ulja- „kosulys“ (> lie. *kos-ulys* „t. p.“ = la. *kās-ulis* „t. p.“, plg. pvz. lie. *dus-ulys* ← verb. *dūs-ti*) bei į jį darybiškai labai panašus sl. *kaš-(b)lb „t. p.“ (dėl jo žr. ESSJ IX 160 t.) ir pan.

Verb. balt.-sl. **kās-* „kosėti (tam tikru būdu iškvėpti)“ [> lie. *kós-ėti* „t. p.“ (s. lie. dial. *kos-mi* „kosėju“, žr. liter. apud Fraenkel 283) = la. *kās-ēt* „t. p.“, sl. **kās-* „t. p.“] < verb. ide. **kās-/k^hHs-* „t. p.“ (> s. ind. *kās-ate* „kosėja“, s. isl. *hósv-ta* „kosėti“ ir kt., žr. Pokorny I 649), kurį laikau onomatopėjinės kilmės žodžiu, t. y. determinatyvo **-s-* išplėstu quasiverb. (interj.) ide. **k^hā/*k^hH* „kosėti“ = „skleisti tam tikrą garsą (kosėjimu!), imituojamą interjekcijos **k^hā/*k^hH*“ (plg. s. v. *gegalis*); plg. ESSJ IX 161 ir liter.

Čia nagrinėtų pr. (E 96) *cosy*, lie. *koseris* (*koserē*), sl. **kaš(b)lb* ir kt. kilmę (ypač semantinę) kitaip suvokia Toporov PJ IV 136.

kote „tale (Dohle) — kuosa“ E 724 nom. sg. fem. = pr. **kōtē*, t. y. **kātē*, žr. toliau.

Mintį, kad pr. (E 724) *kote* raidė *-t-* atspindi priebalsį pr. **-t-*, atsargiai iškėlė Endzelynas (ME II 190 s. v. II *kāķis*, plg. Fraenkel 285, Toporov PJ IV 138 t.). Bet vėliau šios minties Endzelynas atsisakė (žr. Endzelins SV 196; plg. ir Fraenkel l. c., Toporov l. c.) ir pr. (E 724) *kote* buvo linkęs taisyti į **kose* (Endzelins l. c., žr. dar Berneker PS 300, Mažiulis PKP 43, plg. Trautmann AS 362, Fraenkel l. c., Toporov l. c.); tačiau toks taisyimas yra ad hoc: E žodynylyje nėra nė vieno atvejo, kur būtų parašyta raidė *t* vietoj *s* (*f*). Taisyimas *kote* į **kole* (Būga I 214, 439, Vasmer I 388, Martynov Baltistica II priedas 109 t., plg. Fraenkel l. c., Toporov l. c.) taip pat yra nepatikimas — taisyimas ad hoc (žr. ir s. v. *abstotten*). Nors E raidės *t* į *c* ir atvirkščiai taisyimas tam tikrais atvejais nėra net ir taisyimas (žr. pvz. s. v. *coaris*), tačiau šio (E 724) *kote* taisyimas į **koce* (Trautmann l. c.) yra labai nepatikimas (žr. Endzelins l. c., be to, ir Fraenkel l. c., Toporov l. c.).

Manau, kad pr. (E 724) *kote* „kuosa (Coloeus monedula)“ yra pr. (subst.) **kōtē*, t. y. pr. **kātē* „t. p.“ ir jis laikytinas artimiausiu giminaičiu su subst. (*jo*-kameniū) kurš. **kātīs* „t. p.“ > **kāfīs* > la. dial. *kāķis* „t. p.“ (žr. ME II 190 s. v. II *kāķis*; dėl kurš. **i* > la. *ķ* žr. dar Būga III 172 t.). Čia turime subst. (*jo*-resp. *ē*-kamenius) vak. balt. (pr.-kurš.) **kātīs* (masc.) / **kātē*

(fem.) „kuosa“ < **tas/ta*, kuris kiauksintis“ (t. y. **tas/ta_s*, kuris kiauksi kaip kuosa“, žr. toliau), kurie suponuoja išvestinį adj. (*jo/ē*-kamenį) vak. balt. **kātīs/*kātē* „kiauksintis/kiauksinti“ greta adj. (*o/ā*-kamenio) vak. balt. **kata-/*katā-* „t. p.“, plg. pvz. subst. (*jo/ē*-kamenius) *našlīs/našlē* ← adj. (*jo/ē*-kamenis) ← adj. (*o/ā*-kamenis) **našla-/*našlā-* (žr. Skardžius ŽD 75); plg. dar s. v. *glumbe*. Pastaba: dėl vak. balt. „kuosa“ < **kiauksintis, -i*“ plg. pvz. lietuvių, kurie kuosų klegėjimą (Ivanauskas III 83) dažniausiai vadina kuosų kiauksėjimu — pvz. (lie.) *kiáuksi kaip kūosa* (LKŽ VI 919 s. v. *kūosa*, žr. dar LKŽ V 686 s. v. *kiauksėti* 3).

Adj. (*o/ā*-kamenis) vak. balt. **kātā-/*kātā-* „kiauksintis, -i“ yra onomatopėjinės kilmės žodis (adj.) **tam* tikrą pasikartojantį balsą, imituojamą interjekcijos **kā* (= **kā/*kō*), skleidžiantis (skleidžianti) — sufikso **-ta-/*-tā-* vedinys iš interj. balt. **kā* [plg. darybą adj. (*o/ā*-kamenio) pr. **gertā-* (> subst. **gertā* „višta“), žr. *gerto*] = interj. balt.-sl. **kā/*kō* (žr. toliau), kuri bus turėjusi ir tam tikras quasiverbum funkcijas (plg. s. v. *geeyse*).

Manau, kad iš to paties quasiverb. (interj.) balt.-sl. **kā/*kō*, tiksliau, — iš jo varianto **kō* yra sufikso **-sa-/*-sā* vedinys adj. balt. dial. **kōsa-/*kōsā* „kiauksintis/kiauksinti“ → subst. lie. *kūosas/kūosa* „Dohle (kuosa)“ (LKŽ VI 919), plg. s. v. *ennoys*. Iš to quasiverb. (interj.) balt.-sl. **kā/*kō* „kiauksėti, kranksėti ir pan.“ bei jo varianto (su „suskindintu“ **k-*) **gā/*gō* „t. p.“ turime sufikso **-la-/*-lā-* (plg. s. v. v. *kylo, kraclan*) vedinius adj. (*o/ā*-kamenius): a) adj. balt. dial. **kāla-* (ar/ar ir **kōla-*) „kiauksintis, kranksintis ir pan.“ (žr. s. v. *colwarnis*) resp. b) adj. sl. (dial.) **gāla-* (ar/ar ir **gōla-*) „t. p.“, kuris, semantiškai veikiamas homonimo adj. (*o/ā*-kamenio) sl. **gāla-* (ar/ar ir **gōla-*) „nešvarus, juodas“ (dėl jo žr. Skok I s. v. *gao*), bus davęs kiauksinčių arba kranksinčių ir pan. paukščių (beje, ir tamsiapalvių resp. juodaspalvių) pavadinimus (subst.) bulg. *zаа-ока* „kuosa“, s. rus. *zаа-ока* „t. p.“, maked. dial. *gal* „kranklys (Corvus corax L.)“ (plg. lie. *kranklīs* „t. p.“ ir la. *kraūklis* „t. p.“ — irgi

onomatopėjinės kilmės) ir kt. (plg. Bulachovskij OLJ VII 102).

Quasiverb. (interj.) balt.-sl. **kǎ* (**kō*) // **gǎ* (**gō*) „kiauksėti, kranksėti ir pan.“ iš tikrųjų bus buvęs quasiverb. (interj.) balt.-sl. **GV* „t. p.“, tiksliau, — **GV(R)* „t. p.“: čia **G* (gutturalis) = **k* // **g*, **V* (vocalis) — užpakalinės (ar priešakinės eilės) balsiai, **(R)* — sonantas (**u* ar kt.). Iš quasiverb. (interj.) balt.-sl. **GVR* = **kǎu* / **kōu* // **gǎu* / **gōu* „kiauksėti, kranksėti ir pan.“ — fleksijų vediniai (*o/ā*-kameniai adj.): a) adj. balt. dial. **kǎva-* / **kōva-* (*/*kōvā-*) **kǎv-* „kiauksintis ir pan.“ → subst. lie. *kóvas* / *kóva* „kovas (Corvus frugilegus L.)“ (LKŽ VI 387 s. v. v. *kóvas*, 3 *kóva*), žr. dar s. v. *colwarnis*; b) adj. sl. dial. **gǎva-* / **gōvā-* (ar/ar ir **gōva-* / **gōvā-*) „kiauksintis, kranksintis ir pan.“ — subst. ukr. *zasa* „varna“, rus. dial. *zasa* „t. p.“ ir kt. (dėl medžiagos žr. ESSJ VI 110), žr. dar s. v. *colwarnis*.

Iš to quasiverb. (interj.) balt.-sl. **GVR* = **kǎu* → **kǎu-k-* [abstrahuoto iš reduplikuoto **kǎu-k(ǎu)*, plg. s. v. *gegalis*] yra pvz. lie. (subst.) *kiǎuk-ė* „kuosa“ (LKŽ V 685 s. v. 1 *kiǎukė* 1), (verb.) *kiǎuk-ti* „...kiauksėti (apie kovus)“ (LKŽ V 687 s. v. *kiǎukti* 2) → *kiǎuk-sėti* (*kiǎuk-si*) „t. p.“ (LKŽ V 686 s. v. *kiǎuk-sėti* 3) ir kt. Dėl quasiverb. (interj.) balt.-sl. **GV(R)* „kiauksėti, kranksėti, karksėti ir pan.“ žr. dar pvz. s. v. v. *geasnis*, *geauris*, *geyse*, *gegalis*, *geguse*.

kræuwięy, žr. *crauyo*.

I kragis „krug (Krug) — ąsotis“ E 400 nom. sg. masc. = pr. **kragʰs* < **kragas*. Lytis *kragge* „kane (Kanne) — ąsotis, puodynė“ GrG 43 bei *cragge* „t. p.“ GrA 18, „cantarus — „t. p.“ GrF 38 yra greičiausiai (su fleksija vok. -e) pr. (*o*-kamenis, nom. sg. masc.) **kragʰs* (ar **kragʰs*) < **kragas* „t. p.“ (kitaip — Toporov PJ IV 142 t.), plg. Gr parašymus (su apvokietinta fleksija): *ancte* (žr. s. v. *anctan*), *paute* / *pawtte* (žr. *paute*), *tawe* / *thaus* (žr. s. v. *tāws*) ir kt.

Pr. **kragas* „ąsotis, puodynė“ yra germanizmas — skolinys iš vok. dial. žodžio, panašaus į vok. švabų *kragen* „grosse Bierkanne“ bei s. angl. *crag* „a small beer-vessel“ (Endzelins SV 196, plg. Toporov l. c.). Iš to pr. **kragas* bus kilęs lie.

dial. *krāgas* „ąsotis; puodelis; taurė“ (LKŽ VI 394 s. v. 1 *krāgas*), žr. Sabaliauskas LKK VIII 111. Šį lie. *kragas* bei pr. **kragas* kildinti iš Ryt. Pr. vok. *krōg* „Krug“ (Trautmann AS 362, Alminauskis 71, Fraenkel 286) yra nepatikima (žr. Būga III 720 t., Toporov l. c.).

II kragis, žr. **kargis*.

crays „hew (Heu) — šienas“ E 289 nom. sg. masc. = pr. **krais* < **krais* < **kraisas* „t. p.“ [plg. pvz. *ennoys* (žr.), *takeš* (žr.), *cawx*], kuris slypi kompozite pr. (vv., dk.) *Craiselauken* „Kreislacken (Kr. Fischhausen)“ (1352 m., Gerullis ON 71) = pr. **Kraisalauk-* „šieno laukas“, plg. lie. (vv.) *Šiēnlaukis* (Raseinių raj.), (up.) *Šiēn-upis* (Raseinių raj.); žr. dar *craysewisse*. Manyti, kad pr. (E 289) *crays* esąs (nom. pl. fem.) pr. **kraisis* < **kraisēs* (Pauli KSB VIII 194, Endzelins SV 196 t., Toporov PJ IV 145, plg. Trautmann AS 362), negalima: E dialekte (ca. 1300 m.!) balsis pr. **ē* aiškiai niekur nebuvo išvirtęs į pr. **ī* ir tuo labiau į pr. (**ī* >) **ī*. Pr. (E 289) *crays* negali būti ir *i*-kamenis pr. **krais* < **kraisis* (nom. sg.): *i*-kamenė fleksija pr. **-is* (nom. sg.) savąjį **-i-* E dialekte (ca. 1300 m.!) išlaikė (žr. *antis*, *assis*, *dantis* ir kt.), kitaip — pr. kat-mų (XVI a. vid.!) šnektose (žr. pvz. PKP II 218, išn. 709).

Gr žodynėlyje randame: *kraise* „hew (Heu) — šienas“ GrG 64 bei *crayse* „t. p.“ GrA 73, GrF 72; tik atveju GrA 73 vok. žodis yra *brey* „košė“ (iš čia ir lo. *puls* „t. p.“ GrF 72) — klaida vietoj vok. *heu* (*hew*) „Heu — šienas“. Mėginimui šią klaidą pateisinti (Toporov PJ IV 145 t.) nerandu pamato (žr. ypač GrG 64), plg. Nesselmann Thes. 79, Trautmann AS 362, Endzelins SV 197. Šis pr. (Gr) *kraise* (*crayse*) „šienas“ gali būti (su apvokietinta fleksija) pr. dial. **kraisʰs* [plg. pvz. pr. dial. (E) **deivʰs*, žr. s. v. *deiwas*] < „*kraisas* „t. p.“ (žr. anksčiau). Bet pr. (Gr) *kraise* (*crayse*) galėtų atspindėti ir to pr. dial. **kraisʰs* „šienas“ (< **kraisas* „t. p.“) reikšme čia pavartotą (klaidingai!) tos pačios šaknies žodį pr. **kraisī* „šiaudas, stiebas“ [arba (**kraisī* >) **kraisī* „t. p.“] ar net pr. dial. **kraisē* [arba (**kraisē* >) **kraisē* „t. p.“], žr. s. v. *craysi*.

Subst. (nom. sg. masc.) pr. **kraisas* „šienas“, kuris lengvai gali būti ir iš pr. **kreisas* „t. p.“ (plg. s. v. v. pvz. *kraclan*, *raples*), kildinu iš pr. (subst.) **nupjauta sudžiūvusio ir sugrėbta žolė, — jos stiebai* [nupjautos nesudžiūvusios (žališos) žolės (t. y. šėko) pavadinimas buvo kitas, žr. *schokis*] < **„tas (sudžiūvusios žolės stiebai), kuris susirauzges, susilankstes“* ← adj. balt. (dial.) **kraisā-/*kreisa-* „sulisukęs, sulinkęs“, iš kurio matyt yra adj. la. *krèiss* „kairys“ (dėl reikšmės **„sulinkęs“* > „kairys“ plg. tos pačios šaknies adj. lie. *krei-vas* „sulinkęs“, žr. pvz. Būga II 218, Fraenkel 203, ESSJ XII 172 t.), subst. lie. (Vak. Liet.) *krėisa* „trūkumas, yda“ [LKŽ VI 503; < **„sulisukimas, sulinkimas“* ← adj. **kreisā-* „sulisukęs, sulinkęs“ (fem.), plg. Skardžius ŽD 310] ir pan. (žr. dar Fraenkel l. c.). Man rodos, kad verb. (ekspresyvinis) lie. (žem.) *krėiš-tis* „kėsintis, baustis; gintis, spirtis“ [jame (žr. LKŽ VI 504) aiškiai prasikiša senesnė reikšmė **„suktis, lenktis“*] yra iš verb. balt. dial. (šiuo atveju — iš kurš.) **kreis-* „sukti, lenkti“ [su kurš. **-s-* → lie. (žem.) *-š-*, plg. s. v. *dumsle*]. Iš tokio verb. balt. dial. **kreis-* „sukti, lenkti“ matyt ir bus atsiradęs fleksijos vedinys minėtas adj. balt. dial.) **kraisā-/*kreisa-*, plg. pvz. adj. lie. *paikas* (← verb. *peik-ti*) ir pan.

Verb. balt. dial. **kreis-* „sukti, lenkti“ < ide. dial. **(s)kr(e)is-* „t. p.“ (jis slypi verb. go. *af-hris-jan* „abschütteln“ ir kt., subst. ags. *hris* „Zweig, Rute“ ir kt., žr. Pokorny I 937 t.) yra formanto **-s-* išplėstas verb. ide. dial. **(s)kr(e)i-* „t. p.“ (žr. s.v. *grei-wakaulin*), o šis — formanto **(e)i-* išplėstas verb. ide. **(s)kr-*/**(s)ker-* „t. p.“ [Pokorny I 935 tt. s.v. 3. *(s)ker-*].

crayse, žr. *crays*.

kraise, žr. *crays*.

Craiselauken, žr. *crays*.

craisewise, *craysewesen*, *crayszeweyszen* — dk. (XIV a. ir vėliau) lytys (žr. Nesselmann Thes. 79, Zeisemer ZfdMA XVIII 149) = „Heuhafer — šieninės (pašarinės) avižos“ (plg. Nesselmann l. c., Toporov PJ IV 147 t.) = pr. **kraisevisē* (ar su **-zē*) „t. p.“ (nom. sg. fem.) = matyt nomen collect. (bei sg. tantum), žr. s.v. *wyse*. Šis pr. **kraisavise* „šieninės avižos“ —

kompozitas iš pr. **kraisā-* „šienas“ (žr. *crays*) + pr. **(a)visē* „avižos“ (nom. collect., žr. *wyse*), plg. s.v. *crays*.

craysi „halm (Halm) — stiebas, šiaudas“ E 275 nom. sg. fem. = pr. **kraisī* (*i-/iā-*kamienis, žr. ypač Schmid Verb. 17 tt., Levin BLL 190), kuris kitose (t. y. ne E) pr. šnektose kai kur galėjo būti ir *ē-*kamienis pr. **kraisē* „t. p.“ (plg. s. v. v. *crays*, *kiosī*); šitaip suponuotina dėl to, kad būtent pr. E šnektose (tačiau matyt ne visose ca. 1300 m. pr. šnektose!) buvo tendencija vartoti *i-/iā-*kamienius substantyvus net ir ten, kur pvz. lie. žemaičiai turi *ē-*kamienius: lie. žem. *nósē* „nosis“ ~ pr. (E) **no-sī* „t. p.“ (žr. *nozy*), lie. žem. *pélkē* „pelkė“ ~ pr. (E) **pelkī* „t. p.“ (žr. *pelky*), lie. žem. *žąsē* „žąsis“ ~ pr. (E) **zansī* „t. p.“ (žr. *sansy*) ir pan.

Subst. (nom. sg. fem.) pr. **kraisī* „stiebas, šiaudas“, kuris gali būti ir iš pr. **kreisī* „t. p.“ (žr. *crays*), genetinis ryšys su subst. pr. **kraisas/*kreisas* „šienas“ (žr. *crays*) niekam negali kelti (ir nekelia) jokių abejonių. Tačiau šių dviejų pr. žodžių darybinius santykius atskleisti nėra lengva (jie iki šiol ir neatskleisti). Manychiau, kad subst. (fem.) pr. **kraisī/*kreisī* „stiebas, šiaudas“ yra iš pr. (subst.) **„šieninis“* (t. y. **„šieno stiebas, šiaudas“* = **„sudžiūvusios nupjautos žolės stiebas“*, dėl tokios reikšmės plg. s. v. *crays*) < adj. (*i-/iā-*kamienis, nom. sg. fem.) pr. **kraisī/*kreisī* „šieninis“ (fem.!) — fleksijos vedinys iš subst. pr. **kraisas/*kreisas* „šienas“ (žr. *crays*), plg. pvz. lie. subst. (fem.) *pelėnē* „židiny“ ← adj. (*ē-*kamienis, nom. sg. fem.) *pelėnē* „peleninis“ (fem.!) ← subst. *pėlenas* „pelenai“ (žr. Skardžius ŽD 73).

kraclan „brust (Brust) — krūtis, krūtinė“ E 118 nom.(-acc.) sg. neutr. (greta E 119 pr. *spenis* „spenys“, E 120 *grauwus* „šonas“), atsiradęs turbūt iš pr. **kreklan* „t. p.“ (dėl pr. **-re-* > pr. dial. **-ra-* žr. Trautmann AS 105, Endzelins SV 23 — § 4b). Kad šis pr. žodis buvo „krūtis, krūtinė“ (t. y. ne vien „krūtis“), plg. vok. (E 118) *brust* „t. p.“ (= v. v. a. *brust* „t. p.“), be to, lie. *krūtis* „t. p.“ (LKŽ VI 739 s. v. v. 1 *krūtis*, *krūtys*) = la. *krūts* „t. p.“ (ME II 293), rus. *зpyдб* „t. p.“ ir pan.

Pr. **kreklan* „krūtis, krūtinė“ (neutr.) artimiausias giminaitis yra s. lie. *krėklas* „krūtis“ (ppr. — pl.!), žinomas iš Bretkūno,

Mažvydo ir M. Daukšos raštų (LKŽ VI 518 s. v. 2 *krėklas*, žr. Toporov PJ III 150); Bretkūnui ir Mažvydui jis galėtų būti prūsizmas (Toporov PJ IV 150). To s. lie. *krėklas* giminaitis — la. *krėkls* „marškiniai (Hemd)“ (plg. Leskien Bildung der Nomina im Litauischen 452 tt., Toporov PJ III 151, bet kitaip — ME II 272, Endzelīns SV 197, Pokorny I 619, Fraenkel 292—293), bet jis (vartojamas ir plurališkai, žr. ME II 271 t.) yra, man rodos, ne iš la. (subst.) *krūtīnēs apdaras“ < *krūtīnē“ (plg. pvz. v. v. a. *brust* „krūtis, krūtīnē; krūtīnēs apdaras“ Lex 27), o kitokios semantinės kilmės (žr. toliau). Turime subst. balt. dial. (pr.-lie. dial.) **krekla(n)* „krūtis, krūtīnē“ (neutr.) < balt. dial. **krekla(n)* „krūtīnē, jos griaučiai (Skelett)“ < *krūtīnēs griaučiai“ = *lenkti (ir gana lankstūs) tam tikru būdu susijungę (susirišę, susisukę) kaulai — krūtinkauliai“ [plg. pvz. rus. *зpyдб* „krūtis, krūtīnē“ ir s. rus. *зpyдб* „krūtinkaulis“ (ESSJ VII 149) reikšmių sambūvį], kurį vedu iš subst. (nomen abstractum, neutr.) balt. **krekla(n)* „tai, kas lenktai (lanksčiai) sūsuksa (sujungta, sūrišta ir pan.)“ (su vėliau išriedėjusia tolimesne jo reikšme **tai, kas primena krūtīnēs griaučius*) > lie. subst. (ppr. — pl.) *krėklas* „gegnė (Dachsparren)“ (LKŽ VI 518 s. v. 1 *krėklas* 1) „gegnė“ = „viena iš dviejų galais sudartų (sujungtų, sūrištų) stogų karčių (stogui palaikyti), sudarančių tam tikrą lenktumą (panašų į rus. raidę П)“] bei tas pats lie. (subst., ppr. — pl.) *krėklas* „pintinės (Flechtkorb) griaučių vytis (Gerte)“ (l. c. s. v. 1 *krėklas* 2).

Lie. subst. (ppr. — pl.) *kreklā* „gegnė“ (LKŽ VI 518) galėtų būti į *ā*-kamenę paradigmą perdirbta lytis (nom.-acc. sg. neutr.) *kreklā „gegnės ir kt.“ *o*-kamenio substantivo balt. **krekla(n)* (nom.-acc. sg. neutr.), — perdirbta tuomet, kai pastarasis iš nomen abstractum / singulare tantum [t. y. iš minėto subst. **tai, kas lenktai (lanksčiai) sūsuksa*“, žr. dar toliau] pasidarė konkrečių reikšmių nomen, kuris buvo vartojamas ppr. plurališkai (pvz. lie. *krėklas* — ppr. pl., žr. anksčiau). Subst. balt. **krekla(n)* „tai, kas lenktai (lanksčiai) sūsuksa (sujungta, sūrišta ir pan.)“ (nom.-acc. sg. neutr.) yra, man rodos,

deadjektyvas (nomen abstractum!) — iš *o/ā*-kamenio adj. balt. **krekla-* „lenktai (lanksčiai) (su)suktas (sujungtas, sūrištas ir pan.)“ (plg. pvz. s. v. v. *garian*, *giwan*), iš kurio bus atsiradę subst. (sg. ir pl.) la. *krėkls* „marškiniai (Hemd)“ [< **tai, kas lanksčiai (ne kietai) sūsuksa (sūverpta, suąusta)*“; dėl semantinės raidos plg. pvz. lie. *krėklas* „plonas, retas audeklas“ bei *krėklis* „t. p...“, žr. toliau] ir fleksijos vedinys (subst., plg. pvz. s.v. *glumbe*) lie. *krėklė* „kreklas (Dachsparren)“.

Tą adj. balt. **krekla-* laikau sufikso **la-* (žr. pvz. s. v. *kylo*) vediniu iš verb. balt. (-sl.) **krek-* „lenktai (lanksčiai) sukti(s)“ = **sukti(s), lenkti(s)*“, kildintino iš verb. ide. *(*s*)*ker-* „t. p.“, kurį genetiškai identifikuojau su Pokorny'o Žodyne pateiktaisiais archetipais (verb. ide.) — ne tik a) su *(*s*)*ker-* „drehen, biegen“ (Pokorny I 935 t.), bet ir b) su **krēk-* „(hervor)ragen“ (op. cit. 619 s.v. 4. *krēk-*) > subst. gr. (**krokja-*) *κρόσσα* „bokšto mūro dantys“ (V. M.: iš *lenkti susisukimai“) ir kt., taip pat c) su **krek-* „schlagen“ (op. cit. 618 t. s. v. 1. *krek-*) > gr. *κρέκ-ω* „ataudus primušu (ausdamas), audžiu“ [V. M.: iš „audžiu“ = „tam tikru būdu apsukdamas prilenkiu (siūlą)“] ir kt. Toks verb. ide. *(*s*)*ker-* „sukti(s), lenkti(s)“ yra determinatyvo *-(*e*)*k-* išplėstas verb. ide. *(*s*)*ker-/*(s)kř-* „t. p.“ [dėl jo žr. Pokorny I 935—936 s.v. 3. (*s*)*ker-* „drehen, biegen“]. Man rodos, kad tą patį verb. ide. *(*s*)*ker-/*(s)kř-* „t. p.“, išplėstą determinatyvo pvz. *-(*e*)*s-*, turi verb. ide. dial. (balt.-sl.) *(*s*)*kr-es-* „t. p.“ (žr. s. v. *crēslan*); žr. dar s. v. v. *kartano, corto*. Verb. balt. **krek-* „sukti(s), lenkti(s)“, tiksliau — verb. balt. **krek-/* (dial.) **krēk-* „t. p.“ [dėl jo lyties balt. dial. **krēk-* atsiradimo plg. pvz. verb. balt. **ges-/* (dial.) **gēs-*, žr. s.v. *gasto*], man rodos, bus davęs žodžius (verb.): a) lie. *krėk-(ė)ti* „tirštėti, krešėti, apskrešti, aplipti (apie ką) ir pan.“ [LKŽ VI 521 (s. v. *krėkti*) resp. 517 (s. v. *krėkti*)] < **lanksčiai (apie ką) susisukti resp. apsisukti*“, b) lie. *krėk-ti* „(pa)drėbtį (mesti), (pa)krėsti, (pa)kreikti“ (LKŽ VI 521; jo -*ė-* apibendrintas iš praet. **-ė-* ← **-e-*, plg. s. v. *gasto*) < **su tam tikru lenkimu (pa)sukti (drėbtį)*“ [plg. pvz. lie. (Ds) pasakymą: *vėjas sniėgą kaip sūkė|leñkė tiesiai akys, tai net apžabalaū* „... kaip drėbė

(krètė) į akis, tai net apakau“]. Iš čia minėto verb. lie. *krek-(ė)ti* „tirštėti...“ < *„lanksčiai susisukti, susitraukti“ bus atsiradęs sufikso *-en- vedinys adj. (o/ā-kamienis) lie. **kek-ena-* „susisukęs, susitraukęs“ > „sutrauktas, sukrekėjęs (pienas)“ (plg. lie.: *pienas jau sutrauktas* „...sukrekėjęs“), kuri suponuoja gretybė lie. substantyvų *krėkenas* „Biestmilch“ bei *krekenà* „t. p.; hutas surūgusio pieno ar sukrekėjusio kraujo (LKŽ VI 516).

Iš to, kas anksčiau pasakyta, nebesunku greta adj. (o/ā-kamienio) balt. **kekla-* „lenktai (lanksčiai) susuktas (surištas, suverptas ir pan.)“ suponuoti ir adj. (o/ā-kamieni) balt. dial. **krėkla-* „t. p.“, iš kurio bus atsiradę subst. lie. *krėklai* „griaučiai; skerdienos šoninė, šonkauliai“ (LKŽ VI 518) bei lie. *krėklas* „plonas, retas audeklas“ (l. c.) resp. (scom.) *krėklà* „senas, netikęs gyvulus“ [l. c.; < *„susisukęs, sulinkęs gyvulus“, plg. lie. (Ds.): *arklīs susisūkęs* „...labai sulysęs, susitraukęs, sulinkęs“] ir fleksijų vediniai (subst.) lie. *krėklis* „plonas, retas audeklas; išdėvėtas, iškedėjęs drabužis“ [LKŽ VI 519; < *„tai, kas lanksčiai su- resp. atsikusęs“ (dėl enantijosemijos sukti „susukti ↔ atsukti“ plg. Būga I 477 t.) bei lie. (pl.) *krėklės* (LKŽ VI 519).

Su nagrinėtais (subst.) pr. *kraclan*, lie. *krėklas* ir pan. etimologiškai sietini lenk. *krokiew*/ (ppr. — pl.) *krokwie* „gegnės“ resp. *krokwa*/ (ppr. — pl.) *krokwy* „t. p.“ (Sławski III 123), rus. dial. *крокwa*/ (ppr. — pl.) *крокwy* „t. p.“ ir kt. (dėl medžiagos plačiau žr. Sławski l. c., ESSJ XII 183 t.). Šiuos baltų ir slavų žodžius etimologiškai sieti pirmasis mėgino (1942 m.) Endzelynas (AsIPh XVIII 121 t.), kuri palaikė Fraenkel 287 (s. v. *krākē* 2.) ir ypač Toporov PJ IV 150 tt.; tačiau visi tie siejimai yra gana formalistiški (neatsižvelgiantys resp. menkai atsižvelgiantys į tų žodžių darybos istoriją).

Minėtieji slavų kalbų žodžiai (subst.) suponuoja subst. (nom. sg. fem.) sl. *kroky „gegnės ir pan.“ [reikšmė — pluralinė (iš dalies ir dualinė), žr. ESSJ XII 123, plg. Sławski III 123] < subst. (nom. sg. fem.) sl. **krakū(s)* „t. p.“ < *krakū „t. p.“ (nom. sg. fem., ū-kamienis subst.). Jis yra, man rodos, vietoj senesnio (tam tikrąs irgi konkrečias reikšmes turėjusio) *u*-

-kamenio subst. [neutr., nom.-acc. sg. / nom.-acc. pl. (ir du.)] sl. *kraku/*krakū (dėl tokių jo formų bei dėl *u*₂- resp. *u*₁-kamenio žr. Mažiulis BS 297 tt., 262 tt.), o šis — iš pirmykščio subst. (*u*₂-kamenio, neutr.) sl. *kraku „tai, kas lenktai (lanksčiai) (su)sukta“ (nomen abstractum ir, aišku, singulare tantum, žr. toliau).

Iš to subst. (*u*₂-kamenio, neutr.) sl. *kraku (nomen abstractum / singulare tantum) atsiradęs subst. (*u*₂-kamienis, neutr.) sl. (nom.-acc. sg.) *kraku / (nom.-acc. pl. [ir du.]) *krakū (konkrečių reikšmių nomen ir dėl to ne singulare tantum) vėliau buvo imtas vartoti ypač plurališkai (ar ir duališkai) — pasidarė *quasi* plurale tantum (šitai atspindi sl. dialektų medžiaga, žr. anksčiau), ir jo lytis *krakū [nom.-acc. pl. (ir du.) neutr.] buvo perdirta į ū-kamienį subst. sl. *krakū (nom. sg. fem.). Dėl visa to plg. subst. (ā-kamienio, fem.) lie. *kreklà*/ (ppr. — pl.) *krėklos* „gegnės“ kilmę (žr. anksčiau).

Tas subst. (*u*₂-kamienis, neutr.) sl. *kraku „tai, kas lenktai (lanksčiai) (su)sukta“ (nomen abstractum / singulare tantum) bus buvęs deadjektyvas — iš *u*-kamenio (tiksliau: *u*₂-kamenio, neutr.) adj. **kraku-* „lenktai (lanksčiai) (su)suktas“, o šis — vedinys (su šaknies vokalizmo apofonija) iš verb. balt.-sl. **krek-* „sukti(s), lenkti(s)“ (žr. anksčiau); plg. pvz. s. v. *doļu*.

Kaip į lenk. *krokwa* panašūs slavų substantyvai (žr. anksčiau) suponuoja tik ką minėtą *u*-kamienį adj. balt.-sl. dial. (sl.) **kraku-* „lenktai (lanksčiai) (su)suktas“ (žr. anksčiau), taip ir subst. (fem.) lie. *krekvà* „gegnė, kreklas“ bei subst. (masc.) lie. *krėkvas* „t. p.“ (LKŽ VI 522) gali suponuoti *u*-kamienį adj. balt.-sl. dial. **kreku-* „lenktai (lanksčiai) (su)suktas“.

Greta *u*-kamenio adj. balt.-sl. dial. **kraku-*/**kreku-* „lenktai (lanksčiai) (su)suktas“ matyt egzistavo ir *o*-kamienis adj. balt.-sl. **kraka-*/**kreka-* „t. p.“, iš kurio bus atsiradęs subst. (neutr.) balt.-sl. dial. **kraka(n)*/**kreka(n)* [plg. pvz. s. v. *giwan*], o iš jo — a) la. subst. *kracis* „eine auf dem Felde in den Boden gesteckte Stange mit kreuzweise angebrachten Querhölzern zum Trocknen des Getreides“ (ME II 255) resp. lie. subst. *krākē* „kumpa lazda“ (LKŽ VI 406) ← la.-lie. adj. **krakja-*/**krakē-* ← subst.

(neutr.) *kraka(n) [plg. pvz. lie. subst. *piēnis/piēnē* „Sonchus“ ← adj. *piēnis/piēnē* ← subst. *pienas*, žr. Skardžius ŽD 73], b) lie. subst. (masc.) *krākas* „gegnė, kreklas“ (LKŽ VI 406) ← subst. (neutr.) *kraka(n); c) lie. subst. (masc.) *krėkas* „gegnė, kreklas“ (LKŽ VI 516) ← subst. (neutr.) *kreka(n).

kracto „swarczspecht (Schwarzspecht) — juodoji meleta (Dryocopus martius L.)“ E 744 subst. nom. sg. fem., kurį skaitau pr. *kraktō, t. y. pr. *kraktā (žr. toliau).

Ši pr. (E 744) *kracto* „juodoji meleta“ (= juodasis genys“) dėl jo artimiausio giminaičio lie. *krākė* „t. p.“ (plačiau apie jį žr. toliau) įprasta taisyti į *kracco = pr. *krako, t. y. *krakā (žr. Nesselmann Thes 79, Berneker PS 300, Trautmann AS 362, Būga II 247, Endzelins SV 197, Fraenkel 287, Pokorny I 568, Mažiulis PKP II 288, plg. Toporov PJ III 153). Toks šio pr. (E 744) *kracto* (t. y. E-raidės *t* į *c*) taisyimas šiaipjau visiškai galimas: raidžių *t* ir *c* rašyba E-žodynėlyje (= nuoraše iš E-originalo ar jo nuorašo) yra (resp. E-originale buvo) labai panaši (kartais net vienoda), todėl eventualus taisyimas E-raidės *t* į *c* bei *c* į *t* (jos daug kur pavartotos klaidingai!) nelaikytinas net taisymu (suprantama, kai tas E pr. žodžių taisyimas pagrindžiamas darybiškai bei etimologiškai!), žr. pvz. s. v. *batto*.

Man rodos, kad pr. (E 744) *kracto*, turintį aiškiai parašytą raidę *-t-* (o ne *-c-*, žr. PKP I 74), skaityti pr. *kraktā (o ne — su taisymu — pr. *krakā) patikimiau ne tiek dėl to, kad toks skaitymas apsieina be jokių taisyimų, kiek dėl to, kad skaitymas pr. *kraktā darybiškai gali būti pagrįstas (žr. toliau). Pr. (E 744) *kracto* skaityti pr. *kraktā jau yra mėginę Specht UID 222 ir Toporov l. c. (jis patikimesniu laiko vis dėlto ne pr. *kraktā, o pr. *krakā), tačiau jie tokio skaitymo nepagrindė darybiškai. Primintina, kad žodžio pr. (E 744) *kracto*, kaip jį beskaitytume (ar pr. *krakā, ar pr. *kraktā), daryba (jos modelis) iki šiol iš viso nebuvo analizuota (nėra atskleista), nors ir visi teisingai pripažįsta, kad šis pr. žodis yra onomatopėjinės kilmės. Pr. (subst.) *kraktā „juodoji meleta“ (jeigu jis nėra iš pr. *krektā „t. p.“, dėl pr. *-re->*-ra- žr. Endzelins SV 23 — §4b) kildi-

nu iš pr. (subst.) *,ta (paukštė), kuri skleidžia balsa, imituojamą interjekcijos pr. *krak—*krak—*krak—...“ [plg. Ivanauskas III 52: „skrisdama ji (t. y. juodoji meleta. — V. M.) šaukia: krik-krik-krik-...“] < adj. *krak-tā „skleidžiančioji balsa, imituojamą minėtos pr. interjekcijos“ (plg. pvz. lie. adj. fem. *palša* „fahl“ → subst. fem. *pālša* „Brassen“), jį laikydamos sufikso *-ta vediniu iš interjekcijos pr. *krak (čia ėjusios quasi-verbum funkcijas) ar iš [quasi-verb. (intėrj.) *krak →] verb. pr. *krak-, žr. toliau; tokią šio pr. *krak-tā darybą gražiai paremia pvz. pr. (subst.) *ger-tā „višta“ kilmė (žr. *gerto*, plg. s. v. *geeyse, gegalis*).

Interj. pr. *krak galėtų būti iš interj. pr. *krek, bet čia yra greičiausiai interj. pr. *krak/*krek ← interj. balt.-sl. *krāk/krėk, kuri galėjo eiti ir quasi-verbum funkcijas (plg. s. v. *gegalis*). Šią balt.-sl. interjekciją laikau abstrahuota iš reduplikuotos interj. balt.-sl. *krā (*krē), t. y. iš *krā-k(rā) = *krā (*krē)—*krā (*krē)—*krā (*krē)—... (plg. s. v. *gegalis*). Greta quasi-verb. (interj.) balt.-sl. *krāk/*krėk bus egzistavęs ir (iš jo kilęs) verb. balt.-sl. *krāk-/*krėk- „skeisti tam tikrą balsa, garsą (ne vien apie paukščius)“ (plg. s. v. *gegalis*); iš šio balt.-sl. verbum [ar tiesiog quasi-verbum (interj.)] turime daug įvairiais laikais padarytų žodžių (verba ir nomina) — pvz. verba: pr. *krak-/ *krek- [suponuoti tokį resp. tokios šaknies pr. verb. (o gal ir pr. verb. *krāk-/*krėk-) visiškai realu], lie. *krak-nóti* „čekseti (apie paukštį)“ (LKŽ VI 407) bei *krek-nóti* „čerkti (apie šarką)“ (LKŽ VI 520 s. v. *kreknóti* 3), *krök-ti* „kranksėti“ (LKŽ VI 680 s. v. *krök-ti* 3) ir kt., ček. *krok-ati* „karkti“ (< interj. balt.-sl. *krāk), slovėn. *krāk-ati* „t. p.“ (< interj. balt.-sl. *krāk) ir kt. [ESSJ XII 182 (s. v. *krokati) resp. 92 (s. v. *krakati)].

Su pr. *krak-tā „juodoji meleta“ artimiausiai besigiminiuojantis lie. (subst.) *krākė* „t. p.“ (žinomas, rodos, tik iš Vak. Lietuvos, žr. LKŽ VI 406 s. v. *krākė* 1) laikytinas fleksijos [nė sufikso (kaip pr. „juodoji meleta“)] vediniu iš interj. (quasi-verb.) lie. *krak (< balt.-sl. *krāk/*krėk, žr. anksčiau) arba (plg. pvz. s. v. *glumbe*) iš adj. (o/ā-kamienio) lie. *kraka- [iš jo pagal modelį lie. adj. masc. → lie. subst. masc. (iš lie. adj. neutr. → lie. subst. neutr.,

plg. pvz. s.v. *giwan*) bus atsiradęs lie. (subst. masc.) dial. *krākas* „kvatojimas“ (LKŽ VI 406 s. v. 2 *krākas* 1) ← interj. (quasi-verb.) lie. **krak*.

Nagrinėtoji interj. (quasi-verb.) balt.-sl. (su *V* = **ǰ* bei **ǰ̃* ir kt.) **krVrk* ← **krV* / **kVr* (→ **kVrk*, žr. s. v. *kerko*) suponuoja interj. (quasi-verb.) ide. (su *V* = **ǰ* bei **ǰ̃* ir kt.) **krVrk* ← **krV* / **kVr* (→ **kVrk*), dėl jos veldinių medžiagos žr. pvz. Pokorny I 567—571 s. v. 1 *ker-*.

cramptis „nagl (Nagel) — vinis; spynos vinis“ E 538 nom. sg. masc. = pr. **kram(p)tis* < **kramtis* „t. p.“, žr. toliau. Dėl vok. (E 538) *nagl* „vinis“ plg. v.v.a. *nail (nagel)* „...vinis“ (Lex 148).

Dėl pr. *cramptis* reikšmės Endzelynas (SV 197) rašė: „Nezinot, kas isti bijis *cramptis*, ari etimologija paliek nedroša“. Iš to, kad pr. (E 538) *cramptis* „nagl (Nagel)“ (= vinis!) yra tarp E 537 „spyna“ ir E 539 „užrakto spyruoklė“, reikia daryti išvadą: pr. *cramptis* čia (t. y. E 538) buvo „spynos vinis“ [(= „Nagel am Schloß“ Trautmann AS 362) = „tam tikra spynos resp. užrakto dalis, panaši į vinį“ arba „vinis, atliekanti spynos resp. užrakto tam tikros dalies funkcijas“], o jo pagrindinė reikšmė — „vinis“. Manyti, kad pr. (E 544) *sagis* „pasaginė vinis“ būtų iš **„vinis“*, aiškiai negalima (žr. *sagis*). Kitaip sakant, pr. (E 538) *cramptis* pačioje E pr. šnektoje bus buvęs „vinis; spynės vinis ir pan.“

Trautmannas (l. c.) ši pr. *cramptis*, jam šalia reikšmės „Nagel am Schloß“ atsargiai suponuodamas dar ir „die Krampe an der Tür“ (= „sklendės sankaba, kengė“), kartu su lie. *krampa* „t. p.“ (dėl jo žr. Alminauskis I 71) laikė skoliniais iš vok. *Krampe* „t. p.“; Trautmannui pritarė ir Toporovas (IV 155 t.). Bet šitokia hipotezė yra labai nepatikima darybiškai: ji negali pagrįsti to, kaip vok. *Krampe* (subst.), virsdamas į pr. *cramptis* (subst.), gavo segmentą pr. *-t-*; o pr. *cramptis* taisyti grafiškai (arba fonetiškai) į **crampis* (Toporov l. c.) yra jau per daug rizikinga. Hipotezė, kad pr. *cramptis* — skolinys iš vok. *Krampe*, nepasitikėjo ir Endzelins l. c.

Lewy IF XXXII 163 (ir — dar anksčiau — Pierson AM VIII 363) iškėlė hipotezę, kad pr. *cramptis* „Nagel“ esąs giminaitis su lie. verb. *kremtù* „graužiu“ (plg. vok. *nagen* „graužti“: *Nagel* „vinis“). Tuo suabejojo Endzelins l. c. ir ypač Toporov l. c.; ir jų abejones galima pateisinti: Piersono-Lewy'o hipotezė iš tikrųjų nebuvo tinkamai (ypač šio pr. žodžio darybos bei semantikos aspektu) argumentuota. Nepaisant to, šioje hipotezėje, man rodos, kaip tik ir slypi racionalus grūdas (žr. toliau).

Manau, kad šiam pr. (E 538) *cramptis* nereikia jokių taisyčių: jis yra greičiausiai (įo-kamienis, nom. sg. masc.) pr. **kram(p)tis* „vinis; spynos vinis“ [su nefonologiniu *-(p)-*, žr. pvz. *dessimpts*] < pr. **kramtis* „vinis“, kuris bus buvęs modernesnės (t. y. ne medinės, o geležinės) vinies pavadinimas. Pastaba: geležinė vinis kalama tarsi įsigraužia į medį [yra tarsi „graužtuvas“ (ar „graužėjas“ arba „graužimas“), žr. toliau], tačiau medinė vinis kalama ne įsigraužia (į medį), o įlenda [į išgręžtą („išgraužtą“) skylę]. Ši pr. substantyvą laikau kalke, atsiradusia dėl liaudies etimologijos: bilingviai (t. y. vokiškai supratę) prūsai substantyvą vok. *Nagel* „geležinė vinis“, įsocijuodami su labai panašiu žodžiu verb. vok. *nagen* „graužti“, suvokė kaip subst. vok. „geležinė vinis“ < **„graužtuvas“* (vokiškoji liaudies etimologija!) ir jį išvertė žodžio verb. pr. **kremt-* „graužti“ (žr. toliau) vediniu (kalke) subst. pr. **kramtis* „graužtuvas“ > „geležinė vinis“ (prūsiškasis liaudies etimologijos aspektas!). Subst. pr. **kramtis* „graužtuvas“ (> „geležinė vinis“) — fleksijos vedinys (su šaknies vokalizmo apofonija) iš verb. (ne intens.) pr. **kremt-* „graužti“ arba iš verb. (intens.-iter.) pr. **kramt-* „(intensyviai resp. dažnai) graužti“ (dėl šių dviejų pr. verb. lyčių žr. s.v. *krumstus*); dėl tos subst. (įo-kamienio) pr. **kramtis* „graužtuvas“ (> „geležinė vinis“) darybos plg. pvz. subst. (įo-kamienį) lie. *plėšys* „plėštuvas“ (tiksliau: „toks meistro padargas“ LKŽ X 169) ← verb. lie. *plėš-ti* (Skardžius ŽD 64).

kraugen, žr. *crauyo*.

crauyawirps „loser (Aderlasser) — kraujaleidys“ E 551 nom. sg. masc. = **kraujavirps*, kuris eina tuoj po žodžio E 550 „pirtininkas (cirulninkas)“ [pirtininkas (kirpėjas, cirulninkas) anuomet

buvo kartu ir gydytojas: jis ligoniui ir kraują nuleisdavo]. Dėl vok. (E 551) *loser* „Aderlasser“, plg. v.v.a. *lâzer* „t. p.“ (Lex 123).

Pr. **kraujavirps* „kraujaleidys“ < **kraujavirpas* „t. p.“ (o-kamienis, nom. sg. masc.) yra kompozitas [su jungiamuoju balsiu = kamiengaliu pr. **-ā-* (ne **-ā-!*), žr. s.v. *crauyo*] iš pr. **krauja-* „kraujas“ (žr. *crauyo*) + **-virpas* „leidėjas“ (← verb. pr. **virp-* „leisti, lassen“, žr. s.v. *etwiērt*). Pr. **kraujavirpas* „kraujaleidys“ (o-kamienis) dėl darybos plg. su lie. *sviestmušas* „muštokė“ [LKŽ XIV 345; = *sviesta-* „sviestas“ + *-mušas* „muštuvos“ ← verb. *mūš-ti*], *kraujaleidys* „Aderlasser“ [= *krauja-* „kraujas“ + *-leidys* „leidėjas“ ← verb. *lėid-* (*lėisti*) „lassen“] ir kt.

crauyo „blut (Blut) — kraujas“ E 160 nom. sg. fem. = pr. **kraujō*, t. y. pr. (ca. 1300 m.) pmd. **kraujā* bei pr. (XVI a. vid.) semb. **kraujā* „t. p.“ [su kirčiuotu **-ā* (iš senesnio pr. **-ǝ*)] = *krawia* „t. p.“ III 73₁₅ [47₃₄] (= *kraujas* VE 30₁₉, nom. sg. masc.); acc. sg. (fem.) *krawian* „blut (Blut) — kraują“ III 43₁₈, [31₂₇] (= *krauyū* VE 16₁₈, instr. sg. masc.), III 75₁₁ [49₁₃] (= *kraujeje* VE 31₁₄, iness. sg. masc.), III 123₁₉ [77₆], *kraugen* „t. p.“ I 13₁₉ [7₂₇] = pr. semb. **kraujan* „kraują“; dat. sg. (fem.) *krauwiey* „blut (Blut) — kraujui“ II 13₁₈ [13₂₈] = pr. **kraujai* „t. p.“ (dėl šios formos žr. toliau).

Iš karto reikia pasakyti, kad šio pr. žodžio giminystė su lie. *kraūjas* „Blut“, lie. *krūvinas* „blutig“ = sl. **krъvъnъ* „t. p.“, sl. **kry* „kraujas“, s. ind. *kravyām* „žalia mėsa (rohes Blut)“, gr. *κρέας* „mėsa“, lo. *cruor* „kraujas“ ir kt. (žr. pvz. Pokorny I 621 t.) yra seniai visiems žinoma. Tačiau tų žodžių morfologijos bei darybos istorija daug kur neaiški. Pirmiausia, iki šiol pasilieka labai neaiški baltoslaviškojo „kraujo“ rekonstrukcija ypač dėl to, kad jos aspektu visai nebuvo analizuotas (o tik vieno kito paminėtas) la. *kreve* „sukrešėjęs kraujas (geronnenes Blut), šašas“ [ME II 274 t. (bet jo nemini Endzelins SV 197), Fraenkel 290] — tas labai svarbus (žr. toliau) baltistinis faktas, kuris iš viso nežinomas daugeliui indoeuropeistų (pvz. Mayrhofer I 277, Vries 251, Frisk II 12, Gamkrelidze-Ivanov II 698) ir net baltoslavistų (pvz.

Trautmann BSW 142 t., Vasmer II 379, Sławski III 95, Skok II 217).

Teiginys, kad parašymas pr. (E 160) *crauyo* ir pr. (III 73₁₅) *krawia* atspindintis skiemenų skirstymą pr. pmd. **kraujā* resp. pr. semb. **kra-vjā* (Būga III 702, Toporov PJ IV 160), vargu ar pagrindžiamas: prūsams buvo ne labiodentalis, o bilabialis **v*, tiksliau, — **u* (Endzelins FBR XV 91, Endzelins SV 34 t.), o dėl to pr. (III) *krawia* galėjo būti ne pr. semb. **kra-vjā*, o pr. semb. **kraujā* = **kraujā*.

Tuo, kad forma (II 13₁₈) *krauwiey* taisytina į (acc. sg.) *krauwien* (Endzelins FBR XI 123, Benveniste StB IV 77, Endzelins ZslPh XVIII 104, Endzelins SV 197, Fraenkel 290), nelengva tikėti (plg. ir Toporov PJ IV 160), plg.: su fleksija (*krauwī*)-*ey* (II 13₁₈) = **-ai* (*ā*-kamienė) formaliai sutampančios pvz. fleksijos (*o*-kamienės) pr. (*wird*)-*ai* (III 97₁₇) taisyimas į (acc. sg.) **-an* (Benveniste StB IV 72 t., Endzelins SV 58), man rodos, taip pat nėra būtinas [pr. (III 97₁₇) *wirdai* — greičiausiai dat. sg. (masc., *o*-kamienė) forma, žr. Mažiulis BS 136]. Manau, kad *krauwiey* (II 13₁₈) yra dat. sg. fem. forma [plg. Trautmann AS 236 (dat. sg. neutr.), Mažiulis PKP II 281, Toporov l. c.] — pr. semb. dial. **kreujai* „kraujui“ [su **-e-* < pr. **-a-* (žr. jau Bezenberger KZ XLIV 298); o gal čia **-e-* — senovinis (?), žr. toliau] < pr. **kraujai* „t. p.“ (dat. sg. fem. *iā*-kamienė forma).

Formą pr. (III) *krawian* (acc. sg.) indoeuropeistinėje (ir net baltoslavistinėje) literatūroje įprasta laikyti neutr. (pvz. Vasmer l. c., Sławski l. c., Mayrhofer l. c., Pokorny l. c., Frisk l. c., ESSJ XIII 69); tokiai nuomonei įsigalėti padėjo daugiausia Trautmann BSW 142. Šis baltistas teigė, kad pr. (III) *krawian* esąs neutr. (acc. sg.), o pr. (III) *krawia* (= *crauyo* E) — (nom. sg.) fem. (Trautmann AS 362, Trautmann BSW 142); tam nepritarė Endzelynas (FBR XI 123), kuris suponavo, kad pr. (III) *krawian* — acc. sg. neutr., o pr. (III) *krawia* (= *crauyo* E) — nom.(-acc.) pl. neutr. (Endzelins l. c., Endzelins SV 197, žr. ir Būga III 702, Fraenkel l. c.). Tačiau argumentų, kad bent jau pr. kat-mų šnektose (XVI a. vid.!) būtų egzistavę

sios nom.(-acc.) pl. neutr. formas, iš tikrųjų nėra (žr. dar PKP II 128, išn. 150).

Patikimiau suponuoti, kad pr. (I, II, III) „kraujas“ visomis savo paliudytomis formomis (žr. anksčiau) buvo *iā*-kamenis (fem.), t. y. (nom. sg. fem.) pr. (I, II, III) **kraujā* „kraujas“ (Wijk Apr. St. V, Benveniste StB IV 77 tt., Schmalstieg OP 61, Mažiulis PKP II 281, plg. ir Toporov PJ IV 159). Pr. (I, II, III) subst. (*iā*-kamenis, fem.) **kraujā* „kraujas“ (nom. sg., plg. dar lie. dial. *krauja* „t. p.“ LKŽ VI 459) bus buvęs nomen collect. (vadinasi, ir sg. tantum), kuris (*iā*-kamenis) matyt perdirtas iš *io*-kamenio žodžio (žr. ir *crauyawirps*) — iš jo formos nom. (-acc.) pl. neutr. balt. **kraujā* „kraujai“ [ją gal dar atspindi pr. (E, t. y. ca. 1300 m.!) *crauyo*?], egzistavusios greta formos (*io*-kamenės) nom.(-acc.) sg. neutr. balt. **krauja(n)* „kraujas“ [plg. reikšmes (specifines!) sg./pl. lyčių lie. *kraūjas/kraujai*, la. *asins/asinis*, plg. dar *mensā* (žr.). Toks (*io*-kamenis) balt. (sg.) **krauja(n)* / (pl.) **kraujā* yra, manyčiau, iš senesnio (*io*-kamenio) nomen abstract. (vadinasi, sg. tantum) balt. **krauja(n)* „kraujas“ (nom.-acc. sg. neutr., plg. dar Stundžia Baltistica XIV 115), o šis — iš adj. neutr. balt. **krauja-* „žaliai (kraujuotai) mėšai (rohes Fleisch) būdingas“, laikytino fleksijos vediniu iš subst. (*i*-kamenio, nom. sg. fem.) balt. (dial.) **kravis* „žalia (kraujuota) mėsa“ < balt. (dial.) **krevis* „t. p.“ (dėl jo šitokios, t. y. senovinės, reikšmės plg. Gamkrelidze-Ivanov II 698). Pastarojo veldinys — la. (*i*-kamenis) **krevis* „sukrešėjęs kraujas, šašas“ > (*ē*-kamenis) *kreve* „t. p.“ (dėl *i*-kamenių la. subst. virtimo *ē*-kameniais žr. Endzelīns LVG 425), matyt dėl sinharmonizmo (būdingo latvių kalbai) išlaikęs senovinį *-e-*.

Ankstyesnėje to subst. (*i*-kamenio, nom. sg. fem.) balt. **krevis* paradigmoje greta šaknies **krev-* aiškiai buvo ir jos apofoninis variantas balt. (**kru* + hiatinis **-v* =) **kruv-* (plg. adj. lie. *krūv-inas* „blutig“ = sl. **krāv-ънѣ* „t. p.“). Tai rodo, kad šio subst. balt. bei balt.-sl. „žalia (kraujuota) mėsa“ paradigma iš pradžių bus buvusi supletyvi (šaknies vokalizmo atžvilgiu), t. y. *K*-kamenė (sg. tantum ir matyt fem., žr. toliau): balt.-sl. (nom.) **kreus*, (acc.) **krevin*, (gen.) **kruves*, (dat. resp.

„loc.“) **kruvei* resp. **krevi* [dėl šios paradigmos (*K*-kamenės!) formų šakninio (sufiksinio) ir fleksinio vokalizmo apofoninės „lygsvaros“ žr. Mažiulis BS 146 tt., 178, 247 ir liter.]. To *K*-kamenio subst. balt.-sl. „žalia (kraujuota) mėsa“ paradigmos tolimesnė evoliucija galėjo būti tokia:

a) greta formos (fem.) balt.-sl. acc. (sg.) **krevin*, savąja fleksija sutapusios su *i*-kamiene balt.-sl. **-in* (acc. sg., fem. ir masc.), vietoj balt.-sl. nom. (sg.) **kreus* bus atsiradusi *i*-kamenė (fem.) balt. dial. nom. (sg.) **krevis* „kraujuota mėsa“ (t. y. *i*-kamenis žodis) > la. **krevis* „sukrešėjęs kraujas, šašas“ (žr. anksčiau);
b) panašiu būdu, formai (fem.) acc. (sg.) balt.-sl. **krevin* išvirtus į acc. balt. (dial.) **kravin*, greta pastarosios vietoj nom. (sg.) balt. (**kreus* >) **kraus* atsirado *i*-kamenė (fem.) balt. (dial.) nom. (sg.) **kravis* „kraujuota mėsa“ (t. y. *i*-kamenis žodis), o iš čia — fleksijos vedinys adj. balt. (dial.) **krauja-* (žr. anksčiau);
c) dėl formų balt.-sl. (gen.) **kruves* bei (dat.) **kruvei* poveikio išvirtus formai acc. (sg.) balt.-sl. **krevin* į acc. (sg.) sl. **krugin* (*ū*-kamenė, fem.), greta pastarosios vietoj nom. (sg.) balt.-sl. **kreus* atsirado *ū*-kamenė nom. (sg.) sl. **krūs* „kraujas“ [→ s. sl. (fem.) *krāvъ* „t. p.“ ir kt.], kurios ilgajam **-ū-* (ne trumpajam!) atsirasti padėjo segmento **-uv-* (= *CuvV*) transformacija į **-ū-* (= *CūC*).

Man rodos, kad panašios (tik savarankiškos), kaip minėtas subst. sl. (nom.) **krūs* / (gen.) **kruves* / (acc.) **krugin* ir kt., kilmės yra subst. kelt. dial. (nom.) **krūs* (> v. air. *crú* „kraujas“) resp. (gen.) **krūyos* (> v. air. *cráu*, *cró* „kraujo“) ir, apskritai, šio ide. subst. lytis su ide. dial. **krū-* [ją kildinti iš ide. **kruH-* (pvz. Gamkrelidze-Ivanov I. c.), manyčiau, nėra būtina], dėl kurios žr. Pokorny I 621 t. Taip pat nelengva tikėti, kad minėtas subst. (neutr.) balt. (dial.) **krauja(n)* kartu su (į jį labai panašiu) subst. (neutr.) s. ind. *kravyám* „žalia mėsa“ būtų praindoeuropietiški dariniai (bet plg. Pokorny I 621): subst. s. ind.-iran. dial. **kravja-*, o šis — fleksijos vedinys iš subst. (*i*-kamenio) ind.-iran. **kravi-*, atsiradusio iš formos (*K*-kamenės) ide.

„loc.“ **krevis* (plg. subst. s. ind. *giriš* kilmę s. v. *garian*), dėl kurios žr. toliau.

Minėtas subst. (*K*-kamienis, sg. tantum, fem.) balt.-sl. **kreus/kruv-* „žalia (kraujuota) mėsa“ yra turbūt iš subst. (*K*-kamienio, sg. tantum) ide. **krew(s)* „t. p.“ [resp. (acc.) **kreuŋi*] („loc.“) **kreuī* (žr. Mažiulis l. c.) / **kruu-*, kai kuriuose ide. prokalbės dialektuose perdirbto į heteroklitą, pvz.: gr. *κρέαρ* „mėsa“ (< **kreuŋ*, žr. Benveniste Origines 32 tt., ESSJ XIII 69).

crausy „birnbom (Birnbaum) — kriaušė (medis)“ E 617 nom. sg. fem. = pr. **krausī*; nom. pl. fem. *crausios* „birne (Birnen) — kriaušės (vaisiai)“ E 618 [vok. (E 618) *birne* — vietoj **birnē* = *birnen*, žr. Trautmann AS 362] = turbūt pr. **kraus'os*, t. y. **kraus'ās* (žr. toliau). Iš čia aiškiai matyti, kad žodis pr. (E) **krausī* (nom. sg. fem.) buvo „Birnbaum; Birne“ (kaip ir pvz. lie. *kriáušė* „t. p.“, dial. *grūšė* „t. p.“ ir pan., vok. *Birne* „t. p.“ ir kt.) ir *i-/iā*-kamienis (plg. s. v. *kexti*, *craysī*).

Formoje (nom. pl. fem.) pr. (E 618) *crausios* (be to, ir kai kuriais kitais pr. raštų atvejais) raidžių *-si-* (vietoje raidžių **-sch-*) fonetinė vertė nelengva pasakyti (žr. ir Endzelin SBE 66 t. ir liter., Endzelins SV 34, Stang Vergl. Gr. 105, Toporov PJ IV 168); tos fonetinės vertės aspektas (dėl pr. *crausios*, nom. pl. fem.) neretai, beje, visiškai ignoruojamas (pvz. Trautmann AS 227, Trautmann BSW 140, Būga III 110, Fraenkel 296, Sabaliauskas LKK VIII 111). Manychiau, kad forma pr. (E 618) *crausios* (nom. pl. fem.) yra pr. dial. (**kraus'os*, t. y.) **kraus'ās* su palatalizuotu pr. **-s'-*, vietoje palatalizuoto pr. **-š'-* atsiradusiu dėl formoje pr. (nom. sg. fem.) **krausī* esančio poziciškai palatalizuoto pr. **-s'-*, čia unifikuojant variantus pr. **kraus'-/krauš'-* (priebalsiai pr. **-s'* ir **-š'* — skirtingi!) į vieną pr. **kraus'-* pagal santykį formų pr. (nom. sg. fem.) **mar'-i*: (nom. pl. fem.) **mar'-ās* (žr. s. v. *mary*) ir pan., plg. Endzelin SBE 66 t. Tačiau lytis (nom. sg. fem.) pr. (E 618) **kraus'ās* galėjo atsirasti (vietoje **krauš'ās*) ir okazionaliai — tik čia (t. y. E 618): E autorius dėl pr. (E 617) **kraus'i* (su **-s'-*) okazionaliai ištarė pr. (E 618) **kraus'ās* (su **-s'-*, o ne su **-š'-*).

Kaip ten bebūtų, bet yra pagrindo manyti, kad pr. E šnektoje (ca. 1300 m.!) lytys **krausī/*kraus'as* (nom. sg./pl. fem.) supuoja senesnę subst. (*i/iā*-kamienį, fem.) pr. dial. **krausī* (nom. sg.) / **krauš'ā-* (kitų sg. ir pl. linksnų kamienas, plg. Būga I 478), o šis yra greičiausiai perdirbinys iš subst. (*iā*-kamienio, fem.) pr. **krauš'ā* (nom. sg.) / **krauš'ā-* < vak. balt. **krausjā/krausjā-* (dėl visa to plg. Schmid Verb. 18), kuris — iš vak. balt. (-sl.) **kraus'ja/*kraušja-* „kriaušė (medis ir vaisius)“ (dėl sl. žr. toliau) matyt su (**-u-* +) **-š-<*-s-* (plg. Karaliūnas Baltistica I 116 t.).

Tiksliu sakant, XIII—XIV a. pr. šnektose turbūt egzistavo šio subst. (fem.) lytys vienur (E šnektoje) pr. **krausī/*krauš'ā-*, kitur — pr. **krausī/*krauš'ā-*, trečiur — **krauš'ā/*krauš'ā-*, dar kitose šnektose — gal ir *ē*-kamienė (iš *iā*-kamienės perdirbta) lytis pr. **krausē/*krausē-*; dėl pastarosios plg. pr. vv. (dk. ca. 1400 m.) *Krawselauken* „Kriaušės laukas“ (Kammeramt Fischau — Gerullis ON 72) su *Krawse-* = turbūt pr. **Krausē-*. Pr. (E 617/618) *crausy/crausios* įprasta laikyti giminaičiu, pirmiausia, su lie. *kr(i)áušė*, žr. pvz. Trautmann AS 362, Trautmann BSW 140, ME II 264, Endzelins SV 197, Vasmer I 465, Fraenkel 296, Sławski I 361, ESSJ VII 166. Bet patikimesnė (žr. toliau) yra Būgos (I 478) nuomonė (jai pritarė Sabaliauskas LKK VIII 111, Toporov PJ IV 168), kad lie. *kr(i)áušė* — prūsizmas. Tik iki šiol nebuvo tinkamai atsižvelgta į tai, kad lie. *kr(i)áušė* turi daugiau savo morfologinių variantų (žr. toliau).

Minėtą pr. **krauš'ā* „Birnbaum; Birne“ (*iā*-kamienį) geriau laikyti vak. balt. dial. žodžiu, t. y. žodžiu, kurį bus turėję ne tik prūsų, bet matyt ir pvz. kai kurių kuršių dialektai (žr. toliau). Šio vak. balt. dial. **krauš'ā* „t. p.“ skolinys — lie. *kraušia* „t. p.“ (LKŽ VI 477) su iš jo kildintiniais morfologiniais variantais (žr. l. c.): lie. *kraušė* „t. p.“ [gal jis iš minėto pr. dial. resp. vak. balt. dial. **krausē* „t. p.“ (dėl **-s-* → lie. *-š-* plg. s. v. *dumsle*)?], *kraušis* „t. p.“ (*i*-kamienis, fem.) ir *kraušis* „t. p.“ (*io*-kamienis, masc.); šiems trims variantams atsirasti padėjo dar ir lie. dial. lytys *obelė* „Apfelbaum“ (: *kraušė*), *obelis* „t. p.“ (: *kraušis*,

i-kamenis fem.), *obuolys* „Apfel“ (: *krāušis*, *jo*-kamenis masc.). Be to, yra lie. *kriāušia* „Birnbaum; Birne“ (LKŽ VI 568) ir jo morfologiniai variantai (žr. op. cit. 568—569) lie. *kriāušē* „t. p.“, *kriāušis* „t. p.“ (*jo*-kamenis, masc.), — visi jie turi šaknį *kriāuš-*, perdirbtą iš *krāuš-* (žr. anksčiau). Minėtinas dar subst. (*jo*-kamenis) la. dial. *kraūsis* „kriaušė“ (ME II 264), kuris turbūt ne lituanizmas (sic Sabaliauskas l. c., Toporov l. c.), o kuronizmas — latvių morfologinis perdirbinys, suponuojantis pirmąją kurš. dial. (t. y. vak. balt. dial.!) **krauš'ā* „t. p.“ (*īā*-kamenį) panašiai, kaip lie. dial. (*jo*-kamenis) *krāušis* „t. p.“ suponuoja senesnę lie. *krāušia* „t. p.“ (žr. anksčiau); plg. dar pvz. (*jo*-kamenio) la. *dradži* (kuronizmo) kilmę iš *īā*-kamenio kurš. žodžio (žr. s. v. *dragios*).

Vak. balt. **kraušjā* „kriaušė (medis ir vaisius)“ = sl. (dial.) **kraušjā* „t. p.“ (> lenk. dial. *krusza* „t. p.“, bulg. *кpyуа* „t. p.“ ir kt.) etimologija yra neaiški: šis vak. balt.-sl. **kraušjā* — galbūt skolinys (kitaip ESSJ VII 156 t. ir liter.) iš iki šiol neatsektos tolimų laikų kalbės (apie visa tai plačiau žr. Toporov PJ IV 169—172 ir liter.), plg. dar pvz. vok. *Birne* (s. v. a. *pira* ir kt.) „kriaušė (medis ir vaisius)“ — irgi ne savą, o skolintą „kriaušę“ (žr. Kluge 79).

krawia, žr. *crauyo*.

kreitzno „krug (Krug) — smuklė“ GrG 77. Jį taisau į **kretzmo* = pr. dial. **krecmō*, t. y. pr. dial. **krecmā* (plg. Toporov PJ IV 173 t. ir liter.), kuris yra matyt dėl vok. *Kretzem* „t. p.“ (PW III 572, plg. vok. *kreczem* „t. p.“ E 382) perdirbtas iš pr. dial. **karc-mā* „t. p.“ (plg. lie. dial. *karčmā* „t. p.“ LKŽ V 271), dėl jo (slavizmo) kilmės žr. *karczemo*.

creslan „barkenstul (Lehnstuhl) — krėslas“ E 217 nom. (-acc.) sg. neutr. = pr. **krēlan*; dėl vok. (E 217) *barkenstul*, esančio tarp vok. (E 216) *stül* „kėdė“ ir vok. (E 218) *bank* „suolas“, reikšmės žr. Bezenberger KZ XLIV 329 t., Toporov PJ IV 179 t. ir liter.

Subst. pr. **krēslan* „krėslas“ kartu su lie. *krēslas* „krėslas; kėdė (be atlošo) ir kt.“ (LKŽ VI 535 t.) = la. *krēsls* „kėdė ir kt.“ (ME II 276) suponuoja subst. (neutr.) balt. **krēsla(n)* „pintā sė-

dynė (geflochtener Sitz)“ (dėl tokios jo reikšmės žr. Būga II 162), kurį kildinu iš balt. (subst.) **„tai, kas pinta“* = **„tai, kas lenktai (lanksčiai) susukta“* (nomen abstractum / singulare tantum), o ši — iš neutr. lyties adjektyvo (*o/ā*-kamenio) balt. **krēsla* „lenktai (lanksčiai) suktas“, kurį laikau sufikso **-la-* (vargu ar **-sla-*) vediniu iš verb. balt.-sl. **krēs-* „sukti, lenkti“ = **kres-/krēs* „t. p.“ (dėl jo **-e-* : **-ē-* žr. pvz. s. v. v. *gasto*, *kraclan*) < verb. ide. **(s)kres-* „t. p.“ = **(s)kr-* [: **(s)ker-*] „t. p.“ + **-es-* (žr. s. v. v. *kraclan*, *kirsnan*). Dėl visos tos darybos plg. s. v. *kraclan*.

Panašiu būdu iš verb. balt.-sl. **krēs-* „sukti, lenkti“ = **kres-/krēs-* „t. p.“ bus atsiradęs ir subst. sl. dial. **krēslā/*kreslā* „tai, kas lenktai (lanksčiai) susukta“ (nom.-acc. sg. neutr.) = **„tai, kas pinta“* > **krēslo/*kreslo* (> lenk. *krzesło* / dial. *krzosto* „kėdė, krėslas“ ir kt., dėl medžiagos žr. ESSJ XII 126 tt.). Šitą subst. (neutr.) sl. dial. **krēslā* laikyti skoliniu iš subst. (neutr.) balt. **krēsla(n)* (Mikkola BB XXI 120, Būga II 162, 164) arba pastarąjį — skoliniu iš subst. (neutr.) sl. dial. **krēslā* (pvz. Brückner KZ XLVI 231, Milewski Sl. Occ. XVIII 32, 46, ESSJ XII 128) nematau reikalo, žr. ir pvz. Trautmann BSW 141, Fraenkel 294 (ir liter.), Toporov PJ IV 180 tt. (ir liter.). Šalia verb. balt.-sl. **kres-/krēs-* „sukti, lenkti“ bus buvusi jo lytis (verb.) balt.-sl. **kras-* „t. p.“ (gal intensyvas, plg. pvz. s. v. *gasto*), su kuria matyt sietinas ir verb. (refl.) lie. *krās-tis* „sėstis atsilošiant“ (LKŽ VI 441) < **„loštis (lenktis atgal)“* < **„tam tikru būdu lenktis“* < **„lenktai pasisukti“*, suponuojantis verb. (ne refl.) lie. **kras-ti* „lošti (lenkti atgal)“ < **„tam tikru būdu lenkti“* < **„lenktai (pa)sukti“*. Sakyti, kad verb. (refl.) lie. *krās-tis* „sėsti atsilošiant“ esąs inovacinis denominatyvas (pvz. ESSJ XII 129), negalima (denominatyviniai verba paprastai neturi refleksyviųjų lyčių, žr. Skardžius ŽD 486 tt.), plg. dar Būga II 163, Toporov PJ IV 181.

Iš to verb. balt.-sl. **kres-/krēs-/kras-* „sukti, lenkti“ išvestų žodžių, be minėtų, yra ir daugiau, pvz.:

a) verb. balt.-sl. **kras-/kres-* — fleksijos vedinys subst. (nomen abstractum) balt. dial. **krasē/*kresē* „tai, kas lenktai susukta“

(plg. pvz. lie. verb. *pin-ti* → subst. *pynē* „tai, kas sūpinta“ (LKŽ IX 1037 t.) > *,tai, kas supinta“ > lie. *krāsē/krēsē* „krėslas, kėdė“ (LKŽ VI 440, 535);

b) verb. balt.-sl. **kres-/*kras-* → sufikso **-na- (*-nā-)* vedinys adj. (*o/ā-kamienis*) balt.-sl. dial. **kresna-/*krasna-* „lenktai susisukęs (susuktas)“ > adj. ryt. balt. **kresna-* „t. p.“ (jam kitokią reikšmę suteikia Būga II 163, Toporov PJ IV 181, plg. Fraenkel 294) > adj. lie. *krėsnas* „neaukštas, stambus, stipraus (tvirto) sudėjimo“ [plg. pvz. lie. pasakymus: *eina kaip kresnà* (susilenkus, žema) *bobutė* LKŽ VI 537, *sūktas ir medžias stiprėsnis* LKŽ XIV 82].

Manau, kad būtent iš to adj. balt.-sl. **kresna-/*krasna-* „lenktai susisukęs (susuktas)“ atsirado a) subst. (nomen abstractum, fem.) balt. dial. **kresnā* „tai, kas susisukę (sūsukta)“ (čia dėl adj. fem. → subst. fem. plg. pvz. s. v. *gasto*) > subst. (ppr.-pl.) lie. dial. *kresnā* „spirgas (Griebe)“ (LKŽ VI 537), b) subst. (nomen abstractum, neutr.) sl. **krasnā* „tai, kas susisukę (susukta)“ (čia dėl adj. neutr. → subst. neutr. plg. pvz. s. v. *garian*) > subst. bulg. *кроcho* „metmenų velenas (staklėse)“ ir kt. (dėl medžia-gos žr. ESSJ XIII 13 tt.).

Cresmen 1259 m. (PUB II 69, 70) „Krėsmena“ — sūduvių valsčius (į vakarus nuo Augustavo) bei sūduvių-jotvingių didvyrio Skomanto (žr. *Scumandus*) gimtasis kraštas = etn. sūd. **Krėsmenā* „t. p.“ (t. y. **Krėsmenā* „t. p.“; aplietuvintai — *Krėsmenā/Krėsmenā*), kurį atspindi taip pat dk. (1280 m.) lo. (acc. sg. fem.) *Crasimam* „Krėsmenā“ (SRP I 142) ir dar labiau etn. rus. (XIII a.) *Крѣсменѣѣ* „krėsmeniečiai“ (PSRL II 833). Dėl visa to žr. Būga III 135, kur sakoma buvus sūd. (jotv.) **Krėsmō* (nom. sg., **Krėsmenes* gen. sg.) arba **Krėsmenā* (**Krėsmenā*); šiek tiek vėliau Būga (III 145) pirmenybę teikė jau rekonstrukcijai sūd. (jotv.) **Krėsmenā* (**Krėsmenā*) — tai, kurios ir aš laikau (žr. toliau). Tačiau Būga visai neargumentavo rekonstrukcijos sūd. **Krėsmenā* (ar **Krėsmō* nom. sg.) būtent iš dk. lyties *Crasimam* (SRP I 142) — iš tos lyties, kuriai ta rekonstrukcija yra daug problematiškesnė nei dk. lytims *Cresmen* ir *Крѣсменѣѣ* (iš jų dviejų visiškai lengva atstatyti sūd. **Kresmenā*, žr. Būga III 135, 145).

Tas Būgos neargumentavimas ir buvo svarbiausia priežastis, dėl kurios Falkas su Toporovu (žr. Toporov PJ IV 184 ir liter.) nepritarė Būgos rekonstrukcijai sūd. **Krėsmenā* (ar **Krėsmō* nom. sg.).

Man rodos, kad dk. lytis lo. (acc. sg. fem.) *Crasimam* tą patį sūd. **Krėsmenā* (ką ir dk. lytys *Cresmen* bei *Крѣсменѣѣ*, žr. anksčiau) suponuoja šitaip: sūd. **Krėsmenā* → vok. **Krėsmen* (= *Cresmen* PUB II 69, 70) → vok. **Krėsimen* (su anaptiksinium **-i-*, plg. pvz. lie. up. *Merkjys* → vok. *Mer-i-ke* SRP II 699 greta vok. *Merke* l. c.) → vok. **Krėsimen* (čia dėl vok. **-ā-* ← sūd. **-ē-* plg. pvz. vok. *Medv-a-glen* SRP II 463 ← lie. *Medv-ē-galis*), o šis, jo segmentą **-en* asocijuojant su fleksija vok. *-en* bei ją transformuojant į fleksiją lo. (acc. sg. fem.) *-am* [plg. pvz. vok. *Medewag-en* „Medvėgalis“ SRP I 616 ir lo. (acc. sg. fem.) *Medewag-am* „t. p.“ SRP I 182], buvo aplotynintas į dk. (SRP I 142) *Crasim-am* „Krėsmenā“ (lo. acc. sg. fem.).

Iš tų dk. lyčių *Cresmen*, *Crasimam* ir *Крѣсменѣѣ* atstatytąjį etn. sūd. **Krėsmenā* kildinu iš vv. < up. sūd. **Krėsmenā* < appell. (*o/ā-kamieno* adj.) **krėsmenā* „turinti suktumo, lenktumo“ (fem.), kuris — fleksijos vedinys iš subst. (*n-kamienio*) sūd. **krėsmen-* „suktumas, lenktumas“ [jo nom. sg. — **krėsmē* (< **-ēn*) ar **krėsmō* (< **-ōn*)] = *,tai, kas sūkta, lenkta“, o ši laikau sufikso **-men-* vediniu iš verb. balt.(-sl.) **krės-* = **kres-/*krės-* „sukti, lenkti“ (dėl jo žr. s. v. v. *kreslan*, *kraclan*). Dėl darybos plg. pvz. pr. up. **Deimenā* (žr. *Deim*), kildintiną matyt iš adj. (*o/ā-kamienio*) **deimenā* „turinti šviesumo“ (fem.), kuris — greičiausiai fleksijos vedinys iš subst. **deimen-* „šviesumas“ [jo nom. sg. — **deimē* (< **-ēn*) > pr. up. **Deimē*, žr. s. v. *Deim*], o šis — sufikso **-men-* vedinys iš verb. balt.(-sl.) **dei-* „šviesti“ (žr. s. v. *Deim*).

Tiesa, minėtas subst. sūd. **krėsmen-* „suktumas, lenktumas“ galėtų būti sufikso **-men-* vedinys ne iš verb. balt.(-sl.) **krės-* (žr. anksčiau), o iš [verb. balt.(-sl.) **krės-* „sukti, lenkti“ →] adj. vak. balt. **krėsa-* „suktas, lenktas“ (t. y. galbūt *o/ā-kamienio*), plg. pvz. lie. subst. **germen-* „gerumas“ [jo nom. sg. — **germē* „t. p.“ → (*ē-kamienis*) *germē* „t. p.“, žr. Skardžius ŽD 206]

← adj. *gera-* „geras“. Plg. dar lie. up. *Ašmenā* < adj. (*o/ā*-kamenis) **ašmenā* „turinti aštrumo (aštrių dalykų)“ (fem.) ← fleksijos vedinį iš subst. ryt. balt. **ašmen-* „aštrumas“ [> lie. *ašmuō* „t. p.“ (ppr. — pl.), la. *asmens* „t. p.“] = „tai, kas aštru“, kurį laikau ne ide. senovės dariniu (kaip tradiciškai visų teigiama), o ryt. balt. žodžiu — sufikso **-men-* vediniu iš adj. (ryt.) balt. **aša-* „aštrus“ (> la. *as-s* „t. p.“).

Čia nagrinėtam etnonimui „Krėsmena“, mažai jo darybą analizuodami, kitokią pirmąją (darybinę) reikšmę suteikia Būga III 135, dar kitokią — Falkas su Toporovu (žr. Toporov PJ IV 184).

krichaytos „krichen (die Kriechen) — kryklės (= aitriosios slyvos, Prunus insititia) (jų vaisiai)“ E 621 [su digrafu *-ch-* (vietoj raidės *-c-* ar *-k-*, žr. toliau) — dėl vok. (E 621) *krichen* įtakos, plg. s. v. *cixtianai*] nom. pl. fem. = pr. **krikaitōs*, t. y. **krikaitās*, kuris čia (E 621) buvo matyt ne tik „kryklės (vaisiai)“, bet ir „kryklės (medžiai)“ (plg. s. v. *crausy*). Pr. **krikaitās* „kryklės (vaisiai)“ (nom. pl.) čia (t. y. E 621) pateiktas pluraline forma ne vien dėl vok. (E 621) *krichen* „kryklės (vaisiai)“ (pl.), bet, svarbiausia, dėl to, kad vaisių (o ne vaisinių medžių) pavadinimai kur kas dažniau vartojami plurališkai (būna pluralia collectiva) negu singulariškai.

Iš to pr. **krikaitās* „kryklės (medžiai, vaisiai)“ (nom. pl. fem.) lengva rekonstruoti pr. **krikaitā* „kryklė (medis, vaisius)“ (nom. sg. fem.; plg. dar *crausy*, žr.). Jis yra sufikso **-aitā* vedinys iš pr. **krikē* „kryklė (medis, vaisius)“ (ar **krikā* „t. p.“, plg. s. v. *kyrkoy*), kuris — skolinys iš v. v. a. *krieche* „t. p.“ (Lex 115; dėl vok. *-ch-* → pr. **-k-* plg. s. v. *kirkī*) arba iš v. v. ž. *krike* „t. p.“ [plg. germanizmus lie. *krýkē* (ir *krýklē*) „t. p.“, la. *krīķis* „t. p.“ ME II 283]; plg. Trautmann AS 363, Endzelins SV 197, Fraenkel 297, Toporov PJ IV 185.

Pr. **krikaitā* „kryklė“ (nedidelių vaisių ir nedidelio medžio pavadinimas!) yra veikiausiai iš (diminut.) **„kryklelė“* (plg. pvz. lie. *egl-aitė* „eglelė“ su *-aitė*, išvestu iš **-aitā*, žr. Skardžius ŽD 358 t.), kuriam šitokia darybinė reikšmė (diminut.) vėliau nublanko, t. y. pr. **„kryklelė“* virto į „kryklė“ (plg. s. v. *geytko*).

Tokios pat darybos yra ir pr. žodžiai, apie kuriuos žr. s. v. v. *sliwaytos*, *wisnaytos*.

krichstianisquan, žr. *cristiāniskas*.

krixstianiskun, žr. *cristiāniskas*.

cixteiti, žr. *cixtitwi*.

cixteits, žr. *cixtitwi*.

cixtianai „Christen — krikščionys“ III 87₁₃ [55₂₀] (= *klausito-iej* VE 37₁₃) nom. pl. masc.; acc. pl. masc. *cixtiānans* „Christen — krikščionis“ III 73₁₇ [47₃₅] (= *chrikszcionims* VE 30₂₁), *cristiānans* „Glaubigen in Christo — tikinčius į Kristų“ III 45₂₃ [33₁₆] (= *tikinczeiseis ingi Christu* VE 18₄); dat. pl. masc. *cixtiānimans* „Christen — krikščioniams“ III 123₁₃ [77₃₋₄]. Pirmiausia, — dėl šio pr. „krikščionis“ grafinių segmentų *cixt-* (3x — III 87₁₃, III 73₁₇, III 123₁₃) = pr. **krikst-* ir *christ-* (1x — III 45₂₃) = pr. **krist-*, kuriuos abu randame, be to, ne vien žodyje pr. „krikščionis“ ir kurių abiejų genetinis tarpusavio santykis iki šiol nebuvo nuodugniau analizuotas. Segmentas pr. **krikst-* sutinkamas a) visais atvejais, kuriais jis yra pr. žodžiuose, verstuose iš vok. žodžių, turinčių šaknį (vok.) *tauf-* „krikštyti“ (žr. *cixtitwi*, *cixti laiskas* ir pan.; plg. net *Chricstus* „Kristus“, žr.), b) daugeliu atvejų, kuriais jis yra pr. žodžiuose, verstuose iš vok. žodžių, turinčių šaknį (vok.) *christ-* (= *Christ* „krikščionis“, *christlich* „krikščioniškas“ ir pan.). Pastaraisiais atvejais parašymai, atspindintys segmentą pr. **krikst-*, yra nepalyginamai dažnesni už parašymus, atspindinčius pr. **krist-*; šių parašymų pr. kat-muose tėra iš viso tik penki (ir tik III kat-me): (1x) *cristiānans* [III 45₂₃; greta *cixt-* (3x), žr. anksčiau], (2x) *cristiāniskan* [III 45₁₅₋₁₆, III 45₁₉; greta *cixtiāniskun* (žr.)], (1x) *cristiāniskas* bei (1x) *cristiāniskan* [III 39₁₀₋₁₁ resp. III 45₄; greta dažnesnio (10x — III kat-me ir 2x — I, II kat-muose) su pr. **krikst-* (žr. s. v. *cristiāniskas*)]. Žr. dar (E) *cristionisto*.

Tais penkiais III kat-mo atvejais (keturi iš jų viename puslapyje — III 45) segmentas pr. **krist-* laikytinas ne gyvosios pr. kalbos faktu, o perdirbiniu (okazionali!) paties A. Vilio: jis iš segmento pr. **krikst-* tais atvejais išmetė **-k-* a) dėl vok. *Christ* „krikščio-

nis“ ir pan. įtakos, o b) atvejais *cristiānisk-* ir pan. — dar ir dėl disimiliacijos [plg. *cixtianisk-* (žr. s. v. *cristiāniskas*), turintį net tris pr. *k!]. Kad vok. *Christ* „krikščionis“ ir pan. buvo lemiantis faktorius tam pr. **krikst-* perdirbimui (okazionaliam), be to, rodo ir digrafas *ch-* (vietoj lauktinios raidės *c-* arba *k-*), pavartotas trimis (iš penkių su **krist-*) atvejais: *christ-iānans* (III 45₂₃), *christ-iāniskan* (III 45₁₅₋₁₆) bei *christ-iāniskan* (III 45₁₉); be to, plg. dar (dėl digrafo *ch-*) iš *krihst-ianisquan* (II 9₇) taisytiną (plg. Endzelins SV 198) **chrikst-ianisquan* (su pr. **krikst-*).

Pr. (III) *cixtiānai* (nom. pl. masc.), *cixtiānans* bei *christiānans* (acc. pl.) — šios formos (žr. anksčiau) suponuoja *o*-kamenį subst. pr. **krikst'āna-* „krikščionis“ (su įterptiniu **k-*, žr. dar *cixti lāiskas*, *cixtitwi*) < pr. **kristjāna-* „t. p.“ — skolinys (turbūt X—XI a.) iš vak. sl. (pralenk.) **kr̥stjan-* „t. p.“ [→ lenk. *chrześcijan(in)* „t. p.“], jo segmentą **-stjan-* perdirbus į pr. **-stjān-* (ne į pr. **-stijān-*!); plg. lie. *krikščionis* „t. p.“ (su įterptiniu *-k-* ir su *-š-* < **-s-*, žr. dar s. v. *cixti lāiskas*, *cixtitwi*) < **kristjan-* ← ryt. sl. (prarus.) **kr̥stjan-* „t. p.“ (Skardžius TiŽ VII 110), kurio segmentas **-stjan-* perdirbtas į lie. **-stjān*. Manyti, kad forma (III 123₁₃) *cixtiānimans* (dat. pl.) turinti *-imans* vietoj **-amans* resp. esanti irgi *o*-kamenė (Schmalstieg OP 52, Toporov PJ IV 187), nėra didelio reikalo: ji, užfiksuota III kat-mo pabaigoje (kai Paulius Mėgotas matyt jau vėl buvo Abeliui Viliui vertimo pagalbininkas), gali būti iš Mėgotos šnektos — *jo-/i-*kamenė (*jo-* ir *i-*kamenai XVI a. pr. semb. šnektose buvo gerokai sumišę!), suponuojanti *i*-kamenį subst. pr. dial. **krikst'āni-* „krikščionis“ (plg. Trautmann AS 238, Endzelins SV 66); plg. subst. (*i*-kamenį) lie. *krikščionis* (žr. pvz. Skardžius I. c.). Plg. dar lie. (*o*-kamenį) *pagónas* „pagonis“ ir lie. (*i*-kamenį) *pagónis* „t. p.“ (LKŽ IX 89 t.; žr. Skardžius ŽD 275); žr. s. v. *poganans*.

cixtiānimans, žr. *cixtianaí*.

cixtiāniskan, žr. *cristiāniskas*.

cixtianiskun, žr. *cristiāniskas*.

cixtiāniskun „Christenheit — krikščionybė“ III 121₆₋₇ [75₁₈] (= *Chriksczoniu* „krikščionių“ VE 59₁₅), *christiāniskan* „christenheit (Christenheit) — t. p.“ III 45₁₅₋₁₆ [33₁₀] (= *Chriksczioniste* VE 17₁₇ nom. sg.), III 45₁₉ [33₁₂₋₁₃] (= *Chriksczioniste* VE 17₂₀ iness. sg.) acc. sg. fem. (subst.).

Šiais trimis atvejais vok. *Christenheit* (*Christenheit*) „krikščionybė (krikščionių religija); krikščionija (krikščionių visuma)“ pavartotas (III 120₅, III 44₁₅, III 44₁₇) reikšme „krikščionija“ (nomen collectivum reikšmė!), kurią turėjusio pr. (semb.) žodžio greičiausiai nebuvo gyvojoje (pr. semb.) kalboje: ji tam reikalui vartojo pluralinę substantivo pr. **krikst'ān-* (žr. *cixtianaí*) lytį „krikščionys“ (plurale collectivum!), plg. ir lie. (VE 59₁₅) *Chriksczoniu* (pluralis, gen.) = vok. (III 120₅) *Christenheit* (žr. anksčiau). Todėl A. Vilis tą vok. žodį minėtai atvejais vertė netiksliai, t. y. ne reikšme „krikščionija“ (nomen collectivum), o reikšme „krikščionybė (krikščionystė)“ (nomen abstractum; plg. ir VE 17₁₇, VE 17₂₀) — žodžiu (subst.) pr. *cixtiāniskun/christiāniskan* „krikščionybė“ (acc. sg. fem., žr. toliau); pastarąjį (nomen abstractum) šiam vertimui turbūt pats A. Vilis ir sukūrė pagal pr. semb. šnektose labai produktyvų nomina abstracta darybos modelį: *ā*-kamenis sufikso **-isk-* adj. (fem.) → subst. (nomen abstractum).

Turime subst. (*ā*-kamenio, fem.) formą acc. sg. (III 121₆₋₇) *cixtiāniskun* = pr. **krikst'āniskun* [dėl pr. **-t'*- žr. s. v. *cixtianaí*; pr. **-u-* (vietoj senesnio pr. **-a-*) čia pateko iš nom. sg. formos (žr. toliau)] ir jos variantą acc. sg. (III 45₁₅₋₁₆, III 45₁₉) *christiāniskan* = pr. **krikst'āniskan* (dėl **-k-* žr. s. v. *cixtianaí*). Šis subst. (*ā*-kamenis, fem.) pr. (nom. sg.) **krikst'ānisku* „krikščionybė“ (tiksliau — „krikščioniškumas“) (< **-ū* < **-ā*) yra iš adj. (*ā*-kamenio, fem.) pr. *krikstanisku „krikščioniška“ (< **-ū* < **-ā*), dėl kurio žr. *cristiāniskas*. Plg. pvz. *ginniskan* (žr.).

cixtidi, žr. *cixtitwei*.

krixtieno „ertswal“ (Erdschwalbe) — urvinė kregždė“ E 741 nom. sg. fem. = pr. *krikstino, t. y. *krikstinā (žr. toliau). Žodis E 741 „urvinė kregždė“ (= „Riparia riparia L.“, žr. Suolahti 26) yra greta E 740 „kregždė“ (= „Hirundo rustica L.“).

Pr. *krixtieno* etimologijai teisingą pradžią padarė Endzelynas (SV 197), kuris jį sugretino su lie. *krykštē* „Rauchschwalbe“ [t. y. su lie. dial. *krÿkštē* „kregždė, blezdinga (Hirundo rustica L.)“ LKŽ VI 586], o ši — labai atsargiai — su verb. lie. *krÿkšti* „kreischen“. Tam pritarė Toporov PJ IV 188 [to subst. lie. *krykštē* nežinojo (ir pr. *krixtieno* kilmės nelietė) Būga, Franke]. Tačiau šio pr. žodžio rekonstrukcija ir daryba (taip pat ir lie. *krÿkštē* daryba) pasiliko neatskleista. Bandytas iš *krixtieno* rekonstruoti pr. **krikst(i)jēno*/**krikst(i)jēna* (Toporov l. c.) yra aiškiai nepagrįstas: prūsai (kaip ir kiti baltai) priebalsį **-j-* prieš **-e-* (priešakinės eilės balsis!) seniai yra praradę. Iš *krixtieno* „urvinė kregždė“ rekonstruoju pr. **krikstīno* „t. p.“ [čia dėl **-ī-* (kuris po **-t-*) parašymo raidėmis *-ie-* žr. *liede*], t. y. **krikstīnā* „t. p.“ Šis yra iš **,ta* (tas), kuri krykščia“ — sufikso **-inā* vedinys iš verb. pr. **krikst-* „krykšti, klykti ir pan. (apie paukščius)“ (= verb. lie. *krÿkšt-* „t. p.“, žr. toliau), plg. pvz. lie. *pliaušk-ynē* „pliauškalė/pliauškalius“ = „ta/tas, kuris pliauškia (niekus)“ (LKŽ X 211 s. v. *pliauškynē* 3) — sufikso *-ynē* [vietoj senesnio *-yna* (< **-inā-*), plg. Skardžius ŽD 270] vedinys iš verb. lie. *pliaušk-* „pliaukšti (niekus šnekėti)“. Minėtas subst. lie. dial. *krÿkštē* „kregždė, blezdinga“ (žr. anksčiau) < **,ta* (tas), kuri krykščia“ — fleksijos vedinys iš verb. lie. *krÿkšt-* (*krÿkšt-ē* praet., *krÿkšti* inf.) „klykti ir pan. (apie paukščius)“ (LKŽ VI 587 s. v. *krÿkšti* 3), plg. subst. lie. *pliauškē* „pliauškalė/pliauškalius“ = „tas (tas), kuri pliauškia (niekus)“ (Ds) ← verb. lie. *pliaušk-* „pliaukšti“ (žr. anksčiau).

Verb. pr. **krikst-* „krykšti, klykti ir pan.“ = lie. *krÿkšt-* yra matyt iš verb. balt.-sl. **krik-* „t. p.“ [plg. verb. lie. *krañk-* (*krañk-ti*) „krächzen...“ → *krañkšt-* (*krañkšt-ē* praet., *krañkšti* inf.) „...krächzen“, *šniōk-* (*šniōkti*) → *šniokšt-* (*šniokšt-ē*) praet., *šniokšti* inf.) ir t. t.] > verb. lie. *krÿk-ti* „rėkti (apie paukščius)“, la. **krik-* „t. p.“ (→ subst. *krik-lis* „wer viel schreit“ ME 283), sl. **krik-* „t. p.“ (→ verb. intens. s. sl. *krič-ati* „šaukti, rėkti ir pan.“).

Tas verb. balt.-sl. **krik-* „krykšti, klykti ir pan.“ yra aiškiai onomatopėjinis verb. [plg. Franke 298 t. (s. v. *krÿkšti*), ESSJ

XII 156 (s. v. **krik-*)] — iš „skeisti tam tikrą (pasikartojantį) garsą, imituojamą interjekcijos **kri-*“, t. y. iš kvaziverbalinės (interj.) šaknies balt.-sl. **krik-*, abstrahuotos iš reduplikuotos interj. balt.-sl. **krik(rī)* = **kri—*kri—*kri—...* Plg. s. v. *gegalis*.

cixti lāiskas „tauffbüchlein (Taufbüchlein) — krikšto knyga“ III 111₁ [69₁₁] (= *Chrikschtima Knigeles* VE 53₁₋₂) = (kompozitas) pr. **krikstilāiskas*, kuris (dėl jo sando **-lāiskas* formos), man rodos, laikytinas ne singulariniu/pluraliniu (*o*-kamieniu: nom. sg. masc. — sic visi baltistai), o (pl. tantum =) pluraliniu (*ā*-kamieniu: nom. pl. fem.) reikšmės „krikšto knyga“ žodžiu; plg. lie. (pl. tantum!) *knÿgos* „knyga“ (LKŽ VI 242) arba minėtą [pr. (III 111₁) *lāiskas* =] lie. (VE 53₂) *Knigeles* „knygelė“ [nom. pl. (pl. tantum!) fem.], žr. dar *cixtisnālaiskas*. Apie visa tai plačiau žr. s. v. *lāiskas*.

Subst. (*ā*-kamienis, nom. pl. fem.) pr. **krikstilāiskas* „krikšto knyga“ < **krikstilāiskās* „t. p.“ (kirčiuotas skiemuo — **-lāi-*) turi sandą pr. **kriksti-* (+ **-lāiskā-*, žr. *lāiskas*) vietoj senesnio pr. **kriksta-* (čia dėl jungiamojo balsio pr. **-i-* vietoj pr. **-a-* plg. s. v. *butta tawas*), aiškiai suponuojančio subst. (*o*-kamienį, nom. sg. masc.) pr. **kriksts* „krikštas (Taufe)“ (jis iki šiol, rodos, nebuvo rekonstruotas) = **kriksta-* „t. p.“, kuris šnektose matyt bus išlaikęs ir reikšmę (gal specializuotą) „kryžius“ (greta pr. **skriž-* „t. p.“, žr. *skrišin*); plg. lie. *krikštas* „krikštas (Taufe); (kapo) kryžius“ (LKŽ VI 584 t.) greta *krÿžius* „Kreuz“ (žr. s. v. *skrišin*).

Pr. **kriksta-* „krikštas; kryžius“ (su įterptiniu **-k-*) < **krista-* „t. p.“ — skolinys (ca. X—XI a.) iš vak. sl. (pralenk.) **krōstō* „t. p.“ [> s. lenk. *krzest* (*chrzest*) „t. p.“ ESSJ XIII 76]. Plg. lie. *krikštas* „t. p.“ (su įterptiniu *-k-* ir su *-š-* < **-s-*, žr. s. v. v. *cixtianai*, *cixtitwi*) < **krista-* „t. p.“ — skolinį (ca. X—XI a.) iš ryt. sl. (prarus.) **krōstō* „t. p.“ Dėl sl. **krōstō* žr. Vasmer II 374, Sławski I 85 t., ESSJ XIII 76.

cixtisna „tauffe (Taufe) — krikštijimas“ III 59₆ [39₃₀] (= *chrikschtas* VE 24₂), „tauff (Taufe) — t. p.“ III 61₂₀ [41₂₁] (= *Chrikschtas* VE 25₁₂), „tauffen (Taufen) — t. p.“ III 63₁₃ [41₃₄] (=

Chrikschtas VE 25₂₄), *cixtīsnā* (dėl prieš jį einančio *ainā* taisytinas į *cixtīсна*) „tauffe (Taufe) — t. p.“ III 61₂₁ [41₂₂] (= *Chrikschtas* VE 25₁₃), *cixtīsnai* „t. p.“ III 59₇ [39₃₁] (= *Chrikschtas* VE 24₃), III 61₂ [41₇] (= *Chrikschtas* VE 24₁₄) nom. sg. fem.; gen. sg. fem. *cixtīsnas* „tauff (Taufe) — krikštijimo“ III 111₁₆ [69₂₂]; acc. sg. fem. *cixtīsnan* „tauffe (Taufe) — krikštijimą“ I 11₆ [7₁₂], II 11₉ [13₁₁], III 59₂ [39₂₆] (= *Chrikschta* „krikšto“ VE 23₁₉), III 65₁ [43₁₁] (= *Chrikschta* VE 26₁₁ acc. sg.), III 115₂₆ [71₃₄], „tauff (Taufe) — t. p.“ III 117₂₀ [73₁₆] (= *Chrikschta* VE 58₅), III 119₁₉ [75₃] (= *Chrikschta* VE 59₂), III 119₂₁ [75₅] (= *Chrikschtima* VE 59₃ acc. sg.), III 123₁₁₋₁₂ [77₂], III 131₈ [79₃₁].

Iš to galima atstatyti subst. (*ā*-kamenį, nom. sg. fem.) pr. **kriks-tisna* „krikštijimas“ (dėl pr. „krikštas“ žr. s. v. *cixtī lāiskas*) < **kriks-tīsnā* „t. p.“ (kirčiuotas skiemuo — **-tī-*); lytis (III 59₂) *cixtīsnai* „t. p.“ (nom. sg. fem.), einanti po *stai*, turi fleksiją pr. **-ai* (vietoj senosios pr. **-ā* < **-ā*), dėl kurios žr. pvz. s. v. *mensā*. Subst. pr. **kriks-tīsnā* „krikštijimas“ (nom. sg. fem.) yra nomen actionis — sufikso **-snā* vedinys (dėl jo žr. s. v. *bousennis*) iš pr. (inf.) **kriks-tī-(tvei)* „krikštyti“ (žr. *cixtitwi*). Žr. dar *cixtīsnālaiskas*, *cixtīssennien*.

cixtīsnālaiskas „tauffbüchlein (Taufbüchlein) — krikštijimo knyga“ III 17₁₉ [19₁₉] (plg. *Crikschtima Knigeles* VE 53₁₋₂, žr. s. v. *cixtī lāiskas*) = kompozitas pr. **kriks-tīsnālaiskas* „t. p.“ (nom. pl. fem. — *ā*-kamenis pl. tantum, žr. s. v. *cixtī lāiskas*) < **kriks-tīsnālaiskās* „t. p.“ (kirčiuotas skiemuo — **-nā-*) = pr. **kriks-tīsnā-* „krikštijimas“ (žr. *cixtīсна*) + **-laiskā-* (žr. *lāiskas*).

cixtīssennien „tauffe (Taufe) — krikštijimą“ III 131₁₈ [81₄] acc. sg. masc. = pr. **kriks-tīsen'an* „t. p.“ (turbūt su kirčiuotu **-ī-*) resp. (nom. sg. masc.) pr. **kriks-tīsenis* „krikštijimas“ (*jo*-kamenis) < **kriks-tīsenis* „t. p.“ — sufikso **-sen-* (dėl jo žr. s. v. *bousennis*) vedinys iš pr. (inf.) **kriks-tī-(tvei)* „krikštyti“ (žr. *cixtitwi*). Žr. dar *cixtīсна*.

cixtitwi „tauffen (taufen) — krikštyti“ III 111₄ [69₁₃] inf.; partic. praet. pass. nom. sg. masc. *cixtitis* „getaufft (getauft) — krikš-

tytas“ I 11₁₅ [7₁₆], III 61₁₀ [41₁₄], III 111₁₀ [69₁₈], III 123₁₁ [77₁], III 125₈ [77₁₈], III 129₃₋₄ [79₁₄], *cixtēits* „t. p.“ II 11₁₆ [13₁₅]; praes. 1 sg. *as cixtia* „ich tauffe (taufe) — aš krikštiju“ III 129₁₀ [79₁₈]; imperat. 2 pl. *cixtity* „teuffet (taufet) — krikštykite“ I 11₁₂ [7₁₄], *cixtīdi* „teuffet (taufet) — t. p.“ (sk. *cixtīti*) II 11₁₃ [13₁₄], *cixtēiti* „teuffet (taufet) — t. p.“ III 59₁₅ [41₃]. Forma (praes. 1 sg.) *cixtia* „krikštiju“ (III 129₁₀) = pr. **kriks-tija* su **-ā* < **-ā* < **-ō*, žr. Stang SBV 176, 225, Mažiulis BS 22 ir liter., Toporov PJ IV 192 ir liter. Formos (inf.) *cixtitwi* (III 111₄) segmentą *-twi* taisyti į *-twei* (pvz. Endzelins SV 198, Toporov l. c.) nėra būtina (žr. Mažiulis BS 273).

Turime verb. (inf.) pr. **kriks-tī-* [**kriks-tī-tv(e)j*] „krikštyti“ (su įterptiniu **-k-*), kuris — skolinys (ca. X—XI a.) iš vak. sl. (pralenk.) verb. **krōsti-ti* „t. p.“ (> lenk. dial. *krzcić*), žr. Milewski Sl. Occ. XVIII 57, Toporov PJ IV 192 t. (ir liter.). Plg. lie. *krikšty-ti* (irgi su įterptiniu *-k-* ir su *-š-* < **-s-*) ir la. *kristī-t* „t. p.“ — skolinius (turbūt X—XI a.) iš ryt. sl. (prarus.) **krōsti-ti* „t. p.“ (> rus. *крестить* „t. p.“), žr. Būga I 341, III 764, ME II 281, Skardžius TiŽ VII 110, Fraenkel 298.

cixtnix „teuffer (Täufer) — krikštytojas“ III 111₅₋₆ [69₁₄] nom. sg. masc. = pr. **kriks-tniks* (su nekirčiuotu **-niks* < **-niks*) arba **kriks-tniks* (su kirčiuotu **-niks*) < **kriks-tniniks* (ar **kriks-teniks*) = **kriks-tninika-* „t. p.“; čia dėl **-inik-* (: **-enik*) > **-nik-* plg. pvz. *waldniku* (žr.).

Subst. (*o*-kamenis, masc.) pr. **kriks-tninika-* „krikštytojas“ yra, man rodos, iš pr. **krikšto* darytojas, t. y. sufikso pr. **-inika-* (: **-enika-*) vedinys iš pr. **kriksta-* „krikštas“ (dėl šio slavizmo žr. s. v. *cixtī lāiskas*), plg. pr. **grēkenika-* „nusidėjėlis“ [*< *grieko* (nuodėmės) darytojas“, žr. *grikenix*, plg. Endzelins SV 49] ir kt. (žr. Endzelins l. c.), lie. *barninŷkas* „barnininkas, vaidininkas“ (< **barnio* darytojas“) ir kt. (žr. Skardžius ŽD 141 tt.). Atsargia Endzelyno (SV 50) prielaida, kad pr. *cixtnix* galįs būti deverbatyvas [t. y. minėto pr. sufikso vedinys iš verb. pr. **kriks-t-* „krikštyti“ (dėl šio slavizmo žr. *cixtitwi*)], visgi nėra neabejotina (žr. anksčiau). Nuomonei, kad pr. *cixtnix* esąs grynas (t. y. ne hibridinis, žr. anksčiau)

slavizmas (Milewski Sl. Occ. XVIII 43, Toporov PJ IV 193), pritartina gal tik dėl to, kad atitinkamas kaimynų slavų žodis (žr. Toporov l. c. ir liter.) galėjo būti akstinas hibridiniam pr. „krikštytojas“ (pr. slavizmas + pr. sufiksas) atsirasti.

cristiāniskas „krikščioniškas“ (originale vok. žodžio nėra) III 39₁₀₋₁₁ [29₁₈₋₁₉] (= *Chrikszcionischka* VE 14₁₄ nom. sg.) nom. sg. masc. (adj.); acc. sg. masc. *cixtiāniskan* „christlichen — krikščionišką“ III 99₈₋₉ [63₁]; acc. sg. fem. *krixstianiskun* „christliche — krikščionišką“ I 9₇ [5₃₅], *krixstianisquan* „t. p.“ II 9₇ [11₃₄], *cristiāniskan* „t. p.“ III 45₄ [33₁₋₂] (*chrikszcionischka* VE 17₇ nom. sg.), *crxtiāniskan* „t. p.“ (sk. *cixtiāniskan*) III 99₈ [61₃₇], *cixtianiskan* „t. p.“ III 107₁₆ [67₂₃], „christlichen — t. p.“ III 107₂₃ [67₂₈], „christliche — t. p.“ III 127₂₀ [79₉], *cixtiāniskun* „christlichen — t. p.“ III 111₉ [69₁₆], *cixtianiskun* „christlicher — t. p.“ III 115₁₇₋₁₈ [71₂₈], *cixtiāniskan* „christlichen — t. p.“ III 123₁₆ [77₄₋₅], „christlicher — t. p.“ III 125₂ [77₁₃], *krixtianiskan* „christlichen — t. p.“ III 125₅ [77₁₅].

Lytys *cristianiskas* (III 39₁₀₋₁₁, nom. sg. masc.) ir *cristiāniskan* (III 45₄, acc. sg. fem.) turi segmentą *crist-*, A. Vilio perdirbtą iš pr. **krikst-* (žr. s. v. *cixtianai*). Fleksija (*ā*-kamenė, acc. sg. fem.) pr. *-*un* (*krixstianiskun* I 9₇, *cixtianiskun* III 111₉, *cixtiāniskun* III 115₁₇₋₁₈) yra vietoj senesnės pr. *-*an* (plg. s. v. *cixtiāniskun*). Lyties (*ā*-kamenės, acc. sg. fem.) *krixstianisquan* (II 9₇), turinčios *krixst-* vietoj *chriks-* (žr. s. v. *cixtianai*), segmentas *-isquan* = pr. *-*isk^van* ← *-*iskan* (plg. Endzelins SV 63).

Visa tai rodo adj. (*o/ā*-kamenį, nom. sg.) pr. (masc.) *kriksf-āniskas „krikščioniškas“ (dėl *-*f-* žr. s. v. *cixtianai*) resp. (fem.) *kriksfānisku „krikščioniška“ (< *-*ū* < *-*ā*) — sufikso *-*isk-* vedinį iš subst. pr. **kriksfān-* „krikščionis“ (žr. *cixtianai*). Plg. adj. lie. *krikščioniškas*, *-a* daryba.

cristionisto „kristenheit (Christenheit) — krikščionybė“ E 794 nom. sg. fem. = *kirsfōnistō (dėl *-*f-* žr. s. v. *cixtianai*), t. y. *kristfānistā.

Žodis vok. (E 794) *kristenheit* „krikščionybė (krikščionių religija); krikščionija (krikščionių visuma)“ šiame kontekste (t. y. po E

793 „kraštas, Land“ ir E 792 „pasaulis“) pavartotas reikšme „krikščionija“ (nomen collectivum reikšmė!), kurią turėjusio žodžio greičiausiai nebuvo gyvojoje (pr. pmd.) kalboje: ji tam reikalui vartojo pluralinę žodžio pr. **kriksfān-* (žr. *cixtianai*) lytį „krikščionys“ (plurale collectivum), plg. s. v. *cixtiāniskun*. Todėl E originalo (ca. 1300 m.) autorius (ar jo informantas) žodį vok. (E 794) *kristenheit* vertė čia (t. y. E 794) netiksliai, t. y. ne reikšme „krikščionija“ (nomen collectivum), o reikšme „krikščionybė“ (nomen abstractum), — žodžiu (subst.) pr. *kristfānistā „t. p.“; plg. s. v. *cixtiāniskun*.

Iš to, kad pr. (E) *kristfānistā „krikščionybė“ neturėjo išvestinės reikšmės „krikščionija“ (konkretesnės už „krikščionybė“) resp. buvo grynas nomen abstractum, galima suponuoti, kad šis specifinis pr. terminas yra ne gyvosios pr. (pmd.) kalbos, o knyginis žodis — darinys raštingųjų (pirmiausia, dvasininkų) prūsų pamedėnų (žr. dar *paŋonbe*), kurie, aišku, mokėjo ir voikiškai, o ne vienas iš jų — ir lenkiškai (pamedėnai su lenkais buvo artimiausi kaimynai!).

Manau, kad būtent raštingieji (mokyti) prūsai pamedėnai, remdamiesi gyvosios kalbos subst. **kriksfān-* „krikščionis“ (žr. *cixtianai*) ir sufiksu pr. *-*istā* ir veikiami vok. *Christenheit* (bei atitinkamo lenk. žodžio, žr. s. v. *cixtianai*) segmento vok. *Christ-*, sukūrė terminą pr. (pmd.) *kristfānistā „krikščionybė“ [vietoje tikėtino gyvosios kalbos pr. (pmd.) *kriksfānistā]; o gal tie prūsų raštingieji sukūrė pr. *kriksfānistā, bet pats E originalo autorius dėl minėtų sumetimų perdirbo į pr. *kristfānistā? Dėl visa to plg. s. v. *cixtianai*.

Pr. *kristfānistā „krikščionybė (krikščionystė)“ dėl darybos plg. su lie. *krikščion-ystā* „krikščionybė; krikščionija“ [LKŽ VI 583; reikšmė „krikščionija (krikščionių visuma)“ — knyginė] ir kt. (Skardžius ŽD 368 t.).

Chricstus, žr. prie *Ch*.

criwe „krivis — vyriausias prūsų žynys“ (dk., prieš 1326 m.) = pr. *krivis [sulietuvintai — (lie.) *krivis* „t. p.“], žr. toliau. Šį dk. *criwe* pirmasis paminėjo Petras Dusburgiškis savo darbe „Cronicon terre Prussie“ (baigtame rašyti 1326 m.): „Fuit au-

tem in medio nationis huius perverse, scilicet in Nadrowia, locus quidam dictus Romow, trahens nomea suum a Roma, in quo habitabat quidam dictus *Criwe*, quem colebant pro papa, quia sicut dominus papa regit universalem ecclesiam, ita ad istius nutum seu mandatum non solum gentes predictae, sed et Lethowini et alie nationes Lyvonie terre regebantur. Tante fuit autoritatis, quod non solum ipse, vel aliquis de sanguine suo, verum etiam nuncius cum *baculo* suo vel alio signo noto, transiens terminos infidelium predictorum a regibus et nobilibus et communi populo in magna reverencia haberetur“ SRP I 53 (šios citatos lietuvišką vertimą žr. PDK 87₁₆₋₂₈). Pr. (dk.) *criwe* „krivis“ yra paliudytas ne vien Petro Dusburgišio (prieš 1326 m.) bet — vėliau — ir kitų senovės raštininkų, apie tai (ir liter.), žr. Būga I 170 tt., Toporov PJ IV 196 tt., Batūra — in PDK 359 t.

Pirmiausia reikia pasakyti, kad žodį lie. *krivis* „senovės lietuvių dvasininkas, žynys“ ar *krivė* „t. p.“ (LKŽ VI 660 resp. 659) laikyti autentišku (plg. Toporov PJ IV 202) negalima. Jis yra knyginis žodis — dirbtinis prūsizmas, kuriam išplisti padėjo ypač Būga I 170—179: čia dk. *criwe* „vyriausias prūsų žynys“ sulietuvintai vartojamas ir (lie.) *krivė* „t. p.“ (žr. dar Būga II 79), ir (lie.) *krivis* „t. p.“, nors pats dk. *criwe* „t. p.“ rekonstruojamas į pr. **krivīs* „t. p.“ [j], aišku, galima sulietuvinti į (lie.) *krivis*; iš čia ir pvz. Fraenkel 300: (lie.) *krivis* „heidnischer Priester“]. Tačiau Toporovas (PJ IV 205) šią dk. *criwe* rekonstruoja į pr. **krivē* (rašo: **krive*), o ne į pr. **krivīs* (nors ši rekonstrukcija, man rodos, patikimesnė, žr. toliau).

Iš pr. (dk.) *criwe* etimologinių aiškinimų (žr. liter. apud Toporov PJ IV 205) patikimiausias yra toks: šis pr. žodis siejamas su lie. (subst. mob.) *krivis*, -ė „kreivas žmogus ar daiktas; kairys“ (LKŽ VI 660), — žr. Būga II 79, Toporov PJ IV 203 t. Tiesa, į šitokią pr. (dk.) *criwe* etimologiją Būga vėliau (1921 m.) žiūrėjo pesimistiškai: „Dėl *Criwės* ... šiandien turiu pasisakyti, kad aš tam vardui neturiu etim[ologijos]“ (Būga III 809; panašios nuomonės ir Fraenkel 300). Šio Būgos pesimizmo nepalaikė Toporovas (l. c.): jis priėjo prie išvados, kad toji etimologija

esanti „очевидна и бесспорна. Она вытекает уже из связи руководителя ритуала *Kriv-* с его атрибутом (лит. *krivūlė* и под.), представляющим собой искривленную палку...“ (Toporov l. c.). Šitokia Toporovo nuomonė būtų visiškai patikima, jeigu ji būtų buvęs pagrįsta žodžių darybos analize. Manau, kad tai, ką Petras Dusburgiškis pavadino žodžiu lo. *baculum* „lazda“ (žr. anksčiau), buvo subst. (ė-kamienis, fem.) pr. **krivē* „krivulė (kreiva lazda žmonėms į kuopą sušaukti)“ (dėl lie. liter. *krivūlė* „t. p.“ žr. DLKŽ 338, taip pat LKŽ VI 661) < subst. mob. (fem.) pr. **krivē* „ta, kuri susisukusi, kreiva“ [čia femininum — iš asociacijos (derinimo) su subst. (fem.)] pr. **lagzdē* „lazda“ (žr. *kellaxdē*) greta subst. mob. (masc.) pr. **krivīs* „tas, kuris susisukęs, kreivas“. Plg. subst. (fem.) lie. dial. *krivė* „krivulė“ (LKŽ VI 658) < subst. mob. (fem.) *krivė* „ta, kuri kreiva“ [femininum — iš asociacijos su subst. (fem.)] lie. *lazdā* greta subst. mob. (masc.) lie. *krivis* „tas, kuris kreivas“ (dėl šio subst. mob. lie. *krivis*, -ė žr. LKŽ VI 660). Subst. mob. pr. **krivīs*, -ė „tas/ta, kuris susisukęs, kreivas“ (= subst. mob. lie. dial. *krivis*, -ė „t. p.“) — fleksijų vediniai iš adj. (o/ā-kamienio) balt. (dial.) **kriva-/ *krivā-* „susisukęs, kreivas“ (> adj. lie. dial. *krivas*, -à „t. p.“ LKŽ VI 658). Adj. balt. (dial.) **kriva-/ *krivā* „susisukęs, kreivas“ — sufikso **-va-* (**-vā-*) vedinys iš verb. balt.-sl. **kri-/ *krei-* „sukti(s)“ → **krei-* „t. p.“ + **-vā-* (**-vā-*) > adj. balt.-sl. **kreivas* „susuktas, kreivas“ (žr. s. v. *greiwakaulin*); plg. pvz. adj. (o/ā-kamienius) lie. *šlīvas* „schief(being)“ bei *šleīvas* „t. p.“ — sufikso *-va-* (*-vā-*) vedinys iš verb. balt.-sl. **šli-/ *šlei-* „lenkti(s), šlieti(s)“.

Taigi minėtas adj. lie. dial. *krivas*, -à turbūt nėra slavizmas (kaip mąno Fraenkel 300). Greičiausiai savas žodis (plg. Skardžius ŽD 189, kitaip — Fraenkel l. c.) yra ir subst. (fem.) lie. dial. *krivūlė* „krivulė“ (LKŽ VI 661): jis greta subst. lie. dial. *krivė* „t. p.“ bus atsiradęs (kaip sufikso *-ulė* vedinys) matyt iš adj. (o/ā-kamienio) fem. lie. *kriv-ā* „kreiva“; plg. subst. lie. *krivūlis* „kreivas medis“ (Skardžius ŽD 188) — sufikso *-ulis* vedinį iš to paties adj. masc. lie. *kriv-as* „kreivas“. Plg. dar pvz. subst. mob. lie. *marg-ūlis*, -ūlė „tas/ta, kuris margas“ (LKŽ VII

856 s. v. 2 *margūlis*, -ē) ← adj. *mārgas*, -à. Tam subst. lie. dial. *krivulē* „krivulė“, o ypač jo variantui (su pailgintu cirkumfleksiniu -ā-!) subst. lie. dial. (ir lie. liter.) *krivūlē* „t. p.“ (LKŽ VI 661) atsirasti (žr. anksčiau) matyt bus padėjęs dar kaimynų slavų žodis: lenk. *krzywula* „kreiva lazda ir pan.“ (← adj. *krzywy* „kreivas“) ir kt. (Sławski III 251, ESSJ XII 170 t.). Esant pr. subst. mob. (fem.) **krivē* „ta, kuri susisukusi, kreiva“ / (masc.) **krivīs* „tas, kuris susisukęs, kreivas“ (žr. anksčiau), greta subst. (fem.) pr. **krivē* „krivulė“ = „tam tikros valdžios ženklas“ nesunkiai galėjo atsirasti subst. (masc.) pr. **krivīs* „krivulės turėtojas“ (plg. pvz. lie. *kūpris* „kupros turėtojas“ ← *kuprā*) = „tam tikros valdžios ženklo turėtojas“ > „krivis (vyriausias prūsų žynys)“ (= dk. *criwe*, žr. anksčiau). Iš šio pr. **krivīs* „krivis“ atsiradęs sufikso **-ait-* vedinys pr. **krivaitīs* (dėl dk. medžiagos žr. apud Toporov PJ IV 198 tt.) bus buvęs „krivio sūnus“ (jis, kriviui mirus, galėjo tapti kriviui!) arba „mažesnės teritorijos krivis“ [plg. (dėl lie. *kunig-aiškštis*) s. v. *konagis*].

krscha, žr. *kirscha*.

krumstus „knobel (Knöchel am Finger) — krumplys“ E 116 nom. sg. masc. = pr. **krumstus* (žr. toliau). Dėl vok. (E 116) *knobel* „krumplys“ plg. vok. *Knobel* „t. p.“ (Paul DW 336), v. v. a. *knubel* „t. p.“ (Paul l. c., Lex 112).

Pr. (E) *krumstus* „krumplys“ įprasta taisyti į **krumslus* „t. p.“ ir jį sieti su lie. *krumsljys* „t. p.“ bei la. *kruṁslis* „t. p.“ (Nesselmann Thes 82, Berneker PS 301, Trautmann AS 364, Endzelīns SV 198, Fraenkel 299, Kazlauskas LKIG 120 t.). Šiuos pr.-lie.-la. žodžius Trautmannas (l. c.) laiko giminaičiais su la. *kruṁpa* „Runzel, Falte“ ir pan. (žr. ir Pokorny I 949), plg. ir ME 287 (s. v. *kruṁslis*); bet žr. Endzelīns l. c., kur jis žodžiams pr. **krumslus* „krumplys“ (taisomam iš *krumstus*) bei lie. *krumsljys* „t. p.“ = la. *kruṁslis* „t. p.“ neturi jokios etimologijos.

Būga žodžio pr. *krumstus* visai nelietė, tik minėtą lie. *krumsljys* „kremzlė“ (neatskirtingą nuo lie. *krumsljys* „krumplys“, žr. toliau) sugretino su la. *krimst* „krimsti, graužti“ (= lie. *kriṁsti* „t. p.“), *skrimšfi* „kremzlė“, (*s*)*kriṁstala* „t. p.“, lie. *kremslė*

kreṁslė) „t. p.“ — Būga I 400. Panašiai (kaip Būga) daro ir Fraenkel l. c., tik čia jis mini dar lie. *krumsljys* „krumplys; kremzlė“, la. *krumslis* „t. p.“, *skrumslis* „kremzlė“, *skrimslis* „t. p.“ ir pan., taip pat pr. **krumslus* „krumplys“ (Fraenkelio taisomą iš *krumstus*); žr. dar Kazlauskas l. c., (čia pr. *krumstus* irgi taisomas į **krumslus*). Toš pačios nuomonės laikosi, t. y. su minėtais lie. *krumsljys* = la. *kruṁslis*, lie. *kriṁsti* = la. *krimst* ir pan. žodį pr. (E) *krumstus*, tik jį skaitydamas pr. **krumstus* (ne **krumslus*!), sieja ir Toporovas (PJ IV 208 t.). Pritariant tokiems pr. *krumstus* etimologiniams gretinimams, reikėtų pasakyti, kad jo ir tų jo giminaičių etimologiniai santykiai žodžių darybos aspektu iki šiol, deja, nėra atskleisti. Be to, tradicinis pr. (E) *krumstus* taisymas į **krumslus* (žr. anksčiau) iš tikrųjų neturi pagrindo (žr. ir Toporov l. c.), kadangi a) E raidžių *t* ir *l* rašyba labai skirtinga, b) nėra nė vieno E atvejo (žr. ir *abstotten*), kur būtų vietoj raidės *l* parašyta *t*.

Sakyti, kad adj. lie. (SzD³ 98) *krūfstus* „kašający, mordax, edax“ = *krumstus* „kuris kanda, kramto“ esąs „абсолютно точное соответствие прусск. *krumstus*“ (Toporov PJ IV 208; išretinta mano. — V. M), labai netikslu: adj. lie. (SzD³ 98) *krumstus* turi *-um-* (puntininkai!) iš *-am-* (žr. dar LKŽ VI 414 s. v. *kramstus*). Jeigu net ir suponuotume adj. pr. **krumstus* „kuris kanda, kramto“ (??), tai iš jo kildinti subst. pr. **krumstus* „krumplys“ vis tiek būtų labai rizikinga darybiškai [plg. sufikso *-(s)tu-/-(-š)tu-* lie. adjektyvus, visai nerodančius tendencijos virsti substantyvais (žr. Skardžius ŽD 333 t.) ir semantiškai [kildinimu „krumplys (Knöchel am Finger)“ iš „kuris kanda, kramto“ nelengva patikėti: ką ir kaip krumplys gali kąsti, kramtyti?].

Manau, kad subst. pr. (E 116) *krumstus* „krumplys“ = pr. **krumstus* „t. p.“ [u-kamienis; ar o-kamienis **krumst*s* „t. p.“ < **krumstas* „t. p.“ (plg. pvz. s. v. *auwerus*, *grauwus*)?] = „kaulo sustorėjimas per narį“ yra ekspresyvas (su jo diftonge pr. **-um-* ekspresyviu balsiu pr. **-u-*, plg. Stang Vergl. Gr. 79 tt., Mažiulis BS 57) iš (subst.) pr. **krumstu-* „tai, kas dėl iškandimo/išgraužimo turi tam tikrą iškilimą

(nelygumą) resp. sustorėjimą“ < *,tai, kas tarsi apgraužta“ < *,(ap)graužimas, (ap)rėžimas“ — sufikso *-tu- vedinys iš (ekspresyvams artimo) verb. balt. *(s)kremt-/*(s)krimt- „graužti“ (dėl darybos plg. *drastus*, žr.; plg. dar subst. la. *viltus* „apgavimas“ darybą, žr. Skardžius ŽD 333) > verb. ūyt. balt. *(s)kremt-/*(s)krimt- „t. p.“ > lie. *kremt-ù/krimšti* „t. p.“ = la. *krēmt-u/krimst* „t. p.“ (: lie. *kramt-ýti* = la. *krañt-it*). Ekspresyvais laikytini ir sufikso -sl- vediniai (subst.) iš to paties verb. balt. *(s)kremt-/*(s)krimt- : lie. *krumslỹs* (*kruñslis*) „sudžiūvęs žemės gabalas, grumstas; krumplys“ (LKŽ VI 703 t.) = la. *kruñslis* (*krũmslis*) „krumplys; kremzlė“ (ME II 287) bei la. *skruñslis* (*skrũmslis*) „kremzlė“ (ME III 899), be to, lie. *krimslỹs* „kremzlė“ bei *krimslē* „t. p.“ (LKŽ VI 594), la. *krimslis* (*krimslis*) „t. p.“ (ME II 279), lie. *skrimslỹs* „kelio girnelė“ (LKŽ XII 1074), la. *skrimslis* (*skrimslis*) „kremzlė; apgraužtas duonos arba mėsos gabalas“ (ME IV 893) ir kt. (žr. dar s. v. *gremse*); plg. dar la. (s) *krimtala* „kremzlė“ [vedinys iš adj. (= partic. praet. pass.) la. *(s) *krimsta-* „krimstas“, plg. subst. lie. *skýst-alas* darybą, žr. Skardžius ŽD 173 t. ir kt. (žr. dar *cramptis*).

Man rodos, kad minėtas verb. (ekspresyvams artimas) balt. *(s)kremt-/*(s)krimt- „graužti“ buvo balt.-sl. (t. y. ne vien balt.) verbum [žr. Toporov PJ IV 209 t., plg. Vasmer III 281 (s. v. *хрѣст*) ir liter., kitaip — pvz. ESSJ VIII 96 (s. v. *xręščь) ir liter.]. Ši gana sudėtinga problema nagrinėtina atskirai. Čia dabar pasakysiu tik tiek: Fraenkeliu (288) teiginiui, kad lie. *kramsėti* „griškėti, trekšėti (knistern, knirschen, knacken)“ (kartu su rus. *хрѣстеть* „knistern, knacken“ ir pan.) esąs onomatopėjinės kilmės, negalima pritarti, nes; a) lie. *kramsėti* pamatinė reikšmė yra ne „griškėti, trekšėti“, o „su garsu kęsnoti, kramsnoti“ (LKŽ VI 413), b) tas lie. *kramsėti* laikytinas ne onomatopėjinės, o interjekcinės kilmės žodžiu — vediniu iš interj. lie. *krams* (plg. Skardžius ŽD 528) < interj. lie. **kramt-* + *s*, kuri — formanto -s išplėsta šaknis verb. *krañt-* „kramtyti“ (plg. pvz. interj. lie. *káls* < **kal-* + *s* ← verb. *kál-* „kalti“, žr. LKG II 737).

Verb. balt.-sl. *(s)kremt-/*(s)krimt- „graužti, rėžti“ yra formanto *-t- išplėstas verb. ide. dial. *(s)krem-/*(s)krēm- „pjauti, rėžti, graužti“ [plg. Pokorny I 945 s. v. (s) *krē-m-*, *(s) *krə-m-*], o šis — determinatyvo *(e)m- išplėstas verb. ide. *(s)ker-/*(s)kɛ- „t. p.“ (žr. Pokorny I 938—947).

crupeyle = (parašyta) *trupeyle* „vrosch (Frosch) — varlė“ E 780 nom. sg. fem. = pr. *krupeilē „t. p.“ Šio pr. žodžio baltiškėji ir kt. giminaičiai (žr. toliau) šiaip jau yra žinomi (žr. pvz. Trautmann AS 450 t., Endzelins SV 198, Toporov PJ IV 211—215 ir liter.), tačiau jų darybos santykiai iki šiol daug kur neišskūs; pirmiausia, yra neaiški paties pr. *krupeilē daryba (ar jis denominatyvas, ar deverbatyvas).

Manau, kad subst. pr. *krupeilē „varlė“ yra iš subst. mob. (fem.) pr. *, „kas grublėta, raukšlėta (odos paviršiumi)“ — sufikso *-eil- (: **ail-* : **il-*) vedinys turbūt iš adj. (o/ā-kamienio) balt.-sl. **krupa-* „grublėtas, susiraukšlėjęs ir pan.“ [plg. pvz. subst. mob. lie. *apskrit-ailis*, -ė „kas apskritas, -a (apskrito veido)“ (LKŽ I² 263) ← adj. *āpskritas*, -a; scom. lie. *gudr-ėila* „gudruolis, -ė“ (LKŽ III 697) ← adj. *gūdras*, -à „gudrus, -i“], iš kurio — fleksijų vediniai (subst.) lie. žem. *krūpis* „rupūžė“ (masc.) ir (fem.) *krūpė* „t. p.“, la. *krupis* „t. p.“ ir *krupe* „t. p.“ (juos dėl darybos plg. pvz. su *glumbe*, žr.); plg. panašios semantinės kilmės žodį lie. *rupūžė* „t. p.“ (Fraenkel 751, Toporov PJ IV 213). Bet E šnekoje pr. (pmd.!) *krupeilē yra ne „rupūžė“ (tam yra pr. pmd. *gabavā „t. p.“, žr. *gabawo*), o „varlė“; tačiau kitose pr. šnektose (ne pmd.!) šis pr. *krupeilē ar pan. galėjo būti „rupūžė“, plg. pr. dial. *varlē „varlė“ (= lie. *varlė* „t. p.“, dėl jo etimologijos žr. Fraenkel 1200 t.), kurį buvus rodo pr. v. v. (dk., 1342 m.) *Worlyne* „Worlainen Kr. Osterode“ (Gerullis ON 208) = pr. *Varlinē „varlynė“.

Tą adj. (o/ā-kamienį) balt.-sl. *krupa „grublėtas, raukšlėtas ir pan.“ buvus rodo: o/ā-kamienis adj. la. *krups* (* „susiraukšlėjęs, susitraukęs“ >) „menkas“ (ME II 287) ir matyt iš o/ā-kamienių kilę (plg. s. v. *kārtai*) adj. lie. *krupūs* (* „susitraukęs, nelygus, šiurkštus“ >) „žvarbus, raupus“ (LKŽ VI 721) bei adj. sl. *krōp-ōkō (ESSJ XIII 53; dėl jo *-ōkō žr. dar ESSJ XI 102 t.

s. v. *kortəkə). Plg. adj. la. *kraūps* „nelygus, šiurkštus“, adj. lie. *kraupūs* „grubus, šiurkštus“, subst. la. *kraupis* „rupūžė“ ir kt., sl. (*kraupā >) *krupa (ESSJ XIII 43 tt.) ir kt.; plg. dar adj. s. isl. *hrjúfr* „nelygus, šiurkštus“ ir kt. Žr. Pokorny I 623, Stang LS 30, Toporov PJ IV 211 tt. (ir liter.).

Adj. balt.-sl. **krupa-* „grublėtas, raukšlėtas ir pan.“ ir kt. darybiškai suponuoja verb. balt.-sl. **krup-/*kraup-* (: **kreup-*) „raukšlėti(s) ir pan.“ (> verb. lie. *krūp-ti* „šašti, pleišėti“ = la. *krup-t* „t. p.“ ir pan.) < verb. ide. dial. **kreup-/*kroup-/*krup-* „t. p.“ (žr. Pokorny I c.).

krūt „fallen — kristi“ III 101₁₂ [63₂₀] inf. = pr. *krūt resp. *krūt-vei (žr. dar *kruwis*), kuriam (intrans.!) bus buvę praes. *krunva (su infiksu), praet. **kruv-*. Jis įprastai ir, man rodos, šiaipjau teisingai siejamas su la. (subst.) *kràulis* „Absturz, steiles Ufer, Bergwand“, *kràuja* „t. p.“ ir pan., s. isl. *hrynja* „kristi“ ir kt. [Berneker PS 167, Trautmann AS 364, ME II 262, Endzelins SV 198, Pokorny I 622 (s. v. 2. *kreu-*), Fraenkel 296 (s. v. *kriaūšis*), Stang LS 31, plg. Toporov PJ IV 217]; Būga (I 216, 296) siejo dar su lie. *pelėkrutai* „Mäusefalle“ (žr. ir Trautmann BSW 143, Fraenkel I c., Toporov I c.). Iš visų tų žodžių bandoma rekonstruoti verb. ide. dial. (balt.-germ.) **kreu-* „(su)griūti, kristi“ (Pokorny I c.).

Už minėtus la. (subst.) *kràulis*, s. isl. (verb.) *hrynja* ir pan., man rodos, dar artimesni žodžio (verb. intrans.) pr. **krū-tvei-* „kristi“, kildintino iš *, „būti (tapti) bloškiamam, metamam“ (žr. toliau), giminaičiai yra verba (trans.) lie. *kráu-ti* „häufen“ = la. *kraūt-t* „t. p.“ bei lie. dial. *kriáu-ti* „t. p.“ (< balt. **krėu-*) = la. *kraūt-t* „t. p.“, la. *krū-tiēs* „sich aufdrängen“ (refl.) — verba, kurie gali būti iš (verb. trans.) *, „blokšti, mesti į krūvą“ < *, „blokšti, mesti“ (Mažiulis PKP II 196, Toporov PJ IV 218). Šie lie.-la. verba (trans.) suponuoja veikiausiai verb. (trans.) balt.-sl. **krū-* (inf.) / **krāu-/*krėu-* „blokšti, mesti“, greta kurio matyt buvo verb. (intrans.) balt.-sl. dial. (gal tik vak. balt., žr. anksčiau) **krū-* (inf.) / **kruv-* „būti (tapti) bloškiamam, metamam“; dėl to, ypač dėl inf. **krū-* (tiek trans., tiek ir intrans.!) plg. Stang Vergl. Gr. 356, 396. Iš verb. (trans.) balt.-sl. **krū-* (inf.) / **krāu-*

//**krėu-* „blokšti, mesti; apmesti ką kuo“ (→ subst. sl. **krāvā-* „tai, kuo kas apmesta“ > s. sl. *krovā* „stogas“ ir kt.) bus atsižadęs verb. (trans.) sl. (inf.) **krū-* (su iš inf. kamienu išvestu praes. **krū-ja-*) „apmesti ką kuo“ > s. sl. (inf.) *kry-ti* (: praes. *kry-je*) „(ap)dengti, (pa)slėpti“ ir kt., plg. Stang Vergl. Gr. 359.

Verb. balt.-sl. **krāu-/*krėu-/*krū-* „blokšti, mesti“ bent jau seniau bus turėjęs ir lytį **kruv-* [plg. (dėl praet.) Wijk TiŽ IV 56, Stang SBV 48, Kazlauskas LKIG 358], kuri gali būti iš **krū-* [plg. pvz. subst. lie. *palė-kru-tai* (žr. anksčiau) segmentą *-kru-* (su trumpuoju šaknies vokalizmu!)] + (hiatinis) *-v- (prieš balsį); greta šios **kruv-* pagal balt.-sl. **buv-* : **bū-* „būti“ ir pan. (su *-ū- < ide. *-uH-) galėjo atsirasti **krū-*, o dėl to — ir **krāu-/*krėu-*. Kitaip sakant, esu linkęs manyti, kad verb. balt.-sl. **krāu-/*krėu-/*krū-/*kruv-* „blokšti, mesti“ suponuoja pirmykštį (seniausią) verb. balt.-sl. **kr(e/a)u-* „t. p.“ (t. y. su trumpuoju šaknies vokalizmu!) < verb. ide. **kr(e/o)u-* „t. p.“ Iš šio verb. ide. **kr(e/o)u-* „t. p.“ + *-s- > **kr(e/o)us-* „t. p.“ gali būti kilę ags. *hrēos-an* „stūrzen“, lie. *krūš-ti* „zerstämpfen, zerstoßen“ ir kt. [dėl medžiagos žr. Trautmann BSW 143 (s. v. *krušā-*), Pokorny I 622 t. (s. v. v. 2. *kreu-* ir 3. *kreu-*), Vasmer II 387 (s. v. *кpyx*), Fraenkel 296 (s. v. *kriaūšis*) ir 302 (s. v. *krūšti*).

Iš visa to išplaukia ir tokia išvada: tuo, kad nagrinėtieji lie. *kráu-ti* „häufen“ ir pan. bei s. sl. *kry-ti* „(ap)dengti, (pa)slėpti“ ir kt. (dėl medžiagos žr. dar Fraenkel 291, Vasmer II 390, Pokorny I 616 t.) suponuoja verb. (būtent tokį ir tokios reikšmės) ide. **krā[u]-* : **krāu-* : **krū-* „krauti, (ap)dengti“ (Pokorny I c.), galima abejoti.

kruwis „val (Fall) — kritimas“ E 167 nom. sg. (subst.) = turbūt masc. (*jo*-kamienis) pr. *krūvis — fleksijos vedinys (su šaknies balsiu, pailgintu į *-ū-) iš verb. pr. **kruv-/*krū-* „kristi“ (žr. *krūt*); plg. darybą deverbatyvinių subst. (*jo*-kamienių) pr. *bādīs „dūrimas“ (žr. *boadis*), lie. *būvis* „buvimas“ (← verb. lie. *buv-/bū-* „būti“), *pjūvis* „(i)pjovimas“ ir pan. (žr. Skardžius ŽD 63 tt.). Plg. Toporov PJ IV 220 ir liter.

kudesnammi „so oft (so oft) — kaip dažnai“ II 15₂ [13₃₀], taisytinai į **kudesnimma* „t. p.“ (Trautmann AS 250, 364, Endzelīns SV 198, Fraenkel 84), *kodesnimma* „t. p.“ I 15₂₋₃ [7₃₀]. Čia turime iš vok. *so oft* „kaip dažnai“ (dėl vok. *so* reikšmės „kaip“ plg. Paul DW 566 s. v. *so* 4) versta pr. **kūdeznima* „t. p.“ (su nekirčiuotu *-ū-) = **kū-* „kaip“ [< **kū-* „kaip, kuo (kuo būdu)“ < **kō* „kuo, kaip“ („instr.“ sg., žr. s. v. *kas*)] + adv. **deznima* „dažnai“ (plg. adv. pr. **ilgā* „ilgai“, žr. *ilga*), „kuris suponuoja adj. (*o/ā*-kamienį) pr. **deznima-* „dažnas“. Ši adj. pr. **deznima-* laikyti grad. superl. (t. y. „dažniausias“) lytimi (Endzelīns SV 198) nėra pamato (žr. ir Stang Vergl. Gr. 177, plg. Toporov PJ IV 225); net ir adj. pr. **auktimas* kildinimas iš „aukščiausias“ (superl., — Endzelīns SV 47, Stang Vergl. Gr. 178) vargu ar patikimas (žr. s. v. *auktimien*). Pastaba: nuomonei, kad pr. (*kudesn*)-*ammī*/(*kodesn*)-*ima* ir (*kuilg*)-*imai*/(*stuilg*)-*imi* (žr. *kuilgimai*) esą senovinės instr. formos (Stang Vergl. Gr. 177, 241), negalėčiau pritarti (žr. toliau).

Pr. **kūilgimai* „kaip ilgai“ / **stūilgimi* „taip ilgai“ (žr. s. v. *kuilgimai*) turi pr. **kū-* „kaip“ (žr. anksčiau) resp. pr. **stū-* „taip“ (< „taip, tuo“ < „tuo, taip“, žr. s. v. *stas*), proklitiškai priaugusius prie adv. pr. **ilgimai*/**ilgimi* „ilgai“, suponuojančio (plg. s. v. *ainawīdai*) adj. (*o/ā*-kamienį) pr. **ilgima-* „ilgas“. Dėl tų pr. **kū-* „kaip“ < „kuo, kaip“ resp. pr. **stu-* „taip“ < „tuo, taip“ plg. lie. *kaip*||*kuō* resp. *taip*||*tuō* semantinės neutralizacijos galimybę pasakymuose pvz. (lie.) *kaip*||*kuō tu man padėsi* resp. *taip*||*tuō tu man padėsi*.

Kaip pvz. adj. pr. **ilgima-* „ilgas“ darybiškai suponuoja adj. (*o/ā*-kamienį) pr. **ilga-* „t. p.“ (plg. s. v. *auktimien*), taip ir adj. pr. **deznima-* „dažnas“ rodo buvus adj. (*o/ā*-kamienį) pr. **dezna-* „t. p.“, kuris aiškiai giminiuojasi su adj. lie. *dāžnas* „dažnas; ne vienas, tūlas“ < **dežna-* „dažnas“ (plg. lie. dial. adv. *dežnai* „dažnai“ LKŽ II² 470), la. *dažs* „kai kas“ < **dazja-* „dažnas“; bet jų visų etimologija, deja, visiškai neaiški (žr. pvz. ME I 446, Endzelīns SV 198, Fraenkel 84, Toporov PJ IV 226 tt.).

Man rodos, kad adj. balt.dial. (pr.-lie.) **dežna-* „dažnas“ gali būti iš (adj.) **„tankus (sutankintas)“* < **„prikimštas, primuštas prie ko“* (plg. pvz. s. sl. *čestъ* „tankus, dažnas“ ir pan. semantinę kilmę, žr. ESSJ IV 106) — sufikso **-na-* vedinys iš verb. balt. **dež-* „mušti“ (→ adj. la. **dazja-* > *dažs*, žr. anksčiau) > la. dial. *dez-êt* (*dēz-êt*) „prūgeln, hauen“ (ME I 460, plg. Toporov PJ IV 229); tik čia bėda yra ta, kad šis la. verbum iki šiol neturi visiškai jokios etimologijos. Esu linkęs manyti, kad verb. la. *dez-êt*/*dēz-êt* „prūgeln, hauen“ suponuoja ekspresyva verb. balt. **dež-*/**dēž-* „dėti; mušti, tvoti; (pa)daryti ir pan.“ — determinatyvo [ide. **-g(h)-* >] **-ž-* (plg. verb. balt. **glemž-* < **glem-* + **-ž-* žr. Fraenkel 156 s. v. *glemžti*) išplėsta verb. (ide. **dhē-* >) balt.(-sl.) **dē-*/**de-* „t. p.“ [dėl jo (> lie. *dē-ti* „dėti...“ / *de-mi* „dedu...“ ir pan.) bei tokių reikšmių žr. s. v. *dabber, debica*]. Iš to verb. balt. **dež-* (: **dēž-*) „... (pa)daryti“, man rodos, yra ir verb. lie. *daž-yti* „färben (dažyti)“ — turbūt verb. iterat. (plg. verb. lie. *kret-* „krėsti“ → *krat-yti*); čia dėl reikšmės „dažyti“ < **„(pa)daryti“* plg. pvz. lie. *daryti* „daryti“ ir „dažyti“ (LKŽ II² 291 s. v. *daryti* 12). Reikia priminti, kad lie. *dažyti* (ir jo vedinys subst. lie. *dažai*) iki šiol taip pat neturėjo jokios etimologijos.

I kugis „knoff (Knauf) — kalavijo rankenos bumbulas (galvutė)“ E 426 nom. sg. masc. = pr. **kūgīs* (*jo*-kamienis), kurio pagrindinė ar bent jau senesnė reikšmė bus buvusi „tam tikras gaubtas iškilimas, pasipūtimas“ (plg. Toporov PJ IV 235 tt.). Jis kartu su artimaisiais giminaičiais subst. (*jo-* resp. *ē*-kamieniais) lie. *kūgis* (*kūgys* — *kūgi*) „šieno ir pan. kupeta“ (LKŽ VI 775 t.) resp. *kūgė* „t. p.“ (LKŽ VI 774) suponuoja subst. mob. (*jo-* resp. *ē*-kamienį) balt. (dial.) **kūgja-* „kas išlinkęs dengiančiai (gaubiančiai)“ resp. **kūgē-* „kas išlinkusi dengiančiai (gaubiančiai)“, kuris — fleksijos vedinys iš adj. (*o-* resp. *ā*-kamienio) balt. **kūga-* „išlinkęs dengiančiai (gaubiančiai)“ resp. **kūgā-* „išlinkusi dengiančiai (gaubiančiai)“; dėl darybos plg. pvz. subst. mob. (*jo-* resp. *ē*-kamienį) lie. *plikis* „kas nuplikęs“ resp. *plikė* „kas nuplikusi“ ← adj. lie. *plikas* „nuplikęs“ resp. *plikà* „nuplikusi“, žr. dar pvz. s. v. *Kuke, glumbe*.

Panašiu būdu subst. lie. *káugė/kaūgė* „šieno ir pan. kupeta, kūgis“ (LKŽ V 419) = la. *kāudze* „t. p.“ (ME II 172 t.) bei lie. *kiáugė* „t. p.“ (LKŽ V 684; plg. *kiūgis* „t. p.“ LKŽ V 910) suponuoją egzistavus adj. (*o/ā*-kamienį) balt. **kauga-/kaugā-* „išlinkęs (išlinkusi) dengiančiai (gaubiančiai)“ resp. **keuga-/keugā-* „t. p.“ Bus buvęs tos pačios reikšmės ir adj. (*o/ā*-kamieniai) sl. **keuga-/keugā-* bei **kauga-/kaugā-* (gal ir **kūga-/kūgā-*) → subst. rus. dial. *куга* „попловок“ (plg. Toporov PJ IV 237), *кужа* „конусообразная рыболовная снасть“ ir kt. (dėl jų žr. Varbot Etimologija 1978, Москва 1980 p. 25 tt., Toporov PJ IV 236 t.); minėtas subst. rus. dial. *кужа* < sl. (dial.) **kaugjā* = subst. ryt. balt. **kaugjā* → **kaugē* > lie. *káūgė* = la. *kāudze* (žr. anksčiau).

Adj. (*o/ā*-kamieniai) balt.-sl. **keuga-* „išlinkęs dengiančiai (gaubiančiai)“ bei **kauga-* „t. p.“ ir (galbūt tik balt.) **kūga-* „t. p.“ laikytini vediniais iš verb. balt.-sl. **keug-/kaug-/kūg-* „lenkti (linkti) dengiančiai / dengti(s) lenkiančiai (linkstančiai)“ < verb. ide. dial. (balt.-sl.-germ.) **(s)keug-/*(s)koug-/*(s)kūg-* „t. p.“ (> s. isl. *húka* „hocken“, v. v. a. *húcken* „kauern, sich ducken“, subst. vok.-šveic. *hock* „krūva“ ir kt., plg. Pokorny I 589, Stang LS 27, Toporov l. c.), o šis yra determinatyvo **-g-* išplėstas verb. ide. **(s)keu-/*(s)kou-/*(s)kū-* „t. p.“ (dėl jo žr. s. v. *keuto*).

Dėl pr. *kugis* (E 426) bei jo giminaičių plg. Trautmann AS 364, Endzelīns SV 198, Fraenkel 229, Toporov l. c. (ir liter.).

II **cugis** „hamer (Hammer) — kūjis“ E 518 nom. sg. masc. = pr. **kūj's* < **kūjas* „t. p.“ = lie. *kūjas* „t. p.“ (LKŽ VI 789 s. v. 1 *kūjas*) resp. *kūjis* „t. p.“ (l. c. s. v. 1 *kūjis*); dėl to, kad yra lytis (aiškiai inovacinė) lie. (*kūjis* „t. p.“ →) dial. (Vak. Liet.) *kūgis* „t. p.“ (LKŽ VI 776 s. v. 2 *kūgis*), pr. (E 518) *cugis* „t. p.“ skaičiuoti pr. (**kūjis* „t. p.“ →) **kūgis* „t. p.“. [ar net **kūg's* „t. p.“ (?) ← **kūj's* „t. p.“] nėra būtina. Minėtini dar lie. *kūjas* „kojokas (Stelze)“ (ppr. pl., LKŽ VI 789 s. v. 2 *kūjas*) bei *kūja* „t. p.“ (ppr. pl., l. c.) = la. *kūja* „Stab, Stock, Keule“. Iš visos tos pr. lie.-la. medžiagos nesunku atstatyti a) *o*-kamienį subst. (masc.)

balt. **kūja-* „kūlė (Schlägel, Keule); pagalys kam kalti, lazda; kūjis“ (= sl. **kūja-* „t. p.“, žr. toliau) ir b) *ā*-kamienį subst. (fem.) balt. dial. **kūjā-* „kūlė; pagalys kam kalti, lazda“ [matyt iš ano *o*-kamienio subst. (masc.) balt. **kūja-* perdirbtą].

Subst. (*o*-kamienis, masc.) balt. **kūja-* „kūlė; pagalys kam kalti, lazda; kūjis“ visiškai sutampa su subst. (*o*-kamieniu, masc.) sl. **kūja-* „t. p.“ (> ček. *kyj* „pagalys, lazda; kūlė“, rus.-bažn. sl. *kyjъ* „kūjis“ ir kt.); manyti, kad pastarasis esąs senesnis už balt. **kūja-* „t. p.“ (ESSJ XIII 258), nėra pamato (žr. ir Toporov PJ IV 240). Toks subst. balt.-sl. **kūja-* kildintinas iš (subst.) **-*, tas, kuris mušantis, kertantis, kalantis“ resp. laikytinas sufikso **-jā-* vediniu iš balt.-sl. verbum „mušti, kirsti, kalti“ lyties **kū-* (inf.), egzistavusios greta jo lyties **kav-* (praet., praes.). Šis balt.-sl. verbum, atitinkamai generalizuojant jo šaknies vokalizmą, davė (plg. Stang Vergl. Gr. 354, 358 t.; plg. dar s. v. *krūt*):

a) verb. lie. inf. (**kū-* →) *káu-ti* „mušti, dobt“ / praet. *kāvo* / praes. (**kava* →) *kāju* = la. inf. *kaū-t* „mušti, kirsti“ / praet. *kavu* / praes. (**kavu* →) *kaūju*;

b) verb. lie. dial. inf. (**kū-* >) *kū-ti* „kaustyti“ / praet. (**kava* →) *kūvo* / praes. (**kava* →) *kūva* (LKŽ VI 1003);

c) verb. s. sl. inf. [**kū-* → **kau-* (= lie. *káu-ti* = la. *kaū-t*) →] *kov-ati* „kalti, schmieden“ / praet. (**kavā* →) *kova-xo* / praes. (**kāvō* →) *kovę* (dėl s. sl. *kov-ati* santykio su lie. *káu-ti* = la. *kaū-t* plg. Būga I 447).

Manyčiau, kad to verb. balt.-sl. **kau-/kū-* lytyje (inf.!) **kū-* ilgasis bei akūtinis **-ū-* (vietoj trumpojo **-ū-*) atsirado iš asociacijos su lytimis (inf.) balt.-sl. **bū-* „būti“ ir pan.; dėl šios **kū-* (inf.) akūto ir infinityvinė (inovacinė — vietoj **kū-*, žr. anksčiau) lie. *káu-ti* = la. *kaū-t* gavo akūtą (vietoj laukiamo cirkumflekso). Taigi atrodo, kad verb. balt.-sl. **kau-/kū-* „mušti, kirsti, kalti“ suponuoją verb. ide. **kau-* „t. p.“ > s. v. a. *houwan* „kirsti“ ir kt., toch. B *kau-* „užmušti“ ir pan. (dėl medžiagos žr. pvz. Pokorny I 535, Toporov IV 240 t. ir liter.). Tiesa, čia įprasta atstatyti šiek tiek kitokio vokalizmo archetipą — verb. ide. **kāu-/kəu* (pvz. Pokorny l. c., Toporov l. c.). Dė-

mesio verta rekonstrukcija verb. ide. *kou- (ESSJ XII 11 s. v. *kovati).

kuilgimai „lebenlang (sc. so lange) — kaip ilgai“ III 105₁₂ [65₂₀] = pr. *kūilgimai „t. p.“ ir *stu ilgimi* „biß — taip ilgai“ III 105₁₅ [65₃₂] = pr. *stūilgimi „t. p.“ (čia *stū- vokalizmas — greičiausiai dėl *kū-, žr. Stang Vergl. Gr. 177, 241). Žr. s. v. v. *kudesnammi*, *stu ilgimi*.

cuylis = (parašyta) *tuylis* „beer (Eber) — kuilyš“ E 683 nom. sg. masc. = pr. *kuilis. Vok. (E 683) *beer* „kuilyš“ = v. v. a. *ber* „t. p.“ (Lex 14). Visai panašus yra lie. *kuilyš* (*kuilis*) „t. p.“ (Pr. Liet. bei Vak. Liet., žr. LKA I 149, Žemėl. Nr. 75) bei la. *kuilis* „t. p.“ (ME II 300). Taigi pr. (E 683) *tuylis* taisymas į *cuylis* nelaikytinas net taisymu (plg. pvz. s. v. v. *ballo*, *cunclis*). Iš pr. *kuilis „kuilyš“ resp. ir lie. *kuilyš* (*kuilis*) „t. p.“, juos išverčiant į vok. *kuil „t. p.“ (numetant fleksiją) ir jo segmentą vok. *-uil perdirbant į vok. *-ujel (iterpiant balsį *-e-), atsirado vok. (Ryt. Pr.) *Kujel* „t. p.“ (Riemann III 675 t.), plg. Biel-feldt Donum Balt. 47.

Šiuos pr.-lie.-la. žodžius „kuilyš“ įprasta laikyti slavizmais — skoliniais iš sl. *kylъ (plg. rus. dial. *кыл-ун* „kuilyš“, *кыл-як* „t. p.“), žr. Trautmann AS 451, Būga II 92, ME II 300, Skardžius TiŽ VII 114, Endzelins SV 198, Fraenkel 305, Levin SE 74, 88, Toporov PJ IV 244 tt. Tačiau laikant tuos žodžius slavizmais nelengva paaiškinti štai ką: a) sl. dialektuose žodžio, kuris suponuotų sl. *kylъ „kuilyš“ (būtent su tokia reikšme), nėra, b) lie. *kuilyš* (*kuilis*, *kuilius*) vartoja ne Ryt. Lietuvos dialektai (sl. dialektų kaimynai!), o Vak. Lietuvos dialektai. Todėl negalėčiau visiškai atmesti hipotezės: tie pr. -lie. -la. žodžiai „kuilyš“ galėtų būti ir ne slavizmai, o savi žodžiai (su „ekspressyvinu“ -ui-), žr. Būga I 296, Sabaliauskas LKK X 176 t., plg. Toporov l. c.

cucan „brun (braun) — rudai“ E 465 adv. (= adj. nom.-acc. sg. neutr., žr. s. v. *gelatynan*) = matyt pr. *kukan (žr. toliau).

Ši pr. (E 465) *cucan* įprasta taisyti į *cūcan = *cuncan (Bezenberger BB XXIII 312, Trautmann AS 364, Endzelins SV 198, Mažiulis PKP II 307, Toporov PJ IV 249 tt.) =

pr. *kukan ir jį sieti su s. ind. *kāñcanaḥ* „auksinis“ ir pan. (pvz. Trautmann l. c., Endzelins l. c., Mayrhofer I 195, Pokorny I 564 t., plg. Toporov l. c.). Tokia šio pr. žodžio etimologija nėra neabejotina (plg. ir Toporov l. c.). Hipotezė, siejanti pr. *kukan su lie. *kuñkalas* „Luft-, Wasserblase“ ir pan. (Toporov PJ IV 250 t.), nėra patikimà (ypač semantiškai). Man rodos, kad pr. (E 465) *cucan* „rudai“ (adv., žr. anksčiau) yra ne taisytinas į *cūcan „t. p.“ (= pr. *kukan), o skaitytinas pr. *kukan „t. p.“, suponuojantis adj. pr. *kuka- „rudas“, kuriį sieju su adj. balt. dial. *kauna- „rusvai gelsvas“ (žr. s. v. *caume*): adj. pr. *kuka- „rudas“ yra matyt fleksijos vedinys iš verb. balt. (dial.) *kuk-/*kauk- „būti šviesiam, šviesti“ < verb. ide. (dial.) *k(e/o)uk- „t. p.“ [> s. ind. *śóc-ati/śúc-yati* „t. p.“ (su satemizuotu ide. *k-) ir kt., dėl jų žr. Pokorny I 597 s. v. *keuk*] ← verb. ide. *k(e/o)u- „t. p.“ (Pokorny I 594 t. s. v. 2. *keu-*), žr. dar s. v. *caume*.

Kuke (1251 m.) vv. — brasta; *Chucunbrasth* (1254 m.) vv. — brasta; *Cucenbrast* (1254 m.) vv. — brasta [Pasarės (žr. *Passaria*) upėje prie Borchertsdorfo], apie kurią 1611 m. dokumente (iš Frauenburgo vyskupų archyvo) parašyta: *Kuke* oder *Chucumbrast*, of Deutsch desz Teufels durchfahrt (= „Kuke arba *Chucumbrast* vokiškai — Velnio brasta“); *Cucemedie* (1419 m.) vv. Visas šias pr. vietovardžių lytis (dk.) pateikiu iš Gerullis ON 75 (žr. dar Toporov PJ IV 248 ir liter.).

Lytys *Chucunbrasth* (1254 m.), *Cucenbrast* (1254 m.) bei *Chucumbrast* „desz Teufels durchfahrt“ (1611 m.) atspindi pr. „Velnių brasta“ < „Kaukų brasta“ (dėl reikšmės „velnias“ ← „kaukas“ žr. toliau) = pr. *kukun „kaukų“ (gen. pl.) + pr. *brasta- „brasta“ (ar *brastā „t. p.“, žr. -brast). Iš frazės *Kuke* oder *Chucumbrast* „Velnių brasta“ (1611 m.), turinčios (vok.) oder „arba“ (!), galima daryti išvadą, kad ne tik *Chucumbrast*, bet ir *Kuke* buvo „Velnių brasta“. Pastarasis pr. vietovardis bus buvęs tiksliau sakant, pr. *,Velninė“ < *,Kaukinė“ (sc. *,velnių brasta“ < *,kaukų brasta“) — subst. (vv.) pr. (jo-kamienis) *Kuka- „t. p.“ (jeigu pr. „brasta“ — ne fem., žr. -brast) arba pr. (ē-kamienis) *Kukē- „t. p.“ (jeigu pr. „brasta“ — fem.,

žr. *-brast*): subst. (vv.) pr. **Kuka-* „Kaukinė (sc. brasta)“ (ar **Kukē-* „t. p.“) ← adj. **kuka-* „kaukinis, kaukų“ (**kukē-* „kaukinė, kaukų“) ← subst. pr. **kuka-* „kaukas“, plg. pvz. lie. subst. *vakāris* „vakarinis, Westwind“ ← adj. *vakāris* „vakarinis, vakarų, westlich“ (*vakarē* „vakarinė, vakarų, westlich“) ← subst. *vakaraī* „West“.

Taigi bus egzistavęs subst. (greičiausiai masc., *o*-kamenis) pr. (nom. sg.) *kukas „kaukas“ [plg. dar' pvz. pr. (vv.) *Cucemedie* (1419 m.) = matyt pr. **Kuka-med'a-* „kaukamiškis (kaukų miškas)“] > *kuks „kaukas; velnias“ (plg. Gerullis l. c.): lie. *kūkas* „velnias, kaukas“ (LKŽ VI 792 s. v. 3 *kukas*); šiam tiek pr., tiek ir lie. „kaukui“ reikšmė „velnias“ atsirado panašiai (dėl krikščionybės), kaip reikšmė „velnias“ žodžiui pr. *kauks „kaukas“ < *kaukas „t. p.“ < balt. *kaukas „t. p.“ (žr. *cawx*). Su pastaruoju subst. apofoniškai santykiauja subst. balt. dial. (pr.-lie.) *kukas, kuriam tą pačią reikšmę („kaukas“) suteikiau reliatyviai: jiedu bus turėję papildomąją semantinę ar dialektinę distribuciją, kuri dabar yra, deja, vargu ar beatsekama (plg. Toporov PJ IV 252).

Subst. balt. dial. (pr.-lie.) *kukas „kaukas“ kildinu iš adj. (*o/ā*-kamenio) balt.-sl. (dial.) **kuka-/kukā-* „sulinkęs, sunykęs“ (plg. adj. balt.-sl. **kauka-/kaukā-*, žr. s. v. *cawx*), iš kurio išriedėjo lie. (adj. *kukā →) subst. *kukà* „kuoka, vėzdas su drūtu galu“ (LKŽ VI 791), sl. (adj. *kūkā →) subst. *kŭka (> slovėn. *kēka* „человек, который ходит сутулясь“ ESSJ XIII 177), lie. (adj. *kukā fleksijos *-ē-* vedinys →) subst. *kùkē* „medžio gabalas, stukas; lazdos storasis galas ir kt.“ (LKŽ VI 794) ir pan.

Adj. balt.-sl. (dial.) **kuka-/kukā-* „sulinkęs, sunykęs“ < *, „sulinkęs dengiančiai“ yra vedinys iš verb. balt.-sl. **kuk-* „linkti dengiančiai“ (> lie. *kùk-ti* „linkti, svirti, kumpti“ = la. *kuk-t* „krumm werden“) < verb. ide. *(*s*)*keuk-/*(s)kouk-/*(s)kūk-* „dengti(s) lenkiančiai (linkstančiai) / lenkti (linkti) dengiančiai“; dėl visa to plg. resp. žr. s. v. *cawx*.

kukore „kuchin (Küche) — virtuvė“ E 348 nom. sg. fem. = pr. *kukōrē, t. y. *kukārē. Vok. (E 348) *kuchin* bus buvęs „virtuvė

(Küche); virėja (Köchin)“ (žr. Trautmann AS 364 ir liter.), bet čia (t. y. E 348) jis pavartotas matyt reikšme „virtuvė“ (žr. Trautmann l. c., Toporov PJ IV 253).

Šis pr. žodis Trautmannui (l. c.) yra „Eigtl. Fem. zu li. *kùkorius* aus p. *kucharz* „Koch“; panašiai mano ir Endzelīns SV 199. Tą pačią mintį tiksliau formuluoja Levinas (SE 86, 96) ir Toporovas (l. c.): pr. *kukārē „virtuvė“ (fem.) esąs vedinys iš pr. *kukārīs „virėjas (Koch)“ (masc.), o šis — skolinys iš s. lenk. *kuxarь (ar **kuxar'*) „virėjas“.

Tačiau pasilieka iki šiol nepaaiškinta daryba: kaip iš pr. *kukārīs „virėjas“ (*jo*-kamenis nomen agentis!) galėjo atsirasti pr. *kukārē „virtuvė“ (*ē*-kamenis nomen loci)? Juk baltų kalbose *jo*-kameniai nomina agentis (masc., nom. sg. **-īs*) paprastai koreliuojasi su *ē*-kameniais nomina agentis (fem., nom. sg. **-ē*), o ne su *ē*-kameniais nomina loci. Atsakyti į tą klausimą, manyčiau, nesunku: iš pr. *kukārīs „virėjas“ (nomen agentis) atsirado fleksijos vedinys pr. *kukārē „virėja“ (nomen agentis), o pastarasis dėl ano meto vok. žodžio „virtuvė; virėja“ [plg. vok. (E 346) *kuchin* „t. p.“] įtakos išvirto į pr. *kukārē „virtuvė; virėja“. Panašiai bus atsiradęs ir lie. dial. (Ryt. Pr.) *kùkorē* „virtuvė“ (LKŽ VI 801; gal jis prūsizmas?), plg. (slavizmą) lie. *kùkorē* „virėja“ / *kùkorius* „virėjas“ (l. c.).

culczy „huffe (Hüfte) — kulšis“ E 138 subst. nom. sg. fem. = pr. *kulsī (žr. toliau). Tiesa, segmentas *-lcz-* gali žymėti ne tik pr. **-ls-* (Endzelīns SV 36), bet ir (pr. **-ls-* >) pr. **-lts-* (su afrikaciniu pr. **-s-* po sonanto pr. **-l-*, plg. s. v. *kaltza*). Šiam *culczy* Toporovas (IV 262) suponuoja tokius rekonstrukcijos variantus: „*kulsī, *kulsē, *kulci/*kultsi], *kulči (?)“. Remiantis dėsniumi, pagal kurį pr. kat-mų šnektose nekirčiuota *ē*-kamenė pr. **-ē* (nom. sg. fem.) virto į pr. **-ī* (> pr. **-i*), kildinti taip pat ir pr. (E!) *kulsī iš pr. *kulsē [Trautmann AS 365, Endzelīns SV 199, Schmalstieg SP 182 t.; rekonstrukciją (*culcz*)-i < pr. **-ē*, nors ja šiek tiek ir abejodamas, „вполне вероятно“ laiko Toporov PJ IV 256] negalima, kadangi tas dėsnis E šnektose neveikė (plg. pvz. *kurpe* E ir *kurpi* III, žr. *kurpe*): pr. kat-mai ir E žodynėlis yra skirtingų laikų ir skirtingų dialektų pr. rašto

paminklai. Taigi pr. (E) *culczy* „kulšis“ bus atsiradęs ne iš pr. **kulsē*, o iš pr. **kulsī* (plg. Levin BLL 191, Eckert ZfSI XIX 223, plg. ir Toporov I. c.).

Subst. (fem.) pr. **kulsī* „kulšis“ (*i-/jā*-kamenis, plg. pvz. s. v. *azy*) kildinu iš subst. vak. balt. **kulkšī* „tai, kas leŭkta“ (plg. go. *hups* „kulšis“ ir kt. < germ. **hupi-* „t. p.“ < *, „tai, kas leŭkta“, žr. Kluge 319 s. v. *Hüfte*), o ši — iš *u*-kamienio adj. *i-/jā*-kamenės lyties balt. dial. **kulkšī* „lenktas“ (nom. sg. fem., dėl adj. fem. → subst. fem. plg. pvz. s. v. *corto*), plg. s. v. *arrien*. Šis *u*-kamenis (masc., neutr. resp. *i-/jā*-kamenis fem.) adj. balt. dial. **kulkšu-* „lenktas“ (su **-š-*, atsiradusiu iš **-s-* po **-k-*) < **kulk-su-* laikytinas sufikso **-su-* (> lie. *-su-*, žr. Skardžius ŽD 311) vediniu iš verb. balt.-sl. **kulk-* „lenkti(s)“ (žr. toliau), kuris bus davęs ir sufikso **-sa-* [> lie. *-sa-* (greta *-su-*), žr. Skardžius ŽD 310—311] vedinį *o*-kamenį (masc., neutr. resp. *ā*-kamenį fem.) adj. balt. dial. **kulksa-* „lenktas“ > **kulkša-* „t. p.“. Pastarojo fleksijos vedinys — subst. balt. dial. **kulkšis* „tai, kas leŭkta“ (čia dėl *o/ā*-kamienio adj. → *i*-kamienio subst. plg. pvz. s. v. *grandis*) > lie. dial. *kulkšis* „kulšis“ (retas žodis, žr. LKŽ VI 841) ir lie. (*kulkšis* >) *kulšis* „t. p.“ (su išnykusiu *-k-* tarp *-l-* ir *-š-*, žr. dar toliau), kuris perdirtas (plg. Kazlauskas LKIG 206 t.) į *ē*-kamenį lie. dial. *kūššē* „t. p.“ (LKŽ VI 849).

Greta minėto adj. balt. dial. **kulk-sa-* (> **kulk-ša-*) „lenktas“ bus buvęs dar sufikso **-na-* vedinys [iš to paties verb. balt.-sl. **kulk-* „lenkti(s)“] adj. balt. dial. **kulk-na-* „lenktas“ (plg. pvz. lie. adj. *lie-sas* „mager“ : *lei-nas* „dünn, schwach“, žr. Skardžius ŽD 310), iš kurio yra: a) lie. (adj. **kulkna-* >) subst. **kulkna-* > *kulnas* „Ferse“ (dėl **-k-* iškritimo žr. Būga II 220, III 703) resp. la. (adj. **kulknā-* >) subst. **kulknā-* > *kulna* „die Hacke, Ferse“, b) fleksijos vedinys lie. (subst.) **kulk-nis* > *kulnis* „Ferse ir kt.“ (plg. minėtą lie. *kulšis*) = pr. *kulnis* „kulkšnis“ (žr.), taip pat lie. (*kulnis* →) dial. *kulnē* (plg. minėtus lie. *kulšis* bei *kūššē*) ir la. (**kulnis* > **kulns* →) *kulne* (ME II 307). Pagaliau šalia tų adj. lyčių balt. dial. (**kulk-sa-* >) **kulk-ša-* „lenktas“ bei **kulk-na-* „t. p.“ suponuotina dar adj. balt. dial.

(**kulk-sna-* >) **kulk-šna* „t. p.“ (žr. toliau); plg. lie. adj. santyki — *rūk-šnas* (*ruk-šnā*) „surauktas, susiraukęs“ (su *-š-* < **-š-* < **-s-*): **rūk-nas* (**ruk-nā*) „t. p.“ (→ subst. *ruk-nā* „susiraukėlis“): **ruk-šas* (**ruk-šā*) „t. p.“ (→ subst. *ruk-šā* „susiraukėlis“; su *-š-* < **-š-* < **-s-*) arba lie. *skeř-sas* (žr. s. v. *kirschā*): *skeř-snas* ir pan. Iš lyties adj. balt. dial. **kulk-šna-* „lenktas“ (jai atsirasti bus padėjusi kontaminacija adj. balt. dial. **kulk-na-* „t. p.“ su **kulk-ša-* „t. p.“) turime a) lie. (adj. **kulkšna-/kulkšnā-* →) subst. *kulkšnas* „kulkšnis“ / *kulkšna* „t. p.“ (LKŽ VI 841), b) fleksijos vedinį lie. (subst.) *kulkšnis* „t. p.“

Verb. balt.-sl. **kulk-* „lenkti(s)“ fleksijų vedinys — sl. adj. **kulka-/kulkā* „lenktas“ → subst. **kalko/kalka* > serb.-chorv. *kũk* „kulšis, šlaunis“ / bulg. *кѡка* „t. p.“ ir kt. (dėl medžiagos žr. ESSJ XIII 188). Verb. balt.-sl. **kulk-* „lenkti(s)“ suponuoja ide. dial. **(s)kļk-* „t. p.“ (→ lo. *calx* „kulnas“) resp. **(s)kelk-* „t. p.“ (→ germ. adj. **skelha-* „lenktas“ > s. v. a. *scēlah* „kreivas“ ir kt.), kuris — determinatyvo **-k-* išplėstas verb. ide. **(s)kel-/*(s)kļ-*(s)kol-* „t. p.“ → gr. (subst.) *σκέλος* „šlaunis, kulšis“, lie. (verb.) *kal-ti* „anlehnēn“ ir kt.; plg. Pokorny I 928 [s. v. 4. (*s)kel-*, Fraenkel 210 t. (s. v. *kal'ti* 1.), Toporov PJ IV 261.

kuliks „būtel (Beutel) — kapšiukas, maišelis“ E 487 nom. sg. masc. = pr. **kuliks* < **kulikas* „t. p.“ Raidėmis *-ks* [vietoj įprastinės raidės *-x* resp. (1X) *-xs*] priebalsių junginys pr. **-ks* (finalinis!) E žodynėly perteiktas tik šiam (E 487) *kuliks*; todėl Levinas (SE 50) mano, kad ankstyvesniame E rankraštyje galėję būti parašyta ne *kuliks* (kaip E 487), o **kulikis* (bet ir jis matyt būtų laikytinas *o*-kameniū, t. y. pr. **kulikʰs* < **kulikas*).

Ši pr. (E 487) *kuliks* „kapšiukas, maišelis“ = lie. (dial.) *kulikas* „t. p.“ ir lie. (dial.) *kulis* „kapšys, maišas“, la. *kule* „kleiner Sack, Tasche“ ir pan. įprasta laikyti slavizmais, plg. rus. *кyлѣк* „maišelis (plaušinis, popierinis)“ resp. *кyль* „maišas (plaušinis)“ ir pan. [žr. pvz. Trautmann AS 365, ME II 306, Endzelins SV 199, Fraenkel 306 (s. v. *kulē*), Levin SE 50, 96, Schmaltieg SP 189]. Ši tradicinė hipotezė visgi nėra patikima, nes mi-

nėtas rus. *культ* (resp. *кулѣк*) ir pan. — matyt baltizmai (Laučiūtė SB 14—15, Toporov PJ IV 263 tt.).

Atrodo, kad subst. pr. **kulikas* „Beutel“ = „kapšiuukas, maišelis“ (= lie. *kulikas* „t. p.“ LKŽ VI 831) yra diminutyvas — sufikso **-ik-* vedinys iš subst. (*i*-kamienio) pr. **kulis* „kapšys (Beutel), maišas“ [tiksliau — „kapšys (jis nėra didelis!), nedidelis maišas“, plg. pvz. lie. *kulė* „maišelis tabakui, pinigams“ (žr. toliau)] ar iš (*jo*-kamienio) pr. **kulis* „t. p.“ Pastarieji sutampa su lie. (*i*-kamieniu) *kulis* „kapšys, maišas ir pan.“ (LKŽ VI 835) resp. (*jo*-kamieniu) *kūlys* (*kūlis*) / *kūlys* (*kūlis*) „t. p. ir pan.“ (LKŽ VI 835 t.); tos pat kilmės matyt ir lie. (*jo*-kamieniai) *kūlys* „skarelės ar nosinės kampas, ragas...“ (LKŽ VI 836), *kūlys* „ilginių šiaudų pėdas stogui dengti; suimtų linų ryšulys, pėdas...“ (LKŽ VI 837) = la. *kūlis* „Garbe, Strohbund; ein Klotz auf dem Schlitten...“ (ME II 335), be to, lie. (*ė*-kamieniai) *kulė* „maišelis tabakui, pinigams“ (LKŽ VI 824) = la. *kule* „kleiner Sack, Tasche“ (ME II 306) ir *kūlė* „medinis įrankis kalti (Keule)“ (LKŽ VI 825 t.) ir kt. Čia minėti pr.-lie.-la. žodžiai (nesufiksiniai subst.), manyčiau, visi yra baltiški (t. y. nė vienas iš jų nėra slavizmas) ir sietini su verb. balt. **kūl-* „kalti, mušti“. [*>* lie. *kūl-(i)a kūl-ti* „t. p.“ = la. *kuflu kuł-t* „t. p.“]. Apie visa tai plačiau žr. Toporov l. c.

Tuo, kad minėtų žodžių reikšmė „kapšys, maišas“ (žr. anksčiau) atsiradusi iš **pėdas* (Garbe) — ryšulys“ < **pėdas* (Garbe)“ < **ryšulys*“ (Toporov PJ IV 264), nelabai norėtusi tikėti. Esu linkęs manyti, kad pvz. pr. **kulis* „kapšys (Beutel), maišas“ (= lie. *kulis* „t. p.“, žr. anksčiau) atsirado kaip ekspresyvas — yra iš (subst.) **tai*, kas primena kūlę (Keule) ir pan.“ [prikimštas (sustorėjęs) ir virvute užrištas kapšys savąja forma primena kūlę (Keule) — daiktą su storu galu, užkirstai (tarsi rišamo daikto vietą virvutės rišimu išpaudžiant) suplonėjančiu į kotą] < **tai*, kas panašu į kalantį, mušantį daiktą“, o šis — fleksijos vedinys turbūt iš adj. (*o/ā*-kamienio) balt. **kūla-* „kalantis, mušantis“ (plg. pvz. s. v. *grandis*), iš kurio galėjo išriedėti gretybė substantyvų pvz. lie. *kūlas* (*kūlas*) „gumbas“ (LKŽ VI 819) // *kūla* (*kulà*) „sustorėjimas, gumbas“ (LKŽ

VI 818) < **tai*, kas primena kūlės (Keule) ir pan. buožė“. Panašiai, kaip subst. pr. **kulis* (= lie. *kulis*, žr. anksčiau), galėjo atsirasti ir pvz. subst. lie. *kūlys* „išilginių šiaudų pėdas (Garbe)...“ (žr. anksčiau): jis turbūt ekspresyvas iš (subst.) **tai*, kas (perrištas) primena kūlę (Keule) ir pan.“ (žr. anksčiau) < **tai*, kas panašus į kalantį, mušantį“ — fleksijos vedinys iš minėto adj. balt. **kūla-*, o šis — vedinys iš verb. balt. **kūl-* „kalti, mušti“ (žr. anksčiau). Plg. dar lie. žem. *kūlis* (*kūlys*) „akmuo“, kuris gali būti iš (subst.) „akmuo, atliekantis kūlės (Keule) ir pan. funkcijas“ < **tai*, kas kalantis, mušantis“ — fleksijos vedinys, manyčiau, iš to paties minėto adj. balt. **kūla-* (kitaip šio lie. žem. subst. kilmę suvokia pvz. Fraenkel 307).

kulnis „enkel (Fußknöchel) — kulkšnis“ E 143 nom. sg. — matyt (fem.) pr. **kulnis*. Vok. (E 143) *enkel* „kulkšnis“ = v. v. a. *enkel* „t. p.“ (Lex 39). Apie subst. (*i*-kamienio) pr. **kulnis* „Fußknöchel (kulkšnis)“ = subst. (*i*-kamienio) lie. *kulnis* „Ferse Hacke“ kilmę žr. s. v. *culci*.

kumetis „gebuer (Bauer) — valstietis“ E 409 nom. sg. masc. = pr. **kumetis*. Vok. (E 409) *gebuer* „Bauer“ — v. v. a. *gebūwer* „t. p.“ (Lex 55, žr. dar Trautmann AS 365 ir liter.). Dėl šio pr. (ir vok.) žodžio „valstietis“ socialinės semantikos (jo reikšmė, aišku, nėra tapati pastarųjų laikų žodžio lie. *valstietis* reikšmei) žr. Toporov PJ IV 270 tt. ir liter.

Subst. (*jo*-kamienis) pr. **kumetis* „valstietis“ — skolinys iš s. lenk. **kumetś* > lenk. *kmieć* „valstietis“, plg. subst. (*jo*-kamieni) lie. *kūmetis* „Instmann; Gärtner“ — skolinį iš s. rus. *кумѣть*. Žr. pvz. Trautmann l. c., Būga III 762, Endzelīns SV 199, Fraenkel 309, Levin SE 66, 88, 97 ir ypač Toporov l. c. (ir liter.), kuris tuos pr. ir lie. slavizmus plačiausiai išanalizavo.

kumpint „verrucken (verrückten) — nustumti“ III 109₁₄ [69₆] (= *ischgaischintas* VE 52₁₁₋₁₂ nom. sg. masc.) inf.; praes. 3 sg. *kūmpinna* „hindert (hindert) — trukdo“ III 51₁₄ [35₃₀] (= *vβ-wodiy* „kenkia“ VE 20₁₂).

Verb. (inf.) pr. **kūmpin-t* resp. **kūmpin-tvei* „nustumti; (su)trukdyti“ (dėl kirčiavimo žr. Stang Vergl. Gr. 370) < **nu-*kreipti (į šalį)“ < **nu-*lenkti, kreivinti“ — sufikso **-in-*

vedinys a) denominatyvas — iš adj. pr. **kumpa-* „lenktas, kreivas“ arba b) kauzatyvas — iš verb. pr. **kump-* „linkti, kreivėti“. Toliau žr. (resp. plg.) PKP II 211, be to, s. v. *etkūmps*, Toporov PJ IV 278 t. (ir liter.).

-kūmps, žr. *etkūmps*.

cunclis = (parašyta) *tunclis* „raten (Raden) — raugė (kūkalis, Agrostemma githago)“ E 272 nom. sg. masc. = pr. **kunklis* (kirčiuotas — pirmasis skienuo). Pr. (E 272) *tunclis* taisymas į *cunclis*, atsižvelgiant į jo aiškia etimologiją (žr. toliau), nelaikytinas net taisymu (žr. pvz. s. v. v. *ballo*, *cuylis*). Dėl vok. (E 272) *raten* „raugė, (Korn)raden, -rade“ plg. v. v. a. *raten* (*ratten*)/*rate* (*ratte*) „t. p.“ (Lex 164).

Pr. **kunklis* „raugė“ (*jo*-kamienis) < **kunkalis* „t. p.“ [čia pr. **-ā-* (nekirčiuotas) iškrito, plg. pvz. *knapios*, žr.] yra polonizmas [žr. pvz. Nesselmann Thes 84 (ir liter.), Trautmann AS 452, Endzelins SV 199, Toporov PJ 284 (ir liter.)], iš lenk. *kałkol* „t. p.“ atsiradęs turbūt apie X—XI a. (žr. Levin SE 80 t., 95, Toporov l. c.); plg. ir (*jo*-kamienį) lie. (Bretkūnas ir pan.) *kunkalis* „t. p.“ (žr. apud Skardžius TiŽ VII 114 t., LKŽ VI 897) — polonizmą (gal per pr. kalbą?). Taip pat slavizmai (iš bltr. resp. rus.) yra (*jo*-kamieniai) lie. *kūkālis* „t. p.“, la. *kūkaļi* (nom. pl.) „t. p.“ (*kuōkalis* „t. p.“). Žr. Skardžius l. c., ME II 333, 342, Fraenkel 215 (s. v. *kañkalas*), Toporov l. c.

-kūnst, žr. *pakūnst*, *pokūnst*.

kūnti „pfleget (pflegt) — saugo, prižiūri“ III 133₁₉, [65₁₁] praes. 3 sg. (= *prikūpe* „prižiūri, saugo“ VE 49₂₃) yra matyt pr. **kūntē* (=) **kūntā* „t. p.“ [plg. parašymą *giēidi* greta *gēide* = pr. **(geid'e* (=) **geid'a*, žr. *gēide*] < pr. (cirkumfleksinės šaknies) **kuñtja* „t. p.“ (*jo*-kamienis praes., žr. Endzelins SV 110, Stang Vergl. Gr. 475, J. Safarewicz, Studia językoznawcze, Warszawa 1967, p. 249, žr. dar Toporov PJ IV 286 ir liter.), plg. dar (praes. 3 sg.) *pokūnti* (žr. *pokūnst*).

Turime verb. (trans.) pr. (praes., 3 sg.) **kuñtja* ~ (praet., 3 sg.) **kuñtē* ~ (inf.) **kuñstvei* „saugoti“ (žr. dar *pokūnst*) < **apgaubti* (apdengti, aplenkti) globa“ < verb. (trans.) balt.-sl. dial. **kunt-* (praes., praet., inf.) „(ap)dengti lenkiančiai (linkstan-

čiai) / lenkti dengiančiai“ (> sl. **kqt-ati* > bulg. *кѣм-ам* „slėpti“ ir kt., žr. Toporov PJ IV 286 tt., ESSJ XIII 69; plg. sl. **kut-ati*, žr. toliau), kuris (neinfiksiniš) bus atsiradęs iš infiksinišio verb. (intrans.) balt.-sl. (praes.) **kuñt-* ~ (praet., inf.) **kut-* „dengtis lenkiančiai (linkstančiai) / linkti dengiančiai“ [plg. pvz. verb. (neinfiksiniš) lie. *jūng-ti* = la. *jūg-t*, kilusį iš infiksinišio verb.] > lie. (intrans.) *kuñta* ~ *kūto* ~ *kūsti* „sich absondern, sich abscheiden“ (LKŽ VI 989—990 s. v. v. 2, 4 *kūsti*; < **atlinkti*“) resp. „sich erholen, sich erstarken“ (LKŽ VI 988 t. s. v. 1 *kūsti*; < **atsitiesti*, atsilenkti, atlinkti“) = la. *at-kust* „sich auffüttern, zunehmen, besser werden“ (ME I 169).

Greta šio verb. (intrans.) balt.-sl. **kunt-* ~ **kut-* matyt egzistavo verb. (trans.) balt.-sl. (praes.) **keut-/kaut-* ~ (praet., inf.) **kūt-* „dengti lenkiančiai (linkstančiai) / lenkti dengiančiai“ [dėl šaknies vokalizmo apofonijos plg. santykį pvz. verb. (trans.) lie. (praes.) **sauk-a* „suka“ : (inf.) *sūk-ti*, žr. Būga II 314] → verb. (trans.) sl. **kaut-* „lenkti dengiančiai“ [→ **kut-ati* (žr. ESSJ XIII 139), **kut-iti* > rus. dial. *xym-umь* „sukti, lankstyti“ ir kt., žr. Toporov PJ IV 287 tt., ESSJ XIII 139], kuris su minėtu verb. (trans.) balt.-sl. dial. **kunt-* (praes., praet., inf.) santykiuoja panašiai kaip pvz. verb. (trans.) lie. *jāug-ti* „jochen, ins Joch spannen“ su verb. (trans.) lie. *jūng-ti* „ins Joch spannen, verbinden“ = la. *jūg-t* „kinkyti“ (plg. Būga II 568).

Verb. balt.-sl. **keut-/kaut-*kūt-* (**kunt-*) „dengti(s) lenkiančiai (linkstančiai) / lenkti (linkti) dengiančiai“ < verb. ide. **(s)keut-/*(s)kout-/*(s)kūt* „t. p.“ [plg. Pokorny I 952 s. v. *(s)keut-*] yra determinatyvo **-t-* išplėstas verb. ide. **(s)keu-/*(s)kou-/*(s)kū-* „t. p.“ (žr. s. v. *keuto*).

Verb. pr. *kūnti* „saugo, prižiūri“ bei jo giminaičių kilmę, nors jų darybos istorijos ir neanalizuodami, daug kur panašiai suvokia: Trautmann AS 365, Trautmann BSW 145, Būga II 255, 153 t., Endzelins SV 199, Pokorny l. c., Toporov PJ IV 286—292 (ir liter.), ESSJ XII 69 t. (s. v. **kqtati* ir liter.), XIII 139 t. (s. v. v. **kutati*, **kutiti* ir liter.).

-kūnti, žr. *pokūnti*.

-kuntieis, žr. *pokuntieis*.

kuntis „vüst (Faust) — kumštis“ E 113 nom. sg. fem. = pr. *kuntis (t. y. veikiausiai *i*-kamenis, žr. toliau).

Jis turi didelio panašumo su lie. *kūmštis* „Faust“ [fem. (*i*-kamenis), rečiau masc. (*io*-kamenis), žr. LKŽ VI 883] bei *kūmštis* „t. p.“ [masc. (*io*-kamenis), rečiau fem. (*i*-kamenis), žr. LKŽ VI 887, *kūmstė* „t. p.“ (LKŽ VI 882) bei *kūmštė* „t. p.“ (LKŽ VI 886), *kūmsčia* „t. p.“ (LKŽ VI 882) bei *kūmščia* „t. p.“ (LKŽ VI 883); čia segmentas lie. *-st-*, asocijuojamas su sufiksu lie. *-st-*, dialektuose į *-št-* (ne po guturalių) perdirtas iš analogijos (plg. Skardžius ŽD 325). Minėtini dar la. dial. *kuṁste* „kumštis“ [turbūt ne lituanizmas (sic Sabaliauskas LKL 195), žr. ME 312, Endzelins SV 199], *kuṁšķis* „sauja, gniūžtė“ (ME II 312 t.) < *kumštis „kumštis“. Iš visa to galima atstatyti ryt. balt. (lie.-la.) *kumštis „kumštis“ (*i*-kamenį, fem.). Šių pr. ir lie.-la. žodžių „kumštis“ kilmė iki šiol, deja, visai neaiški: sukurtą keletas hipotezių [Saussure'o (MSL VII 93), Endzelyno (BSE 23) ir kt., žr. liter. apud Toporov PJ 290 tt.], bet nė viena iš jų nėra patikima (žr. ir Toporov l. c.).

Manychiau, kad tie pr. ir lie.-la. žodžiai „kumštis“ susiję su tam tikru ekspresyvumu — buvo tam tikri ekspresyvai, todėl jų raidoje galėjo būti ir tam tikrų „nedėsningumų“ [plg. pvz. lie. *kūmštis* priebalsį *-š-*, „nedėsningai“ atsiradusį iš *-s-* (žr. anksčiau)]. Ryt. balt. (lie.-la.) *kumštis „kumštis“, rodos, galėtų būti iš ryt. balt. *kumštis „t. p.“ su **kun-* į **kum-* išverstu „nedėsningai“, t. y. veikiant tam tikram segmentą lie.-la. **kum-* turėjusiam žodžiui ar žodžiams, pagal liaudies etimologiją asocijuotiems su „kumštis“ (liaudies etimologijos poveikis ekspresyvams nesvetimas!); vienas iš tokių žodžių galėjo būti pvz. verb. lie.-la. **kum-p-* (greta **kam-p-* > la. *kām-p-t* „griebti“), plg. Endzelyno (SBE 20) pr.-lie.-la. „kumštis“ etimologiją (nors ji šiaip jau nėra patikima, žr. Toporov PJ IV 290—291).

Tas ryt. balt. *kumštis „kumštis“ su vak. balt. *kuntis „t. p.“ (> pr. *kuntis „t. p.“ = E 113 *kuntis*) santykiauja panašiai kaip pvz. lie. *svirtis* „(Brunnen)schwengel“ su lie. *svirstis* „t. p.“ (dėl sufiksų lie. *-ti-* : *-sti-* žr. Skardžius ŽD 330), iš kurių senesnis — lie. *svirtis* (< *, „svirimas“ — sufikso *-ti-* vedinys

iš verb. lie. *svir-ti*). Dėl to galima spėti, kad ryt. balt. *kumštis „kumštis“ ir vak. balt. *kuntis „t. p.“ suponuoja balt. *kuntis „t. p.“ [> pr. (E 113) *kuntis* „t. p.“, kuris, man rodos, yra iš (subst.) *, „su(s)gniauzimas, gniūžtė“ (plg. lie. *gniūžtė* „gniūžulas; sauja; kumštis“ LKŽ III 464) — sufikso **-ti-* vedinys iš lyties verb. balt. **kun-*, apofoniškai (dėl tokio **-um-* žr. s. v. *guntwei*) sietinos su verb. balt. **ken-* „gniauzti, veržti“ (apie jį žr. s. v. *erkinina*).

-kūntuns, žr. *pokūntuns*, *nipokūntuns*.

kupsins „nebel (Nebel) — rūkas,“ E 46, jeigu jo segmentas *-sins* nėra taisytinas į **-snis* (= pr. **-snis*) arba nėra kitaip traktuotinas (žr. PKP II 308, Toporov PJ IV 296), galėtų būti nomen collectivum pr. *kupsins (ar *kūpsins) „rūkai“ (nom. sg. masc.) < *kupsinas „t. p.“ — sufikso **-in-* vedinys iš subst. pr. **kupsa-* (ar **kūpsā-*) „rūkas“, plg. pvz. lie. *krūm-ynas* „krūmai“ (← *krūmas*) ir pan. (Skardžius ŽD 266 t.); plg. dar lie. *migl-ynas* (← *miglā*), *debes-ynas* (← *debesis*), *dūm-ynas* (← *dūmas*), žr. LKŽ/DLKŽ s. v. v. Toks pr. **kupsa-* „rūkas“ < „rūkimas, garavimas“ — sufikso **-sa-* vedinys iš verb. pr. **kup-/kūp-* „rūkti, garuoti“ < balt.-sl. **kūp-* „t. p.“, iš kurio turime: la. *kūp-ēt* „rūkti, garuoti“ (ME II 337) bei *kup-ēt* „virtti“ (ME II 317 s. v. II *kupēt*) = lie. *kup-ėti/kūp-ėti* „smarkiai virti; bėgti, kilti per kraštus“ (LKŽ VI 923—924), s. sl. *kyp-ėti* „virtti“ (ir kt., žr. ESSJ XIII 265) ir pan. Tas verb. balt.-sl. **kūp-* „rūkti, garuoti“ kildintinas iš senesnio verb. balt.-sl. **kup-* (→ **kūp-*) „skleisti/sklisti kvapui, garui ir pan.“, savo paradigmoje (jos praes. kamienė) turėjusio ir lytį **kvep-* (→ **kvēp-*) „t. p.“, iš kurios bus atsiradę žodžiai lie. *kvēp-ia/kvēpti* „skleisti/sklisti kvapui, orui“ (LKŽ VI 1074 tt.), *kvēp-ia/kvep-ėti* „skleisti maloniam kvapui“ (→ subst. lie. *kvāp-as* „Hauch“), la. *kvēp-t* „qualmen, rauchen“ (ME II 354 t.) ir kt.

Verb. balt.-sl. **kvep-/kup-* „skleisti/sklisti kvapui, garui ir pan.“ < ide. **kuep-/k(e)up-* „t. p.“ > s. ind. *kup-yati* „jaudinasi, pyksta“ [< *, „verda (psichiškai)“ < *, „sklinda garas“], *kop-āyati* „jaudina pykina“ ir kt. (plg. Pokorny I 596 t.). Tą verb. ide. **kuep-/k(e)up-* „skleisti/sklisti (kvapui, garui ir pan.)“,

kildintiną *turbūt iš *,kylančiai skleisti/sklisti (kvapui, garui ir pan.)“, dėl šaknies vokalizmo struktūros galima palyginti pvz. su verb. ide. *dhues-/dh(e)us- „sūkuriuojančiai skleisti/sklisti (kvapui, garui ir pan.)“ (apie jį žr. s. v. *dūsi*). Be to, manyčiau: kaip verb. ide. *dhues-/dh(e)us- „sūkuriuojančiai skleisti/sklisti (kvapui, garui ir pan.)“ yra iš verb. ide. *dh(e)-u(H)- „t. p.“ + (determinatyvas) *-(e)s- (žr. s. v. *dūsi*), taip verb. ide. *kuep-/k(e)up- „kylančiai skleisti/sklisti (kvapui, garui ir pan.)“ gali būti determinatyvo *-(e)p- išplėstas verb. ide. *keu- „t. p.“ — gal tas, kuriam Pokorny's (I 592 s. v. 1. *keu-*) pateikia archetipą (verb.) ide. *keu- „schwellen“ (man rodos, to ide. *keu- alofoną) = *,pūstis, kilti“ = *,kylančiai sklisti (kam nors)“; plg. Toporov PJ IV 298.

Dėl pr. (E 46) *kupsins* etimologijos plg. Trautmann AS 365, Būga I 331, Trautmann BSW 147, ME II 337, 355, Endzelīns SV 199, Vasmer II 235 t., Fraenkel 325 t., Pokorny I. c., Toporov PJ IV 298 tt., ESSJ XIII 265.

kūra „bawet (baute) — (su)kūrė, padarė“ III 101₁₅ [63₂₃] (= *pa-dare* „padarė“ VE 48₁₉) praet. 3 sg. (ar praes. 3 sg.??) = pr. *kūra < *kūrā „t. p.“; dėl šios formos (su pr. *ā) žr. Trautmann AS 289, Endzelīns SV 116 (ji, esą, galinti būti ir praes. 3 sg.), Stang Vergl. Gr. 375 t., Kazlauskas LKIG 359, Schmalstieg SP 200, 214, Toporov PJ IV 300 t. (ir liter.).

Forma pr. *kūrā „(su)kūrė, padarė“ (praet. 3 sg.) suponuoja verb. (inf.) pr. *kur-tvei „(su)kurti, padaryti“ = „bauen“ (dėl jo sinonimų žr. *seggūt, teickut, tickint*), kildintiną, man rodos, iš (verb.) *,sukurti (padaryti, pastatyti) namus (buveinę)“ < *,įkurti (padaryti) namų židinį“ < *,užkurti (uždegti) židinio ugnį“ < (verb.) balt. *kūr-/kūr- „užkurti (ugni), uždegti“ > lie. *kūr-/kūr-* (*kūr-ia, kūr-ė, kūr-ti*) „užkurti (ugni), uždegti“ = la. *kūr-/kūr-* (*kuř-u, kūr-u, kuř-t*) „t. p.“ Šio lie. verb. reikšmė „(su)kurti, padaryti“ (be to, plg. subst. la. *kūr-ējs* „Heizer“ ir dial. „Schöpfer“), kuri, lyginant su jo pagrindine reikšme „užkurti (ugni), uždegti“, yra abstraktesnė ir periferinė (žr. LKŽ VI 974–979 passim s. v. *kūrti*), bus išriedėjusi taip pat iš „užkurti (ugni), uždegti“ (plg. ir Toporov PJ IV 332). Taigi

žinomai hipotezei, kad tas lie.-la. verb. „užkurti (ugni), uždegti“ (būtent šitokia jo reikšmė) esąs iš „(su)kurti, (pa)daryti“ verb. ide. *k^ue/or- „t. p.“ > s. ind. *kar-óti* „daro“ ir kt. (pvz. Būga II 127 t., ME II 326, Fraenkel 319, Endzelīns SV 199, plg. Pokorny I 641 t.), nesu linkęs pritarti (plg. ir Toporov I. c.). Iš verb. balt.-sl. *kūr-/kūr- „užkurti, uždegti“ (turbūt iš jo lyties *kūr- „t. p.“, plg. dar la. *kur-ēt* „heizen“) — iteratyvas (ar kauzatyvas?) verb. sl. *kaur-iti > serb.-chorv. dial. *kūr-iti* „rūkyti; uždegti“ ir kt. (plg. pvz. Trautmann BSW 145, Skardžius ŽD 533, Sławski III 425 ir liter.); plg. pvz. lie. *lūp-ti* „schälēn“ → *laup-yti* „t. p.“ (iterat.) = rus. *лун-ѳмь* „t. p.“ ir pan. (žr. Skardžius I. c.).

Verb. balt.-sl. *kūr (: *kūr-) „užkurti, uždegti“ bei verb. germ. *hur- „t. p.“ [→ subst. (*hur-ja- >) s. isl. *hyrr* „ugnis“ ir pan. Vries 275 t.], man rodos, yra iš verb. ide. *(s)k^uř(ə)-/*(s)ker(ə)- „t. p.“ [→ la. *çeri* „pirties akmenys“, lie. *kār-štas* „heiß“ = la. *kař-sts* „t. p.“, s. v. a. *her-d* „židinyas“ ir kt., plg. pvz. Pokorny I 571 t. s. v. 3. *ker(ə)-*], o šis — iš *,išskelti (išrėžti ir pan.) ugnį“ < verb. ide. *(s)ker(ə)- „pjauti, rėžti, skelti ir pan.“ [dėl jo žr. Pokorny I 938 tt. s. v. 4. *(s)ker-* „schneiden“]; plg. Jēgers KZ LXXX 34 t., 40 t., Toporov PJ IV 305 t.

Curche (dk., 1249 m.) = pr. *Kurčō, t. y. *Kurkā (žr. toliau) subst. (nomen proprium) nom. sg. fem. [jį lietuvinu: *Kurkā* (*Kurkōs* gen. sg., *Kuřkq* acc. sg.) — derliaus deivės bei jos stabo (Götzenbild) vardas, pirmąkart paminėtas Ordino su prūsais (pamedėnais, varmiais ir notangais) taikos sutartyje (1249 m. vasario 7 d.), kurioje prūsai Ordino verčiami pasižada, be kita ko, nebedaryti aukų tam savo deivės stabui: *Ydolo, quod semel in anno collectis frugibus consueverunt confingere et pro deo colere, cui nomen Curche imposuerunt, vel aliis diis qui non fecerunt celum et terram quibuscumque nominibus appellentur, de cetero non libabunt* „stabui, kurį jie [prūsai] buvo įpratę vie- nąkart metuose, derlių nuėmę, pasidaryti ir garbinti kaip dievą, vadindami jį Curche, — arba kitiems nei dangaus nei žemės nesukūrusiems dievams, kokiais tik vardais šie besivadintų,

toliau jie [prūsai] aukų nebedarys“ (CDW I Nr. 19 = LPG 41—42).

Iš tos 1249 m. dokumento ištraukos matyti, kad *Curche* „Kurkà (derliaus deivė)“ iš tikrųjų buvo pats *idolum* „stabas“ = paskutinis rugiapjūtės pėdas [neretai sutaisytas greičiausiai moters pavidalu (taip dar XIX a. buvo Ryt. Prūsijoje — Dundulienė 345), matyt rodančiu, kad ir dk. *Curche* — ne „derliaus dievas, deus“, o „derliaus deivė, dea“, žr. toliau), kuriame, besitraukdama iš pjaunamo rugių ploto, pasislėpdavo derliaus deivė *Curche* „Kurkà“ < appell. (subst.) *, „pėdas (Garbe, чон)“ (plg. panašius lie. mitologijos įvaizdžius, žr. Dundulienė l. c.); dėl visa to plg. Būga I 448, Endzelins SV 199, Toporov PJ IV 314, 318.

Vardas dk. *Curche* „Kurkà“ (1249 m.), vėliau minimas (žr. apud Toporov PJ IV 310—313 ir liter.) S. Grūnavo (*Curche*) ir Pretorijaus (*Gurcho*), bus buvęs pr. *Kurkā = (t. y.) pr. **Kurko-* [= *Kurkō Būga I 449, plg. Toporov PJ IV 321 (* „*Kurke*, *Kurko, *Kurkā“)]; su pr. *-o- → vok. dk. -e, kuri (ši vok. dk. fleksija), tiesa, galėtų būti ir klaida (grafinė) vietoj vok. dk. -o (= pr. *-o-), plg. dk. *Curche*/*Curcho* (Thes 84), *Gurcho* (Pretorijaus lytis, žr. ypač LPG 532). Tai, kad dk. *Curche* buvo pr. **Kurko-* = (t. y.) pr. *Kurkā (ne kitokio, bet *ā*-kamienio!), rodo ir subst. suom. *kurko* „pikta dvasia, velnias, vaiduoklis“ — baltizmas (Taivonen II 245, Sabaliauskas LKK VI 120), kildintinas iš vak. balt. (matyt ne vien prūsų) *Kurko-* = (t. y.) *Kurkā „Kurkà (blogą derlių lemianti deivė)“ < *, „Kurkà (gerą ar blogą derlių lemianti deivė)“ < *, „Kurkà (derliaus deivė)“.

Pr. *Kurkā (t. y. **Kurko-*) „Kurka (derliaus deivė)“ = „paskutinis rugiapjūtės pėdas“ Būga sieja su (sl. *kъръčь >) ukr. *корч* „куст“ ir s. ind. *kurcā-* „связка, вязанка пучок“ (Būga I 449), o Toporovas — su verb. lie. *kuřkti* „...velti į kurkulą“ = la. *kuřkt* „hohl werden...“, lie. *kuřkulas* „varlių ikras“, la. *kuřkulis* „der Laich“ ir pan., taip pat su (sl. *kъrciti >) rus. *кърчиться* „raitytis“ ir kt., (sl. *kъръчь >) ukr. *корч* „kelmas, krūmas“ ir pan. (Toporov PJ IV 316 tt.). Šitokia Būgos ir Toporovo

(plg. dar Fraenkel 316 s. v. *kurkljys*) pateiktà žodžio pr. *Kurkā etimologija (Toporovo kai kur, man rodos, per daug mitologizuota), yra šiaipjau patikimà, tačiau ji turi nemažą trūkumą: ji neatsižvelgia į pagrindinę šio pr. žodžio etimologijos problemą — jo darybos istoriją.

Pr. *Kurkā „Kurka“ = „paskutinis rugiapjūtės pėdas“ appell. (subst.) *kurkā „pėdas (Garbe, чон)“ = „nupjautų rugių (ir pan.) ryšulys“ kildinu iš subst. (fem.) vak. balt. *kurkā „ryšulys“ = *, „tai, kas susukta (sūrišta), sūlenkta“ [dėl reikšmės plg. pvz. subst. sl. **snapa-* „ryšulys; pėdas, Garbe“ (Trautmann BSW 272) ← verb. ide. *, „susukti“ (Pokorny I 974 t.) ← *o/ā*-kamienio adj. (fem.) vak. balt. *kurkā „suktas, lenktas“ (dėl subst. fem. ← adj. fem. plg. pvz. s. v. *gasto*; plg. dar pvz. lie. subst. *geltā* „tai, kas geltona“ kilmę, žr. Skardžius ŽD 37), kuris — fleksijos vedinys iš verb. balt.-sl. **kurk-* „sukti(s), lenkti(s)“ (dėl šio verb. žr. toliau).

Greta *o/ā*-kamienio adj. vak. balt. **kurka-* „suktas, lenktas“ [jis greičiausiai slypi dar žodyje pr. ež. dk. *Korken* = *Kurken* (Gerullis ON 70) = pr. *Kurkan (nom.-acc. sg. neutr.) < adj. (nom.-acc. sg. neutr.) *kurkan (*ezeran) „suktas, lenktas (ežeras)“] matyt egzistavo ir *u*-kamienis adj. vak. balt. **kurku-* „t. p.“, kurį tam tikru būdu [žr. s. v. v. **Jat(u)vā, corto*] suponuoja pr. vv. dk. *Kurkow* (Gerullis ON 76) = pr. vv. *Kurkavā < up. *Kurkavā. Šitą *u*-kamienį adj. vak. balt. **kurku-* randu ir sudurtinio vietovardžio pr. dk. (XIV a.) *Curchussadil* = *Kurkosadel* (Gerullis ON 77 s. v. *Kurksadel*) pirmajame sande pr. **Kurku-* (su jungiamuoju balsiu — kamiengaliu *-*u*-) ar (gen. sg.) *Kurkus (dėl tokios *u*-kamienės gen. sg. fleksijos žr. Mažiulis BS 270 t.), suponuojančiame matyt hidronimą — iš *u*-kamienio adj. vak. balt. *kurku „suktas, lenktas“ (nom.-acc. sg. neutr.) atsiradusį pr. ež. *Kurku (nom.-acc. sg. neutr., plg. minėtą lytį pr. ež. *Kurkan) arba (jeigu čia ne ežero, o upės/upelio vardas) gal ir iš adj. vak. balt. *kurkus „suktas, lenktas“ [nom. sg. masc. (ar fem.?)] atsiradusį pr. (up.) *Kurkus (nom. sg.). Tuo, kad minėtose dk. lytyse *Curchussadil* bei *Kurkosadel* slypinti deivės Kurkės vardo forma (gen. sg. fem.) pr. *Kurkās

= (t. y.) **Kurko's* (sic Būga I 449), nelengva tikėti jau vien dėl grafinių-fonetinių dalykų. Reikia pridurti, kad čia ir anksčiau nagrinėti pr. (dk.) hidronimai bei toponimai iki šiol nebuvo darybiškai analizuoti (to nedarė ir Toporov PJ IV 308).

Tas verb. balt.-sl. **kurk-* „sukti(s), lenkti(s)“ ypač aiškiai slypi šiuose balt.-sl. kalbų žodžiuose (dėl jų plg. anksčiau pateiktą Būgos ir Toporovo medžiagą): a) lie. verb. *kuřk-ti* „prastai siūti, megzti ir pan.“ (LKŽ VI 957 t. s. v. 2 *kuřkti*; < *,apsukti, aplenkti“), subst. (lie.) *kuřkulas* „varlių ikras; susivėlusiu siūlų, vilnų ir pan. gumulas“ [l. c.; < *,tai, kas lenktai susisukę (susukta)“] resp. *kūrkuilis* „gumulas“ (l. c.) = la. *kuřkulis* „ikras“ (ME II 323) ir kt., b) sl. verb. *kъrč-iti „(su)sukti“ (> s. sl. *krъč-iti* „t. p.“ ir kt.), subst. *kъrčъ „tai, kas susisukę, susilankstę“ [> ukr. *копч* „kelmas, krūmas“ (dėl semantinės raidos plg. s. v. *gudde*) ir kt.] ir kt.

Greta lyties verb. balt.-sl. **kürk-* „sukti(s), lenkti(s)“ bus egzistavusi ir lytis verb. balt.-sl. **kerk-* „t. p.“ (žr. dar toliau), kurią, man rodos, turi pvz. lie. (subst.) *kėrk-utė* „krūva, kekė“ (LKŽ V 611) < *,susisukimas, susilankstymas“; dėl darybos plg. pvz. lie. *kārš-utė* „karšimas (amžiaus baigimas, senėjimas)“ < verb. *kārš-ti* „baigti amžių, senėti“ (Skardžius ŽD 364). Verb. balt.-sl. **kurk-/kerk-* „sukti(s), lenkti(s)“ < ide. dial. *(s)*kerk-/*(s)křk-* „t. p.“ yra determinatyvo *-k- išplėstas verb. ide. *(s)*ker-/*(s)kř-* „t. p.“ [Pokorny I 935 tt. s. v. 3. (s)*ker-*], plg. s. v. v. *corto, kraclan*.

kurpe „schuch (Schuh) — kurbė“ E 500 subst. nom. sg. fem. = pr. *kurbē „t. p.“ (akūtinės šaknies baritonas, žr. toliau), kuris iš tikrųjų buvo matyt „kurbė; apavas“ (žr. toliau); *korpe* „schue (Schuh) — t. p.“ GrG 81, *corpe* „schuch (Schuh) — t. p.“ GrA 89, „calceus — t. p.“ GrF 90 = pr. (nom. sg.) *kurbē (ar *kurbē < *-ē); nom. sg. (fem.) *kurpi* „schuch (Schuh) — batas“ III 53₁₃ [37₁₃] (= *czebatai* VE 21₁₀ nom. pl.), acc. pl. *kurpins* „schuch (Schuhe) — batūs“ III 41₆ [29₃₃] (= *batais* VE 15₇). Pr. (III 53₁₃) *kurpi* (nom. sg.) = pr. *kurpī < *kurpī < pr. (akūtinės šaknies baritonas) *kurbē (= *kurpe* E 500) < balt. (akūtinės šaknies baritonas) *kurbē (> lie. *kūrpė* = la. *kuřpe*).

Forma acc. pl. *kurpins* (III 41₆) = pr. *kurpins (i-kamienė) vietoj pr. *kurpens (ē-kamienės) atsirado dėl to ir tuomet, kai III kat-mo šnekoje pvz. nom. pl. fleksija p̄. *-ēs (ē-kamienė) išvirto į pr. *-īs > *-is ir šitaip sutapo su i-kamienė nom. pl. pr. *-īs > *-is (panašų sutapimų buvo ir kitų linksnių fleksijose). Pr. (E 500) *kurpe* „schuch (Schuh)“ = pr. *kurbē „t. p.“ bus reiškęs ca. 1300 m. (E yra ca. 1300 m., t. y. XIII a. pab.—XIV a. pradž., pr. kalbos paminklas) prūsų nešiotą apavą, kuris buvo a) odinis [žodis E 500 yra tarp E 498 „išdirbta oda“, E 499 „pušnis, aulinis batas“ ir E 501 „tymas, odinė prijuostė“, E 502 „pušnų dirželis (odinis)“], b) su padu (plg. E 505 „bato padas“), c) be aulų (apavui su aulais yra E 499 „pušnis, aulinis batas“). Būtent šitokią pr. apavą (ca. 1300 m.) turiu galvoje su-teikdamas žodžiui pr. (E 500) *kurpe* — pr. *kurbē reikšmę „kurbė“ [plg. lie. liter. *kūrpė* „batas (be aulų), batukas“ (ppr. — pl.) — DLKŽ 347 s. v. *kūrpės* 1]; čia reikšmė „batas“ mažiau tinka, nes lie. liter. *bātas* (ppr. — pl.) — „toks odinis apavas, ppr. su aulais“ [LKŽ VI 683 s. v. *batas* 1 (DLKŽ 73 s. v. *batai* pateikiamą reikšmę „su aulais ar be aulų odinis apavas“ — nelabai tikslai)].

Pr. (E 500) *kurpe* = pr. *kurbē šalia pagrindinės reikšmės „kurbė“ matyt bus turėjęs ir tolimesnę (išvestinę) reikšmę „apavas“ (apibendrinta reikšmė). Tokiam žodžiui pr. „kurbė; apavas“; vėliau (t. y. po ca. 1300 m.) išriedėjo pvz. reikšmė „kurbė; apavas“ > „kurbė; batas“ > „kurbė-batas“ > „batas-kurbė“, kurią (tokią reikšmę) turi III kat-mo (XV a. vid.!) lytys *kurpi* „batas“ (III 53₁₃ = *czebatai* VE 21₁₀ = la. *kurpes* EC 42₁) bei *kurpins* „batus“ (III 41₆ = *batais* VE 15₇ = la. *kurpes* EC 35₁). Suprantama, kad žodis pr. „kurbė; apavas“, kintant pačiam denotatui, galėjo išvirsti ir pvz. į [„kurbė; apavas“ > „kurbė; vyža (Bastschuh)“ > „kurbė-vyža“ > „vyža-kurbė“ >] „vyža“ (plg. Toporov PJ IV 325, 328 tt.).

Pr. *kurbē „kurbė“ = lie. *kūrpė* (LKŽ VI 965) = la. *kuřpe* (ME II 325) yra iš subst. balt. *kūrpē „kurbė“ (→ suom. *kurpponen* „tam tikras odinis apavas“ Sabaliauskas LKK VI 120 ir liter.) < *kurpjā „t. p.“ (čia dėl *-jā > *-ē žr. Kuryłowicz

ABSI III 83 tt.) < *„atrėžtōs odos (išdirbtos) gabalas, kuriuo apskama (apaunama) koja“ (plg. Toporov PJ VI 331) < *„odos (ppr. išdirbtos) atraiža“ = sl. dial. *kúrjā „t. p.“ [> slovėn. *křplja* „slidė (Schneeschuh)“ ir pan.]. Greta šio subst. (*iā*-kamenio) balt.-sl. (dial.) *kúrjā „odos (ppr. išdirbtos) atraiža“ (su metatonišku akūtiniumi *-*úr-*, žr. toliau) < *,tai, kas atrėžta, atpjauta“ bus egzistavęs subst. (*io*-kamenis) balt.-sl. dial. **kurpja-* „tai, kas atrėžta, atpjauta“, iš kurio yra a) subst. (*io*-kamenis) balt. dial. *kurpis „t. p.“ > pr. *kurpis „priekalo trinka“ (< *,nukirstā medžio dalis“, žr. *curpis*), lie. dial. *kūrpis* (*„odos atraiža“ >) „kurpė“ (LKŽ VI 567) ir b) subst. (*io*-kamenis) sl. dial. *kǫrpǫ > lenk. dial. *kierp* (*kierpia* gen. sg.) „tam tikras apavas“ (< *,odos atraiža“) ir pan. Kad greta subst. balt. dial. *kúrjā* (*iā*-kamenio) > *kúrjē buvo ir subst. balt. dial. **kurpja-* (*io*-kamenis), rodo ir baltizmai (medžiagos apie juos žr. Nepokupny BSS 137 t., Toporov PJ IV 325, 327 tt. ir liter.) — pvz. Ryt. Pr. vok. *Kurp* „vyža“ (masc.!), kašub. *kurp* „stary but“: jie suponuoja ne subst. (fem.!) balt. (dial.) *kurpjā > *kurpē (taip įprasta manyti), o subst. (ne fem.!) balt. (dial.) **kurpja-* [ar net **kurpa-* (?), žr. toliau].

Tie subst. balt.-sl. dial. *kúrjā/**kurpja-* „tai, kas atrėžta, atpjauta“ yra fleksijų vediniai iš adj. (*ā/o*-kamenio) balt.-sl. *kuřpā/**kuřpa-* (su senoviniu cirkumfleksiniu *-*uř-*, žr. toliau) „atrėžtas, atpjautas“ [dėl darybos plg. pvz. lie. adj. (*ā/o*-kamenis) *sausā-/sauta-* „sausas“ → subst. (*ē*- < **iā-* resp. *io*-kamenis) *saūsē* „tai, kas saūsa“ (LKŽ XII 213; < *jā) resp. *saūsis* „t. p.“ (LKŽ XII 218 s. v. *saūsis* 4)], iš kurio bus dar atsiradę: a) iš adj. (neutr.) *kurpan (nom.-acc. sg.) išvestas subst. (neutr.) balt.-sl. dial. *kurpan „tai, kas atrėžta, atpjauta“ (plg. s. v. *clenan*) → subst. (masc.) lie. dial. *kuřpas* „drabužio skiautė“ (LKŽ VI 965; su senoviniu cirkumfleksiniu *-*uř-*, žr. toliau) ir subst. (masc.) ček. dial. *krp* „aulinis batas“ [< sl. dial. *kǫrp-ǫ < **-an* (neutr.), plg. pvz. s. v. *clenan*] ir pan., b) iš adj. (fem.) *kurpā išvestas subst. (fem.) balt.-sl. dial. *kúrjā „t. p.“ (su metatonišku akūtiniumi *-*úr-*, žr. toliau) „tai, kas atrėžta, atpjauta“ (plg. s. v. *gasto*) = subst. (fem.) sl. *kúrjā „t. p.“ > *kǫrpa „t.

p.“ (> s. lenk. *karpa* „nukirsto medžio kelmas ir šaknys“, serb.-chorv. *křpa* „skuduras; lopinys“ ir pan.). Adj. balt.-sl. **kuřpa-/kuřpā* „atrėžtas, atpjautas“ yra vedinys iš verb. balt.-sl. **kuřp-* „rėžti, pjauti“ > verb. lie. *kuřp-ti* „prastai (nedailiai) siūt, megzti, lopyti ar šiaip ką daryti“ (LKŽ VI 968; su senoviniu cirkumfleksiniu *-*uř-*, žr. toliau), kurio reikšmei iš *,(at)rėžti, (at)-pjauti“ atsirasti bus padėjęs verb. lie. *kurp-ýti* (*kuřpo, kuřpē*) „lopyti, siuvinėti ir pan.“ (LKŽ VI 967) < *,daryti lopus“ (= serb.-chorv. *křp-iti* „taisyti, lopyti“ ir pan.) < *,daryti odos atraižas“ — vedinys iš subst. *,tai, kas atrėžta“ (žr. anksčiau), plg. lie. *lóp-yti* (← subst. *lópas*) ir pan.; plg. dar verb. sl. *kǫrpati (> lenk. dial. *karpać* „lopyti, tvarkyti“ ir kt.), laikytiną vediniu iš subst. sl. *kǫrpa (dėl jo žr. anksčiau; plg. pvz. lie. subst. *vagā* → verb. *vagóti*).

Substantyvų balt.-sl. dial. *kúrjā ir *kúrjā (žr. anksčiau) šakninio *-*úr-* akūtas (iš čia patekęs ir į kai kuriuos kitus šaknies **kurp-* žodžius) yra matyt metatoniškas — iš cirkumflekso (plg. verb. lie. *kuřp-ti*, subst. lie. *kuřpas*, žr. anksčiau), plg. pvz.: lie. subst. *lāisvė* (su *-ė* < **-jā*) ← adj. *lāisvas* resp. lie. subst. *māiša* (ir *māišē*) „großer, netzartiger Heusack“ ← subst. *māišas* „(großer) Sack“; tą metatonią rodo ir lyties verb. balt.-sl. **kuřp-* „rėžti, pjauti“ variantas verb. balt.-sl. *(*s*)*keřp-* „t. p.“ (šaknis — ne akūtinė!), žr. toliau.

Nagrinėtasis adj. balt.-sl. **kuřpa-* (**kuřpa-*) yra vedinys iš verb. balt.-sl. **kuřp-* „rėžti, pjauti“ = verb. balt.-sl. *(*s*)*keřp-/*(s)-kuřp-* „t. p.“ < ide. *(*s*)*kerp-/*(s)křp-* „t. p.“, žr. s. v. *kerpetis*. Substantyvus balt. *kúrjē ir pan., tik neanalizuodami jų darybos (bei intonacijos problemos), iš minėto ide. verbum kildina ir pvz. Fraenkel 318, Pokorny I 581, 944 t., Toporov PJ IV 331.

curpelis = (parašyta) *turpelis* „leiste (Leisten) — kurpalis“ E 509 subst. nom. sg. masc. = pr. *kurpelis. Čia E raidės *t-* (*turpelis*) taisymas į *c-* (*curpelis*), galima sakyti, nėra net ir taisymas (žr. pvz. s. v. *batto*). Manyti, kad pr. *kurpelis „kurpalis“ esąs iš „kurpelė (maža kurpė), башмачок“ — diminutyvinio sufikso *-*el-* vedinys iš pr. *kurpē „kurpė“ (Toporov PJ IV

333), negālīma: iš pr. *kurpē „kurpė“ (fem.!) būtų diminutyvas ne pr. *kurpelis = (E) *curpelis* (masc.!), o pr. *kurpelē = (E) *curpele (fem.!), plg. lie. (subst. fem. → diminut. fem.) *duobė* → *duob-ėlė* (ne **duobelis!*), *varlė* → *varl-ėlė* (ne **varlelis!*), *rankà* → *rank-ėlė* (ne **rankelis!*), *avis* (fem.!) → *av-ėlė* (ne **avelis!*) ir t. t.,; tačiau plg. lie. (subst. masc. → diminut. masc.) *bėrnas* → *bern-ėlis* (ne **bernelė!*), *kálnas* → *kaln-ėlis* (ne **kalnelė!*), *laukas* → *lauk-ėlis* (ne **laukelė!*) ir t. t.

Galima būtų spėti, kad pr. *kurpelis „kurpalis“ (masc.!) yra iš „trinkėlė (kaladėlė)“ [plg. pvz. rus. (сапожная) колодка „kurpalis“ < „trinkėlė“] < *, „nestoro medžio nuopjova“ — diminutyvinio sufikso *-el- (žr. s. v. *patowelis*) vedinys iš subst. (masc.!) pr. *kurpis „trinka (kaladė)“ < *, „medžio nuopjova“ < *, „nuoraiža, nuopjova“ (dėl jo žr. *curpis*). Tačiau tokiam pr. *kurpelis „kurpalis“ darybos modeliui vargu ar pritaria šio pr. žodžio giminaičiai lie. *kurpālis* „t. p.“ ir sl. (dial.) *kъrpelъ (žr. toliau). Juk lie. *kurpālis* dėl sufikso -al- (ne -el-!) galėtų būti diminutyvinės kilmės tik žemaičiams, o ne kitiems lietuviams, nors lie. *kurpālis* (ir *kūrpālis* LKŽ VI 965 s. v. 1 *kurpālis*) matyt kilo iš *kurpelis „t. p.“ (= pr. *kurpelis „t. p.“), kurio segmentas (sufiksas *-el- bei fleksija) *-elis dėl santykio *-elis : *-alis (plg. pvz. lie. *smiřd-elis* „smirdalius“ : *smiřd-ālis* „t. p.“ — Skardžius ŽD 176 resp. 174) čia bus išviręs į -alis > -alis.

Subst. balt. dial. (pr.-lie.) *kurpelis „kurpalis“ (nom. sg. masc.) = **kurpelja-* „t. p.“ yra iš (subst.) *, „nestoro medžio nuopjova“ < *, „tai, kas atpjauta, atrėžta“ — sufikso *-elja- vedinys greičiausiai iš verb. balt.-sl. **kurp-* „(at)režti, (at)pjauti“ (dėl jo žr. s. v. *kurpe*) → sl. (subst.) **kurp-elja-* „tai, kas atpjauta, atrėžta“ > *, „nestoro medžio nuopjova“ > *kъrp-elъ „t. p.“ > (pvz.) bulg. *кърпел* „trinkelė; gabalas, kamuolys“ ir pan. (dėl medžiagos žr. ESSJ XIII 238 t.). Dėl to subst. balt.-sl. dial. **kurp-elja-* darybos plg. pvz. subst. ryt. balt. dial. **pūt-elja-* „tai, kas pūsta (pasipūte)“ [> lie. *pūt-elis* „tam tikras valgis“ (Būga III 262, LKŽ X 1122) = la. *pūt-elis* „t. p.“ (ME III 453)] — sufikso *-elja- vedinį iš verb. balt. **pūt-* „(pasi)pūsti“ [Fraenkel 680 (s. v. *pūtelis* 3.), 681 (s. v. *putrà* 2).

kurpi, žr. *kurpe*.

kurpins, žr. *kurpe*.

curpis „smedestoc (Schmiedestock) — priekalo trinka“ E 519 subst. nom. sg. masc. = pr. *kurpis. Dėl vok. (E 519) *smedestoc* plg. v. v. ž. *smedestok* „Schmiedestock“ = „Klotz als Untersatz eines Schmiedeambosses — priekalo trinka“ (Trautmann AS 367 ir liter.). Teigti, kad pr. *kurpis „priekalo trinka“ iš tikrųjų buvęs „priekalo kurpė (batas), Schuh des Ambosses“ (Trautmann l. c., Fraenkel 318, Toporov PJ IV 334), negalėčiau: pr. *kurpis „priekalo trinka“ [= „колод(к)а наковальни“] yra greičiausiai iš „trinka (medžio nuopjova)“ (= „колода“, žr. dar *curpelis*) < *, „atkirsta medžio kamieno dalis (gal net su šaknimis)“ (plg. Sławski II 83) < (subst.) *, „tai, kas atkirsta, atpjauta“ (žr. s. v. *kurpe*). Šį pr. *kurpis („priekalo trinka“ < „trinka“ <) *, „atkirsta medžio kamieno dalis“ bei lie. dial. *kūrpis* (< -is) „kurpė“ plg. su jų artimais giminaičiais lenk. *karp* „nukirsto medžio kelmas“ bei lenk. dial. *kierp* „tam tikras apavas“ (dėl sl. medžiagos žr. ESSJ XIII 240), žr. s. v. *kurpe*. **kurteiti** „irret — klaidinkite“ III 87₂₃ [55₂₇] imperat. 2 pl. = pr. *kurteiti (su *-i < *-i < *-ē); dėl jo reikšmės patikslinimo žr. toliau.

Iš karto galima pasakyti, kad pr. (III 87₂₃) *kurteiti* etimologija nėra aiški: bandyta jį sieti su adj. lie. *kurtūs* „kurčias“ (Nesselmann Thes 85), su verb. lie. dial. *kvařčyti* „įkyria prašyti, kvaršinti“ arba *kvařsti* „nujausti, numanyti“ [Berneker PS 301, Trautmann AS 366 (ir liter.), Endzelins SV 199], net su lie. *kūrti* „bėgti“ (ESSJ XIII 242); hipoteze, kad pr. (III 87₂₃) *kurteiti* sietinas su verb. sl. *kъrtěti/**kuriti* > rus. *копѹмѹ* „geisti; sirgti, skaudėti“ ir kt. (Berneker SEW I 671, plg. Toporov PJ IV 338 t.), irgi galima abejoti (Vasmer II 339), žr. (dėl verb. sl. *kъrtěti/**kьrtiti*) s. v. *corto*. Visų tų siejimų svarbiausias trūkumas yra tas, kad jie nebuvo pagrįsti žodžių darybos (ir, suprantama, semantikos) aspektu, nebuvo gilintasi net ir į paties pr. (III 87₂₃) *kurteiti* reikšmę.

Pr. (III 87₂₃) *kurteiti* yra frazėje: *ni kurteiti ains antran* „irret euch nicht — neklaidinkite vienas antrą“ III 87₂₃₋₂₄

= *nekleidekit* „neklyskite“ VE 37₂₀; ši frazė — iš „Ad Galatas“ (VI 7): *nolite errare* „neklyskite“ = $\mu\lambda\ \pi\lambda\alpha\nu\tilde{\alpha}\sigma\theta\epsilon$ „t. p.“ Taigi reikšmė „neklyskite“ turime čia visais atvejais [net ir vok. (III 86₂₀) *irret euch nicht* iš tikrųjų yra „neklyskite“], išskyrus pr. (III 87₂₃) *ni kurteiti* „neklaidinkite“. Manychiau, kad pr. (III 87₂₃) *kurteiti* reikšmė trans. „klaidinkite“ čia A. Vilio pavartota vietoj intrans. „klyskite“ (egzistavusios gyvojoje pr. kalboje) dėl to, kad vok. (III 86₂₀) *irret* buvo ne tik (intrans.) „klyskite“, bet ir (trans.) „klaidinkite“ (dėl vok. *irren* „klaidinti; klysti“ žr. Paul DW 310 s. v. *irre*), plg. Mažiulis PKP II 176 (išn. 429). Iš to, kas pasakyta, prašosi atstatomas (gyvojoje kalboje) pr. verb. (intrans.) **kurt-* (inf.) **kurstvei* „klysti“ (ar/ir **kurtē-tvei* „t. p.“), kuris, man rodos, giminiuojasi su verb. lie. *kuřt-* (inf.) *kuřsti* „tapti (apy)kurčiam“ (resp. *kurtē-ti* „eiti kurty“) = la. *kūrt-* (inf.) *kūrst* „liautis, nurimti“ (< **„aptilti“* < **„apkursti“*, plg. *àiz-kurst* „užkursti“) < verb. lie.-la. **kurt-* „kursti“ = „tapti (apy)kurčiam“. Čia turbūt galima atstatyti verb. balt. **kurt-* „tapti pažeistam (suluošintam)“ > **„tapti turinčiam sutrikusią (pažeistą) klausą (ir pan.)“* (žr. toliau), iš kurio bus atsiradę: a) verb. ryt. balt. **kurt-* „tapti turinčiam sutrikusią (pažeistą) klausą“ > verb. lie.-la. **kurt-* „tapti (apy)kurčiam“ = „kursti“ (žr. anksčiau), b) verb. vak. balt. **kurt-* „tapti turinčiam sutrikusią (pažeistą) klausą“ > **„tapti sutrikusiam (nesiorientuojančiam)“* = **„sutrikti (suklysti)“* > pr. **kurt-* „(su)klysti“ (plg. Mažiulis l. c., Toporov l. c.).

Verb. balt. **kurt-* „tapti turinčiam sutrikusią (pažeistą) klausą“ < **„tapti pažeistam (suluošintam)“* laikytinas vediniu iš adj. balt. **kurta-* „turintis sutrikusią (pažeistą) klausą“ [> adj. lie. dial. *kuřtas* „(apy)kurčias“ (lie. dial. *kurtūs* „t. p.“ — greičiausiai iš senesnio *kuřtas* „t. p.“), žr. dar toliau] < **„pažeistas (suluošintas)“*, o šis — sufikso **-ta-* vedinys iš verb. balt.-sl. **(s)kur-* „būti pažeistam“ = (balt.-sl.) **(s)ker-/*(s)kur-* „(isi)pjauti, (isi)rėžti ir pan.“ < ide. **(s)ker-/*(s)kř-* „t. p.“ (žr. s. v. v. *kyrteis, kirtis*). Tas adj. balt. **kurta-* (su **-ur-* < ide. **-ř-*), kurį dabar pavadintume partic. praet. pass. lytimi, yra gana senas, plg. su juo (su jo morfemomis!) genetiškai sutampanti

adj. lo. *curtus* „sutrumpintas, suluošintas“, nors matyt savarankiškai atsiradusį [sufikso lo. *-to-* vedinys iš verb. lo. **kor-*, kuris — iš minėto verb. ide. **(s)kř-*]. Adj. (*īo-/īā-*kamienis) lie. *kuřčias* „taub“ < lie. (balt. dial.) **kurtja-* „t. p.“ — vedinys greičiausiai iš subst. (neutr., nom.-acc. sg.) lie. (balt. dial.) **kurta(n)* „kurtumas“ (dėl panašių lie. adj. kilmės iš subst. plg. Skardžius ŽD 63) ← adj. (neutr., nom.-acc. sg.) **kurta(n)* „kurčias“ (plg. pvz. s. v. *clenan*).

Panašiai kaip adj. balt. **kurta-* bus atsiradę: a) adj. balt. dial. **kurla-* „turintis sutrikusią (pažeistą) klausą“ (> la. *kūřls* „kurčias“), kurio darybos santykis su adj. balt. **kur-ta-* „t. p.“ labai primena santykį pvz. lie. adj. *dėg-las* (*dāg-las*) „(tarsi) degtas (apdegintas)“ su adj. (= partic. praet. pass.) *dėg-tas* „degtas“, b) adj. balt.-sl. dial. **kur-na-* „pažeistas (suluošintas)“ > **„turintis sutrikusią (pažeistą) klausą (ir pan.)“* [> la. *kuřns* „kurčias“, sl. **kǫrnъ* > s. sl. *křrnъ* „cui aures amputatae sunt“ ir pan. (ESSJ XIII 236)], dėl kurio darybos santykio su minėtu adj. balt. **kur-ta-* „t. p.“ plg. pvz. adj. vak. balt. **klē-na-* su adj. balt.-sl. **klē-ta-* (dėl šių adj. žr. s. v. *clenan*).

curtis „wynt (Windhund) — kurtas“ E 700 nom. sg. masc. = pr. **kurtis* < **kurtas* „t. p.“ ir lie. *kūřtas* „t. p.“ bei la. *kuřts* „t. p.“ yra skoliniai (atsiradę ne vėliau kaip XI—XII a.) iš sl. **xǫrtъ* „t. p.“ (> lenk. *chart* „t. p.“, bltr.-rus. *xopm* „t. p.“). Plačiau žr. Toporov PJ IV 340—344 ir liter.

kurwan, žr. *curwis*.

curwis „ochze (Ochse) — jautis“ E 672 nom. sg. masc. = pr. **kurv's* < **kurvas* „t. p.“; acc. sg. (masc.) *kurwan* „ochsen (Ochsen) — jautį“ III 89₁₋₂ [55₃₄] (= *iauczui* „jaučiui“ VE 38₁) = pr. **kurvan*. Plg. pr. vv. (dk., 1370 m.) *Korwelaucken* „Korb-lack Kr. Gerdauen“ (Gerullis ON 71) = pr. **Kurvalauk-* „jaučio laukas“. Matyt bus buvęs dar pr. (gal dial.) **jautis* „jautis“, plg. vv. (dk., 1287 m.) *Jautin* „Jauth Kr. Rosenberg“ ir pan. (žr. Gerullis ON 51). Pastaba: čia ir toliau pagrindinė reikšmė „jautis“ = „ariminis jautis (вол, Ochse)“ (jai perteikti vartoju lie. *jautis*), o ne reikšmė „jautis“ = „karvės patinas (бык, Stier, Bulle)“ (jai perteikti vartoju lie. *būlius*).

Pr. **kurvas* „jautis“ dažniausiai siejamas su lenk. dial. *karw* „senas jautis“, pastarąjį kildinant iš sl. dial. **kornv* < **kurvas* bei suponuojant, kad šitoks balt.-sl. dial. (pr.-sl. dial.) **kurva-* ir balt.-sl. **kárva* „karvė“ esą iš adj. ide. **křyo-* „raguotas“ (su ilguoju **-ř-*) resp. **korəya-/kerəyā-* „raguota“ > subst. kimr. *carw* „elnias“ (< **křyos*) ir pan. resp. adj. gr. κερρός „raguotas“, subst. lo. *cervus* „elnias“ bei *cerva* „elnė“ ir kt. Žr. (resp. plg.) pvz. Trautmann AS 366, Būga II 129, Trautmann BSW 119, Endzelīns SV 199, Vasmer II 331 t., Fraenkel 225, Pokorny I 576 t. [tik jis (kaip jau Brückner K Z XLVIII 105) pr. *curwis* laiko skoliniu iš lenk. dial. *karw*, o tai nėra pātikima (žr. toliau)].

Pirmiausia reikia pasakyti, kad iš pr. **kurvas* ir lenk. dial. *karw* rekonstruoti balt.-sl. dial. **kurva-* < adj. ide. **křyo-* „raguotas“ yra labai rizikinga (plg. ir Toporov PJ IV 346, ESSJ XI 111 t.). Teigti, kad pr. (E, III) **kurvas* esąs iš **kūrvas* < **kārvas* (ESSJ XI 111), aiškiai negālima jau vien dėl to, kad E šnektoje (*curwis* E!) balsis **ā* (= **a*) niekur nevirto į **ū*. Pr. (III) *kurwan* skaičyti pr. **karvan* (Schmalstieg OP 79) taip pat negālima. Toporovo (l. c.) atsargi prielaida, kad pr. **kurvas* galįs būti iš **karvas*, niekuo nepagrįsta (žr. toliau).

Lenk. dial. *karw* „senas jautis“ yra aiškus ekspresyvas (ESSJ XI 111, Toporov l. c.), kuris greičiausiai ne iš sl. dial. **kurva-*, o lenk. dial. inovacija (plg. Sławski II 90 ir liter.) — fleksijos vedinys iš lenk. dial. *karwa* „karvė“, atliepiančio lenk. *krowa* „t. p.“ (Brückner SE 271, ESSJ XI 111 t.). Panašiai bus atsiradęs ir pr. **kurvas* „jautis“: jis savo kilme yra greičiausiai ekspresyvas (žr. ir Toporov l. c.) — fleksijos vedinys iš pr. **karvā* „karvė“ (dėl jo žr. toliau), turintis vietoj diftongo **-ar-* šivestą „ekspresyvinį“ **-ur-* (apie jį, tiksliau, apie „ekspresyvinį“ *uR* baltų dialektuose žr. Stang Vergl. Gr. 79 t., plg. Mažiulis BS 54, 57). Taigi ne tik pr. **klentē* „karvė“ (žr. *klente*), bet ir pr. **kurvas* „jautis“ laikytini veikiausiai pr. inovacijomis — ekspresyvinės kilmės dariniai.

Seniausios epochos balt.-sl. prokalbėje bus buvę, man rodos, tokie galvijo (Rindvieh) pavadinimai:

a) subst. (fem. ir masc.) balt.-sl. **gōu-/gau-* „karvė; jautis/bulius (bet kokio amžiaus)“ (> la. *gūovs* „karvė“, sl. **gov-ēdo* „Rindvieh“, žr. pvz. Trautmann BSW 94);

b) subst. (masc.) balt.-sl. **versja-* „bulius (ne senas); buliukas“ (žr. s. v. *werstian*);

c) subst. (matyt neutr.) balt.-sl. **telja-* „teliukas, veršiukas (Kalb)“ (> lie. *tēlias* „t. p.“ ir kt., žr. pvz. Trautmann BSW 317).

Tuomet, t. y. seniausios epochos balt.-sl. prokalbėje žodžiai, iš kurių kilo lie. *kārvė* „Kuh“ (sl. **kārva* „t. p.“) ir *jāutis* „jautis (вол, Ochse)“, bus buvę dar adjektyvai; a) adj. (*o/ā*-kamenis) balt.-sl. **kārva-* „raguotas“ [< adj. ide. **ko/erəyo-* „t. p.“ (dėl jo žr. Pokorny I 576)] ir b) adj. (*o/ā*-kamenis) balt.-sl. **jāu-ta-* „(pa)jungtas“ [< adj. ide. **jo/eu(ə)-to-* „t. p.“ < verb. **jo/eu(ə)-* „jungti“ (dėl jo žr. Pokorny I 508)].

Iš to adj. (fem.) balt.-sl. **kārva-* „raguota“, gimine derinto su subst. balt.-sl. **gōu-/gau-* „karvė“ (fem.), atsirado: a) subst. (fem.) balt.-sl. dial. **kārva* „ta, kuri raguota“ > „karvė“ > sl. **korva* „t. p.“ = vak. balt. (pr.) **karvā* „t. p.“ (žr. dar toliau), plg. pvz. lie. adj. (fem.) *palša* „palša“ (falb) → subst. (fem.) *pālša* „karšis (Abramis brama)“ (fem.); b) fleksijos vedinys subst. (fem.) ryt. balt. dial. **karvė* „ta, kuri raguota“ > „karvė“ > lie. *kārvė* „t. p.“ plg. pvz. lie. adj. (fem.) *palša* „palša“ → subst. (fem.) *pālšē* „palša karvė, kumelė ir pan.“ (plg. dar pvz. s. v. *glumbe*). Subst. pr. **kurvas* „jautis“ (*o*-kamenio, o ne *jo*-kamenio!) daryba (žr. anksčiau) rodo, kad, prieš atsirandant pr. **klentē* „karvė“ (žr. *klente*), bus buvęs ne pr. **karvē* „t. p.“, o pr. **karvā* „t. p.“ (= sl. **karvā* „t. p.“). Latviai, išlaikydami senovinę „karvė“ (*gūovs* „t. p.“), greičiausiai niekada neturėjo subst., panašaus į lie. *kārvė* „Kuh“ ar pr. **karvā* „t. p.“

Iš minėto adj. balt.-sl. **jāuta-* „(pa)jungtas“ (masc.) bus išriedėjęs fleksijos vedinys subst. balt. dial. **jāutja-* „tas, kuris pajungtas“ (masc.) > lie. *jāutis* „jautis (вол, Ochse)“, pr. (dial.?) **jautis* „t. p.“ (žr. anksčiau), plg. pvz. lie. adj. (masc.) *pālša-* „palšas, fahl“ → subst. (masc.) *pālšis* „palšas jautis, arklys ir pan.“

kuslainsin samplaikoje: *stesmu ucka kuslainsin dijlapagaptin* „dem schwachsten werckzeug — tam silpniausiam darbo įrankiui“ III 93, [59₉] (= *silpnam indui* VE 40₅); čia turime su subst. pr. (III 93₇) *dijlapagaptin* „darbo įrankį“ (acc. sg., turbūt fem., žr. *pagaptis*) suderintą adj. superl. (acc. sg., turbūt fem.) pr. (III 93₉) *ucka kuslainsin* „silpniausia“ = pr. **ukakuslainsin* „t. p.“ Atmetę jo superlatyvinį prefixą pr. **uka-* (žr. *ucka*), randame adj. comp. (acc. sg.) pr. **kuslainsin*, kuris — comp. sufikso pr. **-ais-* (žr. s. v. *maldaisei*) vedinys iš adj. (*o/ā*-kamienio) pr. **kusla-* „silpnas ir pan.“ = la. *kusls* „leisgyvis, silpnas; mažas“ (ME II 328) = lie. *kūšlas* „silpnų akių, žlibas; prastas, menkas (apie augalus); mažas“ (LKŽ VI 994).

Iš to nesunku atstatyti adj. (*o/ā*-kamienį) balt. **kušla-* „silpnas ir pan.“ — sufikso **(s)la-* vedinį iš verb. balt. **kuš-* „silpti, menkėti ir pan.“ [> la. *kus-t* „silpti (mūde werden); tirpti „schmelzen“]; dėl šio adj. darybos žr. Būga III 365, Skardžius ŽD 163, plg. dar s. v. *aglo*. Visa tai, beje, yra aišku [žr. ir pvz. Berneker PS 302, Trautmann AS 453 (ir liter.), ME II 328, Endzelīns SV 200, Fraenkel 321 (ir liter.), Toporov PJ IV 357 tt. (ir liter.)], tačiau to negalima pasakyti apie minėto verb. balt. **kuš-* kilmę.

Verb. balt. **kuš-* „silpti, menkėti ir pan.“ resp. jo vedinys adj. balt. **kušla-* „silpnas, menkas ir pan.“ mėginami etimologiškai gretinti su verb. lie. *kuš-ėti* „krutėti, judėti, knibždėti“ = la. **kus-ēt* „t. p.“ (→ *kus-tēt* „t. p.“ ME II 328 t.), la. (**kus-* → **kūs-* → *kūs-ēt* „sich in hellen Haufen bewegen“ (ME II 338 s. v. II *kūsēt*) ir pan., toliau, — su verb. sl. **kus-* > adj. bažn. sl. *kъs-ъnъ* „gaišus, nepaslinkus“, verb. bažn. sl. *kъs-ъnēti* „delsti, gaišiti“, (sl. **kus-* → **kūs-* >) rus. *куш-еть* „krutėti, knibždėti“ ir pan. Dėl šitokių gretinimų žr. resp. plg. Būga I 449, ME II 329, Vasmer II 346 (s. v. *кочный* ir liter.), 242 (s. v. *кушемъ*), Fraenkel 321 (s. v. *kūšlas*) kel 321 (s. v. v. *kūšlas*, *kūšti* ir liter.), Pokorny I 628 [s. v. *kuat(h)-*]; prie tų gretinimų bandoma dar prikergti adj. [sl. **kys(ъ)lъ* >] rus. *кислый* „rūgštus“ ir pan. (Toporov PJ IV 359).

Tačiau tie, kurie suponuoja anų balt. **kuš-* (→ **kūs-*) ir sl. **kus-* (→ **kūs-*) giminytę (jos neneigiu ir aš, žr. toliau), neatsižvelgia į štai ką: a) balt. **kūš-* (> lie. *kūš-las* ir kt.) priebalsis **-š-* galėtų būti iš ide. **-k-* < **-k-* ir (po **-ā-*) iš ide. **-s-* (plg. Karaliūnas Baltistica I 116 tt.); b) sl. **kūs-* (> **kъs-ъnъ* ir kt.) priebalsis **-s-* (po **-ā-*) aiškiai nėra iš ide. **-s-*; c) to paties sl. **kūs-* kildinimas iš sl. **kūts-* < ide. **kūts-* [pvz. Pokorny I 827 t. s. v. *kuat(h)-*, ESSJ XIII 246 (s. v. **kъsъnъ*), 154 (s. v. **kvasъ*)] yra nepatikimas (žr. ir Toporov PJ IV 360).

Vadinasi, belieka manyti, kad sl. **kus-* (→ **kūs-*) yra iš sl. **kuš-* = balt. **kuš-*, t. y. iš verb. balt.-sl. **kuš-* [su **-š-* < ide. **-k-* (palatalizuotu) < **-k-*]. Šį kildinu iš verb. balt.-sl. **k(e/a)-uš-* „(tam tikru būdu) lenkti(s)“ (iš jo — pvz. lie. subst. *kiáuš-as*, *káuš-as*, žr. s. v. *keuto*) < ide. **(s)k(e/o)uk-* „t. p.“ < **(s)k(e/o)uk-* „t. p.“ [iš jo — verb. s. ind. *kuc-āti* „susitraukia, sulinksta“ ir kt. (Pokorny I 589), lie. *kūk-ti* „linkti“, adj. balt. **kauka-* „sulinkęs“ ir pan. (žr. s. v. *cawx*), kuris — determinatyvo **-k-* išplėstas verb. ide. **(s)k(e/o)u-* „t. p.“ (dėl jo žr. Pokorny I 588 tt., 951 tt.; žr. dar s. v. v. *cawx*, *keuto*).

Taigi būtent iš to verb. balt.-sl. **k(e/a)uš-* „(tam tikru būdu) lenkti(s)“ bus išriedėję:

1) verb. (trans.) balt.-sl. **ke/auš-* „(tam tikru būdu) lenkti“ → subst. (fleksinis deverbatyvas) lie. *kiáuš-as* [*,tai, kas aplenkia (apdengia) ką >] „Hirnschädel“ ir pan. (žr. s. v. *keuto*), verb. (sufiksiniis deverbatyvas, intens.) pr. **kaus-in-tvei* („lankstyti“ >) „krutinti, liesti“ (žr. *enkausint*);

2) verb. (intrans.) balt.-sl. **kuš-* „(tam tikru būdu) lenktis (linkti)“ → adj. (sufiksiniis deverbatyvas) balt. **kuš-la-* („sulinkęs“ >) „silpnas, menkas ir pan.“ (žr. anksčiau), adj. (sufiksiniis deverbatyvas) sl. **kuš-ina-* „besilenkiantis nuo ko, vengiantis ko“ > bažn. sl. *kъs-ъnъ* „gaišus“ (plg. adj. sl. **teč-ъnъ* = lie. *tėk-inas*), verb. (intens.) lie. *kuš-ėti* („lankstyti“ >) „krutėti, judėti, knibždėti; šnibždėti, kuštėti“ (LKŽ VI 991—992 s. v. v. 1 *kušėti*, 2 *kušėti*), *kuš-tėti* „t. p.“ (LKŽ VI 996—997 s. v. v. 2 *kuštėti*, 1 *kuš-tėti*) = la. *kus-tēt* „krutėti, judėti“ (← **kus-ēt* „t. p.“ ME II 329), verb. (intens.) sl. (**kuš-* →) **kūs-ē-* („lank-

tytis“) > rus. *куу-е-мъ* „krutėti, judėti, knibždėti“ (plg. minėta verb. lie. *kuš-ė-ti*) ir kt. (žr. anksčiau). Iš verb. balt. **kuš-* jo tolimesnėmis reikšmėmis („būti sulinkusiam“ >) „būti silpnam, mažam“ bei „kuštėti, zyztį“ (= „skeisti silpnai girdimą garsą“) matyt atsirado ir adj. vak. balt. **kuša-* „silpnas, mažas; zyziantis“ → subst. „uodas“, žr. s. v. *cussis*.

Tos pačios kilmės galėtų būti ir dariniai adj. sl. **kys-(b)l̥b* „rūgštus ir pan.“ (plg. Toporov PJ IV 359), subst. sl. **kvas-ɔ* „rūgštis ir pan.“ (semantinę grandinę „linkti, lankstyti“ → „kruštėti, knibždėti“ → „rūgti“ nesunku pagrįsti). Subst. sl. **kvasɔ* < **kvāšā-* galėjo atsirasti iš verb. sl. **kvāš/*kvěš-* panašiai kaip pvz. subst. lie. *dvāka-* (> *dvōkas* „Geruch, Gestank“) iš verb. lie. **dvāk-/*dvěk-* [> *dvōk-ti dvōk-ė dvāk-ia* (LKŽ II² 994) resp. *dvěk-tis* „kvėptis“ (LKŽ II² 950)]; dėl santykio verb. sl. **kveš-* su anksčiau nagrinėtu verb. sl. **kūs-* plg. santykių pvz. minėto verb. lie. **dvěk-* su verb. lie. **dūk-* (žr. s. v. *dukis*). Tų sl. subst. **kvasɔ*, **kys(b)l̥b* ir pan. kilmę įprasta kitaip suvokti, žr. pvz. Trautmann BSW 147, Vasmer II 218, 239 (ir liter.), ESSJ XIII 154 (ir liter.).

cussis = (parašyta) *tussis* „mucke (Mücke) — uodas“ E 783 nom. sg. masc. = pr. **kusīs* (jo-kamienis) ar **kus'is* < **kusas* (o-kamienis, žr. toliau). Dėl raidės *t-* vietoj *c-* žr. pvz. s. v. *cuylis, cuncilis*.

Pr. **kusīs* (ar **kusas*) „uodas“ yra iš vak. balt. dial. (pr.-kurš. ir matyt jotv. dial.) **kusīs* (< **kušīs*) „uodas; mašalas“ (t. y. matyt ne tik „uodas“) resp. **kusas* (< **kušās*) „t. p.“, kurie lie. šnektose išvirto į lie. dial. (žem. ir kt.) *kūisis* (*kūisj̥s*) „uodas; mašalas“ resp. *kūisas* „t. p.“ (LKŽ VI 783), t. y. čia vietoj vak. balt. (dial.) **-u-* lietuviai (vargu ar patys vak. baltai) įsivedė „ekspresyvinį“ *-ui-* (dėl jo žr. s. v. *cuylis*; plg. Toporov PJ IV 362). Būga, žodžio lie. žem. *kūisis*, jį laikydamas kuršizmu, diftongą *-ui-* kildino iš kurš. (**-u-* >) **-u'* su epentetiniu kurš. **-i-* (Būga III 228); tuo (epenteze) patikėti neleįgva, nes yra ne tik lie. žem. *kūisis* „uodas; mašalas“, bet ir lie. žem. (dial.) *kūisas* „t. p.“ (žr. anksčiau); be to, plg. lie. dial. *kūs-ulas* „uodas; mašalas“ (LKŽ VI 991), dėl kurio (ne su **kūis-*!) žr. toliau.

Žodžiai pr. (E 783) *cussis* „uodas“ ir pan., anot Būgos, esą giminaičiai su verb. s. ind. *kuṣ-āti* „gnybia, tempia“ (Būga III 228, plg. Būga I 297); bet šio s. ind. žodžio kilmė yra „unklar“ (Mayrhofer I 245), o jo indoeuropietiškieji ryšiai — „äuberst fragwürdig“ (Mayrhofer I. c.). Kitokie tų pr. *cussis* ir pan. kilmės aiškinimai (žr. Fraenkel 279 ir liter., Toporov PJ IV 362 tt. ir liter.) taip pat nėra patikimi (žr. ir Toporov I. c.).

Manyčiau, kad subst. (jo-kamienis) vak. balt. dial. **kušīs* (> **kusīs*) „uodas; mašalas“ (žr. anksčiau) yra ekspresyvinis vedinys iš adj. (o/kamienio) vak. balt. **kuša-* „menkas, mažas; zyziantis“ (plg. pvz. lie. adj. *gývas* → subst. *gývis*), iš kurio bus atsiradęs ir minėtas subst. (o-kamienis) vak. balt. dial. (pr.-kurš. dial.) **kušās* „tas, kuris menkas, mažas; tas, kuris zyziantis“ > „uodas; mašalas“ (dėl o-kamienio adj. → o-kamienio subst. plg. Skardžius ŽD 35). Tas adj. vak. balt. **kuša-* „menkas, mažas; zyziantis“ — vedinys iš verb. balt. **kuš-* „...menkėti, mažėti; zyztį...“ (dėl jo žr. s. v. *kuslaisin*). Turbūt iš čia — ir (sufiksinius vedinys) subst. vak. balt. dial. **kuš-ula-* > **kus-ula-* „uodas; mašalas“ → lie. dial. *kūs-ulas* „t. p.“ (LKŽ VI 991 s. v. I *kūsulas*); plg. dar la. *knusulis* „Stechmücke“ (ME II 250) ← **kus-ulis* „t. p.“ (dėl šio la. *knus-* ← **kus-* žr. toliau).

Ekspresyvas (subst.) vak. balt. dial. (pr.-kurš. ir matyt jotv. dial.) **kušīs* „uodas; mašalas“ > **kusīs* „t. p.“ ne tik virto į lie. *kūisis* (*kūisj̥s*) „t. p.“ (žr. anksčiau), bet ir buvo perdirbtas (jį pagal liaudies etimologiją asocijuojant su kitais la. resp. lie. žodžiais) į: a) la. *knusis* „Stechmücke“ (ME II 250) bei *knaūsis* „t. p.“ (ME II 243) su *-n-* (*k-n-usis* bei *k-n-aūsis*) resp. su *-au-* (*kn-aū-sis*) pagal verb. la. *knūs-t* „jucken“ resp. *knaūs-itiēs* „knibbern, knabbern“, b) la. *knisis* „Staubfliege, Staubmücke“ [ME II 247; ir la. *knis-lis* „t. p.“ (← *knisis* „t. p.“)] su **knis-* (vietoj *knus-*) pagal verb. la. **knis-t* „jucken“ (: la. *knies-t* „t. p.“); c) lie. *knuīsīs* „uodas; mašalas“ (LKŽ VI 276) su *knuīs-* pagal verb. lie. *knaīs-* „knaisyti“ [čia diftongą *-ai-* asocijuojant su „ekspresyvinium“ *-ui-* (dėl jo žr. anksčiau)], lie. *kūisj̥s* „uodas; mašalas“ (LKŽ VI 784) ← *kūisj̥s* „t. p.“ [plg. la. *knaūslis* „Stech-

mücke“ (ME II 244) ir minėta la. *knislis* — perdirbinius iš la. *knaūsis* resp. la. *knisis* (žr. anksčiau).

kuwijds, žr. *kawīds*.

quai, žr. *kas*.

quāitings, žr. *ni quāitings*.

quāits „Wille — valia, noras“ III 51₅ [35₂₃] (= *walia* VE 20₄), III 51₈ [35₂₅] (= *walia* VE 20₇), III 51₁₇ [35₃₂] (= *walia* VE 20₁₄), III 51₂₀ [35₃₅] (= *walia* VE 20₁₈), III 105₄ [65₂₂] (= *walia* VE 50₁₃), *quaits* „t. p.“ I 9₁₆ [7₅], II 9₁₆ [13₄] nom. sg. masc.; acc. sg. (masc.) *quāitin* „willen (Willen) — valią, norą“ III 95₁₃ [61₁] (= *wale* „valia“ VE 41₁₂ instr. sg.), *quāitan* „t. p.“ III 51₁₄ [35₂₈] (= *wale* „valią“ VE 20₁₁).

Turime subst. (masc., nom. sg.) pr. semb. (XVI a. vid.) **kvāits* „valia, noras, geismas“ (dėl reikšmės „...noras, geismas“ plg. s. v. *quoitē*), kuris gali būti iš *i*-kamienio subst. (masc., nom. sg.) pr. **kvaitis* „noras, geismas“ (plg. Mažiulis PKP II 188); *i*-kamienei fleksijai pr. **-īs* (nom. sg. masc. ir fem.) išvirtus į pr. semb. (t. y. pr. kaṭ-mų šnektų) **-s* ir taip jai sutapus su *o*-kamiene pr. semb. **-s* (nom. sg. masc., plg. Mažiulis PKP II 218, išn. 709), greta senovinės (*i*-kamenės, acc. sg. masc.) formos pr. semb. **kvāitin* [= pr. (III 95₁₃) *quāitin*] lengvai atsirado ir inovacinė (*o*-kamenė, acc. sg. masc.) pr. semb. **kvāitan* [= pr. (III 51₁₄) *quāitan*].

Subst. (*i*-kamenis, nom. sg. masc.) pr. **kvaitis* „noras, geismas“ yra matyt iš nomen actionis **„norėjimas, geidimas“* — fleksijos vedinys (su šaknies balsio apofonija) iš verb. vak. balt. **kveit-* „norėti, geisti“; plg. pvz. lie. subst. (*io*-kamenį, masc. nom. sg.) *brándis* „priebrendusių žirnių ar pupų ankštis“ (LKŽ I² 994 s. v. 2 *brándis*), galintį būti iš subst. (*i*-kamienio, masc. nom. sg.) **brándis* „(su)brendimas“ ← verb. lie. *brénd-* „bręsti“ (plg. s. v. **garbis*). Pastaba: šio subst. pr. **kvaitis* darybą anksčiau (PKP II 188) buvau kitaip suvokęs.

Verb. vak. balt. **kveit-* „norėti, geisti“ < balt. dial. **kveit-* „t. p.“ [> lie. *kviēt-ē kviēsti* „kviesti“ < **„norėti, geisti* (kad ateitų“)] kildinu iš **„laukti“* < **„žiūrėti“* < **„matyti“* < verb. balt.-sl. **kveit-* (: **kvit-*) „šviesti, švytėti, blizgėti“ (dėl tokios

verb. vak. balt. **kveit-* „norėti, geisti“ semantinės kilmės plg. s. v. *gēide*), iš kurio turime verb. la. *kvit-ēt* „glänzen, flimmern“ [jį slavizmu laikyti (Otrębski Sprache XII 54, plg. ESSJ XIII 168) nėra jokio pamato, žr. pvz. ME II 355, Trautmann BSW 147 t.], sl. **kveit-/kvit-* „t. p.“ > s. sl. *cvis-ti/cvbt-ḡ* „žydėti“ (< **„švytėti, blizgėti“*) ir kt. Verb. balt.-sl. **kveit-* „šviesti, švytėti, blizgėti“ < ide. **kueit-* „t. p.“ > ide. **kueit-* „t. p.“ (su palatalizuotu **k-*, plg. pvz. s. v. kuslaisin) > balt.-sl. *šveit-* (: **švit-*) „t. p.“ > lie. *šviēt-* „šviesti“ ir pan., s. sl. *svbt-ētī sę* „šviesti“ ir kt. (žr. s. v. *swaigstan*).

Reikia pridurti, kad pr. *quāits* (ir pan.) su lie. *kviēsti* yra siejamas jau seniai (pvz. Berneker PS 302, Trautmann AS 412, Trautmann BSW 146, Endzelīns SV 200, Pokorny I 632, Franckel 326, Toporov PJ IV 367 tt.). Toliau juos bandoma sieti su gr. *κοῦται* „moteriški geiduliai“ (Hes.), *κίσσα* „liguistas nėščią moterų noras valgyti“, s. ind. *kétaḥ* „noras, raginimas, kvietimas“ (pvz. Berneker l. c., Trautmann AS l. c., Trautmann BSW l. c., Pokorny l. c.) ir iš čia mėginama atstatyti verb. ide. **kui-* „norėti, kviesti“ (Pokorny l. c.); bet visa to negalima pagrįsti: tie gr. ir s. ind. žodžiai su minėtais pr. ir lie. žodžiais veikiausiai nesigiminiuoja [žr. Frisk I 859 (s. v. *κίσσα*), Mayrhofer I 265 (s. v. *kétaḥ*), Endzelīns l. c., Toporov l. c.]. Mintį, kad pr. *quāits* (ir pan.) ir lie. *kviēsti* galima sieti su anksčiau aptartais la. *kvit-ēt*, s. sl. *cvis-ti* (*cvbt-ḡ*) ir pan., iškėlė Toporovas (l. c.), tačiau jos neįstengė pagrįsti (šitai pripažįsta ir pats Toporov PJ IV: „Разрешить здесь эту задачу пока нет условий“). Apskritai reikia pasakyti: visų tų etimologinių siejimų didžiausias trūkumas yra tas, kad minėtų pr.-lie. ir sl. žodžių kilmės problema neanalizuojama istorinės žodžių darybos bei semantikos aspektu.

Quedenow (1258 m.) *Quidenowe* (1302 m.), *Quedemnowe* (1302 m.) „Quednau Kr. Königsberg“ (Gerullis ON 78) vv. (dk.) = pr. **Kvēdenavō*, t. y. **Kvēdenavā*. Jis — turbūt su pr. **-ē-* (o ne **-ē-*), plg. lytį dk. (1302 m.) *Quidenowe*, kuri galėtų suponuoti pr. semb. dial. **Kvidenavā* arba dar **Kvždenavā*, t. y. su pr. semb. dial. (**-ē-> *-ē->*) **-i-* arba dar su pr. semb. dial. (**-ē-*

>) *-ē- (t. y. dar neišvirtusiu į pr. semb. dial. *-i-). Dėl pr. *Kvēdenavā balsio *-ē- (turbūt ne *-e-!) žr. dar toliau, kur, be to, suponuojama, kad jis buvo cirkumfleksinis (turbūt ne akūtinis!). Šios prie pat Karaliaučiaus esančios vietos pavadinimas gali būti lietuvinamas į (lie.) *Kvēdenava*.

Pr. vv. *Kvēdenavā — sufikso *-avā- vedinys turbūt iš avd. (io-kamienio, nom. sg. masc.) pr. *Kvēdenis (ar iš o-kamienio *Kvēdenas?), plg. Gerullis l. c., Toporov PJ IV 375 ir liter. Šio pr. asmenvardžio, kuriam įprasta atstatyti šaknį pr. **Kved-* (o ne **Kvēd-*), kilmė, deja, visiškai neaiški (žr. liter. apud Toporov l. c.). Racionalesnė hipotezė galėtų būti tokia: atstatyti irgi pr. **Kved-* (o ne **Kvēd-*) ir sieti su lie. avd. *Kvedys* bei asmenvardiniais vietovardžiais (lie.) *Kvedaraī*, *Kvēdariškė* ir pan. (Toporov PJ IV 375); tačiau šie lie. žodžiai savo šaknimis *Kved-* resp. *Kvedar-* yra slaviškos kilmės (žr. LPŽ I 1146—1147 s. v. v. *Kvēdaras* ir pan., *Kvedys*), kuri vargu ar įmanoma tam pr. semb. (būtent semb.!) asmenvardžiui (jo šakniai).

Avd. pr. *Kvēdenis kilmė galėtų būti tokia: jis kilęs iš appell. (subst.) vak. balt. (dial.) *kvēdenis „sulinkėlis“ (dėl reikšmės žr. toliau). Tai — sufikso *-en- vedinys iš lyties verb. vak. balt. (dial.) **kvēd-* = **kvēd-/kved-* „lenkti(s)“ [dėl jo ir dėl jo lyties **kvēd-* (t. y. turbūt cirkumfleksinis *-ē-!) plg. pvz. verb. lie. *dvės-ti/dvės-ia*] su savo lytimis **kūd-/kaud-* „t. p.“; dėl visų šių vak. balt. (dial.) lyčių giminytės santykio plg. pvz. lie. verb. *dvės-ti/dvės-ia* : *dūs-ti* (*dūs-uoti*) : subst. *daūs-os* (žr. Frankelel 115 s. v. *dvėsti*); plg. dar s. v. v. *gasto*, *queke*. Iš lyties verb. balt. (dial.) **kvēd-* „lenkti(s)“ galėjo atsirasti sufikso *-arn- vedinys (adj. →) subst. vak. balt. dial. *kvēd-arnā „lenktoji“ (plg. pvz. lie. žem. *suk-ařn-is* „vandens verpetas, sūkurys“ ← verb. *sūk-ti*), o iš jo — kurš. (matyt up.) *Kvēdarnā > (vv.) *Kvēdarnā → lie. žem. (vv.) *Kvēdarna* [ši lie. žem. vietovardį, tik visai neliesdamas jo kilmės, su nagrinėjamoju vv. pr. (dk.) *Quedenow* yra siejęs jau Būga I 168, 425]; čia (lie. žem. *Kvēdarna*) balsis lie. -ē- (akūtinis) galėjo atsirasti iš kurš. *-ē- (cirkumfleksinio), plg. pvz. ež. sél. **C'aūnas* (su cirkumfleksiniu *-aū-) → lie. *Čiaūnas* (su akūtininiu -au), žr. Mažiulis Baltistica XVII 8.

Iš minėtos lyties verb. balt. (dial.) **kūd-* „lenkti(s)“ matyt atsirado adj. balt. dial. *kūd-rā „lenkta“ → subst. lie. *kūdra* „nedidelis tvenkinys, bala“ = la. *kūdra* („bala ir pan.“ >) „Torf“ (plg. pvz. lie. *lieknas* reikšmių „linkimas“ ir „bala“ sambūvi, žr. LKŽ VII 418 s. v. I *lieknas*, žr. dar Būga II 280—281), plg. subst. lie. *giedrā* „heiteres Wetter“ ← adj. fem. (plg. adj. *giēdras*, -ā „heiter“) ← verb. balt. **geid-* „šviesti“ (žr. s. v. *gēide*). Manau, kad tas verb. balt. (dial.) **kūd-/kaud-* (bei **keud-*) „lenkti(s)“ yra formanto *-d- išplėstas verb. balt. **k(e/a)ū-* „t. p.“ (plg. pvz. verb. balt. **geid-/gid-* „šviesti(s)“ ← verb. balt. **gei-/gi* „t. p.“, žr. s. v. v. *gaylis*, *gēide*) < verb. ide. *(s)k(e/o)u- „(dengiančiai) lenkti(s)“ (žr. s. v. v. *keuto*, *queke*).

quei „wo — kur“ III 63₂₁ [43₇] (= *kur* VE 26₈), III 73₁₉ [49₁] (= *kur* VE 30₂₃) adv. interrog.; adv. relat. *quei* „t. p.“ III 49₅ [35₄] (= *kada* VE 19₅), III 75₂₁ [49₁₉] (= *kur* VE 32₅), III 81₁₅ [53₂], III 89₁₉ [57₁₁]. Yra adv. pr. *kvei „kur (wo)“ (inesyvinės reikšmės adv., žr. s. v. *isquendau*) < adv. („loc.“) vak. balt. *kvei „t. p.“ — fleksinio formanto *-ei (žr. Mažiulis BS 135) išplėstas adv. balt.-sl. *ku „wo; wohin“ < adv. ide. **k^hu* „t. p.“ (žr. s. v. *isquendau*, plg. Toporov PJ IV 376 t. ir liter.). Žr. dar *niquei*, *niqueigi*.

queke „stecle — žaginyš (tvorai)“ E 635 nom. sg. fem. = pr. *kvēkē. Dėl šio pr. žodžio reikšmės „žaginyš (tvorai)“ plg. vok. (E 635) *stecle* su Rytpr. vok. *stakel* „Tannen- oder Fichtenast, den man als Zaunstab benutzt“ (žr. Trautmann AS 412 ir liter.).

Pr. *queke* etimologijai pradžią davė Būga — jį susiejo su lie. *kūkis* „kablys“, *kaūkas* „medinis kablys ar lankas — tam tikras žvejų įrankis“ ir pan. (Būga I 368), o vėliau — dar ir su lie. *kūoka* „lazda drūtu galu“ bei serb.-chorv. *kvāka* „durų rankena; kablys“ ir pan., šiuos kildindamas iš ide. **k^hōk^h*, o pr. *queke* — iš balt. *kvēkijē (Būga II 211). Tokiai šiaipjau teisingai Būgos nuomonei, kurią nedrąsiai palaikė Endzelins SV 200 („ja *uo* te < ide. *uō*“ — dėl lie. *kūoka* bei la. *kūoks*), visiškai pritarė Toporov PJ IV 381. Tačiau nei Būga, nei kas kitas neanaliza-

vo šio pr. žodžio darybos istorijos — svarbiausios jo etimologinės problemos.

Pirmiausia reikia pasakyti, kad lie. *kúoka* bei la. *kùoks* „medis, pagalys, kuoka“ kildinti iš ide. **kyōk-* (Būga I. c., Toporov I. c.) jokiū būdu negalėčiau (plg. ir Endzelins I. c.), nes: a) minėtas serb.-chorv. *kvāka* ir pan. yra ne iš ide. **kyōkā*, o iš sl. **kvākā* (žr. toliau); b) lie. *kúok-a* bei la. *kùok-s*, kurių artimiausi giminaičiai lie. *kaūk-as* bei *kùk-is* ir pan. (žr. ir Būga I. c., Toporov I. c.), turi *-uo-* < **-ō-* ne iš ide. **-yō-* ar **-ōu-*, o apofoninės *u*-diftongų eilės narį lie.-la. **-ō-* (tam tikrą ryt. balt. *u-* „diftongą“), tuose žodžiuose atsiradusį jų darybos metu (ryt. balt., ne balt. ir tuo labiau ne ide. laikais!) greta *u*-diftongų *-au-* bei *-u-* (šis — nulinis *u*-diftongas); apie visa tai plačiau žr. Mažiulis BS 43—50 (ir liter.).

Subst. pr. *queke* „žaginyš (tvorai)“ = pr. (fem.) **kvēkē* „t. p.“ [greičiausiai su ilguoju (po **-v-*) **-ē-* (sic ir Būga I. c.), žr. toliau] kildinu iš subst. **kas* lenktas, sulinkęs“ (sc. lazda, pagalys) bei laikau fleksijos vediniu iš adj. (*ā/o*-kamienio) vak. balt. **kvēkā-* „lenktà, sulinkusi“ (fem.) resp. (ne fem.) **kvēka-* „lenktas, sulinkęs“ (plg. pvz. lie. subst. *baūžē* ← adj. *baužà/baužas*, žr. pvz. s. v. *glumbe, Kuke*) ← verb. (ne intens.) balt.-sl. **kvēk-* (praet., inf.) / **kvek-* (praes.) „lenkti dengiančiai (gaubiančiai)“ ← **kvēk-* (praet.) / **kvek-* (praes., inf.) „t. p.“ — **kvek-* (praes., praet., inf.) „t. p.“; intransyvinės šio balt.-sl. verb. (neintenzyvinio) lyties **linkti* dengiančiai (gaubiančiai)“ (infiksinės) veldinys — lie. *kvēk-ti* (*kveñk-a, kvēk-o*) „(su)senti, (nu)káršti, (su)menkėti“ [LKŽ VI 1064 t.; < **(su)linkti* (nuo senatvės)“ < **(su)linkti*“, plg. Toporov I. c.]. Plg. dar lie. *kvēk-ti* (*kvēk-sta, kvēk-o*) „(su)senti, (nu)káršti, (su)menkėti“ (LKŽ VI 1065) < **(su)linkti* (nuo senatvės)“ < **(su)linkti*“.

Subst. serb.-chorv. *kvāka* „durų rankena; kablys“ ir pan. (ESSJ XIII 147 s. v. **kvaka* I) kildinu iš (*ā/o*-kamienio) adj. sl. **kvākā-* „lenktà, sulinkusi“ (fem.) resp. (ne fem.) **kvāka-* „lenktas, sulinkęs“ ← verb. (intens.) balt.-sl. **kvāk-* (praet., inf.) / **kvāk-* (praes.) „lenkti dengiančiai (gaubiančiai)“ ← **kvāk-* (praet.) / **kvāk-* (praes., inf.) „t. p.“ ← **kvak-* (praes., praet., inf.) „t. p.“;

intransyvinės šio balt.-sl. (intenzyvinio) verb. (infiksinės) lyties **linkti* dengiančiai (gaubiančiai)“ veldinys — lie. *kvāk-ti* (*kvañk-a, kvāk-o*) „(su)senti, (nu)káršti, (su)kvailioti“ [LKŽ VI 1038 s. v. 2 *kvākti*; < **(su)linkti* (nuo senatvės)“ < **(su)linkti*“].

Santykį čia nagrinėtų lyčių verb. balt.-sl. **kvek-* : **kvēk-* = **kvak-* : **kvāk-* plg. pvz. su lytimis verb. balt.-sl. **ges-* : **gēs-* = **gas-* : **gās-* (dėl jų žr. s. v. *gasto*).

Taigi turime verb. balt.-sl. **kvek-/kvak-* „lenkti (linkti) dengiančiai“, kuris santykiauja (genetiškai) su verb. balt.-sl. **kuk-* „t. p.“ (žr. s. v. *Kuke*) bei **kauk-* (**keuk-*) „t. p.“ (žr. s. v. *cawx*) panašiai kaip pvz. verb. balt.-sl. **dves-/dvas-* „pūsti, iš(si)kvėpti“ : **dus-* „t. p.“ : **daus-* „t. p.“ (dėl šio verb. bei tokių jo šaknies apofoninių variantų žr. s. v. *dūsi* ir ypač s. v. *nādewisin*). Vadinasi, verb. balt.-sl. **kvek-/kvak-* „lenkti (linkti) dengiančiai / dengti(s) lenkiančiai (linkstančiai)“ bus išriedėjęs iš verb. balt.-sl. **kūk-* (: **kauk-* : **keuk-*) „t. p.“ < verb. ide. **(s)kūk-* [: **(s)kouk-* : **(s)keuk-*] „t. p.“, kuris — determinatyvo **k-* išplėstas verb. ide. **(s)keu-/*(s)kou-/*(s)kū-* „t. p.“ (žr. s. v. *cawx, keuto, Kuke*).

—*quelbton*, žr. *poquelbton*.

—*quendau*, žr. *isquendau*.

I *quoi*, žr. *kas*.

II *quoi* „will — noriu“ III 69₆ [45₂₀] (= *noriu* VE 28₁₇), III 101₁₀ [63₁₉], „wil (will) — t. p.“ III 105₁ [65₂₀] praes. 1 sg.; praes. 2 sg. *quoi tu* „wilstu (willst du) — nori tu“ III 99₁₈ [63₁], „wiltu (willst du) — t. p.“ III 129₃ [79₁₄] (= *nori* VE 62₆); praes. 3 sg. *quoi* „will — nori“ III 47₈ [33₂₆]. Žr. dar *iquoitu*.

Iš kontekstų matyti, kad forma (sg., be pluralinių atitikmenų!) pr. (III) *quoi* turi modalumo (Stang SBV 230, Schmalstieg OP 174, Toporov PJ IV 389), kuris jai, rodos, būdingesnis nei formai (sg., su pluraliniais atitikmenimis!) pr. (III) *quoitē* (žr.). Ta visiems trims sg. (praes.) asmenims pavartota pr. (III) *quoi* = pr. **kvāi* dėl proklizės ir enklizės atsirado iš pr. **kvāi* [su cirkumfleksiniu pr. **-āi* (žr. *quāits*), žr. pvz. Stang Vergl.

Gr. 313]. Ši dėl savo modalumo (žr. anksčiau) galėtų būti „nedėsnigai“ sutrumpėjusi iš pr. (praes. 3 sg.) **kvāit* „(jis) nori“ < **kvāiti* „t. p.“ (plg. Stang Vergl. Gr. 29, 313), kurią laikyti atematine (plg. Berneker PS 221, Trautmann AS 275, Endzelins SV 107, Mažiulis PKP II 188, Toporov l. c. ir liter.) matyt per drąsu (plg. Stang l. c.). Ji (praes. 3 sg.) — turbūt *i*-kamenė pr. **kvāiti* „(jis) nori“ greta pr. (praes. 3 sg.) **kvāitēja* „t. p.“ / (inf.) **kvaitė-tvei* „norėti“ (verbum denominativum), žr. s. v. *quoitė*.

quoitė „will — nori (jis)“ III 57₁₉ [39₂₂] (= *nor* „jis nori“ VE 23₁₅) praes. 3 sg.; praes. 3 pl. *quoitė* „wollen (wollen) — nori (jie)“ III 99₅ [61₃₅] (= *nori* „jie nori“ VE 47₃), *quoitā* „t. p.“ III 51₁₈ [35₃₁]; praes. 1 pl. *quoitāmai* „wollen — norime“ III 55₁₀ [37₂₆] (= *norim* „norime“ VE 22₆); praes. 2 pl. *quoitėti* „wolt (wollt) — norite“ III 107₉ [67₁₇], III 115₂₀ [71₃₀]; opt. 2 sg. *quoitilaisi* „wölllest (wollest) — norėtum“ III 79₁₄₋₁₅ [51₁₉], III 81₁₄ [53₁], III 109₁₂ [69₆], III 119₂₉ [75₁₀], III 133₄ [81₁₂]; opt. 3 sg. *quoitilai* „wolt — norėtų“ III 55₃ [37₂₃], III 55₇ [37₂₆] (= *noretu* „norėtų“ VE 22₃), „wölle (wolt) — t. p.“ III 131₁₁ [81₁₂], *quoitijlai* „t. p.“ III 117₅ [73₄], *quoitilai* „wolt (wolt) — t. p.“ III 55₁₈ [39₁] (= *noretu* „norėtų“ VE 22₁₃); opt. 2 pl. *quoitilaiti* „wollet — tenorite“ III 67₁₄₋₁₅ [45₆], „wölllet (wollet) — t. p.“ III 117₁ [73₁], *quoitijlaiti* „t. p.“ III 125₅₋₆ [77₁₅₋₁₆].

Čia turime verb. (inf.) pr. semb. (XVI a. vid.) **kvaitė-tvei* „norėti, geisti“ [dėl **kvaiti-* (su **-i-*!) ir dėl jo reikšmės „...geisti“ žr. s. v. *poquoitets*] < pr. **kvaitė-tvei* „t. p.“, kuris denominatyvas (Trautmann AS 413, Trautmann BSW 146, Schmid Verb. 30, Mažiulis PKP II 192, Toporov PJ IV 387) — vedinys iš subst. pr. **kvāitis* „noras, geismas“ [> pr. semb. (XVI a. vid.) **kvāits* „t. p.“ (Mažiulis l. c.), žr. *quāits*]; dėl darbos plg. pvz. verb. (inf.) pr. **palaipsė-tvei* „geisti“ (žr. *pallaipsītwei*). Pr. **kvaitė-tvei* „norėti, geisti“ (inf.) bus turėjęs praes. (3 sg./pl.) formas pr. **kvāiti* „(jis) nori geidžia“ (*i*-kamiene, žr. II *quoi*) resp. pr. **kvāitė-ja* „t. p.“ [> **kvaitė* „t. p.“ = pr. (III) *quoitė*]; plg. pvz.: verb. (irgi denominativum, žr. Skardžius ŽD 521) lie. (inf.) *penė-ti* „maitinti“ (: praet. 3 sg./pl.

penė-jo su (praes. 3 sg./pl.) *pēni* „maitina“ (*i*-kamenė) ir *penė-ja* „t. p.“ (LKŽ IX 782 tt.). Forma pr. (III) *quoitā* (resp. *quoitāmai*) yra vėlyvesnė, atsiradusi po to, kai pr. **kvaitė-tvei* išvirto į pr. semb. (III) **kvaiti-tvei*, plg. s. v. *billit*.

-**quoitėts**, žr. *poquoitėts*.

-**quoitisnan**, žr. *labbaikuoitisnan* ir *poquoitisnan*.

-**quoititon**, žr. *poquoititon* s. v. *poquoitėts*.

-**quoptzt**, žr. *enquoptzt* s. v. *enkopts*.

Ma736 Mažiulis V. Prūsų kalbos etimologijos žodynas = Altpreussisches Etymologisches Wörterbuch.— V. 1993.
[T.] 2: I—K.— Mokslo ir enciklopedijų I-kla.— 1993.— 331. p.— Bibliogr. sutrump., p. 5—6.

UDK 801.3=881

Vytautas Mažiulis. PRUSŲ KALBOS ETIMOLOGIJOS ŽODYNAS, t. 2. Redaktorė O. Aleknavičienė. Dailininkas E. Karpavičius. Meninė redaktorė V. Kuraitė. Techninė redaktorė A. Gineitienė. Korektorės: G. Zaščičinskienė, V. Matukonienė

Duota rinkti 1991.06.28. Pasirašyta spausdinti 1992.12.10. SL Nr. 256. Formatas 84×108^{1/2}. Popierius — spaudos Nr. 1. Garnitūra — romaninė, 10 punktų. Iškilioji spauda. 17,64 sąl. sp. l. 17,43 sąl. spalv. atsp. 19,04 apsk. leid. l. Tiražas 3000 egz. Užsakymas 1485. Kaina sutartinė. Mokslo ir enciklopedijų leidykla 2050 Vilnius, Zvaigždžių 23. Spaudė „Spindulio“ spaustuvė 3000 Kaunas, Gedimino 10.